

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN CUMHURİYET VE HAKİMİYET-İ
MİLLİYE GAZETELERİNDEKİ YAZILARI (1924-1925)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FEYZAN SAKALLI

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. ERDEM DÖNMEZ

BİLECİK, 2026

10583024

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN CUMHURİYET VE HAKİMİYET-İ
MİLLİYE GAZETELERİNDEKİ YAZILARI (1924-1925)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FEYZAN SAKALLI

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ERDEM DÖNMEZ

BİLECİK, 2026

10583024

BEYAN

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Cumhuriyet ve Hakimiyet-i Milliye Gazetelerindeki Yazıları (1924-1925) başlıklı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazım aşamasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehberine uygun olarak tezimi hazırladığımı, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel etik kurallarına uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, çalışmamın herhangi bir kısmının başka bir tez/dönem projesi olarak sunulmadığını, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Feyzan Sakallı

06/01/2026

İmza:

ÖN SÖZ

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Cumhuriyet* ve *Hakimiyet-i Milliye* gazetelerinde 1924-1925 yılında yayınlanan yazılarının Latin harflerine aktarılmasını ve değerlendirilmesini içeren bu çalışmada çevrilen metinlerin analiz edilmesiyle Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki sosyal ve siyasal hayata mercek tutulmuştur.

Bu çalışmada, *Cumhuriyet* ve *Hakimiyet-i Milliye* gazetelerinin 1924-1925 yıllarına ait 1203 sayılı Atatürk Kitaplığı, Millî Kütüphane ve TBMM dijital arşivlerinden bulunarak taranmıştır. Bu tarama sonucu Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na ait, elde edilen 146 (10 tanesi tekrar eden) yazı Latin harflerine çevrilmiş ve incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde yazıların tematik analizleri, ikinci bölümde ise yazıların Latin harflerine aktarımı bulunmaktadır. Sonuç bölümünden sonra yazı listesi eklenmiştir.

Çalışmanın her aşamasında engin bilgi ve tecrübeleriyle yolumu aydınlatan, sabırlı, katkılarıyla ve yönlendirmeleriyle her daim yanımda olan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Erdem Dönmez'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma sürecindeki kıymetli görüş, öneri ve yapıcı eleştirileriyle çalışmamın akademik niteliğinin artmasına büyük katkı sunan değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Yakup Öztürk ve Doç. Dr. Muhammed Hüküm'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca akademik gelişimime katkı sağlayan tüm hocalarıma destekleri, yönlendirmeleri ve emekleri için en içten teşekkürlerimi arz ederim.

Maddi manevi destekleri, umudu, emekleri ve anlayışıyla sürecin verimli ilerlemesini sağlayan sevgili eşim Volkan Sakallı'ya, motivasyonu, cesareti ve fikirleriyle bana güç veren değerli arkadaşım Fatıma Betül Tepe'ye gönülden teşekkürlerimi sunarım. Sevgi dolu varlıklarıyla bu çalışmayı yürütmemi kolaylaştıran aileme, harcadıkları çaba ve gösterdikleri özveri için minnettarım.

Feyzan SAKALLI

2026

ÖZET

Osmanlı'da basın hayatının temelleri 1831 yılında *Takvim-i Vekayi* ile atılır. Agah Efendi tarafından 1860 yılında çıkarılan *Tercüman-ı Ahval* gazetesi ile de özel gazeteler yayın hayatına girer. Gazetecilik, Osmanlı aydınları için fikirlerini halka ulaştırmanın en etkili yolu hâline gelir. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte basında büyük bir çeşitlilik yaşanır, yazar-gazeteci tipi aydınlar toplumsal hayatta ön plana çıkmaya başlar. Yakup Kadri de gazetelerde yazan edebî ve siyasi bir kişiliktir.

Bu çalışma, basın hayatına 1920 yılında başlayan *Hakimiyet-i Milliye* ve 1924 yılında başlayan *Cumhuriyet* gazetelerinde, Yakup Kadri'nin Cumhuriyet'in kuruluş sürecindeki siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve edebî meselelere yaklaşım tarzını içerir. Çalışmada Osmanlıca aslından Latin harflerine aktarılan metinler içeriklerine göre temalara ayrılmıştır. Yazılar içerik analizi yöntemi ile ele alınmıştır. Her bir yazı için öne çıkan tema belirlenmiş olup yazılar kendi teması bağlamında tahlil edilmiştir. Gazete nüshaları taranarak bulunan yazılar Latin harflerine aktarılırken TDK yazım kuralları esas alınmıştır. Orada mevcut olmayan kelimeler için Kubbealtı Lugatı'na başvurulmuştur. Osmanlıca hâliyle günümüze gelmiş olan bu yazıların Latin harflerine aktararak, bundan sonra yapılacak akademik çalışmalara katkı sağlaması ve literatüre yeni bir kaynak oluşturması hedeflenmiştir. Yakup Kadri, külliyatı tamamlanmamış bir yazardır. Latin harflerine çevrilmemiş yazıları bulunur. *Cumhuriyet* ve *Hakimiyet-i Milliye* gazetelerindeki yazıları ile ilgili bir çalışmaya rastlanmaz. Bu tez ile bu boşluğun bir nebze de olsun doldurulması ve yazılar vasıtasıyla Cumhuriyet'in ilk yıllarında Yakup Kadri'nin kaleminden dönemin toplumsal ve siyasal gelişmelerini görebilmek amaçlanır. Örneklem olarak bu gazetelerin seçilme sebebi yazarın bu gazetelerdeki yazılarının ekseriyetinin çevrilmemiş olmasıdır.

Bu çalışma sonucunda Yakup Kadri'nin o dönemin basın hayatını, toplumunu, siyaset hayatını çoğunlukla ironik bir üslupla eleştirdiği görülmüştür. Bu yazıların, dönemin toplumsal ve siyasal ortamını anlamaya katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu neticeyle söz konusu metinlerin hem edebiyat hem basın tarihi doğrultusunda başvurulabilecek metinler arasında değerlendirilebileceği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cumhuriyet Gazetesi, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi.

ABSTRACT

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'S ARTICLES IN THE NEWSPAPERS OF THE REPUBLIC AND THE NATIONAL HANDICRAFT (1924-1925)

Press life in the Ottoman Empire began in 1831 with *Takvim-i Vekayi*. With the *Tercüman-ı Ahval* newspaper published by Agah Efendi in 1860, private newspapers also began to emerge. Journalism became the most effective way for Ottoman intellectuals to convey their ideas to the public. Especially with the declaration of the Second Constitutional Era (II. Meşrutiyet), great diversity was experienced in the press, and writer-journalist type intellectuals began to come to the forefront of social life. Yakup Kadri was also a literary and political figure who wrote for newspapers. This study covers Yakup Kadri's approach to political, social, economic, cultural, and literary issues during the establishment process of the Republic in *Hakimiyet-i Milliye*, which started its publication life in 1920, and *Cumhuriyet* newspapers, which started in 1924.

In the study, texts transferred from the original Ottoman script to Latin characters have been divided into themes according to their content. The writings were analyzed using the content analysis method. A prominent theme was identified for each article, and the texts were analyzed within the context of their respective themes. While transferring the articles found by scanning newspaper copies into Latin characters, the Turkish Language Association (TDK) spelling rules were taken as the basis. For words not present there, the *Kubbealtı Dictionary* was consulted. By transferring these writings, which have survived to the present day in their Ottoman form, into Latin characters, it is aimed to contribute to future academic studies and create a new source for the literature. The reason for selecting these newspapers as a sample is that the majority of the author's writings in these newspapers have not been translated/transliterated.

As a result of this study, it was observed that Yakup Kadri criticized the press life, society, and political life of that period mostly with an ironic style. It is thought that these writings can contribute to understanding the social and political atmosphere of the period. Consequently, it has been concluded that the texts in question can be evaluated among the texts that can be consulted in terms of both literature and press history.

Keywords: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cumhuriyet Newspaper, Hakimiyet-i Milliye Newspaper.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	ix
1.GİRİŞ.....	1
2. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN CUMHURİYET VE HAKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETELERİNDE 1924-1925 YILINDA YAYINLANAN YAZILARININ İNCELENMESİ.....	5
2.1. Basın.....	6
2.2. Siyaset ve Hukuk.....	13
2.3. İnkılaplar ve Muhalifler.....	23
2.4. Milliyetçilik, Millî Hafıza ve Ziya Gökalp.....	28
2.5. Avrupa Basımında Türkiye ve Batı Eleştirisi.....	33
2.6. Eğitim ve Kültür.....	36
2.7. Toplumsal Yozlaşma.....	39
2.8. Atatürk, Cumhuriyet ve Yeni Türkiye.....	42
2.9. Edebiyat.....	45
3. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN CUMHURİYET ve HAKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETELERİNDE 1924-1925 YILINDA YAYINLANAN YAZILARININ LATİN HARFLERİNE AKTARIMI.....	52
3.1. Cumhuriyet Gazetesi.....	52
3.2. Hakimiyet-i Milliye Gazetesi.....	148
4. SONUÇ.....	333
KAYNAKÇA.....	336
EK: YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN CUMHURİYET ve HAKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETELERİNDEKİ YAZILARININ LİSTESİ.....	338

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

C: Cumhuriyet Gazetesi

H.M.: Hakimiyet-i Milliye

H.n.: Hazırlayanın notu

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV İA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

TEİS: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü

S.: Sayı

ss.: Sayfa sayısı

Y.n.: Yazarın notu

1.GİRİŞ

Gazeteler dünyada ve Osmanlı'da ilk çıkmaya başladığı dönemden günümüze devam eden süreçte gerek iktidarın gerek halkın sesi olur. Basın güçlü bir yayın organıdır. Toplumların yönlendirilmesinde, aydınlatılmasında basının büyük bir etkisi vardır. Farklı kulvarlarda yazarlar çeşit çeşit yazılar yazar. Bunlardan kimi edebî kimi siyasi kimi tarihî vs. yazıdır.

Osmanlı Devleti mağlup çıktığı 1. Dünya savaşı sonrası imzaladığı Mondros Mütarekesi ile askerî ve siyasi kontrolünü kaybetmeye başlar ve işgallere zemin hazırlar. İstanbul 1918'de İngilizler tarafından işgal edilir. 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması, İstanbul'un işgaline uzanan süreci başlatır. Müttefiklerin paylaşmadıkları bu şehri birlikte işgal etme planları, 13 Kasım 1918 tarihinde yürürlüğe konular; İstanbul önlerine gelen İtilaf Devletleri donanması 465 yıllık Osmanlı başkentini askerî bir işgal ve abluka altına alır (Türkmen,2002:368).

İstanbul işgal süresince hava saldırıları altında bırakılır. İtilaf Devletlerinin İstanbul'a yönelik ilk hava saldırısı 1918 yılı Temmuz ayında vuku bulur (Türkmen, 2002:326). Telgrafhanelere girilir. 8 Kasım 1918'de İngiliz askerleri, İstanbul Okmeydanı'ndaki telsiz telgraf istasyonunu işgal ederler (Şehitoğlu,2012:9).

Bu durumun sonucunda yerel direniş hareketleri başlar. 1919 yılında toplanan Amasya Kongresinde alınan kararla Millî Mücadele için ayrı bir hükûmet kurulması gerektiğine karar verilir ve Heyet-i Temsiliye'nin adımları atılır. Erzurum ve Sivas Kongreleri sonrası Atatürk'ün Samsun'a çıkmasıyla beraber Millî Mücadele resmen başlamış olur. 1920 yılında İstanbul daha geniş çaplı bir işgale maruz kalır. İstanbul İtilaf kuvvetleri tarafından 16 Mart 1920 Salı günü ikinci defa ve bu sefer resmen işgal edilir. Resmi mahiyetteki bu işgal aynı zamanda kanlı olur (Şehitoğlu,2012:44). Bunun sonucunda İstanbul ile haberleşme kesilir. İngilizler İstanbul'un resmen işgali ile telgrafhanelere de el koyarak idareye hâkim olurlar (Şehitoğlu,2012:50). 17 Mart 1920 günü saat 18.00'da çekilen bir telgrafla; Heyet-i Temsiliye'nin bilgisi dışında ve izni olmadan İstanbul ile her türlü resmi haberleşme yasaklanır (Özdemir,2000:94).

Kaybedilen toprakların geri alınması için mücadele başlar. Kazım Karabekir Paşa'nın emrindeki ordu Doğu Cephesi'nde savaşıp başarıya ulaşarak o bölgeyi ermeni istilasından kurtarır. TBMM, 20 Eylül 1920'de aldığı bir kararla Kazım Karabekir Paşa'ya Ermeniler üzerine taarruz edilmesine izin verir. Kazım Karabekir Paşa, Erzurum ve civarını

Birinci Dünya Savaşı yıllarından beri en iyi tanıyan kişilerden biridir. Paşa, Ermenilerin saldırılarına çok başarılı bir şekilde karşılık verir (Türkmen,2020:5).

Güney cephesinde, İngilizler işgal ettikleri yerleri Fransızlara bırakır ve halkın mücadelesi sonucu Ankara itilafnamesini imzalayarak geri çekilirler (Ünal, 2023:173). Batı'da Yunanların İzmir'e çıkmasıyla başlayan Batı cephesi işgali sebebiyle hemen halk kuvvetleri toplanmaya başlar. İşgal alanı genişlediğinde düzenli orduya geçmek şart hâline gelir. Hakimiyetin kolaylığı açısından cephe Batı ve Güney olarak bölünür, İsmet İnönü Batı Cephesi Komutanlığına, Refet Bele de Güney Cephesi Komutanlığına atanır. Bunun sonucunda 11 Ocak 1921'de 1. İnönü Zaferi kazanılır. 31 Mart'ta ise 2. İnönü Zaferi kazanılır. 13 Eylül 1921 tarihinde kazanılan Sakarya Meydan Muharebesi ile kazanılan moralle halk Büyük Taaruz'a hazırlanır. 26 Ağustos 1922 tarihinde başlanılan Büyük Taaruz, Türk ordusunun başarısıyla sonuçlanır (Yöney,2021:4).

Cumhuriyet'in ilanıyla beraber ülke siyasal, hukuksal, toplumsal değişim ve dönüşümler geçirir. Basın her dönemde olduğu gibi o dönemde de halkı bilgilendirmek, kamuoyu oluşturmak ve siyasal tartışmaları yaymak yolunda önemli bir yere sahiptir. Gazeteler ve köşe yazıları, haber aktarma işlevinin yanı sıra toplumu düşündürmek ve bilinçlendirmek noktasında da hizmet eder.

1924-1925 yılları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumsal kimliğini inşa ettiği ve devrimler sürecine girdiği bir eşiği temsil eder. Bu dönemin fikrî yapısını şekillendiren en önemli iki yayın organı, Ankara merkezli Hakimiyet-i Milliye ve İstanbul merkezli Cumhuriyet gazeteleridir. Hakimiyet-i Milliye gazetesi, 1920 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından Ankara'da kurularak Millî Mücadele'nin sesi olur. 1924-1925 yıllarında ise yeni devletin ideolojik merkezini temsil etmiştir. Okuyucu kitlesi ağırlıklı olarak Ankara'daki Anadolu aydınlarından oluşur. Gazete, bu yıllarda devletin otoritesini tesis etme, laiklik, hukuk reformları ve eğitim hamleleri gibi "merkezi" meseleleri ele alırken, rejimin savunuculuğunu üstlenen bir nitelik taşır. Öte yandan, 7 Mayıs 1924 tarihinde Yunus Nadi (Abalıoğlu) tarafından İstanbul'da kurulan Cumhuriyet gazetesi, Cağaloğlu'ndaki merkezinden neşredilir, İstanbul'un Batılılaşmış elitlerine, şehirli münevverlere hitap etmiştir. 1924-1925 yıllarında özellikle Yakup Kadri'nin "Sırça Köşk" serisinde görüleceği gibi; eski İstanbul alışkanlıklarının eleştirisi, toplumsal nezaket kaybı, basın özgürlüğünün sınırları ve Batı tipi modernleşmenin kültürel sancuları gazetenin ana gündemini oluşturmuştur.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bu makaleleri kaleme aldığı 1924-1925 yıllarında, TBMM ikinci dönem Mardin milletvekili olarak aktif siyasetin merkezindeydi. Bu sebeple yazarın ikametgahı yeni başkent Ankara'dır. Ankara'nın sosyal ve kültürel inşasına bizzat şahitlik eden Yakup Kadri, mebusluk görevi gereği meclis çalışmalarına katılırken, bir yandan da İstanbul'daki basın çevresiyle bağını koparmamıştır. İncelenecek yazılarda sıkça rastlanan "Ankara-İstanbul kıyaslaması", yazarın bu iki şehir arasındaki hem coğrafi hem de zihni gidiş gelişlerinin ortaya çıkardığı tablodur.

1889 yılında Kahire'de doğan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, ailesinin Manisa'ya dönmesiyle burada eğitimine başlar. Sonrasında İzmir İdadisi'ne başlar fakat babasının vefatı üzerine Mısır'a geri döner. İskenderiye'de Fransız mektebinde ve İsviçre Lisesi'nde okuyarak ortaöğrenimini tamamlar (Polat,2001:465). Fransız okuluna devam ettiği süreçte Batı Edebiyatını yakından tanıma fırsatı bulur. Mısır'da Jön Türklerle tanışır. Üniversiteyi İstanbul'da okuyan Yakup Kadri, hukuk fakültesini 3. sınıfta bırakır. İzmir Lisesi'nden tanıdığı Şahabettin Süleyman ile beraber 1909 yılında Fecr-i Ati topluluğuna katılırlar. İstanbul'da Refik Halit, Faik Ali (Ozansoy), Müfit Ratib ile tanışan Yakup Kadri, Şahabettin Süleyman ile Fransa'daki benzerleri gibi bir topluluk kurmak isterler ve aralarına Celal Sahir'i de alarak Faik Ali'nin onursal başkanlığı altında Fecr-i Âti edebî topluluğunu kurarlar. Karaosmanoğlu, *Resimli Kitap'ta* da şair İbsen'in "Les Revenantes"ına nazire olmak üzere yazdığı "Nirvana" isimli bir sahnelik tiyatro eseriyle fiilen edebiyat alanına ve basın hayatına girer (Baş,2020).

Fecr-i Ati'ye girdikten sonra hem kendilerine gelen eleştirilere cevap verir hem de küçük hikâyeler yayınlamaya başlar. Doğu mistisizmiyle de ilgilenen Yakup Kadri Bektaşî tekkesine gider ve bu ziyaretlerden *Nur Baba* doğar. Tedavi için İsviçre'ye gitmesi ve alacağı tepkilerden çekinmesi üzerine yayınlamaz. İlk hikâye kitabı *Serencam'*ı 1913 yılında yayımlar. Balkan Harbi'ne kadar daha ferdi duyguları işleyen yazar bir kırılma yaşayarak halkın sorunlarına yönelir (Sağır,2013).

Meşrutiyet günlerinde *Peyam* gazetesinde yazan Yakup Kadri, Mondros Mütarekesi sonrası *İkdam* yazıları dışında *Yeni Mecmua'da* da yazar. Yazı hayatına eleştiri yazılarıyla başlayan Yakup Kadri'nin ismi *Çığır*, *Dergâh*, *Genç Kalemler*, *Güzel Sanatlar Mecmuası*, *Hayat*, *İçtihad*, *İnci*, *Jale*, *Meydan*, *Muhit*, *Musavver Muhit*, *Musavver Eşref*, *Musavver Hale*, *Peyam-ı Edebi*, *Nevsal-i Millî*, *Resimli İstanbul*, *Rübab*, *Servet-i Fünun*, *Şebab*, *Şiir ve Tefekkür*, *Tercüman*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Türk Yurdu*, *Varlık*, *Yeni İstanbul*, *Yeni Mecmua*, *Yeni Nesil* gibi gazete ve dergilerde görünür (Baş,2020).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu yazılarıyla dönemin sosyal, siyasi, tarihî olayları ile ilgili bilgiler aktarır, yaptığı eleştirilerle halkı sorgulamaya ve düşünmeye sevk eder. Literatür incelendiğinde, Yakup Kadri'nin hikâyelerine ve özellikle romanlarına yönelik çalışmaların araştırmalara konu olduğu; köşe yazıları üzerine kapsamlı ve tematik analizlerin sınırlı kaldığı görülür.¹

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1924-1925 yıllarında *Cumhuriyet* ve *Hakimiyet-i Milliye* gazetelerinde yayınlanan yazılarını Latin harflerine aktarmayı ve içerik analizini hedefleyen bu çalışmada günümüzde kullanılmayan yahut sık kullanılmayan kelimeler bağlamına uygun eklerle anlayışta kolaylık olması adına köşeli parantez içerisinde verilmiştir. Yazıların çevrilmesinde kullanılan kelimelerde TDK yazımı esas alınmış orada mevcut olmayan kelimeler için Kubbealtı Lugatına başvurulmuştur. Transkripsiyon alfabeti kullanılmamıştır. İzafetlerin yazımına ve düzeltme işaretlerinin kullanımına yine bu iki sözlüğe uygun olarak yer verilmiştir. Aynı harfinin gösteriminde de bu iki sözlüğe başvurulmuştur. Karıştırılma ihtimali bulunan kelimelerin haricinde mecul mastar eki (-iyyet) tek “y” ile yazılmıştır. Dönemsel yazım özellikleri sebebiyle güncelden farklı yazılan “Kadı Köyü”, “ispor”, gibi kelimeler günümüz imlasına uygun şekilde yazılmıştır. Metinde yer alan şahıs, eser, yer isimleri yazarın kullanımıyla verilmiş orijinal hâlleri köşeli parantez içinde verilmiştir. Dönemde Rumi takvim kullanıldığı için günümüzden farklı kullanımlarda olan ay isimlerinin yanına köşeli parantezle güncel isimleri verilmiştir. Metin okunurken emin olunmayan kelimelerin yanına köşeli parantez içerisinde soru işareti bırakılmıştır. Herhangi bir sebeple okunamayan yerlerde ise [okunamadı] ibaresi bulunmaktadır. 1925 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde az yazı kaleme almasının sebebini araştırmak amaçlı “Müteferrika” üzerinden arama yapılmış ve bir sonuca ulaşılamamıştır. Dönemin gazeteleri üzerinden yapılan araştırmada *Vakit* ve *Akşam* gazetelerinde yayınlanan yazılara rastlanmıştır fakat 1925 yılında *Cumhuriyet*'te neden az yazdığına dair bir ilana rastlanmamıştır.

---

¹Gazeteciliği ile ilgili çalışmalar için bkz:

Yakup Kadri'nin gazeteciliği ve İkdâm gazetesindeki yazıları üzerine yapılan çalışmalar için bkz: Hatice Aybay, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun İkdâm Gazetesindeki Edebiyat Yazıları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2022; Didem Ardalı Büyükarman, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun İkdâm Gazetesinde 1919-1922 Yılları Arasında Yazmış Olduğu Makalelerin Çevirimi-İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2015; Mustafa Tamer Sağır, *Gazetecilik Yönüyle Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2013; Hülya Yazıcı, *İkdâm Üzerinde Bir Çalışma -İnceleme ve Seçilmiş Metinler (1915-1920)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, 1996; Hamit Seçkin, *İkdâm Gazetesi (01.01.1921 - 31.12.1921) İnceleme - Seçilmiş Metinler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi, Niğde, 2014; Eyüp Akman, “Yakup Kadri Karaosmanoğlu Üzerine Bazı Düşünceler ve Unutulan Bir Makalesi: Kastamonu”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 2 (2013).

2. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN CUMHURİYET VE HAKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETELERİNDE 1924-1925 YILINDA YAYINLANAN YAZILARININ İNCELENMESİ

1924 yılı siyasi anlamda köklü değişim ve dönüşümlerin olduğu bir yıldır. Cumhuriyet'in ilanı çok yenidir, yeni siyasal düzeni kabul edenler, alışmaya çalışanlar olduğu gibi muhalif olanlar da vardır. İç politikadaki düzenlemelerin yanı sıra uluslararası ilişkilerde de değişiklikler olur. Cumhuriyet'in ilanıyla beraber ülkeyi daha modern seviyeye getirecek değişimler başlar.

13 Şubat'ta mahkûm edilen gazetecilerin affı mecliste kabul edilir. 3 Mart'ta halifeliğin kaldırılması, Şeriye ve Evkaf Vekâletinin kapatılmasıyla beraber laiklik yolunda önemli adımlar atılır. Aynı dönemde uygulanan Tevhid-i Tedrisat kanunuyla beraber eğitimdeki ikilik de sona erer. 20 Nisan'da 1924 Anayasası'nın kabulüyle meclisin kuvveti pekiştirilir ve hükûmet artık meclise hesap vermesi gereken bir yapı hâline gelir. 8 Ağustos'ta Lozan Antlaşması yürürlüğe girer. Cumhuriyet Halk Fırkası tek parti konumundayken 17 Kasım'da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla ilk kez çok partili döneme geçiş denemesi yapılır.

1924 yılında küresel siyasette de durumlar pek farklı değildir. Değişimler dönüşümler savaşın etkilerini toparlama çalışmaları mevcuttur. Avrupa da savaşın ekonomik ve toplumsal yaralarını sarmaya çalışır. Orta Doğu ise hâlâ manda yönetimleri altındadır. Osmanlı Devleti'nden sonra bölgeye yerleşen İngiltere ve Fransa Ortadoğu'yu paylaşarak İngiltere Filistin, Irak ve Şarkü'l-Ürdün bölgelerinin manda yönetimlerini ele geçirirken Fransa da Suriye ve Lübnan mandalarını kendisine bağlar (Dursun,2005). Amerika Birleşik Devletleri ise izolasyonist bir tavır sergiler ve kendi ekonomik gücüne odaklanır.

Kısacası, 1924 yılı, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin içte reformlarla, dışta ise hassas bir denge politikasıyla yol aldığı; dünyanın ise yeni ideolojilerin ve güç dengelerinin şekillendiği bir yıldır. Bu durumlar, dönemin basınında ve edebî yazılarında siyasetin yoğun şekilde tartışılmasının temel sebebini oluşturur.

1925 yılı Türkiye'de köklü devrimlerin yapıldığı bir dönemdir. Şeyh Sait İsyanı'nın başlamasıyla Takrir-i Sükûn kanunu kabul edilir ve hükûmet eline geçen yetkilerle daha sert ve sıkı denetimlere başlar bununla beraber Şark İstiklal Mahkemeleri kurulur. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasıyla çok partili hayata ara verilir. 25 Ağustos tarihinde Kastamonu'da halka şapka tanıtılır ve 25 Kasım'da Şapka Kanunu kabul edilir. 30

Kasım'da tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla beraber tarikat faaliyetleri engellenir. 26 Aralık tarihinde uluslararası takvim ve saat sistemi kabul edilir.

1919 yılında tüberküloz tedavisi için gittiği İsviçre'den dönen Yakup Kadri 1. Dünya Savaşı sırasında ülkede bulunamasa da sonrasında devam eden kurtuluş mücadelesi yıllarında ülkeye geldiğinde yazılarıyla siyasi olarak varlık göstermeye başlar.. Kendisinde yoğun bir Anadolu'ya gitme arzusu bulur fakat Atatürk'ün emri üzerine yazılarıyla mücadeleye etmeye devam eder.

“Benim İstanbul'a ilk adımında Anadolu'ya kalkıp gitmek isteğim ve hatta bunu temin için Sivas'a gitmek üzere olan Ruşen Eşref'ten Mustafa Kemal Paşa nezdinde teşebbüste bulunmasını rica edişim üzerine arkadaşlarımdan biri bana demişti ki: 'Oraya gidip ne yapacaksın? Senin Millî Mücadele'ye ancak İstanbul'dan yazacağın yazılarla bir faydan dokunabilir.' Nitekim bir ay sonra Sivas'tan dönen Ruşen Eşref de bana Mustafa Kemal Paşa'nın hakkımda böyle düşündüğünü söylemişti.” (Karaosmanoğlu, 2019, s.42).

Bu dönemde *İkdam* gazetesindeki yazılarıyla Millî Mücadele'yi destekler. 1921 yılında İsmet İnönü'nün emriyle kurulan Tetkik-i Mezalim Heyeti ile beraber Sakarya Meydan Muharebesi esnasında Yunanların verdiği hasarı raporlama adına Anadolu'ya gönderilir. 1923 yılından önce edebî kimliğiyle tanınan Yakup Kadri 1923'te Mardin milletvekili olmasıyla beraber siyaset hayatına resmen başlar.

Yazılar 8 başlıkta ve her başlık kendi içerisinde kronolojik sırada olacak şekilde analiz edilecektir. Buradaki amaç tarihsel olarak da dönemde yaşanan olayların üzerine Yakup Kadri'nin ve yazılarda bize aktardığı kişilerin ne söylediğinin, ne düşündüğünün görülmesidir.

2.1. Basın

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme aldığı yazılarında, dönemin basın hayatına dair keskin gözlemlerde bulunur ve matbuat alemini sert bir dille eleştirir. Özellikle 1924 ve 1925 yıllarındaki makalelerinde yazar; İstanbul basınının içinde bulunduğu ilkesizliği, gazetecilerin birbirlerine karşı yürüttüğü anlamsız polemikleri ve basının kamuoyu üzerindeki yıkıcı etkisini merkeze alır. Basını, devlet otoritesini sarsmaya çalışan, dedikodu ve iftirayla beslenen, hatta zaman zaman “ayrı bir devlet” gibi hareket eden tehlikeli bir güç odağı olarak gören yazar; bu kurumun toplumsal ahlakı ve devrimleri zedeleyen tavrını ironik bir üslupla ve güçlü metaforlarla gözler önüne serer. Bu başlık altında, Yakup Kadri'nin dönemin gazetecilik anlayışına dair getirdiği eleştiriler, ilgili yazılar ekseninde incelenecektir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan 8 Mayıs 1924 tarihli “Kör Dövüşü” yazısında Yakup Kadri, İstanbul basınının içinde bulunduğu kaotik durumu ve gazetecilerin birbirlerine yönelik saldırılarını “kör dövüşü” metaforuyla eleştirir. Gazetecilerin kime, neden saldırdıklarını bilmeden, sadece gürültü çıkarmak ve birilerini yaralamak amacıyla hareket ettiklerini söyler. Halkın bu kavgaları bir “tiyatro” gibi izlediğini, içeriğiyle ilgilenmediğini, sadece kavgadan ve altta kalanın canının çıkmasından zevk aldığını savunur.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 26 Mayıs 1924 tarihli “Ferit Bey’in İstifanamesi” yazısında, Dahiliye Vekili Ferit Bey’in istifası üzerine basının takındığı tavrı eleştirir ve olayı ironik bir dille anlatır. Ferit Bey’in Meclis’te güvenoyu almasına rağmen, sadece basının yarattığı baskı ve gürültü yüzünden istifa etmek zorunda kalmasını, siyasi tarihte görülmemiş bir olay olarak niteler. Ferit Bey basının “dördüncü kuvvet” olduğunu söyler.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 29 Mayıs 1924 tarihli “Bazı Kehametler” isimli yazısında, Ferit Bey’in istifasından sonra basında oluşan zafer havasını ve bu zaferin paylaşılması sırasında çıkacak kavgaları eleştirir. Basının bu istifayı bir zafer olarak gördüğünü, ancak ganimetin kime ait olacağı konusunda kavga çıkacağını belirtir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 5 Haziran 1924 tarihli “Bir Mektuba Cevap” yazısında, kendisine “Eskisi gibi ateşli, sert, mücadeleci yazmıyorsun, yaşlandın mı?” diyen bir okura cevabıdır. Eskiden mücadelenin “silahlı, tehlikeli ve kanlı olduğunu, o zaman yazmanın bir kahramanlık gerektirdiğini” anlatır. Şimdi ise “devrimlerin yapıldığını, eski kötülerin ve sultaların yıkıldığını, dolayısıyla savaştan bir dev kalmadığını, bugünkü kavgaların yel değirmenlerine karşı olduğunu” söyler. Bugünkü ortamda kahraman gibi görünmek için bağırانların aslında tehlikesiz bir ortamda kuru sıkı attıklarını belirtir. “O vakit kalemler kurşunlarla çarpıştı. Matbuatın bir köşeciğinden çıkan boğuk bir itiraz sesine, bir gece karanlığında bir tabanca cevap verirdi.” (C, 5 Haziran 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 6 Haziran 1924 tarihli “Efkâr-ı Umumiye” yazısında, İstanbul Polis Müdürü’nün basından (efkârıumumiyeden) çekinerek, “Ben efkârıumumiyeyi tanımam, Vali’yi tanırım”, demesi ve sonra geri adım atması üzerine yazılmıştır. Bir memurun amirinden değil, gazetelerden emir alır hâle gelmesini, idari hiyerarşinin bozulması olarak görür. Polis müdürünün sabah işe başlarken gazeteleri okuyup ona göre hareket etmek zorunda kaldığını, basının idare üzerinde kurduğu terörü anlatır. Vali’nin bile bu efkârıumumiye (basın) karşısında çaresiz kaldığını, onu metresi gibi gördüğünü söyler.

“Bu ‘efkârümumiye’, onun rakibi, hem de vefasız metresidir. Biliyor ki, İstanbul’a geldiği günden beri bu metres kendisini yüz defa terk etmiştir; şimdi de yegâne söz geçirebildiği memurlarından birini elinden almak suretiyle ona ihanet ve hıyanetin son darbesini vuruyor.” (C,6 Haziran 1924:2)

Polis memuru basının ne istediğini ne tür haber yakalamak istediğini bir türlü anlayamaz. Fakat yazının sonunda anlaşılır ki basın aslında sadece kargaşa, tartışma istemektedir.

“- Hüsnü Bey, ya efkârümumiye, ya ben! Diyor ve telefon odanın içinde bir gramafon borusu gibi ötüyor. Gazeteciler, -yok efkârümumiye mümessilleri- gülüşerek defterlerine bir şeyler kaydediyorlar ve kalkıp giderken ‘Bu günlük bu kadar kâfi!’ diyorlar. Polis müdürü de şaşkın şaşkın önüne bakarak:

- Hay Allah layığını versin, demek ki efkârümumiye bunu istiyormuş, bilemedim; bilemedim.”

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 23 Haziran 1924 tarihli “Bir Ziyarete Mukabele” yazısında, Eski bir dostu olan gazeteci Fazıl Ahmet’in kendisine verdiği nasihatlere cevabıdır.

“-Sırçadan köşkte oturuyorsun. Sakın komşunun damına taş atma. Çünkü mukabeleten sana da bir taş atacak olursa evin barkın başına yıkılır.” Yalnız bunu söylemekle iktifa etseydi, kendisine: “ -Adam sen de! Diyecektim. Ben zaten hane-i harabım. Bir kere doluya tutulan kimsenin yağmurdan pervası olmaz. Sırçadan köşküm kırılıp başıma dökülürse kendime tahtadan bir kulübe bulurum. Onu da yıkarlarsa kerpiçten bir izbede otururum; orada da vefa görmediğim takdirde... kim bilir; Allah Kerimdir. Derim. Başımı alır dağlarda dolaşmaya giderim. Bu dünyanın hiç şeyinde gözüm yoktur. Zenginin konağı, fakirin hücresi benim için birdir. Elverir ki kendi gönlüm gani ve kendi vicdanım rahat olsun.” (C, 23 Haziran 1924:2)

Fazıl Ahmet’in her devirde güçlüden yana olduğunu ve sürekli fikir değiştirdiğini hatırlatır. Hayatı boyunca alaycı ve ilkesiz olan birinin, şimdi kendisine prensiplerden ve faziletten bahsetmesini samimiyetsiz bulur.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 26 Haziran 1924 tarihli “İstemezük” yazısında, basının ve muhalefetin her yeniliğe “İstemezük!” diye karşı çıkmasını eleştirir. Bu itiraz kültürünü, “Osmanlı’da kazan kaldıran Yeniçeri mantığı”na benzetir. Ne istediklerini bilmezler, sadece istemezük derler. Basının bir gün yerdiği adamı (Haydar Bey), o gittikten sonra övmesini ve yeni geleni yermesini örnek göstererek tutarsızlıklarını sergiler. Ne istediklerini bilmeyen muhalifleri eleştirir. Ve yazının sonunda da dünya dışından birinin gelip onlara neyi isteyip istemediklerini bildirmesini ister, çünkü yakında herkesin hatta kendinin bile istemezük diye bağıracağından endişelenir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 20 Temmuz 1924 tarihli “Ne İnkisarı Hayal!..” yazısında, hükümet aleyhine açılan yolsuzluk soruşturmalarının fiyaskoyla sonuçlanması üzerine basının hayal kırıklığını anlatır. Basının aylardır şişirdiği yolsuzluk, rüşvet, suiistimal balonunun, raporların temiz çıkmasıyla söndüğünü belirtir. Basının buram buram iftira kokan yayınlarının asılsız çıktığını, İsmet Paşa ve arkadaşlarının namuslu olduğunun kanıtlandığını söyler.

“Nerede o, binbir gece masallarını andıran matbuat dedikoduları? Nerede o -müteveffa bir

muharririn dediği gibi- “buram buram” iftiralar, zemler, ta’n [kınama] ve teşniler [ayıplama]? Nerede o, bunların hepsinden daha müthiş fısıltılar, o göz kırışlar, o dudak büküşler, o zehir saçıcı imalar? Nerede o, şeref ve namus borsacılarının cehennemi faaliyeti? Heyhat, demek ki, işin sonu bu yola çıktı? Demek ki, sabık dahiliye vekili “fondan şekerlemelerinden bir tanecik olsun tatmamış. Demek ki, vagon dolusu Ankara’ya gittiği söylenen çiçek buketlerinden hiç kimseler bir yaprak olsun koklayamamış. Demek ki, iki üç günde bir isimleri ve resimleri teşhir edilen mebuslar o baş döndürücü milyonlar dansından beş paracık istifade edememiş. Demek ki, Ağaoglu Ahmed Bey bir Ermeni komisyoncu değilmiş. Demek ki Mustafa Fevzi Efendi sarığına kadar altına gark olmamış [gömülmemiş]. Demek ki Yunus Nadi’nin bu işte bir dalaveresi yokmuş. Demek ki Ruşen Eşref Benon Değirmenciyan’ın adını bile işitmemiş imiş. Demek ki, demek ki, aramızda henüz birtakım namuslu adamlar varmış!..” (C, 20 Temmuz 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 25 Temmuz 1924 tarihli “‘Ağlebi İhtimal, Belki, İşitmiş İdim,’” yazısında, Tahkik Heyeti raporlarındaki ifadelerin ve basının bunları aktarış biçiminin ne kadar muğlak ve dedikoduya dayalı olduğunu eleştirir. Şahitlerin ve gazetecilerin “galiba, sanırım, işittiğime göre” gibi ifadelerle insanları suçlamasını, “rüya tabirine” benzettir. Bu tarz belgesiz, kanıtsız, sadece zanna dayalı suçlamaların skolastik (orta çağ) zihniyetinin ürünü olduğunu savunur.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 30 Temmuz 1924 tarihli “Rezalet Değil Sefahat” yazısı, basının temizlik kampanyasını bir eğlence ve sefahat hâline getirmesini eleştirir. Temizlik iddiasıyla yola çıkanların, etrafa sadece çamur sıçrattığını ve kendilerinin de kirlendiğini belirtir.

“Süpürge süpürürken etrafı toza ve dumana gark eden acemi hizmetçiler ve çamaşır yıkarken kirli suları üstlerine başlarına sıçratan beceriksiz çamaşırcılar gibi her hareketlerinde, her çabalanişlarında pislik ile kendileri mülemma [bulaşmış, sıvanmış] oluyorlar.” (C, 30 Temmuz 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 13 Ağustos 1924 tarihli “‘İstanbul Matbuatı’ Devleti” yazısı, İstanbul basınının kendisini devletin üzerinde bir güç, adeta “ayrı bir devlet” gibi görmesini eleştirir. Türkiye’de biri Ankara’da (Hükûmet), diğeri İstanbul’da (Basın) olmak üzere iki devlet olduğunu, İstanbul Matbuat Devleti’nin Ankara’ya sürekli ultiatom verdiğini söyler.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 19 Ağustos 1924 tarihli “Gîrüdârın Fevkinde Bir İdil” yazısı, dönemin iki ünlü gazetecisi Hüseyin Cahit ile Ahmet Bey arasındaki polemliği ve sonrasındaki barışma cilvelerini alaya alır. İki yazarın birbirine önce ağır sözler söyleyip sonra canım, cicim diye hitap etmelerini bir aşk şiirine benzetir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 23 Ağustos 1924 tarihli “Kaplumbağa İle Tavşanın Yarışı” yazısı, yalan haberlerin gerçeklerden daha hızlı yayıldığını La Fontaine masalı üzerinden anlatır. Basının uydurduğu bir yalanın anında yayıldığını, mitingler yapıldığını, gerçeğin ise arkadan yavaş yavaş geldiğini ama kimsenin ona inanmadığını

belirtir. Hakikat yürüyor diyenlere, yalan koşuyor ve geçiyor cevabını verir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 22 Eylül 1924 tarihli “Tevhîd-i Efkâr “Feminist”” yazısında, muhafazakâr *Tevhid-i Efkâr* gazetesinin, Ahmet Haşim’in kadınlar hakkında yazdığı yazısına tepki gösterip birdenbire kadın hakları savunucusu kesilmesini eleştirir. “Kadınların sokağa çıkmasına bile karşı” olan bir gazetenin, sırf rakip gazeteyi (*Akşam*’ı) karalamak için feminist rolü yapmasını komik bulur. Bu tavrın kadınları sevmekten değil, Ahmet Haşim’e ve *Akşam* gazetesine olan düşmanlıktan kaynaklandığını belirtir.

“İşte, “Tevhid-i Efkâr”a, kırk yılın başında bir defa kadınları müdafaa etmek fırsatını veren makale, hulaseten budur. Muhafazakâr gazete mefret [kocaman] bir feminist olan “Akşam” refikinde bu hadiseyi bir tezat olarak yakalamış, bağırıyor: “Aman yarabbi, neler işitiyoruz. Neler görüyoruz! “Akşam” gazetesi, bir muharrire kadınları tezyif için, kendi sütunlarında yer vermiş!” diyor.

Heyhat, ne kadar belli ki, “Tevhid-i Efkâr” kadınların nasıl sevildiğini bilmediği gibi, nasıl sövüldüğünden de bihaberdir.” (C, 22 Eylül 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 28 Eylül 1924 tarihli “Olmaz, Olmaz...” yazısında, basının, her yeniliğe ve her icraate “olmaz, yapılamaz” diyerek karşı çıkmasını eleştirir. Ali Kemal’in Millî Mücadele’de, “Anadolu’da ordu kurulamaz” dediği gibi, bugünkü basının da “İstanbul imar edilemez, şu iş yapılamaz dediğini”, bu ölüm ve yeis mantığının devam ettiğini söyler.

“İstanbul efkârnumumiyesinde Emin Bey lehine okunan bir cereyan hasıl edemedi. Şehrin emini denen bu zat, şehrin karşısında adeta bedbaht bir [okunamadı] vaziyettedir: tatlı diller döküyor nafiye... Ziyafetler çekiyor; nafiye... ‘Ne isterseniz? Söyleyin; yapacağım!’ diyor; cevap veren yok. Her taraftan bir ‘Olmaz, olmaz!’ vaveylasıdır, gidiyor.

- Yol açacağım

- Olmaz, olmaz.

- Üsküdar Kısıklı travmayımı işleteceğim.

- Olmaz, olmaz.

- Yeni varidat [gelirler] temin etmek için şehre seyyah celbine [getirtmeye] çalışacağım ve bunun için de şehri tezyin ve tanzim ettireceğim [süslettireceğim ve düzenlettireceğim].

- Olmaz, olmaz.

- O hâlde... Ne olur, siz söyleyin. Siz emredin onu yapacağım.

- Olmaz, olmaz...” (C, 28 Eylül 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 25 Ekim 1924 tarihli ““Aman Bu Meseleye Beni Karıştırmayınız!”” yazısında, Darülfünun Emmini İsmail Hakkı Bey’in, basının dedikodu kazanına düşmemek için sarf ettiği “Aman beni karıştırmayın” sözü üzerinden basının korkutuculuğunu anlatır. En ciddi kurumların ve kişilerin bile basının diline düşmekten korktuğunu, basının her şeyi bir skandal ve eğlence malzemesi yaptığını belirtir. Gazeteleri, her türlü mahremiyetin sergilendiği bir “garaip meşheri”ne (sergisine) benzetir.

“Birkaç gün evvel çamurdan çamura sürüklenen arkadaşı Köprülüzade Fuat Bey’in; daha evvel beş on mahalle çocuğunun elinde üstü başı yırtılan Ziya Gökalp’in sergüzeşleri bu levhaların en basitlerinden, en hafiflerinden değil midir?

- Amanın, bana dokunmayın!

Bunun manası “Allah, beni şerrinizden korusun!” demektir. İsmail Hakkı Bey’in böyle feryat etmekte “hakkı yok mudur?”

“Hakkı yoksa siz söyleyiniz!” (C, 25 Ekim 1924:2)

Hakimiyet-i Milliye ve *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan, 27 Kasım 1924 tarihli “Garip Bir İddia Daha” yazısında, halkı aldatan politikacı ve gazetecileri, sokaklarda “gençlik hapy” satan şarlatanlara benzetir. Bazı gazetecilerin, ellerindeki “Refet Paşa, Rauf Bey” gibi isimleri, tıpkı işportacıların mallarını övmesi gibi mucizevi ilaç diye halka sattığını söyler. Halkın bu palavralara inanmasını, eğitimsizliğe ve saflığa bağlar.

“Yaptıkları işin hedefi değil, fakat hedeflerine vasil olmak için kullandıkları vasıtalar itibariyle bu seyyar satıcılara çok benzeyen politika şarlatanları, İstanbul şehrinin dört yol ağzlarını tutmuşlar, hep aynı sokak belagatıyla mütemadiyen Refet Paşa, Kazım Karabekir Paşa ve Rauf Bey satıyorlar.” (C, 27 Kasım 1924:2)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 19 Aralık 1924 tarihli “Yeni Bir Manevra” yazısında, muhalif basın, dış tehlike bahanesiyle “birlik olalım” çağrısı yapmasını samimiyetsiz bulur. Düne kadar hükûmete “hain” diyenlerin, bugün “tehlike var, birleşelim” demesinin bir manevra olduğunu, samimi olmadıklarını iddia eder.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 22 Aralık 1924 tarihli “Muhalefetin Yeni Bir Manevrası mı?” yazısında da yine aynı şekilde muhalefetin birlik çağrısının altındaki tuzağa dikkat çeker.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 26 Aralık 1924 tarihli “Vuzuha Doğru; Fakat...” yazısını, muhalefet basınının, rejime değil de Ankara’daki birkaç gazeteciye düşman olduklarını itiraf etmeleri üzerine yazar.

“Lakin bizi, nifakçılıkla itham edenler o acı günlerden hiçbir ibret dersi almamış olmalıdır ki, o zamanlar hepimizin birden mukaddes ve ulvi bildiğimiz isimlere ve şahsiyetlere şimdi beş parmağı çamurlu ellerle hücumdan zevk alıyorlar ve ara sıra bu taraftan bir nefret ve istikrah sesi çıkar çıkmaz nifak ve şikak [uyuşmazlık]! Diye bağırıyorlar.

Nifak ve şikak!.. onu siz çıkardınız; o sizin malınızdır. Onun mesuliyeti, onun müthiş ve caniyâne [canice] mesuliyetini, başınız sıkıya geldiği vakit nafiye yere bizim omzumuza yükletmeye çalışmayınız. Nifak ve şikak bizim işimize gelmez.” (C, 22 Aralık 1924:2)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 26 Ocak 1925 tarihli “Garip Bir Hâletiruhiye” yazısında, İstanbul basınının ruh hâlini “hastalıklı” olarak teşhis eder. Basının bir gün açlık var diye bağırıp, ertesi gün dansözlerden bahsetmesindeki dengesizliği eleştirir. Bu tutarsızlığın siyasi bir görüşten değil, ruhsal bir bozukluktan kaynaklandığını iddia eder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 12 Mayıs 1925 tarihli “Yalnız Hakikat

Namına” yazısı, Hüseyin Cahit Yalçın'ın İstiklal Mahkemesi tarafından Çorum'a sürgün edilmesi üzerine, yazdığı bir açıklamadır.

“İşte, biz böyle mühlik ve nefsimiz için bu kadar arızalı ve çetin bir mevzu üzerindeyiz. Hususıyla kendisinden bizzaruri bahsedeceğimiz şahsın alim matbuatında eski bir hasmımız olduğu da düşünülürse, şu sütunlarda üstümüze aldığımız işin ne kadar sarpasaracağı ve mevkimizin ne kadar kasvet ve müşkilat kesbedeceğini anlamak gayet kolay olur.”(HM, 12 Mayıs 1925:1)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 9 Ağustos 1925 tarihli “Bir Dokun...” yazısı, “Çürüyen Belde” yazısına tepki gösteren İstanbul gazetelerine cevaptır. İstanbul basınının kendisine “nankör evlat, İstanbul'a hakaret ediyorsun” demesine karşı, “asıl İstanbul'a ihanet edenlerin, şehrin çürümesine göz yumanlar” olduğunu söyler. İstanbul basınının, şehirdeki ahlaksızlığı ve yozlaşmayı nüfus kalabalığına bağlamasını yüzeysel bulur ve asıl sebebin “Osmanlı enkazı” olduğunu savunur.

“Acı söz dost sözüdür; derler, vâkıâ bununla “Akşam” ve “Vakit” sermuharrirlerini İstanbul düşmanlığıyla itham etmek istemiyoruz. Fakat bazen fazla muhabbet insanı kör ve sağır eder. Nitekim bu hissi dalalet yüzünden değil midir ki, İstanbul halkının saf, nezih ve faziletli ekseriyetini daima muhtaç bulunduğu irşat ve tenvir amellerinden mahrum kaldı ve bir taraftan kozmopolit alemin, diğer taraftan Osmanlı saltanatı harabesinin umkundan [derinliğinden] tereşşuh eyleyen [sızan] zehirli havayı teneffüs etmek felaketine düşer oldu.” (HM, 9 Ağustos 1925:1)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun basın teması altındaki yazıları incelendiğinde, yazarın dönemin basın hayatına karşı son derece karamsar, şüpheci ve eleştirel bir tutum takındığı görülür. Yazar, mütareke yıllarının ve Cumhuriyet'in kuruluş sancılarının yaşandığı bu dönemde, basını, toplumu aydınlatan bir meşale olarak değil; aksine dedikoducu ve kaos ortamı yaratan bir mekanizma olarak değerlendirir. Bu ortamda fikirlerin çatışması değil, kişilerin ve grupların menfaat kavgaları ön plandadır. Halk ise bu kavgaları bir “tiyatro izleyicisi” gibi seyrederek, içerikten ziyade kavganın şiddetiyle ilgilenir.

Yakup Kadri, basının yıkıcı gücüne de dikkat çeker. İstanbul basınının kendisini Ankara hükûmetinden bağımsız, hatta onun üzerinde bir güç gibi konumlandırmasından rahatsızlık duyar. Basının efkârıumumiye (kamuoyu) maskesi takarak devlet memurlarını, valileri ve vekilleri sindirdiğini, hatta bakanları istifaya zorlayacak kadar baskı kurduğunu savunur. Yazara göre bu durum, işleyişi zora sokar.

Basının ahlakını ve güvenilirliğini de yazarın eleştirir. Yakup Kadri, gazetecilerin olayları çarpıttığını, doğruluğu kanıtlanmamış dedikodular yaydığını belirtir. Yalan haberin gerçeklerden çok daha hızlı yayıldığı bu ortamda, yapılan “temiz toplum” veya “yolsuzlukla mücadele” kampanyalarının bile samimiyetten uzak, siyasi rakipleri yıpratmaya yönelik

manevralar olduğunu düşünür. Gazetecilerin dün ak dediğine bugün kara demesini, sürekli taraf değiştirmelerini ve rüzgara göre yön belirlemelerini, mesleki bir yozlaşma olarak niteler.

Son olarak Yakup Kadri, basını yeniliklerin önünde duran bir yapı olarak görür. Yapılan her türlü imar faaliyetine, devrime veya idari tasarrufa sırf karşı çıkmak için karşı çıkan gazetecileri, Osmanlı'nın gerici isyan geleneğinin modern temsilcileri olarak tanımlar. Netice itibarıyla Yakup Kadri'nin gözünde o dönemin basını; ciddiyetten uzak, manipülatif, çıkarıcı ve yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin ideallerini baltalamaya çalışan hastalıklı bir yapıdır.

2.2. Siyaset ve Hukuk

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun siyaset ve hukuk temalı yazıları, 1924-1925 yıllarının karışık atmosferine ayna tutmaktadır. Yazar bu metinlerde, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF) ideolojik bütünlüğünü savunmuş, meclis içindeki 'politikacılık' oyunlarını ve şahsi çıkar çekişmelerini sert bir dille eleştirmiştir. İstanbul belediye başkanlarının yaşadığı idari zorluktan, Musul Meselesi gibi kritik dış politika sorunlarına, Osmanlı'dan kalan köhne kanunların tasfiyesinden (arındırılmasından, ayıklanmasından) Milletler Cemiyeti'nin taraflı tutumuna kadar geniş bir yelpazede görüş bildirmiştir. Bu bölümde, yazarın yeni devletin hukuki ve siyasi temellerini sağlamlaştırma gayreti ve muhalefete karşı takındığı tavizsiz tutum ele alınacaktır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan 9 Ocak 1924 tarihli "Tasfiye Meselesi" başlıklı yazısını Cumhuriyet Halk Fırkası partisinin tasfiye edilmesi gerektiği söylentileri üzerine yazar. Yazara göre parti içinde bir tasfiyeye (ayıklamaya, temizliğe) gidilmesini gerektiren bir durum yoktur. Partinin bir ordu gibi tek tip olmasına imkân olmadığını, herkesin farklı fikirlere sahip olabileceğini vurgular.

"Siyasi bir fırka bir ordu değildir, buradaki herkesin şahsi kanaatlerine yer vardır; esasen umdelerin ifade ettiği ruh ve manaya muhalif olmamak şartıyla teferruata ait şu veya bu mesele hakkında fırka azasından herhangi biri kendine mahsus (noktainazar)lara malik olmak ve bunları müdafaa etmek hakkını haizdir." (HM, 9 Ocak 1924:1,3)

Yakup Kadri, iddiasını kanıtlamak için İngiliz Parlamentosu'nu örnek gösterir:

"Uzaklara gitmeye ne hacet bugün bile İngiltere'deki fırka hareketleri bize hiçbir fırkanın ideal bir vahdet bir yekparelik arz etmediğini gösteriyor. Siyasi fırkalar mütecanistir (*bağdaşıktır*), fakat yekpare olamaz buna imkân bulunsaydı, meşrutiyette yegane amel olan (ekseriyet) kelimesinin bir manası kalmazdı ve hükümetler hakim zümrelere veya kuvvetli ekalliyetlere (*azınlıklara*) istinat etmek gibi bir ıztırara doğru giderdi." (HM, 9 Ocak 1924:1,3)

Böylece tasfiyeye gerek olmadığını, gerek olduğu durumda da zaten partinin kendini

temizleyeceğini savunur.

“Bu noktainazardan halk fırkasının tasfiyesi için de bir lüzum göremiyoruz. Çünkü bu fırkanın sinesinde ve bünyesinde böyle bir tedbire ihtiyaç gösterecek araza [belirtiye, hastalığa] tesadüf edemiyoruz.

Bu araz zuhur ettiği gün, zaten fırka kendi kendini tasfiye etmiş olacaktır ve bunun için evvelden bir karar vermeye lüzum kalmayacaktır.”(HM, 9 Ocak 1924:1,3)

Yine aynı gazetede yazdığı 18 Ocak 1924 tarihli “Memleketçilik, Politikacılık” başlıklı yazısı, “İstiklal Mücadelesi bitti mi? Artık normale dönüldü mü? Huzur sağlandı mı?” sorularına cevap verir mahiyettedir. “Evvela bunu halledelim ortada bir inkılap veya istikrar meselesi yoktur; ortada bütün şiddeti ve bütün ehemmiyeti ile devam eden bir istiklal mücadelesi vardır.” (HM, 18 Ocak 1924:1) Yazar bu yazısında her ne kadar zahirde mücadele anlaşma yapılarak bitti gibi gözükse de, ülkenin hâlinin hâlâ harap olduğunu, yapılması gereken daha çok şey olduğunu vurgular.

“Zafer bayramlarının, zafer sarhoşluklarının hitama [sona] erdiği şu anda o, bize diyor ki: bakınız şu ıssız, harap ve ücra köylere; bakınız, şu sapan yüzü görmemiş metruk ve yaban tarlalara; şu çıplak ve abus [garip] dağlara; şu avare ve serseri sulara;.....” (HM, 18 Ocak 1924:1)

Politikacıların belki de bu soruyu sormalarının asıl nedeninin rahat rahat “politikacılık” oynamak olduğunu düşünür. Ve bunu ironik bir şekilde dile getirir:

“Ey bağı yanık, yarım pabuçlu Anadolu yavrusu, işte, al bu memleket senindir; bu dağlar, bu ovalar senindir. Bu köyler, bu kasabalar, bu vadiler, bu ormanlar, bu sular hepsi hepsi senindir. Al, hayrını gör ve keyfine bak ve bizi de rahatımıza bırak -ta ki beş on kişi şöyle bir tarafa çekilip ferih fahur [rahat, geniş, ferah] politikacılıkla, meşgul olabilelim!” (HM, 18 Ocak 1924:1)

Yakup Kadri, politikacılık işini bir güreşe benzetir. İzleyenler ciddi bir olay izlediğini zanneder, fikirlerin çarpıştığını görürler fakat asıl olay güreşten farksızdır.

“Politikacılık!. Ah, bilmezsin; bu ne cazip, ne atlı, ne şatafatlı bir şeydir. Gerçi, zahirde, senin bildiğin pehlivan güleşlerini [güreşlerini] andırır bir oyunda bunda da karşı karşıya geçip yekdiğerine meydan okumalar, enseden tutmalar, hasmın gafil bir anında ayağa çelme vurmalar, el ile, kol ile, boyunla can acıtmalar, kispetinden [yağlı güreşte pehlivanların giydikleri, belden baldıra kadar uzanan, dar paçalı meşin pantolonundan] yakalamalar, nihayet yere düşürmeler, sırtüstü sermeler vardır.” (HM, 18 Ocak 1924:1)

Yazının devamında ise, Millî Mücadele'nin kutsal kavgasıyla koltuk, makam kavgasını karşılaştırır. Şahsi yükselişin, menfaatlerin, vatanın salahiyeti önüne koyulmaması gerektiğini söyler.

“Nerede bu; nerede o senin can verip can aldığın; şehit düşüp gazaya erdiğin mübarek vatan mücadeleleri! Birinde müdafaa edilen yalnız kendi gururumuz, kendi nefsimizdir; diğerinde korunmak istenilen ecdadın mezarları, dinin abideleri, kadının namusu, çocuğun istikbalidir. Birinde yıkılmanın manası postunu ve makamını kaybetmektir. Öbüründe ilahi şahadet kevserini içmektir; birinde “galebe” [üstünlük], fani bir ikbale, bir iktidara temellük [mal

etme] demektir diğesinde hiç solmayan gaza hilatini [kaftanını] giymek demektir. Düşün bir kere, bu iki nevi cidal arasındaki fark ne kadar büyüktür, ne kadar derindir.” (HM, 18 Ocak 1924:1)

Aynı yazının sonunda ise, vatan meselesinin geniş, kapsamlı mücadelelerden, siyaset etrafında daralmış bir hâle getirilmesini eleştirir. Sanki cephelerde verilen mücadele küçük bir binaya hapsolür.

“Vatanın ufku daraldı, daraldı, daraldı..... Sekiz on metrelik bir mesafeden ibaret dört duvardan mürekkep bir küçük bina hâline girdi. Bunun içinde bunaldığını hissetmeye başlayanlar var. Açın pencereleri, açın kapıları! Biraz taze hava girsin. Açın buraya biraz memleket havası girsin.” (HM, 18 Ocak1924:1)

Esir ve aşığılanan bir memlekette şah da olsan dilenci de olsan farketmez diyen yazar bugün de viran olmuş bir memlekette şahsi saadetin düşünölemeyeceğini söyler. En güzel yetkinin mutlu, ferah bir ülkeye sahip olmak olduğunu ve böylece memleketin her noktasındaki insanın bu mevkide olacağını belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 11 Şubat 1924 tarihli “Bir Cevap” yazısını, *Akşam* gazetesine yazmış olduğu 2 Şubat tarihli hanedan bütçesi eleştirisine yönelik Bütçe Komisyonu’nun yalanlamasına cevap olarak yazmıştır. Yazıların eleştirisi alabileceğini fakat asla yalanlanamayacağını belirtir. Bütçe Komisyonu’nun “Biz sadece rakamlarla uğraşırız.” demesini yanlış bulur ve meclisin bir parçası olduğu için meclisin ruhunu taşıması gerektiğini söyler.

“ ‘Muvazenei Maliye Encümeni’ ” yalnız erkam ve mahsusat tetkikatıyla meşgul bulunduğunu beyan ediyor ve bunu söylerken kendisinin Büyük Millet Meclisi’nin bir cüz’ü olduğunu unutuyor. Hayır; her encümen gibi Muvazenei Maliye Encümeni de yalnız bir ihtisas komisyonu değildir. Heyet-i Umumiye’nin ruhunu, kuvvetini, gayesini teşkil eden siyasi ve millî umdeler, bir adliye, bir nafia [bayındırlık işleri] hatta bir posta ve telgraf encümeninde olduğu gibi Muvazenei Maliye Encümeni’nde de azanın faaliyet-i esasiyesine icra tesir etmekten bir an hâli kalmaz ve kalmamalıdır.” (HM, 11 Şubat 1924:3)

Bütçe Komisyonu’nun bilerek bu ruha zıt davrandığını düşünmeyen yazar bunun bir “gaflet” olduğunu ve muhtemelen sonraki müzakerede düzeltileceğini düşünerek bir tartışma açılmasını gereksiz, yersiz bulmuştur.

Yakup Kadri, yazıyı bitirdikten sonra bir dipnot düşer. Bütçe Komisyonu Başkanı bu meseleye dair meclis kürsüsünde *Akşam*’da çıkan yazıdan “ısmarlama yahut zorlama bir yazı” diye bahseder. Yakup Kadri bunu basına yansıdığıında öğrenir ve şu soruyu sorar: “Kimin hatrı için? Kimin tesiri altında?” (HM, 11 Şubat 1924:3)

Cumhuriyet gazetesinde 12 Haziran 1924 tarihli “Uğur Ola Haydar Bey” yazısında yazar, giden İstanbul belediye başkanının nasıl alay konusu olduğunu anlatır. Bu yazı ironik bir dille samimi bir görev adamının sırf İstanbul’un şekilciliğine uymadığı için

tutunamamasının eleştirisidir. Övülmekte de yerilmekte de bir alay konusudur.

“Çünkü sabık İstanbul Şehremini meth sahasında da, zem [kötüleme] sahasında da daima bir mizah mevzusu teşkil etti; hiçbir zaman ciddiye alınmadı, iyiliği görüldüğü zaman antika broşya gibi müzayedeye çıkarıldı; bir hata işledi mi - sokaklarda dolaşan bazı meczuplara arsız mahalle çocuklarının yaptığı gibi- arkasından teneke çalındı.” (C, 12 Haziran 1924:2)

Bu bir övülme bir yerilme suretiyle “Haydar Bey kadim Haliç vapurlarının birinde lodosa tutulmuş bir adam gibiydi.” Yazar Ankara’nın Haydar Bey’e daha iyi gelmesini temenni eder. Giden belediye başkanının üç büyük kusuru vardır. İstanbul basını bunları örtmeyi başarsa da karikatürcüler bunları açığa çıkarır. Bu kusurlar halk nezdinde öyle büyüktür ki, belediye başkanının yaptığı mezbaha ve itfaiye gibi icraatlerini görmezden gelirler.

“ Ah, şu üç kusur: Haydar Bey’in kalpağı, bıyığı ve redingotu... Kibar, zarif ve medeni İstanbul daha birkaç mahallesinin yanmasına razı idi; kibar, zarif ve medeni İstanbul birkaç yıl daha hastalıklı hayvan eti yemeye itiraz etmezdi -eğer Haydar Bey buraya gelmezden evvel veyahut hiç değilse buraya geldikten sonra kendisine muhite göre ve İstanbul ammesinin zevki selimine layık bir çekidüzen vermiş olsaydı... Hâlbuki Haydar Bey Sivas’tan nasıl geldiyse öyle kaldı ve öyle gidiyor: yine başında o Arnavut takiyesini andıran limon kabuğu şeklindeki kalpağı; yine o eski İstibdal çavuşu bıyıkları; yine o asırdide redingotu ve belki yine koltuğunun altında taşıdığı söylenilen yamalı çıkını, Haydar Bey’e Sivas’tan buraya kadar refakat ettiği gibi şimdi buradan Ankara’ya kadar refakat ediyor.” (C, 12 Haziran 1924:2)

Sorun sadece bunlarla da bitmez. Haydar Bey’in İstanbul’un kibar ve zarif muhitine reva gördüğü kabahatler “büyük günahlar”; ziyafetlere, davetlere geç gitmek, hatta bazen özür dilemeden gitmemelik yapmak. Beyoğlu ve Şişli suarelerinde yeşil kravatla dolaşmak, ziyaretçilerini evinde terlik ve hırka ile kabul etmek; mutfak masraflarını bizzat kendisi alıp taşımak ve resmî otomobilinde çoluk çocuğuyla gezmeye çıkmaktır. İstanbul sosyetesine karşı işlediği son bir günah da dönmelere (dinden dönenlere) laf söylemesidir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 13 Haziran 1924 tarihli “Operatör Emin Bey’e” isimli yazısını İstanbul’un yeni belediye başkanına hem hoşgeldin demek için hem de “bir dost nasihati” vermek için yazar. İstanbul hakkında yeni belediye başkanını uyarır. İstanbul’u, onu “güzel yemişlerle doyurup yeme planı yapan Türk efsanelerindeki dev karılara” benzeter. “İstanbul’a güvenmeyiniz, sizi sarhoş etmesine izin vermeyiniz” der. Yazar, Cemil Paşa’ya gösterilen sevgiyi hatırlatarak, yeni belediye başkanının da doktor olduğu için İstanbul’un kahrından kurtulacağını ümit eder.

“İstanbul şehri birçok hastalıklarla malul olduğundan mıdır nedir, başucunda bir hekim gördü mü manevi bir huzur ve sükûn duyuyor. Filvaki zavallı İstanbul’un neresine dokunsanız bir elem ve ızdırap mihrakı [odağı] keşfedeceksiniz. Aslı meşkûk [şüpheli] ecnebi yağlardan ve dolar mukabilinde elde edilen Amerika unundan midesi harap olmuştur. Galata, Beyoğlu ve Şişli mahfilinin acı ve muhrık [yakıcı] propagandalarından beyni alt üsttür. Ankara merkez hükûmet olduğu gündün beri kalbi münkesir [kırık] ve asabı [siniri] bozuktur. Bir taraftan (cazband)

denilen bir nevi hayvani musiki; diğerk taraftan mizah gazetelerinde karikatür tabir edilen şehevati resimler arasında yuvarlana yuvarlana ahlak fesata uğramıştır [bozulmuştur]". (C,13 Haziran 1924:2)

Yazar, son olarak Emin Bey'e "ne kadar tecrübeli olduğunuzu bilmesem İstanbul'dan geri dönmenizi isterim", der.

"Ah, azizim Emin Bey, size ne kadar acıyorum bilseniz!.. Millî cidalimizin [savaşımızın] ibtidasından [başından] beri ne kadar gayret, feragat ve cesaret gösterdiğinizi bilmesem; ne kadar uğraşıcı ve başarıcı bir irade taşıdığınızdan gafil bulunsam size İstanbul eşliğinden hemen geriye dönmenizi tavsiye ederdim ve bu mavi kubbe altında yeşil Bursa'nın çekirge sırtlarında kâin [bulunan] yeşil yuvanıza çekilip, uzaktan, nilüfer çayının akışını seyretmekten daha tatlı bir şey yapılamayacağını söyledim." (C,13 Haziran 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 17 Haziran 1924 tarihli "Tekin Değilmiş" yazısında Düyun-u Umumiye binasını ve bu binanın Türk milletine zarar verdiğini anlatır. Bina "ekonomik bir kaledir" ve Türk milleti onca zafere rağmen bu kaleyi yıkamamıştır. "Cumhuriyet'in karşısındaki taştan bina" şeklinde betimler. Mısır piramitleri gibi esirlerin kanları ve terleri ile yapıldığını ima eder.

"Bunun duvarlarında, sakafında [çatısında] burç [kale] ve bârûlarında [kale duvarlarında] dâfi [defedici] birer tılsım mı var nedir? Bu yere bir dua mı sinmiştir? İçinde gözle görülmeyen, elle tutulmayan habis [kötü] bir ruh mu gizlidir? Bilmiyoruz ve ancak müşahede edebildiğimiz [gözlemleyebildiğimiz] bazı hadisattan [olaylardan] anlıyoruz ki burası tekin değildir." (C,17 Haziran 1924:2)

Bu yerin kötü bir yer olduğunu söyleyen yazar, burayı toparlamak için ne yapılırsa Türklerin zarar gördüğünü yabancıların sefa sürmeye devam ettiğini söyler. Hükûmetin, gereksiz harcamayı kesmelerini istemeleri üzerine maaşından kesilen sadece Türk memurlar olmuştur.

"Türk hükûmeti bu merhametsiz işkence aletinin şeytani manivelasını [kaldırıcını] bir türlü keşfedemiyor. Her kımıldanıpta bir ummacı [korkunç yaratık] gibi karşısına çıkarılan (Muharrem Kararnamesi) elinin ayağının kuvvetini kesiyor. Bu kararname ile Türk milletinin bütün ayları (Muharremü'l-haram) olmuş da biz farkında değiliz. Bu kurûn-ı vustâ takvimin mantığını bir türlü anlayamayan zavallı genç ve toy Cumhuriyetimiz pek haklı olarak asabileşiyor ve bu asabiyet matbuat vasıtasıyla bütün millete sirayet ediyor; taraf taraf [çeşitli yönlerde, her tarafta] efkâr umumiye temevvüçleri, birer nefret ve lanet dalgası hâlinde mahut müessesenin kapı ve bacalarına çarpıyor." (C,17 Haziran 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 13 Haziran 1924 tarihli "Şehremininin Paratoneri" başlıklı yazısında Yakup Kadri operatör Emin Bey'in yaşadığı zorluklara karşı geliştirdiği akıllı stratejileri ironik bir dille ele alır. Emin Bey'in göreve geldiği günlerde İstanbul seller, yağmurlar ve felaketlerle boğuşur, eski batıl inançlara göre bu bir uğursuzluktur fakat Emin Bey bunlara aldırılmaz. Emin Bey kendisine yöneltilecek eleştirileri savuşturmak için Belediye Meclisi'ni bir "siper" ve "paratoner" gibi kullanır, böylece şimşekleri üzerine çekmez.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 9 Temmuz 1924 tarihli “Lüzumsuz Bir Münakaşa” yazısında eski bir gazetecinin Avusturya Cumhurbaşkanı ile yaptığı ve gazetesinde yayınladığı röportaj üzerine kopan gürültüyü eleştirir. Sürekli bir dedikodu hâline gelmiştir. Yazara göre bu röportajda Türkiye için yeni veya şaşırtıcı bir şey yoktur. Günlerce tartışılmasını anlamsız bulur. Röportajı yapan gazeteci eski men-i ihtikâr komisyonu reisidir. Avusturya Cumhurbaşkanı'nın mütevazî maaşını duyunca ne hissettiğini belirtmemiştir fakat Yakup Kadri'ye göre:

“Bizce, bu hesap neticesinde ‘sabık Osmanlı dayinler vekili’ mutlaka derin bir hicap ve nedamet duymuştur. Yüzü kıpkırmızı olmuştur ve içinden demiştir ki:

“Bu kadar mesut ve müreffeh bir milletin reisi ayda altı yüz lira maaş almakla iktifa ediyor. Hâlbuki ben bir zamanlar dayinler vekaleti sandalyesinde ayda bin, bin beş yüz liraya sen misin? Demezdim. Ve bilirdim ki, bu bin beş yüz lira zavallı Türkiye halkının bir ecnebi müessesinden süzüle süzüle akan göz yaşlarının mahsulesidir. Bilirdim ki Türk milleti bu parayı tuzundan, ekmeğinden kesip veriyor.” (C, 9 Temmuz 1924:2) diye düşünerek utanması lazımdır.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 13 Eylül 1924 tarihli yazısında, gereksiz yere ortalığı karıştıran valiyi eleştirir. Durup dururken “fincancı katırlarını ürküttüğünü” söyler. Vali Raşit Bey², sakın bir dönemde bütün halkı ayaklandırır. Gazetecilerle bile arası iyi olan hiçbir dedikoduya karışmayan bu valiye hitaben Yakup Kadri, “nice kurnazlar var neden kendini göstermek için bir manevraya kalkıştın” der.

“Hey koca Vali; ne belli ki, eski devirlerin bir canlı bergüzarısın [hatırasısın] asrın bu “demokrasi” kafasında nihayet üç ay, dört ay tahammül gösterebildik ve akıbet bir gece yarısı herkesi uykuda zannıyla pervaza [uçmaya] yeltenip kendi başına iki üç saatlik bir devr-i saltanat yaşamak istedin ve Murad-ı Rabi'nin leyli devirlerini gölgede bırakan bir gayretle İstanbul'un altından girip üstünden çıktın. Lakin o zamanlarda bu gibi işlere kalkışan padişahlar hiç olmazsa tebdil-i kıyafet ederlermiş -sen buna bile lüzum görmedin. Onun için cümleten tebdiline karar verildi- haberin olsun!” (C,13Eylül 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 3 Ekim 1924 tarihli “Nevzat Kanunlar” yazısında ise, yeni çıkan kanunların uygulanma noktasında eksikleri, adaletsizlikleri eleştirir. Yeni kanunlara Nevzat (yeni doğmuş) benzetmesi yapar. “Yürümeyi bilmeyen sakar çocuklar gibi” der. Bahsettiği kanunlar Men-i Müskirat (alkollü içki yasağı) ve Men-i İsrifat (israf yasağı) kanunlarıdır. Bunun sorumluları kanunu yapanlar değil uygulayanlardır, der.

---

² “Valiliği sırasında bir gece İstanbul'un bütün Polis ve Jandarma kuvvetlerini seferber etmiş, her vasıta ve herkes bulunduğu yerde durdurulmuş, halk heyecana düşmüştür. O gece şehirde otomobiliyle dolaşarak alarm tatbikatını yer yer teftiş eden Vali Raşit beyin o gece yanındaki gazetecilere: ‘İnzibat (asker) kuvvetlerinin herhangi bir hadiseyi ne kadar zamanda önleyerek duruma ve şehre hakim olabileceklerini anlamak için böyle bir manevra yaptırırım’ şeklindeki beyanatı ertesi sabah gazetelerde çıkınca durum anlaşılmış, bu hareketi tenkitlerle karşılanmış ve o günden sonra gazetelerde ve halk dilinde, ‘Manevracı Vali’ olarak anılmıştır.” (Şentürk, 2008)

“Rivayet ve tevatüre [yaygın söylentiye] nazaran Şişli’de öyle apartmanlar varmış ki, bunların sokaklarda neşrettiği rengarenk ziyalara bütün civar ahalisi adeta bir donanma seyrine koşar gibi üşüşürmüş, tâ-be-sabah [sabaha kadar] çalgı sesleri bütün afaki tutuyormuş ve bunlara girip çıkan kadınların şatafatından caddenin karakolunda bile gözler kamaşıyormuş.

Daha ileride veyahut daha geride KüçükÇiftlik Parkı denilen bir bahçe varmış ki bütün yaz her gece, bâğ-ı İremden [cennet bağından] bir numuneymiş. Çemenzârlarında [çimenliklerinde] mayı [sıvı] hâline girmiş altın renginde şampanyalar coşkun seller gibi en nadide çiçekleri suluyormuş ve yeşil, mavi, pembe ziyalar içinde “ermin” [mustela erminea/ as/ ermin/ kakım hayvanının kürkü] pelerinler beyaz huri kanatları gibi sermest [sarhoş] kafalar üstünden dalgalanıp dalgalanıp uçuyormuş! Ne bileyim, daha neler oluyormuş! İlahi Men-i İsrâfat Kanunu! Bütün bu yerleri bırakıp da, müsrif ve sefihi [uçarı], Unkapanında, Yeşil Tulumada veyahut Azapkapısında, hulasa keyfi yerinde bir İstanbulunun on yılda bir kere uğramayacağı bu neviden kuytu ve izbe yerlerde aramaya gidişin veyahut gönderilişin, insana hayretten fazla bir his, adeta bir akıl vurgunluğu veriyor!” (C,3 Ekim 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 14 Ekim 1924 tarihli “Hazret-i İsa ve Süleyman Nazif” yazısında, Süleyman Nazif’in isminin Hz. İsa ile beraber anılmasından duyduğu şaşkınlığı dile getirir.

“Süleyman Nazif denilen fani Hazreti İsa denilen layemuta (*ölümsüze*) tariznâme [taşlama kitabı] gönderiyor ve ondan kendisine hitaben tazarrunâme [bir şey istemek için yalvararak yazılan tezkere, mektup veya manzume] alıyor. Hazreti İsa Süleyman Nazif’e: “Aman, diyor. Kusurumu affet. İstemeyerek öyle bir ümmetin peygamberi oldum ki, hicap ve nedametten kalbim kan ağlıyor.” (C, 14 Ekim 1924:2)

Yazar, Süleyman Nazif’in Hz. İsa ile kurduğu hayali diyalogu sadece bir gariplik olarak görmez; bu durumun Fener Rum Patrikhanesi gibi merkezlerin siyasi muhalefetlerine yardım ettiğini düşünür. Yakup Kadri’ye göre muhaliflerin bu tür “gayritabii” çıkışları, yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin medeni âlem karşısında inşa etmeye çalıştığı “hakkaniyet ve adalet” duruşuna zarar veren bir hatadır. Metin, dinî sembollerin siyasi manevralara alet edilmesinin yaratacağı tahribatı vurgular.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 20 Ekim 1924 tarihli “Ufacık Bir Emareden Büyük Bir İbret” yazısında Musul Meselesi’nde yaşanan dış politika krizini fırsat bilerek hükûmete saldıran muhalefeti, Millî Mücadele dönemindeki “Ali Kemal zihniyetine” benzetir. Ali Kemal’in bedenen öldüğünü ama fikirlerinin ruhunun hâlâ sesinin hâlâ yaşadığını söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 12 Kasım 1924 tarihinde yayınlanan “Bazı İstifalar ve Bir İtiraf” isimli yazısında Yakup Kadri Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan istifa edenlerden ve itiraflarından bahseder. Partiden gidenlerin üzüntü yaratmadığını aksine ferahlık verdiğini söyler.

“Türkçede bir “ağır misafir” tabiri vardır. Bu tabir ile tavsif edilen [nitelendirilen] insanlar, bir ailenin haremine girdikleri zaman o ailenin hevesinde gayrikabil [imkânsız] teneffüs [solunum] bir hava ika ederler. Suratları asıktır, hareketleri

câlib-i şüphedir [şüphe çeker] ve şiarları [ilkeleri] kendilerine karşı gösterilen bütün mihman-nüvazlık [misafirperverlik] asarına küfran [nankörlük] ve huşunetle [kabalıkla] mukabil etmektir. İşte, evvelki gün, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın haremünde bir seneden beri nahak [haksız] ve nâ-meşrû [illegal] bir surette işgal ettikleri yerleri tahliye ile ayrılıp giden mebuslar da bizim için bu neviden tahammülfersa [dayanılmaz] birtakım misafirlerdiler. Gittiler. Oh, biz bize kaldık. Hepsine birden bin kere uğurlar olsun.” (HM, 12 Kasım 1924:1)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 19 Kasım 1924 tarihli “Cebr ve Tahakküm Efsanesi” yazısında “mecliste özgürlük yok baskı var” diyenlere cevap verir.

“İşittiniz mi? Trabzon mebusu Muhtar Bey, bu kürsüde hürriyet kelamı yok. Hatta insanı dışarıda bile söz söylemekten men ediyorsunuz; demiş!

-Ya zavallı “falan” mebusun başına gelenleri duydunuz mu? Biçareyi az daha parçalıyorlarmış; kürsüden yerine gidip oturuncaya kadar akla karayı seçmiş!

-Adam siz de.. bu da bir şey mi? İstizaha [sorguya] hazırlananlardan birisi öyle bir tehdit mektubu almış ki, herifceğiz üç gün üç gece evinden dışarıya çıkamamış...” (HM, 19 Kasım 1924:1)

Hakimiyet-i Milliye ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 7 Aralık 1924 tarihli “Şahıs mı, Prensip mi?” yazısında yeni kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Halk Fırkası hükûmetine (Fethi Bey hükûmetinin) güvenoyu vermesindeki çelişkiyi irdeler. Yazara göre bunun sebebi muhalefetin İsmet Paşa'ya şahsi kinleridir. O gitsin de gerekirse aynı zihniyette biri de gelebilir diye düşündüklerini belirtir.

“Muhalefet diyemiyor ki: ‘Efendiler, bizim en kuvvetli ..... saikamız -şahsi husumetlerimiz, şahsi kinlerimizdir. Şu prensip ve şu fikir elimizde ancak bu kinlerin ve bu husumetlerin çirkinliğini örtmeye yarar birtakım şaşalı ridâlardır (örtülerdir). İsmet Paşa gitti; bize bu lazımdı. Şimdilik yaşasın Fethi Bey!’ ” (C, 7 Aralık 1924:2)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 8 Aralık 1924 tarihli “Sözler Birbirini Tutmazsa...” yazısında Rauf Bey'in siyasi beyanlarındaki tutarsızlıkları ele alır. Rauf Bey'in “İnsan beyanatıyla veya yazısıyla yargılanır” sözünü alarak, Rauf Bey'in kendi sözlerinin birbiriyle çeliştiğini söyler. Bunun haricinde yeni fırka kendi içerisinde de ihtilafa düşmektedir. “İstanbul mebusu muhteremi Rauf Bey ‘Bir insan ya beyanatıyla, ya yazısıyla muhakeme edilir.’ diyor. Şimdi biz ona soruyoruz: ya bu insanın sözleri birbirini tutmazsa?...” (HM, 8 Aralık 1924:1)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 1 Ocak 1925 tarihli “İzmir İntihabatı Münasebetiyle” yazısında Yakup Kadri, İzmir ve İstanbul'daki ara seçimleri Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kazanmasını, muhalefet basınının yenilgisi olarak yorumlar. İstanbul ve İzmir basınının büyük çoğunluğunun hükûmete muhalif yayın yapmasına rağmen, halkın Cumhuriyet Halk Fırkası'nı seçtiğini, dolayısıyla muhalif basının halk üzerinde bir etkisinin kalmadığını “halkın kendisini kurtaranları unutmadığını” savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 18 Ocak 1925 tarihli “Mecliste Kanun Müfessirliği” yazısında, Nurettin Paşa’nın milletvekilliği üzerine mecliste yapılan hukuki tartışmaları eleştirir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’na göre milletvekili olmak isteyenlerin önce askerî görevlerini bırakması gerekmektedir. Fakat Nurettin Paşa seçildiği güne kadar şura-yı asker üyesi olmaya devam eder. Bu olayı meşru göstermek için mecliste çok kelime oyunu yapılır, laf dolandırılır ve bunu üzerine Yakup Kadri yazıyı bitirirken şu soruyu sorar: “İnsanın ‘Acaba medreselerin kapısı kapandığı günden itibaren, medrese kafası, medrese ruhu Büyük Millet Meclisi’ne mi iltica edip sindi.’ diyeceği geliyor.” (HM, 18 Ocak 1925:1)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 19 Ocak 1925 tarihli “Ali Fuat Paşa’ya Dair” yazısında, *İstiklal* gazetesinde Ali Fuat Paşa’yı bilerek çürüğe çıkarmak istediğini yazmışlardır. Yazar da bu duruma cevaben “Çerkez Ethem meselesi hâlâ tam anlaşılammıştır fakat benim yazdığım sadece yaşanan hikâyeden ibarettir” der.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 11 Şubat 1925 tarihli “Yunanistan’ın Son Teşebbüsüne Dair” yazısında, Yunanistan’ın, İstanbul’daki Patrikhaneye atanan Arapoğlu Kosti’nin mübadele dışı sayılması talebi reddedilince Milletler Cemiyeti’ne başvurmasını eleştirir. Patrikhanenin ve mübadelenin Türkiye’nin iç meselesi olduğunu, buna uluslararası bir kurumun (Milletler Cemiyeti) karıştırılmasının Türkiye’nin egemenliğine saldırı olduğunu belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 7 Nisan 1925 tarihli “Eski Esaslar ve Yeni Devlet” yazısında, Cumhuriyet ilan edilmesine rağmen idari ve hukuki yapının hâlâ Osmanlı kanunlarıyla yönetilmesini eleştirir. Devletin hâlâ Damat Ferit Hükûmeti gibi meşru olmayan dönemlerden kalma kararnemelerle iş gördüğünü, bunun bir zafiyet olduğunu belirtir. Meclis’in bu yılki en büyük görevinin, bu eski hukuk enkazını temizlemek ve idareyi Cumhuriyet’in ruhuna uygun yeni kanunlarla düzenlemek olduğunu savunur. Vatandaşın hâlâ Abdülhamit devri kanunlarıyla yönetildiğini hissetmesinin, yeni rejime olan güveni sarstığını ifade eder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 13 Ağustos 1925 tarihli “İyi Bir Tiyatro Piyesi” yazısında yazar, Milletler Cemiyeti’nin Musul tahkik raporunu iyi yazılmış bir piyese benzeterek eleştirir. Yakup Kadri, rapordaki delillerin açık bir şekilde Türkiye’nin haklılığını ispat etmesine rağmen sonuç olarak Musul’un İngiliz mandasında olan Irak’a bırakılmasına anlam veremez. Yazar heyetin yaptığı raporlamayı Fransızların “beyaz iplikle dikili” sözü ile tanımlayarak yaptıkları hilenin çok belli olduğunu ima eder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 14 Eylül 1925 tarihli “Adliye Vekilinin Bir Tamimi Münasebetiyle” yazısında Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey’in yayınladığı “Hürriyet milletin emrindedir” genelgesini destekler. Hürriyetin sınırsız olmadığını, kamu yararı söz konusu olduğunda bireysel özgürlüklerin sınırlandırılabilabileceğini savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 7 Ekim 1925 tarihli “Hariciye Vekilimizin Avdeti Münasebetiyle” yazısında, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey’in Musul görüşmeleri için gittiği Milletler Cemiyeti’nden dönüşünü değerlendirir. Milletler Cemiyeti’nin Türkiye’ye karşı soğuk ve ön yargılı tutumuna rağmen, Tevfik Rüştü Bey’in orada Türkiye’nin haklarını cesaretle savunduğunu ve saygı uyandırdığını belirtir. Osmanlı’nın boyun eğen diplomasisi yerine, hakkını arayan, dik duran ve manda sistemine karşı çıkan yeni bir diplomasi dilinin oluştuğunu över.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 21 Aralık 1925 tarihli “Cemiyet-i Akvam İfsat Aleti” yazısında, Milletler Cemiyeti’nin Musul’u Türkiye’ye değil, İngiltere mandasındaki Irak’a bırakma kararı üzerine kurumu ve Batı’yı sertçe eleştiren bir yazıdır. Milletler Cemiyeti’ni kuran ABD Başkanı Wilson’dan için, Wilson’ın "barış getireceğim" derken dünyaya "ikinci bir İngiltere" hediye ettiğini söyler. Cemiyet-i Akvam’ın, İngiliz emperyalizminin çıkarlarını koruyan, adaletten uzak, "fesat ve şer aleti" bir kurum olduğunu savunur.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun 1924-1925 dönemindeki siyaset ve hukuk temalı yazıları incelendiğinde, onun tarafsız bir gözlemci olmaktan ziyade, yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin ve Ankara Hükûmetinin tam savunucusu olduğu görülür. Yazar, siyaseti kişisel çıkar kavgalarından ayırarak “vatan hizmeti” olarak tanımlar ve hukuk sisteminin devrimlere ayak uydurması gerektiğini savunur. Yakup Kadri’ye göre siyaset ikiye ayrılır. Birincisi, Kurtuluş Savaşı ruhunu taşıyan kutsal “memleket davası”; ikincisi ise koltuk kavgası ve kişisel hırslardan ibaret olan “politikacılık” oyunudur. Yazar, Cumhuriyet ilan edilmesine rağmen devletin hâlâ Osmanlı’dan kalma eski kanunlarla yönetilmesini büyük bir tehlike olarak görür. Ona göre, devrimlerin kalıcı olması için Abdülhamit döneminden kalma yasalar çöpe atılmalı ve Cumhuriyet’in ruhuna uygun, modern bir hukuk düzeni kurulmalıdır. Ayrıca İstanbul’un belediye yönetiminde yaşanan sorunları, şehrin şımarık ve şekilci yapısına bağlayarak, Ankara’nın disiplinli yönetimini yüceltir. Musul Meselesi ve Milletler Cemiyeti kararları karşısında Yakup Kadri, son derece milliyetçi ve anti-emperyalist bir noktada durur. Batı dünyasını ve uluslararası kurumları adaletsiz ve İngiltere’nin çıkarlarına hizmet eden yapılar olarak görür. Türkiye’nin kendi haklarını ancak kendi gücüyle koruyabileceğine inanır.

Özetle Yakup Kadri siyaset ve hukuk konusunda; Ankara merkezli, devrimci, merkeziyetçi ve tavizsiz bir Cumhuriyetçi noktada durmaktadır. Kalemını de bu yeni düzeni, içerideki “politikacılar”dan, dışarıdaki “emperyalistler”den korumak için bir kalkan gibi kullanmıştır.

2.3. İnkııaplar ve Muhalifler

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun 1924-1925 yılları arasında kaleme aldığı ve bu bölümde inkııaplar ve muhalefet başlığı altında incelenen yazıları, Cumhuriyet tarihinin en çalkantılı dönemlerinden birine ışık tutmaktadır. Çok partili hayata geçiş denemeleri (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası), şeyh Sait İsyanı, Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri gibi kritik gelişmelerin yaşandığı bu süreçte yazar; olayları sadece siyasi bir çekişme olarak değil, eski ile yeninin, irtica ile inkııabın ölüm kalım savaşı olarak değerlendirmiştir. Yakup Kadri, muhalefeti siyasi bir alternatif olmaktan ziyade, devrimlere karşı duyulan hasedi ve “hastalıklı bir ruh hâlinin” ürünü olarak görmüş; şeyh Sait İsyanı’nı ise feodalizmin ve gericiliğin son çırpınışı olarak nitelemiştir. Bu yazılarda hürriyet kavramının sınırlarını, devlet otoritesinin gerekliliğini savunur. Aşağıda, yazarın bu dönemdeki siyasi muhalefete, isyanlara ve toplumsal dönüşüme dair görüşleri ele alınacaktır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 1 Ocak 1924 tarihli “Genç Cumhuriyetimiz ve Eski Muhalefet” yazısında, Yakup Kadri, Cumhuriyet’in ilanından hemen sonra beliren muhalefet hareketlerini siyasi bir görüş ayrılığı olarak değil, “hastalıklı bir ruh hâli” olarak analiz eder. Muhalifleri, okul sıralarında alışkan ve başarılı arkadaşlarını kıskanan, onların eşyalarına zarar veren sinsi ve geçimsiz çocuklara benzetir. Muhalefetin temel sebebinin vatan sevgisi veya fikir ayrılığı değil, sadece makam ve mevki hırısı olduğunu savunur.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 2 Haziran 1924 tarihli yazısında “Anarşi Devi Yeni Bir Kurban Arıyor” yazısında, Ziya Gökalp’in *Altın Işık* adlı eserinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullardan kaldırılması üzerine İstanbul basınında kopan sevinç çığlıklarını eleştirir. Büyük inkııaplardan sonra toplumlarda bir anarşi döneminin başladığını, bu dönemde değerlerin altüst olduğunu ve büyük adamların kurban edildiğini belirtir. Türk gençliğinin fikir babası olan Ziya Gökalp’e, yine ondan öğrendikleri dille saldıran gençleri ve gazetecileri nankörlükle suçlar.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 4 Ağustos 1924 tarihli “Tersine Döner Kıymetler” yazısında, iktidar partisinden seçilip sonradan muhalefet partisine geçen milletvekillerini

eleştirmektedir. İttihat ve Terakki dönemindeki muhalefetle içinde buldukları dönemin muhalefet anlayışını karşılaştırır. Eskiden “dönek” nazarıyla bakılanlara bugün “kahraman” sıfatı verilmesini eleştirir.

“Eskiden İttihat ve Terakki’nin ikinci bir noktainazarı daha vardı ki bu da külli [tamamen] tebdile [değişime] uğradı. Mesela bir vakitlerde vatandaşlardan birinin hoş görmediği ve tenkide hazırlandığı bir şeyi oldu mu ona: “Gel, gel bizim içimizde söyle dışarıdan bağırma!” derlerdi ve bu nasihati tutanlara “terbiye-i siyasiye” mükemmel bir “insanı kamil” nazarıyla bakarlardı. Hâlbuki şimdi... Hâlbuki şimdi bu tarz hareketin adı pısrıklık, cesaretsizlik, hatta namertliktir:

“ -Yüksek söyle. Bağır. Efkârimumumiye işitsin anlasın. Neden korkuyorsun!” (C, 4 Ağustos 1924:2)

Hakimiyet-i Milliye ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 24 Ekim 1924 tarihli “Boşa Giden Oltalar” yazısında, meclisin açılmasına yakın, muhalif basının “kriz çıkacak, hükûmet düşecek, fırka bölünecek” şeklindeki yayınlarını boşa atılan oltalar olarak niteler. Muhaliflerin, meclis ile hükûmet arasında bir çatışma çıkmasını arzuladıklarını ve bunu körüklediklerini belirtir.

Hakimiyet-i Milliye ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 8 Kasım 1924 tarihli “Söz ve Hakikat” yazısında, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın cumhuriyetçiyiz iddiası ile eylemleri arasındaki çelişkiyi irdeler. “Cumhuriyet’i kabul ettik” demelerine rağmen, fiiliyatta sürekli Cumhuriyet’i kuranlara ve devrimlere saldırdıklarını, bunun samimiyezsiz olduğunu belirtir. Hilafetin kaldırılması, medreselerin kapatılması gibi devrimlere karşı sessiz kalarak veya dolaylı yoldan karşı çıkarak gerçek niyetlerini belli ettiklerini ima eder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 5 Ocak 1925 tarihli “Ey Hürriyet! Senin Namına...” yazısında, Fransız İhtilali’nde giyotine giden Madame Roland’ın ünlü sözüne (“Ey hürriyet, senin adına ne cinayetler işleniyor!”) atıfla, Türkiye’de de hürriyet maskesi altında yapılan yıkıcılığı eleştirir. Hürriyetin sınırsız olmadığını, her hakkın bir sorumluluk getirdiğini, aksi takdirde anarşiye dönüşeceğini belirtir. Milletın hayatının ve devletin nizamının, bireysel hürriyetlerden daha kutsal olduğunu vurgular.

“Hükûmetler işte, her şeyden evvel, bu ahengi temin etmekle mükelleftirler. Hürriyet bizi bu gayeye isal eden vasıtalarından biri olabilir -fakat o haddizatında [aşlında] ne bir “asli” [asıl olan], ne de bir “gaye”dir. Mugalatacılar, milletin hüsnüniyetini suistimal edenler, bulanık suda balık avlayanlar, hep kendi hesabınıza, kendi arzu ve ihtirasınıza, kendi garazlarınıza [kinlerinize, amaçlarınıza], kendi heveslerinize göre kullandığınız o kalkan namına size derim ki, bizimle sizin aranızda milletin eti, kemiği, kanı ve başı var; dikkat ediniz. Bu et ve bu kemik, bu kan ve bu baş bizim sözlerimizden ve bizim kalemlerimizden daha kıymetli, daha aziz ve daha mukaddestir.” (HM, 5 Ocak 1925:1)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 15 Şubat 1925 tarihli “Millî Bir Ziya” yazısında yazar, Ardahan Mebusu Halid Paşa’nın ölümü üzerine yazdığı bir yazıdır. Bu

hadiseyi adli veya siyasi bir çatışma olmaktan ziyade “millî bir matem” ve “kaderin cilvesi” olarak ele almıştır. Yazar, İstiklal Harbi’nin önemli komutanlarından olan Halid Paşa’nın trajik sonunu, Paşa’nın savaş yıllarından kalan “yıpranmış sınırlarına” ve anlık bir buhrana bağlayarak olayı psikolojik bir zemine taşımıştır. Fail konumundaki Ali Bey’i suçlayıcı bir dilden özellikle kaçınan Karaosmanoğlu, onu da yaşanan bu elim “kaza”nın vicdan azabını çeken ikinci bir mağdur olarak tasvir etmiştir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 25 Şubat 1925 tarihli “Hesap Günü Gelmiştir” adlı yazısında yazar, Genç İsyanı’nın üzerine hükûmeti ve halkı uyarır. Osmanlı’nın tamamen geride kalmadığını “kıvıldamakta devam eden bir canavar cesedinin parçaları gibi” olduğunu söyler. Ülkenin derin bir şekilde yaralı olduğunu ve gericilerin bir anlık zayıflık, müsamaha ve müsaade bulduklarında tekrar dirileceklerini bu sebeple daha köklü çözümler getirilmesini gerektiğini vurgular. Hükûmeti gaflete kapılmamaları konusunda uyarır ve Osmanlı’nın “yılanlar gibi ayaklarımıza dolanmak için” fırsat beklediklerini söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 10 Mart 1925 tarihli “Fazilet ve Demokrasi” yazısında, demokrasinin sadece bir rejim değil, bir ahlak ve fazilet meselesi olduğunu, faziletsiz ellerde demokrasinin tehlikeli bir silaha dönüşebileceğini anlatır. Faziletsiz demokrasinin “demagojiye” dönüşeceğini, halkın en büyük düşmanlarının bu demagoglar olduğunu savunur.

Hakimiyet-i Milliye ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 10 Mart 1925 tarihli “Güzel Bir Hamle Daha” yazısında, Fethi Bey hükûmetinin istifası ve İsmet Paşa’nın tekrar başbakan olmasını, devrimin korunması adına güzel bir hamle olarak yazar. Şeyh Sait isyanının arkasında “kara kuvvet” olduğunu, bunun basit bir isyan değil, devrime karşı bir karşı devrim hareketi olduğunu belirtir. Bu tehlikeye karşı yumuşak tedbirlerin yetmediğini, Takrir-i Sükûn gibi sert ve kesin tedbirlerin zorunlu olduğunu savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 20 Mart 1925 tarihli “Bir Münakaşa Vesilesiyle” yazısında, meclisteki bütçe tartışmaları üzerinden, inkılapçı bir hükûmetin ekonomi politikasının da devrimci olması gerektiğini savunur. İnkılapçı bir hükûmetin idare-i maslahatçı (geçişirmeci) olamayacağını, günü kurtarmaya çalışmayacağını belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 31 Mart 1925 tarihli “İlk Neticeler” yazısında, Takrir-i Sükûn Kanunu’nun kabul edilmesinden kısa süre sonra memlekette bir huzur ve sükûn havasının doğduğunu iddia eder. Takrir-i Sükûn Kanunu’nu, toplumu

zehirleyen mikroplara karşı çekilmiş bir “karantina kordonuna” benzetir. Muhalefeti tamamen isyanı çıkartmakla suçlamasa da isyanın gelişmesine zemin oluşturduğunu söyler.

“Vâkıâ isyan hadisesinin doğrudan doğruya muhalefet namını verdiğimiz kaynaktan nebean ettiğini [kaynaklandığını, çıktığını] söyleyecek kadar ifrat-perver [abartmayı seven] olmayacağız. Fakat pekâlâ biliyoruz ki, iki seneden beri devletin ve hükûmetin nüfuzunu, kader ve hissiyatını mütemadiyen kırmak, mütemadiyen baltalamak sistemi Şark’taki isyan meylini, isyan istidadını [yeteneğini] fevkalade bir tarzda teşci [cesaretlendirme] ve tahrik eylemiştir.” (HM, 31 Mart 1925:1)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 10 Nisan 1925 tarihli “Tedâbir-i İdariye ve Islahiye” yazısında, Şeyh Sait İsyanı’nın bastırılmasından sonra bölgeye yapılacak ıslahatı ele alır. Doğu’daki isyanların sebebinin sadece cehalet değil, şeyh, ağa, bey gibi feodal güçlerin varlığı olduğunu, bu “Orta Çağ kalıntılarının” temizlenmesi gerektiğini savunur. Bölgeye ıslahat adı altında sadece okul veya yol götürmenin yetmeyeceğini, önce devlet otoritesinin bu kişilerin nüfuzunu kırması gerektiğini belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 5 Mayıs 1925 tarihli “Bazı Tatil Notları” yazısında, Tahrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri sayesinde memleketin ahlaksızlık ve fesat bataklığından kurtarıldığını, fırtınanın dindiğini belirtir. Şimdi tatile giren meclisin denetiminden ve muhalefetin gürültüsünden uzak kalan hükûmetin, elindeki bu sükûn fırsatını iyi değerlendirmesi ve köklü işler yapması gerektiğini söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 8 Mayıs 1925 tarihli “Perdeler Açıldıkça” yazısında, İstiklal Mahkemeleri’nde görülen davaların, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile Şeyh Sait isyanı arasındaki bağı ortaya çıkardığını savunur. Siyaset sahnesinin arkasındaki (kulislerdeki) çirkin yüzlerin, kutsal görünen şahısların (paşaların) aslında nasıl karanlık işler çevirdiğinin anlaşıldığını belirtir.

“İstiklal Mahkemeleri’nde adaletin eli muhalif fırka teşkilatının üzerindeki perdeleri, böylece birer birer açtıkça sahnenin dekorları arkasındaki “kulis”; bütün “kulis” lere has olan çirkin ve çıplak iskeletiyle yavaş yavaş meydana çıkıyor. Bu manzara, sahne adatına [âdetlerine] yabancı, bitaraf [tarafsız] temaşagerler [seyirciler] için bile son derece hazin ve kasvetlidir. Çünkü burada yalnız boyasız, rendesiz [pürüzsüz hâle getirilmemiş] tahtalarla direkler değil, aynı zamanda düzgünleri [fondötenleri], sürmeleri dökülmüş; takma saç ve sakalları düşmüş ve allı pullu libasları çıkarılmış artistlerin de iç yüzleri, bütün fakrüsefaletiyle göze çarpıyor. Biraz evvel çelikten zırhlar içinde genç bir kahraman rolü oynayan bu aktör meğer dazlak kafalı, çökük göğüslü bir ihtiyarımış; biraz evvel önümüzde feragat ve ulviyetin bir timsali gibi dolaşan şu artist meğer bir küçük züppeden başka bir şey değilmiş; hele demin gamzesine bayıldığımız o güzel [okunamadı] kadına bakın, perukasını [takma saçını] çıkardıktan, yüzünü yıkadıktan sonra ne hâle gelmiş!.... İşte, sahnelerin arka tarafını görenler böyle bir inkisarıhayale uğrarlar. Bizde Terakkiperver Fırka komedyasının iç yüzünü gördükçe tıpkı buna müşabih bir inkisarıhayale uğruyoruz. Perdeler birer birer kalkıyor; oyunun ve dekorların bütün iskeleti sırtıyor ve bütün aktörlerin sanîası [hileli işi, tuzağı] birer birer meydana çıkıyor.” (HM, 8 Mayıs, 1925:1)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 24 Mayıs 1925 tarihli, “Meselenin Öbür Safhası” yazısında, isyanda sadece asilerin değil, ihmalkar ve işbirlikçi yerel yöneticilerinde

suçlu olduğunu savunur. “Genç” vilayetinde öğretmenlik yapan Dünder Alp’in, isyanı önceden haber verdiği hâlde yerel yöneticiler tarafından susturulduğunu, hapsedildiğini ve sonunda şehit edildiğini anlatır. Bu olayın, bazı devlet memurlarının isyancılarla işbirliği yaptığını veya gaflet içinde olduğunu gösterdiğini belirtir. Sadece asilerin değil, bu mefkûresiz (ülküsüz) ve basiretsiz memurların da devlet kademelerinden temizlenmesi gerektiğini vurgular.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 1 Haziran 1925 tarihli “Kurtaran Eller” yazısında, Cumhuriyet ordusunun isyanı bastırmasını, sadece bir asayiş hareketi değil, bölge halkını kurtaran bir hareket olarak yorumlar. Doğu halkının yıllardır şeyhlerin, ağaların ve beylerin elinde bir oyuncak ve köle gibi yaşadığını, hiçbir hakkı olmadığını belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 14 Temmuz 1925 tarihli “Sükûn Takarrür Etti mi?” yazısında, Şeyh Sait ve adamlarının idam edilmesiyle rehavete kapılmamak gerektiğini, asıl tehlikenin zihniyet olduğunu belirtir. İsyancıların bedenlen ortadan kalktığını ama onları yaratan irtica ve nifak zihniyetinin hâlâ yaşadığını, bu zihniyet temizlenmedikçe sükûnun kalıcı olamayacağını savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 19 Temmuz 1925 tarihli “Türk Münevverlerine Bir Hitap” yazısında, Takrir-i Sükûn Kanunu’nun, aydınların çalışması için güvenli bir ortam yarattığını savunur. Aydınları, bu sükûn ortamını fırsat bilerek eser vermeye, halkı aydınlatmaya ve inkılabı anlatmaya çağırır. Kanunun adının “sükûn olduğunu, sükût olmadığını”, aydının susmasını değil, konuşmasını beklediğini söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 19 Ekim 1925 tarihli “Müzmin Dertler” İstiklal Mahkemeleri’nin, sadece siyasi suçluları değil, Anadolu’nun başına bela olan eşkıya, kabadayı ve derebeylerini de temizlemesini över. Bu tip adamların varlığını, Türk toplumunun müzmin bir derdi olarak görür. Halkın bu zorbaları kahraman sanma yanılgısından kurtarılması gerektiğini belirtir. İstiklal Mahkemelerini, memleketin üzerinden geçen ve her türlü pisliği ezen bir “adalet silindirine” benzetir.

Hakimiyet-i Milliye ve *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan, 26 Aralık 1925 tarihli “İrticain Can Çekişmeleri” yazısında, Şapka İnkılabına karşı yapılan itirazları ve Erzurum, Rize gibi yerlerdeki irticai hareketleri, eski devrin can çekişmesi olarak görür. Bu isyanların sebebinin şapka olmadığını, asıl sebebin menfaatleri bozulan sahtekarların son çırpınışları olduğunu savunur. İrticainin artık can çekiştiğini, bu hareketlerin bir yaşam belirtisi değil, ölüm hırıltısı olduğunu belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 30 Aralık 1925 tarihli “Muhtâc-ı İzah Bir Nokta” yazısında, Türk inkılabının dinsiz olduğu iddialarını reddeder ve laikliğin gerçek anlamını açıklar. Laikliğin dinsizlik olmadığını, aksine dini yobazların elinden kurtarıp vicdanlara iade etmek olduğunu, bunun dine en büyük hizmet olduğunu savunur. Eski anlayışın Allah korkusuna, yeni anlayışın ise Allah sevgisine dayandığını belirtir.

İncelenen yazılar ışığında, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1924-1925 dönemindeki siyasi duruşunun, tavizsiz bir inkılapçılık ekseninde şekillendiği görülmektedir. Yazar, bu kritik süreçte kalemiyle adeta Cumhuriyet rejiminin ideolojik savunma hattını oluşturmuştur.

Yakup Kadri'nin muhalefet algısı, demokratik bir hoşgörüden uzaktır. Ona göre Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve muhalif basın, samimi bir demokrasi arayışında değil; aksine devrimlere karşı gizli bir direniş ve maskeli bir irtica içindedir. Muhalifleri “kıskanç çocuklar” veya “sahne arkasındaki makyajsız oyuncular” gibi metaforlarla küçümseyen yazar, onların varlığını rejim için hayati bir tehdit olarak algılamıştır.

Şeyh Sait İsyanı ve Doğu Meselesi'ne yaklaşımı ise sınıfsal ve aydınlanmacı bir karakter taşır. İsyanı sadece bir asayiş sorunu olarak değil, feodal ağalık düzeninin ve orta çağ kalıntılarının modern devlete direnci olarak okumuştur. Bu bağlamda Takrir-i Sükûn Kanunu'nu ve İstiklal Mahkemeleri'ni bir baskı aracı olarak değil; toplumu zehirleyen mikroplara karşı alınmış bir “karantina tedbiri” ve “adalet silindiri” olarak meşrulaştırmıştır.

Netice itibarıyla Yakup Kadri bu yazılarında; hürriyetin anarşiye dönüşmemesi için devlet otoritesinin şart olduğunu, laikliğin dinsizlik değil dini şeyhlerin elinde bir kumanda olmaktan kurtarıp insanlara geri vermek olduğunu ve gerçek sükûnun ancak “irtica zihniyetinin” tamamen tasfiyesiyle sağlanabileceğini savunmuştur.

2.4. Milliyetçilik, Millî Hafıza ve Ziya Gökalp

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1924-1925 yılları arasında kaleme aldığı ve bu bölümde incelenen yazıları, genç Cumhuriyet'in ulus inşası sürecindeki zihinsel ve toplumsal dönüşümü yansıtmaktadır. Yazar bu metinlerde milliyetçiliği soyut bir kavram olmaktan çıkarıp; zafer psikolojisiyle beslenen bir millî hafıza, Ziya Gökalp'in fikirleriyle temellenen bir ideoloji ve ekonomi-dil politikalarıyla hayata geçirilen bir devlet pratiği olarak ele almıştır. Yakup Kadri, bir yandan Dumlupınar ve İnönü gibi zaferleri kutsayarak mütareke yıllarının travmatik izlerini silmeye ve toplumsal morali yüksek tutmaya çalışırken; diğer yandan Türk milliyetçiliğinin fikir babası Ziya Gökalp'in mirasına sahip çıkarak rejimin entelektüel köklerini sağlamlaştırmayı hedeflemiştir. Ayrıca, “Kime Türk denir?” sorusundan

yola çıkararak vatandaşlık tanımını kültür ve dil birliği ekseninde sorgulamış; yabancı sermaye ve azınlıkların ekonomik tahakkümüne karşı ekonomik milliyetçiliği savunmuştur. Yakup Kadri, bu yazılarda Millî Mücadele'nin hatırasını canlı tutmaya, zaferin sadece askerî bir başarı değil, ruhsal bir yeniden doğuş olduğunu anlatmaya çalışır. Unutkanlığa ve nankörlüğe karşı savaş açar.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 23 Ocak 1924 tarihli “Aziz Bir Dosta” yazısında, Türk dostu Pierre Loti'yi anma günü vesilesiyle, mütareke yıllarındaki yalnızlığı ve Loti'nin o dönemdeki manevi desteğini anlatır. Mütareke ve işgal yıllarında bütün batı dünyası Türkiye'ye düşmanken, Loti'nin tek başına Türkleri savunduğunu, bu yüzden onun hatırasının millî bir değer taşıdığını belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 23 Nisan 1924 tarihli “Tarihin Büyük Zirveleri” yazısında, 23 Nisan'ın ve Millî Mücadele'nin tarihsel büyüklüğünü, “bir dağın zirvesine” benzeterek anlatır. Büyük olayların yaşandığı anda tam anlaşılamadığını, zaman geçtikçe azametinin ortaya çıktığını, 23 Nisan'ın da böyle baş döndürücü bir zirve olduğunu söyler. Bu dönemi yaşayanların çektiği acıların, gelecek nesillerin saadeti için bir bedel olduğunu, yarının çocuklarının bu mirası daha iyi anlayacağını belirtir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 13 Temmuz 1924 tarihli “Zaferden Zafere” yazısında, Paris Olimpiyatları'na katılan Türk sporcularının ve futbol takımının başarılarını, askerî zaferlerin bir devamı ve tamamlayıcısı olarak görür. Yeni Türk gençliğinin spordaki başarısını, hasta adam imajını yıkan, uzvi bir kahramanlık olarak niteler. Bu başarıları, Viyana kuşatması veya Rumeli Fetihleri gibi eski askerî zaferlerle eşdeğer, hatta modern dünyada onlardan daha etkili görür.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 30 Ağustos 1924 tarihli “Dumlupınar Merasiminin Manası” yazısında, Dumlupınar'da yapılacak zafer kutlamalarının, sıradan bir tören değil, ruhsal bir arınma ve tazelenme olduğunu savunur. İstanbul'un dedikodulu ve boğucu havasından bunalan ruhların, zafer meydanında şehitlerin ve gazilerin maneviyatıyla tedavi olacağını belirtir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 1 Eylül 1924 tarihli “İstanbul'dan Dumlupınar'a” yazısında, zaferin üzerinden geçen iki yıl içinde halkın ruhunda yaratılan karamsarlığı ve heyecan kaybını eleştirir. İki yıl önce zaferi coşkuyla kutlayan halkın, şimdi yorgun, bezgin ve ümitsiz bir hâle getirildiğini, zaferin ateşinin bir marsığa (sönmüş kömüre) döndürüldüğünü söyler. Bu karamsarlığın sebebinin, sürekli “açız, öldük, bittik” diye yayın

yapan muhalif basın ve bozguncular olduğunu ima eder. Dumlupınar yolculuğunu bu yeis bulutundan kaçış olarak görür.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 23 Ekim 1924 tarihli “Ecnebi Müdafileri” yazısında, İzmir’deki bazı Türkçe gazetelerin, şehirdeki yabancıları ve azınlıkları savunmasını, “onlar giderse ekonomi çöker” demesini eleştirir. Bu ecnebi denilenlerin çoğunun aslında yerli Rumlar olduğunu, Kurtuluş Savaşı’nda Yunan bayrağı çektiklerini, şimdi ise yabancı pasaportuna sığınarak imtiyaz istediklerini belirtir. Türk milliyetçilerinin bu yabancı hayranlığına prim vermeyeceğini, İzmir’in Türk kaldığını ve kalacağını vurgular.

Hakimiyet-i Milliye ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 29 Ekim 1924 tarihli, “Ziya Gökalp’in Vefatı Münasebetiyle” yazısında, Ziya Gökalp’in ölümünü millî bir matem olarak niteler. Onun fikir dünyasını ve kişiliğini analiz eder. Gökalp’in en karanlık zamanlarda bile ümitsizliğe düşmediğini “fert yok cemiyet var” diyerek şahsi dertleri aştığını belirtir. Ziya Gökalp’in en büyük eserinin kitapları değil, yetiştirdiği yeni Türk gençliği olduğunu savunur.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 1 Kasım 1924 tarihli, “İlimsizlik Kurbanı Bir Alim” yazısında, Ziya Gökalp’in hastalığı boyunca doğru teşhis konulamamasını ve tedavisindeki ihmalleri sertçe eleştirir. Doktorların hastalığa sürekli farklı isimler (romatizma, nefrit, menenjit vb.) koyduğunu, teşhis koyamadan alimi kaybettiklerini anlatır. Bir ilim adamının “ilimsizlik” yüzünden ölmesini, millet için bir ayıp ve utanç vesilesi olarak görür. Vaktinde Avrupa’ya gönderilmeyişini büyük bir ihmalkarlık olarak niteler. “- Kimi, fakrüdüm, dedi; kimi ırsi bir illet ihtimalinden bahsetti. Hulasa bir şey anlayamadılar.

- O hâlde, hiç değilse doktorlarımız anlayamadıklarını itiraf etseler de zavallı vaktiyle Avrupa’ya falan gönderilseydi...” (C, 1 Kasım 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 19 Aralık 1924 tarihli “Urfa Hatıraları” yazısında, Urfa’nın kurtuluş mücadelesini ve Ali Saip Bey’in kahramanlıklarını, Ali Saip Bey’in yazdığı bir kitap ve bir Fransız komutanının (Colonel Norman) anıları üzerinden anlatır. Urfa mücadelesini, Türk milletinin kendi gücüyle yarattığı bir şehnameye benzetir. Bu kadar büyük bir destanın ve kahramanların bugün İstanbul basınında alaya alınması veya unutulmasından duyduğu üzüntüyü dile getirir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 10 Ocak 1925 tarihli “Birinci ‘İnönü’” yazısında, Birinci İnönü Zaferi’nin yıl dönümü vesilesiyle, bu zaferin askerî öneminden çok psikolojik önemini, Türk milletinin ölüm uykusundan uyanışı oluşunu anlatır. İnönü’nün,

ümitsizlik ve bozgun havasını dağıtan ilk ışık olduğunu, milletin bu zaferle kendine geldiğini belirtir. O günkü şartlarda düzenli ordu kurup zafer kazanmanın bir mucize olduğunu, bu zaferin Sakarya ve Dumlupınar'ın müjdecisi olduğunu vurgular.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 24 Mart 1925 tarihli “Dünkü Merasime Dair” yazısında, mecliste İstiklal Madalyası dağıtım törenini ve o sıradaki manevi atmosferi tasvir eder. Saygı duruşu sırasında, hayatta kalanların, şehit ruhlarıyla manevi bir iletişim kurduğunu hissettiğini yazar. İstiklal Madalyası'nın, dünyadaki bütün rütbe ve nişanlardan daha kıymetli olduğunu söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 15 Nisan 1925 tarihli “Vahdet Mücadelesi” Şeyh Sait isyanı sonrasında, milletin birlik ve bütünlüğünü sağlamak için içerdeki “mikropların” temizlenmesi gerektiğini savunur. Millet vücudunda nifak ve ayrılık yaratan unsurların temizlenmesini, vücudun mikroplardan arınmasına benzetir. Doğadaki nizam gibi, toplumda da bir millî ahenk kurulması gerektiğini söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 30 Nisan 1925 tarihli “Türkçülük Mefkûresinin Tahkikinden Sonra” yazısında, Türk Ocakları Kongresi vesilesiyle, Türkçülüğün artık bir devlet politikası hâline geldiğini, ocakların misyonunun değişmesi gerektiğini anlatır. Eskiden Türk Ocağı'nın savunduğu milliyetçilik, dil, halkçılık gibi ilkelerin artık Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti tarafından resmen uygulandığını, ocağın yükünün hafiflediğini belirtir. Ocakların artık siyasetten ziyade hars (kültür) alanında derinleşmesi, Türk kültürünü işleme gerektiğini tavsiye eder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 18 Eylül 1925 tarihli “Kime Türk Denilir?” yazısında, Anayasadaki “Türkiye ahalisine Türk denir” maddesini sosyolojik açıdan tartışır. Kanunen Türk sayılan gayrimüslimlerin, dil ve kültür bakımından Türk olmadıklarını, dolayısıyla millî birliğe dahil olmadıklarını savunur. Bir insanın Türk sayılabilmesi için Türkçe konuşması ve Türk kültürüyle yaşaması gerektiğini, kendi içine kapalı yaşayan azınlıkların Türk sayılamayacağını iddia eder. İspanyolca konuşan Musevi vatandaşların, dillerini değiştirmedikçe gerçek vatandaş olamayacaklarını, bizim diyemedikleri bir vatanda yabancı kalacaklarını belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 27 Eylül 1925 tarihli “Banka ve Şirketlerde Türk Memurlar” yazısında, Türkiye'deki yabancı şirketlerde ve bankalarda Türk memur çalıştırılması zorunluluğunu savunur. Ekonomik hayatın ve şirketlerin hâlâ gayrimüslimlerin ve yabancıların tekelinde olduğunu, Türklerin bu alana sokulmadığını

eleştirir. Şirketlerin Türk memur alırken bile gayrimüslimleri tercih ettiğini, Müslüman Türklere kabiliyetsiz muamelesi yapıldığını, bunun kırılması gerektiğini belirtir. Özellikle Osmanlı Bankası'nın Türk memurlara karşı tutumunu sertçe eleştirir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 4 Ekim 1925 tarihli "Galata Beyan-ı Fikir Ediyor" yazısında, "Banka ve Şirketlerde Türk Memurlar" yazısına Osmanlı Bankası ve Galata çevrelerinden gelen tepkilere cevaptır. Osmanlı Bankası'nın Osmanlılığı ile alay eder. Bu bankanın "Türk devletiyle hiçbir manevi bağının olmadığını, tamamen yabancı sermayenin ve azınlıkların kontrolünde" olduğunu söyler. Bankanın Türk memur sayımız arttı savunmasının yalan olduğunu, alınanların düşük maaşlı olduğunu, yönetim kademesinde hâlâ Türk bulunmadığını yüzlerine vurur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 9 Ekim 1925 tarihli "Bir Yıl Dönümü Vesilesiyle" yazısında, İstanbul'un düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönümünde, işgal yıllarının acı hatıralarını ve o günkü millî onurun nasıl çiğnendiğini hatırlatır. İstanbul'un sadece askerî değil, manevi olarak da işgal edildiğini; İngiliz ve Fransız subaylarının Türklere köle muamelesi yaptığını, Pera halkının ise işgalcileri alkışladığını anlatır. İstanbul'un kurtuluşunun, sadece bir şehrin değil, Türk milletinin gurur ve haysiyetinin kurtuluşu olduğunu, bu yüzden kutlamaların yenilikçi bir coşkuyla yapıldığını belirtir.

"Bugün Musul bizimdir diye haykıran İstanbul gençliği, bundan iki buçuk üç sene evvel İstanbul bizimdir demek imkânını bile bulamıyordu. Zira, Türk vatanını ihata eden demirden esaret zincirinin en ağır halkasını kendi gerdanında hissediyordu. Filvaki, taksim meydanında Rum kopilleri [arsız sokak çocuğu, babası belli olmayan çocuk] Fransız askerinin top oyunlarını seyrederken; Harbiye Mektebi'nin taraçasında [terasında] piposunu içen İngiliz çavuşu sokaktan geçen halkın başına tükürürken Galata'dan Şişli'ye, Şişli'den ta Fatih'e kadar her köşe başında bir "Zito Venizelos!" [Yaşa Venizelos] narası işitilirken, "İstanbul bizimdir!" demeye hangi Türk'ün dili varırdı?"(HM, 9 Ekim 1925:1)

Yakup Kadri, mütareke yıllarının travmasını özellikle canlı tutarak, kazanılan zaferin değerini halkın zihnine kazımayı amaçlar. Ona göre Dumlupınar veya İnönü, sadece askerî birer başarı değil, hasta bir milletin ruhsal tedavisidir. Bu manevi iyileşme sürecini, Ziya Gökalp'in fikirleriyle sistematik bir zemine oturtan yazar, Gökalp'in ölümünü bir devrin sonu değil, Türkçülüğün devlet politikasına dönüşmesinin başlangıcı olarak okur.

Ancak Yakup Kadri'nin milliyetçiliği sadece teorik bir coşkuyla sınırlı kalmaz; sokaktaki dile kadar hayatın içine sızar. "Kime Türk denir?" tartışmasında kültürü ve dili kanunların önüne koyması, Türk memuru savunması, onun "tam bağımsızlık" anlayışının ekonomik ve kültürel egemenliği de kapsadığını gösterir. Sonuç olarak bu yazılar; Osmanlı kozmopolitizminin reddedildiği, ekonomisi ve kültürüyle Türkleşmiş homojen bir ulus

yaratma iradesinin yansımasıdır.

2.5. Avrupa Basınında Türkiye ve Batı Eleştirisi

Yakup Kadri, bu bölümde ele alınacak olan yazılarda, Batı dünyasının yeni Türkiye gerçeğini kabullenmekte ne kadar zorlandığını ve olaylara hâlâ eski ön yargılarla yaklaştığını anlatır. Ona göre Avrupalılar, Türkiye'deki devrimleri anlamak yerine, bizi hâlâ “Hasta Adam” görmeye devam ederler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 14 Ocak 1924 tarihli “Yeni Türkiye'nin Hariçten Görünüşü” yazısında, Batı'nın yeni Türkiye'ye bakışındaki cehaleti ve ön yargıyı eleştirir. Avrupalıların gözünde Türkiye'nin hâlâ meçhul ve korkutucu bir yer olduğunu, Lozan Antlaşması'na rağmen Batı'nın Türkiyeyi bir muamma olarak gördüğünü belirtir. Avrupa'nın, Türkiye'de olup biten devrimleri anlamak yerine, eski hasta adam veya Doğu sorunu klişeleriyle olaylara baktığını, Türkiye'yi sürekli bir kriz ve çöküş hâlinde gördüğünü anlatır. Bu yanlış anlamada Türkiye'nin de payı olduğunu, kendini dışarıya yeterince anlatamadığını, içe kapandığını vurgular.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 30 Mayıs 1924 tarihli “Şu Diktatöre Dair” yazısında, İtalya'da iktidara gelen Mussolini'yi ve faşist yönetimini alaycı bir dille eleştirir. Mussolini'yi, Roma imparatorlarını taklit etmeye çalışan, Jül Sezar'a sadece kelliğiyle benzeyen, tiyatroya bir sirk müdürüne benzetir. Faşizmin İtalya'da yarattığı korku ve dehşet havasının kalıcı olamayacağını, İtalyan halkının bu orta oyunundan bıkaacağını söyler. Mussolini'nin etrafındaki siyah gömleklilikli silahlı halk güçlerini, paralı askerlere benzeterek küçümser.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 1 Temmuz 1924 tarihli “Yarabbi Şükür “Kurtuluyoruz!” yazısında, Batı basınında çıkan “Dünya'ya bir göktaş çarpacak, kıyamet kopacak” şeklindeki haberlerle inceden inceye alay eder. Kendini ilim ve fen merkezi sanan Batı'nın, aslında ne kadar batıl inançlara ve kıyamet senaryolarına düşkün olduğunu gösterir. Dünyanın savaşlarından, krizlerinden o kadar bıkmıştır ki, bu kıyamet haberini bir müjde gibi karşılar; “Keşke çarpsa da kurtulsak” diyerek dünyanın ahlaki çöküşüne gönderme yapar.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 16 Eylül 1924 tarihli “Saygısız Bir Misafir” yazısında, Türkiye'yi ziyaret eden bir İngiliz amiralinin, Türklerin hassas olduğu bir konuda yaptığı nezaketsiz ve küstahça açıklamayı eleştirir. İngilizlerin centilmen olarak bilindiğini ama işgal yıllarında ve sonrasında Türklere karşı hep kaba ve mütehakkim (zorba) davrandıklarını belirtir. Bu amiralin tavrını, mütareke yıllarında İstanbul'da tramvaylarda

halkı kırbaçlayan İngiliz askerlerinin tavrına benzetir. Türk milletinin artık eski uysal Osmanlı olmadığını, bu tür saygısızlıkları sineye çekmeyeceğini, misafirin haddini bilmesi gerektiğini vurgular.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 6 Ekim 1924 tarihli “Ve Min’el-Garâib” yazısında, Atatürk anıtı (Gazi heykeli) için bir Türk mimarın (Mukbil Kemal Bey) Amerika’ya inceleme yapmaya gitmesini garip bulur. Amerika’nın teknik ve gökdelenler ülkesi olduğunu ama sanat konusunda Avrupa’dan, hatta Rusya’dan bile geri olduğunu, orada sanat namına öğrenilecek bir şey olmadığını savunur. Amerika’daki sanat kısıntılarının bile oraya göç eden Rus mülteciler sayesinde olduğunu iddia eder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 10 Şubat 1925 tarihli “Son Hadiseden Bir Ders” yazısında, Patrikhane (Arapoğlu Kosti) krizinde, Türkiye’ye dost görünen Fransız Tan [Le Temps] gazetesinin bile Türkiye aleyhine dönmesini eleştirerek, Batı’nın değişmez ön yargısını anlatır. Batılı gazetelerin dostluğunun pamuk ipliğine bağlı olduğunu, en küçük bir krizde hemen eski Haçlı zihniyetine döndüklerini belirtir. Bu durumun biraz da Türkiye’nin kendini anlatamamasından kaynaklandığını, haklı davamızı dünyaya duyuracak güçlü bir propaganda mekanizmamızın olmadığını söyler. Batı’nın Türkiye’ye hâlâ Osmanlı gözlüğüyle baktığını, yeni rejimin karakterini anlayamadığını vurgular.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 10 Temmuz 1925 tarihli “Çetin Bir Dava” yazısında, Yunus Nadi’nin Cumhuriyet gazetesinin Fransızca baskısını (La République) çıkarması üzerine, Türkiye’yi Batı’ya anlatmanın zorluğunu işler. Batı ile Türkiye arasında asırlardır süren bir anlaşamamazlık duvarı olduğunu, Avrupalının kafasında Türkiye’ye dair aydınlanmış bir köşe bulunmadığını belirtir. Yunus Nadi’nin teşebbüsünü takdir etmekle birlikte, bu ön yargı duvarını yıkmamanın çok zor olduğunu, çünkü Batı’nın bizi anlamak istemediğini söyler. “Tarih, Avrupalının yalanıdır” sözüne katılarak, Batı’nın tarih yazımının Şark’ı ve Türkleri karalamak üzerine kurulu olduğunu savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 16 Temmuz 1925 tarihli “Musul Meselesi ve İngiliz Matbuatı” yazısında, İngiliz The Times gazetesinin, Musul müzakereleri sürerken “Türkler bütün Irak’ı işgal etmek istiyor” şeklindeki kışkırtıcı ve yalan haberini eleştirir. Bu haberin, dünya kamuoyunu Türkiye aleyhine kışkırtmak ve Musul’u vermemek için uydurulmuş bir emperyalist manevra olduğunu belirtir. Türkiye’nin Misak-ı Millî sınırları dışındaki Arap topraklarında gözü olmadığını, buraların Türk milleti için sadece acı hatıralar taşıdığını vurgular. Yeni Türkiye’nin yayılmacı değil, kendi evini korumak peşinde olan

barışçı bir devlet olduğunu anlatır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 10 Eylül 1925 tarihli “Musul Meselesi Etrafında Bazı Müşahedeler” İngiliz basınında Musul konusunda çıkan çatlak sesleri (Daily Express gibi) gazetelerin Irak’tan çekilelim yazılarını değerlendirir. İngiliz basını, halkının da emperyalist maceralardan bıktığını söyler. Türkiye’nin Musul davasında haklı olduğunu bu haklılığın İngiliz kamuoyunda bile yankı bulduğunu, bunun bir propaganda başarısı değil, hakkın kendi gücü olduğunu savunur. İngiliz diplomasisinin, Türkiye’nin kararlı duruşu karşısında alıştığı rahatlığı kaybettiğini ve telaşlandığını söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 16 Eylül 1925 tarihli “ ...Avrupa’daki Tesirâtı” yazısında Şapka ve Kıyafet İnkılabı’nın Avrupa basınında yarattığı olumlu etkiyi ve şaşkınlığı anlatır. Avrupalıların, fesi atıp şapka giyen Türkiye’yi artık Doğulu değil, Batılılaşmaya kesin karar vermiş bir devlet olarak görmeye başladığını belirtir. Bir Rus aliminin sözüne atıfla, Türk inkılabının Rus Bolşevik İhtilali’nden bile daha köklü (bir devirden diğerine, Orta Çağ’dan Modern Çağ’a geçiş) bir devrim olduğunun kabul edildiğini yazar.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 21 Eylül 1925 tarihli “Eski Tas, Eski Hamam” yazısında, İngiliz dış politikasının değişmezliğini ve emperyalist karakterini eleştirir. İngiltere’de hükûmetler değişse de, sömürgeci zihniyetin değişmediğini belirtir. İngilizlerin dünyayı yönetme hırsına rağmen, yönettikleri milletlerin ruh hâlini anlamakta “çok kötü psikolog” olduklarını savunur. İstanbul işgali sırasındaki İngiliz zorbalığını hatırlatarak, İngilizlerin sadece kaba kuvvetten anladığını, incelikten yoksun olduklarını söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 12 Teşrinievvel 1925 tarihli, “Mihmannevazlığımızın Mükafatı” yazısında, Türkiye’yi ziyaret eden Amerikalı Senatör King’in, kendisine gösterilen misafirperverliğe rağmen ülkesine dönünce Türkiye aleyhine açıklamalar yapmasını kınar. Senatör King’in Türkiye’de el üstünde tutulduğunu, Atatürk ve İsmet Paşa ile görüştüğünü, ancak çıkar çıkmaz “Türkler Hristiyan düşmanlırlar, barbardırlar” diye iftira attığını anlatır. Türklerin misafirperverlik adına düşmanlarına bile fazla yumuşak davrandığını, İtalyanlar gibi, düşmanlık edenleri sınır dışı etmemiz gerektiğini savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 6 Aralık 1925 tarihli “Yeni Fransız Kabinesi Münasebetiyle” yazısıyla, Fransa’da Briand’ın başbakan olmasını Türkiye açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirir. Briand’ı, Fransa’nın aklîselimini ve barışçıl yüzünü

temsil eden bir devlet adamı olarak görür. Onu, savaş yanlısı ve Türk düşmanı Clemenceau'nun zıddı olarak tanımlar. Briand'ın Millî Mücadele yıllarında Türkiye'ye uzattığı dostluk elini hatırlatarak, onun döneminde Türk-Fransız ilişkilerinin düzeleceğini umar.

Bu yazılar ışığında görülür ki, Yakup Kadri'nin zihninde Batı'ya karşı net bir güvensizlik vardır. Yazar için o dönemde Batılı devletlerin dostluğu, en ufak bir rüzgarda kopacak “pamuk ipliğine” bağlıdır. Özellikle Musul meselesinde İngilizlerin söyledikleri veya ülkeyi ziyaret eden yabancıların nankörce tavırları, onun şüphelerini haklı çıkarır. Yakup Kadri'nin vermeye çalıştığı asıl mesaj şudur: “Biz artık başı öne eğik, her denileni yapan o eski Osmanlı değiliz; haddini bilmeyene haddini bildiren, onurlu ve yeni bir milletiz.”

Sonuç olarak bu metinler, sadece birer gazete yazısı değil, aynı zamanda psikolojik bir harptir. Yakup Kadri, Şapka Devrimi gibi hamlelerin Avrupa'da yarattığı “bunlar gerçekten değişiyor” şaşkınlığını keyifle izlerken bile temkini elden bırakmaz. Batı medeniyetine dahil olmak istemekte ama o medeniyetin siyasi iki yüzlülüğünden, emperyalist hırslarından tiksinimektedir. Özetle bu sayfalar, askerî zaferi kazanmış ama diplomasi masasında ve dünya kamuoyunda hâlâ varoluş mücadelesi veren genç Cumhuriyet'in sesidir.

2.6. Eğitim ve Kültür

Bu bölümde ele alınacak yazılar, yazarın Cumhuriyet'in ilanından sonra başlayan toplumsal modernleşmeyi sadece bir kurumlar değişikliği değil, köklü bir zihniyet devrimi olarak ele aldığı yazıları kapsamaktadır. Yazar bu metinlerde; toplumda yükselen maddiyatçılığı, eğitimdeki şekilcilik sorununu ve Batı'nın teknik üstünlüğünden ziyade düşüncelerinin örnek alınması gerektiğini vurgular. Yakup Kadri, kültürle desteklenmeyen bir kalkınmanın kalıcı olamayacağını savunur. Bu başlık altındaki yazılar, askerî zaferi takip eden süreçte eğitim ve kültürdeki ilerlemenin de devam etmesi ve düzeltilmesi gerektiğini anlatır. Ona göre askerî zafer kazanılmıştır ancak “fikir cephesi” savunmasıdır. Yazarın asıl derdi, Cumhuriyet'in sadece modern binalar ve fabrikalar değil, modern bir kafa yapısı inşa etmesi gerekliliğidir. O, Avrupa'nın tekniğini alıp ruhunu (hümanizmini, analiz yeteneğini) reddeden sıg bir taklitçiliğe savaş açar. Bu bölüm, yeni devletin maddiyatın peşinde koşarken maneviyatı ve kültürü ihmal etmemesi gerektiğini söyleyen bir aydınının, yaklaşan tehlikeleri haberdar etmek için uğraşlarından bahseder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 1 Temmuz 1924 tarihli “Yeni Türkiye Lüzumundan Fazla Maddiyatperesttir” yazısında, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte toplumda

beliren aşırı maddiyatçılığı (materyalizmi) ve manevi değerlerin, sanatın ihmal edilmesini eleştirir. Sefalet ve ihtilal içindeki Rusya'nın bile binlerce kitap bastığını, sanata ve fikre önem verdiğini örnek göstererek, Türkiye'deki fikrî kısırlığı yüzümüze vurur. Türk milletinin zaferden sonra sadece ekmek kavgasına düştüğünü, ruhunu ve fikrini ihmal ettiğini, bunun bir elem kaynağı olduğunu belirtir. Manevi boşluğun, basit politika dedikoduları ve mizah gazetelerinin kaba şakalarıyla doldurulduğunu söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 10 Temmuz 1924 tarihli "Avrupa-kârî, Avrupaî-Maarif Programlarımızda Müthiş Bir Noksan" yazısında eğitimdeki ve batılılaşmadaki temel hatayı şekilcilik olarak teşhis eder. Tanzimat'tan beri süregelen Avrupa-kârî (Avrupa taklidi) olmak ile Avrupaî (Avrupalı kafa yapısına sahip) olmak arasındaki farkı vurgular. Avrupa'nın Hümanizm (Yunan ve Latin klasikleri) temelli eğitimle geliştiğini, bizim de bu temele (klasiklere) dönmemiz gerektiğini, aksi takdirde sadece taklitçi kalacağımızı savunur. Şalvarı atıp pantolon giymekle Avrupalı olunamayacağını, asıl meselenin kafa yapısını değiştirmek olduğunu belirtir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 30 Temmuz 1924 tarihli "Bilgi ve Kafa / Avrupalı Bize Ne Tarafından Faiktir? (1)" yazısında, Avrupa'nın üstünlüğünün bilgi yığnında değil, o bilgiyi işleyen kafa yapısında (metodolojide) olduğunu savunur. Onların topu, tüfeği, fabrikası var, biz de alalım diyerek yanıldıklarını, asıl alınması gerekenin bu aletleri yaratan zihniyet olduğunu belirtir. Avrupalının bize ahlak veya karakterle değil, sadece düşünme yeteneği ile üstün olduğunu iddia eder.

Hakimiyet-i Milliye ve *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan, 3 Ağustos 1924 tarihli "Tahlil ve Terkip Hassası / Avrupalı Bize Ne Tarafından Faiktir? (2)" yazısı, bir önceki yazının devamı niteliğindedir. Avrupalı kafasını Şarklı kafasından ayıran temel özelliğin Tahlil (Analiz) ve Terkip (Sentez) yeteneği olduğunu anlatır. Şarklı zihninin müşevveş (karışık), sistemsiz ve bulanık olduğunu, olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kuramadığını belirtir. Medeni insanın muntazam düşünen insan olduğunu, bunun da ancak analiz ve sentez metodunu öğrenmekle mümkün olacağını savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 14 Ocak 1925 tarihli "Mektep ve Yol" yazısında, memleketin kalkınması için en acil iki ihtiyacın mektep ve yol olduğunu, bunun artık herkesçe kabul edilen bir gerçek hâline geldiğini anlatır. Okul yapmaktan daha önemlisinin öğretmen yetiştirmek ve öğretmeni yaşatmak olduğunu belirtir. Öğretmen maaşlarının amele ücretinden bile düşük olmasını sertçe eleştirir. Maarif bütçesinin, Millî

Savunma bütçesi kadar önemli olduğunu, öğretmenin sefalet içinde olduğu bir ülkede eğitimin olamayacağını savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 22 Ocak 1925 tarihli “Ecnebi Mütihazsıs” yazısında, Kastamonu Mebusu Halit Bey’in sorusu üzerine, Türkiye’ye getirilen yabancı uzmanların neden verimli olamadığını irdeler. Sorunun uzmanlarda değil, onları davet eden bizlerde olduğunu; uzmana çalışacağı ortamı, veriyi ve yardımcıyı sağlamadığımızı belirtir. Maarif için gelen Amerikalı uzmanın gördüğü manzara karşısında şaşkına döndüğünü, bütçesiz ve hazırlıksız bir ortamda uzmanın yapacak bir şeyi olmadığını söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 6 Şubat 1925 tarihli “Darülfünun Müstakil Olmak İçin...” yazısı, üniversite (darülfünun) özerkliği tartışmaları ve öğrencilerin disiplinsizliği üzerine yazılmıştır. Darülfünun'un özerk olabilmesi için önce rüşünü ispat etmesi, bir ilim ocağı ciddiyetine kavuşması gerektiğini savunur. Öğrencilerin barlarda, sokaklarda çıkardığı olayların bir gençlik taşkınlığı olduğunu, ancak bunun üniversitenin kurumsal ciddiyetine zarar verdiğini belirtir. Üniversitenin şehir hayatının yozlaşmış etkisinden kurtulup kendi akademik muhitini yaratması gerektiğini vurgular.

Hakimiyet-i Milliye ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 5 Mart 1925 tarihli “ Son İmtihan” yazısında, Şeyh Sait İsyanı’nın patlak vermesi üzerine, isyanın asıl sebebinin askerî veya siyasi değil, eğitimsizlik olduğunu savunur. Her irtica (gericilik) ve isyan dumanının altında, sönmemiş bir cehalet marsı (kömürü) yattığını belirtir. Askerî tedbirlerin (yangın söndürmenin) geçici olduğunu, asıl çözümün o bölgelere okul ve medeniyet götürmek olduğunu vurgular. Yıllardır ihmal edilen, Türkçe bile bilmeyen, şeyhlerin eline bırakılan bu halkın isyan etmesinin suçunun, onları eğitmeyen devlete ait olduğunu itiraf eder.

Bu bölümdeki yazılara bakıldığında görülür ki, Türkiye’nin asıl sorunu ne para ne de askerdir; asıl sorun metot ve kafa sorunudur. Yazar, Şeyh Sait isyanı gibi en ağır siyasi krizlerin bile temelinde eğitimsizlik ve ihmal edilmişlik gerçeğinin yattığını vurgulayarak, meseleyi hep aynı noktaya, yani maarif davasına bağlar. Ona göre, Avrupa’yı üstün kılan şey fabrikaları değil, o fabrikaları kuran analiz ve sentez yeteneğidir; Türkiye bu zihniyeti (kafayı) değiştirmeden, sadece şapka giyerek medeni olamayacaktır.

Sonuç olarak Yakup Kadri, bu satırlarda kültürsüz bir kalkınmanın imkânsızlığını savunur. Sanatın ihmalinden, üniversite koridorlarındaki disiplinsizliğe kadar her detayda, henüz oturmamış, arayış içinde bir toplumun sancılarını görürüz. Yazarın görüşü nettir: Eğer Cumhuriyet, temellerini süslü nutuklar yerine muntazam işleyen bir kafa yapısı ve kendi

köklerinden beslenen bir kültür üzerine kurmazsa, kazanılan askerî zaferler, cehaletin karanlığında eriyip gitme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

2.7. Toplumsal Yozlaşma

Toplumsal yozlaşma başlığı altındaki bu yazılar, Yakup Kadri'nin İstanbul'a bakarken duyduğu derin hayal kırıklığını ve öfkeyi yansıtır. Zafer kazanılmış, Cumhuriyet kurulmuştur; ancak yazarın gözünde İstanbul, işgal yıllarının bıraktığı o karanlık tortudan ve kozmopolit karmaşadan bir türlü kurtulamamıştır. Yakup Kadri bu metinlerde şehre “nevrasteni” (sinir zayıflığı) teşhisi koyar; ona göre İstanbul ne tam Batılı ne de tam Türk olabilmiş, kimlik bunalımı yaşayan “hasta” bir şehirdir.

Yazarın eleştirisi okları, Beyoğlu'nun karmaşık eğlence hayatından, demokrasiyi kabalık zanneden yeni türedilere, magazin haberleri peşinde koşarken vicdanını yitiren basından, lüks tutkusuyla dağılan ailelere kadar her yere saplanır. Bu bölümde; yanlış anlaşılan modernleşmenin (asriliğin) toplumu nasıl bir tiyatro sahnesine çevirdiğini ve Ankara'nın devrimci ciddiyeti karşısında İstanbul'un nasıl laubali ve çürümüş kaldığını savunan sert bir aydının gözlemleri vardır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 4 Mayıs 1924 tarihli “İstanbul Mektupları: Kadir Gecesi ve Paskalya Şenlikleri” yazısında, İstanbul'da Kadir Gecesi ile Paskalya'nın aynı günlere denk gelmesi üzerinden şehrin kozmopolit ve zıtlıklarla dolu yapısını eleştirir. İstanbul'un homojen bir Türk şehri olmadığını, içinde birbirine yabancı dünyaların yan yana yaşadığını, ezan sesiyle çan sesinin karıştığını anlatır. Ankara'dan gelenlerin bu manzarayı yadırgadığını, İstanbul'un şenlik bozan misafirleri gibi kaldıklarını belirtir. Şehrin eğlence ve hayat ritminin Beyoğlu tarafından belirlendiğini, Türklerin bu hayata sadece seyirci veya taklitçi olarak katıldığını ima eder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 15 Mayıs 1924 tarihli “İstanbul'un Sefaleti” yazısında, Yakup Kadri, İstanbul'un ruh hâlini tıbbi bir terim olan nevrasteni (sinir zayıflığı/buhran) ile tanımlar. Şehrin, kendi hastalığını kabul etmeyen mızımız bir hasta gibi olduğunu belirtir. Yazar, İstanbul'daki sefaletin sadece maddi değil, manevi bir çöküntüden kaynaklandığını, şehrin kaymağını yiyenlerin ise hâlâ gayrimüslim azınlıklar olduğunu vurgular.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 20 Mayıs 1924 tarihli “İstanbul'a Beyoğlu Hakimdir” yazısında, yazar, İstanbul'un idari ve kültürel merkezinin, millî değerlerden yoksun ve kozmopolit bir yapıya sahip olan Beyoğlu'na kaydığını eleştirir.

Beyoğlu'nun "Serklidoryan" (Cercle d'Orient) gibi kulüpleri ve zenginleri aracılığıyla şehri yönettiğini, Anadolu'dan gelen saf yöneticilerin bu yapı karşısında çaresiz kaldığını savunur.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 4 Haziran 1924 tarihli "Mizah Gazetelerimiz İrticain mi?" yazısında, mizah dergilerinin asrılık (çağdaşlık/modernlik) adı altında ahlaksızlığı meşrulaştırdığını, aile içi mahremiyeti yok ettiğini ve bu durumun aslında gericiliğe hizmet ettiğini savunur. Kadın-erkek ilişkilerindeki laubaliliğin modernlik sanılmasını eleştirir.

"Mizah gazetelerimiz asrılık [çağdaşlık] ve tecdit [yenileme] cereyanı aleyhine usul dairesine, muntazam, muttarit [düzenli] bir mücadele açmış gibi görünürler. Bunlar için bütün hezel [şaka], tenkit ve istihza mevzusu sözde yeni hayatın icâbâtına [yapılması gereken şeylere] uyanlardır. Bir resim: Asrileşmek [çağdaşlaşmak] Merakı; Bir çay masası başında dekolte giyinmiş iki kadımla, ceketli, beyaz yekele ve yakası 'orkide'li bir erkek sigara içerek konuşuyorlar: üçü de kırk ile elli yaş arasındadırlar. Erkek başı dazlak ve çenesi sakallı şişmancadır. Karısına veyahut kadına soruyor: "Hanımefendi, acaba sakalımı kestirsem mi dersiniz? -Kadın: -Hayır dostum. Başınız çıplak, yüzünüz de çıplak olursa büsbütün yumurtaya benzersiniz!"

Ne terbiyeli, ne güzel bir aile musahabesi [diyalogu] değil mi? Biraz daha aşağıda bir fıkra: Asri Nasihat. Valide: - Nasıl, Hulusi Paşanın dost izdivacını ret mi ediyorsun?" Genç kız - Evet, anne; o yaşta bir adamı nasıl sevebilirim? - Valide: - Deli. Düşün bir kere. Üç yüz bin lira serveti varmış. Hem de seksen beş yaşında hastalıklı bir ihtiyar. Böyle koca kolay kolay bulunmaz!"

Ne mübarek bir anne nasihati!" (C, 4 Haziran 1924:2)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 12 Haziran 1924 tarihli, "İstanbul Gayritabii Bir Şehirdir" yazısında, İstanbul'un homojen bir şehir olmadığını, birbirinden kopuk ve birbirine düşman etnik/kültürel adacıklardan oluştuğunu bir vapur yolculuğu gözlemiyle anlatır. Vapurda Türkçe konuşanların, Ermenice, Rumca ve Fransızca konuşanların birbirine yabancılığını, Osmanlı bakiyesi bu kozmopolitizmin devam ettiğini söyler. "İstanbul, genç Türkiye'nin bir köşesinde münkarız [adı sanı kalmamış, yok edilmiş] Osmanlı İmparatorluğu'nun pest-zinde [arta kalan] bir uzvu hâlinde yaşıyor." (C, 12 Haziran 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan 16 Haziran 1924 tarihli, "Dayaktan Ölen Çocuk" yazısında, basın ve toplumun, sansasyonel haberlere (cinayet, fuhuş, aşk skandalları) gösterdiği ilgiyi, dayak yiyerek ölen bir öğrenci gibi gerçek toplumsal trajedilere göstermemesini eleştirir. Bu durumu vicdan körleşmesi ve ahlaki çöküntü olarak niteler.

"Düşünüyorum: dayaktan ölen bu çocuk yerine bir fahişe ölseydi ve cinayet cinsi ve hayvani sevâikten [sebepten] mütevellit bulunsaydı [meydana gelseydi], gazetelerimizin baş sahifeleri bu havadise dar gelirdi. Maktulun cinayetten evvelki resmi, cinayet esnasındaki resmi, cinayetten sonraki resmi, yataktaki hâli, ayaktaki hâli. Öldürenin yandan, önden, arkadan görünüşleri, kim bilir ne müheyyiç, ne mutantan başlıklar altında arz-ı didar ederdi [sergilenirdi]. Fakat ne çare ki işin içinde bir aşk ve kıskançlık yoktur! Fakat ne çare ki, iki aydan beri hiç kimsenin

haberi olmaksızın yatağında can çekişen mazlum dokuz yaşında bir küçücük mektep çocuğudur ve bunun yaralı bereli vücutcağızı bir gazete fotoğrafçısına sermaye olacak gibi şayanıdkkat hususiyetlere (!) malik değildir.” (C, 16 Haziran 1924:2)

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 28 Haziran 1924 tarihli “İğreti Hayat” yazısında, İstanbul’daki yaşamın bir taklit ve oyun hâline geldiğini, insanların sinema artistlerini veya roman kahramanlarını taklit ederek yapmacık bir hayat sürdürdüklerini eleştirir. Hayatın ciddiyetini kaybettiğini, bir tiyatro sahnesine döndüğünü belirtir.

“Gönlünüz çocukça gülüp ferahlanmaya mı muhtaçtır? Şöyle Tünel’den Taksim’e veya Taksim’den Şişli’ye veyahut Sultanahmet’ten Beyazıt’a doğru bir cevelan [gezinme] yapıveriniz, fakat yavaş yürümek, arada bir tevkif edip [durup] etrafınıza dikkatli bakmak şartıyla... Aman efendim; millî sanatlarımızdan “orta oyunu” ortadan kalktı diye hayıflanmamız meğer ne kadar beyhude imiş” (C,28 Haziran 1925:2)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 29 Haziran 1924 tarihli “Politika İlleti” yazısında, şehirli insanın kısa yoldan zengin olma ve politika ile köşe dönme hastalığına tutulduğunu, toplumun ahlaken bozulmamış tek kesiminin ise ihmal edilen Anadolu köylüsü olduğunu savunur.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 22 Ağustos 1924 tarihli “Demokrasi Kabalık Mıdır?” yazısında, cumhuriyet ve eşitlik (müsavat) kavramlarının yanlış anlaşılacak, toplumsal nezaketin ve saygının yok edildiğini, bunun yerine kabalığın ve saygısızlığın erdem gibi sunulduğunu eleştirir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 5 Ağustos 1925 tarihli “Çürüyen Belde” yazısında, İstanbul’u, her türlü fesat, nifak ve irtica hareketinin kaynağı ve merkezi olarak suçlar. İstanbul’un Türk tarafının çürüdüğünü, şehrin eski başkent alışkanlıklarından kurtulamadığını ve yeni rejime ayak uyduramadığını savunur.

Yazıların geneline bakıldığında, Yakup Kadri’nin asıl kavgasının taklitçilik ve yüzeysellik ile olduğu görülür. O, Batılılaşmaya karşı değildir; ancak Batılılaşmanın, Beyoğlu kulüplerinde eğlenmek, aile mahremiyetini yok etmek veya dekolte giymek sanılmasına isyan eder. Yazar için 1924 İstanbul’u, Türk kimliğinin azınlık ve levanten kültürü altında ezildiği, değerlerin parayla ölçüldüğü bir ortamdır.

Özellikle “Dayaktan Ölen Çocuk” yazısında gördüğümüz vicdan körleşmesi ve “Çürüyen Belde” benzetmesi, Yakup Kadri’nin tehlikenin boyutunu ne kadar büyük gördüğünü kanıtlar. Sonuç olarak yazar, siyasi devrimlerin yapıldığını ancak ahlak devriminin henüz başlamadığını düşünmektedir. Ona göre, İstanbul bu iğreti hayattan ve Beyoğlu tahakkümünden kurtulup kendi özüne dönmedikçe, Yeni Türkiye’nin temelleri sağlamlaşmış

sayılmayacaktır.

2.8. Atatürk, Cumhuriyet ve Yeni Türkiye

Bu bölümde yazar, sadece Atatürk'ün şahsını ve kararlarını müdafaa etmekle kalmaz; aynı zamanda somutlaşan yeni devlet idealini, İstanbul merkezli eski alışkanlıklara karşı savunur. Yakup Kadri için Ankara'nın başkent oluşu, alelade bir yer seçimi değil; stratejik, millî ve devrimci bir iradenin mekânsal yansımasıdır. Yazar, İstanbul basınının muhalefetinden, elçilerin direncine kadar geniş bir cephede, Cumhuriyet'in halkçı karakterini, ordunun disiplinini ve Atatürk'ün sarsılmaz vizyonunu odağa alan bir yeni nizam vurgusu yapar. Bu bölüm, başkent tartışmaları üzerinden yürüten eski-yeni kavgasının en net görüldüğü yerdir. Yakup Kadri'ye göre İstanbul artık siyasetin değil, ancak turizmin ve eğlencenin merkezi olabilir; Türkiye'nin kalbi ise stratejik bir zorunluluk olarak Ankara'da atacaktır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 4 Ocak 1924 tarihli “Hürriyet ve Cumhuriyet” yazısında, Yakup Kadri, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte toplumda beliren sınırsız hürriyet anlayışını eleştirir. Bazı kimselerin cumhuriyeti “her istediğimi yapabilirim” rejimi sandığını, bu anlayışın anarşiye yol açacağını belirtir. Bir millet için hürriyetten önce nizam ve ahengin geldiğini, devlet otoritesinin şart olduğunu savunur. Hürriyet kavramının soyut ve aşırı idealize edilmiş hâlinin, toplumu uçuruma sürükleyeceğini ifade eder.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 13 Haziran 1924 tarihli “İstanbul'un İstikbalî” yazısında, Ankara'nın başkent oluşuna direnen İstanbul'a karşı, Gazi Mustafa Kemal'in bir sözü üzerinden İstanbul'un yeni rolünü tanımlar. Atatürk'ün yıllar önce söylediği “İstanbul hepimiz için iyi bir eğlence ve istirahat yeri olur.” sözünün ne kadar doğru çıktığını, İstanbul'un siyasi merkez olma vasfını yitirdiğini belirtir. İstanbul'un artık Avrupai manada bir turizm, eğlence ve dinlenme şehri (Nice veya Monte Carlo gibi) hâline gelmesi gerektiğini, savunur. İstanbul'un hâlâ siyasi merkez olma iddiasını sürdürmesinin boşuna olduğunu, Ankara'nın yerinin sağladığını vurgular.

Hakimiyet-i Milliye ve Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 2 Kasım 1924 tarihli “Kaba Bir Şaka” yazısında, İstanbul basınında çıkan “Gazi Paşa Muhalif!” başlıklı bir yazıya ve Gazi'nin hükûmetten şikayetçi olduğu iddialarına sert bir cevap verir. Gazi'nin muhalif olduğunu kabul eder; ancak O, zillet, rezalet, nifak ve tezvire (yalana) muhaliftir, kendi kurduğu hükûmete değil. İstanbul'da oturan ve halkın derdinden habersiz gazetecilerin, Gazi adına konuşmaya kalkışmasını kaba bir şaka ve hadsizlik olarak niteler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 28 Kasım 1924 tarihli “Vaatler ve Prensipler” yazısında, Terakkiperver Fırka muhaliflerinin başkenti İstanbul’a taşıyacağız vaatlerini eleştirir ve Gazi’nin Ankara kararının arkasındaki stratejik dehasını anlatır. Atatürk’ün İzmit’te gazetecilere söylediği sözleri hatırlatır: Başkent, saldırılara karşı korunaklı ve memleketin bir köşesinde olmamalıdır. İstanbul’un bir gemi topuyla tehdit edilebilecek kadar güvensiz olduğunu, Ankara’nın ise muhafaza-i kuvvet ve sükûnet için ideal olduğunu belirtir. Muhalefetin İstanbul halkının hoşuna gitmek için başkent vaadinde bulunmasını, avam-firibane (halkı aldatan) bir politika olarak görür.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan 29 Ocak 1925 tarihli “Şehir Meseleleri” yazısında, Ankara’nın imarı ve inşası meselesini herhangi bir şehrin imarından çok daha önemli bir yerde tutar.

Zira, Ankara’nın inşa ve imarı lalettayin herhangi bir şehrin inşa ve imarı demek değildir. Bunun takip ettiğimiz siyasi ve millî umdelerle samimi ve derin bir münasebeti vardır. Yeni Türkiye’nin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’na “Ankara Türk Cumhuriyeti’nin merkezidir.” maddesini koyduğumuz günden itibaren bizim için Ankara meselesi alelade bir şehir meselesinin kat kat fevkine çıkmıştır. (HM, 29 Ocak 1925:1)

Geçici çözümlere karşıdır. Gelecek nesillere güzel bir Ankara bırakmak ister. Basit ya da çarpık, yıkık görünümlü binaların olmamasını ister. Yapılmışken güzeli doğrusu yapılsın ister. “Hiç yoktan iyi” mantığıyla alelade değil düzgünce yapılmasının gerektiğini söyler. İstanbulla kıyas yapar ve İstanbul kadar kötü olmaması gerektiğini söyler. “Meydana İstanbul gibi bir şehir karikatürü, bir şehir leşi çıkarmaktan içtinap edelim.” (HM, 29 Ocak 1925:1)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 18 Mart 1925 tarihli “Sefarethaneler Meselesi” yazısında, yabancı ülkelerin büyükelçiliklerini İstanbul’dan Ankara’ya taşımamakta direnmesini eleştirir. Diplomatların görevinin, o ülkenin hükûmeti neredeyse orada bulunmak olduğunu, rahatımız bozulmasın diyerek İstanbul’da kalmalarının görevlerine aykırı olduğunu savunur. Ankara’nın henüz konforsuz olduğunu kabul eder, ancak bu zorluğun göze alınması gerektiğini, Ankara Belediyesi’nin de altyapı çalışmalarını hızlandırması gerektiğini ekler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 21 Nisan 1925 tarihli “Millet ve Ordu” yazısında Şeyh Sait isyanının bastırılması vesilesiyle Türk ordusunu ve onun milletle olan bağını över. Türk milletini yalın bir kılıca benzetir. Bu kılıç, vatan tehlikeye düştüğünde kınından çıkar ve düşmanı ezer. Ordunun sadece dış düşmana karşı değil, içteki hıyanet ve irticaya karşı da vatanın koruyucusu olduğunu, yaraları saranın da o olduğunu belirtir. Genç Cumhuriyet ordusunun, eski Osmanlı ordusunun hezimet (yenilgi) devrini kapattığını, millete

onurunu iade ettiğini vurgular.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 7 Temmuz 1925 tarihli “Vekillerimizin Son Seyahatleri” yazısında bakanların Anadolu’ya yaptıkları inceleme gezilerini över. Cumhuriyet yönetiminin halkçı karakterini anlatır. Eski nazırların halktan kopuk, gölge gibi ve korkutucu olduğunu; Cumhuriyet vekillerinin ise halkın içine giren, dert dinleyen bizim gibi adamlar olduğunu belirtir. Vekillerin gittikleri yere inkılap ateşini ve yeni hayat müjdesini götürdüklerini, halkı aydınlattıklarını söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 30 Eylül 1925 tarihli “Bursa’daki Tezahürat” yazısında, Atatürk’ün Bursa gezisini ve halkın ona gösterdiği büyük sevgiyi anlatır. Yeşil Bursa’nın, Gazi’nin gelişile asırlık uykusundan uyandığını, canlandığını ve halaskârını (kurtarıcısını) bağrına bastığını tasvir eder. Bursa’nın, Gazi sayesinde hem Yunan işgalinden hem de cehalet ve irtica karanlığından kurtulduğunu (iki defa halas olduğunu) belirtir. Bazı bozguncuların halkı kandırmaya çalıştığını ama halkın sezgisiyle doğru yolu bulduğunu söyler.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 14 Ekim 1925 tarihli “Sözü Rahmettir” yazısında, Atatürk’ün İzmir’deki ordu manevralarından sonra yaptığı konuşmayı yorumlar. Atatürk’ün sadece büyük bir komutan ve devlet adamı değil, aynı zamanda kitleleri sürükleyen eşsiz bir hatip olduğunu belirtir. Gazi’nin sözlerinin boş laf (ütopya) olmadığını, her zaman bir hakikati ifade ettiğini ve yapacağım dediği şeyi mutlaka yaptığını vurgular. Gazi’nin “Cumhuriyet ordusu vatani korumaya hazırdır” sözünün, millete büyük bir güven ve huzur verdiğini ifade eder.

Yakup Kadri bu yazılarında, Cumhuriyet’in sadece bir yönetim değişikliği değil, tepeden tırnağa bir yeni düzen kurmak olduğunu söyler. Yazarın durduğu nokta nettir. O, devletin gücünü ve disiplinini her şeyin üzerinde tutar. Ankara’yı sadece güvenli olduğu için değil, Osmanlı’nın o eski ve yorgun zihniyetinden kopuşun bir simgesi olduğu için başkent olarak sahiplenir. Onun gözünde İstanbul artık geçmiştir. Türkiye’nin geleceği ise Ankara’dır. Yakup Kadri, Atatürk’ü ve orduyu bu yeni yapının sarsılmaz koruyucuları olarak görür. Yazılarında halkın içine karışan bakanları ve milletle bütünleşen orduyu anlatırken, aslında devletin artık halka tepeden bakmadığını, aksine onunla beraber yürüdüğünü vurgular. Sonuç olarak bu bölümdeki yazılar yeni Türkiye’nin, kaba kuvvetle değil, planlı bir şehirleşme, sarsılmaz bir devlet otoritesi ve halkçı bir yönetim anlayışıyla ayakta kalacağını gösterir. Bu metinler, Yakup Kadri’nin eski düzeni geride bırakıp yeni bir devlet karakteri inşa etme

çabasını anlatır.

2.9. Edebiyat

1924 ve 1925 yılları, Türkiye Cumhuriyeti için sadece siyasal bir yapılanma evresi değil, aynı zamanda “yeni insan”ın ve “yeni kültür”ün sınırlarının çizildiği sancılı bir dönemdir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bu dönemde kaleme aldığı makalelerinde edebiyatı, toplumu kaostan nizamına kavuşturacak rasyonel ve ahlaki bir disiplin olarak kurgular. Onun için edebiyat, sadece kurgusal bir anlatı sahası değil, dilin saflığı, düşüncenin berraklığı ve millî harsın (kültürün) muhafazası için verilen bir varoluş mücadelesidir. Yazar; dildeki yozlaşmayı (Dadaizm eleştirisi), toplumdaki ruhsuzlaşmayı (maddiyatperestlik vurgusu) ve edebiyatın itibarsızlaşmasını bir bütünün parçaları olarak görür. Ona göre, bir milletin kelimeleri “tekâmül” etmek yerine “tereddi” ediyorsa, orada medeni bir ilerlemeden bahsetmek mümkün değildir. Yakup Kadri’nin bu başlıkta incelenecek yazıları, devrimin sadece “madde”de kalmayıp “mana”da da gerçekleşmesi gerektiğini söyler.

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan, 18 Haziran 1924 tarihli “Kelimelerin Tekâmülü” yazısında, Yakup Kadri, kelimelerin anlam değişiminden yola çıkarak toplumsal değerlerin nasıl yozlaştığını irdeler. Darwin’in evrim teorisine atıfla, kelimelerin de evrim geçirdiğini ancak bunun bazen geriye doğru olduğunu belirtir. Eskiden dalkavuk veya tufeyli (asalak) denilen tiplerin, İttihat ve Terakki devrinden sonra fırkacı (partizan) adını aldığını ve meşrulaştığını savunur. Siyasi partizanlığın, eski devrin dalkavukluğunun yeni bir formu olduğunu, kelimeler değişse de ahlaki düşüklüğün aynı kaldığını vurgular.

“Bunların nezdinde hakikaten dalkavukluk edenlere acaba ne deniliyor? Kelimelerle birebir mazmunların [anlamaların] da değişmesi mi lazım gelir? Bizim bildiğimiz manadaki dalkavukların adını siyasi firka mensuplarına verdilerse ortadan asıl dalkavukları da kaldırmadılar ya, binaenaleyh şimdi bunlara da yeni bir isim bulmak icap ediyor. Fikirler gibi Türkçeyi de altüst eden gazeteci arkadaşlarımızın bu hususta mutlaka yeni bir fikre geçmelerini temenni ediyoruz.” (C, 18 Haziran 1924:2)

Yazar burada edebiyatın ham maddesi olan dil ve kelimeler üzerine filolojik bir inceleme yaparken, Darwin’in evrim kuramını dile uyarlayarak eleştirir. Yakup Kadri, kelimelerin zamanla uğradığı anlam değişikliklerini biyolojik bir evrim gibi ele alır. Yazara göre dil, her zaman daha iyiye gitmez, bazen yozlaşır veya başkalaşır. Yazar, “fırkacı” kelimesinin yerine “dalkavuk” kelimesinin kullanılmasını, dilin estetik ve ahlaki bir yıkımı olarak görür. Yazar, Türkçeyi bozan gazetecileri eleştirir. Yakup Kadri, gazetecilerin özensiz dil kullanımının kelimelerin içini boşalttığını savunur. Bir edebiyatçı olarak, kelimelerin yerli yerinde kullanılmamasını toplumsal bir “anlam krizi” olarak niteler. Özellikle siyasi kutuplaşmanın dili nasıl yozlaştırdığına dikkat çeker. Yakup Kadri için dil, rastgele

değiştirilecek bir araç değil, her kelimesi tarihi taşıyan canlı bir organizmadır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 1 Temmuz 1924 tarihli “Yeni Türkiye Lüzumundan Fazla Maddiyatperesttir” yazısında yazar, savaş ve ihtilal içindeki Rusya’nın 5 yılda bastığı 297 milyon nüsha kitabı örnek göstererek Türk edebiyatının içinde bulunduğu durgunluğu eleştirir. Yakup Kadri için edebiyat, bir milletin canlılık belirtisidir. Rusya’nın açlık ve sefalet içinde bile bunu göstermesini, Türk edebiyatçılarının “susun ve sinen” tavrıyla kıyaslar. Yakup Kadri, toplumun sadece “ekmek kavgasına” ve sığ siyasi dedikodulara gömülmesini edebî bir çöküş olarak betimler. Gündelik gazetelerin ve mizah dergilerinin seviyesizliğini “manevi buhranın” sebebi olarak görür. Yakup Kadri’ye göre kaba mizah ve yüzeysel gazete yazıları halkın zevkini köreltmektedir. Yazının sonunda Türk sanatkarlarına seslenir, “Ey, susun, sinen ve çömelen Türk şairleri, Türk sanatkarları kalkınız! Lüzumundan fazla akıllı uslu olan bu millete biraz delilik bahşediniz!” (HM, 1 Temmuz 1924:1)

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 3 Temmuz 1924 tarihli, “Ya Edebiyat?” yazısında, toplumun ve zenginlerin edebiyata, sanata karşı ilgisizliğini, hatta küçümseyici tavrını eleştirir. Şimdiki devirde şair veya edip olmanın, büyücülük veya falcılık gibi geri ve gülünç bir meslek sayıldığını, şairlerin sanatlarını bir ayıp gibi sakladıklarını belirtir. Toplumun her şeye “bunda ne fayda (para) var?” gözüyle baktığını söyler. Halide Edip gibi büyük bir yazarın eserlerinin bile gazetelerde tefrika edilirken ilgi görmediğini, okunmadığını üzülenek anlatır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında edebiyatın ve edebiyatçının itibar kaybını, toplumun değişen değer yargıları üzerinden açıklar. Yakup Kadri, kendi döneminde edebiyatla uğraşmanın “büyücülük veya simyacılık” gibi çağ dışı ve gülünç görüldüğünden yakınır. Yakup Kadri, Halide Edip gibi bir ismin eserlerinin bile gazetelerde yayımlanmasına rağmen ilgi görmemesini “toplumsal bir zevk çöküşü” olarak niteler. Yazara göre şiir Tanzimat Dönemi’nde az da olsa değer görebilmiştir. Yazının sonunda, fikir adamlarını bir araya gelmeye çağırır. Yazara göre edebiyat, bir toplumun ruhsal inşası için çok önemlidir ve bu maddiyatın pençesinden kurtuluş ancak yeni bir sanat kalkınmasıyla mümkündür.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 11 Temmuz 1924 tarihli, “Suphi Nuri Bey ‘Dadaist’ ” yazısında Yakup Kadri, gazeteci Suphi Nuri İleri’nin köşe yazılarındaki bozuk, anlaşılmaz ve devrik cümlelerle dolu Türkçesini alaya alır. Suphi Nuri’nin yazılarını, Avrupa’daki kuralsız ve anlamsız sanat akımı Dadaizm’e benzetir. Bir başyazarın dilini bu kadar özensiz kullanmasının, fikir hayatındaki ciddiyetsizliğin ve başıbozukluğun bir göstergesi olduğunu ima eder. Yazar, bu yazısında dilin bozulmasını edebî bir akım olan Dadaizm üzerinden ironik bir şekilde eleştirir. Yakup Kadri, kendi kuşağının dil konusunda

ne kadar sıkı bir disiplinle yetiştiğini anlatır. Yakup Kadri için Dadaizm, bir sanat akımı değil, bir “akıl hastalığı” belirtisidir. Dildeki kural tanımazlığı, özne-yüklem uyumsuzluğunu ve kopuk ifadeleri “deli saçması” olarak niteler. Yazar, gazete yazısı (makalesi) gibi ciddi bir türün, dil bilgisi kurallarından yoksun kişilerin eline geçmesini edebiyatın bir buhranı olarak görür. Yazara göre, bir gazeteci bile olsa, yazı yazan kişinin bir “münşi” ciddiyetine sahip olması gerekir. Yakup Kadri, Suphi Nuri Bey’in dilini çocukların çıkardığı seslere (dada, tata) benzeterek makalesini bitirir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 25 Temmuz 1924 tarihli, “Sırça Köşkten/ “Ağlebi İhtimal, Belki, İşitmiş İdim...” yazısında yazar, Bahâ Tevfik’in ağzından dökülen “maraz-ı edebiyat” (edebiyat hastalığı) ifadesini, ironik bir metafor olarak kullanır. Buradaki kasıt, Bahâ Tevfik’e göre, edebiyatçıların dünyayı nesnel gerçeklerle değil, hayal güçleriyle görmesidir. Bu kişiler için “düş” ile “vaka” birbirine karışmıştır. Yakup Kadri bu yazıda Fecr-i Ati topluluğuna dair bir anı paylaşır. Genç edebiyatçılar bir dergi baskını yüzünden mahkemelik olurlar ve Bahâ Tevfik savunma yapar. Yazar, resmi dilin (kitâbet-i resmiye) ne kadar kötü, dolaşık ve anlaşılmaz olduğunu anlatırken aslında bir dil eleştirisi yapar. Bahâ Tevfik üzerinden anlatılan “hayal mi hakikat mi ayırt edememe” hâli, edebiyatın insan zihni üzerindeki etkisini vurgular.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 3 Ağustos 1924 tarihli “Tahlil ve Terkip Hassası/ Avrupalı Bize Ne Tarafından Faiktir” yazısında yazar, Rıza Tevfik üzerinden eski nesil edebiyatçıların ve alimlerin “zihin dağınıklığını” eleştirir. Bilginin çok olması ancak bir sisteme (metoda) oturtulmaması sebebiyle bu kişilerin eser veremediğini veya konuşurken konudan konuya atladığını belirtir. Yakup Kadri'ye göre Şarklı edebiyatı ve düşüncesi, “sık bir orman” gibidir; yolunu bulamaz. Onun için edebiyat sadece ilham değil, bir “mühendislik” ve “metot” işidir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 22 Ağustos 1924 tarihli “Sırça Köşkten/ Demokrasi Kabalık mıdır?” yazısında yazar, dönemin basın dilini ve mizah anlayışını eleştirir. Mizah gazetelerini “iltihaplı ve kokmuş bir yara”ya benzetir, şakaların “balgamdan farkı yok” der. Yakup Kadri, mizahın ve hicvin bir zeka ürünü olması gerektiğini savunurken, dönemin mizah anlayışının sadece “eşek şakası” ve hakaret üzerine kurulu olmasını eleştirir. Yazar, o dönemde yapılan hakaretlerin Şair Eşref’in hicivlerini bile geride bıraktığını söyler. Yakup Kadri, klasik Türk edebiyatındaki hiciv geleneği ile kendi dönemindeki “sövüşme” arasındaki farkı vurgular. Eskiden edebî bir sanat olan hicvin, artık sadece kaba birer küfre dönüştüğünü belirtir. Üslubun önemini vurgular. “Efendim, siz, bendeniz” gibi kelimelerin

yerini “paldır küldür” bir konuşma almıştır.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 6 Teşrinievvel 1924 tarihli “Sırça Köşkten/ Ve Min’el-Garâib” yazısında yazar, Amerika’yı sadece teknik ve binalardan ibaret, ruhsuz bir dev olarak tanımlar. Yazar için sanat, elli katlı gökdelenler inşa etmek veya bulut dağıtan toplar icat etmek değildir. Oscar Wilde’dan yaptığı alıntı üzerinden, Amerikalıların taş ve demir yığınları arasında ruhlarını boğduğunu savunur. Amerika edebiyat ve sanatta Rusları ve Fransızları taklit ettiğini vurgular.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 12 Ekim 1924 tarihli, “Manevi Anarşi/Yeni Nesil Ahlak Bahsinde Çok Mutaassıp Olmalıdır” yazısında yazar, Halid Ziya’nın kahramanları üzerinden, edebiyatın toplumsal ahlakı nasıl şekillendirdiğini sorgular. Yakup Kadri, edebiyatın sadece hayal ürünü olmadığını, toplumda canlı karşılıklar yarattığını savunur. Ziya Gökalp, *Mai ve Siyah* eserinde karakter olan Ahmet Cemil’in toplumda pek çok karşılığı olduğunu söyler bunun üzerine Yakup Kadri de Halid Ziya “bize aynı zamanda pek çok Bihterler hediye etmiştir” der. “Muhterem içtimaiyatçı, “*Mai ve Siyah*” muharririnin diğer bir romanıyla bize birçok “Bihter”ler ihdâ ettiğini de söylemiş olaydı, müddeasını daha kuvvetli bir misal ile tekit etmiş olurdu.” Yakup Kadri’ye göre edebî karakterler, okuyucunun bilinçaltına sızar. *Aşk-ı Memnu*’daki Bihter tipi, edebî bir başarı olmanın ötesine geçmiş, Şişli konaklarından Sultanahmet mahallelerine kadar kadınlar için bir benzeme arzusu yaratmıştır. Yakup Kadri burada edebiyatın etik sorumluluğuna değinir. Saffet timsali olan *Eylül* romanındaki Suat Hanım unutulmuş, Bihter bir moda hâline gelmiştir. sanatın günahı estetik bir ambalajla sunma gücüne bağlar. Bir edebî eserin kalıcı olabilmesi için sadece yazarın yeteneğinin yetmediğini, toplumun o karakteri kabul etmeye hazır olması gerektiğini vurgular. Yakup Kadri’ye göre Bihter karakteri, toplumdaki ahlaki çözümlenin tam zamanında sahneye çıkmıştır. Yazar Bihter’e bu noktada şunu söyleyerek “Ay, ne diyecekler!” endişesiyle güzel vücudunu ortadan kaldırmak mecburiyetini hissetmeden ferah fahur [bolluk içinde, sıkıntısız] yaşayıp gidecektin!” (Hm, 12 Ekim 1924:1) Tanzimat romanlarında ahlak dışı bir durum sonucunda kahramanın intihar etmesi mevzusuna da hatırlatma da bulunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 14 Ekim 1924 tarihli “Maarif ve Terbiye Bahisleri / Hars ve Hayat” yazısında, Maarif Vekili Vasıf Çınar ile girdiği polemik üzerinden, eğitimin millî hars (kültür) üzerine temellendirilmesi gerektiğini savunur. Ziya Gökalp’in ayırımına sadık kalarak, eğitimin metodunun Batı’dan, ruhunun ise Türk kültüründen (harsından) alınması gerektiğini belirtir. Türk çocuğuna kendi masallarının, şarkılarının, efsanelerinin öğretilmesi gerektiğini, ancak bu malzemenin henüz derlenip işlenmediğini

söyler.

“Bu lahinler [ezgiler], Anadolu yaylalarında yürüyen sürülerin ayak seslerindedir; bu lahinler tepelerden tepelere akseden çoban naralarındadır. Bu lahinler Karadeniz sahillerinde ücra kayalara çarpan dalgalarındadır, bu lahinler vadilerden akan derelerde; bu lahinler kaynayan ve fısıldayan pınar sularındadır. Bütün bu mütenevvi [çeşitli], sayısız, zengin, kör, hazin, neşeli, vahşi ve tatlı seslerin heyet-i mecmuası [bütünü] Türkiye dediğimiz diyarın sadasını teşkil ediyor. Hangi müşikişinasımızın aklından bu sadayı bestelemek fikri geçmiştir? Geçemezdi çünkü bu sesler de tıpkı o şiirler gibi henüz mektup, mazbut [zaptedilmiş] ve müdevven [toplanmış] bir hâle girmemiştir.” (HM, 14 Ekim 1924:1)

Yakup Kadri, o dönemde okullarda okutulan “klasik” eserlerin aslında Türk ruhunu yansıtmadığını, bunların birer taklit olduğunu savunur. “Heyhat, bugün, hâlâ mekteplerimizde Türk’ün klasik edebiyatı diye çocuklarımıza Arap ve Acem bozması birtakım “naat”lar, “kaside”ler, “gazel”ler gösterilmektedir.” (HM,14 Ekim 1924:1) Yazar, gerçek Türk Edebiyatının henüz kitaplara girmediğini, sözlü kültürde yaşadığını iddia eder. “Asıl klasik Türk Edebiyatı ise, henüz gayrimektup bir hâlde, kim bilir, hangi tekyeleri, hangi köy kahvelerini, hangi dağ başlarını dolaşır durmaktadır.” (HM,14 Ekim 1924:1) Yakup Kadri, edebiyatın millî bir kültür üzerine kurulması gerektiğini söyler. Yazar, idealize ettiği millî duygu ve heyecanlarla yoğrulmuş kültür tanımına örnek olarak Almanların *Nibelungen* efsanesi ile Wagner musikisini gösterir. Yakup Kadri, Türk edebiyatçılarının kendi mitolojilerinden ve destanlarından ilham alması gerektiğini savunur.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 19 Ekim 1924 tarihli “Müzmin Dertler” yazısında yazar, Türk halk edebiyatının (türküler, koşmalar, destanlar) eşkıyaları ve kabadayıları topluma birer “kahraman” gibi sunduğunu iddia eder. Yazara göre edebiyatın, gücü yanlış kullanılarak kötü figürler halkın gözünde çekici kılınmıştır. Yakup Kadri, çocukluk hatıraları üzerinden edebî metinlerin hayatla nasıl örtüştüğünü anlatır. “Bu satırları yazan adam, çocukluğunda bizzat en hunhar katillerin Aydın vilayeti kasaba ve şehirlerinde şayan-ı tevkir (saygı duyulan) kahramanlar gibi dolaştıklarını görmüştür.” (HM, 19 Ekim 1924:1) Yakup Kadri’ye göre kabadayı yetiştiren kültürün temelinde, bu tipolojiyi besleyen bir anlatı geleneği yatmaktadır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan, 7 Aralık 1924 tarihli “Bir Cevap” yazısı, Halide Edip Adıvar’ın kendisine yazdığı açık mektuba cevaptır. Halide Edip’in ona saldırdığını ima eden iddiasını reddeder. Kendisinin Halide Edip’e değil, onun etrafını saran “Sait Molla-vari” tiplere karşı olduğunu belirtir. Aralarını o tarz insanların bozduğunu söyler. Halide Edip ile Millî Mücadele yıllarındaki dostluklarını hatırlatarak, şimdi neden ayrı düştüklerini sorgular. Yakup Kadri, Halide Edip’in mektubunu bir edebiyatçıya yakışmayacak

derecede “müphem ve esrar-âlûd” (sisli ve gizemli) bulduğunu belirterek söze başlar. Yazara göre edebiyatçı, dili en açık ve berrak kullanan kişidir. Halide Edip’in dedikodulara dayanarak yazdığı mektubu “rüyada yazılmış” gibi niteler. Yazar, Halide Edip’e bir siyasetçi olarak değil, bir sanatkâr olarak seslenir. Yakup Kadri bu yazıda Halide Edip’e siyasetin gündelik ve kirli dilinden korunması çağrısında bulunur. Ona göre Halide Edip gibi büyük bir romancı, “dedikodu tellallarına” kulak asmamalı, sanatkâr hassasiyetini korumalıdır. Yakup Kadri, daha önce Rauf Orbay üzerinden yazdığı mizahi yazıların Halide Edip tarafından ciddiye alınıp bir “tariz” olarak algılanmasını eleştirir. Yazar, İstanbul’un dedikodu merkezli matbuat hayatını sanatçının ruhunu zehirleyen kokuşmuş bir alan olarak niteler.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, 19 Kânunuevvel 1924 tarihli, “Urfa Hatıraları” yazısında yazar, Ali Saib Bey’in kaleme aldığı askerî/tarihi destana edebî bir gözle bakıyor. Yakup Kadri, Ali Saib Bey’in “*Urfa’nın Kurtuluş Mücadeleleri*” kitabını sıradan bir anı kitabı olarak değil, bir “şehname yavrusu” olarak niteler. Yakup Kadri’ye göre Türk edebiyatının en büyük noksanı, Millî Mücadele gibi büyük bir hadiseyi anlatacak eserlerin henüz çıkmamış olmasıdır. Ali Saib’in kitabını, bu ihtiyacı karşılayan “en samimi, en ateşin seslerden biri” olarak görür. Yakup Kadri, kitabın girişindeki fırtınalı gece tasvirini över. Yakup Kadri bu satırlarda “asi bir güzellik” bulur. Yazar, Millî Mücadele kahramanlıklarının gazetelerde unutulup gitmesini, bu yüce vakaların “kocakarı masalı” hâline getirilmesini eleştirir. Yakup Kadri, bir Fransız subayı olan Kolonel Norman’ın notlarıyla Ali Saib’in anlatısını karşılaştırır. Fransız subayının “soğuk, diplomatik ve mesafeli” diliyle, Ali Saib’in “ateşli ve imanlı” dili arasındaki farkı ortaya koyar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun incelenen yazılarından çıkan sonuç, onun edebiyatı bir “mühendislik” ve “metot” işi olarak gördüğüdür. Yazarın gözünde edebiyat, Batı’nın tahlil ve terkip metodunun Türk ruhuyla (harsıyla) yoğrulmasıdır. Yakup Kadri, bir yandan Divan edebiyatını “taklitçilik” olduğu gerekçesiyle reddederken, diğer yandan Halk edebiyatındaki “eşkıya güzellemelerini” devlet anlayışına aykırı bulur. Netice itibarıyla, Yakup Kadri için edebiyatçı, toplumun aynası olduğu kadar onun vicdanının ve üslubunun yansımasıdır. Halide Edip’e yönelttiği “sanatkâr ruhunu koruma” çağrısından, Suphi Nuri’nin “Dadaist” diline yönelik alaycı eleştirilerine kadar tüm yazılarında tek bir hedef vardır: Muntazam bir kafa ve nezih bir Türkçe. Gazete yazılarında edebî kişiliğinden ziyade ateşli bir siyasetçi kimliğiyle edebiyatın yükselme ve kalkınma aracı olarak ne şekillerde kullanılabileceğinden bahseder. Edebiyatı yazılarda edebî bir anlatım, kurgusal bir yapı olarak değil de daha çok Millî

Mücadele'nin sesi olması gerektiği konusunda görürüz. İlerleme için düzgün bir dil ve sanatın gerekliliğinden bahseder.

3. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN CUMHURİYET ve HAKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETELERİNDE 1924-1925 YILINDA YAYINLANAN YAZILARININ LATİN HARFLERİNE AKTARIMI

3.1. Cumhuriyet Gazetesi

Sırça Köşk İçinden/ Ferit Bey'in İstifanamesi, 26 Mayıs 1924, Cumhuriyet, 20.sayı

Ankara'dan aldığımız mevsuk [sağlam] malumata nazaran, Ferit Bey'in istifanamesi İstanbul matbuatında intişar eden [yayımlanan] şekilde değildir. Bura gazetelerinin Ankara muhabirleri, ta iptidadan [başlangıçtan] beri olduğu gibi Ferid Bey'e ait bu son hareketi de gülünç bir mahiyete sokmak için bu istifanameyi baştan başa uydurmuşlardır. Ferid Bey'i çok sevdiğimizden değil, fakat hak ve hakikatin, bahusus [özellikle] tarihî bir hakikatin gündelik bir gazeteci manevrasına kurban olmaması için sabık [önceki] dahiliye vekilinin İsmet Paşaya verdiği istifanamenin aslını bervech-i âtî [aşağıda görüleceği gibi] neşrediyoruz:

“Muhterem Paşa hazretleri; ekseriya sizin tavassutunuz [aracılığınız], bazen hısımlarımın haksız ve patavatsız hücumları sayesinde Büyük Millet Meclisinin bütün sağanaklarından, yıldırım ve dolularından kurtularak daima yüz yirmiyi müteceviz [aşan, geçen] beyaz rey [görüş, oy] ile makamımda oturup dururken bazı kanun-ı esasilerde dördüncü kuvvet tabir edilen matbuat, encâm-ı kâr [işin neticesi] kulaklarımın zarını patlatan bir velvele ile evvela rahat ve huzurumu, sonra sıhhat ve afiyetimi tehdit etmeye başladı. Vâkıâ bendeniz iyice kôs [davul] dinlemiş siyaset pehlivanlarından ve hatta matbuat kahramanlarından isem de tarihe intikal eden şan ve şereflere siyaset ve matbuat sahasındaki gündelik mücadelelerin fâni gösterişlerini tercih edecek kadar akılsız değilim. Ben; milletvekillerinin beş kere itimatına mazhar olan dahiliye vekili, dört beş gazetenin hücumu karşısında terk-i mevki etmekle şimdiye kadar hiçbir meşruti ve cumhurî devlet hayatında görülmemiş, işitilmemiş yekta [eşsiz] bir vak'anın ilk kahramanı olacağım. Bundan sonra yazılacak bütün “hukuk-u esasiye” kitaplarında benim meselem “dördüncü kuvvet” in şimdiye kadar bilinemeyen kudret ve ehemmiyetine parlak bir misal olarak gösterilecektir; yetmiş iki lisanda intişar edecek olan bu kitaplarda: “vaka; denilecektir. Dördüncü kuvvet kuvve-i icrâiyye [yürütme gücü] üzerinde doğrudan doğruya icrayı tesir etmek hassa ve .... “hukukuna” malik değildir. Matbuat olsa olsa meclisler vasıtasıyla, yani meclislerdeki siyasi ceryanlardan istifade ederek ve bunları tahrik ve teşdit [şiddetini artırma] etmek suretiyle bir

kabine buhranı tevliid edebilir. Fakat 1924 senesinde Türkiye Cumhuriyeti “hayatı-ı teşriyye”sinde [hayat kanunlarında] ve vuku bulan nevi şahsına münhasır bir hadiseden sonra bu teamül [gelenek] değişmiştir. Şöyle ki Ferid Bey namında bir dahiliye vekili, ilâ-âhire...” “Paşa hazretleri; görüyorsunuz ki bendenizi; istifamı kabul etmek suretiyle milletlerin teşri [yasama] hayatında büyük bir inkılabın temsili hâline sokmuş olacaksınız. Memleketin on beş seneden beri görmediği asayişî temin ile kabinenize etmiş olduğum hizmete mukabil zât-ı devletlerinden bundan daha büyük bir mükâfat bekleyemem.

Y.K.

Sırça Köşk İçinden/ Bazı Kehânetler, 29 Mayıs 1924, Cumhuriyet, 23. sayı

Bu terakki asrında matbuat yalnız olan şeylerden bahsetmemeli biraz da olacak şeylerden haber vermelidir. Karilerimizden bir kısmı soruyor: Ferid Bey meselesi kapandı. Acaba şimdi ne çıkacak? Vâkıâ bazı sade diller için Ferid Bey meselesi, Ferid Bey’in çekilmesiyle kapanmak lazım gelir. Zira, matbuat (!) bunu bir şahıs meselesi değil, bir vatan (!) ve bir memleket davası olarak ortaya attı. İstanbul idaresinde bir rezalet olmuş, bu rezalet doğrudan doğruya devletin, binaenaleyh [bundan dolayı] Cumhuriyet’in, binaenaleyh inkılabın, zaferin ve millî istiklalimizin ve Türklüğün namus ve şerefine taalluk eder [ilişik] imiş; mutlaka bunun müsebbipleri, amilleri meydana çıkmalı; tecziye edilmeli [cezalandırılmalı] ve artık hükümet sahasında umumi, cezrî [köklü] bir “temizlik” yapılmalı imiş. Bütün bu işler bittabi Ferid Bey’in dahiliye vekaletinden sıvışıp gitmesiyle olmuş bitmiş telakki edilemez [sayılamaz]. Binaenaleyh, mücadele, şu mutantan [gösterişli, tantanalı] “temizlik mücadelesi” iyice bir zaman daha devam edip gidecek demektir.

- Öyle mi?

- Hayır. Biz böyle düşünmüyoruz. Eski bir atalar sözü bu kuvvetli alafranga mantığa bir defa daha galebe çalacaktır [yenecektir]. Bu söz şudur: “Öküz öldü ortaklık ayrıldı.” Heyhat, heyhat. Şimdiden görüyorum: İstanbul matbuatındaki “cephe ve hiddet” bugün, Ferid Beyin istifası üzerine bir kere daha bozulacaktır ve sabık nazır bu suretle hısımlarından intikam almış olacaktır.

- Nasıl?

- Nasıl mı? Gayet basit: ortada bir zafer var. Askerî zaferden sonra koca bir matbuat zaferi var, bunun şerefi en çok kime ait olacak? Bilirsiniz ki tarihin kaydettiği ilk (truva) muharebelerinden biri harbin en müşekkel [gösterişli], en mühlik [öldürücü] devresi daima

“trofe - mal ganâim” in [kupa ve ganimet mallarının] taksimi [paylaşımı] anıdır. “Ağa memnun” un muzaffer orduları bu yüzden tarumar oldu. Ve nice dost kahramanlar bu yüzden birbirine girdi idi. İşte, bizim matbuat kahramanlarımız için de bu nazik an hulul etmiştir [gelip çatmıştır]. Nitekim bunun ilk emaresi olarak size ilk harfî (V) ile başlayan bir gazetenin ilk sahifesinde yapılan bir nümâyişi [gösteriyi] hatırlatacağım.

Belki hiç kimsenin nazarıdikkatini [ilgisini] celbetmedi [çekmedi]. Çünkü bu alelade bir “mizahi tersim” [komik çizim] den ibaretti. Bir uzun kalem tahterevallî şeklinde bir kazığın üstüne uzatılmış havaya kalkan ucundan Ferit Bey sandalyesinden düşüyor. Diğer tarafında ise o gazetenin başmuharriri var kuvvetiyle oturmuş müthiş bir sıklet tecrübesi yapıyor. Yalnız ressam bu başmuharrire lütfen [lütuf olarak] iki muavin terfîk etmiş [arkadaş vermiş] ; bunlar hemen hemen uzaktan denilecek bir vaziyette kendisine; “efendi” ye yardım ediyorlar. İşte bizce zafer şerefînin bu ilk inhisar [tekeline almak] hareketidir. Gazete bu resmiyle demek istiyor ki: “Bütün davayı çıkararak ve onu başarıp kazanan bizim başmuharririmizdir!” maşallah; pü, pü; pü! Lakin herkes bizim gibi mi düşünür, bizim gibi mi takdir eder, bizim gibi mi der? Bahusus küçük efendiye muavin suretinde gösterilen diğer iki ayrı muharrire sorunuz; bakalım ne cevap alacaksınız? Bunlar ki, düne kadar, bu resim intişar ettiği güne kadar kendilerinden başka bir elebaşı mevcut olduğuna asla kail değil idiler [inanmıyorlardı]. Mücadelede arka saf; galibiyette ön saf; hatta baş kumanda mevki öyle mi? Şimdiden işitiyorum; hepsi nasıl dişlerini gıcırdatıyor.

Y.K.

Sırça Köşkten/ Şu Diktatöre Dair, 30 Mayıs 1924, Cumhuriyet, 24.sayı

Sürümlerini garip ve heyecan-engiz [heyecan verici] havadisler ve fıkralarla temin eden bir kısım Avrupa matbuatı, yeni usul resimli tiyatro ve film mecmuaları; müzelerde “Lukras Borciya” [Lucrezia Borgia]’nın sofrâ takımlarıyla “Garibaldi” [Giuseppe Garibaldi]’nin kırmızı gömleğini seyretmekten bıkmış, fakat İtalya’da mutlak bir takım yeni intibalar keşfine azmetmiş bazı “dilettante” [zevk için/amatörce gezen] seyyahlar, meydana, “Mussolini” namında bir nevi Romalı diktatör çıkardılar. Gerçi “Roma” ve “diktatör” kelimeleri kadim asırlardan beri aynı mazmunu ifade eden iki işaret gibidir ve burada diktatörler kendiliklerinden çıkmamışlarsa mutlaka ihdas edilmişlerdir [meydana getirilmişlerdir]. Fakat bu memlekete ait tarihin zapt edildiği büyük adam simalarında -bunlar gerek kendiliklerinden çıkmış, gerek ihdas edilmiş olsunlar- daima bir “vasf-ı müşterek” [ortak özellik] veya bir “veche-i müşabehet” [benzer yön] görülmüştür. Hâlbuki senyör

“Mussolini” Jül Sezar’a yalnız kafa tasının çıplaklığı, “Neron” a yalnız o gülünç ve sahte belagatı ve “Sezar Borciya” [Borgiya] ya yalnız etrafına topladığı siyah gömleklili “mersener” [paralı asker]leriyle ancak benzeyebiliyor. Vâkıâ müteazzım [kibirli] baş Romalı bu kurûn-ı vustâ [Orta Çağ] devşirme ordusuyla yirminci asrın ortasında ikinci bir “Bonaparte” olmak sevdasına düşmüştür. Gerçi Avrupa’nın muhtelif tiyatro sahnelerinde ve Patagonya’dan Pekin’e kadar dünyanın bütün sinema perdelerinde “Bonaparte”nin rolünü oynamış, yüzünü ve etvârını taklit etmiş yüzlerce benâm [meşhur] aktörün bu, en iyisi ve en muvaffakiyetlisidir. Çünkü her ne zaman herhangi bir gazetede resmini göreceğim olsam, vehle-i ûlâda [başlangıçta, ilk başta] Osterlic [Austerlitz] kahramanının menakıbına [menkıbelerine] dair yeni bir piyesin ilanı karşısında bulunduğumu zannedirim. Geçenlerde Fransızca bir mecmuada onu büsbütün başka bir heyette [hâlde] gördüğümü de hatırlıyorum. Bir otomobilin içindeydi ve kucağına ... bir arslan (!) yavrusu almıştı; lakin Napolyon vâri başını pek “burjuva” vâri bir serpuş [başlık] olan melon şapka ile örttüğü için kendisini ilk defa olarak Korsikalı kartala benzetmekte güçlük çektim. Lakin onu muhakkak bir şey’e benzetmek lazımdı. (Zira, Mussolini kendisinden başka her şeye benzemek isteyen bir zattır) Dedim ki: bu, olsa olsa bir “sirk” müdürüdür. Filvaki [gerçekten] biraz sonra baş romalının kucağına yaslanan muhteşem mahlukun sabıkalı bir sirk arslanının yavrusundan başka bir şeyi olmadığını öğrendim. Lakin ne zarar! Senyör “Mussolini” için İtalya şibhicezîresi [yarımadası] bir geniş sahnedir. Burada her şeyden evvel aleme görünmek, aleme göstermek; alemlî hayrete düşürmek; alemin merakını celbetmek lazımdır ve bunda son dereceye kadar muvaffak oluyor. Şimdiden hayatı ve şahsı etrafında birtakım menkıbeler ve efsaneler tekvin etmeye [üretmeye] başladı. Şimdiden siyah gömleğine, - bir zamanlar Garibaldi’nin kırmızı gömleğine olduğu gibi- yüz sürenler vardır. Ve diyorlar ki bu gömlek öbüründen daha uğurlu imiş. Çünkü buna yüz sürenlerin cebi doluyor. Öbürüne yüz sürenlerin ise kanı akıyordu. Bunun için değil midir ki birinin eseri İtalyan ittifakı [anlaşması], diğerrinin eseri İtalyan nifakı [anlaşmazlığı] oldu. Şimdi “Mussolini” sayesinde iki türlü İtalya var: faşist ve gayri faşist! Biri tedhiş [dehşet veren], diğeri tedehhüş [dehşete düşen] sayesinde yan yana yaşayabilen bu iki İtalya, arasındaki muvâneset [arkadaşlık], olsa olsa, baş romalı ile sirk arslanının yavrusu arasındaki muvâneset gibi muvakkat [geçici] bir şeydir. Günün birinde bu nevezad [yeni doğan] sibâ’ [yırtıcı hayvanlar] dişlenip tırnaklanıp da hangi cinsin çocuğu olduğunu hatırlayınca, şüphesiz ki, senyör “Mussolini” nin kucağında mahpus kalmaya tahammül etmeyecektir. Bunun gibi İtalyan milleti de...

Y.K.

Sırça Köşkten/ Anarşi Devi Yeni Bir Kurban Arıyor, 02 Haziran 1924, Cumhuriyet, 27.sayı

Kadim zamanlarda şimal [kuzey] ülkelerinin birinde velayet prensibi cinayet üzerine müesses [kurulmuş] bir kabile varmış. Şöyle ki, bu kabilenin başında bulunan kahin - veyahud rahib; her neyse - ancak kendisini öldüren diğer bir kahin tarafından istihlâf [kendi yerine başkasını geçirmek] edilmiş. Yani bu kabilenin riyâseti [başkanlığı] ancak bir caniyeye verilebilirmiş. Yasasının ilk maddesi bu kadar vahşi ve kanlı olan bir müessesenin diğer töreleri de ne derece barbardı, artık siz tasavvur ediniz. Lakin günün birinde inkılapçı bir kahin bu yasanın hılafına, ihtiyar seleftinin rızasıyla bu makamı maslahane [kan dökmeyen,barışçıl] bir tarzda işgal eder. Vay, sen misin bu günahı işleyen! Derhâl bütün halk ölümden kurtulan ihtiyar kahinin teşvik ve kumandası altında toplanır, ayaklanır, silahlanır, bu masumun üstüne hucüm eder ve onu parçalar.

Bu tarihî bir hadise değil, “Ernest Roran” [Renan] tarafından icad edilmiş muhayyel bir meseldir “İsa’nın Hayatı” nam-şah [bilinen, ünlü] eserin müellifi bunu felsefî bir piyesin mevzusu olarak kullanmıştır. Lakin bununla beraber şu mesel hakikatten ve tarihten alınmış herhangi bir vaka kadar doğrudur. İnsanlara yeni bir şey gösterenlerin ve yeni bir şey söyleyenlerin akıbeti hep böyle bir faciadır. Nice mübeşşir [müjde veren] ve halaskâr [kurtarıcı] kişiler biliriz ki, isimleri levhi kaderde kurban ve şehit isimlerinin sırasında yazılmıştır. Bütün bu acı ve mukadder hakikatleri neden yâd ediyoruz. Bir küçük vaka. Maarif vekaleti Ziya Gökalp’in “Altın Işık” ünvanlı bir masal kitabını mekteplerde okutmaktan vazgeçmiş. Bunu, İstanbul matbuatından bir kısmı, derhâl muhterem alimin yanağına vurulmuş bir hakaret sillesi şeklinde allayarak, pullayarak ve şâdmânlık [sevinerek] ederek Ankara’dan çekilmiş ve büyük harflerle dizilmiş telgraflarla, mizahi resimlerle, müstehziyâne fıkralarla aleme neşr ve ilan ediyor:

“- Ya hu, işittiniz mi Ziya Gökalp’in başına geleni?.. - Ne olmuş, ah kırılısıca kafasına bir taş mı düşmüş! - Yok, yok, sevinin, gülün, oynayın! Ondan bed bir şey! - Aman, yüreğim meserretten [sevinçten] hopluyor, aklını mı kaybetti? - Hayır, hayır, Altın Işık ismindeki eseri... İla-âhire” Havadisini verilişinde böyle bir tavr-ı edâ vardır. Mutlaka “Volter” [Voltaire]’in meşhur eseri “ihrak bi’n-nar” edildiği [ateşte yakılarak yok edildiği] zaman Cizvitler bu kadar şenlik yapmamışlardı. Acaba o küçük kıraat kitabının müellifi bu millete, bu memlekete ne fenalık etmiş ki -aleyhine kaydolunan- bir hadiseden kalplere bu derece büyük bir itminan [gönül rahatlığı] ve inşirah [ferahlık] gelir? Kabahati, bütün Türk gençliği bozgun ve dağınık bir sürü hâlinde iken; kimimiz menfur [tikindirici] kozmopolitizm,

kimimiz sefih [uçarı] ve esrarkeş Şarklılığa doğru sapıtıp giderken bir müddet için hepimizi bir araya toplayarak bize çobanlık etmiş olması mıdır! Günahı, bütün millî duyguları hevâ [istek] ve ziyadan [ışıkta] mahrum ham kalplerimizin içinde rüşeym [embriyo] hâlinde çürüyüp gitmeye mahkûm iken onlara bir taraftan ilmin, bir taraftan edebiyat ve sanatın ilahi eliyle feyz [bereket] ve nema [büyüme] kabiliyeti vermiş olmaktan mı ibarettir? Ve garibi şudur ki, Türk gençliği Ziya Gökalp'e, Ziya Gökalp'ten öğrendiği lisan ile hücum etmektedir! Zira, ondan evvelki nesil henüz Türkçe okuyup yazmasını bilmiyordu, "Türküm!" derken nasıl Türk olduğunu bilmediği gibi...

Bir adamı inkâr etmek kolaydır, fakat yaşayan ve yürüyen bir eser nasıl inkâr edilebilir? Ey zamane çocukları, siz ki bu yaşayan ve yürüyen eserlersiniz; kendi kendinizi nasıl inkâr edebilirsiniz?

Hiç şüphesiz, Ziya Gökalp kendini ispat ve müdafaaya tenzil etse [kendini aşağı çekse] derdi ki: "Bunda şaşılacak ne var? Her cemaatte, büyük felaketler veya büyük inkılaplardan sonra bir nevi his ve fikir anarşisi hüküm sürmeye başlar. Bütün içtimai [toplumsal] kıymetler alt ve üst olur. Ne ilmin, ne zekanın, ne faziletin ve dirayetin [zekanın] velayeti [otoritesi] kalır. Hatta kendi aklımızın, kendi dimağımızın [beynimizin] kendimiz üzerindeki velayeti bile kalkar ve herkesin hareketi soğuk tabiiyeye [tabiat bilimine] tabi olur ve fertler arasındaki bütün ictimai bağlar çözülür. Zira, bu soğuk kör, sakar ve dağıtııcıdır."

Filvaki, etrafımızda beliren birçok alametlere bakarak böyle bir devrin içinde yaşadığımıza hükmetmek lazım gelir.

Y.K

Sırça Köşkten/ Mizah Gazetelerimiz İrticain mi?, 04 Haziran 1924, Cumhuriyet 29.sayı

Mizah gazetelerimiz asrılık [çağdaşlık] ve tecdit [yenileme] cereyanı aleyhine usul dairesine, muntazam, muttarit [düzenli] bir mücadele açmış gibi görünürler. Bunlar için bütün hezel [şaka], tenkit ve istihza mevzusu sözde yeni hayatın icâbâtına [yapılması gereken şeylere] uyanlardır. Bir resim: Asrileşmek [çağdaşlaşmak] Merakı; Bir çay masası başında dekolte giyinmiş iki kadınla, ceketli, beyaz yelekli ve yakası "orkide"li bir erkek sigara içerek konuşuyorlar: üçü de kırk ile elli yaş arasındadırlar. Erkek başı dazlak ve çenesi sakallı şişmancadır. Karısına veyahut kadına soruyor: "Hanımefendi, acaba sakalımı kestirsem mi dersiniz? -Kadın: -Hayır dostum. Başınız çıplak, yüzünüz de çıplak olursa büsbütün yumurtaya benzersiniz!"

Ne terbiyeli, ne güzel bir aile musahabesi [konuşması] değil mi? Biraz daha aşağıda bir fıkra: Asri Nasihat. Valide: - Nasıl, Hulusi Paşanın dost izdivacını ret mi ediyorsun?” Genç kız - Evet, anne; o yaşta bir adamı nasıl sevebilirim? - Valide: - Deli. Düşün bir kere. Üç yüz bin lira serveti varmış. Hem de seksen beş yaşında hastalıklı bir ihtiyar. Böyle koca kolay kolay bulunmaz!”

Ne mübarek bir anne nasihati!

Biraz daha aşağıda bir fıkra daha: İki Asri Bey Arasında - Monşer, tuhaf değil mi, bugünlerde o kadar dalgın ve unutkan olmuşum ki, ikide bir sevgililerimin isimlerini unutuyorum. - Aman, sus azizim; bizim karı senden beter. Kendisine öyle bir unutkanlık gelmiş ki ikide bir benim ismimi bile unutuyor.” Görüyorsunuz a; eğer aileler arasındaki mükâleme [karşılıklı konuşma] ve musahabeler birer umumhane [genelev] şakasına döndü ise; eğer analar (Türk anaları!) kızlarına para için şenaat [alçaklık] dersi vermekte ise; eğer karılar kocalarına ihanet etmekte ise ve kocalar buna kalbi bir sabır ile tahammül ediyorsa bütün bunlar asrileşmek merakı yüzündendir. Şehrimizde intişar eden herhangi bir şaka ve mizah gazetesi açınız: bu garip düşünüş, görünüş ve gösteriş tarzının bin türlü tezahüratına tesadüf edersiniz. Anadolu’da İstanbul hanımlarına “tangolar” [aşırı biçimde son modaaya uygun giyinmiş kadınlar] diyorlar. Bu tabir İstanbul’un mizah gazetelerinden birinin bundan altı yedi sene evvel ortaya fırlattığı bir sözdür; döne dolaşa, bütün Anadolu’ya sirayet etmiş ve kindar bir tezyif [aşağılama] hissinin yegâne ifadesi olarak ağızdan ağıza giriyor. Ankara’da ara sıra beni ziyarete gelen yerlilerden biri, masamın üstünde duran bu resimli gazetelerden bir tanesini eline aldı; bu nüsha o belden kırma şâbb-ı emred [henüz sakalı, bıyığı çıkmamış genç] ve o belden aşağısı çıplak genç kız resimleriyle dolu idi; Ankaralı zât uzun uzun, mahzun mahzun bunları tetkike [incelemeye] koyuldu. Sonra başını kaldırıp bana baktı:

“- Sahi, İstanbulda şimdi hep böyle mi? Dedi ve bunu söylerken, baktım ki, gözleri dolmuş, sesi titriyordu. Bu saf ve samimi tesir karşısında utanarak başımı önüme eğdim. Düşünmeli ki, milletin yarısından çok fazlası böyle saf ve samimi adamlardan müteşekkildir [meydana gelmiştir]. Bütün yazılan, çizilen şeylere adeta hükûmetin ısdar ettiği [çıkarttığı] kanunlar ve nizamnameler [tüzükler] gibi ciddiyet ve ehemmiyetle bakıyor. İddia edebilirim ki Anadolu’nun yarı halkı için yegane “ceride-i resmiye” [Resmî Gazete] Karagöz gazetesidir! “Karagöz” gazetesi yazmış denildi mi, herkes “amenna” diyor. Bereket versin ki bu yegane mizah yaprağı asrilik aleyhindeki cereyana kapılmaktan içtinap ediyor [kaçınıyor]. Böyle yaptığı için satıştan düşmüyor zannederim. Binaenaleyh [bundan dolayı], İstanbul’un yeni mizah gazeteleri, Paris’in bilmem hangi insanlar için çıkan, bilmem hangi hezliyatı taklit

edeceklerine, Türkiye'nin bu kadim mizah pirine iktidâ etseler [uysalar] maddeten büyük bir şeyi kaybetmeyeceklerdir. Eğer bunların mutlaka yabancı bir örneğe ihtiyaçları varsa, kendilerine bir zamanlar Tiflis'te çıkan "Monla Nasreddin" ünvanlı Türkçe bir mizah mecmuasını da tavsiye edebilirim. "Monla Nasreddin" şimdi intişar etmiyorsa muhakkak beş altı senelik koleksiyonlarını elde edip görmek kabildir [olanaklıdır]. Bunda lisan ile resimler oldukça basit ve iptidaidir. Fakat ruh sabah aydınlığına doğru uçan bir kuş gibi ceyyid [hoş], şakrak [şen] ve şâikânedir [arzuludur].

Y.K.

Sırça Köşkten/ Bir Mektuba Cevap, 05 Haziran 1924, Cumhuriyet 30.sayı

Karilerimden biri geçen gün bana bir mektup göndermiş, hülasaten şöyle diyor:

"On beş seneden beri bu belki onuncu defadır ki şehrimizde intişar eden gazete ve mecmuaların herhangi birine "muavenet-i [yardım] kalemiye" de bulunmaya başlarken o gazete veya mecmua sizi İstanbul âmisine "genç edibimiz" sıfatıyla takdim ediyor. Dört gün evvel, hayat-ı tahririyenizin [yazı hayatınızın] on altıncı yılında "Cumhuriyet" gazetesi de sizi aynı sıfatla takdim etmek nezaketinde bulundu. Fakat artık bu "gençliğe" kimse inanmıyor. Siz İstanbul için "Süleymaniye" kadar asırdîde [görmüş, geçirmiş] değilseniz bile, herhâlde mimar Vedad Bey'in şah eseri olan "postane" kadar eskisiniz. Artık ikide birde, aleme, "Juvans" [Jouvance] çeşmesinden abıhayat içmiş bir bahtiyar suretinde gösterilmeniz sizi garip bir vaziyete düşürmekten başka bir şeye yaramıyor. Bahusus ki, şimdi matbuat meydanı henüz sinn-i askeriye [askerlik yaşına] vasıl olmamış delikanlılar ve bebeklerini yeni terk etmiş hanım kızlarla dopdoludur. Bunlar arasında "şebabet" [gençlik] müsabakasına kalkışmak ne müşkil! Siz ki, sinni askeri şöyle dursun, geçen intihap [seçim] devresinden beri mebusalık [milletvekili] çağına bile ermiş bulunuyorsunuz. Hem efendim, bu kadar hesap ve kitaba ne hacet! Son yazılarınız yaşınızın kemaline kâfi birer alamet değil midir? Nerede o eski ateş, o eski heyecan! O isyanlar, o feveranlar [çoşkular], o müessis-i sulta [otorite kurucusu] ve kötülere karşı hücumlar... Şimdi her şeye "eyvallah, maşallah!" demekten başka bir eser-i hayat gösteremeyen ağır, mütevekkil [tevekkül eden, boyun eğmiş] ve sakin mahmurla dünkü cidalcı [mücadelecî] genç arasında ne derin bir uçurum! Bu uçurum, işte, sizin yüzünüze vurduğum o "on altı" yıldır."

Gaddar muhabirimizin bu acı sözlerini ret ve cerhe [çürütmeye] kalkışmak, bence onun iddialarını yine tekit eden [pekiştiren] hareketlerden biri olacaktır. Zira, ancak muayyen bir yaştan sonradır ki, yaşımızı gizlemek lüzumunu hissederiz ve henüz genç olduğumuzu ispata

çalışırız. Bunun için gaddar muhabirimden hatta o fiskemi bile saklayacağım ve kendisiyle beraber o tatlı feveran, isyan ve heyecan senelerini yâd edeceğim. Evet, ne mesut, ne kıymettar idi o seneler ki, karimin dediği gibi bütün müessis-i sulta ve kuvvetlere karşı genç bileğimizin kuvvetlerini denemekte câvidânî [sonsuz] bir haz duyardık. Kah taassup [bağnazlık], kah zulüm, kah habaset [alçaklık] ve rezalet, kah hamakat [ahmaklık] ve cehalet üzerine cezbesi [çoşkusu] tutmuş fedailer gibi saldırırdık ve bu düşmanlar o vakit müsella [silahlı] idiler. Taassubun divan harbleri, zalimin zindanları ve sehpaları, habâisin [kötü işlerin], rezaletin, hamakat ve cehaletin dişleri ve tırnakları vardı. O vakit kalemler kurşunlarla çarpıştırdı. Matbuatın bir köşeciğinden çıkan boğuk bir itiraz sesine, bir gece karanlığında bir tabanca cevap verirdi ve gözümüz önünde bütün Anadolu'ya giden yollar enva fecâyî'le [çeşitli belalarla] dolu bir menfanın [sürgünün] işaretleri gibi uzanırdı. O vakit herhangi bir hükûmet adamının karısından bahsedebilmek şöyle dursun, giydiği kunduraya dair bir imada bulunmak bile büyük bir cesaretti. Ve işte bunun içindir ki o zamanki mücadelelerin bir tadı ve bir kıymeti vardı. Lakin şimdiki hürmet yalnız hücum edenin tarafındadır, şimdiki, hücum edilen kötüler ve sultalar dünkü ideallerimizin hakikat hâline gelmiş asıl timsalleridir, bunlara karşı yumruk sallamak da hatta “Don Kişot”un yel değirmenlerine hücumu kadar bile bir mana tasavvur edemiyorum. Kaysere [?] karşı el uzatıyoruz, dil uzatıyoruz? Âyîne içinden akseden kendi suretimize... Eğer [okunamadı] gençlik ise, eğer şiarımız terakkiperverlik [ilericilik] [okunamadı] irtica [gericilik] ve taassup düşmanlığı ise; âyîne gördüğümüz surette bu farikaların [ayırıcı özelliklerin] hepsi mündemiçtir [içinde saklıdır]. Eğer [okunamadı] korktuğumuz şey, kara kuvvet namını verdiğimiz kurûn-ı vustâ hortlağı ise âyîne gördüğümüz hayalet bu değildir. O hâlde... o hâlde... lakin şimdiki gençlik mutlaka kuvvetini denemek istiyor. Neye karşı, kime karşı bilmiyor.

Mutlaka bir kahraman gibi görünmek istiyor; bunu olamadığı zaman bir kurban telakki edilmesini istiyor ve bilmiyor ki, dünkü muazzam mücadelede bu şereflerin her ikisine de nail olmak fırsatını ilelebet kaybetmiştir. Bunların içinde -karim beni mazur görsün!- altmışına yaklaşmış gençler de var, giderayak vatan toprağından bir defne dalı koparmak emeline düşmüşler, “İlyada” daki dilaverler [cesurlar] gibi boyuna nara atıp duruyorlar.

Ey zamane gîr [zamanı tutan, sahip olan] kari! Eğer bütün bu kuru sıkı kabadayılıklar, bütün bu sahte tiyatro kahramanlıkları sana hakiki bir kalp ve fikir gençliğinin alametleri gibi görünüyorsa beni ihtiyar telakki etmekte hakkın vardır. Evet, ihtiyar oldum. Bir [okunamadı] bana “maşaallah” lar mı “eyvah” lar mı; bu sesler hiç değilse tevazu ve feragat sesleridir. Şu

yaşadığımız devirde ise en nadir, en kıymetli haslet [huy] bu iki şeyden ibarettir.

Y.K

Sırça Köşkten/ Efkâr-ı Umumiye, 06 Haziran 1924, Cumhuriyet 31.sayı

İstanbul'a yeni gelen polis müdürü gazetecilerden birine: "Ben efkârıumumiye [kamuoyunu] tanımam; Vali Bey'i tanırım!" demiş. Bu söz matbuat aleminde bermutat [her zamanki gibi] itirazlar, kılükaller [dedikodular] uyandırdı ve fikir münakaşasına pek alışmamış görünen biçare polis müdürü noktainazarını [görüşünü/fikrini] müdafaa edemeyerek [savunamayarak] sözünü geri almak ıztırarında [mecburiyetinde] kaldı. Niçin? Bizce bu sözü bu noktainazarı son derecede kabil müdafaa [savunulabilir] idi. Yazık ki, bu inzibat reisi daha ilk adımda kuru gürültüye pabuç bıraktı ve bu tarz hareketiyle efkârıumumiye -kendi ifadesine mugayir [zıt] olarak- Vali Bey'den daha çok tanıdığını ispat etmiş oldu. Buna Vali Bey çok kızacaktır. Zira hadisenin başlangıcına göre polis müdürü Vali Bey'i tanıyacak olursa efkârıumumiye tanımamış ve efkârıumumiye tanıyacak olursa Vali Bey'i inkâr etmiş sayılacaktır. Bu bir mantık-i kaziyedir [önermedir]. Polis müdürü "Ben efkârıumumiye tanımam Vali Bey'i tanırım!" demiş, sonra "Hayır, efkârıumumiye tanırım!" tarzında tashih etmiş [düzeltmiş]; bu iş bütün manasıyla "Vali Bey'i tanımıyorum." demektir. Şimdi gel de pirincin taşını ayıkla: bir idare memuru tasavvur ediniz ki amirini tanımıyor, doğrudan doğruya, amirinin üç derece fevkinde [üstünde] olan, bir kuvvetin nüfuzuna tabidir. Bu garip hükûmet şekline göre polis müdürü sabahları işinin başına geldi mi her şeyden evvel efkârıumumiyenin tercümanı olduğunu iddia eden şehir gazetelerini okuyacak, bunlar ne istiyor, ne emrediyor, faaliyetine nasıl bir yeni veche [yön] veriyor, öğrenecek -tam bu esnada Vali'den bir telefon. "Hayır, cevap veremem, meşgulüm. Efkârıumumiyeden vazifemi tebliğ ediyorum!" derken öğleye doğru bir muhabir sökünü [muhabirlerin arka arkaya gelmesi]. Tak tak kapı. "Buyurunuz efendim! Kiminle müşerref oluyorum?" Ahmed Efendi -falan gazetenin muhabiri- efkârıumumiyeden bir parça. "Zatıaliniz?" Hüseyin Efendi; falan gazetenin muhabiri: efkârıumumiyeden ikinci bir parça. "Ya siz?" Ömer Efendi; falan gazetenin muhabiri! Efkârıumumiyeden üçüncü bir parça. Bunların hepsi birden soruyor:

"- E ne var ne yok bakalım? Polis müdürü... Polis müdürünün eli ayağı titremeye başlıyor. Bir şey var dese bir türlü, yok dese bir türlü! Sıkılıyor, bozuluyor, oturduğu yerde küçücük oluyor, ellerini ovuşturarak:

"- Efendilerimiz, ne emir buyurulur ise o oluyor. Diyor. Lakin her gazete başka türlü bir şey

emrettiği için polis müdürünün etrafını ihata eden [saran] insan çemberinin her halkasından:

“- Hangimizin emri. Hangimizin?

Sesleri iştiliyor. Tam bu sırada yeniden bir telefon daha. Yine Vali Bey. Canım bu da kimdir? Polis müdürü ağzını mühim ve müthiş bir sır tevdi eden [emanet eden] bir adam tavrıyla “ahize” ye yaklaştırıyor: “- Efendim, gelemem. Odamda efkârıumumiye var.

Öbür taraftan bu garip cevabı alan Vali Bey’in mütevekkil [kabullenmiş] ve babayani [olgun] bıyıkları bir dişi arslanın yelesi gibi diken diken oluyor. Bu “efkârıumumiye”, onun rakibi, hem de vefasız metresidir. Biliyor ki, İstanbul’a geldiği günden beri bu metres kendisini yüz defa terk etmiştir; şimdi de yegâne söz geçirebildiği memurlarından birini elinden almak suretiyle ona ihanet ve hıyanetin son darbesini vuruyor. Vali Bey ilk defa olarak hiddetleniyor; değirmi [yuvarlak] çehresi gurup [batma] hâlinde bir bedr-i tam [dolunay] gibi nuhâsî [bakırmsı] bir kızılık alıyor; telefonu yerinden oynatan bir sesle:

“- Hüsnü Bey, ya efkârıumumiye, ya ben! Diyor ve telefon odanın içinde bir gramafon borusu gibi ötüyor. Gazeteciler, -yok efkârıumumiye mümessilleri- gülüşerek defterlerine bir şeyler kaydediyorlar ve kalkıp giderken “Bu günlük bu kadar kâfi!” diyorlar. Polis müdürü de şaşkın şaşkın önüne bakarak:

- Hay Allah layığını versin, demek ki efkârıumumiye bunu istiyormuş, bilemedim; bilemedim.

Y.K

Sırça Köşkten/Uğur Ola Haydar Bey, 12 Haziran 1924, Cumhuriyet 37.sayı

Herkes bilir, İstanbul’da bir “pazar ola Hasan Bey” vardır, korkarım ki giden Şehremininin [belediye başkanının] ismi de bu kinaye ve istihza diyarında, “uğur ola Haydar Bey” diye kalmasın. Vâkıâ on iki ayı mütecaviz bir zamandan beri, kah vali, kah şehremini, kah alelade bir fert sıfatıyla enva tahkikten [soruşturmadan], tetkikten [incelemeden], tenkit ve tezyiften [aşağılamadan], tasvip ve tekrimden [yüceltmeden] geçen bu zât hakkında İstanbul halkının nasıl bir hatıra saklayacağı, onu hayr ile mi veyahut şer ile mi yâd edeceğini bilemiyoruz. Fakat efkârıumumiyenin mümessili olduğunu iddia eden matbuatın kendisini tarz-ı teşyine [uğurlama tarzına] nazaran biçarenin burada bırakacağı nam olsa olsa böyle bir alaylı lakap sayesinde yaşayacaktır fikrindeyiz. Çünkü sabık İstanbul Şehremini meth sahasında da, zem [kötüleme] sahasında da daima bir mizah mevzusu teşkil etti.; hiçbir zaman ciddiye alınmadı, iyiliği görüldüğü zaman antika broşya gibi müzayedeye çıkarıldı; bir hata

işledi mi -sokaklarda dolaşan bazı meczuplara arsız mahalle çocuklarının yaptığı gibi- arkasından teneke çalındı. Ne tutuldu, ne bırakıldı, daima muhayyir [şaşırtıcı] kaldı. Mütéhayyir [şaşkın] de diyebiliriz, zira bu bir yıllık efkârıumumiye temevvüçatı [dalgalanmaları] içinde biçare Haydar Bey kadim Haliç vapurlarının birinde lodosa tutulmuş bir adam gibiydi. Temenni ederiz ki, Ankara onun için bir sükûn ve selamet mersâsı [limanı] olsun. Sabık İstanbul Şehremininin üç büyük kusuru vardı. Vâkıâ İstanbul matbuatı bu üç esas kusuru mestur geçti [örttü] ve bazı karikatürcülerin himmet-i sebk etmese idi, belki hiç kimseye malum olmayacaktı. Lakin Haydar Bey bu üç kusur yüzündendir ki bir türlü İstanbul halkının itimatını kazanamadı, daha doğrusu ciddiye alınamadı, bütün o mezbaha işindeki muvaffakiyetleri, ve itfaiye teşkilatında gösterdiği hizmet ve himmetleribuz üzerinde yazı kabilinden hep boşa gitti. Ah, şu üç kusur: Haydar Bey'in kalpağı, bıyığı ve redingotu... Kibar, zarif ve medeni İstanbul daha birkaç mahallesinin yanmasına razı idi; kibar, zarif ve medeni İstanbul birkaç yıl daha hastalıklı hayvan eti yemeye itiraz etmezdi -eğer Haydar Bey buraya gelmezden evvel veyahut hiç değilse buraya geldikten sonra kendisine muhite göre ve İstanbul ammesinin zevki selimine layık bir çekidüzen vermiş olsaydı... Hâlbuki Haydar Bey Sivas'tan nasıl geldiyse öyle kaldı ve öyle gidiyor: yine başında o Arnavut takiyesini andıran limon kabuğu şeklindeki kalpağı; yine o eski İstibdal çavuşu bıyıkları; yine o asırdîde redingotu ve belki yine koltuğunun altında taşıdığı söylenen yamalı çıkını, Haydar Bey'e Sivas'tan buraya kadar refakat ettiği gibi şimdi buradan Ankara'ya kadar refakat ediyor. İstanbul ve bhusus İstanbul'un kibar ve zarif muhiti bir Şehremini vasıtasıyla kendisine karşı yapılan bu hakareti asla unutmayacaktır. Lakin Haydar Bey'in bu muhite karşı reva gördüğü hakaret yalnız bundan mı ibaretti. Hayır! Mademki onun İstanbul'daki hayatı artık tarihe karışmıştır, her şeyi söyleyebiliriz. Haydar Bey, ziyafetlere ve davetlere geç gitmek ve bazen de bila itizar (!) [özür dilemeden] hiç gitmemek, Beyoğlu ve Şişli suarelerinde yeşil kravatla dolaşmak; zâirlerini [ziyaretçilerini] evinde terlik ve hırka ile kabul etmek; akşamları işinden çıktıktan sonra mutbak [mutfak] musarrıfını [masraflarını] bizzat kendisi alıp taşımak ve resmî otomobilinde çoluk çocuğuyla seyrana [gezmeğe] çıkmak gibi ancak "günah-ı kebâir" [büyük günah] vasfıyla tevsif edilebilecek [vasıflandırılabilir] bir sürü ağır "mondanite" hataları [sosyeteğe, yüksek zümreye uymayan davranışları] işlemiştir. Haydar Bey, şehri olmayan bir şehremini idi. Onun içindir ki, şehrin emniyetini kazanamadan gitti. Kendi aleyhine birer silah gibi kullanılan "havuz" ve "oktrua" [şehre giren bazı mallardan alınan vergi] meseleleri onu baştan savmak için birer bahane idi, Madam Kozmeto hadisesi ise bahanelerin salçasıdır. Zavallı Haydar Bey -"Madam Kozmeto" kim, o kim!..

Mademki sabık Şehremininin bütün mesâvîsini [kötülüklerini] söyledik; bunların bir tanesi daha kaldı. Onu da söyleyip artık defterini dürelim. Hatırlardadır ki, oktrua gürültüsü esnasında Haydar Bey dahiliye vekaletine bir şeyler yazmıştı. Ezcümle demişti ki: “Bütün bu gürültüler, menfaati haleldar olan [bozulan] beş on dönmenin ..” ila-âhiri. Haydar Bey İstanbul şehir emaneti makamından bu müthiş satırları yazarken İstanbul asalet ve necabetine [soyluluğuna], İstanbul eşraf ve ağniyâ sınıfına [zenginlere] karşı ne büyük bir falso yaptığının farkında mı idi? Heyhat, ne gezer!

Öyle ise uğur ola Haydar Bey!

Y.K.

Sırça Köşkten/Operatör Emin Bey’e, 13 Haziran 1924, Cumhuriyet 38.sayı

Azizim Emin Bey; size şehir namına beyan-ı hoşâmedî eden [hoş geldiniz diyen] bir adam vaziyetinde olduğum için zaten (Emin) olan isminizin önüne (azizim) hitabını koymakla iktifa ediyorum [yetiniyorum]. Mamafih [bununla birlikte], pek iyi takdir ediyor ve biliyorum ki, siz iki defa (Emin)siniz; bir ananızın ve babanızın (Emin)i, bir de İstanbul şehrinin (Emin)isiniz. Bundan başka, aynı zamanda ahbap ve arkadaşlarınızın (Emin)i olduğunuz için, size, ilk adımda samimi bir dost nasihati vermek isterim: sakın ikinci (Emin)liğinizden birinci (Emin)liğiniz kadar emin olmayınız; işlerini deruhte ettiğiniz [üstlendiğiniz] İstanbul şehrine karşı evvela bu emniyetsizliği hasıl ettikten sonradır ki çetin ve nankör vazifenize kemal-i emniyetle başlayabilirsiniz. İlk günlerin hoşbeşleri, sefa geldikleri, ilk günleri nazikâne ve kibar mihman-nüvâzlıkları [misafirperverlikleri] sizi asla sarhoş etmemelidir. Türk efsanelerindeki dev karılarının insan yeme usullerini benim gibi siz de çocukluğunuzda dinlemiş ve öğrenmişsinizdir: bu mehip [korkunç] varlıklar pençelerine düşen kimseleri kırk gün kırk gece fıstık bademle, baklava ve şerbetle besler, beslermiş de ondan sonra yutarmış - teşbihte hata olmaz derler, İstanbul şehir şehri de, ağuşuna [kucağına] düşen bahtiyar(!)lara aşağı yukarı böyle muamele eder. Vâkîâ sizin, muhterem ve müheykel [heykelleşmiş] selefiniz [sizden önce görevde bu makamda bulunan kişi] Haydar Bey derecesinde şişirilmenize imkân yoktur; çünkü evvela bünyeniz buna müsait değildir, sâniyen [ikinci olarak] İstanbul bu husus için müddehar [istiflenmiş] bütün erzakını sarf ve israf etmiş bulunuyor ve tahminime göre bundan dolayıdır ki, geldiğiniz günden beri size bazı bayat ve kükremiş [ekşimiş] şeyler yutturulmakla iktifa olunuyor. Belki yavaş yavaş sizde Haydar Bey [okunamadı] tuzlu peynirli, salçalı, şuruplu ve reçelli yemeklerden müteşekkil hicv ve kaside sofralarına davet edilirsiniz. Lakin ümit ederim ki, bir tıp adamı olduğunuz için, midenizi bu

ağır ve karışık şeylerle doldurmaktan, bozmaktan müctenip kalırsınız [uzak durursunuz]. Esasen, sizi İstanbul'un cevr [cefa] ve kahrından kurtarsa ancak bu tabip sıfatınız kurtaracaktır. Zira, bu şehrin etbâya ve hususıyla operatörlere karşı bir nev hürmeti vardır; bahusus, iyi saatte olsun, meslektaşınız Cemil Paşa tesis etti. Her nasılsa İstanbul halkının oynak kalbini ilk defa olarak o teshir etmiş [büyülemiş] bulundu, ondan sonra ne yapıldıysa hiç yaranılamadı.

İstanbul şehri birçok hastalıklarla malul olduğundan mıdır nedir, başucunda bir hekim gördü mü manevi bir huzur ve sükûn duyuyor. Filvaki zavallı İstanbul'un neresine dokunsanız bir elem ve ızdırap mihrakı [topluluğu] keşfedeceksiniz. Aslı meşkûk [şüpheli] ecnebi yağlardan ve dolar mukabilinde elde edilen Amerika unundan midesi harap olmuştur. Galata, Beyoğlu ve Şişli mahafilinin [çevrelerinin] acı ve muhrik [yakıcı] propagandalarından beyni alt üsttür. Ankara merkez hükûmet olduğu günden beri kalbi münkesir [kırık] ve asabı [siniri] bozuktur. Bir taraftan (cazband) denilen bir nevi hayvani musiki; diğer taraftan mizah gazetelerinde karikatür tabir edilen shevati resimler arasında yuvarlana yuvarlana ahlak fesata uğramıştır [bozulmuştur]. Görüyorsunuz ki, saydıkça hep daire-i ihtisasınız haricine çıkmak mecburiyetinde kalıyorum ve sizi şimdiden şaşırttığımı hissediyorum. Bu zikrettiğim illetler önünde “banane!” diyip omuzlarınızı silkebilirsiniz, fakat bütün bu illetlerin mecmu [toplamı] olan şehir her taraftan tamamıyla ifâkat [şifa] bulmayınca ne onun için, ne de sizin için rahat ve huzur mutasavver değildir [düşünülemez]; o humma hâlinde çırpınıp sayıklayacak ve siz de bu çırpınıp sayıklamaları birer arzunun ifadesi zannedeceksiniz ve siz de çırpınıp sayıklamaya başlayacaksınız. Ah, azizim Emin Bey, size ne kadar acıyorum bilseniz!.. Millî cidalimizin [savaşımızın] ibtidasından [başından] beri ne kadar gayret, feragat ve cesaret gösterdiğinizi bilmesem; ne kadar uğraşıcı ve başarıcı bir irade taşıdığınızdan gafil bulunsam size İstanbul eşiğinden hemen geriye dönmenizi tavsiye ederdim ve bu mavi kubbe altında yeşil Bursa'nın çekirge sırtlarında kâin [bulunan] yeşil yuvanıza çekilip, uzaktan, nilüfer çayının akışını seyretmekten daha tatlı bir şey yapılamayacağını söyledim.

Y.K

Sırça Köşkten/Dayaktan Ölen Çocuk, 16 Haziran 1924, Cumhuriyet 41.sayı

Vakadan, evvela, yalnız bir gazete geçen gün bahsetti: evde, şöyle böyle, zannederim, ufak tefek zabita havadisi arasında, beş on satırdan ibaret ehemmiyetsiz bir fıkra hâlinde, ne kahramanın, ne kurbanın resmi, ne müheyyiç [heyecanlandırıcı] bir başlık: sadece, Eyüp'te bilmem hangi mektepte bir hoca sekiz dokuz yaşlarında bir çocuğu döve döve o hâle

getirmiştir ki, çocuk iki aydan beri (!) yatak hastasıdır. İki aydan beri! Ne garip şey iki aydan beri bu müthiş ve haile-engiz [acıklı] cinayetten, bu uzun ve dilsiz ihtizârdan [can çekişmeden] hiç kimsenin haberi olmamış. Hekimler neden sonra bu faciaya bir isim vermişler; gazeteler -o da bir ikisi- neden sonra efkârıumumiyyeyi bundan haberdar etmek zahmetini ihtiyar etmişler. Düşünüyorum: dayaktan ölen bu çocuk yerine bir fahişe ölseydi ve cinayet cinsi ve hayvani sevâikten [sebep] mütevellit bulunsaydı [meydana gelseydi], gazetelerimizin baş sahifeleri bu havadise dar gelirdi. Maktulun cinayetden evvelki resmi, cinayet esnasındaki resmi, cinayetden sonraki resmi, yataktaki hâli, ayaktaki hâli. Öldürenin yandan, önden, arkadan görünüşleri, kim bilir ne müheyyiç, ne mutantan başlıklar altında arz-ı didar ederdi [sergilenirdi]. Fakat ne çare ki işin içinde bir aşk ve kıskançlık yoktur! Fakat ne çare ki, iki aydan beri hiç kimsenin haberi olmaksızın yatağında can çekişen mazlum dokuz yaşında bir küçücük mektep çocuğudur ve bunun yaralı bereli vücutcağızı bir gazete fotoğrafçısına sermaye olacak gibi şayanıdikkat hususiyetlere (!) malik değildir. Adam sen de, hoca dövmüş çocuk ölmüş. Bundan hissiyatı tahrik edecek ne gibi tafsilat [ayrıntı] çıkarılabilir? Var mı bize umumhane cinayetleri? Var mı bize merakı, teccüsüsü tahrik edici sirkat [hırsızlık] vakaları? Var mı bize kokain müptelası gençlerin sergüzeşleri? Geçen gün “Katina” isminde bir fahişe, Galata’da bir kıskançlık yüzünden elindeki çakı ile iki tane rakibesinin suratını, göğsünü çizmiş, kanatmıştı; beş on gün evvel Kadıköyde Paris sokağında Laz Osman isminde bir hovarda sevgilisi Zışan Hanımın başına bir sürahi fırlatmış, sonra kaçıp gitmişti. Yine Kadıköyde hani on hafta içinde on defa koca değiştirmiş bir muhacir kadın keşfedilmişti. Havadis dediğimiz böyle olur. Gösterin bize böyle vak’alar, böyle kahramanlar, derhâl fotoğrafçılarımızı bir taraftan, muhabirlerimizi bir taraftan saldıralım. Kimi gitsin yaralı kadınların çıplak resimlerini alsın; kimi umumhaneci hanımlarla mülakatta bulunsun ve size Kasaviye Dumontepin’in [Xavier de Montépin’in], zevakının macera romanlarından güç bulacağımız hikâyeler çıkaralım. Bir hoca bir çocuğu döve döve öldürmüş. Bu da iş mi? Şimdi. Her şeyi bırakıp da mektep çocuklarından mı bahsedeceğiz? Sütlice iptidaisinden [ilkokulundan] bir talebe iki tokat yemiş. Kadıköy Numune Rüştüyesinde [ortaokul] birine iki tevkif [uzaklaştırma] bir izinsiz [izin cezası] verilmiş bütün bunlar efkârıumumiyyeyi ne suretle alakadar edebilir?

Ey şu saatte Eyüp mezarlığının kim bilir hangi mensî [unutulmuş] yatan masum kurban, sen en büyük en korkunç, en harikulade bir içtimai [toplumsal], facianın kahramanı olduğunu bilmeden, hissetmeden ve belki katlini haklı bularak tam iki ay cezaya çarpılmış kabahatli bir çocuk gibi sessiz sessiz can çekiştin ve buna mukabil, ne bir zamanlar

Karacaahmet mezarlığında yol kesen küçük hırsızlar kadar, ne de bir buse mukabilinde bir eşya aşırı Kasımpaşalı Melik Hanım derecesinde bahse layık görülmedin. Fakat mezar taşın, emin ol ki, kurûn-ı vustâ denilen cehennemle, yeni asrın arasında müebbet bir sınır işareti hâlinde kalacaktır.

Y.K

Sırça Köşkten/ Tekin Değilmiş, 17 Haziran 1924, Cumhuriyet 42.sayı

“Cumhuriyet”in karşısında taştan bir bina var, tıpkı Mısır-ı Kadîmin ehramlarını [piramitlerini] andırıyor ve hiç şüphesiz o ehramlar gibi yüz binlerce esirin teri ve kanı pahasına yapılmıştır: bunun adına “düyûnumûmiye” [dış borçlar: buradaki kastı, binası] diyorlar. Üç yüz bin kişilik Yunan ordusunu topuyla, tüfeğiyle altı gün içinde denize döken ve bunun arkasındaki koca bir ülkeyi zelzeleye uğratan; namert “Albion” [İngiltere] ismiyle meşhur gulâne [dev gibi yaratık] bir deniz hayvanını şimaldeki [kuzeydeki] kayasının kovuğuna tıkan; Senegal’den Hint’e, Hint’ten Garbı Avrupa’ya (Batı Avrupa’ya) ve oradan okyanusun öbür tarafındaki yeni dünyaya kadar dört kıtanın dışlerine kadar bilenmiş ve zehirlenmiş insanlarını tümen tümen yurdundan dışarıya atan, hulâsa yedi milyon kişiyle her biri lâakal [en az] yetmiş milyon kişilik yedi devlete meydan okuyan Türk milleti, aylardan ve senelerden beri uğraşiyor. Uğraşiyor da yalnız bu kaleyi fethedemiyor! Gülle gülle üstüne, mancınık mancınık üstüne fakat heyhat, bütün bu gülleler ve mancınıklar dönüp dolaşıp yine Türk milletinin başına düşüyor. Bunun duvarlarında, sakafında [çatısında], burç [kale] ve bârûlarında [kale duvarlarında] dâfi [def edici] birer tılsım mı var nedir? Bu yere bir dua mı sinmiştir? İçinde gözle görülmeyen, elle tutulmayan habis [kötü] bir ruh mu gizlidir? Bilmiyoruz ve ancak müşahede edebildiğimiz [gözlemleyebildiğimiz] bazı hadisattan [olaylardan] anlıyoruz ki burası tekin değildir. Hükûmetin son malum tespiti üzerine tevlit eden acayip ve esrarengiz netice bizim bu kanaatimizi [görüşümüzü] -daha doğrusu- bu şüphemizi tekit eden [pekiştiren] hadisattan biridir. Hükûmet düyûnumûmiye’ye münakkah [gereksiz harcamalar kesilmiş] bir bütçe vermiş ve bunun derhâl tatbikini [uygulanmasını] istemiş -filvaki bu bütçe tatbik edilmiş fakat tenkihattan [tasarruftan] mutazarrır olan [zarar gören] beş on Türkten ibaretmiş, yani komiserlik kalemi memurları... Yine hükûmetin tespiti üzerine bir tensikat [düzenleme] yapıldı ve bu hareket esasen gündelikle çalışmakta olan ve dörtte üçü Türkten müteşekkil bulunan beş on biçareden başka kimseye zarar vermedi. Son Ekselans Hallaçyan Efendi yine bin lira maaşını alıyor; memurun müdürü mahut [bilinen] Senyör Aslan’a [?] maaşından başka yine ayda bilmem kaç yüz lira araba masrafı veriliyor. Baş müdürlerden herhangi biri her Avrupa seyahatinde yine binlerce lira harcırahını

[yolluğunu] dercep ediyor [cebine atıyor]. Kapitülasyonlar devrinin bütün müteaffin [kokmuş] müstehaseleri [fosilleri] yine bu taştan sandukanın içinde kuş sütüyle besleniyor. İngiliz ve Fransız matbuatına mensup şu veya bu gazeteler Sör [Sir] Adam Blok [Block] cenaplarının [kıymetlilerinin] mali prensiplerini müdafaa için arada bir yine bu muazzam müesseseden çöplenmenin yolunu buluyor. Fakat Lozan konferansında kendi aleyhine sevk ü idâre olunan [yönetilen] propogandalara, yine kendi milletinin kesesinden dağıtılmış milyonların acısını bir türlü unutamayan Türk hükûmeti bu merhametsiz işkence aletinin şeytani manivelasını [kaldırıcını] bir türlü keşfedemiyor. Her kıvıldaşta bir ummacı [korkunç yaratık] gibi karşısına çıkarılan (Muharrem Kararnamesi) elinin ayağının kuvvetini kesiyor. Bu kararname ile Türk milletinin bütün ayları (Muharremü'l-haram) olmuş da biz farkında değiliz. Bu kurûn-ı vustâ takvimin mantığını bir türlü anlayamayan zavallı genç ve toy Cumhuriyetimiz pek haklı olarak asabileşiyor ve bu asabiyet matbuat vasıtasıyla bütün millete sirayet ediyor; taraf taraf [çeşitli yönlerde, her tarafta] efkârıumumiye temevvüçleri, birer nefret ve lanet dalgası hâlinde mahut müessesenin kapı ve bacalarına çarpıyor. Lakin bu fırtına başlangıcı karşısında mahut müessese her gün denaet [alçaklık] ve rezaletine yeni bir hakaret ve lakayıt tavrı ilave etmektedir. Buna kelbane [köpekçe] bir mukavemet namı vermek lazım gelir. Zira, vurdumduymazlığın Frenkçe'de mukabili “Cynisme - kelbîlik”tir [köpekliktir/sinizmdir].

Y.K

Sırça Köşkten/ Kelimelerin Tekâmülü, 18 Haziran 1924, Cumhuriyet 43.sayı

Burada “tekâmül”ü ilmî manasında kullanıyoruz. Hani şu meşhur “évolutionisme” nazariyesi yok mu, Darven [Charles Robert Darwin] mi icat etmiş nedir? İşte o sahada ve o neviden bir “tekâmül”ü mevzubahis etmek istiyoruz. Bu noktınazara göre bir tekâmül daima mükemmelleşmek, iyileşmek, iyiden daha iyiye; daha iyiden “ekmel”e doğru gitmek manasını ifade etmez. Bu, alelade bir istihale [başkalaşım] ve bir inkılap manasını mutazammındır [kapsar]. Hatta “evülüsincılar” bu hareketi veyahut bu hayatı hadiseyi kah ileriye, kah geriye doğru giden yıllankavi [dolambaçlı] bir hat şeklinde tarif ederler. Binaenaleyh, bu nevi “tekâmül”de bir “tereddi” [yozlaşma] manası da mündemiç olmak lazım gelir [saklı olması gerekiyor]. Nitekim, bu felsefi tarikin [yolun] piri olan “Darven”in “insanlar (goril) cinsinin mütেকamil bir nevidir.” Düsturu [kuralı] insanların gorillerden daha yüksek olduklarını ispat için vaz edilmemiştir [konulmamıştır]. Bu itibar ile bizde aynı nazariyeyi “lisaniyat” sahasına tatbik ederek bazı kelimeler hakkında böyle bir tekâmül hadisesini müşahede ve tespit edersek o kelimelere dair hususi bir hürmet beslediğimize hikmet olunmamalıdır. Mesela yirmi sekiz Mehmed Çelebi zamanında “denaet” kelimesi hisset [cimrilik] ve yabancılık manasını ifade

ediyordu. Nitekim o eyyamda [günlerde] İspanya'ya gönderilen bir sefirimiz; devrin padişahı tarafından İspanya kralına gönderilen giranbaha [değerli] hediyelere mukabil elçi efendiye kral tarafından bir şişe zeytinyağı hediye edilmesini “bir denaet” vasfıyla tevsif etmektedir. Hâlbuki bu günkü günde bu kelimenin ifade ettiği mana hemen hemen cinayet derecesinde bir kuvveti haizdir [sahiptir]. Bundan başka “infial” kelimesinin de eski lisandaki yeri şimdiki yeri değildir. İptidada bir tazyik [baskı] altında kalmayı ifade eden bu kelime kim bilir ne gibi istihalelere uğraya uğraya bugün hiddetlenmek veya gücenmek müradifi [eş anlamlısı] olarak kullanılır. Yine bunun gibi, bir zamanlar zengin ve zî-nüfuz [nüfuzlu, sözü geçen] bir adamın heva ü hevesine [zevk ve şehvetlerine] uyan; kah güldürmek, kah eğlendirmek suretiyle onun servet ve nüfuzundan bedava istifade eden zelil ve serseri kimselere “dalkavuk” denilirdi ve bunun daha kibarca müradifi tufeyli [asalak] idi. Şimdi bu kelime, ani bir istihaleye uğrayarak, eski kuvvetini kaybetmiş, tereddiye düşmüş ve bir meslek, bir akide [inanç], bir fırka mensubu [topluluk/parti üyesi] manasını tazammun etmeye başlamıştır. Pek eskiden - cemaatlerde henüz siyasi fırkalar mevcut değilken- bu gibi kimselere “ehli tarikat” denilirdi. İttihat ve Terakki inkılabından sonra bunlar pek doğru olarak “fırkacı” [partici] tesmiye edildiler [adlandırıldılar]; fırkasına büyük bir inkıyad [boyun eğme] ile bağlı olanlara da sadece “sekte” [başkalarının düşüncelerine saygı duymayan kimse] denildi. Lakin her nedense, Türk milleti meşrutiyetten (!) Cumhuriyet'e geçer geçmez fırkacılık dalkavukluk ve “sekte” kölelik oldu. Vâkıâ zamanımızda kölelik kalmadığı için hakiki köleye ne isim verildiğini düşünmüyorum; fakat her hâlde dünya yüzünde henüz birçok zengin ve zî-nüfuz adamlar var. Bunların nezdinde hakikaten dalkavukluk edenlere acaba ne deniliyor? Kelimelerle birebir mazmunların [anlamaların] da değişmesi mi lazım gelir? Bizim bildiğimiz manadaki dalkavukların adını siyasi fırka mensuplarına verdilerse ortadan asıl dalkavukları da kaldırmadılar ya, binaenaleyh şimdi bunlara da yeni bir isim bulmak icap ediyor. Fikirler gibi Türkçeyi de altüst eden gazeteci arkadaşlarımızın bu hususta mutlaka yeni bir fikre geçmelerini temenni ediyoruz. Hem bu mesele gayet merak-âver [meraklandırıcı, düşündürücü] bir müsabaka mevzusu da olabilir. Mesela “vatan” refikimizin “bir milyon olursa ne yapardım?” sütununa “Ahiren başka bir vazifeye nakledilen dalkavuk kelimesi yerine hangi kelimenin tayini taraftarısınız?” tarzında yeni bir bahis açılırsa bundan hayli mühim istifadeler (!) temin edilebilir fikrindeyiz.

Y.K

Sırçadan köşke ara sıra ziyaretler vaki oluyor: bunların bazısı hafi, bazısı alenidir. Şu veya bu suretle gelenlerin hepsine birden iadei ziyarete imkân göremiyorum. Lakin geçenlerde, bir eski dost, epeyce uzak bir yerden kalkmış, gelmiş kapımızın ipini çekmek zahmetinde bulunmuş, buna hiç değilse bir “hoş geldin!” demek icap ediyor. Vâkıâ bu eski dost alçak gönüllüdür. Çok zamanlar selamını dahi almadığım oluyor. Medhine teşekkür etmem; zemine kulak asmam; o, yine bir fırsatını bulup bana hitap ediyor. Geçen günkü gelişi Frenklerin “sürpriz” dedikleri neviden bir şey oldu ve her “sürpriz” yapan adam gibi evvela tuhaflık etti, sonra kinayelerde ve sitemlerde bulundu, daha sonra ne maksatla geldiğini unutarak, akıllıca nasihatler vermeye başladı. Ezcümle dedi ki:

“ -Sırçadan köşkte oturuyorsun. Sakın komşunun damına taş atma. Çünkü mukabeleten sana da bir taş atacak olursa evin barkın başına yıkılır.” Yalnız bunu söylemekle iktifa etseydi, kendisine: “ -Adam sen de! Diyecektim. Ben zaten hane-i harabım. Bir kere doluya tutulan kimsenin yağmurdan pervası olmaz. Sırçadan köşküm kırılıp başıma dökülürse kendime tahtadan bir kulübe bulurum. Onu da yıkarlarsa kerpiçten bir izbede otururum; orada da vefa görmediğim takdirde... kim bilir; Allah Kerimdir. Derim. Başımı alır dağlarda dolaşmaya giderim. Bu dünyanın hiç şeyinde gözüm yoktur. Zenginın konağı, fakirin hücresi benim için birdir. Elverir ki kendi gönlüm gani ve kendi vicdanım rahat olsun. Evet, dostum bana yalnız köşkümün tehlikede olduğunu söyleseydi böyle cevap verecektim. Fakat o bana fırsat vermeksizin daha mühim bahislere geçti.. Bir ağabey iken bir baba, bir baba iken bir mürşit tavrı takındı, dedi ki:

“ -Yahu bu ne hâl! Kendine mütemadiyen büyüklere hürmeti şiar edinmişsin; vâkıâ eski mantığa göre bu bir fazilettir. Fakat bundan daha yüksek faziletler var ve bunları ancak mücerredat aleminde bulabilirsin. Mücerredat aleminde, gerçi, büyük ve zinüfuz adamlara tesadüf edemezsin. Lakin bu adamlardan daha büyük, daha kudretli prensipler, umdeler [ilkeler], mefkûreler görürsün ve bunlara hürmette, bunları müdafide daha derin daha cavidani bir zevk duyarsın.”

Dostum, eski bir “pedagoji” muallimidir. Aynı zamanda “psikoloji”, “sosyoloji”, hulasa ne kadar “ji”li, “jo”li, fenler ve ilimler varsa hepsinde de ayrı ayrı yed-i tûlâ [çok bilen anlamında, kinaye olarak da kullanılır] sahibi olmuştur. Tıpkı, akıbeti benzemesin, şu filozof Rıza Tevfik gibi mütenevvi [çeşitli] bir mütebahhirdir [geniş, derin bilgisi vardır]. Vâkıâ son zamanlarda bütün bu “ulûm-ı şettâyı” [dağınık bilgileri, çeşit çeşit ilimleri] bir yana atarak, bir taraftan ticaret lisanı olan İngilizceyi öğrenmekte, diğer taraftan yüksek tacirler olan mâliyyun [maliyeci] ile düşüp kalkmada, yani bütün manasıyla, kitaptan hayata nakletmiş

bulunmaktadır. Fakat her ne kadar olsa eski aleminin beyninden tamamıyla silinmemiş olacağını düşünerek kendisine cevap vermekte bir hayli tereddüde düştüğümü itiraf ederim, sonra, maazallah, kitaba mugayir [aykırı] bir şeyi söylerim de benimle alay eder diye korkuyorum. Çünkü dostum, aynı zamanda emsalsiz bir hezelci [şakacı] ve iğneli bir mizah şairidir. Esasen herkes gibi ben de kendisini en çok bu taraftan tanırım. Çünkü kendisi, bizzat kendisini böyle tanıtmıştır; meydandaki asarı [eserleri] bunu müeyyedir [kuvvetlendirir] ve mervî olan [ağızdan ağıza söylenip gelen] ilmi bir türlü hiç kimseye ayan [açık, belli] olamamıştır.

Binaenaleyh, bana o hiç alışmadığım ciddi tavrıyla faziletin deracâtından, büyük adamların yüksek prensiplerden, umde [ilke] ve mefkûreden bahseder etmez şaka mı ediyor, sahi mi söylüyor bir türlü anlayamadım. Az kaldı kendisine:

“- İlahi Fazıl Ahmed; diyecektim. Ne kadar cıva gibi seyyal [akışkan] bir seciyen [karakterin] var. Hiçbir günün bir gününe, bir sözün bir sözüne, bir hareketin, bir hareketine uymuyor. Ayol, eskiden beri hiçbir fikrin, hiçbir prensibin, hiçbir nazariyenin [kuramın] mutlak bir surette doğru olmadığını, binaen aleyh, bu hükmün seni mutlak bir reybilîğe [şüpheciliğe], koyu bir “septisizm”e [kuşkuculuk] sürüklediğini söyleyen sen değil misin? Ve bunun için aşağı yukarı on altı senedir (ondan evvelki hayatını bilmiyorum) hakikati hiç bir yerde bulamayıp kah kadim “Tanin” gazetesinde ittihatçılık eden, kah Prens Sabahattin Bey’in mahut siyas programını harikulade bulan, kah Ahmed Samim’e ölüm yoldaşlığı eden, kah Talat Paşa’ya kasideler yazan, kah Türk ocağının milletperverliğini kurûn-ı vustâi bularak "Serkldoryan" [Cercle d'Orient] azalarıyla [üyeleriyle] düşüp kalkan, kah “Mir Kosro/Mir Kotro” nun ceketleriyle, kah büyük babanın kürküyle dolaşan ve uzun bir müddet harb-i umûmî [dünya savaşı] iâşe [yediriş içirme, besleme, bakma] suistimallerinden şikayet ettikten sonra şimdi milletin başına ikinci bir iâşe nezareti kesilen Düyûnumûmiye dâinler vekilinin [Düyûn-ı Umûmiye'de Osmanlı Devleti'nin haklarını temsil etmek için hükûmet tarafından tâyin edilen memur] çantasını taşıyan sen değil misin? İlahi Fazıl Ahmed, İlahi Fazıl Ahmed, ayol, memleketimizin birçok yerleri gibi İstanbul da düşman işgali altında inlerken, denize düşüp de bir tahta parçasına sarılmak kabilinden, bazı adalet ve insaniyet prensiplerine sarılarak vatani müdafaya kalkanlara karşı, köşeden kıs kıs gülen sen değil miydin? Artık? Öyle müthiş bir anda onlarla alay edecek kadar sebük-dil [laubali, kaygısız, şen, neşeli] olduktan sonra şimdi benimle ciddi konuştuğuna nasıl ihtimal verebilirim. Bırak, şu ehemmiyetli tavrı canım; kimi kandırıyorsun?

Sırça Köşkten/ İstemezük, 26 Haziran 1924, Cumhuriyet 51.sayı

Geçenlerde, sanırım Ferid Bey mücadeleleri esnasında, tarih ve matbuat piri Ahmed Rasim Bey bütün bu davayı, daha doğrusu bu davanın bütün psikolojisini şu kelime ile hulusa etmişti: istemezük! Yeni idare tesis ettiği günden beri hükûmet etrafında çıkan veya çıkarılan bütün yaygaraların hulasası da bundan ibaret değil midir?

Evvelki gün, “Akşam” refikimiz sınırları boşanmış bir insan tavrıyla bu “istemezük”lerden birine sordu:

“ -Be adam, ne istiyorsun onu söyle. Söyleyemez ki... Zira, ne istediğini kendisi de bilmiyor.

Eski yeniçeri isyanlarında “istemezük!” diye bağırarlara ait birçok tuhaf ve gülünç fıkralar vardır. Fakat biz bu acaip hâletiruhiyenin tecelliyatındaki [görünmesindeki] mudhikeleri [gülünecek şeyleri] aramak için o kadar uzaklara gitmeye lüzum görmüyoruz. Bugün herhangi bir istemezüğe sorunuz, alacağınız cevap o tarihî fıkralardaki komik mukalemelerden [diyaloglardan] farklı bir şeyi olmayacaktır.

Şu şehir işlerine dair bir seneden beri yazılan, söylenen laflara bakınız; hangisi birbirini tutuyor? Bir gazete var ki, evvela Haydar Bey’e olanca tehevür [çok öfke] ile hücum etti; sonra döndü methetmeye başladı daha sonra yine döndü, ilk küfürlerini daha naşinide [duyulmamış] küfürlerle tamamlamaya koyuldu Haydar Bey gitmelidir, Haydar Bey gidecek, Haydar Bey gidiyor. Ah, baş belası yine kaldı. Bu İstanbul matbuatında hemen hemen umumi bir feryat idi. Şimdi o gitti, yerine başkası geldi. Aman efendim, meğer Haydar Bey ne imiş! Ne mükemmel adammış! İlä-âhire...

Bir zamanlar şu iktisat müdüriyetinin ne kadar kılükalleri [dedikoduları, boş sözleri] ta’n [kınama, ayıplama, yerme, zemmetme] ve düşnamları [sövmeleri, sövüp saymaları] celbettiğini [kendi üzerine çektiğini, davet ettiğini] hatırlıyorum da bugün o müdüriyetin lağıvı [ortadan kaldırılması] etrafında koparılan gürültülerin ciddiyetine bir türlü ihtimal veremiyorum. Sağıma, soluma dönüp: “Yahu, sahi mi söylüyorsunuz? Yoksa şaka mı ediyorsunuz?” diyeceğim geliyor. Zira, âyîne-i devran [kader, zaman, gelecek günler] denilen şey bir şeytan ayinesi gibi işhâs ve hadisatı o kadar acayip, o kadar mantıksız ve o kadar seyyal bir hâle sokmuştur; bu muhaddep [dışbükey] ve mukaar [içbükey] adeseye [merceğe] akseden “eşkâl-i zaman” kah Şimal masallarındaki devler, kah Şark efsanelerindeki cüceler gibi müthiş ve mudhik [güldüren, güldürücü] heyetlere [görünüşlere] girerek insanın gözü önünde bin türlü ihtizazlarla [titreşimlerle] harikulade bir raksa başlıyor. Bir an içinde nerede bulunduğumuzu, hangi devirde yaşadığımızı, hangi dünyanın mahlukatından olduğumuzu

unutuyoruz. Beynimizin üstüne bir nevi kabus çöküyor. Bu gidişle günün birinde biz de onlar gibi “istememezük!” diye bağıracağız. O vakit ne olacak? Vâkıâ [gerçi] bizim istemediğimiz şeyle onların istemediği şey arasında bir fark bulunacaktır. Fakat korkarım ki bu müteakbil vaveyla içinde bu istemezükler birbirlerine karışarak bu fark bir türlü anlaşılamayacak ve bütün bir millet, başta hükûmetiyle, devletiyle beraber yek-âvâz [hep bir ağızdan]: “İstememezük, istemezük!” bar bar bağırmaya başlayacaktır.

Temenni edelim ki, bu müheyyiç an kelimededen evvel, içimize, Merih’ten [Mars’tan] mi olur, Zuhâl’den [Satürn’den] mi? Akliselimin [hükümlerinde yanılmadan doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma yeteneğinin] müşahhası [somutu] bir mahluk gelsin de, bize ne istediğimizi veyahut ne istemediğimizi ilham etsin!

Y.K

Sırça Köşkten/ İğreti Hayat, 28 Haziran 1924, Cumhuriyet 53.sayı

Karşı tarafın şık salonlarından birinde konuşuluyor:

- A, vallahi, Nimet Hanım tıpkı “Pola Negri”ye benziyor.
- Çok tuhaf. Cevdet Bey beni “Lucy Doren”e [Lucy Doraine’e] daha ziyade benzetiyor.
- Tamamı tamamına “Lucy Doren”i hatırlatan hemşirem Celile’dir.
- Günlerce, aylarca “Pina”yı [Pina Menichelli’yi] taklit etti; fakat sonunda tıpkı “Bertini”nin [Francesca Bertini’nin] tavırlarını aldı.

Bu mukalemede geçen Frenk isimleri, herkese malum olduğu üzere, meşhur sinema artistleridir. Seneler var ki, İstanbul’un yüksek (!) muhitine mensup Türk hanımları onları taklit hususunda birbirleriyle hummalı rekabet hâlinde idirler.

Geçen gün iki çocuk ekranda [okunamadı] ettikleri müheyyiç bir hırsızlık manevrasını İstanbul’un bilmem neresinde tatbik çalışırken polis tarafından yakalanmışlar.

“Masist [Maciste] Cemal” namındaki kabadayı bunların hepsinden ziyade muvaffakiyet ve maharet gösterdi ve zannederim ki, kahramanı olduğu vaka hakiki hayatta ceryan ettiği için sinemanın “Masist”inden ziyade rağbet ve itibar kazanacak. Ne hoş bir devirde yaşıyoruz! Hayat bir oyun hâline girdi; hem de seyir ve temaşası bedava bir oyun... Vâkıâ eskiden de karnaval mevsimlerinde hayatın bu şekilde girdiği olurdu, fakat şimdi bu saadet yalnız bir mevsimlik değildir bütün bir yıl, bütün bir ömür sürüyor; yani cümlemize, badema [bundan böyle], her gün düğün bayram...

Canınız mı sıkılıyor? Tiyatroya falan gitmeye ne lüzum var! Hemen tanıdığınız ailelerden birini ziyarete gidiniz. Eminim ki burada, bir zamanlar Mınakyan'ın [Mardiros Mınakyan'ın] veyahut Fehim'in oynadığı sekiz, dokuz perdelik piyeslerden aldığımız zevkin mutlaka üç dört mislini bulacaksınız. Hususiyle daha rahat bir sandalyede parasız oturmuş olmak mazhariyeti [bunu elde edebilmek] hatırıza geldikçe bu temaşanın hazzını günde birkaç defa tekrar etmek isteyeceksiniz. Gönlünüz çocukça gülüp ferahlanmaya mı muhtaçtır? Şöyle Tünel'den Taksim'e veya Taksim'den Şişli'ye veyahut Sultanahmet'ten Beyazıt'a doğru bir cevelan [gezinme, seyahat] yapıveriniz, fakat yavaş yürümek, arada bir tevkif edip [durup] etrafınıza dikkatli bakmak şartıyla... Aman efendim; millî sanatlarımızdan “orta oyunu” ortadan kalktı diye hayıflanmamız meğer ne kadar beyhude imiş; eskiden yalnız “mama” da, kuş dilinde görebildiğimiz orta oyunlarını şimdi her köşe başında ayaküstünde seyretmek kabildir.

Bir parça heyecana mı muhtaçsınız? Lalettayın [gelişigüzel] herhangi bir polis karakolu önünde on dakika bekleyiniz: en müheyyicinden, en müthişine kadar envai cambazlık ve kabadayılık sahnelerine şahit olacağınıza hiç şüphe etmeyiniz.

Lakin, eğer bütün bu eğlence ve teheyyüç arzularını taşımakla beraber benim gibi merdümگیرiz, münzevi ve tembel bir adamsanız, ne aile ziyaretine gitmeye, ne sokaklarda dolaşmaya, ne karakollar önünde beklemeye lüzum vardır. Bu kolaylık asrında neyin çaresi bulunmamış ki... Şimdi Londra'da “ Savoe” [Savoy] otelinde oturan bir ehlikeyif canı istediği vakit küçücük bir kulak aleti vasıtasıyla Paris'te “Grand Opera”nın herhangi bir müsameresini dinleyebiliyor siz de bu ehlikeyif gibi sabahları evinizde, hatta yatağınızdan bile çıkmaya lüzum görmeden bu hoş, gülünç ve müheyyiç hayatın (oyunun diyecektim) bütün safhasını, gazetelerden günü gününe öğrenebilirsiniz.

Bu devirde güç olan şey hayatın şu maharetli taklidini değil, asıl hayatı bulabilmektir.

Y.K

Sırça Köşkten/ Şehremininin Paratoneri, 29 Haziran 1924, Cumhuriyet 54.sayı

Yeni Şehreminini [belediye başkanını], İstanbul, en fena, en netameli [tekin olmayan] havalarıyla karşıladı. Yağmurlar, seller, gök gürültüleri, şimşekler ve yıldırımlar alttan üstten,

sağdan soldan etrafını sardı. Eskilerden biri olsaydı, bu kadar fena alametler önünde mutlaka işten el çekip geriye dönerdi. Bilirsiniz ki, kadim Roma kayserlerinden biri hareketi günü, “Tiber” nehri taşıdı diye gayet mühim ve zaruri bir seferden vazgeçmişti. Hâlbuki, bizim kahraman Şehreminimiz bu kadar fena alametlere karşı sen misin bile demedi. Semanın ve yerin bütün tehditleri, afetleri ona ve bize geldi. Ben bu cesarete birçokları gibi, “cüret-i cahilâne” [cahil cesareti] namını vermek üzere idim. Fakat netice hiç de bu hükmü tekit etmedi. Hakiki bir fen adamı olan Emin Bey’i, bu cevvi [atmosferik] hadisata karşı derhâl tahaffuz almış [korunmaya geçmiş] olarak görüyoruz. Şimdiden sonra seller akabilir, yıldırımlar düşebilir. Zira geçen perşembe gününden beri Emin Bey bir bendin [setin] arkasında ve bir paratonerin altındadır: Cemiyet-i Umûmiye-i Belediye.. Ehli hibreye [bilirkişiye] falan müracaata hacet yok. Artık bundan böyle, “Vatan”ın coşkun selleri, “Vakit”in sinsi girdbâdları [kasırğa, hortum] hep bu cemiyete çarpacak, bu cemiyetin etrafında dönüp dolaşacak ve “Tanin”in kırgın ra’d ü berkleri [gök gürlemeleri ve şimşekleri] bunun üstüne düşecektir. Meğer bu cemiyeti teşkil eden zevatın ne kahramane bir takdiri varmış. İlk defa olarak koca beldenin tehevürüne bunlar göğüs gerecekler ve ilk defa olarak Şehreminin şahsında, mümessilleri buldukları şehrin menfaatlerini bunlar koruyacaklardır. Artık Şehremini bundan sonra rahatına baksın. İlk geldiği günden beri ufku o kadar karartan buranın istikameti, müebbeden değilse bile oldukça uzun bir müddet için, başka bir noktaya tevcih etmiştir [yönelmiştir]. Lazım gelir ki kimisine derhâl “fayrap” [hızlandırma] işareti versin, zira, böyle sakat bir mevsimde ve böyle mütebeddil [değişen] bir iklimde seyrüsefer [gidiş geliş, trafik] için, bu, yegane fırsat anıdır. Ya şimdi veya hiçbir zaman! Lakin, Emin Bey böyle bir nasihate de muhtaç görünmüyor. “Küçücük boyu var türlü türlü huyu var” derler, bu bilmece Emin Bey’in tarifidir. Şu harikulade hüner darbesinden sonra daha kim bilir ne marifetler gösterecektir. İstanbul karikatürcüleri onu elinde bir neşterle değil, koltuğunun altında bir göz bağcısı [illüzyonist] çantasıyla tersim etmeli idiler. Çünkü bu adamda bazı “hadisatı tabiiyyeyi” kendi arzusuna göre sevk ü idâre eder [yönetir] gibi görünen esrarengiz bir hâl var. Şimdiden iki mühim (mucize dememek için) muvaffakiyetine şahit olduk. Bunlardan biri: İktisad-ı Müdüriyeti Umumiyesine dokundu; bu müdüriyet filhal [o anda] yok oldu.

İkincisi; Cemiyet-i Umûmiye-i Belediye ile temasa geldi; bu cemiyet hemen var oldu. Yani bir defasında “var”ı yok etti; diğer defasında “yok”u var etti. Artık bundan böyle Cemiyet-i Umûmiye-i Belediye birçok kişilerle Şehreminin eseri gibi görünecektir. Biz tamamıyla bu fikirde değiliz. Çünkü bu dünyada hiçbir şeyin yoktan var edileceğine ihtimal

veremiyoruz. Şehremini İstanbul Cemiyet-i Umumiyesinde bazı hafî [gizli] kudretler ve hassalar [özellikler] keşfetmiş, bunları mevki istifadeye koymuştur ve dediğimiz gibi bunlar da “paratoner”de mevcut vaki ve cazip hassalardan başka bir şey değildir. “Franklin” [Benjamin Franklin] vâkıâ paratonerin mucididir. Fakat ne demiri, ne de mıknatısı o icat etmemiştir. Bunun gibi paratoner Franklin’e göre ne ise, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediye de Emin Bey’e göre odur.

Temenni ederiz ki Franklin’in icadî beşeriyeti [insanlığı] ne gibi musibetlerden masun kıldıysa [koruduysa], Emin Bey’in icadî da badema gelip gidecek bütün Şehreminilerini böylece görülür görülmez kazalardan vikaye [koruma] ve muhafaza eylesin.

Y.K

Sırça Köşkten/ Yarabbi Şükür “Kurtuluyoruz!”, 01 Temmuz 1924, Cumhuriyet 56.sayı

Ne ala, bu kere müjde Amerika’dan geliyor. Eski dünyaya yeni dünyanın bu, ilk tebşiridir [müjdelemesidir]. Mesele o kadar umumi ki, “Nev York” [New York] ve “Şikago” [Chicago] matbuatı “Monroe” Prensipleri’ni [Monroe Doktrini’ni] şöyle bir tarafa bıraktılar; aynı zamanda hem bizim hem de onların mukadderatıyla [yazgısıyla] alakadar olan bu ilk ve son hadiseyi bütün cihana ilan etmek lütfunda bulundular ve bu sefer ilan edilen şey müteveffa [vefat etmiş] “Villson”un [Woodrow Wilson] on dört umdesi [ilkesi] falan nevinden bir şaka değildir. Düşününüz efendiler, Amerika gazeteleri bize kıyamet gününün yaklaştığını, gelip çattığını haber veriyorlar. Bu, dünyanın düzeleceği haberlerinden, hiç şüphesiz, daha ziyade akla yakındır. Binaenaleyh, şimdiye kadar yeni dünyadan hiçbir peygamber çıkmadığını düşünüp de Amerikalı fen adamlarının bu fenni kehanetine kulak asmamazlık etmeyelim. Peygamberliğin patentesini hep biz almadık ya! Amerikalılar da Allah’ın kuludurlar. Belki giderayak onlara da mahzun olmasınlar diye gaipten haber verici harikulade insanlar gönderilmiştir. Onlar asırlardan beri hep bizim enbiya ve evliyamızın kavillerine ve kitaplarına inanıyorlar da biz onların bir tek sözüne neden inanmayalım? Hem efendim, akla hayret veren aletlerle fezayı karış karış tanıdıklarına emin olduğumuz bu adamlara inanmayıp da teleskopsuz, dürbünsüz bir rasathanede müdürlük eden müneccim Fatın Efendinin fennî mutalâtına [düşüncelerine] mı (!) bel bağlayacağız? Hayır, ey küreviler [dünyalılar] hayır; bizce muta [veri] olan la şek [şüphesiz], teleskoplu müneccimlerin sözüdür. Mutlaka bu ay değilse, gelecek ay, gelecek ay değilse o bir ay kıyamet kopacak. Ya müteveffa Vilson’dan daha serserem, ya Luid Corc’dan [David Lloyd George] daha serseri veyahut şu mahut Kemanso’dan [George Clemenceau] daha zehirli, daha akur [azgın,

kuduruk] bir yıldız bu üç büyük insanın bundan beş altı yıl evvel, yarım bıraktığı bir işi etmam edecek, yani ufak bir kuyruk temasıyla ve bir an içinde bu viran [harap], muzdarip [acı çeken] ve çürük dünyanın ömrüne hatime çekecektir [son verecektir].

Ey hemcinslerim; bu yalan bile olsa, ne tatlı bir yalandır ve ona inanmakta hiç olmazsa üç ay için ne büyük, ne derin bir huzur ve ferah duyacağız! Ben şu haberle mübeşşir olduğum günden beri merhum Fikret'in dediği gibi:

... bu ümit ile teşyi hayat etmedeyim [hayatı uğurlamaktayım]...

Düşünüyor ve ümit ediyorum ki, etrafımızı saran batı [yavaş hareketli] ve gabi [kalın kafalı] ukalaların bunaltıcı ve boğucu nasihatlerinden; hasut [kıskanç] ve bedhû [kötü huylu, huysuz] kimselerin iftira ve îtisaflarından [yolsuzluklarından, haksızlıklarından] sahte faziletperverlerin mide bulandırıcı, iltihaplı, ufunetli [pis kokulu, irinli] gözyaşlarından; beceriksiz mizahçıların yavan, bayat ve galiz [kaba, çirkin] şakalarından; bazı geçkin ve bunak fikir kahramanlarının müziç [bunaltıcı, tedirgin edici] ve muharriş [tahriş edici, tırmalayıcı, irkiltici, korku verici] naralarından; devlerle boy ölçüşen cücelerin gülünç ve ihtilaçlı [çırpınmalı] hareketlerinden; hulasa hayatı bayağı, adi ve kıymetsiz bir tiyatro piyesi şekline sokan bütün bayağılık, adilik ve kıymetsizlik unsurlarından bir anda halas olacağız [kurtulacağız]. Düşünüyor ve ümit ediyorum ki, millî tesanüt [dayanışma] namına dünkü hırsızlara bugünün hesabını vermekten, henüz kanı ve çamuru kurumamış dünkü elleri nezaketle sıkmadan, bugünün hasenatını dünün seyyiatçılarına [kötülük yapanlarına, kötülerine] tasdik, ve kabul ettirmek ıztırarında [mecburiyetinde] kalmaktan kurtulacağız.

Evet, Ya Rabbi şükür, Ya Rabbi çok şükür kurtulacağız.

Y.K

Sırça Köşkten/ Lüzumsuz Bir Münakaşa, 09 Temmuz 1924, Cumhuriyet 64.sayı

Bir zamanlar İstanbul halkı çürük bakla ve küflü nohut unundan mamul bahtı gibi kara ekmeğini kemirirken “men-i ihtikâr” [vurgunculuğu/ stokçuluğu/ karaborsacılığı yasaklama] komisyonu riyasetine [başkanlığına] geçen ve pek çok kişinin kavlince “men” yerine “revaç” ihtikâra hâdım olan [hizmet eden] bir eski gazeteci, geçenlerde bir ay zevk ve sefa “Karlsbad” [Karlovy Vary] kaplıcalarına gitmişti. Yolda Viyana'ya uğramış, Avusturya reisicumhuruyla bir mülakatta bulunmuş. Bu mülakatı beş altı hafta evvel gazetesinde neşretti. Beş altı haftada “men-i ihtikâr”ın suistimalâtı bile unutulmuştu: fakat her nedense bu mülakatın tesiri bir türlü zail olamadı [yok olamadı]. O günden bu güne kadar Türk matbuatı uzun ve kısa faslelerle

[kısımlarla/parçalarla] bundan bahsedip duruyor. Evvela “Akşam”, sonra “Cumhuriyet” aynı mevzu üzerinde söz söylediler; şimdi de görüyoruz ki “Hakimiyet-i Milliye” bu soğumuş aşı yeniden kaynatıyor. Meğer bu mülakatta ne kadar çok kılûkal [dedikodu] anasırı [unsurları] varmış! Hâlbuki biz, sabık [önceki] bu sualler ve cevaplar bize neyi öğretiyor? Yeni bir demokrasi sistemini mi? Hiç bilmediğimiz bir hükûmet şeklini mi? Bir büyük “vefa-i tarihiye”yi mi? “Tervic-i ihtikâr” komisyonu reisiyle lahik [şimdiki] Avusturya reiscumhuru arasında ceryan eden mukalemede şayanıdikkat hiçbir nokta görmemiş, bu mukalemenin baştan başa metnini okuduktan sonra omzumuzu silkmekle iktifa etmiştik ve kendi kendimize demiştik ki, “sanki bütün gayrı münteşir [yayılmamış, yayınlanmamış] bazı havadisleri mi?” hayır. Hiçbirini değil. Mesela sabık “men-i ihtikâr” komisyonu reis-i lahik Avusturya reiscumhuruna sormuş ki:

- Sizde veto ve fesih hakkı var mıdır?

O da, yok! Demiş. Demek ki tıpkı bizim reiscumhurumuz gibi.

Sabık “tervici ihtikâr” komisyonu reis-i lahik Avusturya reiscumhuruna sormuş!

Sizin saraylarınız, konaklarınız, kâşaneleriniz var mıdır?

O da:

- Hayır; demiş. Ben bu küçük apartmanda otururum. Saraylarımız ya boşurlar. Ya müzeye inkılap etmiştirler.

Bu vaziyette tıpkı biz de görüldüğü gibidir. Bizim reiscumhurumuz da altı yedi odalı bir küçük köşkte oturuyor ve saraylarımızla kâşanelerimize ayağını bile basmıyor. Hatta kemal-i katiyetle iddia edebiliriz ki, Türkiye reiscumhuru Avusturya reiscumhurundan bin kat daha mütevazi ve rahatsız yaşamaktadır. Zira birinin evi elektrikleri, şofaj [merkezi ısıtma] santralleriyle Viyana gibi bir şehrin ta ortasındadır, öbürünün evi ise Anadolu'nun sarp ve çıplak bir kayası üstünde her türlü esbab-ı istirahatden mahrum basit ve vazî [alçak,bayağı,denî] bir inziva yuvasıdır. Bundan başka yine sabık “tervici ihtikâr” komisyonu reis-i lahik Avusturya reiscumhuruna:

- Sizde İstiklal Mahkemeleri var mıdır?

Diye sormuş. O da hayır! Demiş. Bu “hayır”ın neyi ispat ettiğini pek anlamadık. Türk gazetecisi Avusturya'nın bir noksanını mı işaret etmek istiyor! Maksadı “bizde adaleti süratle infaz eden fevkalade mahkemeler vardır. Yazık siz bundan mahrumsunuz.” Hükmünü mü vermektir? Zira, hepimiz hatırlıyoruz ki, mahut gazeteci o mahkemelerin birinden bir evet

kararını aldığı gün “keşke bütün mahkemelerimiz de bunlar gibi olsa!” demişti.

Nihayet, sabık “tervic-i ihtikâr” komisyonu reis-i lahik Avusturya reisicumhuruna, bir zamanlar harp zenginlerine sorduğu gibi:

- Kaç para alıyorsunuz?

Diyor. Reisicumhur, bilmem kaç bin altın “koron” [Avusturya Kronu] cevabını veriyor. Bizim açık göz ve hesabi [hesapçı] mülakatçımız derhâl zihninde bir ameliye riyaziye [matematik uygulaması/hesap] yapıyor. Evvela altın koronu kağıt korona tebdil ediyor [değiştiriyor], sonra kağıt koronu bizim kağıt para ile tebdil ederek “altı yüz lira...” meblağını buluyor. Lakin o dakikada ne hissettiğini pek anlatmıyor; tesirini meskût geçiyor [bir şey söylemeden geçiştiriyor]. Bizce, bu hesap neticesinde “sabık Osmanlı dayinler vekili “mutlaka derin bir hicap ve nedamet duymuştur. Yüzü kıpkırmızı olmuştur ve içinden demiştir ki:

“Bu kadar mesut ve müreffeh bir milletin reisi ayda altı yüz lira maaş almakla iktifa ediyor. Hâlbuki ben bir zamanlar dayinler vekaleti sandalyesinde ayda bin, bin beş yüz liraya sen misin? Demezdin. Ve bilirdim ki, bu bin beş yüz lira zavallı Türkiye halkının bir ecnebi müessesinden süzüle süzüle akan göz yaşlarının mahsulesidir. Bilirdim ki Türk milleti bu parayı tuzundan, ekmeğinden kesip veriyor. Ve buna mukabil ben bu millete borcumu, şükranımı nasıl öderdim? Kah "Serklodyan" [Cercle d'Orient] da kumar oynamak; kah “Nis” [Fransa/Nice] de ve “Monte Karlo” [Monte Carlo] da peşinden dolaştığım bazı dilrübâ [gönül kapan, aşık olunan güzel] kokonalara hediyeler dağıtmak suretiyle... Heyhat; dünya yüzünde meğer ne kadar faziletli ve kanaatkâr kimseler varmış!”

Ve zannederim ki, bundan sonraki saçma sapan sualleri bu şaşkınlık esnasında irat etmiştir [söylemiştir].

Şimdi size soruyorum, mahut mülakatta bu kadar kılükali tevlid edecek ne var!

Y.K

Sırça Köşkten/ Suphi Nuri Bey “Dadaist”, 11 Temmuz 1924, Cumhuriyet 66.sayı

Türkçemizin müthiş bir buhran geçirmekte olduğundan haberdar mısınız? Bizim, ilk yazı yazmaya başladığımız zamanlarda etrafımızda bir hayli lisan hocaları [okunamadı]

mutaassıpları vardı. İki de bir yanlışlarımızı bulur ve kusurlarımızı merhametsizce yüzümüze çarparlardı. Şimdi bu cins insanlar ortadan kalktı, sırta kadem bastı zannediyorum. Zira, Suphi Nuri Bey bile baş makale yazıyor ve etrafından hiçbir hayret ve itiraz sesi duyulmuyor. Hatta bir zamanlar Sina [Suriye] cephesinde yazıcı zabıtlığı veyahut neferliği eden Suphi Nuri Bey'in karalamalarını tashihten baş alamadığı söylenen Ali Fuad Bey dahi bu tarafında muharririn baş makalelerini sekînet [sakinlik] ve inkıyat [boyun eğme/ kabullenme] ile okumaya alışmış görünüyor. Neden Ali Fuad Bey'e kadar gidiyoruz?

Vaktiyle ya ben, ya arkadaşlarından biri, “vazifesini ifa etmek” yerine “vazifesini yapmak” diye yazdığımız için, tam bir ay, cezbesi tutmuş Rufai [Rufailik tarikatından olan kimse] duruşu gibi gür gür gürleyen Süleyman Nazif bile bu başmuharririn yani başında bir takım inşa [düzyazı] numuneleri neşretmek sabır ve tahammülünü gösteriyor. Demek ki Türkçeye karşı o kıskanç alakadan eser kalmamıştır. Ne mübarek devir! Talih yaver olsaydı da biz de şimdi yazı yazmaya başlasaydık her birimizin kendi sahamızda bir şah kesilecektik ve hiç değilse bu nevi gündelik edebiyatta üstat tanılacaktık. Heyhat, birçok fırsatlar gibi bunu da kaybettik. Şimdi işe acele başlamış olmanın cezasını, sabah-akşam Suphi Nuri Bey'in baş makalelerini okumak suretiyle elhak çekip [doğrudur, şüphesizdir diyip] deviriyoruz ve içimizden “Meğer inşa ve lisan üstatları bir vakitler bizim yüzümüzden ne kadar mihnet ve meşakkat çekmişler!” diyoruz.

Mesela, yalnız bir münşi için değil, fakat alelade bir hayvân-ı nâtık [insan] için de şu acayip cümleleri okumaktan daha melâl-âver [usandıran] ne tasavvur olunabilir:

“... ve bunu da bir muvaffakiyet olarak ilan ederek

-

Bol bol iftihar da ettik. Fakat netice meydanda

-

İftihar edecek biz değil Yunandır. (?) Çünkü

-

Bizi bu mukavele [sözleşme] ile Lozan'da adamakıllı kafese koydu (?). Sermuharririn [başyazarın] bir başka makalesinden:

“Fakat bir çok da fena şeylerde yapmış - her gün

--

Cemiyet-i Belediye Emin Bey'e muhalefet ediyor. (Emin Bey'i istiskal olacak) [soğuk davranışlarla hoşlanmadığını belli etme] - Kim bilir yine bugün Cemiyet-i Belediye'de neler olacak. Cemiyet geçen de aleyhine bir rapor tertip etmişti.”

Bu rapor kimin aleyhinde tertip edilmiş? Kim kimi istiskal etmiş? Bir cümlede iki kere dahi edatı neyi ifade eder? Lozan'da bizi kim kafese koymuş? Ve ilâ-âhire...

Görülüyor ki, yalnız bir acemi katip karalamasını değil, aynı zamanda bir deli saçmasını andıran bu başsız sonsuz, bu karmakarışık, bu dallı budaklı laflar yalnız bir lisan münakaşasına bir zemin teşkil etmez, aynı zamanda bir emraz-ı akliye mütehasssını [akıl hastalıkları uzmanını] da alakadar kılabilir.

Nasıl ki, bazı tabipler elyevm [bugün, şimdi] Avrupa'nın birçok taraflarında revaç bulan ve “Dadaizm” tesmiye edilen [adlandırılan] bir nevi meslek adab-ı erkânına tamamıyla birer hasta nazarıyla bakmaktadır. Rivayete nazaran bu “Dadaist”ler lisanı musiki gibi fevkalade seyyal bir hâle getirmek için bütün “müptedi”leri [başlangıçları, baş tarafları], “haber”leri, hatta”fiil” tasrifatını hep bir yana atmışlar ve birtakım adeta nidalardan mürekkep bir dil konuşuyorlarmış. Acaba Suphi Nuri Bey de kendine göre bir “Dadaizm” mi yapıyor? Öyle ya; çocuğun ağabeyi kendi nokta-i nazarına göre “hukuk-ı düvel” [devletlerin hukuku] yaparsa neden küçük birader de kendine göre bir “tarz-ı edebi” icadından memnu ve mahrum kalsın? Yürü, yavrum, yürü! Şimdi dada, dada, yarın tata, tata, inşallah günün birinde olursun paşa! Zira meydan boş ve köyde bekçiler sopasızdır.

Y.K

Sırça Köşkten/ Zaferden Zafere, 13 Temmuz 1924, Cumhuriyet 68.sayı

Paristeki olimpiyat oyunlarına bizden de bir heyetin iltihakına [katılmasına] aleyhtar [karşıtçı] olanlar gözlerini tamamıyla kaybettiler. Şu “istememezük!” zihniyeti her ne zaman, her ne suretle ve her ne sebeple mebni [yapılmış] tecelli ederse etsin; mutlaka menfi, mutlaka memleketein zararına bir netice veriyor. Bereket versin ki, bu meselede “istememezük!” yürümedi ve “isterük” diyenler -her vakit olduğu gibi bu sefer de- kürre-i arz [dünya] üzerinde zaferden zafere koşuyor. Bugün mağlup olan İsveçlerdir; yarın Litvanyalılarıdır, öbür gün Estonyalılarıdır; daha öbür gün bilmem kimlerdir. Dünyanın bütün futbol kaleleri bizim genç ve dinç futbolcularımızın güzergahında adeta mukavvadan birer şato gibi yıkılıp yıkılıp gidiyor. Yeni Türk neslinin bu kuvvet ve kudreti Rum ili fetihlerini, Macaristan zaferlerini, hatta Viyana seferlerini yayan ecdadımızın şan ve şevketini [büyüklüğünü] adeta gölgede bıraktı. Artık bundan sonra bir Bekir Bey'in, bir Alâeddin Bey'in adı, müverrih [tarihçi]

Saadettin hocanın zikrettiği o kadim Türk kahramanlarının adları sırasında dizilmek lazım gelecektir. Öyle ya İsveç kralı demirbaş Karloyu [12.Charles] mağlup ve esir eden eski Türk serdarıyla [başkomutanıyla], İsveç futbol kalecilerini üç defa yere süren yeni kahramanlar arasında ne fark var! Vâkıâ İsveçteki bu son galibiyetimizi demirbaş Karlo faciasının hâlâ devam eden ürküntüsüne hamleyleyenler [bu sebebe yükleyenler, yoranlar] var. Sözde İsveçliler bizi hâlâ o eski azamet ve heybette birtakım devler gibi telakki ediyorlarmış. Fakat bu, bir kuru övünmedir. Uman'dan [Ukrayna'da bir şehir] Bozman'a [Bozeman:ABD'nin Montana eyaletine bağlı Gallatin ilçesinin merkezi olan şehirdir] kadar tam iki yüz şu kadar yıllık bir terreddi [yozlaşma] ve hezimet devremizden Ruslar kadar İsveçliler haberdardır. Sonra karşılıklarına çıkan çocukları gördüler ve savaş başlamadan evvel her birinin kaç metre ve kaç kilo geldiğini ölçtüler; tarttılar; pekâlâ kuvve-i mâneviyyeleri yerinde idi. Eğer biz galip geldikse bu, sırf kendi inadımız, kendi azmimiz ve kendi maharetimiz sayesinde.

Haydi, İsveçliler demirbaş Karlo korkusuna mağlup oldular diyelim; ya Estonyalılar, ya Litvanyalılar ya Polonyalılar ilâ-âhire; neden yıkıldılar? Çocukları kendi hâllerine bıraksak Rusya'nın kızıl ordularını yenecekler; oradan Tibet'e geçip bizim eski arkadaşlarımızla birleşerek Çin ü Maçin'i [Çin ve Çin'in Güneyi] hâk ile yeksan [yerle bir] edecekler.

Allah, Allah; Rum ili istilaları, Viyana seferleri de nedir? Bu gidiş eski Hun veya Cengiz akınlarını andırıyor. Şimdiden bütün kıtaların bu bir avuç Türk dilaveri karşısında tir tir titrediğini hissetmeye başlıyorum ve düşünüyorum ki, şu anda Enver Paşa sağ olsaydı harbiye nazırlığını, başkumandan vekilliğini falan şöyle bir tarafa atıp mutlaka bu seyyar oyun heyetinin başına geçerd. Tek şan ve şeref ikillilerini [taçlarını] ben toplayayım diye...

Lakin oyun deyip de geçivermeyelim. Kadim Yunanistan'ın pek çok destanları olimpiyat pehlivanları için yazılmıştır. "Pendar" [Pindaros] gibi bir büyük şair ancak "disk" atanların, yaya koşusu yapanların, mânia [engel] atlayanların ve güleş [güreş] edenlerin menakıbını [menkıbelerini] terennüm etmekle [anlatmakla] müftehirdir [övünendir]. "Pendar" bu pehlivanları ve bu sporcuları "Truva" "Medik" [Med-Pers Savaşları/Guerres Mediques] veya "Salamın'in" [Salamis Deniz Savaşı] kahramanlarıyla bir tutmak şöyle dursun; hatta bazı ilahlara bile teşbih ederdi. Bundan başka meşhur Yunan hailesi [trajedisi] "Sofokl" [Sofokles] eserlerini tertip etmezden hayli evvel, olimpiyat müsabakalarındaki muvaffakiyetleriyle şan kazanmıştır. Bizde de eskiden büyük kahramanların ekserisi aynı zamanda kuvvetli veya mahir [becerikli] pehlivanlardı. Murad-ı Rabi [4. Murat] Bağdat'ın fethinden ziyade sarayındaki ağır cüsseli adamlarını bir gülle gibi havaya kaldırmakla iftihar ederdi [övünürdü]. Serdarlarımızdan birçoklarının her oturuşta bir kuzu yemiş olmaları

herhangi bir muharebedeki muvaffakiyetlerinden ziyade şayanıdikkat [üzerinde durulmaya, ilgilenilmeye, düşünölmeye değer olan] telakki edilmiştir.

Etrafımızda her hadise bu uzvi [organla ilgili, organik] kahramanlıkların yeniden revaç ve itibar kazanmaya başladığını ispat ediyor. Hiç değilse bunda geri kalmayalım. Yaşasın, Türk sporcuları!..

Y.K

Sırça Köşkten/ Ne İnkisarı Hayal!.. 20 Temmuz 1924, Cumhuriyet 72. sayı

Tahkik heyetinin [Osmanlı Döneminde Ermeni göçmenlerin techir edilmeleri esnasında güvenliklerinin sağlanması hususunda ihmali görölenleri kovuşturmak üzere kurulan heyettir. Soruşturma komisyonu.] raporları nihayet intişara başladı. Bu heyeti teşkil eden zevat çok talihsiz kişilermiş. Zira, ne bu tarafı, ne o tarafı memnun edebildiler. Bu taraf, heyetin betâet [yavaşlık] ve terahisinden [gayretsizliğinden] müşteki idi. Şimdi, o taraf, tahkikatın lüzumu kadar müheyyiç, mutantan ve merakâver [meraka sebep olan] bir netice vermemesinden şikayet edecektir. Aylardan beri bu kapalı kutunun etrafında koparılan gürültüler, ileriye sorulan tahminler, zanlar, suizanlar; hissolanan raşeler [titreyiş, ürkme] ve helecanlar [kalp çarpıntısı]; uydurulan esrareniz efsaneler hep güme gitti. İki üç memur sakın ve soğuk bir “kitâbet-i resmiyye” [devlet dairelerindeki yazışma üslubu] darbesiyle, muhbir, muhabir ve muharrirlerimizin rengarenk belagatıyla açılan bütün bir “devr-i edebi”ye nihayet verdi. Ey hakikat, meğer sen ne kadar çıplak, basit ve sade bir şeymişsin. Nerede o, binbir gece masallarını andıran matbuat dedikoduları? Nerede o -müteveffa bir muharririn dediği gibi- “buram buram” iftiralar, zemler, ta'n [kınama] ve teşniler [ayıplama]? Nerede o, bunların hepsinden daha müthiş fisiltılar, o göz kırışlar, o dudak büküşler, o zehir saçıcı imalar? Nerede o, şeref ve namus borsacılarının cehennemi faaliyeti? Heyhat, demek ki, işin sonu bu yola çıktı? Demek ki, sabık dahiliye vekili “fondan şekerlemelerinden bir tanecik olsun tatmamış. Demek ki, vagon dolusu Ankara'ya gittiği söylenen çiçek buketlerinden hiç kimseler bir yaprak olsun koklayamamış. Demek ki, iki üç günde bir isimleri ve resimleri teşhir edilen mebuslar o baş döndürücü milyonlar dansından beş paracık istifade edememiş. Demek ki, Ağaoğlu Ahmed Bey bir Ermeni komisyoncu değilmiş. Demek ki Mustafa Fevzi Efendi sarığına kadar altına gark olmamış [gömölmemiş]. Demek ki Yunus Nadi'nin bu işte bir dalaveresi yokmuş. Demek ki Ruşen Eşref Benon Değirmenciyan'ın adını bile işitmemiş imiş. Demek ki, demek ki, aramızda henüz birtakım namuslu adamlar varmış!.. Hiç efendim, böyle şey olur mu? Bizim aramızda namuslu adam! Bu ne rezalettir! Başta bulunanlar

kabahati birkaç küçük memurun üstüne atsinlar ve kendileri bu davadan pirüpak çıksınlar! Bu ne vicdan şikaf [acıtan/yaran] bir hâldir! İşte, matbuat erlerimizin ve kalem kabadayılarımızın, şimdi, böyle düşünerek ve böyle hissederek, bütün öfkelerini heyetitahkikiyeden almaya kalkışacaklarını zannediyoruz. Zira, gürültünün “fiyasko”sunu örtmek için mutlaka yeni bir gürültü çıkarmak matbuatımızın [basımımızın] en mutat [alışılmış] sevkülceyş [strateji] usullerinden biridir.

Lakin acaba halk... şu her garabeti ve her cüreti kendi namına ikâ’ ettiğimiz [dayandırdığımız] halk bu usullerin inceliklerine bizim kadar vakıf mıdır? Acaba şu hükümet ve matbuat harbinin bu ikinci safhasında da suizan ve iftira borusuna kulak verenler bulunacak mıdır?

Vâkıâ, meşhur Emil Zola [Émile François Zola] “Dreyfus” skandalı esnasında “Hakikat yürüyor. Onu hiçbir şey tevkıf edemez!” demişti. Fakat biz “Dreyfus” meselesini gölgede bırakan şu hadisede görüp işittiğimiz birçok şeylere göre yalanın da aynı kuvvet ve süratte ilerlediğini ve onu da hiçbir şeyin tevkıf edemediğine şahit olduk ve hak ve hakikate karşı itimadımızı kaybettik. İşte bir kısım İstanbul matbuatının halka ettiği hizmet bu oldu.

Y.K

Sırça Köşkten/ “Ağlebi İhtimal, Belki, İşitmiş İdim...” 25 Temmuz 1924, Cumhuriyet 77.sayı

Heyetitahkikiye raporları skolastik [inanç ve bilgiyi kiliseyle, özellikle Aristoteles'in bilimsel sistemini uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan Orta Çağ felsefesi] kafa ile kitâbet-i resmiyenin mükemmel bir şaheseridir! Aynı zamanda, İsağoci mantığının ne olduğunu bilmeyenler ve Şarklı zihniyetine dair vazih [açık] bir fikri olmayanlar bu raporları okusunlar: Avrupa ile Asyayı birbirinden ayıran uçurumu derhâl keşfedeceklerdir ve diğer taraftan anlayacaklardır ki skolastik kafa demek hiçbir şey hakkında kati bir karar veremeyen müşevveş [karmakarışık] ve mütereddit beyin imiş ve kitâbet-i resmiyye bu beynin dolaşık ve rekik [kekeme,tutarsız] diliymiş ve “ağleb-i ihtimal” [kuvvetli ihtimal, büyük ihtimal] tabiri bu kitâbetin bütün ruhunu, belagatini teşkil eden yegane sözmüş:

Kamil Bey, Saadettin Bey'in müdüriyeti esnasında mebus Yunus Nadi, Kılıç Ali Beylerle dahiliye kalem mahsus müdürü Raşit Bey'in bir iş komutası teşkil etmek, Saadettin Bey'i de aralarına almak istediklerini, komutanın takib-i umur [işler] ile uğraşacağını, alacakları yaraları taksim edeceklerini işittiğini, bunu ağleb-i ihtimal Saadettin Bey'in hikâye ettiğini söylemiştir.

Zavallı vazih Türkçe bu Babıali ağzında bakınız ne anlaşılmaz bir hâle girmiş! Falan falan efendiler bir iş komitesi teşkil etmek istiyorlarmış, komitenin, maksadı (takib-i umur) imiş (iş ile umur arasındaki fark nedir? Ve ne emiri?) alacakları paraları taksim edeceklermiş (nereden alacakları paraları ve kimlere taksim edeceklermiş?) ve bütün girift, mühim ifadenin altında koca bir (ağleb-i ihtimal); eski talim-i edebiyat kitabelerinde bu “lisan-ı galat-ı hilkatın” adı nedir bilmiyoruz. Fakat buna mutlaka bir isim koymak lazım gelse idi biz onu bir “ibhâm-ı müselsel lâ-yetenâhî” [sonsuz bilinmezlik döngüsü] tarzında tavsif ederdik.

Yine rapor hûlasalarında:

“Hüsni Nail Bey Yahya Kemal Bey’den gelen mektubu Razi Bey’e irâe etmiştir [göstermiştir]. Razi Bey bu mektupta İstanbul’a gelmek isteyen Ermeniler hakkında mektubun zirinde [altında] haşiye [dipnot] gördüğünü, mamafih ne Yahya Kemal Bey’i, ne de yazısını tanımadığını, mebusun ismini Yahya Kemal bilirken(!) şimdi bizzat Hasan-ı Nail-i Bey’in Ruşen Eşref Bey olduğunu söylemekle tashih-i keyfiyet ettiğini [durumu düzelttiğini] beyan etmiştir. İlâ-âhire”

Vâkıâ misal olarak gösterdiğimiz bu cümleler -eğer cümle varsa- raporların hûlasalarından müktesiptir [elde edilmiştir]. Yani zavallı hakikat gibi, zavallı Türkçemizi biraz da gazeteci arkadaşlarımız bu sayıklama şekline sokmuştur. Öyle ki, insan, bütün bu “işitmişim; zannedirim; galiba o söylemişti; hâlbuki sonra öyle söylemediğini söylemişti... İlâ-âhire” gibi lafları okurken rüyalarını anlatan bir sürü sairfilmenamların [uyurgezerlerin] sözlerini dinliyorum sanıyor ve her durak yerinde bir kere “hayırdır inşallah!” diyeceğimiz geliyor. Belli ki metinlerde ne şahitlerin ifadeleri, ne hadiseleri, ne bunlardan istihraç edilen vakalar tasnif edilmiş; hepsi de karmakarışık birbirinin üzerine yıkılmıştır.

Bundan on beş sene evveldi. Bizim “Fecr-i Âti” diye bir edebî encümenimiz [alt kurulumuz] vardı. Bir gün “Hilal” isminde bir mevkute [sürelî yayın] bu encümen azasından iki kişiye ve dolayısıyla encümenin şahsiyet-i maneviyesine galiz [kaba, çirkin] bir tarzde bulunmuştu [sözle sataşmıştı, taşlamıştı]. Bunun üzerine arkadaşlardan bazıları mevkutenin müdüründen izahat talebi için “Hilal” idarehanesine gittiler. Anlaşılan müdürle konuşulurken bir münazaa [kavga, çekişme] zemini açılmış, derken arkadaşlardan biri ikisi bastonunu sallamış. Alınız size bir darp ile tehdit davası. Fecr-i Âti bütün azasıyla mahkeme huzurunda.

Müddei [davacı] iki şahid getirmiş, birisi kendi adamı olduğu için dinlenmedi. Diğeri muharrirlerden Bahâ Tevfik idi. Bu muharrir -Allah rahmet eylesin- son derece alaycı, fantazici bir gençti. Şu surette beyanatta bulundu:

“ -Efendim, maraz-ı edebiyat denilen bir şey vardır. Bu illetle malul olanlar hakikati hayalden, hayali hakikatten bir türlü ayıramazlar. Bendenizde bu illetin musabı [hastalığa, musibete uğramak] olduğum için size anlatacağım vaka bir hayal miydi, bir hakikat mi pek iyi bilemiyorum mesela oturduğum yer bir kahvehane miydi, yoksa bir gazete idarehanesi mi? Asla hatırlayamıyorum. Kaç kişi geldiler? Bastonunu sallayan şu efendi miydi, bu efendi mi? Vakit gece miydi gündüz mü? Vallahi hiç biri hakkında size kati bir söz söyleyemem. Bu hadiseye ait bütün hatırat beynimin içinde dans ediyor.”

Bahâ Tevfik’in ifadesine kendi tarafımdan hiçbir şey ilave etmiyorum. Belki eksigi var, fazlası yoktur. Hakim efendi dinledi, dinledi. Düşündü, düşündü iki tarafındaki aza ile bir şeyler konuştu. Sonra bize dönerek:

“ -Efendiler, bu dava hayalattan [hayallerden] ibaretmiş, çıkınız.

Dedi. Sizi temin ederim ki tahkik heyetinin kemal-i ciddiyet ve ehemmiyet ile zaptettiği şahit ifadeleri esas ve mahiyet itibarıyla merhum Bahâ Tevfik’in ifadesinden asla farklı değildir. Fakat ne yazık ki, burada mevzubahis olan şey adi bir darp tehditinden çok uzaktır. Samiler [dinleyiciler] bütün bir millettir ve bu şühûttan hüküm çıkarımlar Bahâ Tevfik’in edebiyat illetiyle malul oluşu gibi bir nevi “kitâbet-i resmiyye” ve “isagoci mantığı” hastalığına musaptır.

Gazeteler, “Hakikat yürüyor.” diye seviniyorlar. Evet, hakikat yürüyor. Lakin “ağleb-i ihtimal” ile; yani koltuk değnekleriyle...

Y.K

Sırça Köşkten/ Rezalet Değil Sefahat, 30 Temmuz 1924, Cumhuriyet 82.sayı

Belli ki şu meşhur temizlik davasını açanların temizleme hakkında hiçbir fikirleri ve mümâreseleri [yatkinlikleri] yoktur. Süpürge süpürürken etrafı toza ve dumana gark eden acemi hizmetçiler ve çamaşır yıkarken kirli suları üstlerine başlarına sıçratan beceriksiz çamaşırcılar gibi her hareketlerinde, her çabalanişlarında pislik ile kendileri mülemma [bulaşmış, sıvanmış] oluyorlar. Bunların başına geçen şu zavallı “vatan” perver gazeteciye bakınız ne hâle girdi. Tezvir [yalan söyleme, ara bozmak için yapılan dedikodu] ve iftira çamurları paçalarından akıyor; nereye gizleneceğini bilemiyor. Hatta arkadaşları, temizlik arkadaşları bile kendisiyle alay ediyor. Biçare çocuk girdiği işte pişman ama, ne yapsın, bir defa kolları sıvamış buldu. Vazgeçse “yine döndü” diyecekler: onun için batmakta devam ediyor.

Bazı maraz-ı hassasiyetli insanlar bu batışta garip bir haz duyarlar; tıpkı o sefih [uçarı] kimseler gibi ki, maddi ve manevi buhrana doğru giderken tatlı bir baş dönmesine müptela olurlar ve kendilerine doğru uzanan kurtarıcı elleri iterek: “bizi zevkimizden mahrum etmeyin, bırakın!” derler. İşte bunun içindir ki, son günlerin, bazılarımızı iğrendiren, bazılarımızı kızdıran, bazılarımızın namus ve haysiyetine dokunan hercümerice [karmakarışıklığına] bakarken bize Bizansvari bir sefahatgahın hayhuyunu [boş, sonuçsuz iş ve çaba] seyrediyoruz hissi geliyor. Burada herkes bir sofranın kenarına yığılıp naralar atmakta, bardak ve kadehleri havaya fırlatmakta, öğürüp öğürüp tekrar içmekte, yanındakine dönüp bî-ser ü bün [başı sonu olmayan, saçma sapan] birtakım sözler mırıldanmakta ve her kalkmak isteyişte düşüp yuvarlanmaktadır.

Temizlik matbuatının hakiki hâliyle böyle bir sefahatgah manzarasının arasında bir fark varsa o da yenilen yemeklerin birtakım sükûnetlerden ve içilen badelerin birtakım tezvirinden ibaret oluşudur.

Bu alem bize “Leydi Makbet” [Layd Machbet]lerin o müthiş ziyafetini hatırlatıyor: herkes yiyor, içiyor, teganni ediyor [şarkı söylüyor]. Fakat bu perdenin arkasında meşum [uğursuz] bir hayalet, adı söylenmez bir iş için telaş ve helecan ile dolaşmaktadır.

“ -Ey bu akur [azgın, şiddetli, kuduruk] cümbüş içinde bihuş olanlar [aklı başından gidenler] haberiniz var mıdır ki, bu meşum hayalet sizin gürültüleriniz sayesinde yaşıyor? Haberiniz var mıdır ki, yarın şafak feci bir manzara üzerine sönecektir?

Hayır... kim kime, dum duma! Vur patlasın, çal oynasın ve “orji” [cümbüş, âlem] devam etsin. Sabahı düşünen kim? Dem bu dem, saat bu saattir. Perdenin arkasında “Leydi Makbet” bağılıyor:

- Hurra!..

Çünkü meşum hayalet endişnaktır [endişelidir, kederlidir]. Gürültünün devamını istiyor: kalbini burkan korkunç sırrın sesi duyulmasın diye...

İngiliz şairi “Şakspir” [Shakespeare]in bu hailesini görmeyenlere temizlik matbuatımızın şu mühlik [öldürücü, tehlikeli] cümbüşü ile İskoçya kralının sarayındaki ziyafetler arasındaki müşabeheti [benzerliği] ve “Leydi Makbet”le anarşi ve irtican [gericiliğin] ne kadar birbirlerine benzediğini asla anlatamayacağız.

Temenni ederiz ki, Nasreddin hocanın söylediği gibi bunu, bilenler bilmeyenlere anlatsın! Ve bu Mecnunane sefahat bir nihayete ersin ve hakikatin sesi duyulmak için bu

yaygara, bu çığlık bir parça dinsic.

Y.K

Tahlil ve Terkip Hassası/ Avrupalı Bize Ne Tarafından Faiktir, 3 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 86.sayı

Bu makaleme başlayacağım esnada imdadıma İstanbul'daki heyetitahkikiyenin raporları yetiştii. Bunlar, fikrimi izah için aramakta olduğum misallerin en barizlerini teşkil ediyor. Biz bu raporların tarz-ı tertibine bakarak bir Avrupalı kafasıyla, bir Şarklı kafasının arasındaki farkı anlayacağız. Yani mevzumuzu evvela zıddıyla tarif etmiş olacağız.

Heyetitahkikiyenin üç dört aylık eser-i mesaisi olan bu raporlarda ne görüyoruz? Önce bunu arayalım:

Görüyoruz ki, bunlarda Ermeni firarileri hadisesine dair bütün malumat (yani bilgiler) yığın hâlinde toplanmıştır; hatta ekseriya, birbirini tutmayan tahkikat ve ifadat bile -büyük bir bitaraflıkla [tarafsızlıkla]- yan yana, üst üste konulmuştur. İstedığınız kadar tarih, şahıs, mahalle isimleri var. Vekâyiin [vakaların] hudûsu [meydana gelmesi] esnasında göze çarpan en küçük hadiseler bile zaptedilmiştir. Lakin bunların hiçbirisi lazım geldiği gibi tasnif ve tertip edilmediği için raporları okuyanlar meseleye dair daha birçok malumata destres olmakla [erişmekle, elde etmekle] beraber onun mahiyet ve esasına evvelkinden ziyade nüfuz edemiyorlar ve belki bu husustaki fikri daha ziyade bulanıyor, sık bir ormanda yolunu kaybeden kimseler gibi sağa mı gidecekler, sola mı şaşırıp kalıyorlar. Sık bir orman... evet, bizce Şarklı kafasının yegane timsali işte budur.

Filozof Rıza Tevfik'i yakından tanıyanlara bu nevi kafanın daha insani bir misalini arz edebileceğiz. Bu adam bütün ahlaki kusurlarına rağmen çok bilgiliydi. Hususıyla bazı fikir ve ilim sahalarında kendi evinde dolaşır gibi dolaşırdı. Fakat bütün bu bildiklerini otur da yaz, dediğimiz zaman ne yapacağını şaşırır kalırdı. İşin içinden bir türlü çıkamazdı. Hatta bütün talakatına [düzgün, güzel konuşma yeteneğine] ve suhuletine [kolaylığına, uygunluğuna] rağmen herhangi bir felsefe ve edebiyat meselesini şifahen [ağızdan, sözle] muntazam bir surette izaha kadir değildir. “Kant”tan bahsederken, “Spensır”a [Herbert Spencer], “Spensır”dan bahsederken garip bir tedai efkâr [fikirler çağrışımı] ile Şeyh Sadi Şirazi'ye atlıyordu. O nesil içinde alim geçinenlerimizin ekserinde bu zihin dağınıklığının birçok alametlerini görmüşümdür. Bunun içindir ki, bizde alim ve filozof demek biraz da dalgın ve perişan adam manasını ifade eder. Bu hususta Türk ammesinin [kamusunun] hakkı vardır. Zira, kendi arasında daima böyle alim ve filozof tiplerinden başka türlüünü görmemiştir. Ve

asıl filozof, asıl alim kafasının dağıtıp toplayıcı hassasından bir numuneye tesadüf edememiştir. Hâlbuki bugünkü günde ilmî kafadan yalnız muntazam ve intizamperver kafa anlaşılır. Hâl-i tabiidan [doğal olarak] fazla dolu, geniş ve dağınık bezyinlere ise ne denildiğini biliyoruz. Sonra ikinci bir nokta: ilim, çok bilmek değildir; bildiğini iyi bilmektir. Avrupa'da ihtisas zümreleri ancak bu hakikat sayesinde tekvin ve teşkil edebiliyor. Ve yine bu sayede cemiyette intizam, fertlerde intizam hasıl olur. Zaten bizce medeni memleket muntazam memlekettir; medeni insan muntazam insanın mürâdifi [eş anlamlısı] olmalıdır. Lakin muntazam memleketi yapabilmek için evvela ruhların ve dimağların intizamını temine çalışmak lazım olduğunu unutmayalım. Bizim dimağlarımız ve ruhlarımız intizamdan mahrum mudur? Buna, bila tereddüt [tereddütsüz] “Evet!” cevabını vereceğim ve medeniyet sahasındaki zaafımızı ve mağlubiyetlerimizi hep bu derde atfedeceğim.

Size yukarıda iki kafa perişanlığı numunesi gösterdim. Muhitimizde buna dair yüz binlerce numuneler göstermek kabildir. Fakat en ziyade enmûzeci [örneği, numunesi] oldukları için bunları intihap ettim [seçtim].

Bu perişanlığı millî veya fitri bir nakısa olarak telakki etmemelidir. Bilakis Türkte “aklıselim” her milletten daha ziyadedir; hatta denilebilir ki Türkün farıkası [ayırıcı özelliği] aklıselimidir, fakat biz bu hassaya [özelliğe] ancak okuyup yazmış köylü tabakasından itibaren yine Anadolu'nun mutavassıt [aracı] bir tabakasına kadar tesadüf edebiliyoruz. Ve bir taraftan medresenin, diğer taraftan mektebin yetiştirdiği münevver sınıfa doğru yükseldikçe “aklıselim”in izini tamamıyla kaybetmeye başlıyoruz. Demek ki -eğer tamim [genelleme, genelleştirme, genelge] caizse- hepimize has olan bu “perişan-ı efkâr” [dağınık fikirler] bu “akamet-i zeka” [verimsiz zeka], dimağımızın bu daima müphem ve muğlağa doğru gidişi, bizde çocukluğumuzdan beri aldığımız tehzipten [yüksek kültürden, düzeltmeden, yontmadan, arındırmadan, ayıklamadan, yüksek tahsilden] hasıl olma bir arızadır. Bu noktainazardan mektep ve medreselerimize bütün manasıyla birer zeka makteli [cinayet işlenen yer] namını vermek lazım gelir.

Bu satırları okuyanlar arasında birçok kimseler “medrese” ile “mektep”i yan yana zikr ve her iki müesseseyi aynı telakki edişimizi bir parça hayretle karşılayacaklardır. Filhakika yalnız isimleri ayrı olan bu iki müessese esas itibarıyla hemen hemen birbirinin aynıdır. Zira eğer bunların birinde İsağoci mantığı, fıkıh ve ilm-i beyan tedris ediliyor ve diğerinde ulum-u müspet namını verdiğimiz Avrupai bilgiler öğretiliyorsa, her ikisinde de cari olan tedris ve talim usulleri yekdiğerinden asla farklı değildir. Bilgiler, yani tedris programlarındaki mevad [maddeler] birbirinin aksidir. Hatta zıddıdır. Fakat bu zıt bilgiler kafalara aynı tarzda, aynı

teksif [yoğunlaştırma] ve tazyik [basınç] usulüyle yükletilmektedir. Medrese ile mektep arasındaki garabet [tuhafılık] yalnız bundan ibaret de değildir.

Mektep programlarımızda birçok medrese mevadı da muhafaza edilmiştir. Orta tedrisatta daha düne kadar “nasara yensuru” usulüyle Arapça dersi ve yüksek tedrisatın bazı aksamında tefsir ve fıkıh gibi tamamıyla Skolastik dersler kimya, fizik, felsefe ve “ilm-i iktisad” nevinden asri dersler arasında aynı ehemmiyetle okutulmakta idi veyahut okutulmaktadır. Bizce bu melez tahsilin birçok noktainazardan halis muhlis Skolastik tehzipten daha muzır [zararlı] olduğu kanaatindeyiz. Bu beliyeden [beladan] bizde ancak bazı zümreler kurtulabilmiştir. Bunların başında askerleri “erkânıharpleri” [kurmayları] ve hekimleri buluruz. Sırf teknik ve fenni terbiye gören bu zümreler onun içindir ki, memleketimizde Avrupalı tipe en yakın olanlardır. Ve yine onun içindir ki, biz Avrupa ile ancak bu tarafımızdan boy ölçüşebiliriz. Aramızdan herhangi bir büyük Avrupalı kumandanından daha mükemmel kumandanlar çıkarabiliriz. Ve hiç tereddüt etmeden maruf bir Türk hekimini herhangi bir ecnebi doktoruna tercih edebiliriz Bunun yegane sebebi zikrelediğimiz mesleği tahsil şubelerindeki tedrisatın mütecanis [bağdaşık, hemcins, homojen] oluşudur. Binaenaleyh mekteplerimizde, mektep programlarımızda bu kati tecanüsü [uyumu] temin etmek lazım geliyor. Muntazam kafalara ancak bu sayede nail olabileceğiz.

Muntazam kafanın farikası nedir? Bunu makalemize serlevha [başlık] ittihaz ettiğimiz [aldığımız, olarak gördüğümüz] tahlil ve terkip hassasında aramalıdır. Bunu bulduğumuz zaman hem muntazam kafanın ne olduğunu, hem de Avrupalının bize karşı faikiyet [üstünlük] sırrını derhâl keşfetmiş olacağız. Tarifi, herhangi bir, “mantık” kitabının ancak bir köşesini işgal eden bu (düşünüş usulü), bütün “ulum-u müspete”nin esasını ve anahtarını teşkil etmektedir. En yüksek hakikatlere varmak için her alimin, her kaşifin, her filosofun kullandığı yegane alet budur. Fikir, farzîyelerden tecrübeler, tecrübelerden vakalara, vakalardan netice ve düsturlara doğru yürürken ancak bu iki koltuk değneğine istinad eder [dayanır].

Cihanın mazlum ve meşum hadisatı içinde içtimai ve millî bir hakikate doğru ilerlemek isteyen diplomatın da yegane feneri ve pusulası budur. Ticari ve millî bir muamelede bir iş adamının muvaffakiyetini temin eden yine bu muhakeme ve mülahaza usulüdür.

“Peki, bu hassa [özellik] nasıl iktisap edilir [kazanılır, elde edilir]?” Diyeceksiniz. Bu, bir tehzîb [ıslah etme] işidir. Ve bunu tarif için tekrar “insaniyet” bahsine rücu etmek [dönmek] lazım gelecektir.

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Tersine Dönen Kıymetler, 04 Ağustos 1924, Cumhuriyet 87.sayı

Eskiden sözünde durmak bir meziyet sayılırdı. Şimdi sözlerinde durmayan kimselere birer kahraman nazarıyla bakıyorlar.

Çok uzaklara gitmeye hacet yok; şu İttihat ve Terakki devrinde siyasi ahlakın ve ictimai faziletin yegane umdesi sebat ve sadakatti. Bir kere merkezi umumi membandan içmiş olan bir insan herhangi bir diğer çeşmeden bir tas su içecek olsa ona hain, ahlsız, deni, alçak -bilmez miyim daha neler- denilirdi ve “dönek” tabirinde bütün bu sıfatların hepsi hulasa edilmiş olurdu. Dönek... bu, adeta idam kararını mütezammin [kapsayan] bir kelimeydi. Zira, her “dönek!” hitabının arkasında -en hafif- bir “kötek” cezası gelirdi.

Hâlâ yakasına dört elle yapışılan şu Ferid Bey’in yegane kabahati, bundan on altı yıl evvel İttihat ve Terakki cemiyeti sayesinde mebus olduktan sonra günün birinde o cemaatin izni olmaksızın zamanının kodamanlarından birine karşı ağız açmasından ibarettir. Fakat bu şaibe (!) -hey gidi günler hey, şimdi bunun adına celadet [yiğitlik] diyorlar- evet, bu şaibe zavallı adamın etini hâlâ bir cehennem damgası gibi cayır cayır yakmaktadır. Tazyikler [baskılar], tehditler, zindanlar, sürgünler hiçbir ceza, hiçbir ukubet [ceza, eziyet] Ferid Bey’in bu günahını, bu küfrünü, bu küfran [nankörlük] nimetini ricâlü’l-gayba [tasavvuf inancına göre Cenâbıhakk’ın âlemi idâreye memur ettiği, kendilerine olaylara hükmetme izni verdiği ve insanlardan kim olduklarını gizlediği sevgili kullarına] unutturamadı. Ezeli ve ebedi ruh onu ne vakit ve nerede olsa yakalıyor, sarsıyor, hırpalıyor ve yine bir türlü hıncını alamıyor. Allahın Rıza Nur adlı kulu da, aynı günah yüzünden aynı ukubeti senelerden beri çekip durmaktadır. Daha bunlar gibi dönekler misali mi istersiniz? Size yüzlercesini sayabilirim. Lakin ne lüzumu var! Aşağı yukarı bir rub asırdan [çeyrek yüzyıldan] beri teşhir, tezyif, tahkir ve tekdir edilmiş bu biçareleri bir de biz teşhir etmeyelim. Yalnız bilelim ve hatırlayalım ki bir zamanlar siyasi ahlakın böyle bir telakkisi vardı. Şimdi ise yine aynı insanlar halk fırkasının inzibatına riayet eyleyenleri dalkavuk, satılmış, esir ilâ-âhire.. Gibi tamamıyla ters sıfatlarla tevsif edip duruyorlar ve sırf bu fırkanın veyahut bu fırkayı doğuran teşkilatın ve bu teşkilatın başında bulunanların gayret ve himmetiyle mebus intihap edilir edilmez [seçilir seçilmez] hem o fırkaya, hem de o teşkilatın başında bulunanlara dirsek çeviren, yumruk sıkın ve diş gıcırdatan dört beş efendiyi bir celadet ve hamaset mümessili olarak gösteriyorlar.

Bu efendiler kendilerini mebus intihap ettiren fırka ile zımnî [gizli] bir mukavele

akdetmişlerdi [yapmışlardı, düzenlemişlerdi], bir senet imzalamışlardı. Muayyen bazı umdelere iktida ettiklerini [uyduklarını] söylemişlerdi. Farz edelim ki, birdenbire bu mukaveleyi yırttılar, bu senetteki imzayı sildiler ve bu sözü unuttular; şimdi bunları ahlaki bir harekette bulunmamış mı telakki edeceğiz? Ricâlü'l-gayb “Evet!” diye homurdanıyorlar. Siyasi ve ahlaki kıymetlerin bu, ne garip ve ne baş döndürücü bir hercümercidir [karmakarışıklığıdır]!

Eskiden İttihat ve Terakki'nin ikinci bir noktınazarı daha vardı ki bu da külli [tamamen] tebdile [değiştirmeye] uğradı. Mesela bir vakitlerde vatandaşlardan birinin hoş görmediği ve tenkide hazırlandığı bir şeyi oldu mu ona: “Gel, gel bizim içimizde söyle dışarıdan bağırma!” derlerdi ve bu nasihatı tutanlara “terbiye-i siyasiye” mükemmel bir “insanı kamil” nazarıyla bakarlardı. Hâlbuki şimdi... Hâlbuki şimdi bu tarz hareketin adı pısrıklık, cesaretsizlik, hatta namertliktir:

“ -Yüksek söyle. Bağır. Efkârıumumiye işitsin anlasın. Neden korkuyorsun!

“ -Filvaki korkulacak hiçbir şey olmadığını biliyorum ve bunu bildiğim içindir ki, bağırmiyorum. Biliyorum ki bu devrin ne tırnak sökülen zindanları, ne sehpa altında kurulan divan harpleri, ne de insanı karanlıkta arkasından vuran fedaileridir. Bu sükûnet ve bu emniyet içinde bar bar bağırmanın manası şirretlikten başka neyi ifade eder?

“Şirretlik” mi! Ne diyoruz? Belki, şimdi, bunun da manası değişmiştir. Lisanın ve fikirlerin bu baş döndürücü inkılabı içinde konuşmak ne güç oluyor!

Y.K

“İstanbul Matbuatı” Devleti, 13 Ağustos 1924, Cumhuriyet 96.sayı

Şu Ermeni meselesinde methaldar [bir işe karışmış olan, bir işte parmağı olan] oldukları söylenen mebuslar, yüz bin kere, yüz bin vasıta ile kendileri hakkında uydurulan tezviratı [yalan dolanı, dedikoduları] tekzip ettiler [yalanladılar]. Mesela biri falanın İstanbul'da ziyafet çektiği gün Ankara'da bulunduğunu, diğeri falan efendiyi ömründe bir defa tanımamış olduğunu, bir diğeri “Daha girecek Ermeni yok mu?” mealindeki mektubun kendisi tarafından yazılmadığını ispat etti. Hem nasıl ispat! Bunu insaf ve izan [anlayış] sahibi olanların hepsi takdir ederler. Şimdi de dövenlerle dövülenler arasındaki mesele var. Kılıç Ali Bey (dârib) [döven] hâlâ müstantike [sorgu yargıcına] gitmek istemiyormuş. Kılıç Ali Bey diyor ki “Ben çağırılmadım. Çağırılırsam giderim.” Bundan daha kati bir söz olur mu? Hayır. Kılıç Ali Bey kanuna karşı geliyor ve mahkeme kapısında ifadesini vermekten imtina ediyor.

Bunu söyleyen ne müddeiumumdur [savcıdır], ne müstantikedir; matbuattır. Kime inanacağız? Bittabi [doğal olarak] matbuata... Zira, bu memalikte [memleketlerde] yegane kuvvet odur. İtham ediyor [suçluyor]: istintak ediyor [sorguya çekiyor]. Muhakeme ediyor [yargılıyor]. Hüküm veriyor. Elinde vesaiti olsa bir de ceza tayin edecek. Bakınız; mahut abuk sabuk fezlekede [özette] isimleri geçenler hakkında henüz tahkikat soruşturma tamik edilmemişken [derinleştirilmemişken], bunlar hakkında meclis tarafından, ne de adalet makamından hiçbir hüküm verilmemişken, matbuat bunları derhâl maznun [sanık] ve müttehem [suçlu] telakki etti. Hatta zannederim bazıları mücrim [suçlu] sıfatını da bahşetti. Demek ki her milletin hukuk-ı esasiye kitaplarında lafzen [?] ve dördüncü kuvvet namını alan matbuat bizde diğer bütün kuvvetleri nefesine cemi etmiş bulunuyor. Zira, ikide bir hükûmeti bir meclis gibi istizaha çeken [sorguya çeken], bir mahkeme gibi şunun bunun hakkında cürümler [suçlar] bulup çıkaran teşri [yasama] ve adli kuvvet en çok kendini burada hissettiriyor. Bu vaziyete göre diyebiliriz ki, memleketimizde iki devlet var. Biri Türk matbuatı devleti, diğeri Türkiye Cumhuriyeti Devleti... Ve bu iki devletten birinin makarı [ikametgahı] İstanbul, diğerininki Ankara'dır.

İstanbul matbuatı devleti Ankara devletine ikide bir ultiatom gönderiyor. Diyor ki “Sana mensup birtakım adamlar benim hududumdan içeriye giriyor. Ben bunları kendi kanunlarıma nazaran şüpheli işhas olarak telakki ediyorum ve hepsini birer birer mahkememe verip haklarında hüküm çıkartıyorum. Haberin olsun!” Ankara devleti cevap veriyor. “Rica ederim. Kendi tebaam [idarem altında bulunanların] hakkındaki hükmün infaz [uygulama] ve icrası [yerine getirilmesi] hakkını olsun bana bırak. Gönder bakayım. Davayı bir de ben rüyet edeyim [göreyim].”

İstanbul matbuatı devleti kızıyor: “Nasıl!” diyor. Benim adaletimden şüphen mi var! Bu hareketi bir “kazus belli” [casus belli/savaş sebebi] telakki ediyorum. Sakın ha!” İstanbul matbuatı devleti bazen Ankara devletinden gelenlerin kıyafetini beğenmiyor: “Burası Ankara değil kalpaklım!” diye bağırıyor. Bu biçareler tıpkı kurûn-ı ûlâda [İlk Çağ'da] Atina Cumhuriyeti'ne misafir olmak gafletinde bulunan Asyalılar gibi hemen bir esir-i harp muamelesi görüyor. “Süpür bakalım şu pis sokaklarımızı! Aç bakalım. Şu dar caddelerimizi! Yap bakalım. Şu harap evlerimizi! Temizle bakalım, şu dolu lağımlarımızı!” İlâ-âhire... Gibi hidemât-ı şâkka [ağır ve güç hizmetler, mahkûmlara yaptırılan toprak kazma, taş taşıma gibi ağır hizmetler] ve süfliyyeye [alçaklığa, adiliğe] mecbur tutuluyor. İşte dün zavallı Haydar Bey'in, işte bugün biçare Emin Bey'in sırf Ankara'dan gelen birer adam sıfatıyla burada gördükleri tarz muamele. Zannedersiniz ki şu nevi şahsına munhasır matbuat devleti

Anadolunun karşısında bir nevi Yunan devleti istihalesidir [başkalaşımıdır] ve Ankaradan Yunan istila ordusunun düçar olduğu [uğradığı] hezimetin [yenilgininin] intikamını almak istiyor. Çünkü bugün bu devlet tarafından mütemadi [sürekli] hakarete, tazyike [baskıya], tezyif [küçük düşürme] ve iftiraya uğrayanların hemen hepsi dün bu orduya karşı boğuşanlardır. Çünkü dün bize bir kıta [askerî birlik] veren Gaziantep kahramanını farzımuhal olarak Fransızların eline teslim etmiş bulunsaydık belki İstanbul'dan daha nazikâne bir misafirperverliğe mazhar olurdu. Çünkü...

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Gîrüdârın Fevkinde Bir İdil, 19 Ağustos 1924, Cumhuriyet 102.sayı

Frenkler saf ve râiyâne [çobanca, çoban tarzında, pastoral] muaşakaları [aşıklığı] “idil” tesmiye ediyorlar. Alelade muaşakalara bile müsait olmayan bu münakaşa [tartışma] ve muaraza [çekişme] devrinde -hususiyile matbuat gibi bir gîrüdârda- Ağaoğlu Ahmed Beyle “Tanin” başmuharririnin mülâtafe [güzel muamele etme, latife etme], musafaha [selamlaşma, el sıkışma] ve muânakalarına [boynuna sarılmalarına, kucaklaşmalarına] bundan daha mükemmel bir isim vermek mümkün müdür? Birisi, “Arkadiya” [Arcadia] ormanlarında dolaşan “satir”ler [yergiler] gibi coşkun, rint [sarhoş], beşuş [güler yüzlü]; diğeri memba başındaki periler kadar şen, şuh ve fettan; bütün gençlik, bütün neşve [neşe], bütün sevda ve coşuş hamleleri sanki bu iki geçkin [yaşlanmış] kalbin içine toplanmıştır. En terütaze [körpe] en turfanda [yeni, taze] muharrirlerimizin bile vakti geçmiş, kısmeti çıkmamış ihtiyar kızlar gibi surat asıp huysuzluk etmekten başka bir şey yapamadıkları şu kasvetli anlarda, şu mağnum [sıkıcı, kaygılı] neşriyat ormanında yalnız şu iki salhurde [eskimiş, çok yaşlı, yıpranmış] insan bülbüller gibi şakımasını, güvercinler gibi “gu gu” demesini ve bütün ilkbahar kuşları gibi cıvıldamasını biliyorlar. Allahım; ne zamandır, bir sürü tehdit, tehkir ve tezyif sözlerinden; ne zamandır, birtakım boğuk boğuk hırs ve haset vaveylalarından; ne zamandır dış gıcırtilarından ve gırtlak hırıltılarından başka bir şey duymayan kulaklarımıza bu ne latif [yumuşak, hoş], ne cavidani [ebedi]; bu ne onulmaz [şifasız, iyileşmez] bir neşve ve sabahat [güzellik, tazelik, latiflik] musikisidir!..

Birisi: “Ahmed Bey’i ben çok severim!” Öbürü: “Cahid Bey ile konuştuğumdan dolayı çok memnunum!” diye başladılar. Sonra bir parça daha açıldılar; biri: “Ah ne olurdu; dedi. Daima böyle yan yana, baş başa, zânû be zânû [diz dize] kalsaydık.” Öbürü “Oh; dedi. Zaten öyle, ezelden beri daima öyle değil miyiz?” Biri “Ya bu çîn-î ebru [kaş çatıklığı], şive-i sitemkâr [sitemkâr üslup] nedendir?” diye sordu. Öbürü cevap verdi: “Bu durumla seni

üzdümse affet maşukanın etvarındaki perişanlık daima fazla muhabbettendir!” “Bir parça daha munis [alışılan, alışılmış, sıcakkanlı, uysal, uygulanabilir], daha tatlı ve daha cana yakın olmak var iken kah, kah neden yan çizip gezersin?” İlâ-âhire..

Şair Nedim’in bir tabiri üzere bu “güft ü gûy-ı âşıkâne”yi [aşıkça dedikoduyu] dinleyenler bir an gözlerini kapayıp hayalata dalsalar kendilerini, mutlaka, lale devrinde bir “meclis-i rindane”nin içinde zannederler.

Filvaki arkadaşlarımızdan biri bu “güft ü gûy” ı pek ciddiye aldı ve bundan müspet [olumlu] hiçbir netice çıkmayacağını ihsas etti (sezdirdi, ima etti) biz yine bu yekta [eşsiz] matbuat “idil”i kahramanlarını minnet ve teşekkürle alkışlamaktan kendimizi alamayacağız. Zira, -biraz evvel söylediğimiz gibi- bu kasvetli devirde ve bu gîrüdârın fevkinde [savaşın üstünde], çoktandır mütehassiri olduğumuz [hasretini çektiğimiz] şetaretli [şenlikli] ve şâikâne [şevkle, arzulu bir şekilde] dakikalar yaşatmaya muvaffak oluyorlar. Hem de bütün hareketlerimizden mutlaka müspet bir netice beklemek niye? Her “idil” -masallardaki gibi- mutlaka bir düğünle mi bitmelidir? Hayır; bilakis... asri telakkiye göre izdivaçlar aşkların mezarıdır ve sevginin devamı için her hâlde [kesinlikle] bir tarafın vefasızlık etmesi lazımdır. Bunun hangisi tarafından vuku bulacağını tahmin etmek pek de güç bir mesele değildir. -Yine “Nedim” mi yoksa laedrilerden [anonimlerden] biri mi söylemiş bilmem- İstanbul’un dilberi vefasız olurmuş! Binaenaleyh...

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Demokrasi Kabalık mıdır?, 22 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 105.sayı

İstanbul ve İstanbulluluk en güzel hususiyetlerinden birini kaybetti: nezaket... Buna, şimdi, riya, tabasbus [dalkavukluk] ve tekâpu [birinin her dediğini yapma, onaylama] gibi isimler veriliyor ve ulu orta en galiz kelimelerle, tabirlerle konuşmak, sokakta, hususi veya umumi meclislerde olduğu gibi, fikir ve politika aleminde de paldır küldür, ite kaka hareket etmek demokrasinin, hürriyetperverliğin şiarından addolunur. Vapurlarda, travmaylarda birbirine yer verenler veya dar bir yerde kendine yol açmak için “müsaadenizle” diyenler veyahut birinin ayağına basınca af dilemek lüzumunu görenler tamamıyla tarihe karıştığı gibi “efendim”le, “siz”le, “bendeniz”le konuşan mütevazi ve mahviyetkâr [kendine değer vermeyen, aşırı derecede alçak gönüllü, çok mütevazi] (!) kimselere de artık hiç tesadüf edilmez oldu. Yeni İstanbullu nesli, müsavat [eşitlik] prensibini mutlaka ahire hakarete ve kendi taşkın ferdiyetini mutlaka ahirin şahsiyetine tecavüzle ispat etmek dâiyesinde [arzusunda] buluyor. Bunun neticesinde bir ictimai itişip kakışmadır gidiyor. Mektep

çocukları görüyoruz ki muallimlerini takdir ediyor [azarlıyor]; muallimler görüyoruz ki henüz vazife başındayken maarif vekili ile aleni muaraza [çekişme] ve münakaşalara [tartışmalara] giriyor. Evlat var ki babasına hayat dersi veriyor, baba var ki evladıyla cah [yüksek mevki, makam, rütbe] ve ikbal rekabeti yapıyor. Yine bunun neticesi olarak görülüyor ki devlet ve hükûmet mekanizmasında ne silsile, ne merâtip şekli kalmış, memur amirin dediğini, amir memurun istediğini anlamaz bir hâle girmişti. Polis neferleri polis müdürlerinin icraatını tenkit eder; vali dahiliye vekilinin aleyhinde bulunur; şu bir buçuk sene zarfında bunların hepsini gördük, işittik. Biz bütün bunların sebebini, geçirmekte olduğumuz bir “terbiye” buhranında buluyoruz ve bunun en bariz, en vuzuh [açık] arazını [belirtisini] matbuatımızda müşahade ediyoruz. Harp senelerinin emreylediği millî tesanüt [dayanışma] gevşemeye yüz tuttuğu, ecnebi ve bab-ı ali sansürünün kalktığı günden beri bu meydanda ne sözler duyduk; ne tavırlar, ne muameleler gördük; hatta bizzat hepimiz -hiç değilse bir kere- ne müthiş, ne galiz sövüşmelere dövüşmelere karıştık, pekâlâ hatırlıyoruz. Bu gibi arbedelerde birbirimizin suratına fırlattığımız küfrümüz hurufatının en temizini -bir zamanlar kırkını geçmiş sakallı adamların bile yüksek sesle okumaktan utandıkları- Eşrefâne [şair Eşref tarzı] hicviyelerde bile bulmak kabil değildir ve bu nevi edebiyat gittikçe terakki ediyor [ilerliyor]. Bazıları müstesna olmak üzere herhangi bir gün, herhangi bir gazeteyi açınız, eğer bunun içinde “dalkavuk”, “uşak” “rezil”, “alçak”, “satılmış”, “şaki” [haydut], “dâgî” [eşkiya, asi] kelimelerinden muarrâ [arınmış] bir makaleye, bir fıkraya tesadüf edebilirsiniz bana söyleyiniz. “Evet, hele mizah gazeteleri” mi diyeceksiniz? Heyhat; meselenin bu tarafına temasa bile cesaret edemiyorum. Bahsettiğimiz terbiye buhranı burada azami derecesine varmış; mültehib [iltihaplı] ve müteafin [kokmuş] bir hâle girmiştir ve bu kurtlanmış yaranın üzerine eğilmek için yüzümüze bir maske geçirmek lüzumunu hissederiz. Bunların nüktesi insanın üzerine fişkırان bir cerahat [irin] gibidir ve şakalarının birer balgamdan hiç farkı yoktur.

Geçen de bunlardan biri şu satırları yazan adamı bir “oturağın” -affedersiniz- evet, bir oturağın içine koymuş ve bunun başına da en hafifi “yalancı”, “düzenbaz” kelimelerinden müteşekkil galiz bir şetimnâme [sövgü yazısı] geçirmiş ve kendi kendine bir nevi mizah yaptığına gani olmuştur. Bu gazetenin benimle böyle bir eşek şakası yapmaktan maksadı nedir bilmiyorum; çünkü müddeti hayatımda, hamdolsun, bu neviden o baş ile düşüp kalktığımı veya geçici bir muarefede [tanışmada] bulunduğumu hatırlamıyorum. Eğer bu yavan sırnaşmadan maksat bir nevi siyasi muhalefet gayretkeşliği ise bunun da bir tarzı, bir üslubu vardır sanırım. Tarz ve üslup mu? Neler söylüyoruz! Efendiler, biraz insanlık, biraz terbiye

diyecektik.

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Kaplumbağa İle Tavşanın Yarışı, 23 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 106.sayı

Mademki -bazı vakalara ve bazı istihbarata göre- karşımızda mektep kaçkını bir alay çocuk var ve mademki bunlar ikide bir devlet ve millet işlerini karıştıracak derecede mühlik [öldürücü, tehlikeli] yaramazlıklar ediyorlar; biz de birtakım yüksek ve muğlak nazariyatı, mantığı, siyaseti şöyle bir tarafa bırakıp her genç dimağa kabil tefhim olduğu söylenen “La Fonten”in masallarından bahsedebiliriz. Bunlardan bir tanesi “kaplumbağa ile tavşanın” kıssasıdır.

Günün birinde bu cevval ve çalak [çevik] hayvanla o bati [yavaş hareketli] ve hantal mahluk bir koşu musabakasına girişirler. Bu garip musabakaya şahit olan hayvanlar var mıydı, yok muydu bilmiyorum; katedilecek mesafeyi kimler tayin etti; hakemler kimdi? Bu da malum değil. Malum olan bir şey varsa neticede kaplumbağanın tavşanı geçtiğidir! Nasıl? Bunda hayret edecek bir şey yok. Tavşan muvaffakiyetten o kadar eminmiş ki, hiç koşmaya lüzum görmemiş; hatta “La Fonten”in iddiasına göre yollarda eğlenceye dalmış; sağdan sola, soldan sağa hoplamış, zıplamış.. “Ne olsa yetişirim, geçerim.” demiş. Fakat diğer tarafta bacaklarına pek emin olmayan zavallı kaplumbağa bütün ümidini sebat ve gayretine bağlamış bir saniye tevkif etmeksizin tıpış, tıpış yürümüş, yürümüş yürümüş ve nihayet öbüründen evvel hedefe vasıl olmuş! Bundan on beş yirmi gün evvel -zannederim, daha evvel, şu mahut fezlekenin intişarı esnasında idi- matbuatın küçük yaramazlarından biri yaşına ve terbiyesine mahsus bir velvele ile “hakikat yürüyor; yürüyecek!” diye etrafı çın çın çınlattığı anda biz demiştik ki “Bazen yalan hakikatten ziyade yürür ve onu geçer.” Vakâyi [vakalar] ve hadisat bu meşum hükümde ne kadar isabet ettiğimizi bize gösterdi. Sinsi ve inatçı yalan saf ve mağrur hakikati yarı yolda bıraktı. Buna ikinci bir misal daha:

Geçen gün İstanbul gazetelerinden biri aslı faslı olmayan bir Türk -Yunan makalesinin metnini (!) neşrettiydi. Derhâl diğer gazeteler bunu ele aldılar; tefe koydular, bir curcuna bir kıyamettir kopardılar. Mitingler akdedildi; nutuklar söylendi; Sultanahmet meydanında kızıl bayraklarla alacalı halk kitleleri birbirine girdi. Neden sonra resmî bir tekzip! Meğer bunun ne aslı, ne esası varmış. Lakin hakikatin bu gelişinden hiç kimsenin haberi olmadı mı? Ne gezer! Yalan onu aldı ve Üsküdar’ı geçti. Yalan yürüdü ve ona hiçbir şey yetişemedi ve onu hiçbir şey tevkif edemedi.

“La Fonten”in “Tavşanla Kaplumbağa” kıssasından bizzat çıkardığı hisse bu mudur,

bilmiyoruz. Fakat kıssalardan hisseleri bazen dinleyenler ve okuyanlar çıkarmalıdır. Bu itibarla biz, matbuat meydanındaki yalan ve hakikat musabakasını tıpkı kaplumbağa ile tavşanın yarışına benzetiyoruz ve böyle bir yarışta umulmayan neticenin vukuunu umulan neticesinin vukundan daha heyecanlı bulduğumuzu da itiraf ediyoruz. Filvaki bir tavşanın bir kaplumbağayı geçmesinde hayret ve heyecanı mucip [gerektiren] ne olabilir? Bir hakikatin bir yalanı mağlup edişinde merak ve tecessüsü calip [üzerine çeken] ne vardır? Kalb-i beşerin bu sırrını bilen gazeteci arkadaşlardan birçokları bunun içindir ki idare ettikleri koşu meydanında aleme bu tatlı ve şaşırtıcı “sürpriz”leri temin etmkele meşguldürler. Burada bütün hakemler kaplumbağanın taraftarıdır. Koşu başlar başlamaz tavşanı yolundan alıkoyacak türlü türlü eğlenceler çıkarıyorlar ve var kuvvetleriyle kaplumbağaya: “Ha bakalım; ha bakalım.. Yürü arslanım!” diye bağırıyorlar; bati ve inatçı mahluğu sağdan soldan teşvik ve teşci ediyorlar [cesaretlendiriyorlar]. Kaplumbağa geçiyor. Her taraftan “Âlâ, âlâ he... Bravo, bravo!” sesleri... Lakin, bir de farzımuhal olarak öbürü kazandı mı bir sükût, bir surat; aman Allahım; öyle bir sükût, bir surat ki tavşan adeta bir nevi hicaba tutuluyor ve sessizce saklanacak bir delik arıyor. Zavallı tavşan, zavallı hakikat!..

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Dumlupınar Merasiminin Manası, 30 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 113.sayı

“Dumlupınar” isminden sonra bu “merasim” kelimesini yazmaktaki küfrün bütün günahını hissediyorum. Fakat mademki İstanbullu rüfekamız bu hacca ve bu tavafa bir merasim namını verdiler. Biz de öyle diyelim; eskiden korku dağları veyahut bağları beklerdi: binaenaleyh İstanbul matbuatının müştereken ve müttefiken bulup kullandığı bir tabiri şöyle bir tarafa atıp kendiliğimizden başka bir tabir çıkarmak -hususiyile bir sırça köşkte oturan bu abdiâciz için- öyle kolay kolay göze alınabilecek cüretlerden değildir. İşte, bu korku saikasıyla [sebebiyle] biz de hakperest, hakikat-gû [doğrucu, doğruyu söyleyen], adil, cesur, hür ve kahraman efendilerimize uyararak “Dumlupınar Haccı” yerine “Dumlupınar Merasimi” diyoruz ve bunun hakkında bazı sözler yazmak istiyoruz. Bundan maksadımız, büyük zafer hatıralarını bir defa daha tazeleyip iktisadi sıkıntılar içinde bezgin ve meyus olduğu iddia edilen halkımızı birtakım “kasâid ü neşaid-i kahramanâne” [kahramanca kasideler ve manzumeler, neşideler] ile avutmak değildir; ne de bazı rüfekamızın bize atfedip durdukları dalkavukluk, bendelik [kölelik] sıfatlarının istilzam ettiği [gerektirdiği] vezâifi ifaya [görevleri, vazifeleri yerine getirmeye] bir vesile aramaktır. Yalnız düşünüyoruz ki, ihtimal aramızda, bu Dumlupınar içtimainın -af buyurunuz!- merasiminin manasını anlamayanlar

bulunur ve ihtimal herkesin giyecel kundura ve yiyecek ekmek bulamadığı şu anlarda halk için birçok paralar sarfını istilzam eden bu seyahate, ne lüzum vardı? Bu nümayiş ve yevm-i mahsus [özel gün] devri artık ne zaman kapanacak? Suallerini kendi kendilerine irat edenler [söyleyenler] vardır? Neden olmasın?

Yalnız İstanbul hemşehrilerimiz içinde laakal [en azından, hiç olmazsa] on bin kişi altı yüz küsür gün, mütemadiyen “Tanin” gazetesi baş makalelerinden tasrif [kelime], idare ve say [çalışma] ve amel dersleri alıyor; yine o gazetenin diğer bir sahifesinden artık kahramanlık, gurur ve meserret [sevinç] devrinin kapanması lazım geldiğini öğreniyor. İstanbul’da yine bir o kadar halk var ki, kah şu civanmert Suphi Nuri Bey’in ağzından, kah muhterem Ahmed Emin Beyefendi misillü [gibi, benzer] mutedil [ılımlı], kamil ve ağırbaşlı muharrirlerimizin makalelerinden mülhem olarak [esinlenerek] hep askerî muzafferiyetlerle [savaşta zafer kazanma, bir mücadelede üstün gelme] iş bitmeyeceğini artık son muharebede topladığımız defne dallarını şöyle bir tarafa bırakıp ticaret sahasında, ihtira [icat etme, özgünlük] sahasında, fen ve ilim sahasında muzaffer olmamız icap ettiğini ve o geçmiş, tarihe karışmış mefahirin [övünülecek şeylerin] bu “asri medeniyet”te karın doyurmayacağını düşünüyor. İşte, bu gibi zevata anlatmak icap ediyor ki, Dumlupınar seyahati -merasimi diyecektik- bütün o yüksek hakâyıka [hakikatlere] rağmen lazım ve manidar bir şeydir. Görülüyor ki durup dururken üzerimize aldığımız vazife müşekkeldir [heybetlidir] ve uhdesinden gelmek [becermek, başarmak] için hayli zorluk çekeceğiz, bereket versin ki, aynı mevzuya dair bundan birkaç gün evvel “Hakimiyet-i Milliye”ye bir makale yazmıştım ve onda demiştim ki: İstanbul’dan Dumlupınar’a bu seyahat bir nevi tebdilihava [hava değişimi] mahiyeti [nitelik, öz, asıl] haizdir [vardır, bulunur, taşır]. Epeyce zamandır -aşağı yukarı iki yıldan beri- ruhumuz zafer neşvelerinden o kadar mahrum bırakılmış emniyet, itimat ve coşuştan o kadar tecrit edilmiş, o kadar fena ve boğucu anasırla zehirlenmişim ki, şimdi, birdenbire millî azmin, millî iradenin ve millî sıhhatin tecelli ettiği o tepelerde kendisini bir mahzenden bir ummana çıkmış gibi hissedecek, açık hava ve safi ziya ile sermest [sarhoş] olacak ve: “meğerse buralarda hayat varmış!” diye bağıracaktır. Bundan başka hepimizin kafası, hiç olmazsa, kırk saat, hiç olmazsa bir gün, İstanbul şehrinin vahi [saçma] ve mâhî [mahveden, yok eden] dağdağlarından [gürültülerinden, patırtılarından, karmaşıklığından] azade kalacak, bu dünyaya yalnız Şehremini ile Ziya Molla’nın kavgalarını, Ağaoğlu Ahmed Bey’le Hüseyin Cahit Bey’in mülahazalarını; Celal ve Suphi Nuri biraderlerin cazbant konserlerini; “Tevhid” ile “Vatan”ın asri ve gayri asri mevzelerini [öğütlerini] -ilâ-âhire; dinlemek için gelmediğini hissedecektir.

Diğer taraftan, mizah gazetelerimizdeki heyula [korkunç hayal] ve hayvan resimleriyle çapaklanan gözlerimiz tamamıyla insani bir manzaranın üstüne doğru açılacaktır ve mukaddes ölülerin güzel hayaletleriyle karşı karşıya gelecektir. Ve bu mukaddes ölülerin arkada kalan dirilerden daha ne kadar canlı olduklarını anlayacaktır.

Sonra -yine nice zamandır!- muhalefet matbuatının ufunetli [pis kokulu, irinli] edebiyatıyla paslanan kulaklarımız hakiki destan kahramanlarının sesleriyle temizlenecektir. Bunlar bize asl-ı galebetinin [zaferimizin temelini/gerçeğinin] sırrını söyleyeceklerdir. Yalanı, riyayı, hırsı, tama'ı [açgözlülüğü] habaset [kötülük, alçaklık] ve fezâhatı [rezilliği, edepsizliği, rüsvalığı] nasıl ve hangi kuvvetle yendiklerini anlatacaklardır.

İşte kafamızdan, gözlerimizden ve kulaklarımızdan sızan bunun bu ilaçlarla ruhumuz yeni bir kuvvet iktisap edecek [edinecek], çoktan muhtaç olduğu bir “azim ve iman” tedavisi, bir azim ve iman “kürü” yapmış olacaktır. Hayyalessalah [haydi namaza], hayyalessalah!

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ İstanbul'dan Dumlupınar'a, 01 Eylül 1924, Cumhuriyet, 115.sayı

“Dumlupınar” merasimi hazırlıkları, bize 1337 senesi 31 Ağustos günü ile bu günler arasındaki manevi mesafeyi pek elim bir surette ihsas etse [sezdirse, ima etse] gerektir. O demden ne kadar uzağız; sanki gözlerimizle görmemişiz; kulaklarımızla işitmemişiz, sanki ulvi [yüce] hamasi [epik şiir, destan] bizzat nebzelelerimizde vurmamış, sanki bu, tarihlerde okuduğumuz bir vaka; atalardan dinlediğimiz bir destanmış gibi bize ruzmerre [günlük] hadisatın bulanık seyyalleri arkasından başkalarına ait bir hatıranın gölgesi kadar silik sönük ve müphem görünüyor. Ne o? bundan iki yıl evvel bugün, gökte bir beşaret [müjde] alameti görmüş gibi kollarını havaya kaldırıp dua eden ihtiyar sen değil miydin? Ne o! Mesut ve müterennim [kutlama yapan, şarkılar söyleyen] halk kabilelerine bir bayram çocuğu şetaretiyle [şenliğiyle] katılan ve her gördüğün askere “Yaşa!” diye bağırın ana sen değil miydin? Ne o! tâk-ı zaferler [zaferin hâtırası için yapılan ve altından geçilen kemerli mîmârî âbideler] altından her biriniz bir şehnamenin kahramanı gibi şarkılar söyleyerek dolaşan gençler siz değil miydiniz? Heyhat! Heyhat sizleri şimdi güçlkle ancak tanıyabiliyorum kollarınız bir idam mahkûmunun kolları gibi iki yanınıza düşmüştür; gözleriniz bir işkenceden yeni kurtulan bedbahtlar gibi siyah halkalarla çevrilmiştir; sesiniz kısılmıştır; benziniz solmuştur ve bundan iki yıl evvel -bugün- yalnız ismini duymakla süeda [mutluluğa ulaşanlar] gibi vecde [çoşkunluğa, kendinden geçmeye] düştüğünüz; arslanlar gibi kükrediğiniz “Dumlupınar”a, bu mukaddes zafer membana [kaynağına] doğru yürürken dizleriniz

yorgundur, ayaklarınız sendeliyor. O günden bugüne kadar ne oldu ki? Size ne ettiler ki? Size kimler neler etti ki bu hâle geldiniz? Gönlünüzdeki cavidani [ebedi] şetaret kaynağı neden kurudu? Gözlerinizdeki tatlı ümit ateşi neden söndü? Ve coşuşunuz -dün bir şelale iken-bugün neden birer buz parçası gibi donuk ve hareketsizdir? “Dumlupınar”a gidiyorsunuz. Fakat bunun manası sizin için, şimdi, bir “merasime” iştirakten ibaret hâlbuki dün, böyle bir yolculuk, sizin için, kalbe ebediyet lerzesi veren bir hac kıymetini ve bir “tûl-i emel” [sonu gelmez arzu, tükenmez hırs] mahiyetini haizdi. “Dumlupınar” yine o eski “Dumlupınar”dır. Zira o “Dumlupınar”, o günden beri daha birçok “Dumlupınar”ları doğurdu ve elan [şu anda bile] doğurmaktadır. Fakat ... fakat sizin yüzleriniz kısır karınlar gibi mütekallistir [kasılmıştır, gergindir].

Neden, neden?

Ah! Biliyorum; biliyorum. İki seneden beri neler oldu, size, ne ettiler; size kimler neler etti biliyorum. Size dediler ki: “Gülmeyiniz, çünkü karnınız açtır!”; “Sevinmeyiniz çünkü sırtınız çıplaktır!”; “Ümit etmeyiniz, çünkü atınız [geleceğiniz] karanlıktır!”; “Koşmayınız, çünkü önünüz uçurumdur!”; “Şükretmeyiniz, çünkü mağdursunuz!”

İki sene, sabahlı akşamlı, her gün bunları dinlediniz. İki sene sabahlı akşamlı her gün bu zehirleri aldınız. İki sene, sabahlı akşamlı, her gün -o ilahi mesti [sarhoşluk] ile sarhoş kafanız üstüne yeisin [karamsarlık] bulutunu topladılar; nuhuset [uğursuzluk] ve şeametin [uğursuzluğun] yağmurunu akıttılar ve karanlıklardan uzanan uğursuz eller, iki sene mütemadiyen, mukaddes zafer odunu [ateşini] bir marsığa [yakıldığı zaman duman ve koku çıkararak baş ağrısına sebep olan yarı yanmış kömüre] çevirmek için şeytani bir inat ile çalıştılar, çalıştılar: zafer odu [ateşi] bir marsığa döndü ve şimdi aynı eller onu sizin yüzünüze doğru tutuyor -ta ki zehri başımıza çarpıp tamamıyla yere yuvarlanınız diye.. Lakin hayır, bu olmayacak. Hayır, sizi düşürüp öldüremeyecekler “Dumlupınar”a neden gidiyoruz? Ruhlarımızı bu suikastten kurtarmak için değil mi? “Dumlupınar”a gidiyoruz. Bunun manası .... hiç değilse bir an için olsun; başımız üstüne koyulan yeis bulutlarından uzaklaşmak, başımız üstüne akıtılan şeamet yağmurlarından korunmak ve uğursuz ellerin yüzümüze uzattığı marsık dumanlarından sıyrılmak, bir an, evet, hiç olmazsa bir an; o ilahi tepelerin üstüne esen havalardan, bedbaht ciğerlerimize bir nefhalık [güzel kokuluk, esintilik] şifa aramaktır.

Ey, ümit düşkünleri geliniz! Ey meserret yoksulları geliniz! Şehitlere, gazilere, kahramanlara doğru gidelim ve hiç olmazsa bir an için, bu iki yıllık manevi fetret devrini

bütün o fena hummalarıyla arkada bırakalım. Orada şehitlerin kemikleri size feragat ve muhabbet dersi verecek; orada gazilerin ağzından zaferin sırrını öğreneceğiz; orada kahramanlarla diz dize geleceğiz, omuz omuza yürüyeceğiz ve iki seneden beri etrafımızı alan [kuşatan, saran] bayağı, küçük, sefil ve menfi insanların boğucu meclisinden sıyrılacağı, iki seneden beri hep haset, nahvet [kibir], iftira ve yalanla tagaddi eden [besleyen] ruhumuzun böyle bir tebdilhavaya ihtiyacı vardı.

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Manevraçı Vali, 13 Eylül 1924, Cumhuriyet, 127.sayı

İlahi Raşit Bey, ilahi Raşit Bey! Durup dururken fincancı katırlarını ürkütecek [zararı dokunabilecek kişilerin, hoşuna gitmeyen bir davranışta bulunacak] ne vardı? Pekâlâ, rahat rahat otururdun; keyfine bakıyordun. Bu şehrin ne abuhavasından [ikliminden], ne kılûkalinden [dedikodusundan], ne de hayhuyundan [boş ve sonuçsuz işinden, çabasından] müştekiydik [şikayetçiydik]. Hatta gazetecilerle bile aranızdan su geçmiyordu. İsmi yalnız merasim günlerinde, yalnız teşyi [uğurlama], ve ziyafet gibi mesut vesilelerle yâd ediliyordu. Ne Emin Bey gibi [okunamadı] çehrelerle mizah gazetelerinin karilerini güldürmüştün; ne de Hüsnü Bey gibi gelir gelmez bir din ve vicdan imtihanı geçirmiştin. İlk andan beri her işin yola girmiş gibiydi. Ferah fahur oturuyordun, kalkıyordun. Geziyordun. Ne otomobilinden bahseden vardı, ne motorundan.. Arkadaşların sana bakarak “Ne mesut adam; diyorlardı. Adı hiç anılmıyor, sesi hiç duyulmuyor!”

Sanırım, bunların nazarı değdi; yoksa sana bir büyü mü ettiler nedir? Birdenbire seni müşfik [sevecen] bir ana gibi bağına basıp uyutan bu şehrin sinesinden “Dalila’sını arayan bir Samson” misali silkinip ayağa kalktın ve şahsını ihata eden [çevreleyen, saran] emniyet sarayının direklerini bir an içinde sernigûn [tepetaklak] eden bir huşunetle [sertlikle] sağa sola velvele saldın.

“Manevra”, diyorsun. Manevra senin neyine? A, Vali Bey. Bu şehirde sana gelinceye kadar daha nice mahir manevracılar var. Sokakta yürürken göğsünüze çarpıp altın kordonunuzu aşdıktan sonra size bir de “Pardon!” dedirten yankesicilerden tutun da, başınızın üstüne Kasımpaşa lehçesinin bütün müzahrefatını [pisliğini] döktükten sonra suratınıza “Pis adam, terbiyesiz adam!” diye bağırان siyaset hokkabazlarına kadar bir sürü mümtaz [seçkin] ve kurnaz manevracılarla muhatap olduğunu unutup bu vadide maharet ibrazına kalkışmak bir patavatsızlıktan başka neye hamlolunabilir [bir sebebe bağlanıp ondan ileri geldiği kabul edilmek, -e yorulmak] ? Gördün mü bir kere? Kendimi göstereyim,

kuvvetimi deneyim derken ne hâllere girdin; ne belalara giriftar oldun [yakalandın]! Artık ne övgüde, ne yergide rahatın kalmadı. Mefruz ihtilal [farz edilen devrim], muhakkak [kesin] bir ihtilal oldu. Şimdi asıl marifet odur ki, ikinci bir manevra ile bunun önüne geçebilesin! Fakat heyhat! Bu mümkün değildir. Zira, ihtilal bizzat sendedir; senin içindedir. Her yıl başında bir kere kadim “bakanet”lerin [Bacchante: Dionysos ayinlerine katılan kadınların] ruhunu şûrişe [karışıklığa, kargaşaya] veren şeytani “Diyonizos” [Dionysos] gibi bu müthiş ve acayip kuvvet bizzat seni alt üst etmiştir.

Lakin sakın gam yemiye! “Alkibad”lardan [Alkibiades’lerden], “Neron”lardan ta İstanbul sularında âram etmiş [dinlenmiş] bir İspanyol kuvâ-yı bahriye kumandanına kadar nice büyük başlar üzerinde böyle büyük havalar esmiştir. Tevekkeli [boşuna] eski Osmanlı padişahlarından birisi:

Başımızdan hiç hevâ-yı zülf-i yâr eksik değil

Mürtefi’ yerdir anınçün rüzgar eksik değil [aklımızdan sevgilinin saçının hevesi, arzusu hiç eksik olmaz çünkü orası yüksek yerdir rüzgar hiç eksik olmaz] [İkbâlî (Sultan II. Mustafa)]

Dememiş. Sen de bir an için en yüksek amiri olduğun en büyük bir Türk şehri içinde “Alkibad”ın Atina sokaklarındaki garip cevelanları [gezinmeleri] gibi bir cevelanda bulduysan; “Neron” misali bir korkunç hayali hakikate tebdil eylemek istediysen ve nihayet İstanbul’u topa tutmak isteyen o İspanyol amirali gibi “Vur!” emrini verdiysen; ne çıkar! Senin makamın bunların makamından daha mı alçaktır; senin kuvvet ve şevketin [büyüklüğün] bunların kuvvet ve şevketinden daha mı derindir. Düşün bir kere neredesin ve kimsin! Kadim Şark-ı Roma imparatorluğunun makarrındasın [merkezindesin, başkentindesin] ve onun en yüksek mevkisinde bulunuyorsun. Ne olur; bu bâlâ [yüksek, yüce] mevkinin bir gececik sefasını sürdürdünsen!.. Ne olur; “Jüstinyen” surları içinde bir gecen, kisralar [İran hükümdarları] gibi heybet ve dehşetle etrafa haşyet [korku] saldıysan...

Hey koca Vali; ne belli ki, eski devirlerin bir canlı bergüzarısın [hatırasısın], asrın bu “demokrasi” kafasında nihayet üç ay, dört ay tahammül gösterebildik ve akıbet bir gece yarısı herkesi uykuda zannıyla pervaza [uçmaya] yeltenip kendi başına iki üç saatlik bir devr-i saltanat yaşamak istedin ve Murad-ı Rabi’nin leyli devirlerini gölgede bırakan bir gayretle İstanbul’un altından girip üstünden çıktın. Lakin o zamanlarda bu gibi işlere kalkışan padişahlar hiç olmazsa tebdil-i kıyafet ederlermiş -sen buna bile lüzum görmedin. Onun için cümleten tebdiline karar verildi- haberin olsun!

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Saygısız Bir Misafir, 16 Eylül 1924, Cumhuriyet, 130.sayı

Derler ki, merasim, nezaket ve adabımuâşeret denilen şeylerin vatanı İngiltere'dedir. Filhakika, uzaktan ne olduğu bir türlü anlaşılmayan bu sisli diyarı iç yüzünden görenler -ve kısmet olup da anlayanlar- bu umumi hükmü tekit edici bir sürü beyanatta bulunmuşlardır.

Bu beyanatın daima şahsi müşahedeler üzerine müesses [kurulu] oluşu ve ekserisinin kendi vatandaşlarımız tarafından tekrar edilmiş bu mütearifeyi [beliti, herkesçe bilineni] hepimizin nazarında bir "nass-ı kâti" [dogmatik] hâline sokmuştur. Bu itibar ile İngiliz sarayı, İngiliz kibar alemi, İngiliz evleri, İngiliz maişeti [geçimi], İngiliz kıyafeti, İngiliz terbiyesi ilâ-âhire; İngiliz kumaşı gibi -bütün insanlara- peşin bir takdir, emniyet ve imâd [direk] hissi bahşeden medeniyet[?] harikalarından maduttur [sayılıdır, sınırlıdır]. Yine bu itibar ile Şekspir'in dilinde sadece "Efendi" manasını ifade eyleyen "centilmen" kelimesi bütün medeni lisanlarda "insan-ı kâmil" "nazik, namuslu, kibar adam" manasında istimal edilen [kullanılan] bir vasıf hâline girmiştir. İngiltere'de herkes "centilmen" dir. Fakat bu adanın haricinde, yalnız şu saydığımız müstesna evsaftan birini haiz olan müstesna kimselere "centilmen" denilir. Demek ki Londra kaldırımlarını çiğneyen herhangi bir İngiliz efendi, bize nispetle mümtaz bir şahsiyettir. Zira, biz, mümtaz şahsiyetlerimizi bir "centilmen" [okunamadı] bir İngiliz efendi diye tavsif ediyoruz. Bu, bizde İngiliz terbiyesine karşı hissettiğimiz yüksek bir takdir ve itimat hissinden başka neyi ispat eder? Vâkıâ İngilizler bu şöhretlerinden pek o kadar memnun değil gibidirler. Onlar, hiç şüphesiz, "kuvvetli" görünmeyi "terbiyeli" bilinmeye tercih ediyorlar. Eğer böyle olmasaydı, mahut Mondros Mütarekesini müteakip alay alay bedmest [sarhoş] askerlerini, hatru hayale sığmaz rezalet ve galizler ikâ etsinler [yapsınlar] diye bizim başımıza saldırırlar mıydı? Eğer böyle olmasaydı, vapur ve travmaylarda boylu boyuna uzanabilmek için, kadınlara ve ihtiyarlara varıncaya kadar bütün insanları tavuk kışlar gibi -kamçılarının ucuyla yerlerinden kovalayan mübâlâtsiz [umursamaz, saygısız] zabıalarını bize göndermek gafletinde bulunurlar mıydı? Eğer böyle olmasaydı, canından bezmiş İstanbul halkı -Tıpkı Raşit Bey'in yaptığı gibi- ikide bir mefruz ihtilal ve isyan bahaneleriyle ölüm yatağındaki bir hastayı sarsmak ve vurmak kabilinden birtakım [okunamadı] ve fuzuli tedhiş [terör, dehşete düşürme] manevralarına maruz bırak[?] o acayip kumandanlarına kendilerini temsil etmek salahiyeti verilir miydi? Nihayet; eğer böyle olmasaydı, bir İngiliz -Türk dostluğunun mevzubahis olduğu bir anda amiral "Bayti" [David Beatty] gibi kibar ve asil bir İngiliz sırf misafir sıfatıyla geldiği bu memlekette ve [okunamadı] bir heyet karşısında "ticaretin arkasından bakmak[?] gelir!" sözünü söylemek patavatsızlığında bulunur muydu? İngiltere'nin en yüksek bir muhitine mensup olduğu

söylenen bu amiral pekâlâ bilir ki, terbiye ve nezaket düsturlarının en ibtidai kaidelerinden biri karşısındakinin kalbini incitecek hareketlerden veya asabını bozacak sözlerden tevakki etmektir [sakınmaktır]. Bizim kalbimizin en zayıf noktası, bizim asabımızın en hassas tarafıysa ancak bu nevi siyasi istila imalarıyla keşfedilebilirdi. Koca amiral tam bu noktamızı ve bu tarafımızı buldu ve oraya -bir fiske değil, bir yumruk değil- bir tekme atmak kabalığını gösterdi. Bu hususta duyduğumuz hayret ve düçar olduğumuz şaşkınlık bizi tesirimizi ifade etmekten alıkoyacak derecede büyüktür. Düşünüyoruz ki, acaba amiralin senelerden beri niçin kan döktüğümüzden haberi yok mudur? Sevr Muahedesini nasıl bir büyük hamle ile yırttığımızı ve bunun yerine Lozan Zafernâmesini ne maksatla ikame ettiğimizi acaba, hiç kimseden duyup öğrenmedi mi? Acaba Garp devletleriyle eski “bayrak siyasetiyle” bugünkü Türkiye’nin arasında kaç yüz bin kişinin cesedinden dağlar peydah olduğunu bilmiyor mu? Acaba, amiral “Bayti” ticaretin arkasından bayrağı sokmak isteyen Levid Corc [David Lloyd George] nam-ı şahsının bir cansız (manken) gibi [okunamadı] cansız cesetlerin üzerine neden dirildiğini hiç değilse kendi memleketinin gazetelerinde okumamış mıdır? Anlaşılan hayır! Anlaşılan salah konferansları esnasında müteaddid [birçok] defalar Kilikyanı Trakya ile karıştıran ve “Tımışvar”ın hangi kıtada olduğunu yanındaki arkadaşından soran bazı İngiliz siyâsiyunu [siyaset adamları] gibi amiral “Bayti” de küre-i arz üzerinde bayrağına ve toprağına sahip biri ki Türkiye’nin mevcut olduğundan haberdar değildir ve İstanbul’u Sudan’ın “Hartum” şehriyle karıştırmıştır.

Ayol, amiral efendi, bize bayrağın lüzumu yok! İsterling [sterlin] liralardan ne haber?

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Tevhîd-i Efkâr “Feminist”, 22 Eylül 1924, Cumhuriyet, 136.sayı

Geçen gün, Ahmed Haşim Bey, “Akşam”da, yalnız kendisine has olan şermkârî [utangaç] bir “Dandy-Dandy” likle [züppelikle] kadınlara sataştı. O, “Don Juan”dan “Lord Byron”a kadar -İhtiyar Hamid de dahil olmak üzere- bütün kadın mütehassıslarının [uzmanlarının] en hararetlisi, en şeydalısı [aşkından meczup olanı] ve binaenaleyh en gözü bağılıdır. Bunun içindir ki, kadınlar ve kadınlıkla her temasında “Don Juan”ın füsunkâr [büyülü] maharetini, “Lord Byron”un şeytani gururunu ve Hamidin rindane ısrarını kullanamamakla beraber, paldır küldür, yine bunların verdiği neticeye varıyor; yani kadını, bu insiyakı [içgüdüyü] ve garîzî [doğuştan] mahlûğu, yalnız sinirlerinden yakalıyor ve onu hırpalamaktan, tartaklamaktan, ona fenalık etmekten zevk alıyor. Bu muhatabın bir nevidir.

Hatta rivayet ederler ki ekseri kadınlar, hassa bu türlü muameleden hoşlanırlar ve kendilerine en çok fenalık edenlere sadık kalırlarmış. Filvaki, “Don Juan”ın menakıbını okuyanlar pekâlâ bilirler ki, kadınlara bu adam kadar fenalık etmiş ve kadınlar tarafından bunun kadar sevilmiş bir sevda kahramanı daha yoktur. Hamide gelince, onun bizzat kendi eliyle yazmakta olduğu gençlik hatıralarını okumak, bu ezeli zendostun [zamparanın] mabude [tanrıça] telakki ettiği kadınlara karşı bile ne kadar laubali, ne kadar dürüşt [kırıcı] muamelelerde bulunduğunu anlamak için kâfidir. Bu rint [sarhoş] Türk şairi bir gece Londra’nın oldukça yüksek ve resmî bir mahfilinde bilmem hangi lordun kızıyla konuşurken, musahabe [konuşma], İngiltere’nin Şark siyasetine intikal etmiş; kız, gayet mutaassıp [bağnaz] bir İngiliz emperyalistiymiş; bütün dünyaya İngiltere’nin hakim olması lazım geldiğini söylüyormuş -hiç şüphesiz kadar güzel bir kızla vaktini beyhude geçirmek istemeyen Hamid Bey gülererek demiş ki:

“ - Siz benim olsanız da bütün dünya da İngiltere’nin olsa... bu sözün hakiki manası şudur: “ Canım, küçük hanım; size böyle ciddi bahisler yaraşmıyor. Gelin sizinle bir erkek ve dişi yârenliği yapalım. Binaenaleyh, eğer kadınlar zeka ve malumatlarına kıymet verildiğini siteyen cinsten iseler, o İngiliz kızı bu Türk gencinin şakasına bir kabalık nazarıyla bakmak lazım gelirdi. Hâlbuki, zendost Türk şairinin bu laubaliyane hitabı güzel muhatabı üzerinde hiç [okunamadı] bir tesir yapmamış; hatta onu tatlı tatlı güldürmüş -yani gıcıklamış [?] bile.. Ahmed Haşim Beyin “Akşam” gazetesinde intişar eden ve “Tevhid-i Efkâr” refikimizi hayrete düşüren makalesi de kadınlara karşı ancak bu neviden bir harekettir. Ahmed Haşim Bey, kadınlara “Hadi canım; diyor. Zeka ve malumatı olsun erkeklere bırakınız. Sizin tabii hazineleriniz neyinize yetmiyor! Dudaklarınızın yakutu, derinizin ipeği ve saçlarınızın altını bizi hiçe saymak için kâfi birer silah değil midir? Zavallı erkeğin, bin türlü şeytani füsunlarla dolu olan bu yalancı dünyada bir tek kuvveti, bir tek silahı var? Akıl ve zeka!... Bunu da kendinize mal etmek istiyorsunuz? Fakat nafiye... Ne yapsanız muvaffak olamayacaksınız!”

İşte, “Tevhid-i Efkâr”a, kırk yılın başında bir defa kadınları müdafaa etmek fırsatını veren makale, hulaseten budur. Muhafazakâr gazete mefret [kocaman] bir feminist olan “Akşam” refikinde bu hadiseyi bir tezat olarak yakalamış, bağırıyor: “Aman yarabbi, neler işitiyoruz. Neler görüyoruz! “Akşam” gazetesi, bir muharrire kadınları tezyif için, kendi sütunlarında yer vermiş!” diyor.

Heyhat, ne kadar belli ki, “Tevhid-i Efkâr” kadınların nasıl sevildiğini bilmediği gibi, nasıl sövüldüğünden de bihaberdir. Bu tecahül [bilmezlikten gelme], bize “Anadol Frans”ın [Anatole France] romanlarının birinde, tuhaf bir fıkrayı hatırlatıyor:

Madam F... kocasından her gün dayak yiyen bir kadındır. Lakin buna rağmen onu hiç bir karının kocasını sevmeyeceği kadar sevmektedir. Günün birinde bu adam zavallı kadını dövmekle de kalmaz, ona, adi bir fahişe ile alenen, ihanete başlar. Madam F... yalvarır, yakarır -beni döv; beni parçala, beni öldür! Fakat bunu yapma der. Aldıran olmaz. Biçare zevce, son çare olarak kocalarından şikayet için mahkemeye koşan karılar gibi, ailenin eski bir dostu, Mösyö “S...” ye başvurur ve ağlayarak, bağırarak derdini açar; senelerden beri çektiği eza ve cefaları bir bir hikâye eder. Bu Mösyö “S...” ömründe bir defa kadın eli sıkmamış ihtiyar bir kitap mütehassısıdır. Bu acayip izdivaç faciası karşısında şaşırır, kalır; ne söyleyeceğini bilemez. Yalnız haklıyı, haksızdan; zalimi mazlumdan ayıran vicdanın mantığına müracaat eder, der ki:

“ - Madam; ağlamayınız, rica ederim ağlamayınız. İçerim dilhun [içi kan ağlayan, çok üzüntülü] oldu. Mademki kocanız bu kadar muhabbete layık olmayan bir adamdır...” “Ayrılıңыз...” demek ister. Fakat, cümlesini bitirmek ne mümkün! Bu hüküm üzerine gözleri gözleri birdenbire kuruyan kadın, bir dişi kaplan salvetiyle [şiddetli saldırısıyla] ihtiyarın üzerine atılır:

“ - Ne dedin? Ne dedin? Bunak herif! Muhabbete layık değil mi? O, “muhabbete layık değil!” öyle mi? Bu sözü reddederim, bu sözü sana iade ederim. Dünyada muhabbete en çok layık olan bir adam varsa o da benim kocamdır. Benim sevgili kocacığımıdır!” Badema, bir sanatkâra karşı birer “eser-i sanat” olan kadınları müdafaaya kalkışırken “Tevhid-i Efkâr”ın bu fıkrayı hatırdan çıkarmamasını tavsiye ederiz.

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Olmaz, Olmaz..., 28 Eylül 1924, Cumhuriyet, 142.sayı

Zavallı Şehremimiz, Dahiliye Vekili Recep Bey’in verdiği kati teminata rağmen, İstanbul matbuatı tarafından hâlâ sevilmemekte berdevamdır. Son çay ziyafeti caba [üstüne]; fakat kemal-i mahviyetle [alçak gönüllülükle] açılan “ankete” bile İstanbul efkârınumumiyesinde Emin Bey lehine okunan bir cereyan hasıl edemedi. Şehrin emini denen bu zat, şehrin karşısında adeta bedbaht bir [okunamadı] vaziyettedir: tatlı diller döküyor nafile... Ziyafetler çekiyor; nafile... “Ne isterseniz? Söyleyin; yapacağım!” diyor; cevap veren yok. Her taraftan bir “Olmaz, olmaz!” vaveylasıdır, gidiyor.

- Yol açacağım

- Olmaz, olmaz.

- Üsküdar Kısıklı travmayı işleteceğim.

- Olmaz, olmaz.

- Yeni varidat [gelirler] temin etmek için şehre seyyah celbine [getirtmeye] çalışacağım ve bunun için de şehri tezyin ve tanzim ettireceğim [süslettireceğim ve düzenlettireceğim].

- Olmaz, olmaz.

- O hâlde... Ne olur, siz söyleyin. Siz emredin onu yapacağım.

- Olmaz, olmaz..

Ali Kemal sağ olsaydı ve kazara Şehremimizin mevki vaziyetinde bulunsaydı bütün bu “Olmaz, olmaz!”lara mutlaka şöyle cevap verirdi:

Olmaz, olmaz.... olmaz, olmaz deme, mademki, Ali Kemal’i hatırladık -diyebiliriz ki, aylardan beri devam eden şehremaneti [belediye] davasında İstanbul efkârıumumiyesi tıpkı Ali Kemal’in Anadolu mücadelesi esnasında kullandığı mantıkla hareket ediyor veyahut ettiriliyor. O mübarek de her büyük kişinin karşısına böyle bir “Olmaz”la çıkar dururdu. “Anadoluda yeniden bir ordu teşkil ediyormuş!” - “Haydi hanım, böyle iş olur mu?” - “Düşmanı er geç mutlaka denize dökceklermiş!” - “Ne hayal; ne batıl hayal.. korkarım ki, bu gidişle düşman soluğu Ankara’da alır.” - “Yahu, işittin mi “İnönü” müdafaasındaki muvaffakiyeti!” - “Ne muvaffakiyeti, azizim! Hep yalan, hep yalan! - “E artık Sakarya Zaferine de diyeceğin kalmadı ya!” - “Zafer mi buna da zafer mi denir!” ilâ-âhire.

Gün geçti, her şey oldu. Ordu teşkil etti. Zafer, zafer üstüne kazandı. Düşmanı denize döktü ve kaza ve kaderde “Peyam”ın muannit [inatçı] muhabirini, “Olmaz” “Olmaz” diyenlerden birinin karşısına çıkardı.

- E nasıl bakalım. Olmaz mıymış!

- Evet, Türk askeri muzaffer oldu. Fakat, bakalım siyaseten muvaffak olabilecek miyiz?

Bu “olabilecek miyiz?”in altında yine bir “Olmaz” saklıydı ve biçare adam, bunu, son nefesinde de tekrar etmek fırsatını bulmuştu. Ali Kemal öldü, fakat onun mantığı hâlâ yaşıyor. Her tasavvurun, her tesbitin, her azmin, mezâhirin [ortaya çıkan şeylerin] önünde bir heyula [korkunç hayal] gibi dikilen bu yeis ve fütur [bezginlik, gevşeklik, gayretsizlik] mantığı, bu ölüm ve zulmet felsefesi hâlâ bir baykuş sesiyle “Olmaz, olmaz, olmaz!” diye uluyor. Bu feci ve meşum [uğursuz] sesin dalgaları içinde biçare Emin Bey, denize düşmüş bir adam gibi sağa sola saldırıyor; “İmdat, imdat!” diye bağıyor ve mahiyeti meşkûk bir uğultu ona ancak

mukabele ediyor; bu uğultunun yegane manası “Bunal ve boğul!”dur.

Ne gariptir ki, Emin Bey, bu manayı henüz lazım geldiği gibi anlamaktan çok uzak bulunuyor ve etrafında hâlâ tutunacak iskat noktaları aranıyor. Nitekim şehrin imarı için açılan “anket” bu neviden bir saffet ve sadelik eseridir. Gördük ki, bu, daha ilk ağızda yeni bir hücum ve tezyif mevzusu oldu.

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Nevzat Kanunlar, 03 Teşrinievvel (Ekim) 1924, Cumhuriyet, 146.sayı

Yeni çıkan kanunların henüz yürümeye başlayan küçücük insan yavruları gibi düşe kalka, sallana çarpına, kıra geçire bir gidişleri var. Yeni yürümeye başlayan çocuklar nasıl ki, bir oda içinde emeklerken ayaklarımıza dolaşırlar; eteklerimizden çekerler ve bizim hareketlerimizi şaşkırtacak bin türlü nâgeh-zuhur [birdenbire, ansızın oluveren] ve insiyaki [içgüdüsel] hareketlerde bulunurlar; Bunun gibi, tıpkı yeni kanunlar da memleketin içinde herhangi bir vatandaşın. Ahval [hâller] ve ef’âlini [işlerini] tezebzüb [kararsızlık, karışıklık] ve teşettüte [dağılmaya, ayrılmaya] uğraticı sakarlıklarda bulunur. Ezcümle “ Müskirat [sarhoş eden şeyler] Kanunu”, birçok tekâmül ve istihale [başkalaşım] devirlerinden sonra hâlâ dosdoğru yürümesini bilmeyen, kendisini öteye beriye çarpan bir çocuk hâinden kurtulamamıştır. Bunun yanı başında bir de “Men’i İsrifat” kanunu var ki, bu acemilikte ve bu beceriksizlikte hemen hemen diğerine el verebilir. Düne kadar, henüz böyle bir kanunun doğduğundan bile haberi olmayan hamal Musa Ağa bu hususta Bomonti bira fabrikası müdürü kadar şaşkın bir vaziyettedir. Vâkîa yeni kanunlarımızın bu beceriksiz mişvârı [tavrı, tarzı] bunlardan birini mağdur, diğerini müstefit [faydalanan] kılmıştır. Fakat netice itibariyle birbirine zıt görünen her iki vakanın bir hukuk-şinas [hukuku bilen, hukuka uyan] indindeki mahiyeti yekdiğerinin aynıdır. Zira, hamal Musa Ağa’nın maruz kaldığı fart-ı istical [aşırı acelecilik] ile, Bomonti fabrikası müdürünün mazhar olduğu fart-ı ihmal [aşırı önemsememe] yüzünden ortaya çıkan şey bir “hukuksuzluk”tur.

Bu gibi haksızlıklar karşısında öfkelenip kabahati doğrudan doğruya “kanun”lara yükletenler var. Biz bunlardan değiliz. Gerçi yeni kanunları küçük çocuklara benzettik ama, bunlarda bir ruh ve bir dimağ bulunduğunu ima etmedik. Kanunların bi-nefsihî [kendisi, kendi] müteharrik [hareketli] olduklarını da zannedemiyoruz. Eğer öyle olsaydı, herhangi bir hükümet idaresi altında vuku bulan haksızlıkların mesuliyetini doğrudan doğruya vaz’ [konulan] kanunlarda aramak lazım gelirdi. Hâlbuki, vakalar bunun aksini gösteriyor: bir memlekette hakka ve adalete mugayir [aykırı] bir hareket görüldü mü bunun mesulleri kanunu

yapanlar değil, kanunu tatbik edenler meyanında [arasında] aranır. Çünkü bir silah, onu kullan ele göre, ya bir cinayete, ya bir adalete alet olabilir. Nitekim “Men-i İsrifat” kanunu da, kırk yılda bir kere, yirmi arabaya çevre [nakışlı mendil, tülbent] asmaktan ve önde beş on saat çalgı çaldırmaktan başka bir kabahati olmayan hamal Musa gayrına Beyoğlu’nun malum sefahathanelerinde ciğeri beş para etmez karılara, her gece, yirmi şişe şampanya açtıran hovardalardan birine çarpmış olsaydı hepimize adeta ilahi bir adalet timsali şeklinde görünürdü. Lakin ne yazık ki, iş böyle olmadı, nevzat [yeni doğan çocuk] kanunu elinden tutup yürütenler, onu yüz bin masrafın arasından geçirerek israfın ne olduğunu ancak israf cezasına uğradıktan sonra öğrenen bir biçarenin başına musallat ettiler. Eğer tahminimizde yanılmıyorsak, zannımca bu kanunun aşağı yukarı dört beş senelik bir ömrü var. Bu dört beş sene içinde -hususıyla İstanbul gibi bir yerde- bunun kendini göstermek için böyle böyle bulunduğu bir hamallar düğünü müdür? Ayol, yeisli ve kara sevdalı İstanbul matbuatının bütün ah ve eninlerine [iniltilerine], bütün o sefalet ve zaruret iddialarına rağmen, İstanbul şehir şehrinde her gün ve her gece bu düğüne benzer -haşa!- bu düğüne benzemez nice çengüçegane [saz eğlentisi], zevküsefalar, “vur patlasın çal oynasın”lar görülüp duyulmaktadır. Rivayet ve tevatüre [yaygın söylentiye] nazaran Şişli’de öyle apartmanlar varmış ki, bunların sokaklarda neşrettiği rengarenk ziyalara bütün civar ahalisi adeta bir donanma seyrine koşar gibi üşüşürmüş, tâ-be-sabah [sabaha kadar] çalgı sesleri bütün afakı tutuyormuş ve bunlara girip çıkan kadınların şatafatından caddenin karakolunda bile gözler kamaşıyormuş.

Daha ileride veyahut daha geride KüçükÇiftlik Parkı denilen bir bahçe varmış ki bütün yaz her gece, bâğ-ı İremden [cennet bağından] bir numuneymiş. Çemenzârlarında [çimenliklerinde] mayi [sıvı] hâline girmiş altın renginde şampanyalar coşkun seller gibi en nadide çiçekleri suluyormuş ve yeşil, mavi, pembe ziyalar içinde “ermin” [mustela erminea/as/ ermin/ kakım hayvanının kürkü] pelerinler beyaz huri kanatları gibi sermest [sarhoş] kafalar üstünden dalgalanıp dalgalanıp uçuyormuş! Ne bileyim, daha neler oluyormuş! İlahi Men-i İsrifat Kanunu! Bütün bu yerleri bırakıp da, müsrif ve sefihi [uçarı], Unkapanında, Yeşil Tulumbada veyahut Azapkapısında, hulasa keyfi yerinde bir İstanbullunun on yılda bir kere uğramayacağı bu neviden kuytu ve izbe yerlerde aramaya gidişin veyahut gönderilişin, insana hayretten fazla bir his, adeta bir akıl vurgunluğu veriyor!

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Ve Min'el-Garâib, 06 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 149.sayı

Evet; ve mine'l-garâib [şaşılacak şeylerden biri, şaşılacak, hayret edilecek şey]! Şu Amerika, insanı, veleh [şaşkınlık, şaşırma, hayret] ve hayrete düşürücü hadiselerden, [okunamadı] türlü kurtulamayacak vesselam.. “Vaşington”da [Washington’da] elli katlı evleri inşa [okunamadı] ne o ? Bir doktor kırk sene [okunamadı] amcazadesinden [amca oğlundan] ahiretten haber [okunamadı] bulmuş! Ne o? “Edison” dârü’s-sinâasında (tersanesinde, atölyesinde) bir alet keşfedilmiş. Bununla, havada uçan ruhların sesleri zapt olunuyormuş! Ne o? Bazı şehirlerde âmed şüd [gidiş geliş] o derece suûbet [zorluk, güçlük, zahmet] kesbetmiş [kazanmış] ki, ahalinin ya kendiliğinden müteharrik [hareketli] kaldırımlar üzerinde yürütülmesi veyahut havai yollarda uçurulması çareleri düşünülüyormuş! Ne o? Geçen yaz “Niyork” da [New York’da] o kadar çok sıcak olmuş ki, herkes sokaklarda çırılçıplak dolaşıyor ve birtakım beldeye memurları her köşebaşında bu Urban (urbain:şehirli, urban:çöl arapları) medenileri yangın hortumlarıyla suluyormuş! Ne o? Amerika’da suni yağmurlar yağdırılıyormuş! Ne o? Amerika’da bulutları dağıtıcı bir nevi top varmış! Ne o? İlâ-âhire... Lakin bütün bu havadisın en garibi, en muhayyirü'l-ukulu [akıllara durgunluk vereni] geçen gün “Cumhuriyet” in birinci sahifesinin son sütununda okuduğumuz bir haberdir: “Genç mimarlarımızdan Mukbil Kemal Bey “Gazi Paşa” namına rekzedilecek [dikilecek] abide [anıt] için bazı tetebbuâtta [incelemelerde, araştırmalarda] bulunmak maksadıyla Amerika’ya gitmiş elyevm [bugün, şimdi] Amerika’nın en büyük heykeltıraşı “Borglum” un (John Gutzon Borglum’un) hanesinde misafirmiş; [okunamadı], “Borglum” yalnız Amerika’nın en büyük heykeltıraşı değil aynı zamanda “İlk büyük heykeltıraşı” da olsa gerektir. Zira, şimdiye kadar yeni dünya sakinleri arasında büyük ünvanına layık hiçbir sanatkâr yetiştiğini işitmemiştim.

Bundan yirmi beş otuz sene evvel, Amerikalılara bediiyata [estetik bilimine, güzel sanatlara] dair bazı konferanslar vermeye giden meşhur İngiliz edibi [yazarı] “Oscar Vayld” [Oscar Wilde] bu konferanslarının birisinde, kendisini hayretle dinleyen “yanki” [yankee]lere diyordu ki “Sizin en büyük noksanınız şimdiye kadar içinizden hiç sanatkâr yetişmemiş olmasıdır. Bedii faaliyet sahasında küre-i arzın [dünyanın] en geri milleti sizsiniz. Ne musikiniz, ne resminiz, ne heykeltıraş(!)ınız, ne mimarınız var. Hiçbir zevk, hiçbir zarafet ifade etmeyen şu kırk katlı evlerinizde manevi hayata bir karışık yer bırakmamışsınız. Yıkınız bu binaları, yıkınız bu şehirleri, Zira, bu işlenmemiş taş, tahta ve demir yığınları altında ruh eziliyor, boğuluyor!” Mağrur “yanki”ler, o zamandan beri, bu bediiperest İngiliz’in haşin ihtarlarından ve samimi nasihatlerinden ne dereceye kadar istifade ettiler bilmiyoruz. Fakat bildiğimiz bir şey varsa, o gün bugündür, yeni dünyada her binaya her sene

birkaç “kat” daha ilave edildiğidir ve genç neslin bütün kıvrınmalarına rağmen hâlâ “sanatkâr” vasfına layık bir tek adamın yetişmediğidir.

Bundan iki sene evvel İstanbul’a bedii bir “kür” yapmaya gelen iki genç Amerikalı ile görüşmüştüm. Bunlardan biri erkek, diğeri kadındı ve her ikisi de o diyarın iş ve politika haricinde kalmaya azmetmiş, hayatlarını edebiyata vermiş idealist gençleri zümresine dahildiler. Bunlardan yeni Amerika edebiyatının nevi ve şekli hakkında malumat almak istedim. İkisi de kemal-i samimiyetle bana şu cevabı verdiler: “Edebiyatımız henüz muayyen bir şekle giremedi. Romanda Fransızları, tiyatrodaki Rusları(!) taklit ediyoruz”

Hayretle:

” - Rusları mı? Ne münasebet...

Dedim. Hayretim onları zerrece şaşırtmadı:

“ - Evet, ruslar; dediler. Bize son Rus muhaceretinin [göçünün] çok faidesi dokundu. Hele bedii sahada... Memleketimizin hemen her şehrinde bize musiki zevkini onlar veriyorlar. Resim sanatını yeni şekillerinde onlardan öğreniyoruz. Bütün sahnelerimiz câbecâ [yer yer] Rus artistleriyle doldu. Zannedirim, yakında romancılıkta da onlardan meşk alacağız [ders alacağız]!” Görülüyor ki, “sanayiinefise [güzel sanatlar]” vadisinde, Amerika’ya gidenler otuz sene evvel olduğu gibi bugün de, daima oradan bir şey öğrenmeye değil, oraya bir şey öğretmeye giderlermiş. Bu noktadan bir genç Türk sanatkârının bir Türk kahramanının heykeli nasıl yapılmak lazım gelir diye, Amerika’da heykel çeşidi aramaya gidişi bize Amerika’nın başına gelen bütün acaip [şaşılanacak şeylerin] ve garaibin [garipliklerin] en hayret-âveri [hayret vericisi] gibi geliyor.

Bu (tettebbu seyahati) [inceleme, araştırma seyahati] “Kırisof Kolomb”un [Kristof Kolomb’un] yaptığı o efsanevi keşif seferlerinden bin kat daha cüretkârânedir ve cemâhir-i müttefika [Birleşmiş Milletler] vatandaşları, bunu, millî tarihlerinin en şerefli bir sahifesine kaydetmeyi vatani bir vazife bilmelidirler.

Hususıyla [özellikle] Mukbil Kemal Bey bu harikulade seyahati masarısını “Kıristof Kolomb” gibi kendi cebinden vermeyip de devlet hazinesinden aldıysa, Türkiye Hükûmetinin Amerika’ya karşı gayr-i muntazar [beklenmeyen] teveccühüne ve emsalsiz hüsnüzannına mukabil Cemâhir-i Müttefikanın da maddi bir mukabelede bulunması icap eder. Zira, bu devletin ve bu milletin yalnız bir milyarder vatani olmaktan utandığı ve bu şerefe bazı fikrî ve manevi şerefler ilavesine çalışıp durduğu bütün Avrupaca malum olan bir hakikattir.

İşte, Mukbil Kemal Bey, Amerika'ya bir sanat tettebbuyu yapmak için gitmek suretiyle, bütün “yanki”lerin yüzlerce seneden beri, yüz binlerce milyon ve milyarlarca mukabil satın alamadıkları bu şerefi onlara bedava vermiş oldu.

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Hazret-i İsa- Süleyman Nazif, 14 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 157.sayı

Dünyada her şeyin vukuunu mümkün bilirdim; hatta günün birinde, Süleyman Nazif'in yeniden bir yere vali tayin olunmasını veyahut Celal Nuri Bey'le yan yana, diz dize oturup makaleler yazmasını bile müstebat [olacağı sanılmayan, uzak görünen] telakki etmezdim -fakat bu adamın ismiyle Hazreti İsa'nın ismini bir arada zikrettirebilecek bir hadisenin, bir inkılabın veya bir hengâmenin vukuuna asla ihtimal vermezdim. Nihayet, işte o da oldu. Artık, bundan sonra, bana deseler ki, Ebuzziyazade Velid Bey o sahte taassup [bağnazlık] nikabını [peçesini] bir tarafa atıp aguşunda [kucağında] Moskof [Rus] dilberiyile, Maksim barında, tâ-be-sabah [sabaha kadar] “şimi” [shimmy] dans ediyormuş, inanacağım. Artık bundan sonra bana deseler ki, Ağaoğlu Ahmed Bey, başına bir destar [sarı, örtü] geçirmiş, sırtına bir hırka giymiş Kabil'de “fıkıh” okutuyormuş, inanacağım. Artık bundan sonra, bana deseler ki, Doktor Emin Bey şehremanetinden istifaya karar vermiş, fakat İstanbul halkı, taraf taraf [çeşitli yönlerde, her tarafta] mitingler akdiyle bunun önüne geçmeye çalışıyormuş; inanacağım. Zira, “kinim dinim” diye dolaşan bir adamla, “Sol yanağımıza inen silleye sağ yanağınızı da uzatın! Ve birbirinizi ve düşmanlarınızı da sevin!” diyen bir peygamberin isimleri yan yana zikrediliyor. İş yalnız bununla da kalmıyor: Süleyman Nazif denilen fani Hazreti İsa denilen layemuta [ölümsüze] tariznâme [taşlama kitabı] gönderiyor ve ondan kendisine hitaben tazarrunâme [bir şey istemek için yalvararak yazılan tezkere, mektup veya manzume] alıyor. Hazreti İsa Süleyman Nazif'e: “Aman, diyor. Kusurumu affet. İstemeyerek öyle bir ümmetin peygamberi oldum ki, hicap ve nedametten kalbim kan ağlıyor.”

Vâkıâ bu merhamet ve uhuvvet-i ilahinin [tanrısal, olağanüstü kardeşliğin, dostluğun] öyle melun bir ümmetten şikayet etmeye hakkı vardır; fakat bu derdini “Vatan” gazetesi vasıtasıyla Süleyman Nazif'e açmış olmasında garabetten fazla bir şey, bir gayritabiilik [sıra dışılık] buluyoruz. Adeta Güneş'in doğu'dan çıkacağı yerde, batıdan çıkması gibi akıl ve izanı durduran bir gayritabiilik.. Gerçi bu gayritabiiliğin hesabını ve manasını -haşa!- Hazret-i Mesih'ten soracak değiliz. Zira, öteden beri biliriz ki, şu gürültüyü çıkaran sahte ve fani

kahramana temas eden her şey, haddizatında [aslında] ilhami bir mahiyette haiz bulunsa da, mutlaka garabete düşmekten kurtulamaz.

Nasrani [Hristiyan] telakkiye göre idam edildiği söylenen İsa'nın, -yine o telakkiye göre- çarmıha gerildiği esnada, kendisine ceza ve azap refiki olarak bir katil ile bir hırsız intihap edilmiştir [seçilmiştir]. Bundan maksat Hazreti İsa'ya, son bir hakaret sillesi vurmak, yani son deminde, kendisine: “Sen, nihayet; bu gibi şerirlerle müsavisin [eşitsin]. Nafile “İbnüallah”lık [Allah'ın oğluluk] iddiasında bulunma!” demekmiş. Filvaki, İslami ananeye [geleneğe] göre de Hazreti Mesih'in düşmanları elde birçok eza ve cefaya, birçok tezyif ve tahkire uğradığı muhakkaktır. Lakin o nebinin üzerine sürülmek istenen bütün o hakaret çamurları ebedi vücudu üstüne yağın ilahi rahmet ile muttasıl [bitişik] silinip giderdi. Korkarım ki, bu sefer, iki bin senelik bir hürmet ve takdisinden [kutsal saymasından, kutsamasından] sonra, Süleyman Nazif'in belagatıyla Fener Rumlarının yaygarası içine düşen namı, bir nevi şeyn [kusur, ayıp] ve rezaletten kolay kolay masun [korunmuş, saklanmış] kalamayacaktır. Ey, “Hirodes!” senden daha zorlular çıktı. Ey Semun, Pilatus'un [Pontius Pilatus'un] yapmaktan içtinap ettiğini [kaçındığını] iki bin yıl sonra başkaları yaptı ve ey İsa son cür'asına [yudumuna] kadar içmek istediğin elem piyalesi [kadehi] şimdi tamam oldu. Çünkü badema ismin bir “ hattıvasıl”la [bağlantı hattıyla] “Süleyman Nazif” ismine bağlanacaktır. Ve müdafilerin -heyhat!- şu menhus [uğursuz] Bizans doküntüsü şirret Fener Rumları olacaktır!

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ Ecnebi Müdafileri, 23 Teşrinievvel, Cumhuriyet, 166.sayı

Son zamanlarda Türk matbuatının bir kısmı bereket versin; küçük bir kısmı -sebepsiz ve nâ-revâ [yersiz] bir ecnebi müdafiliğidir tutturdu. Güya ecnebler memleketimizde türlü türlü fena muamelelere maruz kalıyormuş; polisimiz bunların başına birtakım müşkilat çıkarıyormuş; gümrük memurlarımız bunları vuruyormuş. Hamallarımız, arabacılarımız bunlara karşı birer soyguncu gibi hareket ediyormuş. Sokaklarda kendilerine fuzuli hakaretlerde bulunuluyormuş ilâ-âhire... Nevinden iştikâ [şikayet etme, yanıp yakılma] ve teellümler [üzülmeler, kederlenmeler] bu kısım matbuat sütunlarında hemen her gün girilen fıkraların, makalelerin mevzusunu teşkil edip durmaktadır. Diyebiliriz ki, kendi kanımızdan, kendi canımızdan olan bazı muhacir kitlelerinin şurada burada maruz kaldıkları nakil, seyrüsefer ve ikamet zahmetleri şu ecnebi namı altında toplanan “pakebo” [paquebot] ve “vagon”lu seyyahlarının, şu zengin ve mesut “Palas” misafirlerinin çektikleri ufak tefek

yolculuk rahatsızlıkları derecesinde haiz ehemmiyet telakki edilmemektedir. Zira, ecnebi müdafilerin endişesi gayet kuvvetli bir “tez”e istinat ediyor. Bunlar diyorlar ki veyahut demek istiyorlar ki: “Efendim, mademki kapitülasyonları kaldırdık. Bunun yerine Avrupalılara karşı bir nevi nezaket ve muhabet sesine mi ikame edelim ki, onlar bunun yoksuzluğunu [yoksulluğunu, yoksuz olma durumunu, bulunmamasını] duymasınlar ve Türkiye’de pekâlâ kapitülasyonsuz da yaşanabilirmiş. Desinler. Bundan başka, hepimizin malumudur ki, bu memleket ecnebi sermayesi ve ecnebi tekniği denilen iki nevi müzaherete [yardım etmeye, desteklemeye, arka çıkmaya] şiddetle muhtaçtır. Eğer biz ecnebilere lazım gelen hürmet ve nezaketi göstermeyecek olursak onları kendimizden soğutmuş ve sermaye ile tekniklerini kendi elimizle başka yerlere akıtmış oluruz. İlâ-âhire..” Görülüyor ki ecnebi müdafilerin mantığı kuvvetlidir. Fakat bu mantığı yürütmek için kullandıkları usul acaba ne dereceye kadar namuskârânedir [namuslucadır, namusluya yakışır şekildedir]? İşte bir misal: İzmir’de Fransızca lisan ile -tıpkı Fransızca Tanin gibi- intişar eden bir Türk gazetesi bizce meçhul olan bazı mahalli vakalara istinat ederek Türklere karşı ecnebilere birçok müdafiden sonra sözüne aynen şu cümlelerle nihayet veriyor:

“Artık yeter. Bu hâl devam edemez. İyice bilmelidir ki, İzmir ecnebilere, bir zamanlar, madum olan [yok olan] ekalliyetlere [azınlıklara] karşı reva görülen muamelelere asla tahammül edemezler.”

Mevzubahis ettiğimiz makaledeki cümlelerin en şenisi [kötüsü, çirkinini] bu değildir. Bundan daha şenileri var. Mesela şu söze bakın:

“Ecnebilere bu gidişle badema ceplerinde bir silah taşımak ızdırarında [zorunluluğunda] kalacaklardır.”

Tehdit müthiş değil mi? Gözünüzü dört açın İzmir kızanları [erkek çocukları, silahlı köy delikanlıları, çoluk çocukları]; yoksa hâliniz yamandır!

İzmir’in milliyetperver gençleri, bilmem bu tehdit karşısında nasıl bir vaziyet almışlardır. Ümit ederim ki yalnız gülmekle iktifa ederler. Zira, Fransızca Türk gazetesinin kıymet ve ehemmiyetlerine paha biçemediği bu İzmir ecnebilerinin “hakiki ecnebi”liğe ne kadar ecnebi olduğunu pek iyi bilirler. Bunların pek çoğunu istirdatin [geri almanın, yeniden ele geçirmenin, kurtarmanın] ferdası [ertesi] günü ve epeyce müheyyiç bir gece vakti Rum sandallarında Rumca bağırarak ecnebi vapurlarına doğru nasıl koşuştuklarını ve bu vapurlar tarafından nasıl reddedildiklerini biz kendi gözlerimizle görmüşüzdür. Zira yalnız dillerine değil iliklerine kadar Rum olan bu guruh [değersiz, aşağı görülen, küçümsenen topluluk]

efradı [bireyleri, fertleri] hiçbir vapurun iskelesinde “isbat-ı milliyet ve tabiiyet” [uyruğunu ve milletini ispat] edemiyorlardı.

Eğer şimdi, biz bunlarda bir ecnebilik sıfatı kabul etmişsek, bu müsamahamız onlar için kâfi bir lütuftur ve bizden başka imtiyazlar istemeye kalkışmasınlar.

Yakup Kadri

Her Gün Bir Musahabe/ Boşa Giden Oltalar, 24 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 167.sayı

Son günlerde ve bahusus [özellikle] Musul Meselesi'nin hâl-i tabiiye avdetinden [normale dönmesinden] sonra heyecan-engiz [heyecan verici] haberlerden mahrum kalan bazı gazeteler hükûmetle meclis arasında mutlaka bir geçimsizlik çıkmasını veyahut fırkanın “tasfiye” [görevine son verme, temizleme] etiketi altında bir nevi inkısama [parçalanmaya] uğramasını ister gibi görünüyorlar. Hususıyla İstanbul matbuatı, Ankara muhabirlerinin telgraflarıyla, mektuplarıyla ve başmuharrirlerinin makaleleriyle böyle bir hadiseyi hemen hemen vuku bulmak üzere gibi gösterişleri bu arzunun şiddetine bariz bir misal teşkil etmektedir. Dervişin zikri ne ise fikri de odur, derler. Bahsettiğimiz matbuatın da bu kaide haricinde kalamayacağı şüphesizdir. Esasen bu gazeteler fikirlerini -yani arzularını- pek o kadar saklamaya da lüzum görmüyorlar; bazen açıktan açığa fırkanın tasfiyesi lazım geldiğini söylüyorlar; bazen daire-i intihabiyelerinden [seçim bölgelerinden] bağı dolgun olarak dönen mebusların hükûmeti mutlaka sigaya çekmekle [sorgulamakla] vicdani bir vazife yapmış olacaklarını beyan ediyorlar. Hatta, bu “hükûmeti sigaya çekmek” tabiriyle “daire-i intihabiyelerinden bağırları dolgun dönen mebuslar” sözü de bizzat onundur. Hep birer telkin mahiyetini haiz bulunan bu nevi neşriyatın meclis veya fırka azaları üzerinde ne dereceye kadar tesir ika' edeceğini [meydana geleceğini] şimdiden kestirmek bir nevi kehanet olmakla beraber akıl ve hükûmetin ve hadisatta mevcut mantığı cereyanın kuvvetine istinaden diyebiliriz ki, bütün bu neşriyat boşa atılan oltalar gibidir ve faillerinin sabrını tüketip kolunu yormaktan başka hiçbir netice vermeyecektir. Zira dünyada her hadisenin bir sebebi olur ve sebepsiz hiçbir şeyin vukusuna ihtimal yoktur. Binaenaleyh halk fırkasının inkısama uğraması veya bir hükûmet buhranı çıkması için de ortada mutlaka bir sebep bulmak lazım gelir. Acaba ortada böyle bir sebep veyahut böyle sebepler mevcut mudur? Dünden bugüne kadar, acaba fırkanın iki hizbe [bir topluluk içinde ayrı bir grup teşkil eden küçük topluluk] ayrılmasını istilzam edecek ne gibi fikir ve prensip ihtilafları çıktı? Acaba hükûmet “sigaya çekilmek” için ne gibi bariz ve müthiş hatalar işledi? Nihayet, acaba daire-i intihabiyelerinden dönen mebuslarımızın “bağı dolgun” olmak için memlekette hepimizin bildiği tabii afetlerden ve

yüzlerce yıllık kadim mesâibden [musibetlerden] başka daha ne gibi yeni yeni felaketler çıktı? İşte inkısam ve buhran arayıcı matbuatın tahminlerine ve mütalaalarına [ayrıntılı düşünce ve yorumlarına] iştirak etmemiz ve bunlarda bir hakikat şemmesi [zerresi] bulmak için evvela bu suallerin cevaplarına ittila hasıl etmemiz [bilgi edinmemiz, haberdar olmamız] lazım gelir.

Bize, bir kabine tebdilinin mutlaka elzem olduğunu ispat için memleketin harabisinden [haraplığından] ve halkın ızdırabından mı bahsedilecek? Lakin bunu bilmeyen ve hissetmeyen var mıdır? Meclis kadar hükûmet ve hükûmet kadar millet de pekâlâ bilir ki memleket baştan başa bir harâbe-zardır [viran yerdir, viraneliktir]; yol yoktur; şimendifer [tren yolu, tren] yoktur; mektup yoktur. Tarlalar boş, köyler yanık, şehirler virandır. Halkın bilhassa şarkı [doğusu] ve Cenubi Anadolu [Güney Anadolu] halkının büyük bir kısmı açtır, çıplaktır ve memleketin diğer aksamında da refah ve saadetten eser yoktur. Herkes bin türlü mezâhim [sıkıntılar, zahmetler] içinde, türlü türlü ihtiyaçlar ve ızdıraplarla kıvrım kıvrım kıvrınmaktadır! Bütün bunları biliyoruz ve hepimizin bağı dolgundur. Fakat aynı zamanda şunu da biliyoruz ki; bu korkunç fecaat [çok acıklı, yürekler acısı durum] yığınını altı ayda, altı senede hasıl olmuş bir şey değildir. Ve bu bize altı yüz şu kadar yıllık vahşi ve hain bir saltanatın; zalim ve cahil ve müstebid bir idarenin acı ve meşum mirasıdır. Genç Türkiye Cumhuriyeti ve onun hükûmeti hiçbir zaman, hiçbir mantık ve hikmete bu haileden mesul ve muâteb [azarlanan] tutulamaz. Bu vatan onun kolları arasına kanla mülemma [sıvanmış], yaralı bir millî muhtazır [can çekişen] bir mecruh [yaralı]; yok, yok -ezilmiş, çürümüş, parçalanmış bir kuş gibi düştü. Buna evvela can vermek lazım geldi; can verildi. Şimdi de her biri diğerinden mühlik [öldürücü] yaralarını sarmak ve tedavi etmek lazım gelir. Lakin bu yaralar sayısızdır. O kadar ki genç Cumhuriyet idaresinin kucağında yatan bu vücut adeta şeklini kaybetmiş bir hâdedir. Hangi birinden başlamalı? Hangisine bakmalı? İşte, kendisine envai kusurlar atfedilen bedbaht devletin, üzerine aldığı iş budur. İnsaf sahiplerine şunu söylemek lazım gelir ki, biz bu idareye, bu hükûmete “Ne yaptın?” değil, ancak “Ne yapıyorsun? Nereden başladın? Hangi yoldan nereye vasıl olmak istiyorsun?” سوالini irat edebiliriz [söyleyebiliriz]. Yoksa, ikide bir, asırların “muhassala-i seyyiatı [kötülüklerin sonucu]” olan fecâyii [çok acıklı şeyleri, musibetleri] tazeleyip tazeleyip bu idareye mal ettirmek isteyen bir tavır ile ortaya atmak ne insafa, ne mantığa, hatta ne de siyasi iffete yakışır bir harekettir.

Böyle bir harekete en hafif kelimesiyle ancak bir nevi bozgunculuk veya mızıkçılık ismi verilebilir. Hep felaket ve meşakkat arkadaşlarından müteşekkil olan Büyük Millet Meclisi havasında ise böyle bir hâletiruhiyenin tekvinine daha birçok zaman için asla ihtimal

yoktur. Binaenaleyh inkısam ve buhran meraklılarının arzusu yerine gelmek için epeyce vakit daha beklemek lazım geliyor ve maatteessüf [maalesef] (!) şimdilik vatanın selameti de bunu istilzam ediyor [gerektiriyor].

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ “Aman Bu Meseleye Beni Karıştırmayınız!”, 25 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 168.sayı

Birkaç vakittir Maarif Vekili üzerine püskürülen ateşlerden, bazı kıvılcımlar Darülfünun [üniversite] emini İsmail Hakkı Bey’in başına sıçradı. Meseleyi biliyorsunuz; tekrar hikâyeye hacet yok. İptidai [ilkokul] mektepleri için kimi beş sene olsun demiş, kimi altı.. Neden demiş? Neden dememiş? Derhâl bu gazete sütunlarına intikal etti [geçti]. Zaten “demiş”in, “dememiş”in başka yeri var mı? Er geç, dönüp dolaşıp matbuatta kendine bir kabul köşesi bulacak hem de epeyce şatafatlı bir köşe... Vâkıâ [gerçi] gazetelerimizde dedikodu köşelerinin mihmanları [konukları] pek çoktur. Beşinin onunun birden hep bir araya sıkıştığı da vakidir. Fakat yer bulamayıp da dışarıda kalan tek bir dedikoduya tesadüf etmenin ihtimali yoktur. En harim [yabancılardan korunan, kutsal] aile ocaklarından darülfünuna, en ücra çoban kulübelerinden hükümet reisinin makamına kadar, bu şehirde işitilen, görülen her söz, her hadise tatlı, acı, müheyyiç veya merakâver [meraka sebep olan] bir kılûkal mevzusu hâline girer ve bir defa bu hâle girdikten sonra en basit bir mesele mutlaka “acâib-i seb’â-i âlem”den [dünyanın yedi harikasından] bir “şey” kıymetini iktisap eder ve matbuat denilen garaip meşherinin [teşhir yerinin] camekânlarına [vitrinlerine] yerleştirilir. Birçok işsiz güçsüz adamlar sabahtan akşama kadar bu camekânların önünde kah gülünecek, kah yumruklarını hiddetle sıkıracak bir şey” bulurlar. Hangi camekânın sahibi kendi önüne azami kalabalığı toplarsa zaferi o ihraz etmiş [kazanmış] sayılır.

Kırk yılın başında bir kere muhterem “Vakit” sermuharriri Asım Bey de halka karşı böyle bir marifet göstermek istedi: yani, şimdiye kadar hep sade ve tabii [doğal] şeylerle dolu olan camekânına merak ve teccüssü celbedici tek bir “eşya” koymak lüzumunu hissetti. Ne yaparsın! Zaman sana uymazsa sen zamana uy! Derler. Şimdiki zamanın zevki ise sade ve tabii şeylerden mütehassıs olmuyor [duygulanmıyor]. Zavallı “Vakit”, “İkdam” gibi bir antikacı dükkanına dönecek değil ya!.. Haydi bakalım - Zamaneye doğru bir hamle!..

- Aman, aman!

Bu hamleye maruz kalan adamın sesidir. Biçare İsmail Hakkı Bey, darülfünunun istiklalinin temin etmiş olmakla, acaba, kendi şahsiyetinin de istiklalini temin ettiğine mi zâhipti [inandı],

neydi? Bilmiyoruz. Fakat bildiğimiz bir şey varsa, bu “Aman!” feryadının matbuat dedikodularına karşı çıkarılan en samimi -binaenaleyh- en beliğ tedhiş seslerinden biri olduğudur. Şimdiye kadar matbuatla alakası pek “platonik” olan bu zat, matbuat tarafından ilk defa ciddi bir rabıta teklifi karşısında kalınca adeta bir nevi paniğe tutulmuştur ve gözünün önünde bütün buraya sürüklenenlerin elim ve korkunç akıbetleri canlı birer levha gibi tecsim etmiştir. Birkaç gün evvel çamurdan çamura sürüklenen arkadaşı Köprülüzade Fuat Bey’in [Mehmet Fuat Köprülü]; daha evvel beş on mahalle çocuğunun elinde üstü başı yırtılan Ziya Gökalp’in sergüzeştleri bu levhaların en basitlerinden, en hafiflerinden değil midir?

- Amanın, bana dokunmayın!

Bunun manası “Allah, beni şerrinizden korusun!” demektir. İsmail Hakkı Bey’in böyle feryat etmekte “hakkı yok mudur?”

“Hakkı yoksa siz söyleyiniz!”

Yakup Kadri

Ziya Gökalp’in Vefatı Münasebetiyle, 29 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 172.sayı

Fikri ve edebî hayatımda, kendisine birçok haz ve coşuş anlarını medyun olduğum [borçlu hissettiğim] büyük bir Frenk edibinin “Anadol Frans”ın vefatı münasebetiyle bazı insani tesiratımı ifadeye hazırlarken, kim derdi ki, hududunu henüz tayinden aciz bulunduğum bir memleket yası ve bir millî elem ile karşı karşıya kalacağım ve “Ziya Gökalp”in mersiyesini yazmak talihsizliğine düçar olacağım? Vâkıâ üstadın mevti ani bir surette vuku bulmadı. Kendisinin yalnız telmizi ve hayranı değil, aynı zamanda dostu da olanlar epeyce zamandan beri aziz vücudunu istila eden derdin ağır, muzlim [karanlık, uğursuz] ve fakat kati seyrinden haberdardılar. Bu bedbahtlardan biri de benim. Geçen sene Ankara’da yatağa düşüp bir hayli elem çektikten sonra İstanbul’a şifa aramaya giden ve heyhat, hastalığının ismini bile öğrenmeye muvaffak olmaksızın, her gün bir parça daha mezara doğru yürüyen “Ziya Gökalp”i bu şehrin muhtelif yerlerinde ve muhtelif tarihlerde gördüğümü hatırlıyor. Meğer bunlar, onun için hayat yolunun son merhaleleriymiş [aşamalarıymiş]. Bu feci sırrı, onun yüzünden anlamak kabil değildi; zira, o, bu mühlik “sath-ı mâil” [süreç, olaylar zinciri] üstünde bile kamil ve hekim insanların çehresine has olan ezeli rükûdetini [sakinliğini, durgunluğunu] bir dakika kaybetmedi. Hatta kendisini son görüşümde -ki bir sedye içinde hastahaneye naklolunuyordu ve belinden aşağısı artık ölmüştü- gözleri ve alını aynı sükûnet ve metaneti muhafaza etmekteydi. Bir taraftan Afyonkarahisar mebusu Ruşen Eşref Bey, bir taraftan ben, onu sedyesiyle beraber adadan İstanbul’a nakleden vapurda, tıpkı bir zamanlar

Türk ocağının bir köşesindeki hasbihâl tavrıyla konuşmuştuk. Ölüme hiç inanmıyordu ve bütün hayatında bir mabut gibi tapındığı “ilim”in “tıp” namını verdiğimiz koluyla, mutlaka kendisini kurtaracağına emin görünüyordu. Mesuttur, o kimseler ki son nefeslerine kadar herhangi bir şeye karşı besledikleri emniyet ve itimadı kaybetmezler ve gülerek, bekleyerek, ümit içinde terk-i can ederler.

Hiç şüphesiz, “Ziya Gökalp” bu mesut insanlardan biriydi ve onun felsefesini bir kelime ile hulasa etmek lazım gelirse, buna ancak “ümit felsefesi” denilebilir. Bütün ömrü, ta gençlik anlarından biri, hep elem, nikbet [talihsizlik, felaket, düşkünlük] ve mahrumiyet içinde geçen ve bütün büyük adamlar gibi bahtı haile-engiz [acıklı] olan bu hekim her şeyden evvel emsalsiz bir “optimist-nikbin [iyimser]” idi. Lakin ondaki bu “optimizm” ne “Laynbiz” inki [Gottfried Wilhelm Leibniz’inki] gibi “mistik-sofiyane” ne de “Niçe”ninki [Nietzsche’ninki] gibi dastânî [destan gibi] ve “şairane” bir “optimizm” idi. Bunu, ancak ilim sevgisinin ve ilim duygusunun kalbe bahşettiği bir nevi “iman kuvveti” suretinde tarif etmek lazım gelir. Nice fikrî meseleler gibi, nice millî hadiseler de o, daima bu “kuvvet”in kalesi içinden bakmıştır. Bunun içindir ki, ona göre hayatta hâli gayrikabil bir muadele [denklem, zor mesele] olmadığı gibi, iktihamı [göğüs germesi, karşı durması, saldırması] imkânsız telakki edilebilecek müşkilat da yoktur. Onu müphem ve muhataralı [tehlikeli] şeylerle muhat [sarılmış, kuşatılmış] bulunduğumuz anlarda görenler pek iyi bilirlere ki, Ziya Gökalp için ilmî bir düsturün şifa vermeyeceği hiçbir dert ve aydınlatamayacağı hiçbir zulmet mevcut değildir, zira bütün harici vakaların ve bize kaza ve kaderin mahsulu gibi görünen felaketlerin onun indindeki kıymet ve mahiyeti nihayet bir “hakikat-i ilmiyye”yi -yani mücerret bir fikri- ispat ve ifade etmek hassasından ibarettir. Bu hassaya malik olmayan açlık ve susuzluk, uykusuzluk, parasızlık ve evsizlik gibi şahsi ve ruzmerre [her günkü, her günlük] hadisat bundan dolaydır ki, “Ziya Gökalp”i bir dakika işgal etmemiş ve tesirleri kafasının üstünden kayıp gitmiştir.

“Ziya Gökalp”in hiçbir gün tekrar etmekten yorulmadı “Fert yok cemiyet var.” düsturu işte bu zihniyetin veya bu “hâletiruhiye”nin mahsulüdür. Bir defa kendi fani mevcudiyetini inkâr eden ve “cemiyet-i millet” denilen ebedi varlıktan başka bir şeye ehemmiyet vermeyen bir insan için ızdırabın, korkunun, yeisin ve endişenin manası olur mu? Bunun içindir ki Ziya Gökalp İngilizlerin pençesinden Malta’ya sürülürken “Bizim işimiz bitti; milletin içinden başkaları çıkıp yapacak” diyordu. Mutlaka çıkacak... Çünkü milletler bizatihi tekvin hassasına malik olan küçük alemlerdir; bunların sinesinde -tıpkı kainatın ve tabiatın sinesinde olduğu gibi- her gün, her dakika her saniye yüz binlerce zerrelere ölüp, yüz

binlercesi doğuyor. Eğer menfaya [sürgüne] giden ve bir defa avdetleri [geri dönmeleri] muhal [olanaksız] görünen Ziya Gökalp ve arkadaşları bu mahvolan zerrelere ediyorlarsa, ne ziyan! Arkada o nihayetsiz tekvin devam edip gidecek. Bu ilmî ve felsefi görüşten mahrum olan bazı kimseler onun içindir ki, kendi başlarına bir felaket geldiği vakit her şeyden ümitlerini keserler ve bütün cihan için kıyametin koptuğuna hükmederler. Maatteessüf [maalesef] her millette ve her heyet-i ictimaiyyede ekseriyeti teşkil eden bu nevi kimselerdir ve umumi “panik”ler, umumi ihtilaller de bunların yüzünden hasıl olur. Veyl o milletlere ki, tam o sırada tam böyle bir fırtına esnasında mevcudiyetlerinin ufkunda bir yıldız gibi parlayan mürşit ve müncî dehalardan mahrumdurlar!

“Ziya Gökalp” vâkıâ, en geniş manasıyla bu dehalardan biri değildi. Fakat bütün hayatında, Türk gençliğine bunun doğacağını haber veren doğduğu gün “işte!” diye haykıran mübeşşirlerden en mübareği, en kanâat-bahşiydi [inandırıcısıydı].

Diyoruz ki, o genç yaşında ve kendisinden beklenen eseri ikmal edemedi hüzün ve ızdırap içinde öldü. Hayır. Bir defa Ziya Gökalp için hüzün ve ızdırap yoktur. Yukarıdan beri söylediğimiz gibi kendi nefsi onu alakadar etmezdi, ocaktan “fenafilmillet [ferdin benliğinin milletin varlığı içinde yok olması] olmuş bir ruh idi. Öyle bir ruh ki, -bir ışık gibi aydınlatır, bir alev gibi ısıtır- ve hepimizin ruhuna karışmıştır. En büyük eseri mi? Lakin Ziya Gökalp onu çoktan yarattı; bu günün Türk gençliği onun eseri, onun şaheseridir.

Yakup Kadri

Sırça Köşkten/ İlimsizlik Kurbanı Bir Alim, 01 Teşrinisani (Kasım) 1924, Cumhuriyet, 174.sayı

Zavallı “Ziya Gökalp” bütün hayatında vuzuh [açıklık] içinde yaşadı, vuzuh için yaşadı; fakat ölümünü intaç eden [meydana getiren] meşum hastalığı, bize, hâli imkânsız bir muamma hâlinde bıraktı. Bu hastalığın ilk ismi “romatizma”; ikinci ismi “nefrit” [böbrekte görülen iltihap], üçüncü ismi “fart-ı semân [obezite]”, dördüncü ismi “ anterit [ince bağırsak iltihabı]”, beşincisi “fakrüd-dem [kansızlık]”, altıncısı “ iltihâb-ı sehâyâ [beyin zarı iltihabı]”, yedincisi “menenjit” idi! Büyük hasta son nefesini verirken, merhumun eski arkadaşlarından bir zat; -bu da bir hekim!- Ziya’yı muayene etmeye lüzum görmeden hastalığı hakkında gıyabi [uzaktan], ezber bir hüküm daha verdi. Otuz sene evvelki kurşun darbesinden bahsetti; babasının ayyaş, annesinin muhtellü’ş-şuur [aklı bozulmuş] olduğunu söyledi. Bunun üzerine -zannederim- tıp alemimizde işler büsbütün karıştı ve bu kargaşalık içinde “Ziya Gökalp”, bu koca adam artık bir daha dönmek üzere aramızdan çıkıp gitti.

Kim ne derse, desin bu ölümdede, bir “ecel kaza” şeması vardır ve bunda “kaza”yı temsil edenler merhumun tedavisini deruhte eden [üstlenen] hekimlerimizdir. Kendisini son gördüğüm gün başında bulunan zat ile aramızda geçen şu muhavereyi [diyalogu] aynen naklediyorum:

- Doktorlar ne diyorlar?

- Hiçbir şey demiyorlar.

- .....?!

- Kimi, fakrüdde, dedi; kimi ırsi bir illet ihtimalinden bahsetti. Hulasa bir şey anlayamadılar.

- O hâlde, hiç değilse doktorlarımız anlayamadıklarını itiraf etseler de zavallı vaktiyle Avrupa’ya falan gönderilseydi...

- Bilmem ki... Böyle bir şey ihsas [ima, duyma, duyum] olunmadı; burada iyileşebileceği söylendi. Neyse şimdi Fransız hastahanesine naklediyoruz. Bakalım, belki orada bir anlayan bulunur.

“Belki orada bir anlayan bulunur!” bu sözün söylenildiği anda “Ziya Gökalp” bir sedye içindeydi ve artık vücudunun alt tarafı ölmüştü. Başında kalan yegane dostu, o fedakâr zat da ne yapacağını şaşırıp kalmıştı.

İşte, ben bu hâli ve bu hadiseyi düşünerek demek istiyorum ki, “Ziya Gökalp”in ölümü yalnız millî bir felaket olmakla kalmamış, hepimize millî bir zül [alçalma, aşağılaşma], millî bir hicabet de o tahmil etmişti [yüklemişti].

Zavallı Ziya, zavallı kurban, sen ki bütün hayatında yalnız millî yaftasını taşıyan şeylere itimat ettin. Giydiğimiz kumaştan okuduğumuz “ilim”e kadar her şeyin millîleşmesine çalıştın! Kim derdi ki günün birinde -hepimiz için aziz olan canını- “millî bir ilimsizliğe” feda edeceksin!

Yakup Kadri

Her Gün Bir Musahabe/ Kaba Bir Şaka, 2 Teşrinisani 1924, Cumhuriyet, 175.sayı

İstanbullu sermuharrirlerden biri ve maatteessüf [maalesef] en gençlerinden değil - gazetesinin başına, kendi aklınca mizahi bir makale yazmış ve bu makaleye serlevha olarak şu garip sözü bulmuş: Gazi Paşa Muhalif!

Türkçe’de bir düstur vardır: latife latif olmak gerektir. Bu düstura göre mevzubahsimiz olan makaleye ne isim verilmesi lazım geldiğini nezahet [temiz ahlak] ve iffet

sahibi karilerimizin vicdanına bırakırız; onlar hüküm versinler. Bize düşen vazife bu yarı ciddi, yarı mizahi makalenin efkârıumumiyede tevlit edebileceği bazı şüphe ve endişeleri dağıtmaya çalışmaktan ibarettir. Zira o muharrir, bu münasebetsiz latifesini bir takım hakiki vakalara ve mevsuk malumata istinat ettirmiş olmak iddiasını taşımaktadır. Bunlardan biri, güya reiscumhur hazretlerinin son seyahat intibalarının hükûmet-i hazıra aleyhine birer vesika teşkil ettiği ve adeta bir nevi tenkit mahiyetini haiz bulunduğu keyfiyettir.

Filvaki Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri gibi “idealist” bir devlet reisinin Türkiye gibi bin türlü mahrumiyetler, noksanlar ve hatta elemeler içinde bulunduğu aşikâr olan bir memleketin herhangi bir köşesinde tamamıyla memnun ve mutmain bir surette avdet etmesine imkân yoktur bhusus bu memleket köşesi, henüz büyük bir afetten çıkmış ve ahâlisinin mühim bir kısmı adeta iptidai hâle dönmüş Erzurum gibi bir mihnet ve ızdırıp ocağı ise... Bu itibar ile denilebilir ki, Gazi Paşa, şu anda vatanın ve milletin acılarını en şedit bir teellümle [üzülmeyle, kederlenmeyle] hisseden yegane muzdarip kalbi taşıyor. Çünkü o, memleketin ve halkın bütün alemini ta yakından görmüş, duymuş ve bu aleme herkesten, hepimizden ziyade iştirak etmiştir; yine bu itibar ile denilebilir ki, Gazi Paşa'nın bu hususta başkalarından ders-i ikaz ve ders-i ibret almaya asla ihtiyacı yoktur. Bhusus bu dersi kendilerine vermek cüretini gösterenler “Gazi Paşa Muhalif!” makalesini yazan adam nevinden birer şehir ve “kulüp” münzevisi iseler..

Birer şehir ve “kulüp” münzevisi.. Evet, memleket hakkında o kadar çok malumat sahibi olduklarını ve kalplerinin üstünde bir yığın ıstikâ [şikayet etme] taşıdıklarını söyleyen bu adamlar acaba halkın hangi sınıfıyla hemdert olmuşlardır? Hangi yanık köyü görmüşlerdir? Ve vatanın hangi viran diyarından geçmişlerdir? Heyhat; bizimle beraber bütün efkârıumumiye de bilir veya hisseder ki, bu gibiler için memleketin bütün “mesâha-i sathiyyesi” [yüz ölçümü] İstanbul'da iş görüp para kazandıkları gazete idarehanesiyle Beyoğlu'nda içip kumar oynadıkları herhangi bir kibar muhalif arasındaki mesafeden ibarettir. Bunlar milletin, halkın bütün ihtiyaçlarını bu noktadan görürler ve bütün dertlerini buradan keşfederler. Ve sonra da akıl ve insafa sığmayan bir küstahlıkla millet namına buradan tazallüm [sızlanma] hâlde bulunurlar., vatanın halaskârlarına [kurtarıcılarına] buradan vatanperverlik ve halkçılık dersi verirler. Bunun içindir ki, -o muharrir efendi iyi bilsin!- kendisine hassaten [özellikle] “şikayet hakkını” layık görmüyoruz. Ve onu yalnız milletle, halkla beraber ızdırıp çekenlere yakıştırıyoruz.

Gazi Paşa muhaliftir! Evet, Gazi Paşa muhaliftir. Dün, nasıl zulme, intisaba [bağlanmaya][?], zillet ve rezalete muhalif idiyse, bugün de nifaka, tezvire [yalan söylemeye,

dedikoduculuğa] fitne ve fesada muhaliftir. Ve fitne ve fesada ki, bazı kimselere hiç aslı ve esası yokken birtakım yalan sözlerden ahkam çıkartmak kuvvetini verir ve “Gazi Paşa, mecliste kabul ettiği mebuslara hükûmetten şikayet etmiştir.” kavilinde [sözünde] tezvîrâne meydan açar.

Gazi Paşa vazife ve salahiyetini [?] müdrik [anlamış, idrak etmiş] bir zattır.

Kendi tasvip-kerdesi [uygun gördüğü] olan bir hükûmetten adem-i memnuniyetini [memnuniyetsizliğini] her hâlde bu tarzda ifade edecek bir mertebeye düşemez ve böyle bir vaziyet karşısında nasıl hareket edeceğini sabık men-i ihtikâr [vurgunculuğu yasaklama] komisyonu reisinden öğrenecek kadar da “anti konstitüsyonel” [anayasaya aykırı] değildir. Mümtaz ve harikulade şahsın güneş kadar parlak asarıyla bahir [açık] ve sabit olan bir devlet reisi hakkında bu izahati vermek ızdırarında kalışımın bizim için derin bir elem olmakla beraber, bu sözlerin hakikat namına, hakikatin yalana galebesi namına, söylenmesinin zaruri ve elzem olduğu kanaatindeyiz. Yine bu kanaat saikasıyla her fırsatta ihlal edilen efkârı umumiyeye arz ederiz ki, reisicumhur hazretlerinin bazı mebuslara hükûmetin icra altından şikayetini hayr-ı vaki ve gayr-ı variddir. Hatta, bilakis, reisicumhur hazretleri, memleketi ve halkı saran dertlerin, mahrumiyetlerin kesret ve azametini bir kere daha yakından müşahede buyurduktan sonra, hükûmet-i hazıranın omzuna yüklenen işlerin suûbet [zorluk] ve mehabetini [büyüklüğünü] daha ziyade takdir etmişler ve bu hükûmet tarafından takip olunan yolun doğruluğu hakkında daha vazih, daha kati bir kanaat sahibi olmuşlardır.

Eğer, müşarünileyh [adı geçen kişi] alelumum [genellikle] halk ve memleket ahvaline dair hususu bir mecliste vuku bulan bazı hasbihâlleri, birkaç muğfil [aldatan] muhbir tarafından hükûmet aleyhinde resmî beyanat şekline ifrağ [bir şeyi başka bir biçime çevirme] edilip malum gazete sahibine işar [yazı ile bildirme] olunduysa, bu hadise ancak bir nevi terbiye-i siyasiye fikdanına [yokluğuna] dalalet edebilir ve bunun başka türlü bir manası yoktur.

Yakup Kadri

Her Gün Bir Musahabe/ Söz Ve Hakikat, 8 Teşrinisani 1924, Cumhuriyet, 181.sayı

Bazı kimseler, bizimle, esasta, ve “prensip”te müttehit olduklarını ve ihtilaflarının ancak teferrüata ait birkaç meseleye inhisar ettiğini [için olduğunu, yalnız onunla sınırlı olduğunu] söylüyorlar. Geçen gün İstanbul rüfekamızdan biri “muhalefet etmiyoruz; fakat işlerin düzelmesini bekliyoruz.” Tarzında [okunamadı] bir serlevha altına bu iddianın daha doğrusu bu nazariyenin en harcıâlem mütearifelerini [sıradan olan, bilinen işaretlerini]

sıraladı; sayıp döktü. Bunlar, bizim muhalif telakki ettiğimiz kimseler tarafından aylardan ve senelerden beri, her fırsat ve vesileyle ortaya sürülmekte olan birtakım hâyide [ağızlarda dolaşan eskiyen] fikirlerin birer hülasası olmakla beraber, her şeyi basit bir rüyet [görme] zaviyesinden [bakış açısından] görmeye alışmış olanlar üzerinde icra tesir edecek bir mahiyettedir. Zira, bu basit rüyete göre inkılapları yapanlarla inkılabı ve inkılaba tahammül edenler pekâlâ bir safta bulunabilirler ve el ele, kol kola bir arada yürüyebilirler. (Hangi gayeye doğru? Burası ayrıca muhtac-ı izahtır.) Mademki bu taraf öbür tarafa “Biz Cumhuriyet’i ilan ettik.” dedi; öbür taraf da “Peki; aldık, kabul ettik!” cevabını verdi ve ondan beri hiçbir defa Cumhuriyet’in aleyhine bir tek söz söylemedi; şu hâlde iki taraf arasındaki bu şüpheli nazarların, bu ithamkâr imaların, şu vesvese ve şu sitemlerin manası nedir?

İşte, sözle fiilin, niyetle vakanın kıymetini yekdiğerine karıştıran basit mantığın bize irat ettiği sual budur. Siz buna karşı istediğiniz kadar deyiniz ki akval ile ef’al arasında uçurumlar gibi derin farklar vardır. Bir fikri ister istemez kabul etmek başka, isteyerek kendine mal etmek yine başkadır. Bahusus ki, şu “Aldık, kabul ettik” diyen zümre içinde, daha bundan bir yıl evvel Cumhuriyet ilanının henüz nabimevsim [mevsiminde olmayan, zamanında olmayan] olduğunu iddia edenler ve buna turfa [garip, körpe] bir yemiş gibi bakanlar vardı. Bunlar, sonradan hiçbir hareketleriyle, ihtidalarının [hidayete ermelerinin] samimiyetini ispat etmek lütfunda da bulunmadılar; bilakis küskün ve muğber [gücenik] bir vaziyet aldılar. Hatta Cumhuriyet idaresinin resikârına [başına] gelenleri mütemadi [sürekli] ve “sistematik” bir tarzda tezyif, tahkir ve tenkit eylemeyi kendilerine şiar edindiler. Vâkıâ hiçbirisi Cumhuriyet mefhumunun -mücerret manasıyla- Cumhuriyet’in aleyhinde bir tek kelime söylemedi. Fakat bu rejimin mebdeinden [başlangıcından] itibaren memlekette her şeyin fenaya, fenadan betere gittiğini ispata himmet etmekten [yardım etmekten] de fariğ [vazgeçmiş, bırakmış] kalamadı. Binaenaleyh, mütekabilen biz de o basit mantığa soruyoruz: bunlardan da mı şüphe etmeyelim? Bunlarla da mı el ele, kol kola yürümek gafletini gösterelim? Lakin, o mantık yine “evet!” diyecekir. Zira ona göre tenkit hakkı Cumhuriyet’in bahşettiği nimetlerin en azizidir. Ve bunu nez’ eden [çekip alan, koparan] herhangi bir idarenin adı sadece “istibdat”tır.

Bundan şüphe etmiyoruz. Fakat, o basit mantığa şunu söylemek isteriz ki, Cumhuriyet bu hakkın kendi aleyhine çevrilen bir silah suretinde istimaline asla müsaade edemez ve maatteessüf [maalesef], Cumhuriyet’in ilanından beri meydanda dönen bazı hadiselerle göre - ki bu hadiseler bizim içim söylenen sözlerden ziyade haiz ehemmiyettir- bu hakkın o suretle

istimal edildiğine hiç şüphe bırakmamaktadır.

İkinci bir mesele: inkılabın semerâtından [meyvelerinden, verimlerinden, semerelerinden] biri de hilafetin ilgasıdır [kaldırılmasıdır]. Bu hadise, Cumhuriyetin ilanı hadisesiyle bir (küllü) [tamamını, bütününü, hepsini] teşkil eder ve birini diğerinden ayırmak imkânı mevcut değildir. Buna rağmen Cumhuriyet idaresinin tesisinden sonra birçok kimseler açıktan açığa hilafetin taraftarı olduğunu söylemişlerdi. Hatta bunlardan biri İstanbul'a giden İstiklal Mahkemesi huzurunda eski bir Cumhuriyetçi olmakla beraber hilafetin lazım ve faideli bir müessese olduğunu iddia bile etmişti. Bu iddianın serdinden [ileri sürülmesinden, söylenmesinden] birkaç ay sonra inkılabın tabii seyri önünde bu müessese de yıkıldı. Fakat, (iddia sahibinin) bu husustaki fikri değişti mi? Pek iyi anlayamadık. Mamafih hiç şüphe etmiyoruz ki, bu adama "hilafet lazım ve faideli midir?" sualini şimdi irat etsek, mutlaka: "hayır, değildir." cevabını alırız. Fakat, bu "hayır"a ne dereceye kadar itimat edebiliriz? Burası da ayrıca münakaşaya şayandır.

Dahası var. İnkılap hamlesi yalnız bu iki hatvede [adımda] tevkif etmemiştir. muhakeme-i şer'iyeye [şeriye mahkemeleri: şeriatle, fıkıhla hüküm verilen, kadıların hüküm verdiği mahkemeler] ile medreseleri de devirmiştir. Hükûmet içinde hükûmet demek olan ve asri bir devletin vahdetini bozan bu müesseseler hassaten Cumhuriyet mefhumuyla gayrikabil [imkânsız] telif edilir [uyuşturulur, uzlaştırılır]. Sorarız, o Cumhuriyet taraftarıyız! Diyenlere, inkılabın bu eserlerini de kabul etmiş midirler? Asıl karanlık burada tekâsüf [toplanma, yoğunlaşma] ediyor. Zira, inkılabın şu son, kati hamleleri karşısında vaziyet alan şey derin ve muğlak homurtulu bir sükûttur.

İşte, bütün bu sebepler dolayısıyla ki, genç Türkiye Cumhuriyeti resikâr kapısını her "Cumhuriyetçiyim" diyene açamıyor; kimimize öz, kimimize üvey evlat muamelesi ediyor. Bunun için ne hiddetlenmeye, ne de hayrete düşmeye mahal vardır [gerek yoktur]. Lazım gelir ki, yalnız sözle değil, fiil ve hareketle de saffet [temizlik, saflık] ve samimiyetimizi ispat edelim.

Yakup Kadri

Garip Bir İddia Daha, 27 Teşrinisani, Cumhuriyet, 200.sayı

Muharrir: Yakup Kadri

Karşımızdaki demagogların [laf cambazlarının], yani halkın saffet ve sadeliğini suistimal ve suistismar edicilerin ve bu işle geçinenlerin ve bu ihtikârı yapanların

efkârıumumiyeyi kendi taraflarına çekmek için, hassaten son günlerde sık sık kullanmaya başladıkları yeni bir şarlatanlık usulü daha var. Dört yol ağızlarında tezgah kurup ve bütün kuvveti çeneye vurup gelen gençlere meke[?] ilacı, kuvvet ve gençlik hâpı, şirinlik tozu, lehim, muska, fare kapanı ve delik pantolon gibi hatır ve hayale gelmeyen ve birbirini tutmayan birçok şeyleri hususi bir belagat, hususi bir ciddiyetle satmaya çalışan şarlatanlara hayatınızda pek çok tesadüf etmişsinizdir. Hatta, boş bir vaktinizde siz bile -bunları hiç değilse hayret ve ibretle temaşa için- yolunuzda durmuş, mütecessis [meraklı, gizliyi arayan] ve muğfil [aldatan, kandıran] kümenin içine karışmış ve burada birkaç dakikalık zamanınızı kaybettikten sonra ya nefret, ya merhamete veyahut sadece filozofâne bir lakaydi [ilgisizlik] ile omuzlarınızı silkerek yürüyüp gitmişsinizdir. Fakat biliniz ki, herkes sizin gibi değildir. Sokak kalabalıkları ekseriyetle, cahil, sade ve safderun [saf] kimselerden müteşekkildir. Eğer böyle olmasaydı, hatta Avrupa'nın belli başlı birçok şehirlerinde bile yer tutan bu nevi adamların nesli tükenen birçok mahlukat numuneleri gibi ortadan kalkmaları ve tarih-i tabiiye karışmaları lazım gelirdi. Hâlbuki bunlar medeniyetin, fennin ilerlemesine ve irfan nurunun en kesif [yoğun, sık] halk tabakalarına kadar inmiş, dağılmış olmasına rağmen, hâlâ her tarafta mevcuttur, yaşıyorlar, ticaret ediyorlar, kazanıyorlar ve belki de zengin oluyorlar.

Yaptıkları işin hedefi değil, fakat hedeflerine vasıl olmak için kullandıkları vasıtalar itibariyle bu seyyar satıcılara çok benzeyen politika şarlatanları, İstanbul şehrinin dört yol ağızlarını tutmuşlar, hep aynı sokak belagatıyla mütemadiyen Refet Paşa, Kazım Karabekir Paşa ve Rauf Bey satıyorlar. Bu isimlerin tazammun ettikleri [içerdikleri] kıymetlerle yukarıda saydığımız mevadın [maddelerin, meselelerin, konuların] kıymetleri arasında bir mukayese yapmak istemiyoruz. Fakat bunlar efkârıumumiyeye öyle avam-firîbâne [halkı aldatacak, oyalayacak şekilde] bir tarzda satılmaktadır ki, her hâlde hakiki kıymetlerinden büyük bir kısmını şimdiden kaybetmiş telakki olunabilirler. Kimi, “Erazmik”[Erasmic] sabunu ilanları gibi, başının etrafında bir güneş halesiyle, kimi “Dubone” [Dubonnet] reklamları gibi, ayağının altında bulut kümeleriyle tasvir ve teşhir edilen; kimi adi ve “alegorik” tasâvîrden [tasvirlerden, resimlerden] daha adi bir edebiyatla medih ve sena olunan bu biçare “büyük adamlar”, şimdiden bütün “zevkiselim [en yüksek zevk]” ve “aklıselim [sağduyu]” sahiplerinin istihkarını [aşağılamasını] -fuzuli yere- kendi üzerlerine celbetmeye başlamışlardır. Zira, ilanın ve reklamın fazlası ve fenası umumi râğbeti celbedeceği yerde ammenin [kamunun] emniyetsizliğini ve itimatsızlığını mucip olur. Hemen Cenab-ı Hak, memleketin baki kalan şereflerini bu nevi sahtekâr ve şarlatan meddahların eline düşmekten masun [korunmuş, saklanmış] buyursun.

Vaktiyle -mütareke esnasında- arkadaşlarımızdan birisi derdi ki: “Ali Kemal zem mi ediyor; bırakınız etsin. Ben asıl onun methinden korkarım.

Filvaki, o zavallı muharririn soğuk ve hâyîde [ağızlarda dolaşa dolaşa eskimiş, değersizleşmiş] üslubu bir insanı medhetmeye başlayınca gülünç bir şekil alır ve dolayısıyla mevzubahis ettiği adamı da gülünç bir hâle sokardı.

Bugünkü muhalefetin meddahlarında da biz bu yavan, mudhik [güldüren, güldürücü, komik söz, kimse vb.] ve bayağı tavrı müşahede ediyoruz. İstanbul’a alelade bir sıtma nöbetiyle çıkan Rauf Bey’in bize İstanbul matbuatı ayinesinden akseden simasına bakınız: yüzlerce kişi kollarının üzerinde bir mukades hastayı, adeta bir şehit cesedi gibi taşıyor, Halide Hanımefendi bir dost sıfatıyla hastaya yaklaşıyor. Hemen, rikkat-âver [merhamet uyandıran, acıklı] bir manzara.. Halide Hanımefendi soruyor:

“- Nasılsınız? - İyiyim!” bu alelade istifsarıhatır [hâl hatır sorma] üzerine diyorlar ki çehreler sararmış; gözler yaşarmış! Aman Allahım, bir Muharrem ayını [Kerbela yas töreni] bile bunun kadar müheyyiç değildir ve bu ayın arasında Hüseyin Rauf Bey Hazreti Hüseyin’i temsil eden kanlı güvercin gibi bir şeydir.

Aynı ayineden bir Refet Paşa’nın, bize sinelerde taşınan bir yaldızlı “fetiş”, bir Kazım Karabekir Paşa’nın atı şaha kalkmış bir “Apollon gerdünesi [arabası]” şeklinde görüldüğü oldu. Ali Fuat Paşa henüz böyle bir mazhariyete ermediği için onun hakkında mahut ayineye nazaran bir şey söyleyemeyeceğim -lakin eğer kendisine karşı hususi bir düşmanlığımız olsaydı, darısı başına derdik.

İstanbul şehrinin dört yol ağzı belagati medih ve reklamı hususunda ne kadar kaba ve bayağıysa zem ve tezyif sahasında da o kadar galiz ve adidir. Lakin teşekkür olunur ki, mahut belagatin bu kısmına maruz kalan bizleriz. Zira, beceriksizce yapılan fena medihler bir insanı gülünç ve küçük mevkiye düşürdüğü hâlde zayıf ve fena hücumlar karşısında en faziletsiz kimselerin bile yükselmemesine imkân yoktur. Herhangi bir silah acemi elde kendi sahibini vurur. Bu itibarla, sabık men-i ihtikâr [vurgunculuğu yasaklama] komisyonu reisinin, İsmet Paşa etrafında kalanları tezyif için, gazetesinde neşrettiği bir makalesi doğrudan doğruya kendi seyyiatının [kötülüklerinin] ve kendi rezaletinin bir hikâyesi gibi okunmuştur.

Bu adam diyor ki, İsmet Paşa’nın etrafında millî mücadele arkadaşlarından hiç kimse kalmamıştır ve bunların birini o ulvi devrin şerefleriyle hiçbir alakaları olmayan birtakım adi tıynetli politikacılarla kıymetsiz kalemlerini her para verene satmaya alışmış ve her idarenin meddahlığını etmiş birkaç muharrir parçasını tutmuştur.

Adi tıynetli politikacı denilince hatıra, sabık men-i ihtikâr komisyonu reisinin gelmesi kabil midir? “İttihat ve Terakki”nin gairesiz [sıkıntısız] devirlerinde mevki-i iktidarın sadık ve gayur [gayretli] bir hadimi [hizmetçisi] sıfatıyla yaşayan, servet ve refah sahibi olan ve yükünü tuttuktan sonra şöyle bir kenara çekilip devrin hayhuyuna kalenderâne bir tebessümle uzaktan bakan bu adamdır. Harb-i umuminin son senelerinden -vakta ki [ne zaman ki, -diği zaman] memleketle beraber “İttihat ve Terakki”de izmihlale doğru sürüklenmeye başladı- “İttihat ve Terakki” sayesinde mansıp [makam] bir servete erdiği günden beri, kendine şiar edindiği [benimsediği, ilke olarak kabul ettiği] lakaydiyi bir nevi sükûtu muhalefete kadar götürüp yaklaşan felaketten kendi hissesine hiçbir gaile kabul etmemeye hazırlanan bu adamdır. Hayatının yegane şerefli hadisesi olarak Malta’ya sürüldükten sonra, eski devrin en yüksek semalarından, en isimsiz fedakârlarına kadar bütün menfa ve mihnet arkadaşları zindanlarda çürürken ecnebi vesâtetlere [araya girme, vasıta olma, aracılık etme] sığınarak bir “villa”da etini beslemek çaresini bulan yegane hodbin bu adamdır. Bu adamdır ki, şimdi her birini bir vesileyle tezyif ve tahkirden haz duyduğu vatan mücahitleri sayesinde düşman elinden kurtuldupu zaman ateş ve kan içinde kıvranan memleketine şöyle ric’î [geriye dönük] bir nazar bile atfetmeye lüzum görmeksizin soluğu Avrupa’nın maruf kumar ve eğlence merkezlerinde aldı. Bu adamdır ki, irmek[?] ve kazanmak için brofitler [profiteurlar:vurguncular] omuzlarından kendine birer basamak yaptığı eski politika arkadaşlarını, bütün cepleri İngiliz lirasıyla dolu olduğu bir anda İtalya’nın bir limanında beş parasız bırakıp gitti ve millî zafer tahkik edinceye kadar millî dava için bir satır yazı yazmadı, bir kelime söylemedi. Bugün, şayan-ı hayret bir küstahlıkla, o büyük ve muhip [sevgi besleyen, dost olan] mücahede [gayret] devrinde, kimi Anadolu’da alev ve duman içinde, kimi İstanbul’da sehparlar ve zindanlar karşısında kalem ve fikir mücadelesi yapan Türk muharrirlerinin “her zaman para ile satın alınabilir birkaç seciyesiz [karakteri sağlam olmayan, güvenilmeyen kimse] dalkavuktan” ibaret olduğunu söyleyen bu azgın menfaatperest şüphesiz ki, herkesi kendi gibi zannetmiştir. On senelik başmuharrirlik hayatında, her gün Babıali devâirinden [dairelerinden] birinin telefonuyla kulağına fışlanan [fısıldanan] emirler haricinde bir tek satır yazmadığı muhakkak olan ve her başı sıkıya gelince, matbaasını, gazetesini, -yani şahsiyet-i maneviyesini- müzayedeye çıkarmaktan utanmayan açgözlü ve esir bir gazetecinin maddi ve hasis menfaatler fevkinde bir alim mevcut olduğuna ve birçok kalem sahiplerinin sırf vicdani hamlelerle yazı yazabileceğine ihtimal vermesi kabil değildir. Fakat bu küstah mütecavize acaba şunu anlatmak kabil midir ki İsmet Paşa’nın etrafına sonradan toplandıklarını iddia ettiği bu kıymetsiz muharrirler, o, Anadolu’nun çamurdan kulübeleri içinde oturduğu zamanlarda da onun yanı başındaydılar. 29

fecî Eskişehir ricatinde [geri çekilmesinde] ve o mehabetli [ulu, yüce] Sakarya günlerinde, yine bu “kıymetsiz muharrirler” o hailelerin ve o destanların heyecanlarını terennüm ediyordular.

Acaba, sabık men-i ihtikâr komisyonu reisi, faziletperverliğini “ideal” bir yüksekliğe kadar çıkarıp eski meşakkat ve ızdırıp yoldaşlarının halas ve saadet takarrür [karar kılma] ettiği gün birbirlerinden ayrılmasını mı istiyor? Eğer böyleyse, ona haber verelim ki, meşakkat ve ızdırıp devri hitam bulmamıştır [sona ermemiştir]. Vatan mücadelesi aynı sarp ve çetin kayaların üstünde, aynı feragat nefisle devam ediyor. Burada hiçbir yer, Şişli’nin bir büyük kâşanesi [büyük, süslü köşkü, sarayı vb.] kadar rahat değildir ve “Serklodyan”ın [Cercle d’Orient’in] “parlak işler” konuşulan veyahut “rengarenk fişler” toplanan koltuklarıyla buradaki sandalyelerin hiçbirisi maddi rekabete girişemez. Binaenaleyh, merak etmesin, buraya da kazanç ve rahat devri geldiği vakit kendisine haber verilir.

Yakup Kadri

Şahıs Mı, Prensip Mi?, 7 Kânunuevvel (Aralık) 1924, Cumhuriyet, 210.sayı

Yeni fırkanın; bütün akliselim erbabının tahminleri hilafına olarak, Fethi Bey hükûmetine, yani Cumhuriyet Halk Fırkasının hükûmetine beyan-ı itimat edişi, fırka ve parlamento hayatında ilk defa görülen bir hadisedir. Bu hadise, maatteessüf [maalesef], matbuatta kendisine layık olan baht ve hayretle karşılanamadı ve efkârıumumiye bunun garabetine kâfi derecede muttali olamadı [haberi olamadı, bilgisi olamadı]. Yalnız İstanbul’da münteşir [yaygın, yayılmış, yayınlanmış] (Vakit) refikimizin muhterem başmuharriri Asım Bey, bu “acibe” karşısında kendi kendine şu sualleri sormakla iktifa etti:

- Mademki, yeni fırka azası, Cumhuriyet Halk Fırkasıyla bir fikir ihtilafı üzerine ayrıldıklarını söylediler. Şu hâlde bunların, Cumhuriyet Halk Fırkasının hükûmeti olduğunu ve İsmet Paşa’nın yürüdüğü yoldan asla inhiraf etmeyeceğini [sapmayacağını] beyan eden bir hükûmete prensip itibarıyla beyan-ı itimat etmemeleri lazım gelirdi. Acaba, neden edildi?

- Acaba, Ali Fuat Paşa “membainı hukuk-u amme [kamu] esasından almayan şeyler” tabiriyle neyi kastetmiştir?

- Bir de muhalefet lideri Ali Fuat Paşa’nın sözleri arasında tesadüf edilen “hususiyat” kelimesi vardır ki bilhassa nazarıdikkati celbetmektedir. Acaba Ali Fuat Paşa’nın “hususiyatta samimiyet” tabirinden kastettiği mana nedir?”

İşte, muhterem refikimiz Asım Bey, bu sualleri vazettikten [koyduktan] sonra, onlara

beyhude yere cevap bulmaya çalışıyor. Mantığına müracaat ediyor; olmuyor. Hadisata göz gezdiriyor; olmuyor. Yeryüzünde mevcut siyasi teamülleri [bir yerde öteden beri olagelen davranışları] karıştırıyor; olmuyor ve neticede, yeni fırkanın efkârıumumiyeden bir şeyler sakladığına ve bu bir “şeyler”in ifşa ve ilanından çekinmek zaruretini duyduğuna hükmediyor.

Her ne olursa olsun, Asım Bey yeni fırkanın bünyesinde gayet zayıf ve hatta mühlik olan bir noktaya basmıştır. Biz de nazarlarımızı bir müddet bunun üzerinde tevkif edelim:

Evet, eğer ortada esaslı bir fikir ve prensip ihtilafı mevcut değil idiyse, eski Halk Fırkası azası neden bir iftiraka [ayrılmaya, parçalanmaya] lüzum görmüşler, programlarıyla, beyannameleriyle yeni bir siyasi taazzuv [organ durumuna gelme, gelişip olgunlaşma] hâlinde meydana çıkmışlardır? Eğer dün buna bir zaruret görüldüyse, bugün o zaruret bakidir. Çünkü, bu zümre tarafından kırmızı rey alan İsmet Paşa hükûmetiyle Fethi Bey hükûmeti arasında hatta hafif bir “renk” farkı bile yoktur. Fethi Bey kabinesi, İsmet Paşa kabinesinin bir temadisinden [devamından] ibarettir. Filvaki, bazı memleketlerde ve bazı anlarda şu fırkanın bu fırkaya müzaheret ettiği [yardım ettiği, desteklediği, arka çıktığı] görülmemiştir. Fakat bu, büsbütün başka türlü avamil [sebepler] ve ilcaat [zorlamalar] altında vuku bulmuştur. Biz, Ali Fuat Paşa fırkasına itimat reyi verdiren sevakte [sebeplerde] bu gibi avamil ve ilcaate müşabih [benzer] bir şey göremiyoruz. Ortada iki fırkanın birbirine müzaheretine istilzam edecek fevkalade bir hadise yoktur. Ne harb-i umumide Fransa’da olduğu gibi bir “ Blok Nasyonal” in teşkilini zaruri kılacak mehâlikle [tehlikeli yerlerle, zararlı işlerle] muhatız [kuşatılmışız, sarılmışız]. Ne de bundan biraz evvel İngiltere’de, liberalleri “Leybur/Leybor” [Labour] partisinin aguşuna [kucağına] atan bir üçüncü fırkanın tehdidi karşısındayız. Muhalefetin fırkasının adem-i itimat [itimatsızlık] reyi vermemesinden devlet için tehlikeli bir buhran çıkması dahi muhtemel değildir. Şu hâlde yine soruyoruz: “serbest ticaretçi, Liberal Terakkiperver Cumhuriyet” fırkasını, “himayeci Halk fırkasının” hükûmetine beyan-ı itimat etmesinin sırr ü sebebiyeti [sırr ve sebebi] nedir? Biz, öteden beri sık bir milliyetperverlik esasına istinat ediyoruz; onlar, Ermeniden vekil, yahudiden mebus ve Rumdan müsteşar çıkaracak ve icabında irticaya [gericiliğe] bile müsaade ve müsamaha gösterecek derecede liberaldirler. Biz, asırlardan beri, emelleri, gayeleri meşkûk [şüpheli], ihtiras ve desiseleri [entrikaları] malum ekalliyetlerin [azınlıkların] cizye-güzarı [cizye ödeyeni] olan Türklüğü, siyasi istihlastan [kurtarmadan, kurtarılmadan] sonra iktisadi istiklale doğru sevk edici vesait ve tedabirin [tedbirlerin] mürevviciyiz [taaftarıyız, yayıcısıyız]; onlar serbest ticaret prensipleriyle, gümrük tarifelerinin tadili [değişikliği] ile bu vesait ve tedabirin önüne geçmek ve bizi tekrar o meşum Osmanlı devletinin esaret-i iktisadiyesine irca etmek [döndürmek]

emelindedirler. Fikirlerde bu derin ihtilaf, usullerde bu müthiş fırkalar yeni fırka erkânını Cumhuriyet Halk Fırkasının hükûmetine beyaz rey vermekten men edememiştir. Şu hâlde, bu işin içinde kara bir sır mevcut olması lazım gelir. Öyle kara bir sır ki, muhalefet bunu ifşaya bir türlü cesaret edemiyor. Muhalefet diyemiyor ki: “Efendiler, bizim en kuvvetli -ve yegane saikamız- şahsi husumetlerimiz, şahsi kinlerimizdir. Şu prensip ve şu fikir elimizde ancak bu kinlerin ve bu husumetlerin çirkinliğini örtmeye yarar birtakım şaşalı ridâlardır [örtülerdir]. İsmet Paşa gitti; bize bu lazımdı. Şimdilik yaşasın Fethi Bey!”

Yakup Kadri

Urfa Hatıraları, 19 Kânunuevvel 1924, Cumhuriyet, 222.sayı

Son matbuat kanunu layihasıyla [tasarısıyla, yazısıyla] Kozan mebusu Saib Bey, İstanbul gazetelerine kendisinden sık sık bahsettirmeye başladı. Denilebilir ki, Ali Saib ismi, İstanbul matbuatında bu sefer ki kadar hararet, şiddet ve esrar ile hiçbir vakit mevzubahis olmamıştır. Hâlbuki, bu isim millî mücadelenin belli başlı abidelerinden biriydi ve memleket matbuatına kendisinden bahis vesile teşkil edecek birçok fiilleri, hareketleri ve esrarları vardır. Fakat, ne gariptir ki, bunlar hakkında bir tek söz söylenilmedi ve zavallı mücahidin namı bir defa mebuslara zamm-ı tahsisat hadisesinde tehzil [alaya alma] ve tezyifle [küçümsemeyle], bir defa da şu matbuat hürriyeti meselesinde havf [korku] ve dehşetle zikrolundu. Herkesin gözünden kaçan bu mücerret vaka birkaç seneden beri nasıl bir hava içinde yaşadığımız; çünkü şereflerin, çünkü fedailiklerin birer birer nasıl çamura sürüklenmek istenildiği hakkında bize vazih bir fikir verebilir. Filvaki, milletin tali [bahtı, talihi] öyle emretti ki, meşrutiyet devrinde, ters görüşleri ve ters düşüncüleriyle memleketi felakete sürükleyenlerden birçokları, bugün, yine aynı ters dürbünlerle memleketi felaketten kurtaranlara baksınlar ve efkârıumumiyye onları bu adesenin [merçeğin] içinden aksettirmeye çalışsınlar; bunda, muvaffak oluyorlar mı? Orası ayrı bir bahistir.

Ali Saib Bey, geçen sene “Urfa’nın Kurtuluş Mücadeleleri” ünvanıyla bir de kitap yazmıştı. Beş altı ay evvel İstanbul’da basılan ve intişar sahasına çıkan bu müheyyiç destan parçası da İstanbul matbuatı tarafından derin bir sükût ile karşılandı. Hâlbuki, bu kitap, yalnız hikâye ettiği vekayiin [vakaların] ulviyeti [yüceliği] ve ihtiva ettiği vesaikin [belgelerin, vesikaların] ciddiyetiyle değil, aynı zamanda tarz-ı tahririndeki [yazılış tarzındaki] asalet ve hararetle de nazarıdikkati celbetmeye layıktı. Başlangıcındaki şu sahifenin mütehevvir (kızgın) ve asi güzelliğine bakınız:

“Kara ve çok fırtınalı bir geceydi. Rüzgar, uzun uğultular ve kudurmuş hücumlarla

pencereleri sarsıyor; sanki bu kara ve yırtıcı gece camları kırarak bütün vahşetiyle odama dolacak, sakın ve mütevekkil [teslim olmuş, boyun eğmiş] yanan lambamı söndürecek... derin ve nihaysiz bir karanlık içinde asabım, fikrim perişan...

“Yıllarca devam eden kanlı ve bütün dünyayı kaplayan harbin bizim için elim ve sefil bir neticesi olan Mondros Mütarekenamesi [ateşkes antlaşması] masamın üstünde; başım iki elimin arasında düşünüyorum; tekrar okuyorum. Gözlerime inanamayacağım geliyor. Bu bir mütarekename değil feci bir esaret ve teslimiyet vesikası!

“Okudukça önümde uçurumlar, cehennemler açılıyor; bütün şan ve şükûhuyla [haşmetiyle], muazzam tarihiyle milletimin bu uçurumlara doğru sürüklendiğini görür gibi oluyorum. Bu anda kim bilir, kaç yüz bin vicdan benim gibi kıvranıyor, ızdırap çekiyor... Zavallı vatanım! Senin için, senin hürriyet ve istiklalin için seve seve, sevine sevine öldüğümüz hâlde demek oluyor ki, seni yine kurtaramıyoruz.

“Rüzgar, dışarıda, muttasıl şiddeti arttırıyor...”

Ali Saib Bey, biraz daha aşağıda şu korkunç levhayı tahayyül ediyoruz:

“Birçok esirler ve ecirlerden [sevaplardan] ve renk renk askerlerden mürekkep düşman orduları muttasıl ilerliyorlar. Vatanımda yeni bir Endülüs faciasının kanlı dumanları bütün boşluğu, semavatı dolduruyor. Ermeniler şarktan, Yunanlılar garptan “Kızılırmak’a doğru!” diye haykırıyor. Kızılırmak! Mukaddes nehir, vatanımın bu şah damarı büyük bir sükûn ve vakarla akıyor. Bu hayali ve kanlı safha karşısında birden silkindim.” Ve bu silkiniş anında işittiği ses bir azim ve ümit sesidir. Ali Saib: “Şüphe yok ki, diyor. Büyük müncî [kurtarıcı]! Henüz o zaman hadisat ve hakaikin maverasında [ötesinde] pinhan [gizli] olan bu ses, bu lahuti [ilahi] ses senin sesindi. O izmihlal [yok olup bitme] vesikasını yeni bir Türkiye yaratan senin halaskâr [kurtarıcı] ve çelik ellerin yırttı!” Urfa kahramanı bu teheyycata [heyecana] daldığı ve bu sesi işittiği zaman henüz Resulayn’dadır. Her tarafla muvasala hatları [ulaşım yolları] kesilmiştir ve Saib, Fırat Grubuna ait emirleri almak için Dirzor’a [Deyrizor] gidip gelmek mecburiyetindedir. “Çöl, badiye [çöl]! Korku ve esrarla dolu bir cihanı bir rüzgar gibi geçmişti.”

O emsalsiz sahifeden sonra bu kılıç gibi keskin cümlede Ali Saib’indir. Lakin, ne yazık ki, Türk edebiyatının en samimi, en ateşin seslerinden mürekkep bu şehname yavrusu; senelerden beri sahte heyecanlarla hissi körelmiş bu biçare neslin kalbinde hiçbir aksiseda [yankı] uyandırmamıştır. Ve zavallı Ali Saib, kendi cinsinden olan vatan fedailerine has bir saffet ve sâdegi [sadelik] ile kitabın başına koyduğu şu hitabeyi sanki bir boşluğa doğru

bağırıştır:

“Büyük müncî, asıl neslimizin hür ve müstakil [bağımsız] evladı için yazdığım bu eser benim değil senin yaratıcı ve kurtarıcı dehanın destanından küçük bir parçadır.”

Yaratmak; kurtarmak; deha ve destan!.. Heyhat, bütün bu güzel ve ulvi şeylerin hiçbir mana ifade etmediği nankör ve muzlim [karanlık] bir devre dahil olduk. Vatanın afakını, haset ve nifakla yanan kalplerin fena kokulu dumanı boğucu bir sis gibi istila etmiştir. Burada göz gözü görmek ve kulaklar ses işitmek ne mümkün! Burada, Ali Saib gibi şeyda [divane, meczup] vatan fedailerini şöyle dursun, o çelik pençeli müncînin yüzü bile yarım küsufa [güneş tutulmasına] uğramış bir Güneş manzarası göstermeye başlıyor. Bu itibarla denilebilir ki, Ali Saib Bey’in kitabı hiç de vefatında çıkmış bir eser değildir. Büyük zaferden bugüne kadar, bir kısım Türk matbuatının etrafa saçtığı zehirli hava içinde kuruyan kalpler için, “Kilikya Faciaları’nın”, “Urfa Kurtuluş Mücadelelerinin” -hatta belki de - “Kocatepe”nin, “Dumlupınar”ın hiçbir tesir kudreti kalmamıştır; iki sene zarfında, bütün o ulvi ve mehip [heybetli] vakalar birer kocakarı masalı olmuştur. Lakin, gönlünde, hâlâ, o anlara ait heyecanı taze bir alev gibi taşıdığına, hâlâ o mukaddes rüya içinde yaşadığına şüphe etmediğim Ali Saib, bu hakikati kendisine, bu kadar açık, dürüst [sert, gücendirici, kırıcı] ve çığ bir tarzda ifşa ve ifade ettiğim için beni mazur görsün!

Bu sis bir gün gelip dağılacak ve bu sis arasında uluyan kurtlar susacak ve mutlaka bir iyilik ve doğruluk güneşi doğacaktır. Fazilete kıymet verilen günlerde gelecektir ve şimdi, üzerinde bin türlü ihtikâr [vurgunculuk] yapılan bu mukaddes mefhum, vatan gibi, hakiki sahiplerine iade olunacaktır ve işte, o vakit maddi hülasamızı, manevi kurtuluş bayramı takip edecektir.

..

Ali Saib’in kitabı münasebetiyle bana bu satırları yazdıran sebep, ne yalnız bu kitaptır; ne de müennifin son günlerdeharit namına maruz kaldığı hücumlardır. Tesadüfen elime geçen Fransızca bir askerî mecmuada, Cenup [güney] cephemizdeki millî mücadelelerimizin başlangıcına dair okuduğum bazı notlardır ki, beni, buna ait hatıratı ihyaya sevk etti. Bittabi, Cenup cephesi hadisatını tahattur ederken [hatırlarken] oralarda ilk ateşi yakmış olan Saib’i yâd etmemek mümkün değildir. Esasen bahsettiğim Fransızca mecmuadaki mnotlarda da Ali Saib’in ismi ve şahsiyeti pek çok kereler hürmetle zikredilmektedir.

Bu notların sahibi “Kolonel Norman” evvela, bir Fransız kumandanı sıfatıyla “Mardin”e nasıl girdiğini ve halk tarafından nasıl tehlikeli bir istiskal ile karşılandığını hikâye

ediyor.

Şehrin istasyonuna ayak bastığı dakikadan itibaren etrafında derhâl muhasım [birbirine düşman olanlardan her biri] ve mütehevvir [kızgın] bir izdiham hasıl oluyor. Bütün evlerin damları, birdenbire, kurûn-ı vustâi kalelerin manzarasını arz ediyor. Bu damlar müsellah [silahlanmış] insanlarla, simsiyah kesilmiştir ve her biri bir mazgal deliğine benzeyen pencerelerden birer tüfeğin ağzı uzanmıştır. Bu mühlik güzergahtan güç hâl ile mutasarraflık [sancak] dairesine kadar gidebilen Fransız kumandanı, orada, kendisine, Fransızların Urfa'yı, Antep'i, Maraş'ı niçin işgal ettiklerini soran mütecellid [kahramanlık gösteren] bir müftü ile karşılaşılıyor. “Kolonel”in ağzından ezberlenmiş bir “mütareke ahkamı” sözü vardır. Bununla cevaba kalkıyor. Fakat, etrafını saran ahali bunu dinlemiyor. Biliyor ki, ecnebi istilası memleketin her tarafında, evvela bir kumandanın müsâfereti [yolculuk, seyahat, konuk olma, konukluk, misafirlik, kendisine savaş açılmış bir ülkenin mensuplarından elçi, seyyah, tüccar vb. kimseleri bir yerde ikamete mecbur etme, gözaltına alma], sonra bir müfrezenin [türlü askerî görev ve hizmetlerin yapılması amacıyla küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan grubun], sonra bir alayın, daha sonra bütün bir ordunun girip birleşmesi tarzında vaki oluyor. Bunun içindir ki, memleketin ileri gelenlerinden bir zat öne atılır ve halkın azim ve iradesine şu suretle tercüman olur:

“Biz Türkler, her vecihle memleketimizi müdafiyeye hazırlandık ve bu münasebetledir ki, müdâfaa-i hukuk” namı altında bir cemiyet tesis ettik. Bugün on bin kişiyiz, yarın yüz bin kişi olacağız..” Sanırım ki, bu nutuk biraz uzamış ve halk içinden biri: “Uzun söze ne hacet! Bu adama söyleyin ki biz ecnebi istemiyoruz, vesselam.” demiş.

Bütün bu civanmerdâne ve vatanperverâne tezahürat karşısında mevkinin gittikçe müşkülleştiğini sezen ecnebi zabıtı taşı toprağı galeyana gelen kahraman Mardin’de kaç saat kalmış ve oradan yola nasıl çıkmış burası da ayrıca tafsile [açıklamaya] layıktır. Fakat yerimizin darlığı -maatteessüf- bir müheyyiç menakıbı hatta muhtasaran [kısaltarak, özetle] olsun, nakle mâni olmaktadır. Bununla beraber, “Kolonel Norman”ın, yine kendi notlarına nazaran, bütün o Cenup vilayetlerimizde düçar olduğu haybet [hayal kırıklığına uğrayıp üzülmek] ve hüsrân uzun uzadıya hikâyeye edilmeye şayan bir maceradır ve gayesi bizce meçhul kalan, fakat Kolonel’in kendi tarafından, Fransa’nın hayr-ı hâhâne [herkesin iyiliğini istemesine davranış] bir tespiti şeklinde gösterilen bu seyahatin hemen her merhalesi (Mardin) vakası gibi bir “mukavemet-i milliye” levhasıdır. Hissolunuyor ki, uzmanlar her türlü harici entrikalara karşı yalnız başına bırakılan bu vatan parçası, sırf halktan nebean eden [çıkıp fıskırmak, kaynaklanmak, çıkmak] bir ordu ile kendi kendini müdafaaya karar vermiştir.

Belki, daha ilk adımında bu ordunun sadmesini [çarpışmasını] hissetmekten hâli kalmayan “Kolonel Norman” için de aldığı misyonu intaç etmeden [bitirmeden, sonuçlandırmadan] geriye dönmenin imkânı yoktur. O, her şeye rağmen mutlaka Diyarbakır’a gitmek istiyor. Nafile yere o günde bütün yollar birer birer kapanıyor; nafile yere bütün vesait-i nakliye birer birer ortadan kalkıyor. Fakat Kolonel Norman düşe kalka, adeta karanlıkta yürüten bir adam gibi, elleriyle etrafını yoklayarak yürüyor. O, sanki Avrupalı istila zihniyetinin müşahhas bir temsili gibidir. İşte tam böyle bir vaziyettedir ki Kolonel Norman, Ali Saib ve rüfekasıyla karşı karşıya geliyor. Burada sözü bizzat Norman’a bırakıyorum:

“Avdet yolu üzerinde Siverek’ten altı kilometre mesafede gayr-ı muntazır bir tesadüf. Urfa jandarma kumandanı Ali Saib Bey, Urfa âhiz [alan, kabul eden] askerî şubesi reisi, Urfa baytar yüzbaşı, Hizan kaymakamı, Urfa’da sakin mütekit [emekli] Diyarbakır jandarma kumandanı atlarından inerek, bana doğru yürüdüler ve ellerini uzattılar. Bunlar, -biraz sonra anlaşılacağı vecihle -Fransız işgalinden kaçmış beş milliyetçidir. Orada, “Zengibar” köprüsünün yanında durduk ve aramızda derhâl son derece şayanıdikkat bir mükâlemedir [karşılıklı konuşmadır] başladı. Ben Ali Saib’i evvela Kilikya’da, sonra Urfa’da candarma kumandanı olarak tanıdım. Ali Saib, anasıl [kökten, asıl olarak] Diyarbakır havalisinden [yöresinden] bir Kürt olduğunu ve Urfa vali askeriyesinin kendisine, Kürtlerin Türklerden ayrılması için Kürtler nezdinde çalışmak teklifinde bulunduğunu ve fakat bu teklifin asırlarca bir arada müttehit bir kitle hâlinde yaşayan ve ayrılmaları mümkün olmayan bu iki Müslüman anasıra karşı bir hıyanet projesinden başka bir şey olmadığını anladığı için Urfa’dan çıkıp gittiğini ve o zamandan beri daima Fransızlar aleyhine propaganda yapmakla meşgul olduğunu söyledi ve cebinden bir beyanname çıkarıp okumaya başladı. Bu bir beyanname değil, Fransa aleyhine baştan başa acı, ağır ve pek mübalağalı ithamlarla dolu bir hicivnameydi; Ali Saib Bey bunu bizzat kendisi yazmış ve her tarafa dağıtmıştı. İçinde Fransızların Kilikya’daki hareketleri teessüfle yâd ediliyor ve Ermenilere atfolunan bir sürü mezalim silsilesinden bahsolunuyor, bu mezalimin Fransızların müsamaha ve yardımıyla vuku bulduğu iddiası da ileriye sürülüyor. Ali Saib, bütün bunları sayıp dökdükten sonra nutkuna şu sözlerle hitam verdi [son verdi]: Biz şimdiye kadar Fransızlarla niçin dövüştüğümüzü bilmiyorduk; onlara karşı hiçbir kin ve gayzımız [hıncımız] yoktur. Fakat bugün kimle harp edeceğimizi biliyoruz.” dedi ve elindeki kağıdı sallayarak aramızda kan döküleceğini haber verdi.”

Levha gözlerinizin önüne geliyor mu? Ali Saib, yanında dört arkadaşıyla, koca bir Garp ordusunun mümessili şu müstevli [bir yeri istila eden, yönetimi altına alan kimse, devlet,

ordu vb.] ecnebiye karşı aldığı vaz' [vaziyet] ve tavırda ne ulvi bir mana var! Lakin ne çare ki, müstevli ecnebi bu manayı anlamaktan çok uzak kalıyor ve yine o mahut "mütarekename ahkamından" ve "sulh konferansından" bahsediyor. Bütün bir milletin azmini ruhunda bir ..... gibi hisseden Ali Saib bu hayide [ağızlarda dolaşa dolaşa eskimiş] diplomasi lisansı dinleyecek bir hâlde değildir:

"Bize beyhude yere o sulh konferansından bahsetmeyiniz; diyor. Bizim hakkımızda, "Kalemanso" nun [Georges Clemenceau'nun] ne düşündüğünü ve matbuatınızın neler yazdığını biliyoruz. Yunanlılara İzmir'i işgal etmek müsaadesini kim verdi? Ermeni bayrağı Atina'nın üstünde serbestçe temevvüç ederken [dalgalanırken] Türk bayrağını menedenler kimlerdir?" "Kolonel Norman" yine, "sulh konferansı mukarreratını [alınan kararları, kararlaştırılmış şeyleri] bekleyiniz." cevabını veriyor. Fakat Ali Saib bu konferanstan ziyade kendi imanına bağlıdır ve bu imanın nelere kadir olduğunu az zaman içinde bütün cihan öğrenecektir.

Ve öğrendi de... Lakin, ne gariptir ki, yalnız bahsettiğimiz notların sahibi, Cenup mücadeleleri macerasını hâlâ kendi kullandıkları yanlış "taktik"lere atfediyor ve fazla kuvvet istimal edilmiş olsaydı Urfa'nın, Gaziantep'in, Maraş'ın ilâ-âhire..

Taht-ı itaate (itaat altına) (!) alınabileceğini söylüyor.

Bu iddianın ne kadar batıl bir şey olduğunu öğrenmek isterseniz, kalem ve fikir düşmanı olduğu söylenen Kozan mebusu Ali Saib'in, yaptığı kahramanlıklar kadar güzel olan kitabına müracaat ediniz.

Yakup Kadri

Muhalefetin Yeni Bir Manevrası Mı?/ Memlekette Nifak ve Şikâka Sebep Olan Kimlerdir?, 22 Kânunuevvel 1924, Cumhuriyet, 225.sayı

Ankara: 18 Kânunuevvel

Muhalefet matbuat, uzaktan uzağa harici bir tehlike kokusu alır almaz, çünkü azgınlıklarını ve taşkınlıklarını bir teellüm [üzülme, kederlenme] ve teşekki [şikayet etme] sesiyle tadile [değişikliğe] kalkışmak istedi ve güya bu nevi matbuata mensup gazeteler arasında öteden beri zımnî [gizli] bir itilaf [anlaşma] varmış gibi, her biri aynı günde, aynı vesileyle, aynı sedayı [sesi] çıkardı. "Vatan" nifaka artık nihayet verilmesi ve halaskâr [kurtarıcı] dehası binbir tebriye [aklama] ile mücerrep [tecrübe edilmiş, denenmiş, sınanmış] Gazi'nin etrafında bütün düşünen başların toplanması lazım geldiğini söyledi. "Tanin" dahili

dedikodulardan tecerrüt edip [sıyrılıp, soyutlanıp] biraz da harici tehlikelere göz gezdirelim ve aleyhimizde neler oluyor, neler bitiyor, anlayalım; dedi ve bu fırsatla bermutat [alışılmış] Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi infiradından [topluluktan ayrılmasından] bahsetti. “Tevhîd-i Efkâr”a gelince o, adeta babası tutmuş bir zenci gibi dövünmeye ve kafasını yerden yere vurmaya başladı:

- Amanın kendimize gelelim. Din ve vatan düşmanlarımız yine kımıldanıyorlar, aleyhimize bir şeyler hazırlıyorlar. Biz ise birbirimizle didişip durmaktayız.” diye bangır bangır bağırdı.

Muhalefet matbuatının bu kadar yakın ve vaki [olan, olmuş] telakki ettiği harici tehlikenin mana ve ehemmiyeti hakkında Ağaoğlu Ahmet Bey dün, yine bu satırlarda lazım gelen izahati verdi. Biz, buna bir şey ilave edecek değiliz. Fakat bütün siyasi ve ictimai hadisattan daima kendi arzularına ve kendi hislerine göre ahkam çıkarmak itiyatında [alışkanlığında] bulduklarını pekâlâ bildiğimiz mahut gazetelerin “Paris” ve “Roma”da ceryan eden müzakerelerden bu suretle istifade edişleri yani bu siyasi hadiseyi ses ve tavır değiştirmeye bir fırsat telakki eyleyişleri bize yeni bir muhalefet manevrası karşısında bulunduğumuz hissini vermekten halî [arınmış] kalamadığı için hassaten bu vakayı tetkike [incelemeye, araştırmaya] lüzum görüyoruz.

Muhalefet matbuatı dahili nifaktan şikayet ediyor. Bu nifakı çıkararak kimlerdir? Biz fırkanın, yani hükûmetin “ücretli”, “dalkavuk” veya “satılmış” muharrirleri aylardan, hatta senelerden beri hep bundan müşteki olduğumuza ve hükûmetin etrafında daimi müttehit bir “blok” teşkil ettiğimize nazaran nifak ve şikâkin bizim tarafımızdan başlamış olduğuna hükmetmek epeyce güçtür. Böyle bir iddiayı, ne sabık men-i ihtikâr komisyonu reisinin mugalata [yanıltma] kudreti, ne de Ebüzziya Zade'nin isagoci mantığı mahk [mahv hâlinin, en ileri derecesi olarak kulun Allah'ın zatında fani olması durumu] gösterebilir. Zira, yine onların iddiasını vecihle biz “satılmış” muharrirler her olan şeye “iyi” demek ve binaenaleyh, devleti daima kuvvetli, memleketi daima mesut ve müreffeh göstermek vazifesiyle mükellef birtakım uysal başlı kimseleriz. Dahili umurdan bahsedildiği vakit, İsmet Paşa ile beraber “Her taraf gül gibidir.” diyoruz. Harici mesailden [sorunlardan] bahsedildiği zaman, demir gibi kuvvetli olduğumuzu söylüyoruz ve hâlâ büyük zaferden aldığımız bir iman ateşiyle bozuk düzen işlerimizin de hâlledileceğine kani [inanmış] bulunuyoruz. Binaenaleyh, harice karşı herhangi bir memleket matbuatının bundan daha dürüst bir cephe göstermesinin imkânı var mıdır?

Buna mukabil, muhalefet matbuatının bir iki seneden beri hariç ve dahile karşı arzettiği muzlim çehreye umumi bir nazar atacak olursak ne görürüz? Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk attığı bütün adımlar hatâ-âlûddur [hata bulaşmıştır, hatalıdır], bu devletin istinat ettiği büyük millet meclisi denilen müessese bir sürü cahil, ahlaksız, seciyesiz [karakteri sağlam olmayan, kendisine güvenilemeyen kimse], satılmış ve dalkavuk kimselerin meclisidir. Memlekette hürriyet yoktur; istikrar alameti meşhut [görülen, tanık olunmuş] değildir. Başta bulunanlar cah [makam, rütbe] ve ikbal [yüksek bir mevkiye erişme durumu] hırsından başka bir hisse, bir düşünceye tabi bulunmuyor. Halk fakruzarurettten [ileri derecede yoksulluk] inim inim inliyor. Falan şehir hiçbir zaman (bunun manası Osmanlı devleti zamanında demektir.) Şimdiki kadar sefalet ve fecaate sahne olmamıştı. Falan kasabalarda asayıştan eser kalmamıştır. Şu, çalıyor, bu, yiyor. İlâ-âhire... İşte, muhalefet matbuatının binbir işmîzaz [yüzünü ekşitme, yüzünü buruşturma] ile buruşmuş çehresinden genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ifade ettiği mana hülasaten bundaan başka bir şey değildir ve zannedirim ki, İngiltere hariciye nazırı mister “Çemberlayin”e [Austen Chamberlain'e] Türkiye Cumhuriyeti'nin devamlı olduğu şüphelidir, sözünü de bizim muhalefet erkânı gibi; zira, Çemberlayin'de Hüseyin Cahit Beyler, İsmail Canbulat Beyler ve Refet Paşalar gibi Türkiye makarr-ı hükûmetinin [merkezinin] Ankara'dan İstanbul'a nakline taraftardır. Yani kendi noktainazarına göre, o da bir nevi Ankara düşmanıdır... Melhuz [düşünülen] harici tehlike karşısında bize vifâk [mutabakat, barışıklık] ve sükûneti tavsiye eden efendiler; biz harici tehlikelerin ve dahili tehlikelerin ne olduğunu ve birbirine ne kadar merbut bulunduğunu bir taraftan irtica, diğer taraftan istila süngüsü arasında öğrendik, bildik ve öğrenip bildiğimizi o zamandan beri hiç unutmadık. Unutmadığımızın delili şudur ki, bir zamanlar o süngüler arasında ne söylüyor; ne düşünüyor; nasıl hareket ediyor ve kimlerin arkasından yürüyorduysak şimdi de aynı şeyleri söylemekte, düşünmekte, aynı tarz hareketi takip etmekte ve aynı rehberlik arkasından yürümekteyiz. Lakin bizi, nifakçılıkla itham edenler o acı günlerden hiçbir ibret dersi almamış olmalıdır ki, o zamanlar hepimizin birden mukaddes ve ulvi bildiğimiz isimlere ve şahsiyetlere şimdi beş parmağı çamurlu ellerle hücumdan zevk alıyorlar ve ara sıra bu taraftan bir nefret ve istikrah sesi çıkar çıkmaz nifak ve şikak [uyuşmazlık]! Diye bağıryorlar.

Nifak ve şikak!.. onu siz çıkardınız; o sizin malınızdır. Onun mesuliyeti, onun müthiş ve caniyâne [canice] mesuliyetini, başınız sıkıya geldiği vakit nafîle yere bizim omzumuza yükletmeye çalışmayınız. Nifak ve şikak bizim işimize gelmez. Biz -yine kendi itirafınız vechiyle- hükûmetçiyiz, devletçiyiz ve anarşinin -yani hükûmetsizliğin, kargaşalığın yegane

mevlidi olan nifaka -hiç değilse hasbelmeslek [meslek gereği]- düşman ve aleyhtar [karşıtçı] olmamız lazım gelir.

Yakup Kadri

Ali Fuat Paşa'ya Dair, 19 Ocak (Kânunusani) 1925, Cumhuriyet, 253. sayı

(İstiklal) Gazetesi dünkü nüshasında Ali Fuat Paşa'yı benim güya an-kasdin [bile bile] çürüğe çıkarmak istediğim yolunda bir başmakale yazmıştır. Ali Fuat Paşa beni bilir ve her hâlükâra [durum ve işe] rağmen şahsen severim. Bu Çerkez Ethem Beyler meselesi İstiklal Cidalimizde hâlâ esrarı tamamen anlayamamış olan ve fakat nihayet bu kardeşlerin Yunanlılar ile iştiraki şeklinde dünyanın hayretini davet eyleyen bir meseledir. Bırakınız, ben hikâyeyi bitireyim de sonra Ali Fuat Paşa söylesin. Bu hatırat işinde hususıyla [özellikle] böyle yakından tanıdığım safhalara ait olmak üzere benim yaptığım yalnız hakikatin ceryanını olduğu gibi hikâyeden ibarettir. İtiraz edenler olursa verilecek o kadar çok cevabım ve malumatım var ki... Fakat bilmiyorum ve hâlâ anlamıyorum ki bunların ne lüzumu var?...

Y.K.

Son İmtihan, 5 Mart 1925, Cumhuriyet, 298. sayı

Muharriri: Yakup Kadri

Arnavutluk'tan Yemen'e, Yemen'den Havran'a, Havran'dan Düzce'ye kadar, dün Osmanlı İmparatorluğu, bugün Türkiye Cumhuriyeti karşısına çıkan isyanların, ihtilallerin devlete ait mesuliyetini bir şahsın veya bir makamın sırtına yüklemek lazım gelse, diyebiliriz ki bütün bu dahili gavâilin [sıkıntıların, dertlerin] musebbibi ve mesulleri yarım asırdan beri memleketin maarif işlerini tedvir eden [yöneten, çekip çeviren] eller ve yerlerdir. Zira, her nereden bir iftirak [ayrılık] veya bir irtica [gericilik] dumanı yükselse bunun kökünde mutlaka "cehaletin" mücesssem [cisimlenmiş, cismi varmış gibi yoğun olan soyut şey] bir marsık [kokusu ve dumanı çok ağır olan niteliksiz kömür] gibi, kapkara, tüttüğünü görüyoruz. Gerçi cehalet kelimesini telaffuz eder etmez her şeyin künhüne vardığımızı [aslını, özünü anladığımızı], illetin esbabını tamamıyla keşfettiğimize zahip oluyoruz [zannına kapılıyor, inanıyoruz]. Demek ki şu duman bu marsıktan çıkıyor; âlâ! Gelsin yine bütün itfaiye alayları harekete; gelsin yine bütün o fedakâr yangın bastırıcılar; Anadolu'nun binbir beladan arta kalan yangın yavruları, yine çıksın yollara.. dün, Arnavutluk içindi; Yemen içindi; Havran içindi; bugün "Genç" içindir; Elaziz içindir; yarın, Allah saklasın, kim bilir, neresi için olacaktır.

Evet, yarın kim bilir neresi için olacaktır. Çünkü, her defa aynı Anadolu çocuklarının kanıyla söndürülen bu daimi, muttarit [monoton, tekdüze] ateşin mihrakı [odağı], memleketin ne şu noktasındadır, ne bu noktasındadır; bu, bütün vatani ihata eden; saıdan, solundan, altından, üstünden tıpkı bir cadının kucağı gibi bütün vatani saran koca bir “muhit daire”dir. Bugün bu noktada, yarın şu noktada patlak verişinin muayyen, sabit hiçbir sebebi yoktur; zira, cehalet denilen kör kuvvet ne mantık, ne de kanun tanır. Binaenaleyh onu nereden baş gösterirse orada ezmek ıztıraridir [zorunludur]. Biz bunu inkâr etmek istemiyoruz. Bizim, demek istediğimiz şudur ki, Türk milletinin başına geçen hükûmetler bu umumi ve şamil [kapsayan] maraza karşı evvelden umumi ve şamil tedbir [tedbirler] alacakları yerde daima mevzii [bölgesel, yerel] bir arazın [belirtinin], mevzii bir iltihabın baş göstermesini beklemişler ve buna karşı da mevzii tedbirler kullanmakla iktifa etmişlerdir. Görüyoruz ki, hep aynı usul devam ediyor. Şurada bir isyan çıkıyor, üzerine derhâl müsella kuvvetlerimizi [silahlı kuvvetlerimizi] gönderiyoruz. İsyân bastırılıyor. Kuvvetlerimiz yerli yerine avdet ediyor. Bir sene, iki sene; sulh ve sükûn içindeyiz. Lakin üçüncü sene bir sarsıntı, bir infilak daha.. Haydi, yine müsella kuvvetler. Yine ateş söndürülüyor. Her şey, herkes yerli yerine oturuyor. Bu ne kadar devam ediyor? Bir sene mi, iki sene mi! Herhâlde bundan fazla değil! Başka bir noktadan bir üçüncü iltihap daha... Ve bütün bu tutuşup sönüşlerin sonunda mutlaka hükûmet kendini muzaffer addediyor.

İlk Osmanlı padişahlarından beri devam eden bu ibtidai idare ve inzibat sistemi, itiraf edelim ki, bugüne, şu mesut ve ziyadar [ışıklı] Cumhuriyet devrine kadar elan [şu anda bile] mevki-i revaçtadır. Dün Yemen’de, Havran’da olduğu gibi bugün de Şark vilayetlerimizin bir köşesinden bir Şeyh Sait çıktı, başına topladığı akılsız, şuursuz bir sürü ile devletin aleyhine yürüdü; milletin huzur ve sükûnunu bozdu; mal ve mülk, can ve namus hepsini târac etmeye [yağmalamaya] başladı. Hükûmet buna karşı lazım gelen tedabiri almıştır ve icap ederse vatanın selameti namına tenkil [kovma, uzaklaştırma] ve tedip [yola getirme, uslandırma] kuvvetlerini azami bir şiddetle istimal edecektir; Şeyh Sait’te layık olduğu akıbeta uğrayacaktır; fakat birkaç zaman sonra memleketin başka bir köşesinden ikinci bir Şeyh Sait çıkmayacağına bizi kim temin edebilir? İşte mükemmel ve muntazam bir devlet idaresinin meziyeti şudur ki, bir Şeyh Sait’in tenkilinden sonra başımıza ikinci bir Şeyh Sait çıkmasının imkân ve ihtimalini kökünden selbeder [kaldırır, yok eder] ve ârazı [belirtileri, hastalıkları] teskin [dindirmek, sakinleştirmek] ile iktifa etmeyip bizzat illeti tedavi etmek yolunu bulur. Bu yolun en müstakimi ve en kestirmesi maariftir. Eğer şimdiye kadar birçok isyan ve iğtişâları bastırmak için topa, baruta sarf ettiğimiz paranın nısfını ve belki dörtte birini, her

türlü irfan nurundan mahrum olan o muzlim [karanlık] cehalet ocaklarında mektepler tesisine tahsis etseydik, bugün hiç değilse birkaç milyon Türk gencinin canını millet hesabına tasarruf etmiş olurduk. Şeyh Sait'in memleketi o yerlerdendir ki, mektep ve kitap şöyle dursun, konuşulan lisanın kağıt denilen bir şey üstünde birtakım işaretlerle tespit edildiğini hiç bilmemiş, görmemiş insanlarla doludur.

Bunlar kim bilir kaç asırdan beri, dinsiz, kimliksiz, eskimolar gibi dağ kovuklarında yaşamakta, nehb ü gâretle (yağmalamakla) taayyüş etmekte [geçimini sağlamakta] ve vilayet-i amme namına yalnız kendilerine en yakın olan şeyhten veya reisten başka belki hiç kimseyi tanımamaktadırlar. Bu yarı vahşi insan sürülerinin bazı şehirler ve kasabalar üstüne nasıl bir saikle sürüklendiklerini ve nasıl hayvani iştihalarla hareket ettiklerini görüyoruz. Biz eminiz ki bunlardan herhangi birine ne yaptığı ve ne maksat için silahlandığı sorulacak olsa kendisinden muayyen bir cevap almak mümkün olmayacaktır.

Şeyh denilen adamın beyannamesinde de görüldüğü üzere Şark'ı ateşe veren bir hareketin manevi saiki bir nevi şuursuz zenci cezbesini andırıyor. O derece baştan başa hezeyan ile doludur. Vâkıâ birtakım süfli [alçak] ve namert politikacıların, bu cehalet cezbesini kendi hırslarının tahkikine bir alet gibi kullandıklarını inkâr etmiyoruz. Fakat bunu esas itibarıyla dinî bir irtica veya millî bir iftirak hareketi mahiyetinde görmenin kabil olmayacağına şiddetle kani bulunuyoruz. Karşımızdaki hadisenin hakiki mahiyeti şudur: vahşet ve cehalet azıyor ve medeniyetin üstüne saldırıyor. O medeniyet ki, asırlardan beri bu canavarı ayaklarının dibinde bir kedi gibi okşayarak besliyordu. Günün birinde onun -bazı vahşi ve yırtıcı mahlukat yavruları gibi- bu müşfik [sevecen] ve müsamahakâr [hoşgörülü] vesayet altından dişlenip tırnaklanıp kendi üzerine saldıracağına ihtimal veremiyordu. Eğer vaktiyle buna ihtimal vermiş olsaydı, o vahşi hayvan yavrusunu ehlileştirmeye, onu insan sütüyle beslemeye, onun dişini, tırnağını ta köklerinden sökmeye gayret ederdi. Mademki bu yapılmadı; bugünkü hadiseyi dünkü müşabihleri gibi hep kendi gafletimizin, kendi ihmalimizin tabii bir neticesi olarak kabul etmemiz ve yarın için de öbür gün için de daima aynı hadiselerle intizar etmemiz lazım gelir.

Temenni ederiz ki, bu son imtihan bize bir ikaz darbesi olur ve bu sefer de yine ordularımızın tesviyei türabiyede [toprakla söndüreceği] bulunacağı o yangın yerleri badema keşif ve kuvvetli irfan ordularıyla dolar. Bunun için ise, her şeyden evvel; maarif bütçesine cehaletin hakim-i mutlak olduğu mıntıkalara mahsus geniş bir fasıl ilavesi elzemdir, zaruridir. Hatta bunun için icap eden her türlü fedakârlığı şimdiden göze almalıdır. İstanbul mekteplerinden, İzmir mekteplerinden, bunlar kadar müterekki ve münevver olan diğer

vilayetlerimiz maarifinden kısmalı ve bütün terbiye, tedaris faaliyetini, maarif masarifinin [masraflarının] en mühim bir kısmını, şimdiye kadar irfan nuru namına hafif bir ziya hüzmelerinden bile mahrum kalmış bu muzlim, yâbis [kuru] ve uzak vatan köşelerinde tekşif etmelidir.

Efendiler, düşününüz ki, bahsettiğimiz bu vatan parçalarında ekseriyet henüz bir kelime Türkçe konuşmasını bilmiyor.

Yakup Kadri

Güzel Bir Hamle Daha, 10 Mart 1925, Cumhuriyet, 303. sayı

Tabiiyet sahasında vuku bulan hadiseler gibi, içtimai ve siyasi hadiselerin de muayyen ve mukadder kanunları vardır. Tekâmül ve inkılap hareketini kah öne, kah geriye, kah sola, kah sağa giden îvicacı [eğri, çarpık] bir hat hâlinde tersim eden alimler hiç yanılmıyorlar. Büyük tarihî cereyanların kuvvetli hamleleri mutlaka mukabil bir hamle ile karşılaşılıyor; basit tabiriyle daima her “amel”in bir “aksülamel”i [tepkisi, yankısı] oluyor. Türk milletinin tarihinde vaki olan son muazzam inkılap hareketi, son tekâmül ve terakki hamlesi de kendisini bu mukadder sadmeden [çarpışmadan, tokuşmadan, sarsıntıdan] muhafaza edememiştir; daha ilk adımında araz [belirti] ve emareleri [işaretleri] kah münevver denilen içtimai sınıf içinden manevi ve ahlaki bir şüriş [karışıklık, kargaşalık] şeklinde; kah imparatorluk enkazının birtakım şüpheli ihtilâcatı [çırpınmaları] mahiyetinde bazı menfi hareketlerle karşılaşmış ve nihayet Genç Hadisesi üzerine kendini kara kuvvet dediğimiz kurûn-ı vustâ [Orta Çağ] ruhunun azgın tarizine [taşlamasına] çarpmıştır.

İşte inkılapçı Cumhuriyet Halk Fırkası'nın sinesinde vuku bulan son hükümet tebdili bu sadmenin tevlit ettiği bir yakaza [uyanıklık] durumunun[?] neticesi inkılap kuvvetinin ileriye doğru yeni bir hamlesi olacaktır. Bunu, şimdiden lüzumsuz ve şedid bir salvet [şiddetli saldırı] şeklinde görmek isteyenlere veyahut göstermeye çalışanlara demek lazımdır ki, her darbe ancak kendi şiddetine göre ve kendi şiddeti derecesinde bir aksülamel intaç edebilir [sonuçlandırabilir, bitirebilir]. Ve tabii hadisata hakim bulunan bu esasi [esas] kaide -biraz evvel söylediğimiz gibi- içtimai hadiselerine de aynı hüküm ve mahiyeti haizdir.

Genç İsyanı bazılarının iddia ettiği gibi öyle mevzii [bölgesel,yerel] ve basit bir iğtişaş [kargaşa] manasını ifade etmekten çok uzaktır. Esbab ve avamili namütenahi olan bu vakanın derece-i şumulü de [kapsamı da] namahduttur [hudutsuzdur, sınırsızdır]. İspatı mı isteniliyor? Bunun için memleketin üzerine umumi bir nazar atmak ve iki senelik şu kısa inkılap tarihçesini bir defa daha hatırdan geçirmek kâfidir. Memleketin dört bir tarafında ne

görüyoruz? Ne hissediyoruz? Şurada bir Babıali Matbuatı var ki Cumhuriyet ilanının daha ilk gününden yeni teşkil eden müesseselere ve onların istinat ettiği mesnetlere karşı vahşi ve biaman bir mücadele açmıştır. Bu mücadele aza aza devlet müesseseleri üstünde bir nevi “matbuat terör”ü “matbuat dehşeti” hâlini almıştır. Hiçbir milletin tarihinde misli görülmemiş bu tedhiş devrinde katliamlara uğrayan namusların, telvis [pislik bulaştırma] ve terzil edilen [küçük düşürmek, rezil etmek] şan ve şereflerin, tahkir ve iftira silahlarıyla yerden yere serilen vicdanların haddi hesabı yoktur. Başlangıçta kalem ve fikir hürriyetinin yanlış bir telakkisine attığımız ve siyasi bir mimar sayesinde zamanla itidal [ölçülülük] ve intizam bulacağına ümit bağladığımız bu anarşik hadise, maatteessüf [maalesef] bütün tahmin ve ümitlerimiz hılafına gittikçe iltihaplanmış, sirayet dairesini hemen bütün ruhlara teşmil [kapsamına alma] istidadını [yeteneğini] göstermiştir. Bundan başka muhtelif kalemler tarafından takip edilen tariz hedefinin müştereken daima aynı noktalara teveccühü [yönelmesi] ve bunun adeta “sistematik” bir sevkülceyş [strateji] tarzında sevk ü idâresi [yönetimi], bu manevi ve ahlaki tedhiş hareketinin muayyen bir gayeye vusul için yapılmakta olduğu şüphesini uyandırmıştır. Filvaki, mevzubahsimiz olan matbuatın inkılap arifesinden biri, bir defa olsun, aynı gayz [hınç] ve şiddetle, inkılabı yapan şahsiyetlerden, inkılabı doğuran müesseselerden başka bir kimseye ve bir yere hücum ettiği görülmemiştir. Ve daima hürriyet müdafiliği sıfatı bu mağşuş cephenin maskesi olmuştur. Hiçbir zaman, Türk Devleti’nin bu kadar terzil edildiğini bilmeyen, görmeyen zavallı halk ise yavaş yavaş devlet vilayetinin mevcudiyetinden bile şüpheye düşmüş ve bu his, irfan nurundan en ziyade mahrum bulunan Şark vilayetlerimizde kanlı bir anarşi mebdei olmuştur. Vâkıâ bu sözle Şark’taki isyanın bütün mesuliyetini Babıali Matbuatı’nın üzerine atmak istediğimiz anlaşılmalıdır. Bu isyanın esbabı o kadar basit değildir ve bunda harici tesirattan tarihçi, idari ve terbiyevi, hatta iktisadi aletlere kadar birçok avamil bulmak kabildir. Bizim demek istediğimiz şey, devlet nüfuz ve kudretinin halk nazarında mütemadiyen kırılması suretiyle isyana nasıl şuursuzca bir teşvik îkâ edildiğidir [yapıldığıdır, işlendiğidir]. Başımız matbuattan başka sahnelere çevirdiğimiz zaman kulaklarımıza her köşeden adeta matbuatın aksisedalarına [yankılarına] benzeyen birtakım mırıltıların geldiğini hissederiz. Şu vilayetimizin bir noktasında “hakimiyet-i milliye” tabirini “şeriat” kelimesi gibi suistimal eden birtakım sahte hürriyetperverlere rast geliriz. O vilayetimize doğru gidince bazı faniler ezan sesleriyle karşılayan nümayişkâr bir kalabalığa tesadüf ederiz. Bir tarafta fakruzarureti [ileri derecede yoksulluğu] siyasi ihtirasları yolunda istismar eden bir zümre ile karşılaşırız. Daha öteden hars-ı meşkûk [kültürü şüpheli] bir cemiyetin milliyet namına iştikalarını [şikayetlerini] işitiriz. Suret-i zahirede ayrı ayrı görünen bütün bu menfi hadiselerin toplandığı

ve mütecanis bir mahiyet aldığı tek bir nokta vardır: o da inkılabı doğuran fırka ve onun hükûmetidir.

İşte bu şerait içinde bu fırka ile bu hükûmet lodosa tutulmuş sallanıp duran bir gemi gibidir. Bu geminin kaptanı ne düşünüyordu? İçindeki bihuş [sersem, şaşkın] insanları nereye götürmek istiyordu? Dünkü hükûmet, dalgalar durulup hava açıncaya kadar bir limana girip barınmak fikrindeydi ve dışarıda fırtına devam ederken yolcuları için bu limanda nispi [öncekine kıyasla] bir huzur ve sükûn teminine çalışacaktı. Lakin inkılapçılara zaman daima dardır ve rüzgarlara karşı ve dalgalara karşı mutlaka yürümek, yürümek, gayeye bir an evvel vasıl olmak için durmaksızın yol almak lazımdır. Veyl, o yolun yolcularına ki, tırmandıkları yokuşta bir dakika tevkif ederler. Böylelerini bekleyen akıbet mutlaka baş aşağıya, nihayetsiz bir uçuruma doğru mahv bir sukuttur [düşmektir]. Tevekkeli, en gür ihtilal seslerinden biri, yüz otuz senelik bir zaman mesafesinin arkasından bize “cüret, yine cüret, daima cüret!” diye bağırıyor.

Her inkılap hükûmetinin kapısına bir vecize olarak asılmaya layık bu sözü biz, kendimize mahsus bir şekilde ancak şöyle tercüme edebiliriz: “Hamle, yine hamle, daima hamle!” Biz bu düsturu [kuralı] şahsi arzularımızdan, şahsi temayüllerimizden çıkarmıyoruz. Şu kısa inkılap tarihimize nafız ve tahlilkâr bir nazarla baktığımız zaman görürüz ki genç Türkiye Cumhuriyeti mütemadi ve muttarit [tekdüze] hamlelerle meydana gelmiş muazzam ve çetin bir eserdir ve onun asırdîde [çok zaman yaşamış] bir ağaç gibi vatanın sinesine ebediyen kök salması için birkaç hamleye daha ihtiyaç vardır. İşte bugün idrak ettiğimiz vaziyet bu mesut ve velut [verimli] hamlelerden biridir.

“Hakimiyet-i Milliye”

Yakup Kadri

İrticacıların Çekişmeleri, 26 Kânunuevvel 1925, Cumhuriyet, 587. Sayı

Ankara İstiklal Mahkemesi, Türkiye Cumhuriyeti merkezinden uzanan bir yumruk hâlinde, memleketin bir noktasından öbür noktasına yarım bir daire çevirdi ve İstanbul’da tevkif etti. İnkılap yumruğunun çizdiği bu yarım daire üzerinde ne fazla bir kan izi, ne de birtakım harabi [haraplık] asarı [eserleri] görüyoruz. Bilakis düne kadar fena bir sıtmanın ihtilacatını sezdiğimiz bu yerlerde, şimdi tekvin eden manzara, bize selim ve serin bir emin ve sün hissinden başka bir şey vermiyor. Denilebilir ki, Ankara İstiklal Mahkemesi’nin bu bir aylık seyahatinin tedhişkâr ve terhipkâr [korkutucu] bir tesiri olmaktan ziyade huzur ve reha [kurtuluş] verici bir rolü olmuştur. Bunun sebebi de, mahkeme Reis Ali Bey’in İstanbul

gazetecilerine vuku bulan beyanatında dediği vecihle “halkın saf ve masum kitleyi asliyesinin” her nevi fesat ve irtica hırslarından münezze oluşunda aramak lazım gelir. Son irtica hadiseleri hiçbir zaman baş gösterdikleri yerlere, o yerlerin halkıyla alakadar değildi ki, İstiklal Mahkemesi’nin bu seri devri oralara ve onlara dehşet ve haşin nevinden herhangi bir menfi duyguyu ilga etmiş bulunsun. Bilakis taraf taraf halkı, İstiklal Mahkemesi’nin vürudunu [gelişini] her şehrin, her kasabanın kapısında adeta büyük bir şevk ve sürur [sevinç] ile karşılıyor ve onun ikameti müddetçe ömründe hiç duymadığı emniyet ve itminan [gönül rahatlığı] ile bekâm [isteğine kavuşan] oluyor. Bu yalnız şimdi değil, İstiklal Mahkemeleri faaliyetine başladığı günden beri memleketin her cihetinde müşahade olunan umumi bir hâletiruhiyedir. Zavallı Türkiye halkı senelerden beri bir taraftan şekavet [haydutluk] ve cinayet erbabının, diğer taraftan birtakım haris [açgözlü], müfsit [arabozan] ve münafık kimselerin elinde o kadar muzdarip ve bîhuzur olmuş ve kendini bu felaketten kurtarmakla mükellef olan ellerin öyle zaaf ve tereddütünü görmüş ki, artık her türlü halas [kurtuluş] ve selamet ihtimalinden ümidini kesip nefsini tahammül ve tevekküle bırakmaktan başka çare bulamamıştır. Bundan dolayı pek tabiidir ki, bu bunalmış halk, ilk defa olarak kendisine uzanan halaskâr eli, velev bu el zaaf ve musamaha bilmez kahhar bir inkılap yumruğu şeklinde olsa takdis ve tebcil etmekten [kutsamaktan ve yüceltmekten] geri kalmıyor. Bu son irtica hareketlerine -veya teşebbüslerine- munhasıran şapka aleyhinde bir hareket nazarıyla bakmamalıdır. Yine İstiklal Mahkemesi reisi muhterem Ali Bey’in pek güzel hissedip söylediği gibi bunlar, “Son tecdit [yenilik] hamleleri karşısında menfaatleri haleldar olan [bozulan] ve vicdanlara fuzuli tasarrufu [kullanımı] ilanihaye [sonsuzca kadar] idame etmek [sürdürmek, devam ettirmek] isteyen sahtekârların, muzır ve hain erbab-ı fesadın hareketleridir.” Ve şapka giymek kararı bunların faaliyete geçmeleri için nihayet bir vesile teşvik etmiştir. Zira, mademki memleketin içinde vicdanlara fuzuli tahakküm ve tesellütü bir maişet vasıtası hâline sokmuş kimseler vardır ve mademki asri ve medeni bir Cumhuriyet çerçevesi içinde bu neviden iğrenç ve acayip maişet vasıtalarının istimaline hiçbir zümre ve hiçbir fert için artık imkân ve ihtimal kalmamıştır, bu adamlar bugün değilse yarın, şapka meselesi yüzünden değilse medreselerin ilgası vesilesiyle veyahut büsbütün başka bir bahane ile mutlaka harekete gelecekler ve tufeyli [asalak, parazit] haşerat [böcekler] gibi devletin bünyesini içinden kemirmeye başlayacaklardır. Bereket versin ki, inkılap erbabının hassasiyeti, vicdan-ı ammenin salabet [katılık,sağlamlık] ve teyakküzü sayesinde bu neviden hadiseler daha zehirli meyvelerini vermeden evvel tomurcuk hâlinde iken imha edilmektedir; aksi takdirde bunların velev mahdut bir saha dahilinde olsun tahkik ve sirayeti aziz Türk vatanının hayatını tehlikeye ilka edecek bir vahamet alabilirdi ki böyle bir hailenin adı, tarihte

aynı Türk milletine aigt bir cinayet diye yad olunurdu. Zira, fevkalbeşer [insanüstü] gayretler ve fedakârlıklar mukabilinde muhakkak bir ölümden kurtulan ve yeniden hayata geldikten sonra emsali görülmemiş taravet [körpelik] ve zindegî [zindelik] ile medeniyet ve terakki yollarını katetmeye başlayan böyle bir milletin bir defa daha idbara [talihsizliğe] sürüklenmesine cinayet gelmesiyle dahi ifade olunamayacak derecede eşna' [çok kötü, çirkin] bir fiil ve hareket nazarıyla bakılır. Onun içindir ki, kah dindarlık, kah ananeperverlik namı altında bu memleketin huzur ve sükûnuyla oynayanlar ve istikbalini tehlikeye koymak isteyenler bizim için iki kat melundurlar. Bunlara yalnız mürteci namını vermek doğru değildir, bunlar vatan ve millet hainidirler. Çünkü, hiçbir memlekette inkılap ve tecdit hareketi bizde olduğu gibi doğrudan doğruya vatanın mukadderatıyla alakadar olmamıştır. Hemen her memlekette inkılapçılarla muhafazakârlar, laiklerle klerikaller [kiliselerin politikada ve yönetimde yeri olması gerektiğini savunanlar] bir arada yaşayabilmiş ve bu vaziyet o memleketin umumi tâli [bahtı, talihi] üzerinde bir tesir icra etmemiştir. Hâlbuki, biz de inkılap hareketiyle istiklal ve istihlas mücadelesini birbirinden ayırmak, asla kabil değildir. Eğer dün millî ordularımız bütün bir Garp aleminin çelikten cephelerini yararak Türk tarihinin nadir zaptettiği bir zafere kavuştuysa, bu, orduların halife ve padişah namına hareket etmedikleri ve bunu bildikleri içindir. Eğer bugün Türkiye Cumhuriyeti bedava, kavi [güçlü] ve kahhar bir zümreyi düveliyye [devletler zümresi] önünde sarsılmaz bir siyasi kale duvarı gibi mehabetli [büyük, gösterişli] görünüyorsa bunun yegane sebebi yeni Türk Devleti'nin eski Osmanlı İmparatorluğu gibi köhne, çürük ve müteaffin [kokmuş] esaslar üzerine kurulmuş bir bina olmayışıdır.

Halkın ruhu büyükse hakikati çoktan hissetmiş ve mazi denilen kara gecenin tayflarına [hayaletlerine] çoktan arkasını çevirmiştir. Bundan dolaydır ki, mesela on altı on yedi sene evvel bir Şeyh Vahdeti koca Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtını sarsacak ve bütün muhite hakim ve nafiz [etkili olan, sözü geçen] olacak kudreti gösterebildiği hâlde, bugün bir Mekkeli Ahmed Hamdi memleketin içinde etrafına nihayet kırk elli kişi toplayacak kadar hakim ve nüfuz sahibi olabilir. Bu da ispat eder ki, büyük inkılap ve tecdit hamlelerinin millete hayat ve devlete satvet [karşı konulamaz güç] ve azamet [ululuk] bahşettiğini gören ammenin vicdanı artık bu gibi fesat ve irtica mikroplarının sirayetine karşı kati bir muafiyet iktisap etmiştir. Ve yine İstiklal Mahkemesi reisinin İstanbul'da ifade ettiği üzere "İrtica, taassup ve hurâfat [boş, batıl inançlar] can çekişmektedir ve bütün bu hareketler hurafe ve irtica ruhunun ölüm ihtilaçlarından ibarettir."

Yakup Kadri

3.2. Hakimiyet-i Milliye Gazetesi

Genç Cumhuriyetimiz ve Eski Muhalefet (3), 1 Kânunusani (Ocak) 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1008. sayı

Bizdeki muhalefetin esbab ve sevâikini ararken işe, herhangi bir muhalifin ruhunu tahlil etmekten başlamalıyız. Bu istikra [tümevarım] usulü hem tetkikatımızı kolaylaştırır, hem de mevzumuz vereceğimiz umumi hükmü bir misal ile tenvir [aydınlatma, bilgi verme] etmiş olur. Hepimiz, hayatımızın ilk devrelerinde, mektep sıraları üstünde çeşit çeşit çocuklar tanımışızdır. Bunların bazıları uslu, bazıları haşarı, bazıları ahmak ve tembel, bazıları zeki ve çalışkandır bu umumi tiplerden başka bir nevi hususi ve marazi çocuk tipi daha biliriz ki, hepimiz yanından kaçardık onun her sözü bize bir iğne gibi batardı; her harekette tüylerimizi ürperten bir [okunamadı] dürüştlük vardı yakınımızda buldukları müddetçe kendimizi hiç emniyette hissetmezdik, bütün mevcudiyetimizi izahı kabil olmayan bir rahatsızlık, bir yâd-ı gaye, bir çekinme kaplardı. Elleri ellerimize temas ettiği vakitler derimizden ta ruhumuz kadar bir acayip ürpermedir giderdi bazı dalgın muallimlerin oturacağı iskemleye iğne saplayıp ilk tazyikte kabahati yanındakinin üstüne atan; biz sınıfta değilken çekmecemizi açarak yeni kalemlerimizi kırıp yeni defterlerimizi didikleyen, bazı muvaffakiyetli anlarımızda saadet ve neşemizi mutlaka maddi bir azapla ihlale çalışan; bizim esvabımızı, bizim çehremizi, bizim zekamızı, bizim sayımızı, bizim herhangi bir küçücük mektepli ikbalimizi kıskanan, münafık, geçimsiz ve sinsî çocuk; işte muhalif; müziç [bunaltıcı, tedirgin edici] ve zehirli bir arı olmazdan evvel böyle bir muazzep [acı, sıkıntı, azap çeken] böcekti hatırlarız ki bu nevi arkadaşlarımız daima abus [somurtkan, garip, baskıcı] ve huysuzdular; ruhlarından akrep gibi bir hissin onları daima kemirdiği yüzlerindeki işmîzazlardan [ekşitmelerden, buruşturmalardan] sezilirdi. Hiçbir defa hiçbirimizi beğendikleri ve sevdikleri vaki olmazdı. Bize daima sivri ve keskin bir ifade ile dudak bükerek bakarlardı. Lakin biz kendilerinin de bu daimi asap içinde pek çok muzdarip olduklarını hissederdik ve onlara karşı bazen merhamete benzeyen bir şeyi de duyardık. Zira, bunlardan birkaç tanesini bilirim ki, ara sıra herhangi birimizden hınçlarını alamadıkları günün gecesî yataklarında yorganlarının altına saklanıp hıçkırma hıçkırma ağlarlardı.

İşte muhalif dediğimiz marazı tayin için bu çocuklardan birini yirmi beş otuz yaşında bir genç hâlinde bir cemiyetin içinde tasavvur edelim haset denilen yılan gençlik ateşiyle bu muhtaç kalbi daha şiddetli bir surette ve daha büyük bir kuvvetle sarsmıştır. Etrafındaki

insanların her biri onun için zehir membaıdır. Kimi işgal ettiği makam kimi sahip olduğu servet, kimi kazandığı şöhretle onun zımnı [gizli] düşmanları kesilmişlerdir bu genç adam, kendi kendine der ki: “Nasıl! Falan kimse, falan vazifenin başına mı geçmiş! Nasıl? Bu kadar serveti şu adam mı kazanmış! Nasıl, bu şöhrete nail olan bu mudur? Ben ki, hepsinden daha zekiyim, daha çalışkanım, daha câlib-i dikkatim [dikkatleri üzerine çekenim]; nasıl olmuş da bu meratıba [mertebelere], bu ikbale [yüksek makama], bu saadete ben erememişim de onlar ermişler?” böyle düşünerek derhâl etrafındaki, bu haksızlığın (!) sebeplerini ve müsebbiplerini arayacaktır ve ilk bakışta bu sebepleri mutlaka içinde yaşadığı cemiyetin kanunlarında, nizamlarında, cereyanlarında bulacaktır. Bu cemiyeti kendi aleyhine kurulmuş bir tuzak zannedecektir; evet; mademki bu cemiyette kendisi bir (baş) değildir, her şey tepesi aşağıya gidiyor demektir. Mademki kendi dediklerinin, kendi istediklerinin hiçbirisi olmuyor. Muhitindeki her hareket makûs [uçursuz], her faaliyet muzır [zararlı] demektir. Eğer bu şahsın hususi bütçesi bir türlü düzelmiyorsa bunun mesuliyeti memleketin maliye nazırındadır. Eğer ticareti yolunda değilse bu, umumi siyasetin fenalığı yüzündendir eğer sıhhati bozursa bunun sebebi sıhhiye müdürüdür. Binaenaleyh, bunların hepsiyle birden mücadele etmek lazımdır. İşte, memleketimizde gerek yakından, gerek uzaktan görüp tanıdığımız belli başlı muhalefet tiplerinin hâletiruhiyesi hulaseten böyle marazi bir hâlettir. Vâkıâ, bu gibi tipler yalnız bizim memlekete mahsus değildir. Fakat on beş senelik İttihat ve Terakki idaresinin gerek hislerde gerek fikirlerde, gerek içtimai hayatta tevhit ettiği ana şey bu gayritabii fertlere cemiyet üzerinde tesir olabilecek bir nüfuz verişidir. İctimai ve siyasi hayatı teşkil ve tanzime mazhar olmuş memleketlerde bu gibi ferdiyetlerin daire-i tesiri nihayet hususi muhitlerine munhasır kalır; maşerî [toplumsal] hareketler, büyük ve umumi fikir cereyanları bu asi mizaçları ya cemiyetin hududu haricine atar, yahut tamamıyla mas ve bel’ [emmek, içine çekmek, soğurmak] eder. Gerçi İttihat ve Terakki teşkilatı da bu nevi [cins, tür] kimseler üzerinde aynı ameliyyeyi [iş]i yapmak istemiş, fakat kullandığı usul büsbütün makûs [akisler, yankılar] bir netice vermiştir. İttihat ve Terakki’nin kullandığı bu usul ne idi? O, bu azgın şahsiyetleri ya tatmin veya terhip [korkutma] etmek suretiyledir ki, kendilerinden gelecek tehlikenin önüne geçmeye çalışırdı mesela hırs ve gururu zaten hadsiz olan kimseleri ikbal ve iktidarın en yüksek mertebeye çıkarmak suretiyle bu hırs ve gurura nihayetsiz bir cevelan vermiş oldu. Bunlar kabına sığamayacak bir hâle geldiler ve nihayet kendini muhat olan memleketi tarumar edici bir infilak [patlama] ile patlattılar. İttihat ve Terakki buna mukabil yine aynı derecede haris [açgözlü] diğer bazılarını da insanın tahammülünü taşıran bir tazyik altına aldı; öyle ki bunlar, meydanı boş ve kendilerini serbest buldukları vakit, uzun müddet zindan karanlığında kaldıktan sonra birdenbire aydınlığa çıkan kimselere has

cinnetle bağırma, çağırma, sağa sola saldırmaya başladılar ve netice itibariyle memlekete [aynı tarzda demeyeceğim] fakat aynı derecede ziyan verdiler. İttihat ve Terakki devri, başka bir noktadan daha, bu ahlak-ı marazın inkişaf ve intişarına ve adeta [okunamadı] bir siyasi meslek hâline girmesine yardım etti.

Demokrasinin düşmanı olanlar iddia ederler ki, bu tarz idare yalnız sınıf imtiyazlarını değil, aynı zamanda ilim ve ihtisas imtiyazlarını da kaldırmak suretiyle hükûmeti daima haris ve kurnaz politikacıların şikârı [avı] yapıyor. Filvaki, herhangi bir demokrasinin hükûmetin resikârında [iktidarında] bulunan kimselere bakacak olursak bu iddianın bir hakikati ifade ettiğini zannederiz.

Filvaki; mevki iktidarı işgal edenler o memleketin ne o asil şahsiyetleri ne de o alim ve en fazıl olanlarıdır. Bir köylünün çocuğu, bir [okunamadı] evladı, hatta bir sokak [okunamadı] hafidi [erkek torunu] tali [ikincil] tahsilini bitirdikten sonra, şu veya bu fırkanın içinde herhangi bir politikacı kabiliyetiyle temayüz etti [sivrildi, seçkinleşti] mi, bugün değilse yarın devlet meratubının en yüksekleri kendisi için açık demektir. Bu genç adam, eğer [okunamadı] istiskal etmişse ve eğer hiç yoktan insanların [okunamadı] içinde birdenbire nasıl sorulduğunu yakından etkik edip görmüşse ve eğer muhayyilesi de hırsı kadar şedit ise mutlaka babasının mezalim (zulümler, haksızlıklar) mesleğini terk ederek politika mübarezelerine [çekişmelerine] atılacak ve devlet [okunamadı] hiç değilse bir veya [okunamadı] olmak isteyecektir. Lakin kolay muvaffakiyetler arkasında koşan bu gibi maceraperestlerin bizim anladığımız hakiki ve tabii demokrasilerde yeri yoktur. Çünkü böyle bir camiada hakim olan şey hep halkın menfaatleri ve mefkûreleridir [ülküleridir]. Burada şahıslara yani fertlerin başlı başına hepsi bir hüküm ve nüfuzu olamaz ve (vaki iktidar) denilen ikbal zerelerinin hiçbir göz kamaştırıcı cazibesi yoktur. Burada bütün devlet ricali halkın mütevazi ve tabii hizmetkârlarıdır.

Hâlbuki İttihat ve Terakki devrinde, vaziyet bunun tamamıyla aksineydi. Bütün şaşaa ve debdebesini muhafaza eden bir monarşi ve bir imparatorluk içinde doğrudan doğruya halktan çıkmış bitakım insanlar, karışık bir izdiham hâlinde itişe kakışa eski devlet ricalinden münhal (boş) kalmış yüksek makamlara doğru koşuyorlardı. Bunların arasında bir posta ve telgraf memurunun sadarete (sadrızamlığa), genç bir erkânıharp [genelkurmay] zabıtının serdarlığa [başkomutanlığa], damatlığa, diktatörlüğe, diğer bir zabıtın bir nevi [okunamadı] fırladığı ve bazı mektep müdürlerinin bazı gazetecilerin en yüksek maliye alemlerinde altınlar ve gümüşler içinde şinâverlik [yüzücülük] ettiği görüldü. İşte, bu misallerdir ki bütün hırsları mütemadiyen kamçılıyordu. İnkılap meydanında dünkü idealistler, bugünkü (Avrupist) lere

(1) yerlerini terk etmek mecburiyetinde kalıyordu. Esasen hep alayış [görkem], [okunamadı] ve debdebeden mamul bu eski monarşi kadrosu içinde hiçbir (ideal)in yaşamasına imkân yoktu; burada ancak (ihtiraslar) yaşayabilirdi. Lakin geçirdiğimiz bu son imtihandan ve bu kadar kan ve cıalden [savaştan] sonra vakte ki [ne zaman ki, -dığı zaman], yalnız yüksek mefkûreler ve hayati ihtiyaçlar üzerine müesses [kurulu, kurulmuş] bir camia teşkil etti; vakte ki; bu camianın insana debdebe ve tantana namına vereceği maddi hiçbir şeyi kalmadı ve burada [mevki iktidar] denilen zirvesi ancak meşakkati, feragati ve fedakârlığı tazammun ediyor [içeriyor], lazım gelirdi ki, bu mevki etrafında kaynaşan bütün ihtiraslar artık dinsin! Hayır, dinmedi -o, mazinin henüz tamamıyla silip süpürmediğimiz müzahrefatı [süprüntüleri, pislikleri, yalanları] arasında [okunamadı] bir hayat ile mültehib [iltihaplı] ve müteaffin [kokmuş] yaşıyor.

Yakup Kadri

(1) Bu kelimenin Türkçe mukabili “kolayca ikbale geçmek isteyen”dir.

Hürriyet ve Cumhuriyet, 4 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1011. sayı

Hissediyoruz ki, bazı kimseler bu iki kelimeyi, bu iki mefhumu müteradif [eş anlamlı] olarak kullanıyorlar. Bunlar meyanında [arasında, ortasında] “Mademki cumhuriyet var, her istediğimi söyleyebilirim; her istediğimi yapabilirim” iddiasında bulunanlar da var. Bu zihniyet veya bu tarz [okunamadı] İstanbul’da cereyan eden son muhakemeler ve müdafiler esnasında bariz bir surette tezahür etti. Mezunlardan birisi “Benim mesleğim, hakikat bildiğim her şeyi hiçbir tesire tabi olmaksızın ve yalnız kendi vicdanımın emirlerine inkıyat ederek [boyun eğerek] söylemektir.” dedi. Bu sözün herhangi bir cumhuriyet kanunu önünde mucib-i töhmet [suçlama gerektiren] olabileceğini veya bu sözlere göre hareket eden herhangi bir vatandaşa hain-i vatan nazarıyla bakmak lazım geldiğini hatırdan geçirecek değiliz. Fakat şunu itiraf ederiz ki, böyle bir meslek ve böyle bir “düstur hareket” cumhuriyet denilen müessesenin ruhuna mugayirdir. Samimi bir cumhuriyetçi böyle der:

“-Ben cumhurun [halkın] hakikat bildiği şeyleri hakikat bileceğim ve kendi vicdanımdan evvel cumhurun vicdanını dinleyeceğim.”

Biz cumhuriyete sebat ederken [sözünden veya kararından dönmezken, sonuna kadar götürürken] zımnen [üstü kapalı bir biçimde, dolaylı olarak] neye tebaiyet [kanun, buyruk vs. uyma, devlet veya güçlü kişiye bağlanma] etmiş oluruz? Şahsi [okunamadı] muhassalası [sonucu] olan temayüllere [meyletmelere], şahsi tettebularımızın [araştırmalarımızın] mahsulu olan fikirlere ve bu fikirlerin [okunamadı] olan prensiplere mi? Hayır cumhurun,

yani ekseriyetin [çoğunluğun], yani halkın ve milletin içtimai bünyesinden tereşşuh eden [sızan] cereyanlara ve onun doğrudan doğruya kendi hayatından, kendi tarihi ve millî mukadderatından [yazgısından] tahassul eden [sonuç olarak ortaya çıkan] prensiplere uymuş ve bunlar önünde baş eğmiş oluyoruz.

Bir millet için her hakikatten üstün olan bir hakikat, ebedi ve lâyetegayyer [değişmez] bir hakikat vardır o da kendi varlığı ve kendi varlığının muhafazasıdır. Bu varlığın ne ile [okunamadı] olduğunu yalnız o bilir. O isimsiz alim bilir o bilir ki, milletler için “hürriyet”den evvel gelen, “hürriyet”den ziyade lazım olan bir şey vardır: Ahenk ve nizam... O ahenk ve nizam ki “kainat” dediğimiz büyük ve [okunamadı] manzumeyi çeviren ilahi kanunların ilk kelimesidir. O ahenk ve nizam ki, hayvanattan [canlı varlıklardan] cemadata [cansız varlıklara] kadar bütün mevcudat varlığını ona medyundur [borçludur]. Varlık, ahenk ve nizamdır. Veyl [yazık] bunun haricinde kalana; veyl bunu ihlal edene [bozana] (adem) [yokluk] namını verdiğimiz heyula yutmak için, işte, yalnız bunları bekliyor. Tevekkeli [boşuna] bir zamanlar Rusya’dan çıkarak Avrupa’nın hemen her tarafına sirayet eden bir mezhep erbabına nihliste -yani tabir-i caiz- [okunamadı] namını vermişler bunlar o mefret [kocaman] hürriyetperestlerdir ki cemiyetlerin hududu haricinde yaşamak isterler ve bunun için cemiyetlerin vazettiği [koyduğu] millî, dinî ve siyasi kayıtları [şartları] kırıp geçirmeye çalışırlar bunlar için “gaye [okunamadı]” ferdin veya fertlerin geniş, hudutsuz bir hürriyete nailiyetleridir. Bu mücerret fikrin tahkiki ise ancak şu veya bu şekilde mevcut bütün hükûmetlerin ortadan kalkmasını istilzam ediyor. O hâlde yıkalım, yıkalım, yıkalım. Ufak bir felsefi tetkik önünde duramayan sahte kanunlarıyla, birer vahimenin [kuruntu] mahsulu olan ananeleri [gelenekleri] ve görenekleriyle her biri bir efsaneden çıkmış deyişleriyle zekamızı rahatsız eden, ruhumuzu sıkan ve akıl ve mantığımızı hırpalayan bu suni [yapay] müesseseler artık ortadan kalksın; ta ki yeryüzünde ne kadar mizaç [huy], ne kadar zeka varsa, her biri ancak kendi tabii [doğal] ve hususi sevâiki [sebepleri] dahilinde bir inkişaf [gelişme] ve inşiraha [ferahlığa] mazhar olsun [ulaşsın] işte hürriyet mefhumu, mücerret [soyut, yalın], vâsi [geniş, engin] ve mefkûrevî [ülküyle ilgili] manasıyla alındığı zaman bizi, mutlaka böyle bir neticeye -böyle bir uçurum demek istiyorum- isal eder [ulaştırır].

Memleketimizde bu kadara mefret hürriyetperestlerin mevcut olduğu iddia edilemez Türk’ün seciyesi [karakteri], Türk’ün fitraten [okunamadı] ve muti [itaatli] ruhu bizi anarşiye sevk eden bu nevi yıkıcı ve dağıtıcı prensiplere muhaliftir fakat aşağı yukarı bir asırdan beri siyasi ve idari hayatımızdaki tezezbüb [kararsızlık, karışıklık] bizde de birtakım taşkın, menfi ve asi ferdiyetlerin çıkmasına ve çoğalmasına sebep olmuştur. Bunlar bahsettiğimiz meslek

erbabıyla fikren değil mizacen akrabadırlar. Garb-ı alemde [Batı aleminden] ve Garb-ı haris [açgözlü Batı'dan] alınmış yarım yamalak, yamru yumru bir tehzeb [düzeltme] ile mübareze [çekişme] meydanına atılmışlardır. Esasen bu melez ve karışık tehzeb onların maneviyatında ahlaki bir anarşi tevlid etmiştir [doğurmuştur]; her hasta adam gibi onlar da bu anarşiyi etraflarına saçmakta garip bir lezzet duyarlar ve bunda kendi şahsiyetlerinin kuvvetini denemek isterler. Dikkat edecek olursanız görürsünüz ki bunların her sözü mutlaka bir (ben) edatıyla başlar. Ben şuyum, ben buyum. Sanırsınız ki mutlak bir monarşinin reisi, bir Şarlman, bir Süleyman Kanuni, bir XIV. Lui [14. Louis] konuşuyor. O kadar nâs [insanlar, halk] kitlesinin fevkinde [üstünde] gibidirler. Bu azgın ve mağrur ferdiyetler asla (biz) demeye, yani herkesle bir olmaya, herkesle bir düşünmeye tenezzül etmezler. “Ben, ben”! Lakin sen kimsin? Nesin? Nereden geldin? Hangi yıldızdan indin? Millet namını verdiğimiz bu büyük ve isimsiz varlık içinde bu kadar teferrüt [benzersiz, yalnız, bağımsız] ve tecerrüt [uzaklaşma, soyutlanma] etmek için ne gibi itibarlara maliksin? İssiz ve ıslak [okunamadı] ortasında çiftini süren yırtık gömlekle köylü (ben) demiyor. Serhatlerde [sınır boylarında] kah kar tepeleri arasında, kah kızgın güneşler altında can, verip can alan nefer (ben) demiyor. Bitmez tükenmez bir hicret kasırgası içinde medhuş [dehşete düşmüş] ve perişan kalmış muhacir (ben!) demiyor. Bunların hepsi ara sıra söz söylemek fırsatı buldukları vakit (biz!) diyorlar. Senin ekmeğini veren bu köylünün, senin hayatını senin namus ve haysiyetini müdafaa eden bu neferin, sen rahatça evinde otururken -belki biraz da senin yüzünden- yersiz yurtsuz kalmış bu muhacirin acaba senden farkı nedir? Veyahut senin ondan farkın nedir? İlim mi, irfan mı diyeceksin? Bu hakkı, bu imtiyazı o mu veriyor? Peki fakat bütün bu ilim ve irfana rağmen bilmediğin bir şey var. O ki, fevkine çıkmak istediğin millet okumaksızın, yazmaksızın yalnız geçirdiği acı tecrübelerden [okunamadı] olma bir akliselim ile biliyor. Bu da bir cemiyet için yalnız müşterek hislerin bir ehemmiyeti, yalnız müşterek fikirlerin bir kıymeti olduğudur. O biliyor ki ızdırıp müşterektir, meserret müşterektir, zat-ı müşterek ve şeref-i müşterektir. Ve vatan denilen bu mukaddes, bu ulu varlık içinde (senin) ve (benim) [okunamadı] yoktur. Her şey yalnız onundur. Ondan çıkıyor ve ona dönmek için.

Yakup Kadri

Tasfiye Meselesi, 9 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1015. sayı

Böyle bir mesele var mı? Herhâlde böyle bir mesele yoksa bile, birkaç zamandır ortada dönen bir tasfiye [arıtma, ayıklama, temizleme, işten çıkarma, bir yerin kapanması] sözü vardır. Hatta bunun üzerine bazı kıymetli gazetecilerimiz, fırka azasından bir mebus arkadaşımız açıktan açığa kati ve sarih mütalaalar [okunamadı] ve hakikatte bir tasfiye

meselesi yoksa bile bunun ihdas edilmesi [ortaya çıkarılması] lazım geldiğini söylediler. Fırkanın içinde bu fikri tekit eden hürriyetler mevcut olduğundan haberdar değiliz. Evvelki güz İsmet Paşa'nın matbuat erkânından bir zata vuku bulan beyanatı bizi bu hususta kâfi derecede tenvir etti; bu gibi fikir mütalaaların [ayrıntılı düşünme] nihayet şahsi bir mahiyeti olabileceğini söyledi ki, hakikatte bundan ibarettir. Siyasi bir fırka bir ordu değildir, buradaki herkesin şahsi kanaatlerine yer vardır; esasen umdelerin ifade ettiği ruh ve manaya muhalif olmamak şartıyla teferruata ait şu veya bu mesele hakkında fırka azasından herhangi biri kendine mahsus (noktainazar)lara malik olmak ve bunları müdafaa etmek hakkını haizdir. Mesela son günlerde tasfiye sözünün adeta had [keskin, aşırı] bir surette tekrarına sebep olan bir (perde meselesi)ne dair Halk Fırkası azasından hoca Ziya Efendi'nin düşüncesi şöyle ve yine aynı fırka azasından Falih Rıfkı Bey'in mütalaası böyle olabilir ve bunun için bu iki zatın saflarını değiştirmesi lazım gelmez.

Zira, her ikisi de fırkanın ruhunu teşkil eden ana umdeler üzerinde müttefiklerdir. Bir muhitte, bir kürsüden bunları muhafaza ve müdafaa edeceklerine yemin etmişlerdir ve onları hep bir araya toplayan kuvvet bu umdelerin "heyet mecmuası"dır. Fırka azası bu yeminlerine sadık kaldıkları müddetçe teferrüata, ruzmerre [her günkü] vakalara, hükûmetin icraatine müteallik [ilişkin] meselelerdir ki ihtilaflarından dolayı yekdiğerlerine ilelebet veda etmek mecburiyetinde değildirlere. Bu gibi ihtilaflara nihayet bazı aile ihtilafları nazarıyla bakılır ve bir prensip ayrılığından ziyade olsa olsa bazı mizaç, "tarz telakki", terbiye ve hâletiruhiye farklarını ifade edebilir.

Fırka hayatının her yerden evvel tesir ettiği ve birçok ibretli istihaleler [başkalaşım] geçirdiği İngiltere parlamento tarihine bakacak olursak görürüz ki orada da fırkalar muhtelif zümrelerden müteşekkildi mesela şimdiki liberal partinin anası olan [okunamadı] meyanında [okunamadı] on dokuzuncu asrın ortalarına gelinceye kadar birçok (himaye) taraftarları vardı. Buna mukabil muhafazakâr [okunamadı] arasında pek çok zenci ticareti aleyhtarları mevcuttu. Hatta bunlardan liderliğe kadar çıkmış (Pil)[?] (Dizraeli) [Benjamin Disraeli] gibi şahsiyetlerin her iki fırkanın muhtelif temayüllerini kendilerinde mezcedtiği [birbirlerine kattığı] görüldü. Uzaklara gitmeye ne hacet bugün bile İngiltere'deki fırka hareketleri bize hiçbir fırkanın ideal bir vahdet bir yekparelik arz etmediğini gösteriyor. Siyasi fırkalar mütecanistir [bağdaşıktır], fakat yekpare olamaz buna imkân bulunsaydı, meşrutiyette yegane amel olan [ekseriyet] kelimesinin bir manası kalmazdı ve hükûmetler hakim zümrelere veya kuvvetli ekalliyetlere [azınlıklara] istinat etmek gibi bir ıztırara doğru giderdi.

Vâkıâ yeryüzünde, dün olduğu gibi bugün de ekseriyeti hiçe sayan hükûmet şekilleri

yok değildi. Bunlar şeklen cumhuri veya meşruti olmakla beraber hakikatte (oligarşik)tirler, yani en kuvvetli bir zümrenin elindedirler. Bu zümreler kuvvetlerini nereden alırlar? Ve nasıl kuvvetlidirler? Bunu anlamak için bugünkü İtalya'ya ve dünkü Türkiye'ye bir nazar atmak ve biraz da ilk Fransız Cumhuriyet'ini hatırlamak kâfidir. Bilakayduşart [kayıtsız ve şartsız] milletin hakimiyeti prensibine istinat eden ve hatta bu prensiptenden doğan genç Türkiye Cumhuriyet'i böyle bir diktatöre gitmek için mutlaka ikinci bir inkılap yapmak mecburiyetinde kalacaktır. Böyle bir hareketin doğru olup olmadığını burada münakaşa edecek değiliz. Esasen bu gibi hadiselerin birtakım şahsi ve nazari kararlarla vuku bulmadığını ve bulamayacağını son geçirdiğimiz tecrübelerden kâfi derecede anlamış olduğumuz için bu hususta da (kitap)tan ziyade (hayat)a uymak, yani siyasi ve içtimai desturları siyasi ve içtimai vakalardan çıkarmak taraftarıyız.

Bu noktainazardan Halk Fırkası'nın tasfiyesi için de bir lüzum göremiyoruz. Çünkü bu fırkanın sinesinde ve bünyesinde böyle bir tedbire ihtiyaç gösterecek araza [belirtiye, hastalığa] tesadüf edemiyoruz.

Bu araz zuhur ettiği gün, zaten fırka kendi kendini tasfiye etmiş olacaktır ve bunun için evvelden bir karar vermeye lüzum kalmayacaktır.

Hayatta, bhusus siyasette tahkik eden mefkureler birer emrivaki mahiyetini haizdir. Bunları kabul etmek, hatta bunlar önünde boyun eğmek mecburiyetindeyiz. Vâkîa biliriz ki, (idealist) olan bir insan için vakalar karşısında bu tevekkülü ve bu inkıyadı göstermek oldukça güçtür çünkü her olan şey, mutlaka vakâyii [vakalar, olaylar] silsilesinin bir halkası olduğu için bize nakıs [eksik] ve natamam [tamamlanmamış] görünüyor. Mefkure haddizatında [aslında] bir kal [söz] olduğu cihetle onun bir kal hâlinde tahkikini görmek isteriz. Ben eminim ki, bugün önlerinde cezbeye tutulduğumuz [çoştüğümüz, kendimizden geçtiğimiz] şaheserleri parça parça vücuda geldikleri esnada görmüş olsaydık hayret ve takdirimizin mühim bir kısmını kaybetmek bedbahtlığına mahkûm kalırdık.

İdealist arkadaşlarımızı biraz hakikate ve zarurete tahammül etmeye davet ederiz. Onların herhangi bir siyasi ve içtimai hükûmet içindeki vazifeleri, tek başlarına ileriye doğru atılmak değil, arkalarındaki ekseriyeti de kendileriyle beraber ileriye doğru sürüklemektir bunu yapmak kudretini haiz midirler? Bunu yapmak kudretini haiz miyiz? Daha doğrusu temsil ettiğimiz fikirlerde bu kuvvet ve kudreti bulabiliyor muyuz? Eğer bulabiliyorsak, ne lazım, ayrı saflara geçip karşı karşıya birer hasım [düşman, karşı taraf] vaziyeti almak? Böyle bir vaziyet bizi, nihayeti olmayan birtakım menfi münakaşa ve münazaralara sevk etmekten

başka bir şeye yarayamaz.

Eğer bulamıyorsak, kısaca, ortada [okunamadı] lazım gelen hiçbir dava yok demektir.

Yakup Kadri

Rical-i Siyasiyyemiz ve Kumandanlarımızla Beraber Büyük Ediplerimiz ve Muharrirlerimiz de İnönü'nü Kıymetli Makaleleriyle Mütalaalarıyla İhya Ediyorlar/ Birinci "İnönü", 10 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1016. sayı

Birinci "İnönü" müdaafisinin askerî ve siyasi ehemmiyeti neydi bilmiyorum; fakat bu zaferin kalplerdeki tesirâtı hiçbir lisanın tarife kadir olamayacağı derecede mühim ve harikulade olmuştur. O kalpler ki korkunun, şüphenin, hüsrân ve ızdırabın yuvasıydı -o kalpler ki, asar-dîde [asırlar görmüş] mahzenlerin karanlıklarında gıdasızlıktan kuruyan ve toz hâline giren yarasalar gibiydi bu toz kümeleri, düşmanların -ve onlar ne kadar çok, ne kadar kaviydiler.- Her hamlesinde biraz daha dağılıp eriyordu Türk vatani baştan başa, bir sekerat [sarhoşluk] lerzesi [titremesi] içindeydi, bunun bir parçası olan İstanbul iki imparatorluğun enkazı altında çoktan çürümeye yüz tutmuştu; Bursa, İzmir birer acıklı hatıra hâline girmiş; birer facianın remzi [işareti] olmuştu.

Bu esaret ve musibet diyarının kimsesiz kurbanları çektikleri işkence nihayet bulsun diye, ilk rast geldikleri celladın satırına gülerek boyun uzatıyorlardı. Ve bu yeis ve inhizam [yenilme, hezimete uğrama] havası içinde (ümit) sözünü telakki edenlere mecnun nazarıyla bakıyorlardı. Ümit; bu güzel söz, bir küfür hâline inkılap etmişti. Nereden çıktınız? Nasıl toplandınız? Kaç kişiydiniz? Ne acayip şey oldu bilmiyoruz; ey, İstiklal Ordusu'nun ilk kahramanları, vaktaki yerin altından sizin ayak sedalarınızı işittik; vaktaki son gürleyen topun sizin topunuz olduğunu bildik, mezarının içinden Mesih'in sesini işitip ayağa kalkan [okunamadı] gibi yeniden hayata geldik. Onun içindir ki, (Birinci İnönü)ne bir (mucize) demek de [okunamadı] bunu söylerken Plevne'yi unutmuyorum, bunu söylerken Anafartalar'ı unutmuyorum, bunu söylerken Birinci İnönü'nün müjdecisi olan Kars hücumunu da unutmuyorum lakin (Birinci İnönü)nü, Türk basübadelmevtinin [dirilişinin, canlanmasının] ilk hayat raşesi [titremesi, ürkmesi] olduğu, ve mukaddes İstiklal Harbi'nin bir tali [bahtı, talihi] dönümünü işaret ettiği içindir ki, hepsinden mübarek telakki ediyorum.

Şimdi kalplerimizin dindiği ve dimağlarımızın harekete başladığı bu soğuk tenkit günlerinde, ne zaman eski coşuşumu kaybeder gibi olsam, ne zaman azmimdeki hamlelerin gevşediğini hissetsem yüzümü bu münevver hatıraya doğru çeviriyorum bunun aydınlığında yüzleri gülgûn [gül renkli, pembe] bir [okunamadı] mülemma, gülümseyen şehitleri ve

alınları mihnet dikenleriyle çevrelenmiş mağmum [kaygılı] kahramanları görüyorum. Bu yarı şehadet, yarı gaza; bu yarı fedailik, yarı bahadırılık levhası, temenni ederim ki, İstiklal Muharebesinden daha uzun daha müheyyiç bir mücadeleye hazırlanan yeni Türk nesline ebedi bir ilham ve ihtisas memba olsun!

Yakup Kadri

Yeni Türkiye'nin Hariçten Görünüşü, 14 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1019. Sayı

“Maten[?]” gazetesinin son gelen nüshasında bize ait uzun bir fıkra var bu fıkra şöyle başlıyor:

“24 Temmuz'da Lozan Muahedenamesi [antlaşması] imza edileliden beri Türkiye'nin üstünde bir sır kanat germiş duruyor. Herkes kendi kendine: ‘ -Bu memleket bir inhidamın [yıkılmanın] arifesinde midir, yoksa yaşamak ve inkişaf etmek ümidini besleyebilir mi?’ diye sormaktadır”

Bereket versin ki, -yine Maten gazetesinin bildirdiğine göre- iki seneye yakın bir zamandır aramızda bulunan “Kolonel Mojen” Fransa'ya gitmiş de hakkımızdaki bu acayip şüphenin mühim bir kısmını izaleye [yok etmeye, gidermeye] yardım eden beyanatta bulunmuş. Yeni Türkiye'nin her yerde “Kolonel Mojen” gibi dostları yoktur. Belki, aksine olarak, Avrupa'nın -ne diyorum?- cihanın her tarafı aleyhimize çalışan birçok bedhah [başkasının kötülüğünü isteyen] hıyanet [hainlik, güveni kötüye kullanma] dellallarıyla [tellallarıyla] doludur. Bunlar yeni Türkiye'yi dünya nazarında bir “galat-ı hilkat” [yaratılış hatası] suretinde göstermek için mevcut vasıtaların hepsine müracaat ediyorlar; Ankara'da alelade bir kabine buhranı mı oluyor? Veyahut bir vekil mi sükut ediyor, derhâl Avrupa matbuatının istihbarat telleri yeni bir Türk ihtilali [devrimi] şayiasıyla [söylentisiyle] ihtizaza [titremeye] başlıyor. Reiscumhurumuz hafif bir rahatsızlık mı geçiriyor? Hemen dört bir tarafa suikast haberleri yayılıyor ve bu mühim (?) suikast etrafında Meksika'daki rüesa [başkanlar] ihtilaflarını [anlaşmazlıklarını] andırır kanlı menazırlar [manzaralar] tahayyül olunuyor. Geçen gün Hasan Fehmi Bey maliye vekaletinden çekildi. Bu havadisın Avrupa matbuatına [okunamadı] ve aksettiğini gördük.

Şu satırları yazan adam son Avrupa seyahatinde yeni Türkiye'mizi bizzat, haricinden görmek felaketine maruz kalmıştır. Felaket diyorum; filvaki yeni Türkiye'mizin haricinden görünüşü kadar muzlim [karanlık, gizli, uğursuz], mahuf [korkunç], endîşe-âver [endişe verici] bir levha tasavvur edilemez. Bu, Şarkın bugün [okunamadı] asılmış siyah bir çukurdur

ki, yalnız ıssızlığı ve muamma-engiz [bilinmezliğe sebep olan] ıssızlığıyla insana birtakım meşum hadiselerin yavaş yavaş, sinsi sinsi hazırlanıp toplanmakta olduğu vehmini [kuruntusunu] verir. Bu vehmin işmîzazlarını [yüz ekşitmelerini, ürpermelerini] bir Türk sıfatıyla hemen her ecnebinin yüzünde okuyabilirsiniz. Her nereye gitseniz, size acayip bir alemde gelen acayip ve tehlikeli bir mahluk nazarıyla bakıldığını hissedersiniz ki. Ne olduğunuz, ne gibi temayülleri, ne gibi fikirleri temsil ettiğiniz beşeriyet içinde ne sıfatla dolaştığınız herkese meçhul gibidir. “Maten” gazetesinin bahsettiği esrar bulutunun bir parçası da daima sizin üzerinizdedir. Avrupalılara bir zamanlar Fransız ihtilalcileri böyle görünüyordu; düne kadar -belki birçok yerlerde hâlâ- Rus komünistleri böyle görünmekteydi. Lakin, biz ki ne Rus komünistleri gibi dünyanın bütün eski meselelerini yakıp yıkmak iddiasındayız; biz ki, ne 93 ihtilalcileri tarzında birer kan ve ateş amiliyiz. Biz ki sadece vatanını kurtarmış ve mucize kabilinden bir hamle ile yeniden yaşamaya azmetmiş mazlum bir milletiz; nasıl oluyor da, daha dün, cihana verdiğimiz bir büyük fazilet ve şehâmet [cesurluk, yiğitlik] dersi ferdasında [ertesinde] her tarafa ve herkese bu kadar şüphe ve endişe verici bir sima arz ediyoruz? Elan [şu anda bile] hiç kimse yeryüzündeki herhangi bir asrı demokrasinin kardeşi olduğumuza, elan hiç kimse, viran ve ıssız memleketimizi sulh ve sükûn [huzur, dinginlik] içinde umran [medeniyet, ilerleme] ve inşirah yoluna sokmak azminde bulunduğumuza emniyet edemiyor [güvenemiyor] yeni çıkan bir Fransız [okunamadı] bizim devletimizin ismi dini -yani teokratik- cumhuriyettir[?]. Cihan matbuatının kullandığı lisana göre hâlâ nasip, irtica ve anarşi dalgaları arasında bocalayan ve ne yaptığını ne yapacağını bilmeyen bir avuç avareyiz. Son seyahatimden avdetimde Sofya’dan trene binen bir Türk tüccarla aramızda geçen şu muhavere son derece şayanıdikkattir:

- Sofya’ya bir iş için mi geldiniz?

- Evet, bir iş için... Bu üçüncü gelişim. Fakat hiçbir şey yapmak mümkün olmuyor.

- Neden olmuyor?

- Efendim, doğrusunu isterseniz, bize emniyetleri yok: “Memleketinizde hâl-i tabii avdet etmemiştir. Henüz yeni idareniz istikrar bulmamıştır.” Diyorlar ve bizimle herhangi bir teşebbüse girişmekten çekiniyorlar.

Daha dün, daha belki bugün ihtilal ateşi içinde yanan, silahla, bombayla devrilmiş hükûmetlerinin leşi elan meydanda çürüyen Bulgar komşularımızın müşkülpesentliğine [titizliğine, güçbeğenirliğine], şu [okunamadı] ne dersiniz? Onlar bile ta buracıktaki hududun

arkasından bizi aynı şüphe ve tereddüt gözüyle görmekte-dirler.

Filvaki [gerçekten], mesele Türkiye'nin coğrafi vaziyeti itibariyle şuraya yahut buraya yakınlığında veya uzaklığında değildir. Bugün Avrupa (Pekin)i Ankara'dan daha iyi biliyor; Bugün Avrupa'ya “ Neozellanda” [Yeni Zellanda]'da geçen vakalar Türkiye'de olup biten şeylerden daha vazih ve daha muayyen bir tarzda aksediyor. Çünkü bu diyarlarla Avrupa'nın münasebatı [ilgileri, ilişkileri], bizim Avrupa ile münesebatımızdan daha sık ve daha sıklıdır ve eminim ki, eylem [bugünlerde], yeryüzünde (Buhara ile Afgan gibi Asya ülkeleri istisna edilecek olursa) yeni Türkiyemiz kadar mütecerret [uzak, sıyrılmış, ârî], yalnız, ıssız ve ücra görünen bir yer mevcut değildir. Ticari ve siyasi münesebat bütün milletleri renk, ırk ve din farklarına rağmen hep birbiriyle haşır ve neşir etmiş; bütün memleketleri, dağların denizlerin, nehirlerin açtığı mesafe uçurumlarına ve bütün coğrafi ve [okunamadı] tehâlüflere [aykırılıklara] rağmen hep birbirine yaklaştırmış, birbirine komşu kılmıştır. Veyl [yazık], bu birliğin, bu yakınlığın ve bu muvanesetin [arkadaşlığın] haricinde kalan camialara [topluluklara]!.

Bunlar davası tahliye edilmiş bir mahzen içinde mapus ve mahsur gibidirler ve er geç, kendi nefisleriyle kendi kendilerini zehirleyip boğulmaya mahkûm olacaklardır.

Bunun içindir ki, genç ve gürbüz Türkiye'miz için, her şeyden, her teşebbüsten ve her işten evvel hâriçle temasa gelmesini aleme[?] ne olduğunu; kendisinde ne gibi kabiliyetler, ne gibi kutlu meknuz [gömülü, saklı] bulunduğunu bildirmesini temenni ederiz. Bir an evvel -ve bunun zamanı geçmektedir- bir an evvel salih, sükûna, refah ve inşiraha susamış olan beşeriyet haberdar olmalıdır ki, Şark'ın mazlum sinesinden, hayatını hak ve adalet aşkına medyun [borçlu] yeni ve medeni bir devlet doğmuştur ve bu devlet yarının tek kudretli salih, sükûn, refah ve inşirah amili olmaya [okunamadı], zira, insanlar arasındaki gayzı [hıncı] ve cidal [savaş] ateşini, insanlar arasındaki gadr [haksızlık] ve istila cehennemini kendi kanıyla söndüren yegane mefkure sahibi, yegane azim ve iman sahibi bir millet bu yeni müesseseyi genç ve fedakâr omuzları üstünde taşıyor.

Yakup Kadri

Memleketçilik, Politikacılık, 18 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1023. sayı

Bazı kimseler soruyor:

- Hâl-i tabii avdet etmiş midir? Bir sükûn ve istikrar devrinde miyiz? Yoksa inkılap rüzgarı hâlâ esmekte midir? Ben bunlara sormak istiyorum:

-İstiklal mücadelesi nihayet buldu mu? Vatan davası halledildi mi? Memleket ve millet, başında bulunanlardan artık feragat ve fedakârlık istemeden müstağni [doygun] midir?

Evvela bunu halledelim ortada bir inkılap veya istikrar meselesi yoktur; ortada bütün şiddeti ve bütün ehemmiyeti ile devam eden bir istiklal mücadelesi vardır. Buna Türk askeri kılıcının son kahredici darbesiyle nihayet vermiş; buna, cihan diplomaları, Lozan Muahedesi altına attıkları imza ile kati bir temmet [bitti, tamam oldu anlamında kitap ve yazıların sonuna eklenen kelime] hattı çekmiş gibi görünüyorlar. Lakin etrafımıza ihtirazsız bir nazarla baktığımız ve halkın nabzındaki darbeyi dikkatle dinlediğimiz zaman hissediyoruz ki hakikat bu denlidir; çıplak, sert ve müziç [bunaltıcı] hakikat bu hüsnüzannı [iyi niyeti] tekit etmekten [pekiştirmekten] çok uzaktır. Zafer bayramlarının, zafer sarhoşluklarının hitama [sona] erdiği şu anda o, bize diyor ki: bakınız şu ıssız, harap ve ücra köylere; bakınız, şu sapan yüzü görmemiş metruk ve yaban tarlalara; şu çıplak ve abus [garip] dağlara; şu avare ve serseri sulara; şu hali [boş] kapılara, şu bomboş denizlere; [okunamadı] kümelerine, şu suyu çekilmiş [okunamadı], şu sıracalı [tüberkülozlu] çocuklara, şu sıtmadan dal gibi kurumuş delikanlılara; bakınız bu ucu bucağı yok hicret, gurbet ve sefalet kafalarına ki, babalarının kemiklerinden hasıl olmuş bu vatan toprakları üstünde duracak, dinlenecek bir nokta bilemiyorlar; baş döndürücü bir metcezir [gelgit] hâlinde kah bu beyabane kah şu viraneye çarpıp çarpıp dağılıyorlar. Bu bedbaht diyarın içinde huzur ve selamet nerede? Şu boz renkli kerpiçten kasabalarda mı? Şu çökmüş sakıfların [damların, çatıların] altında mı? Heyhat bütün kapılara örümcekler ağ kurmuşlar ve bütün bacalara baykuşlar yuva yapmışlar.. Müstakil vatan kurtulmuş memleket dediğimiz şey işte budur! Ey bağıryanık, yarım pabuçlu Anadolu yavrusu, işte, al bu memleket senindir; bu dağlar, bu ovalar senindir. Bu köyler, bu kasabalar, bu vadiler, bu ormanlar, bu sular hepsi hepsi senindir. Al, hayrını gör ve keyfine bak ve bizi de rahatımıza bırak -ta ki beş on kişi şöyle bir tarafa çekilip ferih fahur [rahat, geniş, ferah] politikacılıkla, meşgul olabilelim! Politikacılık!. Ah, bilmezsin; bu ne cazip, ne tatlı, ne şatafatlı bir şeydir. Gerçi, zahirde, senin bildiğin pehlivan güleşlerini [güreşlerini] andırır bir oyunda bunda da karşı karşıya geçip yekdiğerine meydan okumalar, enseden tutmalar, hasmın gafil bir anında ayağa çelme vurmalar, el ile, kol ile, boyunla can acıtmalar, kispetinden [yağlı güreşte pehlivanların giydikleri, belden baldıra kadar uzanan, dar paçalı meşin pantolonundan] yakalamalar, nihayet yere düşürmeler, sırtüstü sermeler vardır. Fakat hakikatte bu oyun o kadar karışık, ince ve şeytani hilelerle, o kadar derin bir zeka ve maharetle oynanırken seyirciler alelade bir güleş karşısında bulduklarını anlayamazlar - kendilerini gayet ulvi ve ciddi bir işin, bir fiilin şahidi sanırlar. Zira, bu [okunamadı] her biri

kutsi bir kisveye [kılık kıyafete] bürünmüştür; kimi adaletin; kimi hakkın, kimi hürriyetin, kimi vatanperverliğin timsali gibidirler; öyle ki ilk bakışta ortada çatışanların senin bildiğin tarzda et ve kemikten mürekkep birer insan olduğunu unuttur da bizzat o mukaddes mefhumlar çarpışıyor sanırsın heyhat, fakat hakikatte çarpışan etler ve kemiklerdir; ve mideler ve sınırlar ve ihtiraslardır. Nerede bu; nerede o senin can verip can aldığın; şehit düşüp gazaya erdiğin mübarek vatan mücadeleleri! Birinde müdafaa edilen yalnız kendi gururumuz, kendi nefsimizdir; diğerinde korunmak istenilen ecdadın mezarları, dinin abideleri, kadının namusu, çocuğun istikbalidir. Birinde yıkılmanın manası postunu ve makamını kaybetmektir. Öbüründe ilahi şahadet kevserini içmektir; birinde “galebe” [üstünlük], fani bir ikbale, bir iktidara temellük [mal etme] demektir diğerinde hiç solmayan gaza hilatini [kaftanını] giymek demektir. Düşün bir kere, bu iki nevi cidal arasındaki fark ne kadar büyüktür, ne kadar derindir.

İşte biz bu şerefli cidalardan o şerefsiz mücadeleye atlamış bulunuyoruz. Ve ciddiyetimizdeki bu buhran, kalplerimizdeki bu takallüs [kasılma], yüzümüzdeki bu işmîzaz [yüz ekşitme, buruşturma, titreyip ürperme], gözlerimizdeki bu fena şule [alev, parıltı], ahvalimizdeki bu perişanlık ondandır. Artık memleket meselesi unutuldu; vatani mücadele şöyle bir tarafa bırakıldı; bütün heyecanlarımız hükûmet denilen müessesenin etrafında kaynaşmaya başladı. Vatanın ufku daraldı, daraldı, daraldı [okunamadı]. Sekiz on metrelik bir mesafeden ibaret dört duvardan mürekkep bir küçük bina hâline girdi. Bunun içinde bunaldığını hissetmeye başlayanlar var. Açın pencereleri, açın kapıları! Biraz taze hava girsin. Açın buraya biraz memleket havası girsin. Bu memleket havasında ki hâlâ dünkü rüzgarlardan bir şey mevcuttu. Bizi birleştiren, bizi tek bir kitle hâlinde mukaddes gayelere doğru sürükleyen o rüzgarlar ki, her hamlesinde kanımız biraz daha temizleniyor, ciğerlerimiz biraz daha genişliyor, başımız biraz serinleniyordu. O rüzgarlar ki, bizim kulaklarımıza dünyada feragatten ve fedakârlıktan başka bir zevk olmadığını haykırıyordu. Ve onun ulvi velvelesinde, kendi sesimizi kısarak ve ismimizi belli etmeyerek çalışmayı, boğuşmayı ve ölmeyi biliyorduk.

Memleket bizden hâlâ bu hareketi bekliyor. Kendisini muhat [kuşatılmış] ve her biri bin Yunan ordusuna bedel mehâliğe [tehlikeli yerler, işler] karşı aynı ittihat ve inziyat dairesinde bir seferberlik emrediyor. Bu iki ordunun içinde hepimiz bir nefer gibi çalışmasını bilmeliyiz ta ki; şerefini paylaşamadığımız bugünkü zaferin isimsiz kahramanlarına hiç değilse birer hayrulahalef [hayırlı çocuk, maddi manevi mirasa sahip çıkan, devam ettiren kimse] olduğumuzu ispat edelim. Onların ölümü bize yalnız kuvvet ve hakimiyetin millette

olduğunu öğretmedi, aynı zamanda şan ve şeref de onda olduğunu bildirdi. Dün diyorduk ki esir ve zelil [aşağılanan] bir memlekette şah olmuşuz, geda [dilenci] olmuşuz, neye yarar! Bugün de diyebiliriz ki, viran bir ülkede ve muzdarip bir millet içinde şahsi saadete imkân var mıdır? En sefalı [mevki-i iktidar] mesut ve müreffeh bir memlekettir. Ve böyle bir memlekette bilaistisna herkes kendini o mevkiye ermiş telakki edebilir.

Yakup Kadri

Aziz Bir Dosta, Türk Kalbinin Bahşettiği Bir Gün: 23 Kânunusani./ Bir Izdırıp İçinde İken, Bizi Esarete Sürüklerlerken, O, Garpta Bizim İçin Haykıran Tek Sesti. Şimdi Hür Milletimizin Hür Millete Yâd Ettiği Bir Büyük Ruh Oldu..!, 23 Kânunusani 1924, Hakimiyyet-i Milliye, 1027.sayı

“Piyerloti” [Pierre Loti] Günü

Bugün ancak dördüncüsünü tesit ettiğimiz [kutladığımız] “Piyer Loti” gününe ne kadar çok hatıralarla bağlıyız! Bu, bizim adeta millî günlerimizden biri hâline girdi. Bilmem, Amerikalılar “La Fayette”i [Gilbert du Motier de La Fayette] unuttular mı? Bilmem unutmadıysa onu ne türlü yâd etmektedirler? “Piyer Loti”, vâkıâ [La Fayette] in Amerika İstiklal Mücadelesinde tuttuğu tarihî yeri, bizim İstiklal Mücadelemizin tarihinde tutacak derecede içimize karışmamıştır. Fakat mütareke ve işgal yıllarının yeisi, füturu [bezginliğin verdiği gevşekliği ve gayretsizliği], elemi ve zilleti esnasında birçoklarımız için unutulmaz bir kuvvet ve ümit membaı olmuştur. İstanbul, İzmir ve Bursa gibi Avrupalı [okunamadı] salgın hâlinde hükümferma [hüküm süren] olduğu yerlerde adaletin şüpheye düşmüş, medeniyetten tevahhuş etmiş [ürkmüş] nice münevver Türk gençleri, o zamanlar bize karşı bir cehennem kesilmiş Garp aleminin şeni [kötü, çirkin, alçakça, utanç verici] velvelesi içinden yalnız bu insanın sesine kulak veriyorlar, yalnız bu seste iyiliğin, doğruluğun, güzelliğin birer yaşayan hakikat olduğunu seziyorlardı.

Avrupa'nın, Avrupa medeniyetinin zulümden ve ihtirastan mamul [imal edilmiş, yapılmış, işlenmiş] askerî siyasi cephesi arkasında bu yüksek mefhumların tek müdafisi [savunucusu, avukatı], tek mümessili “Piyer Loti” idi. Cihan Harbinden her millet kendine göre kahramanlar çıkardı; bunlar meyanında büyük askerî dehaler, genç ve cürekâr cündîler [askerler] ve azim ve iradesi milyonlarca kafayı kendine ram eden [itaat ettiren] mahir [becerikli] ve yekta [eşsiz] diplomatlar çıktı. Lakin Fransa ilelebed iftihar etsin ki, hiçbir memleket onun gibi, kan ve ateş gîrüdârının [savaşının] fevkine [üstüne] yükselmiş başlara malik [sahip] olamamıştır. Bunun cephelelerin arkasından ilim, fikir ve sanat erbabının manevi

hezimetleri, manevi (yanık)ları müşahede edilmekte ve muzdarip beşeriyet namına çelikten silahlar söz söylemekteydi. İnsanlığın ve medeniyetin yalnız bir tek hançeri kalmıştı, o da vahşi topun daima kızgın kamasıydı [topun gerisini kapayan kapaktı]. Bu şüursuz Türk zaferinin -yani hak zaferinin- Şark ufuklarında yeni bir fecrin aydınlığı gibi belirmeye başladığı zamanlara aittir. Bunun içindir ki, feryatlarıma ve gözyaşlarıma ve kalbimin en ulvi çarpıntılara karışmış olan bu ismin etrafımda ne vakit yad edildiğini duysam, kendi ızdırabımın ve kendi heyecanımın aksisedası [yankısı] karşısında kaldığımı zannederim ve onun bizi artık ebediyen terk edip gideceğini düşününce kendimden bir parçanın ayrıldığına zahip olurum [düşüncesine kapılırım, inanırım].

“Loti”nin yadı hepimiz için biraz böyle hissî [duygusal] bir hadisedir.

Yakup Kadri

Bir Cevap, 11 Şubat 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1043. sayı

Aynen gönderilmiştir:

Dün, “Hakimiyet-i Milliye”nin üçüncü sahifesinin dördüncü sütununda Muvazenei Maliye Encümeni [devletin gelir ve giderlerinin dengede olması ile ilgilenen alt kurulu, komisyonu, topluluğu] tarafından şahsıma karşı yazılmış bir tekzip [yalanlama] ve mukabeleyi [karşılığı] okudum. Matbuat kanununun madde-i mahsusasına istinaden, muhterem gazetenizin aynı sahifesinde ve aynı sütununda “Tekzip ve Mukabele” ünvanlı işbu tebliğe mukabil bervech-i âtî [aşağıda olduğu gibi, aşağıda görüleceği üzere] cevabımın neşrini rica ederim:

Muvazenei Maliye Encümeni, 2 Şubat 340 tarihli, “Akşam” gazetesinde münteşir bir makalemden müteessir olarak [üzülerek], şimdiye kadar hiçbir memlekette, hiçbir resmî şahsiyetin istimal etmediği dürüş [sert, kırıcı], asabi ve laubali bir lisanla doğrudan doğruya şahsıma hücum ediyor ve mevzubahis makalemde meclis ve hanedan bütçesi münasebetiyle serd eylediğim [düzgün bir şekilde söylediğim] bazı mütâlaatı [düşünceleri, tetkikleri] “kizb-i sarîh [açık, ortada olan yalan]” tabiri altında cerh etmek [çürütmek] istiyor. Nazari ve ilmî münakaşalarda herhangi bir muharrir tarafından ifade ve beyan olunan mütâlaatın şu veya bu tarzda tenkite maruz kaldığı görülmüştür; fakat bir fikrin, bir içtihadın [şahsi görüş] tekzibe(!) hedef olduğu asla vaki değildir. Münazara vadisinde bu acayip ve nevi şahsına münhasır tenkit ve tariz numunesini ilk defa olarak bir encümenin tebliğinde görmekle son derece müteessifim [üzgünüm].

Bu teessüfüm [yazıklanmam], encümenin hanedan bütçesi kadrosundaki (elkab [lakaplar] ve unvanları hâkimiyetimilliyeye ve cumhuriyet esasatına [esaslarına] muarız [aykırı]) bulmadığı tarzındaki beyanatı karşısında iki kat tezayüt etmiş [artmış] ve “Akşam”da münteşir makalemin mevzusunu teşkil ile ben tesiratın esbabı sübut bulmuştur [ispat edilmiştir].

“Muvazenei Maliye Encümeni” yalnız erkam ve mahsusat tetkikatıyla meşgul bulunduğunu beyan ediyor ve bunu söylerken kendisinin Büyük Millet Meclisi’nin bir cüz’ü olduğunu unutuyor. Hayır; her encümen gibi Muvazenei Maliye Encümeni de yalnız bir ihtisas komisyonu değildir. Heyet-i Umumiye’nin ruhunu, kuvvetini, gayesini teşkil eden siyasi ve millî umdeler, bir adliye, bir nafia [bir yeri bayındır duruma getirmek için yapılan işlerin tamamı, bayındırlık işleri] hatta bir posta ve telgraf encümeninde olduğu gibi Muvazenei Maliye Encümeni’nde de azanın faaliyet esasıyesine icra tesir etmekten bir an hali kalmaz ve kalmamalıdır.

Ben Muvazenei Maliye azayı muhteremesinin, hanedan bütçesini tespit ederken, kasten bu esasa muhalif hareket etmiş olmasına ihtimal veremem. Lakin her hâlde bu hareketin bir eser-i gaflet olduğuna da şüphe yoktur. Bu gafletin ise bütçenin müzakeresi esnasında Heyet-i Umumiye’de tashih edileceğine kaniyim [inanmışım]. Ve bu kanaatin verdiği sükûn iledir ki şimdilik, ben de Muvazenei Maliye Encümeni ile bu meseleye dair bir münakaşa kapısı açmayı lüzumsuz ve mevsimsiz buluyorum.

Yakup Kadri

Hamiş [ekleme]: Muvazenei Maliye Encümeni reisi Reşat Bey’in aynı meseleye dair Büyük Millet Meclisi kürsüsünden vuku bulan beyanatı sırasında “Akşam” daki makalemin “birinin hatrı için” veyahut “birinin tesiri altında yazılmış olduğunu işrap [ima] eder bir telmihte [imada] bulunmuştur. Ben müzakere salonuna Reşat Bey’in beyanının ortalarına doğru girdiğim cihetle [okunamadı] bu sözlerini ancak bu günkü matbuat hülasalarında gördüm binaenaleyh, şimdi soruyorum: Kimin hatrı için? Kimin tesiri altında?

Y.K

Tarihin Büyük Zirveleri, 23 Nisan 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1105.sayı

“23 Nisan” hakkındaki ihtisasımızı tespit kabil midir? Biz bu mehip ve muazzam dağın eteklerindeyiz, onun baş döndürücü irtifasını [yüksekliğini] görmek ve anlamak için uzun bir mesafeden bakmak lazım gelecektir. Fransızlar (93) ü, tam yarım asır sonra

anlayabildiler. Evet, hatırası şüphe, nedamet ve nefretle yad edilen bu tarih, [okunamadı], “Ugu”[?] [Hugues Capet] nun ağızlarından hakiki sırrını göz kamaştırıcı bir şeyle [okunamadı] edebilmek için yarım yarım Mısır “harbe varan”[?] tozu ve toprağı altında bekledi.

“23 Nisan”! bu “günü” hikâye etmek ne mümkün? Bu “gün” geçmedi, biz onu hâlâ yaşamaktayız. Hummalar ve heyecanlarla dolu bu dört senelik harp, zafer ve inkılap devresi “23 Nisan”ın teselsül [zincirleme] [okunamadı] demektir. Büyük günler yirmi dört saatlik değildir. Onların saatleri senelerdir ve uzunlukları bir insanın ömrü tabiisi ile ölçülür. Biz “23 Nisan”ın otuz yıl süren arifesinde doğduk; dört yıl süren [okunamadı] göz açtık; şimdi de kim bilir, daha kaç zaman sürecek olan o geleneğe erişmek üzere biz belki huzur ve sükûn ve birinci kuşağı görmeyen öleceğiz. Bugünün akşamı bütün serinliği, tatlılığı, renkleri ve iltimâlarıyla [parıldamalarıyla] beraber yarınki nesle bizden miras kalacaktır ve ne mesut [okunamadı] ki, olgun bir meyve gibi bunun bütün lezzetini tadacaktır. Bu nimet ona helal olsun. Zira, bizim çektiğimiz mihnet ve ızdırap hep onun içindir. Eğer senelerce bütün mevcudiyetimiz bir ana karnı gibi sancılar içinde kıvrandıysa, eğer vatanın her köşesinde kadınlarımızı oluklardan akan sular gibi revan ettiyse, bunun yegane hikmeti yarına bu mirası bırakmak içindi. “23 Nisan” bir cihetten de işte bu iyilik ve bu azmin tekrar ettiği gündür. Bizden sonra gelenler bugünün kıymetini bizden daha iyi anlayacaklardır ve eminim ki, kendi saadetlerini, kendi rahatlarını bu günlerde yaşamış olanların acı ve ateşi şerefine tercih etmeyeceklerdir. Asırlarca Osmanlı Türklerinin kalbinde İstanbul’un Fethi, Viyana Seferi ve Çaldıran askerleri birer [okunamadı] gibi yaşadı -bu tarihî hadiselerin hiçbirisiyle kabil-i kıyas olmayan İstiklal Mücadelesi acaba yarınkilere ne kadar derin bir hasret membaı olacaktır! Ey, bu hasreti taşıyacak olanlar, sakın, bu günlerin içinde yaşadık ve bu zirvelerin üzerinde dolaştık diye bizi kıskanmayın! Bizim için bütün bu günler bir “seyr-i filmenam” [uykudaki seyir/rüya] oldu ve bütün o tepelerde duyduğumuz şey bir baş dönmesinden ibaretti.

Yakup Kadri

İstanbul Mektupları: Kadir Gecesi ve Paskalya Şenlikleri, 4 Mayıs 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1113. sayı

İstanbul için, “köhne Bizans” tabiri kuru bir laftan ibaret değildir. İnsan, bu şehri anlatmak veya bu şehre ait vakaların bir psikolojisini[?] yapmak istediği zaman şu “Bizans” sözü kendiliğinden “arzıendam” ediyor. Eski ve halis bir İstanbullu olan Tevfik Fikret bile o uzun, mufassal [ayrıntılı] manzumesinde İstanbul’un mimarı, marufu [herkesin tanıdığı],

beledi [şehirle ilgili] ve içtimai tasavirini [resimlerini] adeta hendesi [geometrik] bir isabet ve sarahate [belirginliğe, açıklığa] resim ve tespit ettikten sonra yine dönüp dolaşıp hâyîde [ağızlarda dolaşa dolaşa eskimiş], bu harcıâlem [hiçbir özelliği olmayan] tabire başvuruyor:

Ey, “köhne Bizans”, Ey koca... İlaâhire diyor. Mutlaka bunun bir sebebi olacak. Bir zamanlar Selanik’te mi, Manastır’da mı, nerede bilmem, mütenevvi [çeşitli] cenk ve cidal aletlerinin isimleriyle çıkan birtakım ihtilalci gazeteler vardı. Bunların yegane şiarı, yegane meslek ve gayesi “İstanbul” a ağız dolusu küfürler savurmak, nazenin [nazlı] şehir üzerine sağdan soldan, müteaddit [birçok] tehdit yumrukları uzatmak ve her defasında “kahpe Bizans”, “köhne Bizans” diye bağırmaktı. Şimdi, ben de İstanbul mektuplarımın başına aynı nakaratı koyarken, bir parça, o gazetelerin muharrirlerine benzemekten korkuyorum. Lakin ne çare ki, bunu istimalde hakikat namına büyük ve gayrikabil içtinap [sakinma] bir zaruret duymaktan da hali değilim. Eğer içimizden biri İstanbul’u tabir için daha münasip bir vasıf bulursa [okunamadı] onu tercih edeceğime şüpheniz olmasın.

Nice, “Bizans”[?] mutlaka fısk u fücürün [günahın], gıllügışın [gizli kin ve düşmanlığın], inkıraz [soyun ve topluluğun son bulması] ve iğtişanın [saflığının kaybolmasının, karışıklığın] adı değildir. Vâkıâ kalemini hep “[okunamadı]” taç ve taht kavgalarına hasretmiş [ayırılmış, vermiş] “Şarl Dil” [Charles Diehl] gibi müelliflerin görüşlerine ve anlatışlarına nazaran buranın kuruldu kurulalı mütemadi bir “darbe-i devlet”, bir ihtilal ve cinayet şehri olduğuna inanmaması elden gelmez, fakat bir de sair [başka, öteki, diğer] müverrihlerin [tarihçilerin] eserlerine başvurduğumuz zaman görürüz ki, “Bizans” yalnız bu değildi. Burada; en süfli [aşağı, adi] fesahatlerin [ahenkli sözlerin] yan yana yaşıyordu. Burası en adi cah [mevki, makam] ve ikbal hırslarının makarrı olduğu kadar en menfaat nâ-endiş fikir ve ilim ceryanlarının da membaydı. Fetih günü bir taraftan surlar üstünde can veren askerlerle, diğer taraftan “[okunamadı]” kilisesinin kubbesi altında adi bir “Teolocya” [Aristoteles’in Teolojisi] münakaşası yüzünden birbirlerine girişen münafık [arabozan] ve münazaacı [tartışmacı] papazlara aynı gün ve aynı saat aynı yerde tesadüf ediyoruz.

Bizans’ın içli dışlı tarihi bize kâfi bir vuzuh ile ispat eder ki, bu şehir her şeyden evvel bir “şehir-i ezdad” [zıtlıklar şehri] idi. Onun muayyen ve mütebellir [belirgin] bir siması yoktu ve bu acayip şehir için şimdi de aynı şeyi söylemek kabildir. İstanbullu denilen bir (insan) yok ki, bir “İstanbul şehri” olsun. Evliya Çelebi’ye göre Eyüp halkı Manisalı, Aksaray ahalisi Edirneli, Topkapı ve çevresi Bursalıdır. Belki “Beşiktaş” mahallesi Kastamonululardan teşekkül etmiştir [oluşmuştur] ve belki Azapkapısı da Haleplidir. Osmanlı Saltanatı kaç tane

halisüddem [safkan] İstanbullu vezir sayabilir? Uzağa gitmeye ne hacet! Abdülhamit devrinin son göze çarpan ricalini bir kere hatırdan geçirelim: Arnavut Ferit Paşa; Arap İzzet Paşa; Ağrılı Sait Paşa; ölünceye kadar koyu bir Anadolu şivesiyle konuşan serasker [sadrızamlık göreviyle yükümlü olmayan ve Osmanlı ordusunun komutanlığını yapan vezir] Rıza Paşa ve ilâ-âhire.. Bütün bu adamlardı ki İstanbul'un kibar alemini bütün zevkleri, adetleri, merasimi ve terbiyesiyle temsil etmekteydiler. Bugün bunların birini birtakım zengin tüccarlar tuttu, zannedirim. Bunların içinde de iddia edebiliriz ki, bir tek İstanbullu yoktur. Ve en tipik kibar hayatının tekasüf ettiği Şişli ile Nişantaşı'nda ekşi bir dönme şivesinden başka bir şey duyulmaz.

İşte bütün bu hakikatlere evvelden kâfi derecede agâh olduğum içindir ki, buraya geldiğim günden beri üç türlü bayramın bir anda tesit edilişi ve ezan sesleriyle çan gürültülerinin birbirine karışışı gibi zahiren [görünüşte] acayip ve garip görünen birçok hadiseler benim hayretimi [şaşırmamı] mucip olmuyor [gerektirmiyor]. Evimin içinden Paskalya tarrakalarıyla [gümbürtüleriyle] Kadir gecesinin davulunu bir arada kemal-i tevekkülle dinliyorum ve sabah olup da sokağa çıktığım zaman yolumun üstündeki dükkanların pazar şerefine kapanmış olduklarını öğrenince muhitimi yadırgamak hamlıgını göstermiyorum: “Burası İstanbul!” diyorum. Ankara mantığı, Ankara hassasiyeti burada ya çok kaba veyahut çok saftır ve [okunamadı] bir şey gibi görünüyor. Hepimiz bunu saklamaya mecburuz. İstanbullular nasıl ki, Hristiyan hemşerileriyle iyi ve tatlı geçinmenin yolunu buldularsa biz de İstanbullularla öylece öpüşüp anlaşmak ızdırarındayız. Zira, buraya misafireten gelmişiz ve insanı istiskal etmelerinin ihtimali vardır. Daha şimdiden yarı hayret, yarı istihza, yarı öfkeyle muhat olduğumuzu hissediyoruz. Fransızcada bir “trouble fête” tabiri vardır bunu “şenlik bozan” tarzda tercüme edebiliriz. İşte biz, Ankaralı misafirler, İstanbul'da, bu çifte bayram esnasında bu neviden birer şenlik bozanız. Günde kim bilir kaç defa Rum mağazalarının kapılarını aşındıran yüksek ökçeli hanımlar, hanım kızlar, Rus Ortodokslarının Paskalya eğlencelerine iştirak emeliyle Moskof müesseselerinin kapısı önünde nöbet bekleyen beyler, küçük beyler, bizde münasebetsiz ve huysuz birer münekkit (eleştirmen) çehresi görüyorlar. Geçen gün tanıdığım hanımlardan birini son derece mükedder bir hâlde buldum sebebini sordum:

Dedi ki:

“-Gabriel'e bir ruba [elbise] ismarlamıştım yarın gideceğim bir suare [gece gösterimi, akşam yemeğinden sonraki eğlence] için lazımdı. Paskalya dolayısıyla yetişiremedi.

Ben yarı şaka, yarı ciddi:

-Bu, hâlâ Hristiyanlarla alışverişe devam etmeniz bir mücazattır [cezasıdır]. Diyecek oldum. Aman efendim, söyleyen sen misin?

Yakup Kadri

İstanbul Mektupları: 2/ Kör Dövüşü, 8 Mayıs 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1114. Sayı

Ömrümde körlerin dövüşüğünü hiç görmedim ama, İstanbul matbuatının açtığı girdardan [işten, davranıştan] sonra bunun nasıl bir şey olabileceğini sarahatle [okunamadı] ediyorum: gayrimuayyen [belirsiz] hedeflere doğru savrulan yumruklar, mütemadiyen boşluğa düşen tekmeler, yumuşak bir yanağa ittirilmek istenirken sert bir dirseğe çarpan tokatlar, hasmın suratına ineceği yerde dostun göğsüne isabet eden sopalar ve bazen alta aldım vehmiyle galibâne solurken alta alındığının farkına varmayan şaşkın [okunamadı] işte, bir kör dövüşü ve işte İstanbul matbuatının ihdas ettiği hâl ve vaziyet... Vâkıâ siz, uzaktan, bunu kâfi derecede görüp seyrediyorsunuz ama, yakından görseniz herhâlde temasını duyamayacaksınız ve kendinizi: “daha, daha!” diye bağırmaktan alamayacaksınız. Hani, tiyatrolarda bhusus komik ve havai bazı sahneler karşısında halkın bir tepinerek, el çırparak, ıslık çalarak, sabırsızlanıp sinirlenerek “biz, biz!” naralarıyla o sahnenin tekrarını talep edişi vardır; bütün İstanbul ahali işte böyle bir hâletiruhiye, böyle bir cezbe, böyle bir cûş u huruş [çoşku] içindedir. Bu ahali, hücumu maruz kalan kimdir? Kim kime söküyor? Kavganın esbabı nedir? Bilmiyor, pek bilmek de istemiyor: yalnız elverir ki bu arada, bir gürültü bir hır gür olsun ve altta kalanın canı çıksın! Diyor. Bu, nice pek Romagârî bir hassasiyettir.

Bilirsiniz ki kadim Roma’da halkın en sevgili eğlencesi efsane azam-ı heyecanı veren birtakım kanlı ve vahşi güreşlerdi. Bu güreş meydanlarda, kah iki beniâdem [insan] birbirini boğarlar; kah bir kaplana bir insan boğazlatılırdı. Derler ki, (Neron) gibi zalim başlar ahali arasında bir hoşnutsuzluk, bir sızılı [sızlanma] veya bir fitne asarı sezmeye başlar başlamaz onu avutmak için derhâl bu nevi eğlencelere giriverirlermiş. O vakit esir şehre, hususıyla [özellikle] da daima ızdırıp çeken avam tabakasına tarife sığmaz bir şok ve inşirah gelir ve bütün umumi dertler unutulmuş vâkıâ İstanbul halkını şu eski Roma [okunamadı] benzetmek istemiyoruz. Fakat, görüyoruz ki, her nevi kanlı bıçaklı bir mücadele hâlini alan matbuat -Dahiliye Vekili münakaşası bütün İstanbul’u şehre ve memlekete ait herhangi bir meseleden ziyade alakadar ediyor. Amerika onu; [okunamadı], maaş meselesi, mesken buhranı, muhaceret iş ilâ-âhire; hep unutuldu, hep unutuldu veyahut hep şöyle bir yana bırakıldı. Varsa Ferit Bey meselesi, yoksa Ferit Bey meselesi! Düştü mü? Düşüyor mu?

Düşecek mi? Sizi temin edebilirim ki, İstanbul'da herhangi bir evin kapısına kulağınızı koyup içerisini dinleyecek olsanız karı ile koca arasında, çocuk ile anne beyninde ve belki hizmetçi ile hanım meyanında işiteceğiniz sözler hep Ankara'daki Dahiliye Vekili ile buradaki gazeteler davasına ait olacaktır. Hatta, belki, ilkbaharın kırlara davet ettiği ve muattar gölgeler altında birleştirdiği genç sevdalılar bile sanırım ki bundan daha hararetle bir hasbihâl mevzusu bulamıyorlar. Buraya kaldığım ilk günlerde “şu hadisede kapanırsa vay İstanbul'un hâline!” diyordum bir an için kendimi İstanbullular sınıfında görerek adeta telaş ve endişeye düşüyordum bereket versin ki bu endişem boşunaymış. İki gün ya geçti, ya geçmedi, kaza ve kader birincisinden ikinci bir hadise daha doğdu: Refet Paşa'nın mebusluktan istifası!

Bu yeni doğan da diğeri gibi uzun ömürlü görünüyor. Vâkıâ henüz şekil ve şemailinden ne biçim şey olduğu anlaşılamadı, hatta erkek midir, dişi midir? O bile belli değil -fakat [okunamadı] öyle toraman şey ki, yalnız bu hâliyle nazarıdikkati celbe kâfi geliyor. İstanbul matbuatından bazı [okunamadı] gözler bu yavrunun bir galatıtabiiyet olduğunu da gördüler. Fakat Şişli Palas gibi [okunamadı] bir kaşanede, bir ziyafet gününde kuş tüylü yastıklarla dolu geniş ve yumuşak bir sedir üstünde tam İstanbulluya yakışır bir şatafatla [okunamadı] ettiği için henüz hiç kimsenin dili bu çocuğun adını koymaya cesaret edemiyor. Vâkıâ Hanya'dan, Konya'dan bihaber [okunamadı] tecrübesiz ve toy muharrirler bu “acıbeieyyam” manasıyla zavallı Refet Paşa'yı epeyce izaç ettiler [bunalttılar], hırpaladılar, o kadar ki, bu istifanın ertesi günü İstanbul matbuatının telakkisine göre Ferit Bey'le Refet Paşa, adeta tek bir kafanın çift profilleri hâline girdi. Yalnız Abdülhamit devri bakayasından [kalanlardan] bir ihtiyar gazeteci bu pašavâri “jest”i alkışlamaktan kendini alamadı. Eğer Refet Paşa için bu bir tanecik kısıp takdir sedasının bir kıymeti varsa müşarünileyh [adı geçen] şu ihtiyarı menkûbiyetinde [mevki ve itibardan düşmesinde, düşkünlüğünde] belki çok sevdiği İstanbul hevesinde muzdarip ruhunu teselli edecek bir şema bulabilir. Aksi takdirde bu hoş, mesut ve zarif şenlik kahraman karısı, çocukları ve tebası tarafından reddedilmiş bir eski haile kahramanını, “Kral Odipus”ı [Oidipus'u] veyahut Şekspir'in teyit ettiği meşhur Romalı “Koriyulanos”u [Coriolanus] andırır bir nikbet [talihsizlik] ve iğbirar [birinden beklenen davranışı göremeyince kırılma] timsali hâline girmekten kurtulamaz.

...

Bütün bunlar işlerin dış yüzüdür. Kimin düşüp kimin kalktığı bilinmeyen bu heyecanlı kör dövüşü sahnelerinin bir de perde arkası var. Burada herkes ayak üstündedir, herkes memnun, sakin ve ferhattır [rahattır]. Hatta diyebilirim ki, perdenin öbür tarafındaki arbede ve uğultu arttıkça bu taraftaki ferahlık ve şadmanlık iki kat oluyor. Bu taraf dediğimiz matbaların idare

odalarıdır. Burada “Ferit Bey düştü mü? Refet Paşa kalktı mı?” diye soran, konuşan yoktu.

“-Beş bin mi?

“- Yok canım, ne diyorsun!

“- Altı bin mi?

“-Çık,çık..

“-Etme yahu! İnanılır şey değil!

“-Tabii bunda şaşacak ne var [okunamadı] suratını ilk neşreden biziz.

Diğer bir gazete idarehanesinde böyle konuşuluyor:

“-Ne o makine durdu mu?

“-Sorma, bugün dört binde kaldık bu muvafık [uygun] gidişle, yok mu? Hâlimiz yamandır.

“-Neden bizde aynı havadisleri vermiyor muyuz? Öbürlerinden neyimiz eksik.

“- Sükûneti eksik, birader, sükûneti.

Yakup Kadri

İstanbul Mektupları: 3/ İstanbul’un Sefaleti, 15 Mayıs 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1120.sayı

Benim için, uzaktan ve yakından daima bir muamma hâlinde kalmış meselelerden biri de “İstanbul’un sefaleti”dir. Bu bir hazin teranedir [çok tekrarlandığından usanç verici bir durum alan sözdür] ki, dilden dile dolaşıyor, kalpleri ve zihinleri karıştırıyor ve geçenlerde Falih Rıfkı’nın yazdığı gibi muhalif [okunamadı] ve aksi propoganda sahasında en kuvvetli bir hücum ve tariz vasıtası oluyor İstanbul sefildir, İstanbul açtır İstanbul çıplaktır - İstanbul’da aile ocakları çöküyor; gençler intihar ediyor. Hatta deniliyor ki, cinayetler, hırsızlıklar, dolandırıcılıklar ve yan kesicilikler çoğalıyor vâkıâ bu iddiaların hiçbiri muayyen bir vesika üzerine müstenit [dayanan] değildir. Hatta şimdiye kadar bir milyon küsur halkın içinden kaç kişi açlıktan, kaç kişi [okunamadı] ölmüştür, kaç kişi zaruretten hayatına hatme çekmiştir ve cinayet, sirkat gibi hadiseler yüzde kaç nispetinde [oranında] artmıştır? Bunların hiçbirini erkam [rakamlar] ile tespit etme imkânı yoktur. Dün olduğu gibi bugün de İstanbul’un sefaleti [okunamadı] Vâkıâ Harb-i Umumi’nin son senelerinde bu, gözle görülür, el ile tutulur bir sarahat kesbetmişti; vâkıâ mütareke ve işgal esnasında bu, aşikâr bir levha hâlindeydi. Fakat her nedense bu kadar velvele ile bahse şayan görülüyor; hiç kimsenin bu

kadar merhamet, nefret ve hiddetini celbetmiyordu. İnsan, o sükut ile bu vaveyla arasındaki farkı düşünerek ister istemez bu devrin o devirlere nispeten bin kat daha feci ve müellim [acı verici] olduğuna hükmedebilir. Bunun içindir ki, buraya geldiğim günden beri, eski masallardaki dervişler gibi her gün bir kıyafete girerek İstanbul'un hemen her muhitine, her köşe ve bucağına hatta ayrı ayrı her evine sokularak şu iltiyam-nâ-pezir [yarası iyileşmez] hastalığın canlı ârazını [belirtilerini] görmek ve esbab ve avamilini [amillerini, sebeplerini] tetkik ve tetebbu etmek [incelemek, araştırmak] istiyorum. Lakin ne mümkün! İstanbul kendisini zorlukla muayene ettiriyor. Ve hekimin eli ne taraflarına dokunursa yaygarayı basan asabi, huysuz ve mızımız hastalar gibi insanı şaşkırtmaktan ve beyhude telaşlara düşürmekten başka bir şey yapmıyor. Etibba [hekimler] böyle hastalara sadece “nevrastenik” ismini verirler. “Nevrasteni” bir nevi “[okunamadı]” ki müptelaları her sorulan ârazı kendilerinde vardır farz ederler. Mesela “Başınız ağrıyor mu?” diye sorduğunuz vakit “Evet!” cevabını, “Gözleriniz kararıyor mu?” deseniz “Evet!” cevabını, “Midenizde bulantı var mı?” deseniz “Evet!” cevabını alırsınız ve “Öksürüyor musunuz?” sualini telaffuz eder etmez derhâl öksürmeye başladıklarını görürsünüz! İşte İstanbul tıpkı, tıpkı bu hâldedir. Şimdi bakarsınız; hiçbir şeyi, hiçbir derdi yok gibidir; gülüp oynuyordur; süsleniyor; gezip eğleniyordur, dans ediyordur. Şimdi bakarsınız; çehreyi asmıştır; somurtuyordur; bir köşeye büzülmüş titriyordur; muzdariptir; mağmumdur. Ona bu anında “Ne oldun? Neyin var?” demeye hiç gelmez. Ya onunla beraber ağlayıp dövünmelidir veyahut ortadan göz önünden çekilip gitmelidir, o kadar titiz ve geçimsizdir.

Tıp lisanında “nevrasteni” tabir edilen bu arazi [okunamadı] içtimaiyat [sosyoloji] sahasında “[okunamadı]” başka ne nam verilebilir? Evet, İstanbul sefalet içindedir -fakat manevi bir sefalet içindedir. Eski tantana ve debdebesini kaybeden bu şehir [okunamadı] bir şehinşah gibi için için kendini yiyor, üzülüyor, sıkılıyor ve hiçbir eğlence, hiçbir şenlik onun bu kasvetini sapıtmaya kadir değildir inandığı, ümit ettiği, beklediği hiçbir şey yoktur. Her şeyin fenaya doğru, fenadan daha fena, daha fenadan betere doğru gittiğine kanidir. Kalbinin üstünde bir kara hayvan gibi çömelmiş oturan bu müthiş bedbinlik ondaki bütün azim ve irade kuvvetlerini, bütün “[okunamadı]” asaresini emip kurutuyor ve artık hiçbir şey yapmak istemiyor; kendini bu hezimetten, bu yavaş yavaş eriyip yetiştini kurtarmak için olsun, bir hareket, bir silkinme, bir gerinme.. Hayır, kabil değil görüyorum ki, yine İstanbul'un her tarafında eskisi gibi çalışanlar, kazananlar hatta yaşayanlar, bu güzel beldenin zevkini sürenler, yine eskisi gibi, hep ötekilerdir; hani şu bizim üvey vatandaşlarımız, hani şu bir avuç misafir ve müstakil [bağımsız] Hristiyan ve Musevi kalabalığı yok mu, işte yine o kadardır.

Setre[?] ve atçılıktan harde[?] ve atçılığa, harde ve atçılıktan sarraflığa; sarraflıktan manufakturacılığa, manufakturacılıktan bankerliğe kadar şehrin bütün kazanç ve iş damarları hep bunların elindedir ve bittabii hayat da bunların elinde duruyor. Geçen gün İstanbul'un ilk "cuma"sını gördüm: bunun eski "pazar"lardan hiç farkı yoktur. Kadıköy, Adalar, Boğaziçi sallaricoşa coşa bir Rum neşvesinin aksisedalarıyla çın çın çınıyor. Büyük adada dile[?] doğru bir tenezzüh [gezinti]! Nelere tesadüf ediyoruz. Bir alay mektepli Rum gençleri ellerine kitara [genellikle altı telli olup telleri iki parmak arasında çekilerek çalınan bir tür çalgı], mandolin almışlar çamlıkların arasından şarkı söyleyerek çalarak, oynayarak Kassam caddesine doğru gidiyorlar. Hani bizim Türk gençleri? Biraz daha ötede bir kır kahvesi.. "Laterina"lar alabildiğine işliyor ve buzları gönderen yanmış pürsıhhat [sağlıklı] Rum delikanlılarının kollarında kendinden geçmiş Rum kızları kahkahalarla raks ediyorlar. Hani bizim sevdalı [okunamadı] nerede? Hepsinin kalbindeki neşe ve neşat [sevinç] membaı kurudu mu? Nereye, hangi köşelere çekildiler? Nereye hangi köşelere sindiler? Hangi dert, hangi kaygı onları bu ilkbahar cumasının kır eğlencelerinden alıkoyuyor? Dahiliye Vekili Ferit Bey'in davası mı? Refet Paşa'nın istifası mı? Heyhat, kim bilir; belki evet!

Yakup Kadri

İstanbul Mektupları: 5/ İstanbul'a Beyoğlu Hakimdir, 20 Mayıs 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1124.sayı

Son gönderdiğim mektupta İstanbul'un kazanç ve eğlence hayatına hakim olanların yine eskisi gibi Müslümanların gayri anasır arasından çıktığını bildirmiştim. Bu, o kadar bariz bir keyfiyettir ki hiç kimse tarafından inkâr edilemez ve uzun uzadıya tahkik ve tetkike değmez. Size derssem ki, buraya geldiğim gündən beri yediğim bu lokantadan [okunamadı] aldığım bezirgana kadar bütün alışverişlerimde temas ettiğim kimseler, eğer doğrudan doğruya Rum değilseler; hiç taaccüp etmeyiniz. Siz de buraya gelecek olursanız beş on günlük bir alışkanlık sonunda bundan daha tabii bir şey bulmayacaksınız. Zaten İstanbul'daki dindaş ve arkadaşlarımıza göre, şehrin iktisadiyatına dair konuşulurken bu mevzuya millî endişeler karıştırmak Frenklerin "mauvais goût" [kötü tat] dedikleri bir nevi zevksizlik va kabalıktır. Bunlar bazı ecnebi imtiasına karşı tatbik edilen yeni gümrük tarifesini bile mübalağalı ve şedid bulacak derecede geniş ve hür fikirlidirler; belki içlerinden "himaye usulünü" bile kurûn-ı vustâi [Orta Çağa özgü] bulanlar vardır. Eğer bizde de İngiltere'de olduğu gibi intitabat mücadeleleri himayecilik ve "liberaşanzist"lik [liberationist: kurtuluşçu] üzerine ceryan edecek olsa eminim ki İstanbul'dan bir tek himayeci mebus çıkamayacaktır. Şimdiden, un ithalatına karşı alınacak olan tedbir, burada birçok vatandaşımızın kalbine

tasviri gayr-ı kabil bir endişenin helecanını [kalp çarpıntısını] ilkah etmiştir [aşılamıştır].

Burada her gün bir defa Paskal'ın meşhur sözünü hatırlamamak mümkün değildir: “Pirene”nin bir tarafında sevap olan şey “Pirene”nin öbür tarafında hatadır. Filvaki, Sakarya'nın öbür tarafında “mahz-ı hak” [saf gerçek] bilinen şeylerin Sakarya'nın bir tarafında “mahz-ı galat” [saf yanlış] telakki edildiğini her gün biraz daha iyi hissediyorum. Niçin hakikatleri gördüğümüz gibi göstermeyelim? Öteden beri memlekette bir Anadolu ve İstanbul farkı olduğunu inkâr edip durmaktayız. Hâlbuki bu fark, her iki vatan parçasının taşından toprağından hayvanına ve insanına kadar mevcuttur. Biz zannettik ki idare değişir değişmez İstanbul da herhangi bir Anadolu vilayetimiz gibi olacak ve ortada hiçbir ayrılık, gayrılık kalmayacaktır. Vakâyii [vakalar] bize bu zannımızda en kadar yanıldığımızı birçok defalar ispat etti. Bundan bir yıl evvel Anadolu'nun, İstanbul'u tasviye için gönderdiği vali ve Şehremini İstanbul sokaklarında hâlâ Çemişgezekli bir İstanbul çavuşu gibi garip garip dolaşüyor ve resmi, şehrin matbuatına ancak karikatür şeklinde intiba edebiliyor [şekli, sureti görünebiliyor]. Evet, Anadolu başka İstanbul başkadır. Evet, bir Anadolu ve İstanbul ihtilafı vardır ve memleketteki bütün rahatsızlığın mihrakı [odağı] bu ihtilaftadır; onu yeni devletimiz istediğimiz rasânet [sağlamlılık] ve metanetle [dayanıklılıkla] tesis etmekte güçlük çekiyorsa bunun sebeplerinden biri ve belki başlıcası bu devlet makinesinin bir ayağının İstanbul'a dayalı bulunmasıdır. Bu “noktaiistinat” heyelan hâlindeki bir dağ gibi mütemadiyen kayıyor. Bazı hususatta bizi, bizden iyi anlayan birkaç ecnebi muharrir memleketimizdeki kısa ve geçici ikametleri esnasında bu hadiseyi vuzuh ile müşahede ve hikâye etmişlerdir. Bunlardan biri: “eski [okunamadı]; diyor. Her şeye rağmen kendini hâlâ bir nevi merkez iddia etmek istiyor.” Filvaki, İstanbul için “vatanın her [okunamadı] merkezi” diyenler yalnız İstanbullular değildir. Biz bunun aksini iddia etmeyeceğiz mesela (merkez) yerine memba diyeceğiz. Zira, burada iktisap edilen her kan[?] memleketin her tarafına yayılıyor; hiçbir zaman burada tekâsüf [toplanma] ve temerküz edip [bir yerde, noktada toplanıp, merkezlenip] kalmıyor. Elyevm Ankara Hükûmetini temsil edenler umumiyetle İstanbul'un manevi hemşerileridir; hepsi de burada okumuşlar, burada tenevvür ve tekâmül etmişlerdir. Fakat bütün bu kafalar beş senelik bir Anadolu görgüsünden sonra İstanbul'a karşı aksülameli [tepkisi, yankısı] yapan bir vaziyettedirler. Bu da gayrikabil-i [imkânsız] inkâr bir hakikattir. Hatta İstanbul matbuatı bunu hissetmiş ve vesile düştükçe yeni merkez hükûmet ricalini aslımı inkâr eden kimselere benzetmiştir. Vaktiyle Anadolu'dan İstanbul'a gelenler taşralı hususiyetlerini nasıl silip unutmaya çalışır idilerse şimdi de İstanbul'dan Anadolu'ya İstanbulluluklarını öylece saklayıp örtmeye çalışırlar. Hâletiruhiyelerdeki bu cezrî [köklü]

tahvilin [dönüştürmenin] esbabı ne olsa gerekti? Bu, nice uzun uzadıya tetkik ve tettebbuya değer içtimai bir meseledir onun için ben, burada yalnız arazları müşahede ile iktifa ediyorum.

Yine ecnebi muharrirlerden biri, son zamanlarda, Türkiye’de başlı başına bir “Constantinopolitain Regime İstanbulkâri bir idare” mevcut olduğunu söyledi bu adam İstanbul’dan Ankara’ya, Ankara’dan İstanbul’a her geçişinde bütün hayat şeraitinin değiştiğini hissediyormuş. Bu, yalnız (konfor) itibariyle yer değişme değil millî ve içtimai kelimelerinin bütün vüsat [genişlik] ve şumulünü [kapsamını] ihtiva eden esaslı ve tam bir tahvildir. Bugün İstanbul’da [okunamadı] var ki bunlardan herhangi birinin, Anadolu’nun herhangi bir tarafında bir an yaşamasına imkân bulunamaz. Çünkü bunların hiçbiri milletin kendi bünyesinden ve kendi ihtiyaçlarından doğmuş şeyler değildir ve Osmanlı saltanatının mağşuş [karışık] ve müşevveş [karmakarışık] mevcudiyeti hatırlanan mağşuş ve müşevveş varlıkları ancak “kozmpolit” bir heva içinde tetemmü ve tenbit edebilir. İstanbuldaysa bu “kozmpolit” Havaya zerre kadar hanel [bozukluk] arz olmamıştır. Bizim bildiğimiz Beyoğlu ev içinde mütemadiyen Frenkçe konuşulan (serkaldoryan)larıyla [Cercle d’Orient’1], (küçük lap)leriyle ve Rum sarraflarının bir müstemlikesi olan Galatasıyla bütün şehre hakim bulunmaktadır bütün mali “kombinezonlar”; bütün siyasi dedikodular memleketin dört bir köşesine yapılmak için hep bu “kozmpolitizm” mihraklarından çıkıyor. Anadolu’nun gönderdiği vali ile buralarda alay ediliyor; köprünün öbür tarafındaki sessiz ve mütevazi İstanbul’un saf ve masum hisleri buralardan uzanılan parmaklarla tahrik olunuyor. Meclisin çıkardığı yeni kanunların karikatürleri buralarda yapılıyor ve milletin ızdırabı üzerine - Frenklerin tabiri vecihle- “timsah gözyaşları” dökenler, bu veya kara propaganda usulünü buralarda taallüm ediyor. Beyoğlu’nun -bizim anladığımız manada Türkleştirilmesi imkânı var mı? Eğer varsa, işte o zaman İstanbul’un, sair vatan eczasıyla hiçbir farkı kalmayacaktır.

Yakup Kadri

İstanbul Gayritabii Bir Şehirdir, 12 Haziran 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1144. sayı

Çok eskiden İstanbul’a yeni gelmiş bir ecnebi bana demişti ki:

“- Burası yekpare bir şehir değil, irili ufaklı müteaddit [birçok] köylerden müteşekkil bir acayip ülkedir.” Filvaki, Avrupalıların (şehir) kelimesinden anladıkları mana ile İstanbul’a bir şehir demek mümkün değildir. Henüz kendine mahsus -muayyen ve sabit bir [okunamadı], bir fırkası, bir “içtimai mahiyeti” bile yoktur. Her bir parça [okunamadı] başka bir iklimden kopup gelmiş gibidir, hatta birbirlerine hiç benzemeyen bu parçalar o [okunamadı] insan

kümelerinin bile yekdiğeriyle rabitası pek sathi (yüzeysel) ve sivridir. -[okunamadı] bu kümeler henüz bir arada kalmamış ve [okunamadı] Fikirler, duygular, zevkler mütecanis (bağdaşık) değildir. Hatta bir semtten diğer semte şiveler bile [okunamadı] Beyoğlu ile İstanbul arasındaki derin fark, hatta tezat mı burada zikretmeye hacet görmüyorum- o tarafta henüz satıcılar Rumca bağırıyor ve belli başlı mağazalarda alışveriş Fransızca ceryan ediyor. Nasıl ki Mahmut Paşa'nın iç taraflarındaki bazı ticaret merkezlerinde Arapça, veya Acemce bilmezseniz meramınızı biraz güçlkle anlatabilirsiniz. Lakin bu hakikatlere herkes vakıftır, tekrara ne lüzum var? Benim hissettiğim tezatlar ve tuhaflıklar asıl son vesikadan sonra hasıl olanlar veyahut meydana çıkanlardır.

Bir gün, Moda'dan Maltepe'ye kadar bütün Kadıköy sahillerine uğrayarak Adalar'a giden bir vapurdaydım: vapurun salonunda yirmi otuz kişi kadar varız. Bir köşede dört beş efendi oturmuş Türkçe konuşuyorlar; bunların biraz ötesinde iki ihtiyar Ermeni kendi dillerinde bir musahabeye dalmışlar, biraz beride kadınlı erkekli bir grup kah Fransızca kah Arapça bir şeyler söylüyorlar. Daha ötede cırlak bir Rum karısı yanındakilere şirret şirret birtakım sözler bağıyor. İçimden: "Bu bir sefine-i Nuh!" [Nuh'un gemisi] dedim. Her cinsten var. "Karagöz"ün "Yalova Sefası'na" giden kümesine benzememiz için de bir acemle bir Yahudi eksik. Kim bilir belki bunlardan da var. Zira, salonun o bir ucunda beş on kişi daha görüyorum ve oturduğum yere uzak oldukları için ne dilde söylendiklerini pek işitemiyorum. Birdenbire köşedeki efendilerin musahabeti epeyce hararetle bir münakaşaya inkılap etti [dönüştü], salonun her tarafından işitilebilen bir sesle konuşmaya başladılar. Bunlar içinde orta yaşlı, kara kuru birisi var ki, talakat [düzgün konuşma] ve hiddetiyle gruba hakimdir. Hatta bir an geldi ki, hep o söyledi ve diğerleri dinledi. Bu zat: "- Efendim, bu günkü günde bizim için askerliğin ehemmiyeti dördüncü derecededir." diyor. "Evvla ticaret, sonra ilim, daha sonra ziraat ve nihayet askerlik! Birader, monşer, şu hâle düşüşümüzün sebebi bütün varımızı yoğumuzu hep askerliğe vermekten değil mi? [Ermeniler kulak kabartmaya başlıyor] Bakınız memleketimizde yaşayan sair anasır-ı millî(!) ve ticaret sahasında terakki etmişler! Bizi fersah fersah nasıl geçmişler! Çünkü biz muharebelerde senelerden beri kırılıp dururken onlar mektepler; ticarethaneler açmışlar, bankalar tesis etmişler. Hani ya, millî iktisat fikri ne oldu? Ne semere verdi? Çünkü yalnız [okunamadı] olmuyor, azizim, bilmek lazım. Biz iktisadın daha elifini bilmiyoruz. Bu gidişle bileceğimiz de yoktur.

Göreceksiniz yakında yine şu kerata Ermenilerle Rumlar (vapurun salonundaki Ermenilerle Rumlar şaşkın şaşkın birbirlerine bakıyorlar) yine ensemizde boza pişirecekler

de biz farkına varmayacağız.”

Aynı gruptan bir ses:

“-Yahudileri de unutma.

“-Evet, evet yahudiler de... Belki [okunamadı] gavurları da (kah Arapça kah Fransızca konuşan ailenin üzerinden bir [okunamadı] geçiyor.) Bu memlekette zavallı Türk’ün gayrı kim varsa bilavatanlar, dönmeler [başka bir dinden Müslümanlığa dönen] ilâ-âhire.. hep yine iliğimizi emmeye başlayacaklar. Ne o, biz ordu yapacakmışız, askerliği de terk edecekmişiz. Bu akılla, bu asırda yaşanmaz birader, yaşanmaz. Kim ne derse desin. Rumları denize döktük diye sevinip durmayalım. O alçaklar bu askerî hezimetin intikamını bizden er geç alacaktır; iki buçuk[?] (hatip burada o kadar galiz bir tabir kullanıyor ki tekrar edemiyorum)... Rum yine yiyeceğimize, içeceğimize, giyeceğimize yani maişetimize hakim olacaktır. Şu İstanbul’un hâline baksanıza, hani o zaferi takip eden günlerde Rum’un, Ermeni’nin kepezeliği (Rumlarla Ermeniler melul melul önlerine bakıyorlar). Şimdi hepsi de yeniden baş kaldırmaya başladı. Vallahi billahi; bize karşı kahve ve gazinolardaki garsonların bile muamelesi değişti.

Bu [okunamadı] muhavereyi buraya geçirdiğimden dolayı karilerim beni affetsinler. Maksadım İstanbul denilen irfan merkezinde ariflerin konuşuşlarından bir numune göstermek değildir. Maksadım yalnız İstanbul’daki içtimai hayatın gayritabiiliği hakkında, bu küçük vapur manzarasıyla bir fikir verebilmektir. Çünkü bu vapur bana İstanbul’un asgari mikyasta (ölçüde) fakat gayet sadık bir numunesi gibi göründü. Koca ve dağınık bir şehir gibi, hemşerileri arasında hiçbir rabıta yoktur; dost düşman karmakarışık, gayri mütecanis ruhlar ve dimağlar üzerindeki tesirâtı ise hadsiz, hesapsızdır ve muaşşeri psikoloji sahasında bir [okunamadı] yepyeni müşahede anasırı verebilir. Eğer bu şehirde fertler ve aileler henüz gayrı müstakar [düzensiz], müteşettit [dağınık] ve mütemevvic [dalgalı] bir hâldeyseler; eğer ne hislerde, ne fikirlerde vahdet [birlik] ve insicamdan [tutarlılıktan] eser kalmamışsa bunun başlıca sebeplerinden birini şehri teşkil eden insanlar arasındaki mevâsıksızlık [antlaşmasızlık, sözleşmesizlik, yeminsizlik] mütecanissizlikte [bağdaşısızlıkta] aramak lazım gelir. İyi bilmelidir ki, bütün siyasi tebdillere ve idari inkılaplara rağmen burada (Osmanlılık) bakidir. Burada tıpkı bir zamanlar imparatorluğun içinde olduğu gibi muhtelif ırktan, muhtelif haristen [açgözlüden] ve muhtelif idealar taşıyan insan kümeleri sürtünerek, homurdanarak, işiterek, kakışarak [okunamadı] yaşamaya çabalamaktadır.

İstanbul, genç Türkiye’nin bir köşesinde münkarız [adı sanı kalmamış, yok edilmiş]

Osmanlı İmparatorluğu'nun pest-zinde [arta kalan] bir uzvu hâlinde yaşıyor.

Yakup Kadri

İstanbul'un İstikbali, 13 Haziran 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1145. Sayı

Gazi Paşa hazretleriyle birkaç sene evvel vuku bulan mülakatlarımızın birinde hılafet ve merkez hükûmet meseleleri mevzubahis olurken Gazi'nin birmutad Ankara üzerinde ısrar edişine mukabil mecliste hazır bulunanlardan bir zat:

“- Ya İstanbul ne olacak?

Sualini büyük bir helecenla irat etmişti. Bugün gibi hatırlıyorum; Gazi yarı müstehzi, yarı ciddi bir tavırla yüzünü bu suali sorana çevirmiş:

“- İstanbul hepimiz için iyi bir eğlence ve istirahat yeri olur. Demişti. İtiraf ederim ki, bu sözün [okunamadı] ve katiyetini şimdi anlayabiliyorum. Filhakika İstanbul için düşünülecek en kolay ve [okunamadı] yakın bir inkişaf olsa olsa bu zeminde olabilir: yani İstanbul Avrupai manasıyla -bir zevk ve sefa ve bir istirahat merkezi hâline kalbedilmiştir [çevirilmiştir] ve bu şehir bugün için ancak buna sahiptir. Vâkıâ birçok kimseler onun mühim bir “ganimet” ve ticaret şehri olabileceğini veyahut olması lazım geldiğini iddia etmekteyseler de ben, bu noktaların amelî (uygulamalı) ve atı[?] [gelecek] bir kıymeti olmadığını düşünmekten kendimi alamıyorum. İstanbul için bugünkü vaziyetine göre iki türlü istikbal düşünülebilir; biri yakın ve diğeri uzak bir istikbal. Daha doğrusu biri derhâl ve mevcut vesaitimizle temini kabil olan ve diğeri ancak büyük ve uzun bir iktisat siyasetinin neticesinden beklenebilecek bir istikbal gerçi bunlardan birine, tahkik ettirilmek için mutlaka diğerdinden vazgeçmek lazım gelmez. Hasta şehri iki koldan tedaviye başlamak icap ediyor. Ve zahiren ayrı görünen bu iki tedavi tarzının birbirini ikmal edeceği şüphesizdir. İstanbul'u bir zevk ve sefa şehri hâline sevkiniz mutlaka [okunamadı] yoluna girecektir. Ticaret [okunamadı] inkişaf ettiriniz mutlaka bir zevk ve sefa şehri olmaya başlayacaktır. Ve İstanbul şimdiden bütün tabii güzellikleriyle, iklimin ve manzaraların tenevvüyle [çeşitliliğiyle] böyle bir şehir şöhretine maliktir, biraz intizam ve biraz “konfor” sayesinde derhâl her parçasından birer Nice verir (Monte Karlo) çıkabilir. Elverir ki bu (Monte Karlo) ve (Nice) isimleri bizi tedhiş etmesin. Her zevk ve sefa yerinin gazinoları, kulüpleri, barları, kumarhaneleri, palas otelleri ve [okunamadı] vardır ve mevsimin havanın suyun güzelliğinden iyiliğinden ziyade bu gibi müesseselerdir ki o yerlere insan -yani müşteri- celbeder. İstanbul'un yüzde bir parçası demek olan (Monte Karlo) dan gazinosunu kaldırırken harita üzerinde Monako prensliğinden eser bile kalmaz. Zira, herkes bilir ki bu küçük prensliğin yegane varidatını

kumarhanesi temin etmektedir. Ve diğerk tarafta bütün Nice halkı balıkçısından sütçüsüne kadar oradaki otel ve pansiyon halkı sayesinde geçinmektedir.

İstanbul şehremanetinin [belediyesinin] neden bir gazinosu olmasın? İstanbul'un herhangi bir tarafında böyle bir müessesenin emanete temin edeceği varidatı [gelirleri] köprü müruriyesinin [geçmeliğinin] temin ettiği para yanında mühim bir servet teşkil eder ve tasavvur ediniz ki bu emanetin Boğaziçinde, Adalar'da, Ayastefonos [YeşilKöy] veya Kadıköy sahillerinde bu neviden birer eğlence mahalli varittir [olabilir]; bu üç varidat membainın küçük bir devlet bütçesini besleyecek derecede kavi ve bereketli olacağına asla şüphe etmemelidir.

Bu satırları büyük bir cüretle yazdığımı itiraf ederim. Zira, bütün (ahlak-ı umumiye) düsturlarının haşin birer çehre ile önümde dikildiklerini görüyorum. Hemen bunlara karşı bir tedbir ittihaz edelim [alalım]. -Diyelim ki bu gazinolara yerlilerden -yani Türklerden- fert kabul olunmamalıdır. Bu usulü biz kendimiz vazetmiş [koymuş] olmayacağız. -Zira, Avrupa'nın birçok yerlerinde bu usul tatbik edilmektedir, her gazino müşterisi oyun masasına varmazdan evvel gümrükten geçer gibi pasaportunu göstermek ismini yabancı defterine kaydettirmek mecburiyetindedir. Vâkıâ bu tedbirle de gayriahlaki bir şey yapmaktan kurtulamayız, fakat bütün cihana ahlak dersi verecek yalnız Türkler kalmamıştır hususiyle bu nevi eğlenceleri ve eğlence mahallerini icat eden de biz değiliz mademki küre-i arz [dünya] üzerindeki insanların mühim bir kısmı tütüne ve içkiye müptela oldukları gibi dansa ve kumara da müpteladırlar ve her şeye rağmen bu iptila kabil-i tashih [düzeltmesi mümkün] değildir.

İstanbul kolaylıkla bir (kür) ve istirahat yeri olabilir. Marmara sahilleri dünyanın en mükemmel (plaj)ları hâline girmeye namzettir [adaydır] ve Boğaziçi tepelerinde bütün fakrüdemlilere şifa verecek tabii şerait mevcuttur. Yıldız Sarayı'nın müteaddit [birçok] köşklerinden ne güzel nekahathaneler [şifa, dinlenme yurtları] yapılabilir ve Bosfor (Boğaz) kıyılarında bomboş saraylar bazı asri konfor tertibatıyla ne harikülade (palas otel)ler şekline ifrağ edilebilir [çevirilebilir]! Vâkıâ İstanbul şehri şimdiki vesaitin hattı yüz tane Amerikalı siyahi barındıramayacak bir hâldedir. Burada Avrupai ve Mısri manasıyla bir tek (otel) mevcut değildir ve bütün sefineler [gemiler] birer haşerat yuvasıdır. Bu koca şehrin içinde bu çok defalar kafamı vücudumu dinlendirecek bir köşe aramışım da bulamamışım. Benim gibi yüzlerce binlerce Türk aynı müşkilat karşısında naçar [çaresiz] kalarak bu güzel diyarı bırakıp Avrupa'ya gitmek ıztıranına düşüyor. Geçen gün tanıdıklarımın biri, bana, ailesiyle beraber yazı Bulgaristan kaplıcalarından birinde geçirmeye gideceğini söylediği vakit hayret

ve [okunamadı] kendimi alamadım: -Bursa kaplıcaları ne güne duruyor? Dedim. Bulgaristan'a giden zat dudaklarını büktü: -Bursa'da oturacak rahat bir yer bulmak kabil değil. -Sonra biliyorsunuz hamamlar o kadar pis ve bakımsız ki...

Pislik ve bakımsızlık memleketin her tarafı gibi Bursa ve İstanbul'un da en büyük derdi budur. Ve bundan dolayıdır ki hayat bizim için tahammülfersa [dayanılmaz] bir ızdıraptır. [okunamadı] tutan zenginlerimiz bundan dolayıdır ki, ilk fırsatta soluğu Avrupa'da alıyorlar. Hatta bunlardan bazıları oralarda tamamıyla temekkün [yerleşme] ve [okunamadı] bile etmişlerdir, memlekete dönmek mevzubahis olunca hepsinin tüyleri ürperiyor. Bunları mazur görmek lazımdır. Zira kalenderlik ve fedakârlık bir mizaç meselesidir herkesten bunu bekleyemeyiz şunu da bilmek lazım gelir ki vatan mücerret bir mefhumdur ve Frenklerin (toprak aşkı) dedikleri his vatan muhabbetinden ayrı bir şeydir. Bu ise merbut bulunduğumuz toprağın şenliği, güzelliği ve bize temin edeceği hazlarla kaimdir. Bu havas ise, memleketimizin en şirin, en medeni bir parçası telakki ettiğimiz İstanbul'da dahi bulmaktan çok uzak olduğumuzu itiraf etmek lazım gelir.

Yakup Kadri

Politika İleti, 29 Haziran 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1158. sayı

Muharriri: Yakup Kadri

Saray kapıları kapandıktan, Babıali yıkıldıktan ve Türkiye devletinin bütün tantana ve debdebesi Anadolu'nun haşin bir kayası üstünde bir nevi feragat ve meşakkat manzarası olduktan sonra zannedilirdi ki, milletin -hiç değilse- genç ve tüvana [dinç] kuvvetleri artık mevki-i iktidar denilen ihtiras merkezietafındaki o [okunamadı] ihtilaçlardan [çırpınmalardan] tevki edecek ve kendilerine daha geniş, daha yüksek, daha feyyaz [gür] hareket ve faaliyet sahaları arayacaktır. Fakat heyhat; görüyoruz ki, en körpe mektep çocuklarından, en olgun ilim adamlarına ve bunlardan en mazlum halk tabakalarına kadar hâlâ politikacılık sinemasının ateşleri, raşeleri ve kabusları hüküm sürmektedir. Bu sinema emsali görülmemiş bir surette artıyor ve git gide veba vakaları nevinden bir salgın vehametini alarak içtimai bir afet şekline giriyor.

Şimdi bu kadar bu afetten masun kalmış [korunmuş, saklanmış] bir sınıf varsa o da ancak Anadolu köylüsüne inhisar ediyor [yalnız onlar için, onlar üzerine olan bir şey] küre-i arzın hiçbir yerinde misline tesadüf edilemeyen bu ulvi say [çalışıp çabalama] unsuru, şehirlerden, kasabalardan intişar eden müteaffin [kokmuş] ve boğucu havanın fevkinde kendisi için emin ve salim bir hayat mıntıkası [bölgesi] tesis etmiştir. Bereket versin ki, bizim

gıllığılarımız [gizli ve kötü amaçlarımız], bizim nifak ve fesadımız bu mıntıkanın hududunu tecavüz edemiyor; yoksa politikacılık hastalığıyla Türk milletinin bir de bu sınıfı musap [bu hastalığa tutulmuş olsaydı bütün halas ve reha [kurtuluş] ümitlerinin üzerine bir hatt-ı batilen [hükümsüz, boş, geçersiz çizgi, sınır] çekip akıbetimize ağlamaktan başka çaremiz kalmayacaktı lakin bütün kalemi tutan ve kitabı çeviren eller sıralı birer raşe [titreme, ürkme] ile duman ve zahmetten mamul ihtiras alemine doğru uzandıysa, sapanı tutan el millletin mukedderatı üstünde bir siyaset ve rahmet tavrıyla yükselmiş duruyor. Evet, Türkiye, dün olduğu gibi bugün de ancak bu mukaddes unsurun yüzü hürmetine yaşıyor ve tehlike anında şan ve şerefini nasıl yalnız çelikten ordusuna medyunsa [borçluysa], sulh ve sükün devrinde de mevcudiyetinin manasını yalnız bu [okunamadı] kitlenin salabet [katılık, sağlamlık] ve mukavemetine medyun bulunuyor. Türk heyet-i içtimaiyesini bir an için bu yegane hayat ve faaliyet mayasından mahrum farz ediniz; geriye kalan şey feci bir kaos bir hercümerçtir [karmakarışık]: mafsalları çözülmüş maşerî [toplumsal, kollektif] uzviyetler, [organizmalar] temelleri çürümüş aileler, insana korku veren ahlaki teşevvüşler [karışıklıklar], fikren avare, hissen gümrah [büyük, yüksek, kuvvetli] münevverler, kolay, ani ve gayritabii kazançlara alışmış maceraperest iş adamları, küme küme Terk-i vatana hazır idealsiz irat [gelir] ve [okunamadı] cepleri[?], bütün muratıba birden bire vasıl olmak cinnetiyle çarpınan [çırpınan] hasta bir gençlik ve bunların hepsinin fevkinde ağır ve siyah bir bulut manzarası irâe eden [gösteren] bedbinler [kötümserler], zimamlar [yönetim, idare, yular tutanlar], kıskançlar ve münafıklar güruhu... İşte, köylü namını verdiğimiz müstahsil [üretici] sınıfın haricinde kalan Türkiye... Henüz teşkil etmemiş bir dünyaya bu karışık varlığa sabit ve mütesallib [sert, katı] bir şekil vermek, onu bir nizam ve intizam altına almak, onu bir makinistin bir logo motifi harekete getirişi gibi evvelce çizilmiş hatalar üstünden muayyen bir hedefe doğru sevk etmek ne müşkil iş!..

Ve işte, hükûmet namını verdiğimiz ve işte, her fırsatta kendisini tariz ve tenkitten zevk duyduğumuz bir avuç himmet ehlinden müteşekkil olan idare ve inzibat heyeti bu müşkil, bu çetin, bu sarp ve bu müthiş işi başarmak için, kaç zamandan beri didinip durmaktadır. Eğer bedbinlerin, bir alay baykuş uluması tarzında, ah ve figanlarla ilan ettikleri huzursuzluk ve refahsızlık mevcutsa; eğer memleketin işleri sarf edilen bütün gayretlere rağmen hâlâ bozuk ve küflü bir motor sedası çıkarıyorsa; bunun sebeplerini heyet-i içtimaiyemizin bu anarşik vaziyetinde aramalıdır. O vakit görülecektir ki, bu sebepler bir değildir, iki değildir, üç değildir, yüz değildir, ve her birinin defi için ayrı ayrı davalar tatbik etmek lazım gelmektedir. Her hadiseyi basit ve sathi bir nazarla görmeye alışanlar az çok iyi

bir idare makinesiyle memleket işlerinin derhâl yoluna gireceğini zannediyorlar. Bu, içtimai ve siyasi bir uzviyetin ne kadar muaddel [değişik] ve müşevveş [karmakarışık] bir şey olduğunu hiç bilmemekten ileri gelir. Onun içindir ki, biz, dünya yüzünün en mükemmel idare makinelerinden herhangi birini başımıza getirecek olsak yine hâl ve vaziyetimizin birdenbire düzelebileceği kanaatinde değiliz. Çünkü mevcut fenalıklar hep baştan gelmiyor, hayır!. Bunu bilmek lazımdır; bunu söylemek lazımdır.

Memleketimizde -hususıyla şu son mutlak ve hudutsuz hürriyet devrinden beri- hükûmet adeta vur abalıya [bütün özverinin yumuşak huylu kişiye yüklenmesi, sessiz, güçsüz kişinin hırpalanması, hakkının çiğnenmesi durumunda söylenen bir söz] dedikleri bir vaziyete düşmüştür. Ta hususi ve şahsi hayatımıza kadar hissettiğimiz bütün ızdırapların, sıkıntıların hincını ondan alıyor ve etrafımızda gördüğümüz bütün kusur ve hataların hesabını ondan soruyoruz. Memlekette intiharlar artıyor. Tabii değil mi efendim; hükûmet maaş vermiyor; iş bulmuyor.

Memlekette fuhuş ve ahlaksızlık alametleri beliriyor. Hah, işte gördünüz mü? Zabıta denilen şey vazifesini ifa etmiyor ki.. Son günlerde, malum olduğu üzere İstanbul'a fazla yağmurlar yağdı. Kadıköy'de kuş dili mahlasında ahali evlerinin damları üstüne çıkmışlar, mütemadiyen düdük çalıyor ve "polis!" diye bağıryormuş. Bu enmûzeci [örnek, numune] hadiseyi "her şeyi hükûmetten bekleme hâletiruhiyesinin" en belîğ bir misali olarak zikrediyoruz ve düşünüyoruz ki kim bilir polis bunların imdadına yetişemeyince hükûmet ne kadar ta'n [kınama] ve tekdire [azarlama] maruz kalmıştır. Ve yine düşünüyoruz ki, ihtimal bu tabii afetin mesuliyetini de hükûmete de yükletenler bulunmuştur.

Her sınıf halkı politika ihtirasına kapılmış bir diyarda bu nevi his ve fikir tezahüratına tabii nazarıyla bakmak lazım gelir. İşte bu gayritabii, bu marazi ceryanın önüne geçebilmekte ve bu sâri [bulaşıcı] illeti tedavi edebilmektedir.

Yeni Türkiye Lüzumundan Fazla Maddiyatperesttir, 1 Temmuz 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1160. sayı

Yakup Kadri

Rusların "[okunamadı]" namında bir [okunamadı] ve neşriyat şirketi, bundan üç dört hafta evvel, Prag'da bir Rus kitab-ı meşheri [kitap sergisi] açtı. Bir Fransız mevkutesi [süreli yayını] bu meşherden bahsederken diyor ki: "Rus kitab-ı meşherinde gördüğümüz neşriyat Sovyetler Cumhuriyeti'nin tesisinden bugüne kadar Rusya'da matbaa edilen kitap ve mecmuaların ancak on altıda birini teşkil ediyor. Zira, bazı resmî istatistiklere nazaran '1918'
181

den ‘1923’ e kadar Rusya’da neşr olunan asarın adedi (35589) a balığ olmakta [ulaşmakta] ve bu eserler (297005847) iki yüz doksan yedi milyon beş bin sekiz yüz küsur nüshadan mürekkep bir cilt dağı teşkil etmektedir.” Yine aynı Fransız mevkutesinin Rus edebiyatı münekkidi [eleştirmeni] ilave ediyor: “Rusya’da yeni çıkan eserlerin adedi o kadar çoktur ki, bunları takip ve tettebbüya [araştırmaya] imkân hasıl olamıyor.”

Rusların bu fikirleri veludiyeti [çok verimliliği, çok eser vericiliği] yalnız Sovyet Cumhuriyeti’nin hudutlarına münhasır [mahsus, sınırlı] değildir. Eski Çarlık Rusya’sının öteye beriye dağılan perişan enkazı dergah “Berlin” de, kah “Paris” te, kah “New York” da aynı ruh ve dimağ [okunamadı], hayret verici ve göz kamaştırıcı ateşlerini saçmaktadır. Hatta bizim, İstanbul’da yalnız merhamet ve nefretimizi celbetmekle kalan bu mütemevviç muhacir kütleleri Avrupa’nın ve Amerika’nın birçok şehirlerinde yerli harsları [kültürleri] tehdit edecek derecede mümessil ve müteaddi birtakım ilim ve sanat merkezleri tesis ederek Rus dehasına âlemşümul [evrensel] bir ittisâ [genişlik ve bolluk] ve inkişaf vermektedirler.

Ne bahtiyardır o milletler ki, ateşin, kanın, sefaletin ve felaketin fevkinde böyle ideal bir hayata yükselmek; ateşe, kana, sefalet ve felakete rağmen ruhularındaki ezeli coşuşu, dünyanın üzerine böyle feyyaz bir nehir gibi akıtmak kudretine maliktirler. Senelerden biri, hatır ve hayale sığmaz belalar altında kıvranan Ruslar; senelerden beri kah harp, kah ihtilal, kaht [kıtlık, açlık] ve kah salgınlarla mütemadi, biaman, müthiş ve yırtıcı bir cidal içinde parçalanan Ruslar; işte, bu bahtiyar milletlerden biridir. Evet, bahtiyar Rusya! İnkılabın[?] açlıktan ve hezimetten doğmuştur; en sıtmalı ihtilallerin içinde büyümüştür. Ve hâlâ başında en çetin meşakkatlerin dikenlerinden mamul bir azap tacı taşımaktasın. Açsın, çıplaksın, sefil ve avaresin. Fakat fikir yolunda ızdırıp çeken bütün [okunamadı] gibi ruhun gülüyor ruhun teganni ediyor. Ve bu saadet sana kâfidir.

Zira, biz ki, sakatlara kuvvet, körlere iman veren ve adına halas ve istiklal zaferi denilen bir mucizeden henüz çıkmış, galip, genç ve tüvana [dinç] bir milletiz. Biz ki, ihtilaçsız ve sancısız, dünyanın en gürbüz inkılaplarından birini doğurduk bu zafer ve bu inkılap bize asrın içinde yekta birçok askerî ve siyasi dehalar bahşetti ve bunların ışığında [okunamadı] bir ufka doğru yürümekte olduğumuza şüphe yoktur. Lakin [okunamadı] o câvidânî [ebedi, kalıcı] [okunamadı] mahrum kaldığı için, gözümüz önünde bugünkü tür dünkü zulmetlere, dünkü zulmetler bugünkü türe karışıyor ve kurtulan yurtlarımızın üstünden isimsiz bir elem iniltileri yükseliyor.

“İsimsiz bir elem” diyoruz, fakat bunun ismi vardır. Bunun ismi bütün manasıyla

“maddiyatperestliktir.” sebebi her nedense, manevi mevcudiyetimiz yüksek, ince, geniş ve derin şeylere karşı abus [somurtkan] ve muannit [inatçı] kapanmıştır. Fikrî ve edebî hayat tamamıyla yok olmuştur. Bütün içtimai faaliyetlerimizin hulasası en iptidai manasında bir ekmek kavgasından ibarettir. Gündelik matbuat bu kavganın bir nevi politika hâline sokulmuş dedikodularıyla doludur. Gönüller o kadar daralmış, o kadar daralmıştır ki, alelade yevmi [gündelik] gazete makaleleri onları doldurup taşırmaya kâfi geliyor. Yine bu nevi neşriyatın ısıtıp ısıtıp ortaya koyduğu birtakım [okunamadı], bayağı, sathi [yüzeysel] ve harciâlem [hiçbir özelliği olmayan] fikirler umumi seviyeyi alçalttıkça alçaltıyor. Buna bir de mizahi edebiyat namına çizilip yazılan kaba saba yaraları ilave ediniz, artık bu halk için maddi ve uzvi hayatın biraz fevkine çıkmanın ne kadar imkânsız bir hâle girdiğini kemal-i suhuletle [tam ve eksiksiz bir kolaylıkla] görüp anlarsınız. Geçenki makalemde bu manevi buhranın esbabını politikacılık illetine hamletmişim [yüklemişim]. Hâlbuki bizim yaptığımız politikacılıkla sair memleketlerdeki politikacılığı birbirinden tamamıyla ayırmak lazım gelir. Bizdeki politikacılık hiçbir an alelade şahsi husumetler hududunu aşmıyor, daima bir sokak dedikodusu derekesinde [aşağı derecesinde] kalıyor ve Avrupa’da olduğu gibi şedid bir meslek ve prensip ihtirası hâline asla giremiyor. Her şeyimizde olduğu gibi bunda da bir nevi kısırlıktan, kuruluştan ve tıkanıklıktan kurtulamıyoruz niçin? Çünkü kısırlık, kuruluk ve tıkanıklık bizim ruhumuzdadır ve memleket namına beklediğimiz inkişaf ancak bunun inşirahına bağlıdır. Hatta yüz binlerce defa tekrar edip durduğumuz o mahut iktisadi ve senai inkişafın hulu dahi ancak böyle bir manevi inkişafın husulüne vasıta. Evvela fikir sonra fiil... Evvela hayal sonra hakikat... Evvela ruh sonra madde.

Bütün medeniyetlerin tarihi bize bu vecizelerin isabetini öğretiyor.

Ey, susan, sinen ve çömelen Türk şairleri, Türk sanatkârları kalkınız! Lüzumundan fazla akıllı uslu olan bu millete biraz delilik bahşediniz!

Ya Edebiyat?, 3 Temmuz 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1162.sayı.

Yakup Kadri

Geçenlerde edebiyatımızın kadim ve büyük erkânından bir zata tesadüf ettim. Bana sordu:

-Yeni çıkan eserimi gördünüz mü?

Az kaldı; “Ay, hâlâ mı eser yazıyorsunuz? Hâlâ mı edebiyatla meşgulsünüz?” diyecektim.

Filvaki şu devirde edebî meşguliyetler bize ilmî nücum [astronomi], ilmî simya, remel [klasik Türk müziğinde bir usul, aruz ölçülerinden biri] ve sihir gibi şeylerle meşgul olmak

kadar [okunamadı], geri, acayip ve gülünç gelmeye başladı. Bir zamanlar şair olarak tanınanlar, şimdi bu sanatı bir aybın damgası gibi adeta utanarak taşıyorlar; bunu ticari ve siyasi meşgalelere atılmak suretiyle örtmeye unutturmaya çalışıyorlar. Gerçi şairlik, bizde, öteden beri, hafifmeşrepliğin, derbederliğin, işe yaramazlığın müradifi [eş anlamlısı] telakki edilen müstakil bir meslekti; hiçbir vakit, sair memleketlerdeki mevki ve şerefini ihraz edemedi [kazanamadı] Osmanlı edebiyatının en parlak devirlerinde bile şairin biri dilencinin ve dalkavuşun yanbaşıdaydı elyevm, isimlerini oldukça derin bir hürmetle yad ettiğimiz Fuzulilerin, Nefilerin ve Nedimlerin tercüme hâllerine şöyle bir göz gezdirmek bu mütalaamızın ispatını tespite kâfi ve vakidir. Ancak Tanzimat hareketinden sonradır ki, Garp'tan gelen yarım aydınlıkla şairin içtimai seması biraz tenevvür eder gibi olmuştu. Bu mesut [okunamadı] aleti en sonunda Tefvîk Fikret'i görürüz. [Okunamadı] senelik devri Türk edebiyatı için bir "devr-i saadet" telakki etmesi lazım gelir. [Okunamadı] Türk dehasının Türkiye'den görüp göreceği rahmet bundan ibaretmiş.

Meşrutiyeti müteakip Tanzimat hareketi -yani Garp irfanından istiane [yardım isteme] ceryanı- ikinci bir safhaya girdi ve bu safha bizim edebî ve ilmî katkılarımız için çok muhlik oldu. Birinci Tanzimat devrinin insanlarına yalnız manevi tarafından görünen Garp meşrutiyet nesline birdenbire en maddî ve en sathi tarafla yani sadece bir kazanç, bir süs, bir sefahat ve konfor dünyası şeklinde ayan oldu zira, herhangi bir medeniyetin gözle görülen ve elle tutulan tarafları yalnız bundan ibarettir. Binaenaleyh, senelerden beri, hep kitapları ve sanat eserleriyle uzaktan uzağa mücerret bir güzellik ve doğruluk mefhumu hâlinde tanıdığımız Garp medeniyeti bize bir de bu taraflarıyla görününce medeniyet hakkındaki telakkilerimiz de altüst oldu. Zannettik ki, medeniyet denilen şey taştan yüksek binalar, geniş caddeler, demir, çelik, buhar, elektrik, asansör, telefon ve ilâ-âhire... Gibi eşyanın heyet-i mecmuasından hasıl olmuş bir nizamdır. İşte bu telakki büyüye büyüye ve harb-i umumideki müşahedelerimiz, tecrübelerimizle kuvvet bula bula bugünkü kati ve umumi kanaat mahiyetini aldı. Bu kanaate göre şiirin, şairin medeni ve asri bir camiada yeri olur mu? Olsa bile bunun o camia içindeki mevcudiyeti ve faidesi nedir? Beşeriyet onların sayından [çalışıp çabalamasından] kendi refah ve huzuru için ne gibi bir hizmet olabilir? Fen adamı makineler icat ediyor; amele giyeceğimizi, yiyeceğimizi temin ediyor. Tüccar ve bankacı millî serveti arttırıyor bunların arasında şairin işi nedir? Onda nasıl bir istihsal [elde etme, üretim] kuvveti, bir istihsal kıymeti vardır? Vazifesi arada bir bize güzel sözleriyle beş on dakikalık hoş bir vakit geçirtmekse mevkide bizi başka tarzda eğlendirenlerin safında olmalıdır. Neden istenilir ki, kendisine bir hokkabazdan ziyade ehemmiyet verelim veyahut alelade bir dansözden fazla

kıymet ve itibar bahşedelim?

Mümkün olsa da memleketimizde münevver geçinen sınıfların efradına edebiyat hakkındaki fikirleri birer birer sorulsa hepsinden alınacak cevap, işte mutlaka bu nevi mütalaaların bir mahsulesi olacaktır.

Bir heyet-i içtimaiye yoktur maddiyatperest ve menfaatçi (bu kelimeyi Fransızcadaki Utilitariste [yararcıya] mukabil kullanıyoruz) oldu mu orada şiirin, edebiyatın, nefis sanatların revaç ve inkişafına imkân kalmaz peygamber gibi, diktatör gibi şairi de ancak muhiti [çevresi] halkıdır ve bu noktainazardandır ki bütün bedii [estetik] şaheserler maşerîdir [toplumsaldır]. Bu hakikati akıyla değilse bile his ve [okunamadı] sezen şair susuyor. Zira, biliyor ki, sesi halkın kalbinde hiçbir ihtizaz [titreşim] hasıl edemeyecek [ortaya çıkaramayacak]; muhitinde hiçbir aksiseda uyandırmayacak ve çölde bir feryat gibi dağılıp gidecektir.

Misal mi istiyorsunuz? İşte o kadim ve büyük edibin bana bahsedip de haberdar olmadığım eseri. İşte, Halide Edip Hanım'ın son eserleri.. Evet, hususiyle bu eserler, günlerce, haftalarca, hatta aylarca İstanbul şehrinin en çok okunan yevmi [günlük] gazetelerinde intişar etmiş olmalarına rağmen hiç kimsenin, hiçbirimizin nazarıdikkatini, merak ve tecessüsünü celbetmeden belki yine birer müsvedde hâlinde tekrar müellifin çekmecesine girdiler. Hâlbuki bu müellif alelade bir şahsiyet değildir. Memleketin en yüksek -yegane de diyebiliriz- romancılarından biridir. Şöhret ve itibarı hakkında bir fikir vermek için bazı vesikalar ibrazına lüzum olsaydı, eski eserlerinden birçoklarının iki üç kere matbaa edildikleri hâlde yine mevcutları kalmadığını söylemekle iktifa ederdik. Bu namdar [ünlü] sanatkâr eskisine nispeten daha az mı şayanıdikkattir? Sıcak, derin ve [okunamadı] zekasına bir vehn-i [zayıflık, çöküntü] mi arız olmuştur [sonradan ortaya çıkmıştır, musallat olmuştur, bulaşmıştır]? Hayır, ortada [okunamadı] bir inhitat [son bulma, yıkılıp dağılma, güçten düşme, yaşlanma] ve vehn varsa bu bizim edebî zevklerimizde [okunamadı] ve bedii [estetik] duygularımızdadır. Bunları tembih ve tahrik [okunamadı] etmenin zamanı gelmiş ve hatta geçmek üzeredir. Biz [okunamadı] ediyoruz. Lazım gelir ki memleketin fikir ve [okunamadı] adamları hep bir araya gelip yeni bir sanat ve edebî [okunamadı] ceryanı ibda etsinler [yaratınsınlar] ve üstleri; bir kozanın içindeki kelebekler gibi, kabuk bağlayan gönüllerde [okunamadı] bu kışrı [kabuğu] yarıp çıkmak imkânını versinler. Yoksa bu maddiyat ve [okunamadı] zindanı [okunamadı] hepimiz [okunamadı] bekleyen akıbet ölümden daha beter bir şey, manevi [okunamadı] ve fikrî bir hezimettir.

Avrupa-kârî, Avrupaî- Maarif Programlarımızda Müthiş Bir Noksan, 10 Temmuz 1924,

Hakimiyet-i Milliye, 1168.sayı

Muharrir: Yakup Kadri

Maarif siyasetimizin tayin ve tespitine çalışıldığı şu günlerde, bu faaliyetin ne gibi usuller dairesinde vuku bulduğunu ve hangi gayeyi istihdaf ettiğini [amaçladığını] bilmek lazımdır. Biz, şimdiye kadar atılan adımlardan şunu anlıyoruz ki, Türk zekası “iskolastik” [skolastik] tehzipten ve Türk ruhu “rasyonel” terbiyeden kurtulmak için mütemadi [aralıksız] hamleler yapıyor medreselerin ilgası [kalkması] ve tedrisatın mevcudu ve “ilk”ten “son”a kadar bütün tahsil safahatinde [evrelerinde] Garp usullerinin tatbiki gibi vakalar bu hükmümüzü sarih [anlaşılır] ve kati [kesin] tarzda ispat etmektedir. Bu vaziyete göre kendimizi adeta bir nevi “Rönesans” devrine girmiş telakki edebiliriz ve bunu böyle telakki ederken bir nevi hüznün ve elem de duyabiliriz: zira Garp milletleri bu devri tam üç yüz sene evvel atlamışlar ve binaenaleyh bizi, bu mesut medeniyet hareketinde, oldukça geride bırakmışlardır. Lakin bu hakikat bizi ümitsizliğe düşürmemelidir. Bu gecikmenin bazı faydeleri de olabilir. Bu faydelerden biri takip edeceğimiz yolun [okunamadı] bize takdim edenler tarafından açılmış ve hazırlanmış olmasıdır. Kurûn-ı vustânın zulmetinden [Orta Çağ’ın karanlığından] kurtulmak için onlar gibi uzun ve hummalı bir tereddüt ve teşevvüş [karışıklık] asrı geçirmekten, aranıp yoklanmadan, kah ileriye, kah geriye, kah sağa kah sola lüzumsuz ve yorucu birtakım çırpınmalardan vareste kalacağız [kurtulacağız]. Terakki [ilerleme] ve tekâmül [olgunlaşma] [okunamadı] o ilk meçhul pişdarları [öncüleri] biraz da bizim için çalışmışlardır. Lakin yapılan işten azami [maksimum] istifadeyi çıkarmak için evvel bunların kim olduklarını ve neler yaptıklarını bilmemiz lazımdır. Terakki ve tekâmül [okunamadı] ilk pişdarları, kurûn-ı vustânın kesif [yoğun] ve korkunç karanlığını eski ve siyah bir perde gibi yırtıp atan bu ilk medeniyet kahramanları bize isimlerini bile bırakmak zahmetini ihtiyar etmeyen birtakım eski kitap meraklılarıdır. Bunların topuna birden “ümanist” [Hümanist] diyorlar. Yeni millî lisanımıza “insanîyetçi” [insanlıkçı] şeklinde naklettiğimiz bu “ümanistler” kadim Yunan ve Latin metinlerini şerh, tefsir ve tercüme eden beş on mütevazi lisan ve tarih meraklısından başka kimseler değildiler. Bunlara gelinceye kadar kadim medeniyetlerin [okunamadı] namına Katolik ve Ortodoks kiliselerinin manevi ve fikrî zindanında mapus bulunan “Felatun”la “Aristo”nun iskeletinden başka her şeyden bihaber [habersiz] Avrupa, bu müşerrih [açıklayan] ve mütercimler sayesinde birdenbire gözlerini yeni bir ufka, yeni bir aleme açtı. Evvela hakiki “Eflatun”la hakiki “Aristo”yu, sonra bütün o harikulade feylesoflar, şairler, hâile-nüvisler [trajedi yazarları], sanatkârlar kafilesini görüp tanıdı. Kamburu çıkmış “ümanist”ler o muzlim [karanlık] asrın üstüne sanki müteaddit

abihayat çeşmelerinin musluğunu açan birer can gibiydi. O zamana kadar “iskolastik” mantığın ve “rasyonel” zihniyetin çölünde kavru lan zekalar bu yaşatıcı ve yaratıcı hayat yağmurunun altında bu nevi basübadelmekte [dirilişe] nail oldu ve kurûn-ı vustâ [Orta Çağ] Avrupası denilen kuru ve haşin beyabanda [çölde] emsali görülmemiş bir feyiz [bereket, çoğalma] ve inkişaf [gelişme] hasıl olmaya başladı. Taraf taraf birçok sanat ve ilim vahaları teşkil ediyor ve İtalya yarımadası baştan başa bir deha gülzarına [gül bahçesine] dönüyordu. Kaşifler, muhteriler [mucitler], mübdiler [mucitler] birbirini takip ediyordu. Bunların isimlerini burada zikretmeye ne imkân vardır, ne de lüzum görüyoruz. Garp müverrihlerinin [tarihçilerinin] “Rönesans” adını verdikleri bu basübadelmekt [okunamadı] dair en muhtasar [kısaltılmış] bir tarih kitabı okumuş olanlar o devre kıymet ve şeref veren bütün hadiseleri ve bütün isimleri hatırdan çıkarmamışlardır ve herkes bilir ki, Garp medeniyetinin [okunamadı] o devirdir. Fakat ekseriya unuttuğumuz bir şey vardır ki o da bu inkişaf ve intibahın [uyanışın] hakiki amilleridir. Bazıları bir [okunamadı], bir Luther’i, bir Dante’yi, bir Leonardo Da Vinci’yi, hüdayınabit [kendi kendini yetiştirmiş] olarak kendiliğinden yetişmiş zannederler ve “Rönesans” inkılabının bütün şerefini bunlara verirler. Hâlbuki bunlar müsebbib değil, neticedir. Bu beşeri inkılabın asıl serine [başına, önderine] ancak bu kadardan beri bahsettiğimiz “ümanist”lerde vasıl oluruz. küre-i arz [dünya] üstünde birdenbire açılan bu yeni ve [okunamadı] alemin anahtarı onların elindeydi ve bu anahtarlar o yaprakları sararmış kadim metinlerden başka bir şey değildi. Bu anahtarlar “[okunamadı]”lar “Felatun”lar “Aristo”lar “Homer”ler, “Sofokl”ler, “[okunamadı]”ler, “Pindar”lar, “Virjil”ler [Vergilius], “[okunamadı]”ler, “Ovid”ler [Ovidius] “Senek”ler [Seneca] ve “Lokres”ler idi. Kilisenin zulmünü yıkan ve zulmetini dağıtan bunlardır, mazinin bu ulvi hayaletleridir. Bunun içindir ki, Garb’ın medeni milletleri tahsil ve tehzip sahasında dört asırdan beri bunlardan bir hatve [adım] ayrılmamıştır ve “umanite” [humanities: beşeri bilimler yani Yunan ve Latin dersleri] namı altında Yunanlarla daimi bir rabıta muhafaza etmiş, Yunanların yolu üzerinde yürümüştür. Bugünkü günde Avrupa’da, “umanite”sini yapmamış, yani Yunanlık ve Latiniyet dersi görmemiş bir adama tahsil ve terbiyesi tam nazarıyla bakmak mümkün değildir. Çünkü lise tahsili demek az çok umanite tahsili demektir. Ve bunsuz Garp usulü liselerin bir manası yoktur.

Bilmem alimlerimiz ve maarif mutahassıslarımız [uzmanlarımız] bu hususta ne düşündüler ve ne düşünüyorlar? Fakat görüyoruz ki birçoğumuz gibi onların maksadı da bizi “skolastik” kafadan kurtarmaktır. “İskolastik” kafadan kurtulmak ise ancak ve ancak “klasik” ve “insani” bir tehzibe atılmakla kabildir. Yoksa maarif sahasındaki bütün faaliyetlerimizin

neticesi şimdiye kadar vuku bulan faaliyetlerin neticesinden daha çok semere-dar [verimli] olmayacaktır. Eğer biz, Tanzimattan beri kafamızı Avrupa irfanına bir türlü temessül edemedikse [benzeyemediysek] bunun yegane sebebi Avrupa'yı Avrupa yapan "umanizm" tehzibine zerre kadar kıymet ve ehemmiyet vermemiş olmamızdır. Daima kalıbı alıp ruhu bırakmak iksiri ihmal edip kabı almak -hususuyla irfan sahasında- bizim en büyük gafletlerimizden biridir. Elyevm maarif vadisinde yapmak istediğimiz tecdit [yenilik], bu noktainazardır. Bize şalvarı çıkarıp, pantolonu giymek gibi sathi [yüzeysel] ve zahirî [açık, anlaşılır] bir hareket şeklinde görünüyor. Hâlbuki müceddit [yenileyen] bize bu şekil tebdilini [değiştirmesini] ifade etmemelidir. Elyevm aramızda nice fesliler ve kalpaklılar vardır ki herhangi bir sarıklıdan ziyade medrese tehzibinin [okunamadı] tesirindedir ve buna mukabil nice sarıklılar vardır ki herhangi bir alafranga kıyafetliden daha çok tecditperverdir. Abdülmecid'in [okunamadı] saltanatında, rokoko üslup ile inşa edilmiş bir saray avlusunda, hoca Ali Semaviyi parçalayanlar bir alay setre pantolonlular idi. Şeklen Avrupa-kârî [Avrupa işi] değil, ruhen Avrupai olmaya çalışalım.

Bilgi ve Kafa/ Avrupalı Bize Ne Tarafından Faiktir? 1, 30 Temmuz 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1181.sayı.

Memleketimizde "Avrupalılaşıma" sözü günden güne taammüm ediyor [yayıyor, genelleşiyor]; lakin bu söz taammüm ettikçe serahat ve katiyet kazanacağına bilakis serahat ve katiyetten uzaklaşıyor. Bu, kimimize göre ilim ve marifeti, kimimize göre hayat ve konforu; kimimize göre de yalnız tekniği-[okunamadı] ve içtimai teşkilatı ifade etmektedir. Bir gün Büyük Millet Meclisi kürsüsünden son derece muhafazakâr tanılan bir hoca efendi:

"-Biz de sizin kadar Avrupalılaşıma taraftarıyız demişti. Fakat yalnız fen ve sanat sahasında... Avrupalılar tayyarelerle semalarda uçarlar. Tahtelbahirlerle [denizaltılarla] deniz altlarında dolaşıyorlar. İnsanların rahat ve saadeti için her gün yeni bir alet, yeni bir usul keşfediyorlar. Bunları nasıl yapıyorlar? Onu öğrenelim. Yoksa Avrupa âdet ve ahlakını maymun gibi taklitten bir şey çıkmaz." Esas itibarıyla bilakayduşart Avrupalılaşıma taraftarı olanların da bu husustaki fikirleri hoca efendinin fikirlerinden başka türlü bir şey değildir. Birbirine muarız [karşı çıkan] gibi görünen şu her iki zümrenin telakkisi arasında ancak bir kemiyet [nicelik] farkı vardır. Birinciler Avrupa'dan yalnız iki şey alalım diyorlar; ikinciler beş altı şeyi birden almak istiyorlar. İşte o kadar. Lakin sırf teferruata ait olan bu soru ihtilafta asıl davanın ruhunu tenvir edecek bir münakaşa kapısını henüz açmamıştır. Zira, mevzubahis olan meselenin mahiyeti henüz her iki taraf için de meçhul ve muzlimdir.

Mesele yarım Avrupalılaşmada, bütün Avrupalılaşmada değil; esaslı manasıyla Avrupalılaşma nedir bunu anlamaktadır.

Aşağı yukarı yüz elli seneden beri Avrupa'nın veya Avrupalı'nın bize faik [üstün] olduğunu hissedip duruyoruz. Bu faikiyet [üstünlük] birçok cephelerden, adeta mütearrızâne [saldırırcasına] bir tarzda, bize kendi mevcudiyetini ihsas ve ispat etti, Avrupalı bizi evvela harp sahasında yendi; sonra diplomasi sahasında yendi; daha sonra sanatta, ticaret ve iktisadiyat sahasında yendi. İlk darbenin tesiri bize Yeniçeri ocağının ilgasıyla nizâm-ı cedit [III. Selim zamanında yeniçerilikten ayrı olarak kurulan askerî kuvvet] askerinin yani Avrupa-kârî bir ordunun tesisini emretti. İkinci darbe bizi lisan-âşına [dil bilen] diplomatlar yetiştirmeye mecbur kaldı. Üçüncü darbe bazı kurûn-ı vustâ esnaf teşkilatının yıkılmasına sebebiyet verdi. Biz bu hadiselerin hepsine birden “Tanzimat-ı Hayriye” [hayırlı düzenlemeler: Tanzimat Fermanı] diyoruz. Bu Tanzimat-ı Hayriye -yani ecdadımızın hayırlı uğurlu tesmiye ettikleri bu hareket- şimdi Avrupalılaşma namını verdiğimiz ceryandan başka hiçbir şeyini ifade etmez. Hatta daha ileriye giderek diyebiliriz ki, bu ceryan o ceryanın bir temadisidir [uzantısıdır]. Ancak şu fark ile ki modelimiz -örneğimiz- değiştikçe biz de hamlelerimizin istikametini değiştiriyoruz yahut şiddetini arttırıyoruz ve eskiden yarım kalan bir işi aceleyle itmama çalışıyoruz. İşte bu tavır ve surat farkıdır ki, bize, bundan yarım asır evvelki Tanzimatçılardan daha başka bir şey yaptığımız ve vehmini [kuruntusunu] veriyoruz. Lakin hakikatte onlar da bizim gibi Avrupalının faikiyetini hissetmiş; onlar da bizim gibi Avrupalılığa temessül [benzeşme] lüzumunu duymuş kimselerdir. Bunlar Avrupalının bizim kadim kalelerimizi yıkan yeni sistem toplarını gördüler ve onlar gibi toplar edindiler. Bunlar Avrupalının çevik, kıvrak ve talimli askerlerini gördüler ve onlar gibi askerler yetiştirdiler. Bunlar Avrupa'nın zarif, ince, fettan diplomatlarıyla temasa geldiler ve onları kendilerine meşk [bir öğretmenin, aynısını yazmaları için öğrencilerine verdiği yazı örneği, yazı veya müzikte alışmak ve öğrenmek için yapılan çalışma, el alıştırmaları, yazı veya müzik dersi] ittihaz ettiler [saydılar, tuttular, aldılar]. Onlar gibi giyindiler. Onlar gibi konuştular; hatta onlar gibi yaşadılar. Avrupalıyı kendilerine nazaran daha rahat ve daha muntazam bir tarzda yaşar gördüler. Derhâl evlerinin planını Avrupa'dan getirttiler ve eşyalarını Avrupa fabrikalarına sipariş ettiler. Fakat bütün bunların neticesinde ne oldu? Nizâm-ı cedit askerleri her tarafta yeniliyordu. Diplomatlarımız mütemadiyen aldaniyordu ve yeni Türkler Avrupa-kârî evlerinde, Avrupa-kârî eşyaları arasında kendilerini eskisinden daha rahatsız ve daha bedbaht hissediyordu. Bunun içindir ki, “Tanzimat-ı Hayriye” hareketine son zamanlarda tamamıyla iflas etmiş nazarıyla bakılmaktadır. Filvaki, Tanzimat-ı Hayriye Türklerin yaptığı

en muvaffakiyetsiz bir medeniyet tecrübesidir ve korkuyorum ki, biz bu tecrübeyi bir kere daha aynı şekil ve şeraitte tekrar etmek üzereyiz.

Aynı şekil ve şeraitte diyorum; izah edeyim: Avrupalılaşmak için Avrupa-kârî mektepler açıyoruz. Tanzimatçılarda Avrupa-kârî ordular teşkil etmişlerdi. Avrupalılaşmak için Avrupa'dan mütehasıslar celbediyoruz. Tanzimatçılar da Avrupa'dan tümen tümen [pek çok] mütehasıslar getirmişlerdi. Hatta bunların ekserisi bizim millî hayatımıza karıştı. Bizim ricalimiz sırasına geçti. Avrupalıların birçok kitaplarını tercüme edeceğiz. Bizde hiçbir zaman Tanzimat Devrinde olduğu kadar çok kitap tercüme edilmemiştir. Avrupalıların tedrisi ve terbiye programlarını olduğu gibi kaabul ve tatbik edeceğiz. Tanzimat hareketinin en güzel, en enmûzeci [örneği, numunesi] bir eseri olan eski Galatasaray Lisesi bu emelin tahkik etmiş bir numunesidir. Lakin bütün bunların neticesinde ne oldu? Galatasaray'dan alay alay kozmopolitler [ulusal özelliklerini yitirmiş kimseler] yetişti. O mütercim kitapların irfanımız üzerinde zerre kadar tesiri olmadı. O gelen mütehasıslar bize birçok şeyler vereceklerine bizden birçok şeyler almakla iktifa etti. O ordular bütün cephelerde yetmiş sene mütemadiyen dayak yedi. Şimdi aynı vesaitle yetiştirmeye çalıştığımız irfan ordularımızın da bu akıbete uğrayacağına şüphe yoktur. Çünkü... çünkü nizâm-ı ceditçilerin Avrupa'dan yalnız [okunamadı] kıyafeti, şekilli talimi aldıkları gibi biz de Avrupa'nın yalnız "bilgi"sini almaya hazırlanıyoruz. Zannediyoruz ki Avrupalı bize yalnız bilgisi ile faiktir. Lakin hakikat böyle değildir ve Tanzimatçılarda işte bu zan ve hata yüzünden iflas etmişlerdir.

Avrupalı bize ne bilgisi, ne marifeti, ne seciyesi [karakteri], ne de ahlakı ile faiktir. Avrupalının bize karşı bir tek faikiyeti vardır: o da kafasıdır. Avrupa'nın topu, tüfeği, fabrikası, mektebi, devleti, bankası hulasa bize ayrı ayrı birer kuvvet gibi görünen bütün bu "esbab-ı faikiyet" yalnız bu kelimede hulasa edilir: Avrupalı kafası!

Bu mühib [heybetli] kuvvetin sırrı nedir? Farikası [ayırıcı özelliği, farkı] nedir? Onu ikinci makalemde arayacağım.

Yakup Kadri

Avrupalı Zekasının Harikaları, 17 Ağustos 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1196. Sayı

Bu serlevhayı [başlığı] "Paris"te çıkan mevkutelerden [sürelî yayınlardan] birinin baş makalesinden alıyorum. Ne garip daha doğrusu ne mesut tesadüftür ki, ben burada bir Avrupalı kafasının neyi ifade ettiğini ve ne olduğunu ararken, Akdeniz'in öbür tarafında Alp Dağları'nın ve Pirene'nin maverasında [ötesinde] bir Frenk muharrir de aynı zamanda aynı mevzu üzerine tevkif etmiş [durmuş]; kendi kendine Avrupa nedir? Avrupalı kimdir?

Suallerini soruyor ve bunun insanlar içinde Avrupalıyı mümtaz kılan tarihi, coğrafi ve içtimai avamili [amilleri] arıyor. Teşekkür olunur ki, bu muharrir de bizim gibi ırk nazariyelerine ve ırkı [okunamadı] inananlardan değildir. Milletler arasında kan ve [okunamadı] imtiyazları müşahede etmiyor, bütün medeniyetlerin gayr-i mütecânis [aynı cinsten olmayan, birbiriyle bağdaşmayan] anasırdan terkip ve teşkil ettiğine kani bulunuyor ve Avrupalıyı vahşetten kurtarıp terakki ve tekâmüle çıkararak kuvvetin kadim medeniyetlerin enkazı altından kopup gelen bir ilim ve sanat seli olduğunu söylüyor. Bu muharrir şu meselede benimle o kadar hemfikirdir ki, noktainazarımı zah için onun makalesini teşrih ve hulasa ile iktifa edeceğim.

“Paul Valéry” -Bu makale sahibinin ismidir-

“Ben tarihlerinin seyri esnasında, muayyen birkaç tesire tabi olan bütün milletleri Avrupalı telakki ederim.”

“Paul Valéry”ye göre bunlardan biri Roma'nın tesiridir. Nerede ki Roma imparatorluğu hükümran olmuştur; Nerede ki onun kudret ve şevkati kendini hissettirmiştir, hatta nerede ki bu imparatorluk bir korku, bir tekdir ve hürmet veya sadece bir haset ve rekabet mevzusu hâline girmiştir; nerede ki Roma kılıcının [okunamadı], Roma adaletinin ve Roma kanunlarının vakarı; Roma müesseselerinin azamet ve metaneti tanılmış, istinsah edilmiş, hatta bazen gayet garip bir tarzda taklit olunmuştur, işte, orada Avrupalı bir şey vardır. Roma sabit; müstekır [istikrarlı], müşekkel [şekillenmiş, gösterişli] kudretin ezeli ve ebedi bir modelidir.

“Paul Valéry”:

“Ben, bu muazzam zaferin esbabını bilmiyorum diyor ve Avrupa Roma'yı meşk ittihaz etmeseydi acaba ne olurdu? Gibi bir suali irat etmek ne kadar beyhude ise, bu esbabı aramanın da o kadar beyhude olduğunu zannediyorum.”

Zira, vaka meydandadır ve bizlere[?] ancak bu vakanın ehemmiyeti vardır. O vaka bize kah hissi kah ameli olan bu kudretin; bir taraftan hukuki ve askerî, diğer taraftan dinî ve mantıki bir ruh ile şayanıhayret bir surette memzuc [karışık, karışmış] bulunan ve zabt ve fethettiği bütün milletlere [okunamadı] ve hüsnüidare nimetlerini tattıran bu kudretin, muhtelif ırklar ve muhtelif nesiller üzerinde bıraktığı derin ve silinmez izleri gösteriyor.

Filvaki, ta kurûn-ı vustâdan beri teşkil edegelen bugünkü medeni devlet şekilleri mutlakiyet [monarşi] olsun, cumhuriyet veya meşrutiyet olsun, ruh itibarıyla kadim Roma devletinin birer devamından haşka bir şey değildir.

Alelumum hukuk ve hukuk-ı esasiye kitaplarını karıştırınız bunlarda mevcut ve müdevven [toplanmış, düzenlenmiş] prensiplerin hep Roma kanunlarından doğmuş adli ve içtimai esaslardan ibaret olduğunu görürsünüz. Asri telakkiye göre ordu, şehir ve hükümet mefhumu Roma tarihinden süzüle süzüle gelmiş siyasi ve içtimai ticaretin bir mahsalasıdır. Son devrin büyük azap ve ihtilalleri de kadim Roma'nın sinesinde fişkırmıştır. Bütün milletlerine yeni bir ufuk açtığı söylenen bu hareket kadim Roma'da vuku bulan inkılapların o kadar nakıs ve [okunamadı] bir taklididir.

Bu misalleri makalesini mevzunahis ettiğimiz “Paul Valéry”den değil doğrudan doğruya hayattan ve tarihten alıyoruz. Bütün bitarafılığına [tarafsızlığına] rağmen kendini bazı millî ve dinî tesirattan kurtaramayan veyahut belki de kurtarmak da istemeyen bu muharrir Roma'nın tesirinden sonra ikinci bir tesire; Hristiyanlığa geçer. Bu hususta kendisiyle hemfikir olduğumuz için, Hristiyanlığın Avrupa medeniyeti üzerine icra ettiği tesiratın mahiyetini burada tetkike lüzum görmüyorum. Hatta, eğer mevzumuzdan harice çıkmaktan korkmasaydık bu dinin ve hasta katolik kilisesinin, Avrupa medeniyeti denilen hadiseyi [okunamadı] on asır geciktirmiş olduğunu bile iddia ederdik. Lakin bu cihet bize ait bir mesele değildir. “Paul Valéry” Avrupalıyı Avrupalı yapan bu iki tesirden uzun uzadıya bahsettikten sonra diyor ki:

“Bu iki tesire tabi olduktan sonra da yine kendimizi tam bir Avrupalı telakki edemeyiz. Semamızda henüz bir şeyler eksiktir. Bu eksiklik kendisine “ nizam-ı amme” [kamu düzeni] hissini; kanun ve memleket hürmetini; ruhumuzun derinliğini, mutlak mefkure ve ezeli adalet mefhumunu medyun bulunduğumuz [borçlu olduğumuz] şu harikulade tekâmülden daha başka bir şey; bize zekamızın en iyi tarafını veren, bize ilim ve marifetimizin metanetini ve inceliğini temin eden, bize edebiyat ve sanâyi-i nefisimizin [güzel sanatlarımızın] safiyetini, asalet ve serahatini bahşeyleyen diğer üçüncü bir amilin, üçüncü bir kudretin tesir ve intibadır [izlenimidir]. Bunu da kadim Yunanistan'dan aldık.

Kadim Yunan'a medyun olduğumuz faziletler, bizi beşeriyetin bir kısmından en derin surette ayıran şeylerin belki en büyüğüdür. Biz ona, zekamızın inzibatını [düzenini] ve bizi her hususta mükemmelden ikmale doğru sevk eden dikkat ve ihtimam hissini medyunuz. Biz ona her şeyi “insan”a, “tam ve kamil insan” tipine irca eden [döndüren] tefekkür ve taakkul [akıl erdirme, zihin yorarak anlama] usulünü medyunuz. Bu usul sayesinde ki insan, dünya ve eşya üzerindeki rüçhaniyetini [üstün olmasını] tespit ve her şeyin kendine tetabukunu [uymasına, uyguna gelmesini] temin eylemiştir. Bunun için de evvela mevcudiyetinin her tarafını mükemmelleştirmek yani ruhu ve zekası kadar cismini de dikkat ve ihtimam ile

terbiye etmek lüzumunu duymuştur.

Hususıyla zekasını (muhakemetini ince bir tenkit ve tahlile, vezaifini kati bir taksim ve tasnife tabi kılmak ve bilumum [bütün] eşkali tanzim eylemek suretiyle) her nevi neticelerden tecrit etmiştir.

“İşte bu inzibattan, bu ‘disiplin’ dendir ki, bugün, zekamızın -yani Avrupalı zekasının- en şahsi, en bariz bir şerefini ve -tabiri caizse- en [okunamadı] mahsulünü teşkiş eden “ilim” doğmuştur. Avrupa her şeyden evvel “ilm”in mebdeidir [başlangıcıdır, kaynağıdır]. Her memleketin kendine mahsus sanayisi [sanatları] olmuştur. Fakat bütün manasıyla müspet ve safi “ilim” yalnız Avrupa’nındır.” “Paul Valéry” vâkiâ, kadim Mısırlılarla, Keldanilerin de bir nevi ilimleri olduğunu inkâr etmiyor. Fakat bu ilimler “gayrisafi” [karışık] idi. Yani aliyat ve marifet namını verdiğimiz şeylerle karışıyordu. Hatta bazen müneccimlik ve sihirbazlık gibi tamamıyla muhayyel şeyler sahasına giriyordu. Hudutları ve gayesi hiç muayyen değildi. Her türlü tahlil ve terkibi mahiyetinden [niteliğinden] mahrumdu ve hususıyla (menfaat naendişlik) [çıkar gözetmeyen] sıfatıyla hiçbir alakası yoktur. Hâlbuki Avrupalı ilmin birinci sıfatı menfaat nâ-endişliktir; yani Avrupalının telakkisine, Avrupalının kafasına göre ilmin gayesi yine ilimdir ve insana temin ettiği menfaat olsa olsa fikrî ve dimağî bir zevkten ibarettir. İşte bu nevi ilmin ilk neticesini kadim Yunan hendesinde [geometrisinde] buluruz. Tamamıyla mücerret olan bu ilim insanın zekasına bugünkü şayanıhayret hamleleri veren ilk kanattır. Bunun sayesinde ki [okunamadı] fezaları aşılıyor, derinlikleri ölçüyor, bir noktadan lâ-yuad ve lâ yuhsâya [sayılamaza, hesaplanamaza, pek çoğa], bir hattan lâyetenahiyete [sonsuzluğa] kadar kemal-i emniyetle gidip gelebiliyoruz. “Bu sayede amelin [okunamadı] adeta mer’î [görülebilen] bir hâle girmiş; zeka -adeta bir mabedin mimarisi gibi- mütersim [okunamadı] ve mesafe içinde “kelam” vasıtasıyla merkür ve mücessem [cisimlenmiş] bir mahiyet iktisap etmiştir. Ve bu öyle bir mabet ki layetenahiyete doğru mütemadiyen yükselebilir.”

“Paul Valéry” bunları söyledikten sonra fikirlerini şu soruyla hulasa ediyor:

“İşte Avrupa Avrupalı bana bu tesirler altında ve bu esas şerait içinde hasıl olmuş bir “hadise” gibi görünüyor. Nerede ki “Sezar”, “[okunamadı]”, “Taracan” [Trajan], “Verjil” [Vergilius], “Aristot”, “Eflatun” ve “Öklidos” [Öklid] isimleri bir mana ve bir ehemmiyeti mahsusayı haizdir, orası Avrupalıdır. Herhangi ırk ve herhangi millet ki maddeten ve manen bu tesirlerle tabi bulunmuştur, o Avrupalıdır. Bu itibarıyla Avrupa’nın merkezinde yaşayan insanlarla Garbında yaşayanlar arasında ırk, lisan ve millet farklarının fevkinde bir “vasf-ı müşterek”

mevcuttur. Bunlarla onları yekdiğerine rapteden [iliştiren, tutturan] müşterek “mefhum”ların ve müşterek “tefekkür tarz”larının [okunamadı] herhâlde birini bir Arap’tan ve bir Çinli’den ayıran düşünce ve görüş farklarının adediyle müsavi gibidir. Yani merkezi Avrupalı ile Garbi Avrupalı arasında ne kadar çok vasf-ı müşterek varsa alelumum [genellikle] Avrupalılarla Çinliler ve Araplar arasında o kadar çok fark ve tezat vardır.

“Hulaseten, beşeri noktainazardan, küre-i arzın muayyen bir mıntkası sair menatıkından [bölgelerinden] derin bir suretle ayrılmıştır. Gerek maddi ve gerek manevi kudret itibarıyla Avrupa bugün dünyanın en ağır basan bir tarafıdır. Hayır, yanılıyorum. Ağır basan Avrupa değil, Avrupalı kafasıdır. Zira, Amerika bu kafanın en harikulade ibdadan biridir. “Bu kafanın hükmü cari [geçerli] olan her yerde “ihtiyacat”ın [ihtiyaçların], “[okunamadı]”, “sermaye”nin, “istihsal”ın, “hırs”ın,” kudret ve şevkat”ın, harici tabiiyet üzerindeki “ıslahat”ın, millî ve iktisadi revabıtın [bağlantıların] hadd-i âzamîye [en yüksek dereceye] vardığını müşahede ederiz.

“Bu hadd-i âzamîlerin hey’et-i mecmûası [bütünü] bizce Avrupa’nın “temsil-i müşahhası” [somut temsili] dir.

“Şu da şayanıdikkattir ki, Avrupa’nın insanı ne ırk ile, ne din ile, ne lisan ile, ne âdet ile kabil-i tarifdir [tarifi mümkündür]. O kendi, kendisini ancak arzularının çokluğu ve iradesinin genişliği ile tarif eder.”

Yakup Kadri

Manevi Anarşi/Yeni Nesil Ahlak Bahsinde Çok Mutaassıp Olmalıdır, 12 Ekim 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1244. Sayı

Geçen gün, Parisli mizah gazetelerinden birisi, mevcut olmayan bazı vakaları telmih ederek “aile hissi, her yerde hatta Türkiye’de bile ortadan kalkmaktadır.” diyordu. O gazetede bir alay mahiyetini geçmeyen ve pek havai misallere istinat ettirilen bu hüküm, bizim için, haddizatında [aslında], gayrikabil [imkânsız] itiraz, acı ve dürüş [sert, kırıcı] bir hakikati ihtiva etmektedir. Filvaki, on, on beş seneden beri, bizde aile ismi taşımak moda olmuş, fakat aile hissi bütün kalplerden silinip gitmiştir. Fransız edebiyatından istiare ettiğimiz ve yavaş yavaş kendimize mal ettiğimiz “adulter romanı” -yan zina hikâyesi- az zaman içinde, burada da akla hayret veren bir süratle neşve ve nema bulmuş, içtimai, ailevi hayatın her safhasına dal budak salmış ve baldan tatlı, zehirden katil meyvelerini saçmaya başlamıştır. Geçenlerde Ziya Gökalp Bey, romanların hayat üzerindeki tesirlerinden bahsederken “Mai ve Siyah”daki Ahmet Cemil tipinin muhitimizde birçok “Ahmet Cemil”ler çıkardığını yazıyordu. Muhterem

“içtimaiyatçı”, “Mai ve Siyah” muharririnin diğer bir romanıyla, bize, birçok “Bihter”ler ihdâ [hediye] ettiğini de söylemiş olaydı, müddeasını daha kuvvetli bir misal ile tekit etmiş olurdu. Gerçi “Aşk-ı Memnu”,nun intişarından evvel, Boğaziçi sahillerindeki yalılarda “Bihter”e benzer hiçbir kadın yaşamadığını iddia edemeyiz. Fakat “Aşk-ı Memnu”, edebiyatın ve şiirin sihriyle bu mahdut [sınırlı] zâniye [zina eden kadın] tipini o kadar cazip bir hâle sokmuştur ki, ondan sonra hemen her şuh kadın Firdevs Hanım’ın bu nazenin [nazlı] kızına benzemek iştiahiyle için için tutuşmaya başlamış ve bu tatlı, aristokratik ateşin kıvılcımları Boğaziçi yalılarından, Şişli konaklarına, Şişli konaklarından Sultanahmet’teki, Fatih’teki en kuytu mahallelere kadar, yer yer, birçok aile ocağının saçaklarına sarmıştır.

Sakin, eserinden bahsettiğimiz muhterem üstat bu içtimai hadise yüzünden kendisine bir mesuliyet ve hicap hassası ayırdığımızı zahip olmasın [zannetmesin]. O, bir romancı sıfatıyla kahramanlarına verdiği bir sirayet kudretinden dolayı ancak iftihar edebilir ve bir vatandaş sıfatıyla da ancak teneffüs ettiğimiz havadaki fezâhat [rezillik, edepsizlik] kabiliyetine hayran kalabilir. Filvaki, bu gibi eserlerin intişarı esnasında ve onu takip eyleyen zamanlarda, muhitimizde, seyyiata [kötülöklere] karşı bir nevi ithamın olmasıydı, “Bihter” cinsinden zâniye örneklerinin, “Eylül” romanındaki afif [iffetli], temiz ve derin kalpli “Suat Hanım”lar gibi hiçbir iz bırakmadan silinip gitmesi lazım gelirdi. Hususuyla roman sanatı noktazarından “Eylül”ün “Aşk-ı Memnu”dan hiç değilse dört beş misli daha müessir ve “Suat Hanım”ın “Bihter” tipinden yüz kat daha canlı daha kuvvetli olmasına rağmen, birinin hayatımıza karışmış, diğerinin yalnız bir edebî zevk hatırası hâlinde kalışı ruhlarımızın ne kadar “miyazma”lı [hastalıklı, kötü, çürümüş havalı] olduğu hakkında bize kâfi bir fikir verebilir. Demek ki, bi sanatkârın, ibda ettiği bir cins kahramanı, zamanı ve muasırları üzerinde nafiz ve müessir kılabilmesi için yalnız edebî kudret ve muhayyile kuvveti kâfi değilmiş? Bir parça da o zamanın ve o muhitin böyle bir kahramanı kabule hazırlanmış bulunması lazım gelirmiş. Nitekim Halid Ziya Bey’in kahramanı o kadar vaktinde, -o kadar müsait bir anda- yetiştirdi ki, derhâl yüzlerce kadın onun peşinden koşmaya ve hatta az zaman içinde onu hayliden hayliye geride bırakmaya başladı. “Bihter” geç bile kalmıştı. Zira, o, şimdiden modası geçmiş eski usul hanım simaları meyanındadır ve yirmi beş sene evvel işlediği hata, muasır kadınlardan pek çoklarına birçok kabahati kadar masum görünmektedir.

“Heyhat, zavallı Bihter Hanım, zavallı Firdevs Hanım’ın kızı, sen, o “monden” [sosyeteye ait] ihtiraslarınla tam bu devre layık bir kadındın. Sevecektin; sevilecektin. Aldatacaktın; aldanacaktın ve hiçbir saniye intihar fikri hatrına gelmeden; hiçbir saniye “Ay, ne diyecekler!” endişesiyle güzel vücudunu ortadan kaldırmak mecburiyetini hissetmeden

ferah fahur [bolluk içinde, sıkıntısız] yaşayıp gidecektin!

“İntihar mı?.. tüh, sana!” Kocamı aldattım ve bu hıyanetim şüyü buldu [yayıldı, duyuldu]!” Diye intihar öyle mi? Haydi oradan! Amma da, budala şeymişsin ha!...” İşte, Halid Ziya Bey’in “Bihter”i, başını mezardan kaldırıp şu senelerde kendisi hakkında neler söylendiğini anlamak isteyeydi, mutlaka bu sözleri işitirdi ve bu sefer de yaptığı çocukluktan yüzü kızarırdı.

İhaneti meydana çıktığı için nedamet veya hicap saikasıyla kendini öldüren kadınlara artık hiç tesadüf etmez olduk. Hayatın sadık birer aynası olan zabt-ı vakayi ve mahkeme hulasaları bize bu nevi harikulade hadiselerin artık masallara karıştığını ihsas ediyor [sezdiriyor, ima ediyor]. Bu ayinelerde [aynalarda] neler görüyoruz! Kocalar kâfi miktarda para kazanmadığı için evlerini terk etmek isteyen zevceler; rakibesinden intikam almak için herhangi bir talak davasında en harim [mahrem, yabancıya yasak, kutsal, korunan] familya esrarını nas önünde haykırma haykırma faş [gizli olanı açığa vurmaya, duyurmak] eden maşuklara; bazı ecnebi serserilerin arkasından anasını, babasını ve memleketini terk eden giden genç kızlar; meşkûk iptilalara [düşkünlüklere] en mukaddes vazifelerini feda etmekte adeta büyük bir zevk duyan “la vicdanı” genç adamlar; bir lutr [su samurunun postu] manto veya bir dizi inci gerdanlık için laakal [en azından, hiç olmazsa] beş on erkekle yatıp kalkmakta bir beis görmeyen genç analar; kocasıyla barda ve sevgilisiyle evinde buluşan fantaziyeli [fantazili] tazeler, dün, bir sokak fahişesiyken bugün zengin ve deryadil [hoşgörülü, sabırlı] bir kocanın kolunda, en kibar muhitlere ve en nezih aile ocaklarına girip çıkmak cüretini gösteren hayasız kadınlar... İlâ-âhirihi..

Daha ziyade saymaya dilimiz varmıyor. Bu kadarı hatırımızın şöyle böyle zaptedebildiği birtakım müşahedelerdir ve bunlar, yalnız perdenin üzerinde görülmüş şeyler olabilir, kim bilir, perdenin arkasında, daha ne facia bir alemin tüyler ürpertici levhaları vardır. Geçen gün, efkârıumumiyyeye yazdığı açık bir mektupta, seyyiatın [kötülüklerin] her taraftan bir “keriz” [lağım] gibi boşandığını söyleyen ihtiyar romancının hakkı vardır ve bu levsi [pisliği] örtmeye çalışmak bir... haydi, söyleyelim; bir cinayettir. Hususıyla, hürriyet-i şahsiyeyi kıskanç bir surette tesise çalıştığımız ve vicdanlar üzerindeki muzlim ve suni baskıyı kaldırdığımız şu inkılap devrinde her şeyin aydınlığa çıkması ve iyilik gibi fenalığın da korkusuzca, riyasızca teşrih [açıklamak] ve tetkik edilmesi lazımdır. Ta ki mürteci mantık garip bir mugalata [yanıltmaca] ile bütün bu olan fezâyihin [rezilliklerin, edepsizliklerin] mesuliyetini genç inkılapçıların omuzlarına yükletmek imkânı bulamasın!

Zira, görüyoruz ki, bazı mesleksiz mizah gazetelerinden tutun da, mesleği muayyen ağırbaşlı muhafazakâr matbuata kadar hemen bütün mürteci muhitlerden akseden sesler bu fezâyihî hep “asrilik” ve “laiklik” kelimeleri altında toplamaktadır. Sokakta bir sarhoş kadın mı yakalanıyor. “Ne olacak efendim, tabii, men-i müskirat [alkollü içki yasağı] kanunu kalktı, ondan...” deniliyor. Aynı sesler: “İşte yeni aile kanununun neticeleri!” diye bağıyor. Bir karı kocasını mı boğuyor. Yine o sesler: “İşte, işte kadınlara serbesti vermenin sonu!” diye homurdanıyor. Hulasa devrin bütün ahlak bozukluğu doğrudan doğruya inkılaba mal ediliyor.

Siz ne kadar bağırırsanız, çağırırsanız; itiraz etseniz, hayır! deseniz. “Hayır”ınızı birtakım ilmî ve kati delillerle ispata kalkışsanız faidesi yoktur. Basit avam-firib [demagog] mantık halka gözle görülen, elle tutulan vakalardan bahsediyor ve bunları tecdit devrinin icabatı olarak gösteriyor. Halk düşünemez ve düşünmeye mecbur değildir ki, bu fenalıkların birçok iktisadi, içtimai ve terbiyevi sebepleri vardır; halk düşünemez ki, bu fenalıklar eskiden de mevcuttu, fakat o kurûn-ı vustâ riya ve istibdat perdesi bunları örtmüştü. Ve biz, bu perdeyi kaldıranlar, yalnız “işte görün!” deyip omuz silmekle iktifa edersek, halk, tabiidir ki bu görülen şeyin amili biziz zannedecektir.

Binaenaleyh, yeni nesil, inkılapçı nesil, bu manzara karşısında bir seyirci vaziyetinde kalmamalıdır. Ahlak bahsinde en koyu mutaassıplardan [bağnaz] daha ziyade taassup [bağnazlık] ve hassasiyet göstermelidir. “Benim istediğim, benim özlediğim hayat bu değildir!” Diye, her fırsatta bar bar bağırmalıdır ve kendi asri, medeni vasıtalarıyla bu manevi anarşinin önüne geçmeye çalışmalıdır. Ta ki onun yerini -mevcut kargaşalıktan bilistifade [istifadeyle]- zulm ve zulmetin pişdarı [öncüsü] olanlar işgal etmeyeler ve “Gördünüz mü, yaptığınız işi?” demeyeler...

Yakup Kadri

Hamiş: Geçenlerde, Maarif Vekaleti'nin muallimlere gönderdiği “tamim” münasebetiyle “Hakimiyet-i Milliye”de neşrettiğim bir makalenin bazı noktalarına vekil beyefendi bizzat cevap vermek lütfunda bulunmuşlar. Mevzubahis makalem sarf ilmî bir mahiyeti haiz bulunmak iddiasıyla yazılmış olduğundan bunun bir nevi “parlamentar” münakaşa hâline girmemesini ve vekil beye resmî bir izah külfeti tahmil etmemesini isterdim. Fakat mademki vekalet makamının fart-ı gayret [aşırı gayret] ve hassasiyetle bu meseleye nim [yarı] resmî bir şekl ü arz olmuştur, aynı mevzuya dair yazacağım ikinci bir makale ile bunu mahiyet-i asliyesine ircaya çalışacağım. Binaenaleyh Vasıf Bey Efendi'den onun da bir nevi tahrirî [yazılı] istizah [açıklama isteme] suretinde telakki edilmesini şimdiden temenni ederim.

Y.K.

Maarif ve Terbiye Bahisleri/ Hars ve Hayat, 14 Ekim 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1246. sayı

“Hakimiyet-i Milliye” karileri, bundan beş on gün evvel “Maarif Siyaseti” ünvanı altında neşrettiğimiz makaleyi ve Maarif Vekili Vasıf Beyefendi’nin buna verdiği cevabı bittabi [doğal olarak] okumuşlardır. Her iki taraftan serdedilen [ileri sürülen] mütalaalardan [yorumlardan] ve mülahazalardan [düşüncelerden] sonra mevzubahis olan noktalar kâfi derecede tenvir ettiği [aydınlattığı] hâlde aynı meseleye tekrar avdet etmek isteyişim, Maarif Vekili ile bir münakaşa kapısı açmak niyetine matuf [yöneltmiş] değildir. Bu genç ve gayur [gayretli] arkadaşı; hepimize hırz-ı can edindiğimiz [canımız gibi sakladığımız] büyük ve çetin bir işi geceyi gündüze katarak başarmaya çalıştığı bir anda; belki amelî [uygulamalı] bir kıymeti olmayan birtakım amelî nazariyelerle “işgale kalkışmak hareketinin”, bizce “ukalalık”tan başka bir ismi yoktur. Binaenaleyh aşağıdaki satırların -herkes nazarında- tamamıyla ilmî ve afaki [gereksiz, hayali] bir hasbihâlden başka bir manayı ifade etmemesi lazım gelir. Buna rağmen, şu makalemde de yine Maarif Vekaletinin “tamim”inden [genelgesinden, genellemesinden] ve Vasıf Beyefendi’nin bana verdiği cevaptan bahsedişim, sırf fikirlerimi vuzuh ile ifade edebilmek ıztırarından hasıl olma bir mecburiyete müstebittir [zorbadır, diktatördür].

Vasıf Beyefendi; “Terbiyemizin esaslarından birinin millî olduğunu ve aynı zamanda mensup olduğumuz Garp Medeniyeti’nin şairleri de terbiyemizin temellerinden olduğunu ifade etmek bir tezdâ göstermez. diyor; çünkü medeni zümreye mensup olan her milletin millî hususiyetleri, harsı, bediiyatı [estetik bilimi, güzel sanatları] vardır ki bunlar medeni terbiyenin esaslarındandır.”

Bu “tez” doğru olabilirdi ve hiçbir tezdâ göstermezdi, eğer “millî” kelimesi yerine “harsı” [kültürü] tabiri kullanılmış olsaydı... Bir millete mahsus olan zevkler, heyecanlar, duygular ancak bu “hars” kelimesiyle hulasa ve ifade edilebilir. Konuştuğumuz dil, çağırdığımız türküler, çaldığımız müzik, oynadığımız rakslar, geceleri ocak başında dinlediğimiz masallar, ağızdan ağıza gezen meseller, atalar sözleri ki ahlakiyat ve bediiyatımızı teşkil ederler, hep bu kelimenin vâsi [geniş] şümul [kapsam] dairesi içindedirler ve bizi sair milletlerden ayıran husuiyatta bunlardan başka bir şey değildir. Binaenaleyh, terbiye esaslarımızı tespit ederken bir taraftan harsa ehemmiyet vermek, diğer taraftan medeni usulleri tatbika [uygulamaya] çalışmak birbirine zıt veyahut birbirine mevazi iki ayrı yol takip

etmek manasını tazammun eylemez [içermez]. Esasen bir harsı teşkil eden anasır, ilmî usullerle tasnif ve tespit edilmedikçe hiçbir hayatı kıymeti haiz olamaz ve bizde müşahede edildiği üzere bunlar, kendi hâline bırakılmış mevad-ı ibtidaiye [ham maddeler] gibi dağılıp çürümeye mahkûmdurlar.

Zannederim ki, bu endişeyle mütehasıs [uzman] olan Maarif Vekaleti bundan dört beş sene evvel, bir hars encümeni teşkiline lüzum görmüştü. O zaman bu encümenin faaliyetini teyin edici bir de program yapıp yapılmadığını bilmiyoruz.

Fakat herhâlde böyle bir program yapılmadı ki, encümen ifasıyla mükellef olduğu işlerden hiçbirine temas edemedi ve yalnız maarif vekaleti binasında kendisine ayrılan odanın duvarlarına birkaç tane çini parçası asmakla iktifa etti. Bir başlangıç için bile zikre değmeyecek kadar mütevazi olan bu faaliyet numunesi, hars encümeninin ilk ve son eseri oldu ve Türk harsının vüsatinden [genişliğinden] bahseden birçok kimseleri inkisarıhayale düşürdü. Hâlbuki, ilmî usullerle harekete gelen bir encümen bu vadede -hatta dört sene zarfında bile- bize ne ümitler bahşedecek, ne büyük eserler vücuda getirebilecekti! Ve bugün, Maarif Vekilinin “Harsa ehemmiyet veriniz!” emri karşısında şaşırıp kaldıklarına hiç şüphe etmediğim genç muallimlerimiz o vakit bu sözün ne mana ifade ettiğini, çok büyük bir şümül ile değilse bile herhâlde kâfi bir vuzuh ile anlayıp bileceklerdi fakat şimdi iş böyle midir? Vasıf Beyefendi muallim ve mürebbiyelerimize millî duygularımızdan, millî heyecanlarımızdan bahsederken bu duyguların ve bu heyecanların ne cinsten ve ne biçim şeyler olduğunu ve nelerden ibaret bulunduğunu aramızdan acaba kaç kişi tarif ve tayin edebilir? Mesela musikide bizim duygularımızı tahrik eden davul ve zurna ile çaldığımız oyun havaları mıdır, yoksa ud ve tamburda terennüm edilen şarkılar mıdır? Mimarideki zevkimize oymalı kapılar mı, yeşil boyalı yaldızlı saçaklar mı daha iyi cevap veriyor? Çocuğun gözünü terbiye etmek için ona hayallerimizdeki çizgileri mi, çinilerimizdeki renkleri mi gösterilmek lazımdır? Çocuğun muhayyilesini en millî bir surette tenmiye edecek [arttıracak] efsaneler ve masallar hangileridir, hülâsa Türk ruhunun henüz hiçbir el tarafından tamamıyla zaptedilemeyen seli, ezeli ve esrarengiz sesi bize hangi vasıtalarla [okunamadı] verebilir. Bütün bunlar, değme [herhangi bir, seçkin] bir mürebbi ve muallimin kendi başına bulup çıkaracağı ve tatbik edebileceği esaslardan değildir. Elyevm, liselerde senelerden beri edebiyat muallimliği eden arkadaşlarımız arasında, kaç kişi, mesela “Nedim” namını taşıyan eski Türk şairinde harsımıza uygun ne kadar bedii [estetik, beğenilen] anasır mevcut olup olmadığını tayin [belirlemek] kudretini haizdir? Heyhat, bugün, hâlâ mekteplerimizde Türk’ün klasik edebiyatı diye çocuklarımıza Arap ve Acem bozması birtakım “naat”lar,

”kaside”ler, ”gazel”ler gösterilmektedir ve asıl klasik Türk edebiyatı ise, henüz gayrimektup [yazılmamış] -evet, gayrimektup!- bir hâlde, kim bilir, hangi tekyeleri, hangi köy kahvelerini, hangi dağ başlarını dolaşıp durmaktadır. Bir hars encümeni hiç değilse bu edebiyatın perişan cüzlerini[?] toplayacak ve bunlardan Türk lisanının muhalledatını [ebediyetini] tedvin edecektir [derleyecektir]. Bu harsın en esaslı anasırından biri olan musikiye gelince, bu, edebiyatımızdan daha biçare bir hâldedir. Adeta mâdumdur [yoktur]. Hükûmetin binlerce lira vererek tesis ve tenmiye [arttırdığı, büyüttüğü] ettiği musiki akademilerimiz -veyahut akademimiz- eski mehterane [mehter takımı] usullerine avdetle millî musiki memleketin havasında dolaşan birtakım perişan gençlerdir ki henüz onu hiçbir alet zaptedemedi ve hiçbir kulak işitemedi. Bu lahinler [ezgiler], Anadolu yaylalarında yürüyen sürülerin ayak seslerindedir; bu lahinler tepelerden tepelere akseden çoban naralarındadır. Bu lahinler Karadeniz sahillerinde üçra kayalara çarpan dalgalarındadır, bu lahinler vadilerden akan derelerde; bu lahinler kaynayan ve fisıldayan pınar sularındadır. Bütün bu mütenevvi [çeşitli], sayısız, zengin, kör, hazin, neşeli, vahşi ve tatlı seslerin heyet-i mecmuası [bütünü] Türkiye dediğimiz diyarın sadasını teşkil ediyor. Hangi müsikîşinasımızın aklından bu sadayı bestelemek fikri geçmiştir? Geçemezdi çünkü bu sesler de tıpkı o şiirler gibi henüz mektup, mazbut [zaptedilmiş] ve müdevven [toplanmış] bir hâle girmemiştir. Müdevven bir hâle girmeyen millî duygulara ve millî heyecanlara da bir “hars” namını vermemiz imkân haricindedir. Zira, hars ancak bir milletin mazbut, musannef [sınıflandırılmış, birleştirilmiş, yazılmış] ve müdevven olan hissi ve manevi servetlerinin heyet-i mecmuasıdır. İşte, Alman milletinde “Libelungen” [Nibelungen] efsanesiyle “Wagner” [Richard Wagner] musikisi böyle tam bir “kültür- hars” numunesi teşkil etmekte ve bu iki tükenmez heyecan membaından Alman ruhu en halis ilhamlarını almaktadır. Hani bizim ruhumuzun ilham membaı? O, yerin altından ses veren [okunamadı] bir türlü toprağın üstüne çıkamayan sular gibidir. Nasıl ki, Anadolu topraklarında birçok medfun [defnedilmiş] ve gayrimekşuf [keşfedilmemiş] hazineler birer altın seli hâline girmek için mahir ve fenni aşına [?] eller bekliyorsa bu da öylece susamış kalplerimiz üstüne fışkırmak için ilim denilen sihirin nefhasına [?] [esintisine, güzel kokusuna] muntazırdır [bekliyordur]. Bu ilim nefhası bize nereden gelecek? Şüphesiz ki Garp’tan gelecek! Bize “hars” kelimesi gibi “milliyet” mefhumunu da öğreten Garp’tan... Şu hâlde, Türk çocuklarının tehzip [yüksek kültür], terbiyesi Türk harsı ile Garp ilminin imtizacından [uyumundan] mütehassıl bir esas üzerine kurulacağı demektir. Binaenaleyh millî bir maarif siyaseti programının ilk maddesini şöyle bir ibarede hulasa etmek lazım gelirdi:

“Genç neslin ruhu ve fikrî terbiyesinde ancak ilmî usullerle tesbit ve tayin olunmuş harsı bir inkişaf gayesi istihdaf edilmelidir [amaçlanmalıdır].”

Artık böyle bir terbiye esası dahilinde yetişecek olan neslin içinden “maddi hayatta muvaffak olucu, mesut ve kuvvetli” fertler mi çıkar; yoksa vatan için, millet için veyahut mücerret [soyut] ve yüksek bir mefkure için nefsini fedaya meyyal [meyilli] feragatli insanlar mı çıkar, burası bilmecebûriye [mecburiyetle] istinat ettiğimiz [dayandığımız] harsın bileceği bir şeydir. Irk ve menşe [köken] itibariyle Avrupai milletlerden hiçbir farkı olmadığı söylenen yüz milyonlarca Hintli kellesini cisim [?] bir kaya parçası gibi battal [işe yaramaz] ve atıl [yerinden kalkmayan] bir hâle getiren “Brahma-nirvana” [yüce ruha yönelme ve onda yok olma] ile; adetçe ve yaşça bundan daha derin olan harman[?] kitlelerini kuzgun[?] ve mestuli[?] bir ummanın [okyanusun] dalgaları gibi çalkalandıran “Ziğferid” [Sigurd/Siegfried] birer hars ismidir. Lakin bunlardan biri tevekkülü, inkıyadı [boyun eğmeyi] ve ölümü, diğeri cüreti, galebeyi [üstünlüğü] ve hayatı temsil eder.

Acaba Türk’ün harsı bu iki hars numunesinden hangisine daha ziyade yakındır? Bunu anlamak için onun beş bin senelik tarihine bakalım! Bu tarih, baştan nihayete bütün bir azim ve irade, bütün bir ceht [çaba] ve gayret destanıdır. Türkler ateş, rüzgar ve sel hâlinde kollara dağılmışlar; saltanatlar devirip saltanatlar kurmuşlardır. Bugün “Tibet” sahralarında, yarın “Ganj” vadilerinde öbür gün Arabistan çöllerinde veya Anadolu yaylalarında, bir başka gün şimalin buzlu dağ şahikalarında -bütün kürreiarz- taraf taraf sanki ezeli kudretten bir parçaymış gibi dolaşan bu kahhar ve galip ırk, şüphesiz ki, bu esrarengiz kuvvetini asil kanından sonra zihayat [canlı] harsına [kültürüne] medyundu [borçluydu]. Türk ırkı ne vakit ki kendi harsını unutup başka milletlerin harsına temessül etti [benzeşti, uydu] o vakit yaratıcı ve yenici kuvvetinin en büyük kısmını kaybetti. Ruhlarını Arap ve Acem’e satan Selçuk ve Osmanlı Türklerinin uğradıkları manevi hezimet bu hakikatin bariz birer misalidir. Şimdi biz, böyle elim bir haanın ortasından dönmeye çalışan nadim [pişman] bir millet vaziyetindeyiz. Lazım gelir ki, gözlerimizi kendi ruhumuza doğru çevirelim ve hayati hakikatleri ve düsturları bu ruhun içinden çıkarmaya gayret edelim.

Milletlerin ruhu, seciye ve mizacı darüssınaalarda [sanat evlerinde] dokunan kumaşlar gibi değildir. Milletler binnefs [kendileri] tekvin [oluşturma] hassasına malik birer kudrettirler, kendi kendilerini yaratırlar ve bunun içindir ki, herhangi bir millî terbiyenin esası insana yaratıcı kudreti vermek gayesini istihdaf etmelidir [amaçlamalıdır]. Biz “hayatta muvaffakiyeti temin” eden terbiyeden ancak bunu anlayabiliyoruz. Türk ırkının en bariz ve en enmûzeci [örneği] bir dehasına atfolunan şu: “malumatı insan için fazla bir süs, bir vasıtai-
201

tahakküm veyahut medeni bir zevkten ziyade maddi hayatta muvaffak olmayı temin eden amelî ve kabil-i istimal bir cihaz hâline getirmek” vecizesi de bu noktadan itibaren göre tefsiri icap eden bir vüsat [genişlik, uzam] ve şümulü [kapsamı] haizdir. Bunu yermek darlığına binaen başka bir zamana bırakıyorum.

Yakup Kadri

Ufacık Bir Emareden Büyük Bir İbret, 20 Ekim 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1251.sayı

Mademki zaman zaman, vatanın başında dolaşmakta olan bulutlardan bir parçası daha sıyrılıp dağılmıştır; mademki birkaç gün evvele nispeten bugün daha rakit [durgun] ve berrak bir hava ile muhatız; “Musul Meselesi” namı altında geçirdiğimiz imtihan esnasında asabımızı sarsan bazı hadiselerden, şimdi, kemalisükûn ve itidal [soğukkanlılık] ile bahsedebiliriz ve bunlardan istihracı lazım gelen bazı faydalı dersleri çıkarırız. Zira, her felaket bir ders-i ibret olduğuna nazaran atlattığımız şu küçük badirenin de mutlaka kendine mahsus manevi bir faydası olmuştur. Bunu bariz [okunamadı] ve bilen bilmeyenin gözü önünde tespit etmek lazım gelir. Ta ki vatani mesele [sorunlara] karşı, çok muhtaç bulunduğumuz, intibah ve basiret hassası efkâr-ı umumiyede her gün, her dakika bir parça daha tasallüp [katılma] ve tebellürdü [billurlaşmaydı, belirmeydi]. Gerçi bundan sonra, böyle bir faydayı temin için “Mondros” Mütarekesi’ni müteakip geçirdiğimiz millî haileden [çok acıklı olaydan, trajediden] daha kuvvetli, daha müessir -tabiri caizse- daha parlak bir vesile bulmak kabil değildir. Ve asla kabil olmayacaktır. Eğer, [okunamadı] için bir “ders-i intibah” lazım [okunamadı] daha büyüğü bulunamaz ve bu mühib [heybetli] ders hepimizin kalbine ve dimağına bıçakla kazılmış ateşle hakkedilmiş [oyulmuş] silinmez, eskimez bir silsile millî naslar [yargılar] ve düsturlar hâlinindedir. Daima izi sızlayan yaraları unutmak kabil mi? Lakin bazen etrafımızda bir münevvim [uyutucu] hava hasıl oluyor; sinirlerimize nereden geldiği bilinmeyen bir rahavet çöküyor; hafızamız uyuşuyor; şuurumuz bir buhar hâline giriyor; adeta bir “narkotik” almış hasta gibi kendimizi kaybediyoruz ve bu merzî [beğenilen]; arzî [dünyevi] rahatlığa da “hâlitabii” diyoruz. Artık o vakit, mazi bizim için bir efsanedir. İstikbal bir hayaldir ve bütün hayat ancak yaşamakta olduğumuz deme munhasırdır. İşte “Musul Meselesi”, işte son siyasi buhran, hiç değilse bir an için, bizi bu tehlikeli “hâlitabii”den kurtardı; bize bütün birkaç sene evvelki hassasiyetimizi iade etti. Ateşten doğma şuurumuz bir alev gibi yeniden parladı. Tam bu esnada bir de ne görsek; ne duysak beğenirsiniz? Tıpkı bundan üç yıl evvelki gibi bir “Peyam-ı Sabah” ve onun içinde bir Ali Kemal, felaket demlerinin bu şeamet [uğursuzluk] yuvası, felaket demlerinin bu menhus [uğursuz] baykuş, tıpkı bundan üç yıl evvelki boğuk, kısık ve çirkin sesiyle uluyor. Ne diyor? Diyor ki: “Aysel-

Musul, İngiltere, nota, buhran, harp bütün bunlar adi birer politika, adi birer hükümet manevrasıdır. İsmet Paşa iktidar mevkisinde kalmak için böyle bir iş çıkardı. Ta ki tehlike var zannıyla kendini düşürmeye azmetmiş milletvekillerinin ağzı kapansın diye...”

Millî Mücadele esnasında Ali Kemal’in tutturduğu “tez” bundan başka bir şey miydi? O da demiyor muydu ki: “Mustafa Kemal’in niyeti ne düşmanla boğuşmak, ne istiklali kazanmak, ne vatani tehlikeden kurtarmaktır. Ancak Anadolu halkını bu vaatlerle, bu palavralarla avutup memleketin istiladan masun kalan [korunan] taraflarında bir nevi gâsıp [gasbeden] ve mütegalip [zorba] hayatı sürmektedir.” Şu hâlde Ali Kemal’in kendi ölmüş, fakat “tez”i yani sözü, sesi, mantığı ve kafası hâlâ yaşıyor demektir. Nasıl? Bundan üç yıl evvelki şenlikler, bayramlar, toplar, çalgılar; bundan üç yıl evvelki coşkunluk; bize biraz da bu mantığın, bu kafanın, bu sesin ve bu sözün artık tamamıyla iflas ettiğini ve sahibiyile beraber artık tamamıyla ademe [yokluğa] gömüldüğünü bildirmiyor muydu? Hayır; meğer öyle değilmiş. Heyhat, heyhat; bin kere heyhat -ki öyle değilmiş... Meğer bir milletin yoktan var [okunamadı] sükût, bu pis paye [rütbe, aşama] zihniyeti mahvedecek kudret ve ehemmiyeti haiz olamıyormuş! Meğer -hiç değilse- badema hainlerin ve kara gün fırsatçıların tenebbüt [yeşerme, gelişme] ve teneffüsüne gayri salih telakki ettiğimiz memleket havası henüz o ideal safiyete mazhar olmamıştır. Eğer olmuş olsaydı, müşahede ettiğimiz hâletiruhiye memleketin içinde gizliden gizliye mevcutsa bile meydana çıkamazdı; asar ve arazını gösteremezdi ve bir ayıp, bir kese[?] gibi mestur [örtülü] ve mahfi [gizli] kalırdı. [okunamadı] aksi takdirde saf ve ceyyit [iyi, hoş] hava namını verdiğimiz “vicdanıamme” afv [af] ve rahm [merhamet] bilmez bir şiddetle, adeta ilahi bir akıbet hâlinde bunu boğar ve ezerdi.

Yakup Kadri

Bazı İstifalar ve Bir İtiraf, 12 Teşrinisani (Kasım) 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1270. sayı

Evvelki gün, Cumhuriyet Halk Fırkası azaları bazı arkadaşlarının kendi aralarından infikakına [ayrılmasına] muttali oldu [bildi, öğrendi]. Bu iftirakın hiç de müellim [üzücü] ve hazin bir tesir yapmadığını şimdiden söylemek lazım gelir. Müstafi [istifa eden] zevat [kişiler] tarafından, firkanın sinesinde bırakılan boşluk orda kalanlar için ancak ferah ve huzur verici bir manzara arz ediyor. Nitekim evvelki günkü fırka içtimasında, sağlam istifanemeler okunduğu zaman, hemen hemen bütün fırka grubu müntesiplerinin [bir işe, bir mesleğe girmiş olan, bir kurum veya topluluğun kadrosu içinde yer alan kimse] yüzünde bir zucret [iç sıkıntısı] ve kasvetten kurtulmuş kimselerin imbisatı [ferahlığı] görülüyordu. Türkçe’de bir “ağır misafır” tabiri vardır. Bu tabir ile tavsif edilen [nitelendirilen] insanlar, bir ailenin

haremine girdikleri zaman o ailenin hevesinde gayrikabil [imkânsız] teneffüs [solunum] bir hava ika ederler. Suratları asıktır, hareketleri câlib-i şüphedir [şüphe çeker] ve şiarları [ilkeleri] kendilerine karşı gösterilen bütün mihman-nüvazlık [misafirperver] asarına küfran [nankörlük] ve huşunetle [kabalıkla] mukabil etmektir. İşte, evvelki gün, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın haremünde bir seneden beri nahak [haksız] ve nâ-meşrû [illegal] bir surette işgal ettikleri yerleri tahliye ile ayrılıp giden mebuslar da bizim için bu neviden tahammülfersa [dayanılmaz] birtakım misafirlerdiler. Gittiler. Oh, biz bize kaldık. Hepsine birden bin kere uğurlar olsun. [Okunamadı] yerlerde esen hava, yalnız samimiyet, vahdet ve muhâdenet [dostluk] havasıdır. Fakat, dün, fakat düne kadar, bu yerler yalnız ihtirasın, nefsanîyetin [düşmanlık duygusunun], hodbinin [bencilin] ve hodperestinin, zorla zaptedilen husumetlerin, hasetlerin ve bütün bu fena hislerden doğan nifak [geçimsizlik] ve şikâkın [uyuşmazlığın] membaı, mihrakıydı [odağıydı]. Birisi, bize “velev [olsa da, isterse] haricen” merbut [bağlı] görünüyormuş; diğeri, aramızda, ismi tesadüfen fırka grubunda mukayyet [kayıtlı] olduğu için bulunuyormuş; bir diğeri mukaddes bildiği prensipler hariçte daha sadık kalacağını hissetmesine rağmen bir yıldan beri bize arkadaşlık ediyormuş! Muhtelif istifanemelerde kullanılan lisan ve gösterilen “esbabı mucibe” [gerekçe] ye nazaran tezahür eden bu çirkin hakikatler, mevzubahis ettiğimiz iftirak hadisesine adeta bir “iskandal” rengini vermektedir. Bunun hicabını gidenler taşımalıdır. Zira, bunlar foyaları meydana çıkınca veyahut maskeleri yüzlerinden düşünce bize arkalarını çevirip dolu dizgin başka bir istikamete doğru kaçan kimseler vaziyetindedirler. Hiç şüphesiz, bu mahcup ve münhezim [yenilmiş] firarilerin arkasından koşup kendilerinden bütün bir senelik dostluk ve birlik komedyasının hesabını sormak niyetinde değiliz. Bu zevatın nâ-dürüst hareketleri hakkındaki hükmü efkârı umumîye versin. Ancak biz, bu acı dersten ati [gelecek] için bazı ibretler çıkarmak ıztırarındayız. Lazım gelir ki, koca bir devlet idaresinin mesuliyetini omuzlarında taşıyan Cumhuriyet Halk Fırkası, badema [bundan böyle], kemiyet ve keyfiyet kuvvetlerini eskisi gibi suni bir tesanüte [dayanılmaya] istinat [dayanma] ettirmekten mütevekkâ [çekinen] ve müctenib [sakınan] kalsın. Zira, böyle bir tesanüt, son defa bariz bir surette görüldüğü gibi, herhangi bir siyasi buhranı derhâl bir “rejim” buhranı şekil ve mahiyetine inkılap ettirebilecek bir muhataranın [riskin] müvellididir [oluşturandır, meydana getirendir] ve zaruri yalnız bir firkanın değil, bütün bir devletin hayat ve selametini şüpheyeye, tereddüde düşürecek bir vahamet [güçlü, tehlikeli durum] alabilir.

Evvelki gün okunan istifanemeler meyanında adeta bir itiraf cürmü [suçu] ifade eden Hüseyin Rauf Bey'in istifanemesi bizi bu noktadan pek derin düşüncelere sevk eden bir

mahiyeti haizdir. Halk Fırkası'nın namzedi [adayı] olarak mebus intihap edilen [seçilen] ve birçok mühim inkılaplar doğuran, bütün bütün bir devreiiçtimaiye [toplantı dönemi] esnasında her an bizimle beraber yürüdüğünü söylemekten hali kalmayan bu zat, geçen meclis celselerinde kendisine tevcih edilen [yöneltilen] ithamlara karşı son müdafaa kozlarını sarf ettikten sonra birdenbire diyor ki: "Benim sizinle rabıtam harici bir rabıtaydı." Bu sözde, bu itirafta Frenklerin "efesenik" [efficace: verimli, tesirli, etkileyici] tabir ile ifade ettikleri bir sahne muvaffakiyeti var. Fakat, ne çare ki, bir meclis ve fırka hayatıyla bir tiyatro hayatı arasındaki fark çok derindir. Hüseyin Rauf Bey gibi devletin en büyük makamlarını işgal etmiş bir zatın ise, bu iki hayat sahası arasındaki farka hiç ehemmiyet vermeyişi ve bütün mazisini bir "jest"e feda edişi gülünç olmaktan ziyade hazindir. Herhangi medeni bir memlekette, bir devlet ricali veyahut sadece bir politika adamı mutasavver [düşünülmüş, tasarlanmış] midir ki, aylardan beri her nevi mesaisine iştirak ettiği bir fırkadan ayrılırken eski arkadaşlarına benim sizinle rabıtam zahiriydi." Tarzında bir söz sarf etsin? Gerçi her parlamenterin [milletvekilinin] hayatında bir fırkadan diğer bir fırkaya veyahut sağdan sola, soldan sağa temayül etmek hemen daima görülen tabii vekayidendir. Bir şahısta fikirler ve kanaatler tebdil edebilir [değişebilir], bugün sosyalist olan bir politikacı yarın muhafazakâr olabilir; fakat siyasi iffet şunu icap eder ki, efkârıumumiye dün solda oturan bir adamın bugün neden sağa geçtiğinden haberdar edilsin. Böyle bir izahı talep etmek milletin hakkıdır. Zira, o millet, bize, reyini falan fırkanın namzedi olduğumuz için vermiştir ve diğer fırkaya geçtiğimiz zaman kim ne derse desin, biz, bir parça müntehablarımızın [seçmenlerimizin] itimadını suistimal etmiş bir mevkiye düşeriz. Müstafi [istifa etmiş] arkadaşlarımızın ufuvlarına [aflarına] sığınarak itiraf ederim ki, kendileri elyevm millet muvacehesinde [karşısında, yüz yüze] böyle bir mevkiye böyle elim bir vaziyettedirler.

Lakin bunu söylemekten maksadımız, zannedilmesin ki, istifaları münasebetiyle kendilerine bir serzenişte bulunmakta. Hayır! Bu iftiraktan fırkanın safiyet ve selameti namına ne kadar memnun olduğumuzu makalemizin başında kâfi derecede izhar eylemiştik. Biz ancak tali [ikincil] bir hakikati ifade etmek istiyoruz: ta ki, "hakim-i adil" olan efkârıumumiye Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan çekilen veyahut çekilmek mecburiyetinde kalan zevatın imanları, vicdanları, seciye [karakter] ve samimiyetleri hakkında lazım gelen hükmü versin diye.

Yakup Kadri

Cebr ve Tahakküm Efsanesi, 19 Teşrinisani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1276.sayı

Birkaç zamandır meclisteki ekseriyeti çürütmek ve dolayısıyla bu ekserite istinat eden bu hükûmeti, bu hükûmetin temsil ve tatbik ettiği inkılap prensiplerini, hulasa yeni devlet esasatını sormak için bütün silahlar istimal edildi; bütün kurşunlar atıldı; fakat bu [okunamadı] hamlelerin hepsi birden, nihayet bir fırka tasfiyesine müncer olunca [varınca], karşı tarafın yüzlerinde hasıl olan “inkisarîhayal” [hayal kırıklığı] işmîzazları [yüz ekşitmeleri, buruşturmaları], yeni bir sistem dairesinde yeni bir suikast için istimal edilmeye başlandı. Güya meclisin “hak ve hürriyet kahramanları” (?) tarafından birçok hakikatler meydana çıkarılacakmış; inkılap ve hâkimiyetimilliyeye yolunda birçok geniş ve cesur adımlar atılacakmış ama, ne çare ki, kimlerden müteşekkil olduğu bilinemeyen ve nevi ve mahiyeti bir türlü anlaşılamayan esrarengiz bir zümrenin tecebbürü [kibirleşmesi], tahkimi, tehdidi ve tedhişi karşısında bütün o civanmert [mert, yiğit] ağızları susmaya, bütün o şeci [yürekli] hatveler [adımlar] durmaya mecbur olmuş; adeta Büyük Millet Meclisi’nde hitabet kürsüsü bir darağacı kadar korkunç görünmeye başlamış ve hükûmet muzlim [karanlık, uğursuz, korkunç] bir kabus gibi milletvekillerinin göğsüne dizini basmak suretiyle şöyle böyle bir itimat reyî alabilmiş. O gün bugündür, kulaktan kulapa fısıldanan, gazeteden gazeteye neşr ve işâa edilen [yayılp, duyurulan] ve gittikçe bir hakiki vaka hâlini alan bu efsane muhaliflerin, mürtecilerin, mevki iktidar harislerinin, bulandırıcıların, çürütücülerin son oynadıkları kozu teşkil ediyor. İşittiniz mi? Trabzon mebusu Muhtar Bey, bu kürsüde hürriyet kelamı yok. Hatta insanı dışarıda bile söz söylemekten men ediyorsunuz; demiş!

-Ya zavallı “falan” mebusun başına gelenleri duydunuz mu? Biçareyi az daha parçalıyorlarmış; kürsüden yerine gidip oturuncaya kadar akla karayı seçmiş!

-Adam siz de.. bu da bir şey mi? İstizaha [sorguya] hazırlananlardan birisi öyle bir tehdit mektubu almış ki, herifceğiz üç gün üç gece evinden dışarıya çıkamamış... ilâ-âhire. Bazısı gazete sütunlarında yer bulan, bazısı kulaktan kulağa gezen bu yalanlarla ne yapılmak istenildiğini ve nereye doğru gidildiğini burada izaha hacet yoktur. İzaha muhtaç olan noktalar şunlardır ki, ne millet kürsüsünde ne de meclis haricinde hürriyet kelamı denilen nimeti bulamadığını iddia eden mebus muhterem, bütün arkadaşlarına “siz kesenizden başka bir şey düşünmezsiniz! -millet muvacehesine [yüzleşmesine] bari biraz alnımızın akıyla çıkmaya çalışalım. Kanunu daima kendi lehimize, kendi menfaatlerimize göre tefsir ediyoruz.” Tarzında ve hatta [okunamadı] bu cümlelerle, sökmüş, saymış; yalnız “hürriyet kelamı” hakkının değil, en basit terbiye ve nezaket kaidelerinin haricine bile çıkarmış, tabir ve marufuyla ağzına geleni söylemiştir. Ve bütün bu sözleri, bereket versin ki, o günkü

müzakerenin zabıtlarında mevcuttur. Bu adam elyevm, ortada hepimizden daha sağ salim geziyor ve bir kürsü muvaffakiyeti telakki ettiği o hitabesinin bahşettiği coşuşla İstanbul'un mahut matbuatına selamlar, işaretler, tebessümler ve vecizeler dağıtıyor.

Sonra yine hükûmetin istizaha çekildiği günlere ait zabıtlarda görüleceği vecihle - ekserisi yine Muhtar Bey edebiyatıyla- kürsüden sağa sola küfürler savuran, hatta kimi vekili cinayetle, kimi vekili cehaletle, kimini şımarıklık ve hiffetle [hoppalıkla] itham eden hatipler yalnız hayatta, sağ ve salim olmak şöyle dursun, hatta sıkı ve askerî inzibatı dillerde destan olan ekseriyet fırkasından çekilmek ıztırarını bile hissetmemişlerdir. Hatta bunlardan birkaçı beş on gün evvelki ta'n [kınama, ayıplama, yeme] ve düşnamlarına [sövmelerine] hedef ittihaz edildikleri hükûmet erkânıyla hoşbeşte bulunmaktan dahi tahzir edilmiyorlar [sakınmıyorlar, korkmuyorlar].

Hakikatin daha ötesi var: meşhur “anket” teklifinin genç ve taşkın sahibi iki üç gün sonraki bir teklif kabinesinde yeni arkadaşlarının hücumuna maruz kaldığı vakit en samimi ve en civanmerdâne muaveneti [yardımı] eski ve sabık refikleri tarafından bulmuştur. Bu hadise -hayır, bu ibret numunesi dahi- zabıt ceridelerinde [tutanak kayıtlarında] mezkûr [zikredilen] ve mazbuttur [yazılıdır]. Acaba, tecebbür ve tahakküm efsanesini icat edenler veyahut buna inananlar bize kendi iddialarını, kendi suizanlarını teyit eden böyle birkaç vaka zikredebilirler mi? O mahut “tedhiş zümresi” acaba hangi müthiş facianın faili olmuş? Meydandaki eseri hangi hadisedir? Eğer bize, bu hususta, herhangi bir parlamentonun, herhangi bir hararetli celsesinde vukusu umûr-ı âdiyeden [her zaman yapılan günlük işlerden] olan bazı şiddetli cevap retleri, mukabeleleri, mukabil hücumları ve tıpkı Büyük Millet Meclisi Reisi Fethi Bey'in son nutkunda söylediği gibi, fikre fikirle yapılan mücadeleleri birer misal olarak zikredeceklerse -bunlara karşı- bir münasebetle dahiliye vekili Recep Bey'in söylediği bir sözü tekrarla iktifa ederiz: Vekil-i muhterem, malum münakaşalar esnasında gürültüden şikayet ede -hem de ne gariptir! Recep Bey kürsüdeyken çıkarılan gürültüden- reise hitaben:

-Efendim, burası ne bir fen akademisi ne de bir mektep dershanesidir!

Demişti. Filvaki, muhalif matbuatın bir inkılap kaynağı olan Büyük Millet Meclisinden istediği şey bu gibi yerlere has olan sekinet [sakinlik, huzur] ve sükûnet [dinginlik] ise, bize yeryüzündeki bütün parlamento adet [adetler] ve ahlakıyatından [ahlakla ilgili konulardan] bu fikrî müeyyidetin [yaptırımın] bir misal göstermesi lazımdır. Bununla beraber, onların işini kolaylaştırmak için; biz şimdiden haber verelim ki, böyle bir “millet meclisi” numunesi pek uzak olmayan bir mazide ve bu memleketin içinde mevcuttu: Osmanlı Meclisi Mebusanı...

Alelaide bir Şura-yı Devlet'ten [Danıştaydan] hiç farkı olmayan bu meclis, milletin en hayati meseleleri mevzubahis olurken nereden geldiği bilinmeyen bir mahmuz [çizmenin, potinin arkasına takılan ve binek hayvanlarını dürtüp hızlandırmaya yarayan demir veya çelik parça] şakırtısıyla susmasını, herhangi bir nazır [bakan] paşa hazretleri önünde kemal-i hürmet ve tazimle yerlere kadar eğilmesini, “buyuruyorlar ki,..zatalileri...efendimiz hazretleri.” tarzında birtakım ülullafz [söz sahipleri] nezaketle konuşmasını talim etmiş zevat ile doluydu. Hatta bunların arasında -ne garip cilve-i şuundur [olayların, işlerin cilvesidir]!- bugün büyük meclisinin havasını kâfi derecede -ne diyoruz, hiç de- açık ve serbest bulmayan hürriyetperver gazeteciler de vardı. Acaba başta bu gazeteci olmak üzere diğer bütün muhalif yazıcılarımızın istedikleri ve hasretini çektikleri meclis terbiyesi, meclis nezaketi böyle bir halet midir?

Hayır, böyle olsa, kendilerini daha iyi anlayacağız. Fakat bu zevatın istediği şey o kadar muğlaktır ki, kendi mantığımız veya hadsimizle [tahminimizle, zannımızla] bunun künhüne [özüne, aslına, gerçeğine, köküne] bir türlü varamayacağız. Zira, bunların arzusu, ekseriyet fırkasının mütemadiyen susması ve yalnız diğer tarafın söylemesidir.

Yakup Kadri

Vaatler ve Prensipler, 28 Teşrinisani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1284. Sayı

Yeni fırkanın belli başlı erkânı, Cumhuriyet Halk Fırkasından istifalarını müteakip birer vesile ile hemen İstanbul'a gittiler. Bunlar arasında hatta yeni fırkalarının teşkilini beklemeden gidenler olduğu gibi gittikten ve nizami mezuniyetleri hitama [sona] erdikten sonra hâlâ dönmeyenler vardır. Bilmiyoruz; bu fırkanın merkezi İstanbul'da mıdır? Bilmiyoruz; bu fırka erkânının faaliyet sahaları yalnız İstanbul şehri midir? Fakat bildiğimiz bir şey varsa bu zevattan birkaçının ve belki hepsinin İstanbul'u hâlâ bir şeyin merkezi addettikleri ve meclisten ziyade orada çalışmayı, orada söylemeyi merci [makam, başvurulacak yer, bağlı olunan yer] bulduklarıdır. Hatta bunlardan biri geçenlerde, yeniden “merkez hükümet” meselesini ortaya attı ve İstanbul'un bu rütbeyle nailiyeti için gayret sarf edeceğini bile beyanından çekinmedi.

Biz bu meselenin teşkilat-ı esasiyemizdeki madde-i mahsusa ile tamamen halledildiğini ve artık sabit prensipler meyanına girdiğini zannediyorduk. Meğer öyle değilmiş. Bu, henüz tabiri caiz -ne diyoruz?- tabir ve tebdili lazım bir karar mahiyetini kaybetmemiştir. Ve bazı kafalarda elan böyle bir mahiyetle yaşamaktadır. Bu garip hadise, fikrimi, bundan birkaç sene evveline irca ediyor [döndürüyor]:

Büyük zafer tahkik edeli birkaç ay olmuştu. Birinci Millet Meclisi dağılmamıştı. Halife sarayında oturuyor ve itilaf orduları İstanbul'u işgalde devam ediyordu. Fakat İstanbul, henüz bugünkü Ankara düşmanı değildi ve şehrin matbuatı, millî mücadele devrinin yüksek maneviyatını, emsalsiz tesanüdünü ve insafını, feragat ve samimiyetini henüz kaybetmemişti. Bununla beraber, Ankara hükûmetinin kadim Osmanlı payitahtına [başkentine] derhâl nakletmemiş olması yavaş yavaş bir kısım halkın, bir kısım matbuatın endişesini, sabırsızlığını tahrik etmeye başlamıştı. Tam bu sırada bu matbuat mümessilleri, İzmit'te Gazi Paşa Hazretleriyle bir mülakata nail olmuşlardır. Bu mümessiller meyanında ben de vardım. Gazi kendilerinden neler sormak, ne öğrenmek istediğimizi müsâade-kâr [anlayışlı] ve samimi bir tavırla bizden istizan etti [izin, yetki istedi].

Bittabi o zamanda vatan ve millete ait birçok hayati meseleler henüz kati bir hâle iktiran etmediği [ulaşmadığı] ve henüz İsmet Paşa Lozan Konferansı'nda yedi devletin murahhaslarıyla [delegeleriyle, temsilcileriyle] o tarihî ve ulvi mücadelesini bitirmediği için tarafımızdan irat edilecek [söylenecek] suallerin pek çok ve pek mühim olması lazım gelirdi. Fakat, maatteessüf [maalesef] bu tahmin boşa çıktı. Henüz işgal altında bulunduğunu söylediğimiz İstanbul matbuatı erkânı arasından çıkan vaveyla -zira, buna sual demek kabil değildir- merkez hükûmetin tekrar İstanbul'a nakline dairdi. Hatta, elyevm, muhalefetin en çığırkan ve en mütecaviz [saldırgan] muharrirlerinden biri olan bir adam bütün vatani ve millî meseleleri hep buna irca için hayli uğraştı ve merkez hükûmet bahsi şöyle dursun, hatta hılafet ve saltanat meselesinin de ancak İstanbul'u, İstanbul ahalisini memnun etmekle hallolunabileceğini söylemek cüret ve garabetinde bulundu. Gazi Paşa Hazretleri, o emsalsiz sabır ve sükûnuyla bütün bu basit, dar ve yolsuz lafları dinlediler, dinlediler ve nihayet dediler ki:

“Merkez hükûmet neresi olmalıdır? Bendenizce, bu hususta iki noktadan tedkikat yapmak icap eder. Birisi her nevi tariz ve tecavüze karşı yerinden kıpırdamayıp muhafaza-i kuvvet ve sükûnet edebilecek bir yer olmalı. Bu itibarla bittabii memleketin merkezini araştırmak lazımdır. Yoksa bir geminin topundan telaşa düşecek bir yerde merkez hükûmet olamaz.

“İkincisi: Merkez hükûmet öyle bir yerde olmalıdır ki hükûmet, nazarını memleketin bütün muhitasına müsavi bir surette atfedebilsin. Eğer memleketin bir köşesine çekilsek o hâlde gayri mamur [gelişmemiş] ve bizden uzak olan yerleri unutabiliriz.”

Gazi Paşa Hazretleri, bundan sonra Anadolu'nun “şarktan garbe, şimalden cenube

kadar” nasıl bir harâbe-zar [viranelik] hâlinde bırakıldığını tasvir etmiş ve bunun esbabından en birincisi de senelerden beri İstanbul’da hükûmet süren devletin “asıl menâbi [asıl kaynakları] hakîkiyeden [gerçeklikten] uzak” kalmış olmasıdır demişti.

O gün kadar bugün için de kuvvetinden hiçbir zerresini kaybetmeyen beyanat sevkine doğru adeta ulvi ve irşatkâr [uyarıcı, doğru yolu gösterici] bir mahiyet almıştı. Gazi Paşa hazretleri demişlerdi ki:

“... orada kalmak ve oturmak isteyenler, oturabilirliler. Fakat memleket için lüzumu kadar çalışamazlar. Ve zatıalileri gibi münevveran ve milleti irşat için çalışan ve bunu şiar eden zevatın kâffesi [tamamı] doğrudan doğruya Ankara’ya gelmelidirler. Bu arzuyu kendilerinden duymalıdır. Hatta yalnız Ankara’ya değil, Van’a, Erzincan’a, Bitlis’e gitmelidirler. “Bu memleketi idare etmek, bu memlekette çalışmak isteyenler bu memleketin içine girmeli ve bu zavallı milletle aynı şerait dahilinde yaşamalı ki ne yapmak lazım geldiğini ciddi surette hissetsin.” Lakin bu sözlerin yüksek ve fedakâr kaili [söyleyeni] beni af buyursun. “İstanbul münevveranı” için bu tavsiyenin hiçbir amelî ve tatbikî kıymeti yoktur. Çünkü bu kısım İstanbullulara göre memleket, hâlâ Osmanlı İmparatorluğu zamanında olduğu gibi İstanbul şehriden ibarettir. Zira, rahat bu şehirde, zevk bu şehirde, tantana ve debdebe bu şehirdedir. Ve yine bunlara göre “devlet” mefhumu bu tantana ve debdebe mefhumlarıyla müteradif [eş anlamlı] gibidir. Binaen aleyh, bugünkü, hamdolsun, merkez hükûmet meselesinin “teşkilat-ı esasiye”mizle kanuni ve kati bir surette halledilmiş olmasına rağmen, hâlâ bazı kafalarda taze bir “dava” şeklinde kalışı bir zihniyet ve bir hâletiruhiye bahsidir. Lakin bu bahiste bizim garibimize giden şudur ki, bir zamanlar, o meseleyi bizim gibi lâyetegayyer bir prensip telakki edenlerin, akıbeti aynı zihniyete kapılmış olmalarıdır. Dün merkez hükûmetin İstanbul’a nakli için çalışmak vaadi, İsmail Canbulat Bey gibi bir zatın ağzında adeta bir “umde-i esasiye” mahiyetini haizdir. Bu gün ise Refet Paşa’nın ağzında aynı vaat avam-firîbâne [halkı aldatacak, oyalayacak şekilde] bir hafiflik suretinde tecelli ediyor, ve bu hareket ve bu söz bereket versin ki, İstanbul matbuatı arasında en ziyade İngilizce “Oriyant Nivz” [The Orient News] gazetesini sevindiriyor; onun tasvip ve takdirine mazhar oluyor!

Halkı sarhoş edici vaatlerle avlamak için yola çıkan ve hayati prensiplere muğfel [aldatılmış, kandırılmış] sözleri tercih eden kimselere bir ecnebi gazetesinin bu alkışından daha büyük, daha kati bir ders ikaz olamaz. Efendiler, kendimize gelelim.

Yakup Kadri

Bir Cevap, 7 Aralık 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1291.sayı

Halide Edip Hanımefendiye

Cevabım kısa olacak; çünkü neyi münakaşa ettiğimizi bilmiyorum. Açık mektubunuz bana rüyada yazılmış ve rüyada okunmuş şeyler gibi müphem, esrar-âlûd [esrarlı] ve sisli göründü. Sizin aleyhinizde kah imzalı, kah imzasız birtakım yazılar yazılıyormuş. Bunlardan bir tanesi de - siz haber veriyorsunuz veyahut size haber vermişler- “Yeni Adana” gazetesinde intişar etmiş; yine siz yazıyorsunuz ki bunun muharriri de Süreyya Bey isminde, matbuat müdüriyetinin resmî bir memuruymuş; ilâ-âhirihi

Filvaki, isimsiz [?] [okunamadı] “Yeni Adana” namıyla bir gazetenin intişarını [?] biliyorum [?] ve ekseriya okuyorum. Fakat, sizi temin ederim ki, Süreyya Bey ismini ilk defa olarak mektubunuzda okudum. Şu hâlde, şimdiye kadar hiç görmediğim, tanımadığım bir zata cevap vermek için benim vesâtetimi [aracılık etmemi] ne suratle emrediyorsunuz? Doğrudan doğruya kendisine mukabelede bulunmak gibi tabii bir yol varken bütün serzenişlerinizi - tabirimi mazur tutunuz- fena bir şaka şeklinde telakki ettim.

Gerçi, bu serzenişler meyanında doğrudan doğruya benim şahsıma ait olanlar da var.

Mesela şu Rauf Bey’in hatrını istifsar [açıklanmasını isteme, anlamaya çalışma] hadisesi dolayısıyla, yazdığım bir iki mizahi soru, her nedense size bir tariz mahiyetinde addetmişsiniz. O söz şundan ibaretti: “Halide Hanımefendi, sırf bir dost sıfatıyla Rauf Bey’e “nasılsınız?” diye soruyor. Rauf Bey’de “İyiyim!” cevabını veriyor. İstanbul matbuatı derhâl, bu sade hadiseyi en rikkat-âver [acıklı] vakalardan biriymiş gibi gözyaşlarına, beniz sararmalarına, ah ve vahla buluyor.” Burada hatta biraz mübalağalı bir tarzda tekrar ettiğim o cümlelerin sizin şahsınıza tarizi mutazammın [kapsayan] nasıl bir manası olabilir?

Vâkıâ, siz bu hususta mazursunuz. Çünkü siyasi yazılarımdan hiçbirini okumadığınızı ve bundan da başkaları vasıtasıyla haberdar olduğunuzu yazıyorsunuz.

Size, şahsınıza taalluk eder gibi görünen sözlerden ve yazılardan bu kadar münafıkça bahsetmek hürriyetini gösteren geveze muhbirler acaba kimlerdir? Halide Hanımefendi! Acaba, “Sait Molla vâri” ünvanı umumiyesi altında topladığınız eşhastan bir kısmı da bu yalancı müzevirler [arabozucular] midir? Mutlaka öyle olacak, efendim! Zira, Ankara ile İstanbul arasında mekik dokuyan bu dedikodu dellalları birçok defalar sizden de bana, bazı acı sitemler getirmişlerdi. Fakat, ben bunların hiçbir havadisine kulak asmadım ve sizin bana ait beslediğiniz fikirleri onlardan öğrenmek istemedim. Hâlbuki, siz, açık mektubunuzda

gösterdiğiniz istikraha rağmen anlaşılıyor ki, politikanın çamurunda yaşayan bu adamlara muhatap olmak felaketine bile katlanacak derecede mütehammil ve musamahakarsınız.

Muhterem Hailde Hanımefendi, bu gidişle, zannediyorum ki, Kürt Mustafa divan harbine ve onun ilamına [bildirmesine] hacet kalmayacak ve sizi İstanbul'un bu mütefessih [kokuşmuş] haset ve iftira havası manen boğacaktır. Bununla beraber, ümit ve temenni ederim ki hassas ve sanatkâr ruhunuz pek yakın zamanda taaffünün [kokuşmanın] ne tarafta olduğunu sezecek ve buna karşı lazım gelen aksülameli [tepkiyi, yankıyı] yapacaktır.

Bendeniz, sizi ziyarete geldiğim için büyük bir kahramanlıkta atfediyorsunuz Halide Hanım Efendi [okunamadı] geldiği gibi.. Sonra da tehlikesizce takipten emin olabilirsiniz. Bundan dolayı arkadaşlarımın bana hiçbir itapta [azarlamada] bulunmayacaklarına kanaatim vardır. O arkadaşlar ki ekserisini, sizin vastanızla, sizin evinizde, tanımak şerefine nail oldum.

Neydi o zamanlar, hanımefendi? Ne güzeldi, o (Kalaba) köyündeki eviniz! Orada hepiniz, hatta ben bile hepinizle, dost, samimi ve müsaviydik. Ortada henüz, mütereddit İstanbul Matbuatı'nın icat ettiği (şeref ve kadem) davası yoktu.

Gerçi burada, o eski dostluk, samimiyet ve musavat havasının estiği muhitler mevcut ve berdevamdır [sürüp gitmektedir]. Fakat, siz neredesiniz? Ne alemdesiniz? O havayı kimlerin muhitinde arıyorsunuz, bilmiyorum.

Yakup Kadri

Sözler Birbirini Tutmazsa...., 8 Aralık 1924 Hakimiyet-i Milliye, 1292.sayı

Yeni fırkanın “lider”lerinden bir zat, İstanbul'da, bazı gazetecilere beyanatta bulunmuş ve ezcümle demiş ki: “Bir insan ya beyanatıyla, ya yazısıyla muhakeme edilir. Aksi takdirde vaki olan ithamı ne ile tefsir ve tahkim etmek kabildir? Onun için, zannederim, bu tarz muhakeme doğru değildir.”

Suret-i zahirede [dış görünüşte] “[okunamadı]” in hakikatleri kadar sarih ve basit bir surette doğru olan bu söz, “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” azalarının efal [filler] ve akvali [sözleri], hatta bu fırka programının bazı mevadi mevzubahis edilince adeta bir “paradoks” şeklini alıyor ve hakikat hale[?] o kadar taban tabana zıt görünüyor. Eğer muhterem İstanbul mebusunun dediği gibi, bu fırka erkânının şahsiyet ve mahiyetlerini kendi beyanları ve kendi yazılarıyla tayin ve tesbite kalkışacak olsak, ortaya çıkaracağımız insan numuneleri, yeni söz söylemeye başlayan nevatlardan farksız kalırdı. Zira, kemal-i teessüfle beyan ederiz ki, biz şimdiye kadar, bu zevatın hiçbirinde “ insicam [uyum] ve ittirat

[muntazam, düzenli] kelimeler” denilen haslete tesadüf edemedik ve daima muhalefet denilince, içinden çıkılmaz dolaşık ve karanlık bir ormana saptık.

Bundan, daha birkaç hafta evvel, Büyük Millet Meclisi kürsüsünden: “Bizim şiiirimiz hâkimiyetilliyeye [ulusal egemenlik] bilakayduşart [kayıtsız şartsız] milletindir; yani milletin [okunamadı]desi olan bu meclis-i aliyenindir. Binaenaleyh, bu meclisin haricinde hiçbir makam, hiçbir şahıs tanıyamayız.” Diye, sesinin en gür ahengiyle bağırarak bir mebus bugün, reisicumhurdan milletin vekaletini nezetmek [koparmak, çekip almak] ve binaenaleyh, Büyük Millet Meclisi haricinde bir şahıs ve bir makam tanımak temayülünü [eğilimini] gösteren bir fırkanın başındadır.

Diğer taraftan yine İstanbul mebusu sıfatıyla geçen seneden beri birçok defalar tevzin-i [denkleştirme] kuvânın hararetle bir müdafî olan diğer bir Terakkiperver Cumhuriyetçi bugün kendi kadar hararetle birtakım tevhid-i kuvâcılarla beraber yürümektedir.

Bundan başka yeni fırkanın azası arasında da esas prensiplerde bazı ihtilaflar göze çarpıyor. Bunlardan birini, geçenlerde yine bir diğer İstanbul mebusunun ora gazetelerine vaka beyanatında müşahede ettik, bu zat kendi başına bir merkez hükümet meselesi çıkardı ve arkadaşları fırkaca böyle bir mesele mevcut olmadığını söyledi. Şu hâlde kime inanalım? Ne ile hükmedelim?

Nazarlarımızı şahıslardan, programa tevcih ettiğimiz vakit, aynı tezatların ve aynı insicamsızlıkların karşısında kalıyoruz. Bu programın, bir taraftan hudutsuz “liberal”, diğer taraftan mahsus bir surette muhafazakar görünen ruhu başlı başına bir şek ve tereddüt vesikasıdır ve Rauf Bey’in dediği gibi “her mütefekkir insan”ın bu programı okuyunca “takdir ve tahlile muktedir” olabilmesi kabil değildir.

Zira, “her mütefekkir insan” herhangi bir meseleyi tahkik ve tespite başladı mı, elinde mutlaka o meseleye ait birtakım sabit vesikalar bulundurmak zaruretindedir; onun tahlil ve takdir vesaiti ancak bu vesikalardır. Nitekim, ilim sahasında da, tabii kanunları tespite uğraşan kimseler, ancak bu usulle hareket edebilirler ve ıttırsız hadiselerden bir hüküm çıkaramazlar. Böyle bir vaziyette kalan mütefekkirler için son istinat noktası Frenklerin “ipotez” namını verdikleri “ferziyye”dir. Vâkıâ “ferziyye”nin de ilmî kıymeti namahduttur ve bunu “zan”dan ayırmak lazım gelir. Bu itibar ile, biz zannediyoruz ki, gerek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının programında, gerek bu fırka azasının efal ve akvalinde meşhut [görölmüş] olan tezatlar ve ıttırsızlıklar ancak takip edilen gayenin meşkûk [şüpheli] ve muzlim [karanlık] oluşundan neşet ediyor [oluşuyor, doğuyor]. Eğer yeni fırka ve yeni fırka azaları, gerek

mensup oldukları zümre ve gerek kendi şahısları için efkâr umumiyyede dolaşan tahminlerden, zanlardan -ve isterlerse bu kelimeyi de kullanalım- suizanlardan kurtulmak arzusunda iseler, her şeyden evvel bu zulmeti dağıtmaya ve gayelerine sarahat [belginlik] vermeye çalışmalıdırlar; yoksa bütün millet muvacehesinde [yüzleşmesinde] ifadeleri mütenakız [çelişkili] birer maznun [sanık] mevkine düşmeleri ihtimali çok kuvvetlidir. İstanbul mebusu muhterem Rauf Bey “Bir insan ya beyanatıyla, ya yazısıyla muhakeme edilir.” diyor. Şimdi biz ona soruyoruz: ya bu insanın sözleri birbirini tutmazsa?... Vâkıâ, biliriz ki, nice masum kimseler bu tenakız yüzünden zan ve şüphe altında kalmışlardır. Fakat, beyanat ve mülakatlarında birçok hukuki ıstılahlar kullanmasını seven bu zat, böyle bir keyfiyet karşısında, dilinden hiç düşürmediği “beraat-i zimmet asıldır” [kişi doğuştan borçsuz, suçsuzdur] sözünü bile tekrara cesaret edemez sanırız. Zira ortada mevzubahis olan dava mehiptir [heybetlidir]. Bu dava bir vatan ve millet davasıdır ve burada birtakım mantık oyunlarına, birtakım ince ve seyyal [akışkan] tefsirata [yorumlamaya] yer yoktur.

Yakup Kadri

Yeni Bir Manevra, 19 Aralık 1924, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1302.sayı

Muhalif matbuat, uzaktan uzağa harici bir tehlike kokusu alır almaz, dünkü azgınlıklarını ve taşkınlıklarını bir teellüm [üzülme] ve teşekkî [şikayet etme] sesiyle taaddile [zulmetmeye] kalkışmak istedi ve güya bu nevi matbuata mensup gazeteler arasında öteden beri zımni [gizli] bir itilaf varmış gibi, her mücerrep gazinin etrafında bütün düşünen başların biri aynı günde, aynı vesileyle, aynı sedayı [sesi] çıkardı. “Vatan” nifaka artık nihayet verilmesi ve halaskâr dehası binbir tecrübe ile mücerrep [sınanmış] Gazi’nin etrafında bütün düşünen başların toplanması lazım geldiğini söyledi. “Tanin” dahili dedikodulardan tecerrüt edip [soyutlanıp] biraz da harici tehlikelere göz gezdirelim ve aleyhimizde neler oluyor, neler bitiyor, anlayalım; dedi ve bu fırsatla bir mutad Türkiye Cumhuriyeti’nin siyasi infiradından bahsetti. “Tevhid-i Efkâr”a gelince o, adeta babası tutmuş bir zenci gibi dövünmeye ve kafasını yerden yere vurmaya başladı: -Amanın kendimize gelelim. Din ve vatan düşmanlarımız yine kimıldanıyorlar, aleyhimize bir şeyler hazırlıyorlar. Biz ise birbirimizle didişip durmaktayız.” diye bangır bangır bağırdı. Muhalefet matbuatının bu kadar yakın ve vaki telakki ettiği harici tehlikenin mana ve ehemmiyeti hakkında, Ağaoğlu Ahmet Bey dün, yine bu sütunlarda lazım gelen izahati verdi. Biz, buna bir şey ilave edecek değiliz. Fakat bütün siyasi ve içtimai hadisattan daima kendi arzularına ve kendi hırslarına göre ahkam çıkarmak itiyadında bulduklarını pekâlâ bildiğimiz mahut gazetelerin “Paris” ve “Roma”da cereyan eden müzakerelerden bu suretle istifade edişleri yani bu siyasi hadiseyi ses ve tavır

değiştirmeye bir fırsat telakki ile[okunamadı] bize yeni bir muhalefet manevrası karşısında bulunduğumuz hissini vermekten hali kalamadığı için hassaten bu vakayı tetkike lüzum görüyoruz. Muhalefet matbuatı dahili nifaktan şikayet ediyor. Bu nifakı çıkararak kimlerdir? Biz, fırkanın, yani hükûmetin “ücretli”, “dalkavuk” vey “satılmış” muharrirleri aylardan, hatta senelerden beri hep bundan müşteki olduğumuza ve hükûmetin etrafında daimi müttehit [birleşik] bir “blok” teşkil ettiğimize nazaran nifak [ara bozmak] ve şikakın [anlaşmazlığın] bizim tarafımızdan başlamış olduğuna hükmetmek epeyce güçtür. Böyle bir iddiayı, ne sabık Men-i İhtikâr Komisyonu Reisi'nin mugalata [yanıltmaca] kudreti, ne de Ebuzziyazade'nin İsagoci mantığı muhakkak gösterebilir. Zira, yine onların iddiası vecihle biz “satılmış” muharrirler her olan şeye “iyi” demek ve binaenaleyh, devleti daima kuvvetli, memleketi daima mesut ve merfû [yüksek,kalkınmış] göstermek vazifesiyle mükellef birtakım uysal başlı kimseleriz. Dahili umurdan [işlerden] bahsedildiği vakit, İsmet Paşa ile beraber “Her taraf gül gibidir.” diyoruz. Harici mesailden bahsedildiği zaman, demir gibi kuvvetli olduğumuzu söylüyoruz ve hâlâ büyük zaferde aldığımız bir iman ateşiyle bozuk düzen işlerimizin de halledileceğine kani bulunuyoruz. Binaenaleyh, harice karşı herhangi bir memleket matbuatının bundan daha dürüst bir cephe göstermesinin imkânı var mıdır? Buna mukabil, muhalefet matbuatının bir iki seneden beri hariç ve dahile karşı arzettiği muzlim çehreye umumi bir nazar atacak olursak ne görüyoruz? Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk attığı bütün adımlar hata-âlûddur [hatalıdır]; bu devletin istinat ettiği Büyük Millet Meclisi denilen müessese birsürü cahil, ahlaksız, seciyesiz, satılmış ve dalkavuk kimselerin mecmaıdır [toplantı yeridir]. Memlekette hürriyet yoktur; istikrar alameti meşhut [tanık olunmuş] değildir. Başta bulunanlar cah ve ikbal hırsından başka bir hisse, bir düşünceye tabi bulunmuyorlar. Halk fakruzarureten inim inim inliyor. Falan şehir hiçbir zaman (bunun manası Osmanlı Devleti zamanında demektir.) şimdiki kadar sefalet ve fecate sahne olmamıştı. Falan kasabalarda asayıştan eser kalmamıştır. Şu, çalıyor, bu, yiyor. İlä-âhirihi... İşte, muhalefet matbuatının binbir işmizaz ile buruşmuş çehresinde genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ifade ettiği mana hulaseten bundan başka bir şey değildir ve zannedirim ki, İngiltere Hariciye Nazırı mister “Çemberlayn”e [Sir Joseph Austen Chamberlain] Türkiye Cumhuriyeti'nin devamlı olduğu şüphelidir, sözünü de bu matbuat ilham etmiştir. Zira, o da bizim muhalefet erkânı gibi; zira, Çemberlayn'de Hüseyin Cahit Beyler, İsmail Canbolat Beyler ve Refet Paşalar gibi Türkiye makarr-ı hükûmetinin [başkentinin] Ankara'dan İstanbul'a nakline taraftardır. Yani kendi noktainazarına [görüş açısına] göre, o da bir nevi Ankara düşmanıdır. Melhuz [düşünülen] harici tehlike karşısında bize vifak [anlaşma] ve sükûneti tavsiye eden efendiler; biz harici tehlikelerin ve dahili tehlikelerin ne olduğunu²ç

birbirine ne kadar merbut [bağlı] bulunduğunu bir taraftan irtica, diğer taraftan istila süngüleri arasında öğrendik, bildik ve öğrenip bildiğimizi o zamandan beri hiç hiç unutmadık. Unutmadığımızın delili şudur ki, bir zamanlar o süngüler arasında ne söylüyor; ne düşünüyor, nasıl hareket ediyor ve kimlerin arkasından yürüyorduysak şimdi de aynı şeyleri söylemekte, düşünmekte aynı tarz hareketi takip etmekte ve aynı rehberlerin arkasında yürümekteyiz. Lakin bizi, nifakçılıkla itham edenler o acı günlerden hiçbir ibret dersi almamış olmalıdırlar ki, o zamanlar hepimizin birden mukaddes ve ulvi bildiğimiz isimlere ve şahsiyetlere şimdi beş parmağı çamurlu ellerle hücumdan zevk alıyorlar ve ara sıra bu taraftan bir nefret ve istikrah sesi çıkar çıkmaz nifak ve şikak; diye bağırıyorlar.

Nifak ve şikak!... Onu siz çıkardınız; o sizin malınızdır. Onun mesuliyetini, onun müthiş ve caniyane [canice] mesuliyetini, başınız sıkıya geldiği vakit nafîle yere, bizim omzumıza yükletmeye çalışmayınız. Nifak ve şikak bizim işimize gelmez. Biz -yine kendi itirafınız

vecihle- hükûmetçiyiz, devletçiyiz ve anarşinin -yani hükûmetsizliğin, kargaşalığın yegane mevlidi olan nifaka- hiç değilse hasbelmeselin [mesele, söz, hikâye gereği]- düşman ve aleyhtar olmamız lazım gelir.

Yakup Kadri

Vuzuha Doğru; Fakat..., 26 Aralık 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1308.sayı

Öteden beri İstanbul'un muhalefet matbuatını sarmakta olan vuzuhsuzluk [kapalılık] yavaş yavaş dağılmaya başlıyor. Bizim istediğimiz de buydu. Zira, doğruyu söylemek lazım gelirse, şimdiye kadar, iki taraflı neyi münakaşa ettiğimizizin, iki taraflı niçin bu derece coşup taştığımızın pek farkında değiliz. Prensiplerde ihtilaf mı? Hayır, yok deniliyordu. Arzu ve emellerde tezat mı? Bu da tasdik edilemiyordu. Başta "Tanin" olmak üzere bu matbuatın irili ufaklı bütün gazeteleri, bizim müdafaa ettiğimiz prensiplerin, fikirlerin bizden daha hararetle taraftarları gibi görünüyordular. Filhakika tecdit ve terki umdelerini ilk defa olarak "laik" kelimesiyle hulasa ve ifade eden bir başmuharrirle her fırsatta milliyetperverliğini ilan eden diğer bir muharririn ve bunlar arkasında bağırıp çağıran şeyda hürriyet aşıklarının -hiç değilse suret-i zahirede- bizden ayrı yürümelerine imkân tasavvur olunmak lazım gelirdi. Hususıyla, vatanın felaket demlerinde kendileriyle dert ortaklığı ettiğimiz, ecnebi zulmüne karşı el ele yürüdüğümüz, aynı tehlikelere, aynı badirelere yan yana göğüs gerdiğimiz bu kara gün yoldaşlarının halas ve müserret devri gelir gelmez bize karşı bir "Peyam-ı Sabah", bir "Alemdar", bir "Türkçe İstanbul" çehresi göstermelerine muayyen bir mana vermek kabil değildir. Şu itibarla düşünüyorduk ki, ya dün -bugünkü hasımlarımızda dahil olmak üzere- bizim aleyhimizde bulunan Ali Kemallerin, Sait Mollaların, Refi Cevatların hakkı vardı veyahut bugün bize Ali Kemallerin, Sait Mollaların, Refi Cevatların lehçe ve mantığıyla hücum edenler haksızdır. Zira, o vakitten beri ortada değişen bir şey varsa, o da memleketin lehine olan nûr-â-nur [nur ile dolu] bir tebdilden [değiştirmeden] ibarettir. Biz ankebut devrindeki matbuat nifakını bir dereceye kadar mazur görenlerdendik. Zira, bilirdik ki, askerî ve siyasi istihzamların arkasında manevi inhizamlar vardır ve istiklalini kaybeden bir cemiyette fertlerin nifak ve şikaka düşmeleri bir emr-i tabiîdir [olağan, normal iştir]. Fakat tarihin nadiren kaydedebildiği millî bir zafer ferdasında [ertesinde] şu ahlaki ve manevi şurişin [karışıklığın] esbabını tahlil ve tespit etmek oldukça güç bir iştir. Bahusus -biraz evvel de söylediğimiz gibi- ortada böyle bir nifak ve muhasamatı [düşmanlığı] tevlit edebilecek muayyen ve bariz bir fikir ve kanaat ihtilafı da mevcut olmadığı takdirde bunun adına nihayet, bir nevi "kalem kuduzu" demek lazım gelirdi. Bereket versin ki, vaziyeti bu suretle teşviş edenler [karıştıranlar], onu yine kendi elleriyle tasrih etmek [belirtmek] civanmertliğini

göstermeye başladılar ve bizi, haklarında bu sıfatı kullanmak bedbahtlığından kurtardılar. Şimdi, görüyoruz ki, her biri kendi gazetesinde, kendine mahsus bir tavır ve eda ile nifakın sebeplerini şu suretle itiraf ediyorlar:

“Biz, diyorlar. Ne inkılabı, ne de inkılabın icap ettiği ahvale muarızız [karşıyız]. Bütün milletle beraber biz de cumhuriyet ve tecdit prensiplerine taraftarız. Fakat Ankara’da bulunan şu birkaç muharrir yok mu, işte var kuvvetimizle ve bütün hıncımızla hücum ettiğimiz insanlar bunlardır.” Hatta bu gazetelerden bir tanesi, geçen gün foyasını hepsinden ziyade meydana vurdu. Ve dedi ki:

“Bizce İsmet Paşa’nın en büyük kabahati Ankara’daki birkaç gazetecinin ağızlarını kapamamış olmasındadır.”

Görülüyor ki, İstanbul matbuatının evvela bir şekli-i idare husumeti, sonra bir hükûmet aleyhtarlığı ve daha sonra sadece bir kanun ve adalet davası mahiyetinde telakki edilen muhalefeti ine ine, nihayet “hâkimiyetimilliyeye” nin birkaç muharririne karşı vuku bulan bir hareket derecesine iniyor.

A, efendiler; bütün derdiniz bundan ibaretti ise, neden evvelce haber vermediniz? Senelerce anlaşılmaz velvele ve yaygaralarınızla etrafı rahatsız ettiniz? Efkârıumumiyyeye avuç avuç, [okunamadı] zehirler saçtınız? Onun namusu, bunun haysiyeti, bir diğerinin şan ve şerefiyle oynadınız? Her vesileyle merkez hükûmete lanetler yağdırdınız? Falan vekil için zalim ve mütehakkim dediniz? Efendiler, maksadınız bu kadar küçük bir şeyden ibaret idiyse, devletin nüfuzunu neden bu kadar hınc ile baltalamak ihtiyacını hissettiniz ve her vakitten ziyade şimdi huzur ve sükûna muhtaç olan bu zavallı memleketi, bu zavallı halkı manevi bir anarşiye doğru sürüklediniz? Eğer evvelce söyleseydiniz, içinizi birer kurt gibi yiyen o kalemleri memleketin selameti ve halkın huzuru için kırar ve atardık -eğer söyleseydiniz, o birkaç muharrire, hırsınızı, hasedinizi bu kadar tahrik eden yerlerini size terk ettirmenin kolayını bulurduk. Mademki bunlar sizin tabirinize vecihle birer emr-i kabildir, kendilerine “Susunuz! Çekiliniz!” demek kâfi gelirdi.

Fakat ne yazık ki, maksadınızı söylemekte ve emelinizi ifşada geç kaldınız. Şimdiden, bir pire için bir yorgana ateş vermiş vaziyettesiniz ve bu vaziyet sizin seciye aleyhine canlı bir vesikadır. Kan ve duman içinden doğan genç Türkiye Cumhuriyeti’nde bu kadar küçük ihtiraslar taşıyanlara ve bir küçük ihtiraslar yoluna bu kadar büyük çılgınlıklar yapanlara-belki yer bulunur, fakat emniyet ve itimat olamaz. Sizde bu hınc ve bu cinnet varken, bugün bir iki kişi yüzünden kopardığımız velveleyi, yarın bir zümreye, öbür gün bir kitleye, daha

öbür gün bütün halka teşmil etmeyeceğiniz ne malum?

...

İstanbul'un muhalefet matbuatı epeyce vuzuha doğru gitmeye başladı; temenni edelim ki biraz sonra vakar ve ciddiyetin de ne demek olduğunu anlasın ve bilsin!

Yakup Kadri

İzmir İntihabatı Münasebetiyle, 1 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1312. Sayı

İstanbul intihabatından [seçimlerinden] sonra, İzmir intihabatı ve her iki intihabatta Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kati ve kahir [ezici, üstün gelen] muvaffakiyeti bizim için yalnız bir büyük memnuniyet vesilesi değil, aynı zamanda son derece şayan-ı merak ve şayan-ı ehemmiyet bir müşahede ve mulahaza mevzusu teşkil etmektedir. Bu mevzuyu iki noktadan tetkik edeceğiz.

Malumdur ki, İstanbul ve İzmir memleketimizin en mühim matbuat merkezlerindedir ve her iki şehrin matbuatına hakim olan zihniyet hükûmetin binaenaleyh Cumhuriyet Halk Fırkası'nın aleyhinedir. İstanbul'da intişar eden gazetelerin onda sekizi bu zihniyetle malul [hasta, sakat] olduğu gibi İzmir'de çıkan gazetelerin de sekizde altısı Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı muhasım [düşman] veya tenkitkâr bir vaziyet almışlardır. Bunlar intihabat başlamazdan pek çok zaman evvel fırkamızın namzetlerini [adaylarını] çürütmek için ellerinden geleni arkalarına bırakmadılar ve bu mücadelede İstanbullu arkadaşlarının da muavenetini [yardımını] temin ederek muntazam ve usul dairesinde neşriyata başladılar. Bu propagandaya yeni teşkil eden Terakkiperverlerin türlü türlü politika manevraları da inzıman etti [katıldı]. Bu manevraların ne kadar sanatkârâne ve mahirâne bir tarzda sevk ü idâre edildiğini [yönetildiğini], intihabat esnasında aldığımız haberler bize kafi bir vuzuhla [açıklıkla] ispat ettiler. Bütün bunlara rağmen İstanbul intihabatı gibi İzmir intihabatı da bizim lehimize neticelendi. Hem de nasıl? Bu muvaffakiyetin derecesini anlamak için namzetlerimizin kazandığı reyler yekûnüyle [toplamıyla] karşı namzetlerin kazandığı reyler yekûnüne bir göz atmak kafidir. Gerçi İstanbul matbuatının o şehirde ihraz ettiğimiz [kazandığımız] muvaffakiyete bir "muzafferiyet-i kahkariyye" [arkasını dönmeden savaşa savaşa geri çekilme yoluyla kazanılmış bir zafer] namını verdiğini hatırlıyoruz ve İzmir matbuatının İzmir'deki muvaffakiyetimize ne diyeceğini bilemiyoruz ama, bu muvaffakiyetlerin yalnız fırka işlerinde değil bütün milletin hayatında büyük bir manası olduğunu hissediyoruz.

O mana nedir? O mana şudur ki, muhalefet matbuatı halkın efkârıumumiye üzerinde muvakkat bir tesir icra etmek kuvvetinden bile mahrumdur ve Türk milletinin ekseriyeti Millî Mücadele senelerindeki hissiselimini [sağduyusunu] kemal-i metanetle muhafaza etmektedir, Türk milletinin ekseriyetinde bir zamanlar o cehennemî düşman propagandalarına karşı görülen manevi mukavemet elan bütün kudret ve azametiyle berdevamdır [sürüp gitmektedir]. Ve bu hakikat, her yerden ziyade ızdırap çekmiş olan müstahlas [kurtarılmış] İzmirle, müstahlas İstanbul'da kendini göstermiştir. Her yerden ziyade bu iki şehir, kendilerini nikbet [talihsizlik] ve felakete sürükleyenlerle, halas ve saadete mazhar kılanlar kimler olduğunu etinden ve kemiğinden vererek bilmiş, öğrenmiştir. “Ya Bursa mı?” diyeceksiniz. Bursa'da bu kurtarılmış şehirlerden değil midir? Bursa'da İzmir'den ve İstanbul'dan daha az mı çekmiş, daha az mı görmüştür?

Fakat, işte, vazettiğimiz [koyduğumuz] bu amelî [uygulamalı] düstura rağmen, Cumhuriyet Halk Fırkasının oradaki mağlubiyetine ne diyelim? Bu söz birtakım mugalatacıların ikide bir ortaya sürdükleri bir hezeyandan başka bir şey değildir. Eğer Cumhuriyet Halk Fırkası Bursa'da kaybetmişse bu, sırf o fırkanın kendisine ait bir teşkilat hatasından mütevelittir. Bursa halkı, fena tesirlere karşı kafi bir tahaffuz [korunma] altına alınmamıştı. Bursa'da Cumhuriyet Halk Fırkası'nın teşkilatı itmam ve ikmal edilememişti [tamamlanamamıştı]. Buna rağmen -yakından bildiğimiz vakalara istinaden iddia edebiliriz ki- oradaki mutakabil muvaffakiyet dahi Cumhuriyet Halk Fırkası'nın manevi kuvvetlerinden istiane suretiyle kazanılmıştır. Biz bazı müntehab-ı sanilerin hangi usullerle aldatıldığını ve Nurettin Paşa lehine hangi manevi nüfuzların suistimal edildiğini biliyoruz. Fakat bütün bunları karıştırmaya ne hacet! Biz asıl matbuat merkezlerine avdet edelim. Evet, İstanbul ve İzmir intihabatının neticesi bize mutlak bir katiyetle ispat etmiştir ki, Türk milletinin mermer gibi mücella [cılalı] ve salabetli [kuvvetli] seciyesi [karakteri] üzerinden bütün muhalefet matbuatının tezvir [yalan söyleme, ara bozma, dedikodu] ve teşviş [karıştırma] [okunamadı] hiçbir iz bırakmadan akıp gidiyor. Memleketin bu nevi matbuatına karşı birtakım tedbirler almak lüzumunu hisseden bazı arkadaşlarımız için bu keyfiyet iyi bir tenvir vesilesidir. Görülüyor ki, her yerde olduğu gibi bizde de halkın aklîselimesi [sağduyusu], vicdanı ve şuuru bütün kanunların ve idari tedbirlerin fevkinde bir kudreti haizdir.

Bazı kuvvetli [okunamadı]niyelerin birtakım sarı hastalıklara karşı tabii bir muafiyete malik oluşu gibi bizde de halk tabakalarının ruhu ahlaki ve millî anarşiye karşı adeta mukadder bir muafiyete mücehhez bulunmaktadır ve muhalif matbuat mihraklarından çıkarak etrafa fişkırın tezvirat salgını hiçbir muhitte kendine müsait bir intişar sahası bulamıyor.

Binaenaleyh günden güne azıp taşığını gördüğümüz menfi [olumsuz] ve muzır [zararlı] neşriyatı boğmak için alelumum [genellikle] hürriyet-i matbuat aleyhine birtakım zecrî [zorlayıcı] tedabir almanın veyahut sadece umumun huzur ve sükûnu namına telaşa düşmenin hiç lüzumu yoktur. On dokuzuncu asrın iptidalarında yine matbuat meselesi dolayısıyla Fransa Parlamentosu'nda bir azanın dediği gibi: “İfrata varan [ölçüyü aşan] her hürriyet ve hududu tecavüz eden her hak gibi matbuatın bu gayrı tabii serbestisi de kendi kendini yiyip bitirecektir.”

Hususuyla atının binbir ümit ile münevver cephesi karşısına mazinin zulmetleri, taaffünleri [kokuşmaları], müstehase [fosil] ve hayaletleriyle çıkmak isteyen herhangi şekilde bir muhalefetin mutlaka hüsrân ile neticeleneceğine emin olmamız lazım gelir. Bizce bu efendiler, maksatlarına belki nail olabiliyorlardı, eğer, kuvvetlerini bu zulmetin hayaletlerinden istiane etmek [yardım istemek] ve ilhamlarını binlerce cinayet ve şenaatin [kötülüğün], binlerce levsin [pisliğin] ve ufunetin [pis kokunun, irinin, çürüğün] kaynağı olan maziden almak gafletine düşmemiş olsalardı...

Fakat -Allah'a çok şükür- milletin tâlii [bahtı] öyle istedi ki, bu bedbahtlar, vatan halaskârları aleyhine yürürken ellerine silah olarak vatanın izmihlaline [yok olmasına] alem [işaret] birtakım netameli [tekin olmayan] şahsiyetlerin ve isimlerin çürümüş şöhretlerini alsınlar, işte bizce, bu yanlış “taktik” muhalefet matbuatının hüsrânına ayrıca bais olan [sebepe] esbaptan biridir ve hüsnüniyet [iyi niyet] sahiplerinin onları bu yolda ve böylece yürümekten meni çalışmaları değil, bilakis devama teşvik ve teşci etmeleri [cesaretlendirmeleri] lazım gelir. Daima fenalıktan iyiye doğru giden ezeli [kadim] meşiyet [istek] bu sırrın böyle tecelli etmesini istiyor.

Yakup Kadri

Ey, Hürriyet! Senin Namına..., 5 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1315.sayı

Fransız İhtilal-i Kebirinin [büyük ihtilalinin] bize kadar akseden sesleri içinde o ihtilal erkânından namdar [ünlü] bir kadının siyasetgâha [devletçe verilen idam kararlarının infaz edildiği yere] karşı haykırdığı bu feryat kimin hatrından çıkmıştır? Biçare madam “Rolan”ın [Roland'ın] bu sözü bütün milletlerin lehçelerine geçen canlı ve ebedi bir darbimeseldir [atasözüdür]. Her memlekette her inkılap devrinde hürriyet namına ikâ edilen [meydana getirilen] suistimaller, rezalet ve cinayetler o gün de kalpleri burkulan, gönülleri bulan nice civanmert [yiğit] insanlar bu sözü yeis ile [ümitsizlikle], esefle [yerinmeyle], nefret ve merhametle tekrar ettiler:

“Ey, hürriyet! Senin namına ne cinayetler işleniyor!”

Filvaki, hepimiz, Fransa’da 193 İhtilali’nin nasıl kanlı bir tedhiş[terör] siyasetine müncer [sürüklenmiş] olduğunu ve bu esnada ne kadar faziletli başların birbiri ardı sıra “Giyotin” seeptine yuvarlandığını biliyoruz. Bütün bu başların arkasından en son yuvarlanan şeyin de “hürriyet” olduğunu hatırlıyoruz. Allah bizdeki “hürriyet”i böyle bir akıbetten masun [korunmuş] buyursun! Fakat, bütün alametler onun bir tehlikeye doğru gittiğini göstermektedir. Bu alametlerden biri, hürriyet-i matbuat namına, memleketimizde çıkan gazetelerden büyük bir kısmının takip etmekte olduğu tedhiş yoludur. Vâkîâ bu yolun üstünde kafaları sepetlere yuvarlayan satırlar yoktur; vâkîâ bu yolun üstünde sürü sürü masumlarının bin türlü işkence ile boğazlandığı zindanlardan eser görülüyor. Fakat, baş yerine her gn bir namusun çamurdan çamura sürüklenişi, her gün bir faziletin zem ve iftira kuyusu içinde boğuluşu hepimiz için vaka-i adiyeden [sıradan, alışılmış, önemsiz durumlar] birer hadise hükmüne geçmiştir. Bu itibarla matbuat meydanında hemen her muhalif gazete bir manevi siyasetgâhtır. Birçok seneden beri, bu siyasetgâhlarda nice masumların manen öldürüldüğünü, nice faziletli insanların azap ve işkenceye mahkûm olduğunu gördük. Bu siyasetgâhlar, ne vatani mukaddesatımıza, ne ahlaki kuvvetlerimize, ne hayat-ı hususiyemizin [şahsi hayatımızın] masuniyetine [korunmasına, dokunulmazlığına], hatta ne çocuklarımızın saffetine [temizliğine, saflığına], ne karılarımızın ismet [temizlik] ve iffetine hürmet etti. Fırsat düştükçe hepsine saldırdı, hepsini boğazladı. Nihayet, ortada katl ve ifna edilecek [öldürülecek, yok edilecek, tüketilecek] hiçbir şeref, hiçbir haysiyet, hiçbir namus kalmayınca müteceviz [saldırgan] ve mütearrız [saldıran] ellerini devlet ve milletin huzur ve sükûnuna doğru uzattı. Bu zümreyi o zümre aleyhine, bu müesseseyi o müesseseye karşı tahrike başladı. Memleketin bütün umumi ve müttehit [birleşik, birlik] hareketlerini kurûn-ı vustâ [Orta Çağ] cellatlarının idam mahkûmlarını parça parça doğrayışları gibi -inkısam [parçalanma] ve iftiraka [ayrılığa, dağılmaya] sevk etti ve bütün bunlar senin namına oldu, ey hürriyet!

Hürriyet-i matbuat... Bunun kutsiyetini inkar edecek olan adam eğer şu satırları yazansa ona bin kere lanet olsun. Şu satırları yazan adam, zulüm ve istibdatın zehrini herkesten daha çok tatmış bedbaht bir neslin efradındandır [fertlerindedir]. Bu nesil senelerce yığın yığın şenaat [kötülük, alçaklık] ve rezalet karşısında sükûta mahkûm olmanın, kah silahlar[?] karşısında, kah sinsi kurşunlar arasında bir nebze hakikat söyleyebilmek için inim inim kıvrınmanın; bu nesil -başta şimdiki hürriyet-i matbuat mücahitleri (!) olmak üzere- sürü sürü fikir düşmanlarının önünde silahları alınmış; dişleri tırnakları sökülmüş, elleri kolları bağlanmış bir hâlde bırakılmanın dehşet ve fecaatini [acıklı durumunu] bugünün

herhangi bir korkusuz ve türedi [umulmadık bir şekilde sivrilen, hakkı olmadığı konumda olan, nereden ortaya çıktığı bilinmeyen] muharririnden daha iyi bilir. Bu itibarla, lazım gelir ki, mihnet-zede [sıkıntı çekmiş] neslin her ferdi, kalem ve söz hürriyetinin tadını, kıymetini - bu hürriyetin yokluğunu bu hürriyetin hasretini çekmeyenlerden daha çok ve daha hararetle takdir etsin. Fakat, bunlar yine aynı hararetle, aynı kuvvetle takdir etmelidirler ki, her hürriyet bir hak demektir ve her hak bir vazife ve mesuliyete mukabildir. Meşhur Fransız nasiri [nesir ustası] “Şatobiryan”ın [Chateaubriand’ın] yine “hürriyet-i matbuat” meselesi münasebetiyle bundan takriben bir asır evvel söylediği gibi: “Her hak onun karşısında duran mesuliyetin derecesiyle ölçülür. Bu mesuliyet ne kadar büyük olursa o hak da o kadar büyük olur. Kah fertlerin namusuna, kah cemiyetlerin huzur ve inzibatına [disiplinine] taarruz edenler, bu hareketlerini; icab-ı takdirinde [icabında, gerektiğinde], kendi namusları ve kendi huzur ve sükûnlarıyla ödemek mecburiyetini göze almalıdırlar. Bir fedakarlığın mukabili olmayan hürriyet alelade [sıradan, bayağı] bir serbazlıktan [korkusuzluktan] başka bir şey değildir.”

Hürriyet-i matbuat hakkında bu sözü söyleyen büyük ve şanlı insan da bizim mensup bulunduğumuz nesil gibi senelerce tek başına sükûta mahkûm olanlardan ve uzun hayatı bin türlü siyasi facia taşıyanlardandır. Buna rağmen “Şatobiryan” matbuat kanununa -devrinde epeyce ağır telakki edilen- bazı zecrî [zorlayıcı] maddeler ilave etmek ızdırarından vareste kalamamıştır [yapıp yapmamakta özgür değildir]. Çünkü birçok inkılap ve ihtilalden arta kalan ve muhtelif rejimler altında yaşayan bu adam, milletlerin hayatında “hürriyet”den daha mukaddes; -evet, hürriyetten daha mukaddes!- bir şey olduğunu hissetmiş ve bu hissini saikiyle [sebebiyle] hudutsuz hürriyetleri tehlide lüzum görmüştür. Hürriyetten daha mukaddes olan bu şey nedir? Zannediyorum ki, akıbet [sonunda] bunu söyleme zamanı gelmiştir. Bir millet için hürriyetten daha mukaddes olan şey nizam ve huzurdur. Halkı refah ve saadete isal eden [ulaştırın] vasıta budur; cemiyetlerde medeniyet ve servetin mevlidi [doğumu] budur. Hürriyetin dahi mevlidi olan kudret nizam ve huzurdur. Hürriyet namına, kalplere anarşi, fikirlere anarşi, devlete anarşi, millet ve memlekete anarşi ekmek isteyenler bilmelidir ki, mücerret [yalın] mefhumların [kavramların] fevkinde [üstünde] müthiş, kahhar ve canlı [okunamadı] vardır ve bunlardan biri -belki en birincisi- milletin hayatıdır. Bu hayat ise kainatın devam ve bekasını temin eden ezeli ahenk haricinde -yani bir nevi şûr [karışıklık] ve şûriş [kargaşalık] içinde- “kaotik” bir hâlde devam edemez. Hükûmetler işte, her şeyden evvel, bu ahengi temin etmekle mükelleftirler. Hürriyet bizi bu gayeye isal eden vasıtalarından biri olabilir -fakat o haddizatında [aslında] ne bir “aslı” [asıl olan], ne de bir “gaye”dir. Mugalatacılar, milletin hüsnüniyetini suistimal edenler, bulanık suda balık avlayanlar, hep

kendi hesabınıza, kendi arzu ve ihtirasınıza, kendi garazlarınıza [kinlerinize, amaçlarınıza], kendi heveslerinize göre kullandığınız o kalkan namına size derim ki, bizimle sizin aranızda milletin eti, kemiği, kanı ve başı var; dikkat ediniz. Bu et ve bu kemik, bu kan ve bu baş bizim sözlerimizden ve bizim kalemlerimizden daha kıymetli, daha aziz ve daha mukaddestir.

Yakup Kadri

“Mektep ve Yol”, 14 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1323.sayı

Mektep ve yol... memleketimizin bu iki esaslı ve hayati ihtiyacını görüp takdir etmeyen hiç kimse kalmadı. Bir zamanlar yalnız müdebbir [tedbirli] zümrenin devlet ve idare adamlarının, muharrir ve müelliflerin lisanında dolaşan ve kah şu taraftan, kah bu taraftan kabil münakaşa görünen bu mülâhaza artık umumi bir mütearife [bilinen] hâline girdi. Ticaret ve iktisadiyat sahasında geriliğimizi mi hissediyoruz? “Mektep ve yol!” diyoruz. İlim ve fikir sahasındaki noksanımızı mı müşahade ediyoruz? “Mektep ve yol!” diyoruz. Âliyat [aletler] ve îmârat [imar işleri] hususunda aczimizi mi görüyoruz? “Mektep ve yol!” diyoruz. Hükûmet makinesinde bazı sakatlıklar, umumi asayişte tezebzüp [kararsızlık] mü buluyoruz? Hemen “mektep ve yol!” diyoruz. O kadar ki, artık bunun tekrarı kimimize kelâl vermeye [biktırmaya], kimimize gülünç gelmeye başladı; zira bunda, bin derde deva “muska”ların mudhik [komik] garabetinden [tuhaflığından] bir şey seziliyor. Fakat ne yapalım ki, bu, hakikaten bin derde deva bir “muska”dır ve bazı sahte muskalarda vardır diye şifası yüzlerce misal ile sabit olan bu devayı bir yana atmamızın imkânı yoktur. Esasen maddi ve manevi bütün ızdırabatı kendi nefsinde hisseden halk tabakalarının bizden istemeye başladığı şeyin bu iki ihtiyaçtan ibaret olduğu düşünülünce yıllardan beri şifahi bir tarzda iktida ettiğimiz [örnek aldığımız] bu düstura artık layık olduğu kıymet ve ehemmiyeti vermemiz lüzumu bir kat daha artar. Geçen sonbaharda Şarki vilayetlerimiz halkının hemen umumiyetle reisicumhurumuzdan rica ettiği şeylerin hulâsası neydi? Mektep ve yol değil mi? Bu içtima devresi iptidasında intihap dairelerinden dönen mebuslarımızın müşahade ve mesmuatları [duydıkları şeyleri, kulaklarına gelen haberleri] neyi ifade etti? Mektep ve yol ihtiyacını değil mi? En basit köylüden, en malumatlı, en münevver kafaya kadar bütün millet efradının bu derece tam ve ittifak ile kabul ve terviç eylediği [desteklediği] bir umde [ilke] ve bir emel daha yoktur. Buna rağmen itiraf edelim ki, meşrutiyetten beri “yol” ve bahusus [özellikle] “mektep” siyasetinde attığımız adımlar sayılmaya değmeyecek kadar azdır ve işlerin umumi gidişi bu veçheyi [yönü] istihdaf eder [amaçlar] gibi görünmekten epeyce uzaktır. Bugün bütün maarif erbabının müttefiken şahit oldukları bir hakikat vardır ki, o da memleketimizdeki irfan müesseselerinin gittikçe inhitata [yıkılma, yaşlanma] yüz tuttuğudur.

Bizce bunun esbabından en büyüğünü ve belki yeganesini maarif bütçelerinde aramak lazım gelir. Yoksa ortada ne bir azim ve idare [okunamadı], ne de bir usul hatası görüyoruz. Son inkılaptan itibaren memleketin en yüksek emeller ve bilgilerle mücehhez [donanımlı] bir nesli, maarifin ıslah ve teşkili için, adeta seferber hâle girmiştir. Bu neslin cihatı sayesinde asırlarca zulmetin menhus [uğursuz] bergüzarı [hatırası, armağanı] birçok cehalet ve gabavet [kalın kafalılık] ocakları[?] birkaç ay içinde, hak ile yeksan [yerle bir] olmuş ve maziye karışmıştır. Tevhid-i Tedrisat yolunda hiçbir devrin görmediği, işitmediği ve hatta belki hayalinden bile geçirmedeği kadar mühim adımlar atılmıştır. Binaenaleyh, bizim maksadımız maarif siyasetimizde bu noktainazardan birtakım hatalar arayıp bulmak değil, belki Maarif Vekaleti'mizin büyük bir maarif teşkilatı yapmak için muhtaç olduğu şeyleri ortaya koymaktır.

Maarif Vekaleti'miz, elyevm, iki türlü yokluk karşısında ne yapacağını şaşırıp kalmış bir vaziyettedir. Bunlardan biri muallim, diğeri “vesait-i tedrisiye” [öğretme araçları, vasıtaları] buhranıdır. Yeni Türkiye Devletinin tesisinden beri gelip geçen bütün maarif vekillerimize sorunuz: başına geçtikleri faaliyet dairesinde kendilerini en ziyade üzen ve bezdiren şeyin muallim bulmak hususunda çektikleri müşkülattır. Bu müşkülât hassaten Anadolu'nun uzak merkezlerindeki mektepler mevzubahis olduğu vakit adeta hâlli gayrikabil [çözümü, halledilmesi imkânsız] bir mesele hâlini alıyor. İstanbul'un ve İstanbul'a yakın yerlerin vaziyetine ve buralarda vazifesiz kalmış muaalimlerimizin kesretine bakıp da bu müşahedemizde yanıldığımızı hükmedilmemelidir. Kimi tedris mesleğini terk edip bin türlü maişet çarelerine başvuran, kimi sadece sefalet ve zaruret içinde bezgin bir hâlde yaşayan bu muallim ekseriyeti garip bir suitaliin [kötü talihin] kurbanıdır. Buna bir suitefehhüm [yanlışlanma] de diyebiliriz. Çünkü Maarif Vekaleti muallim arıyor; bulamıyor muallimler vazife istiyorlar, alamıyorlar niçin? Bunun için ki, Maarif Vekaleti'nin muallimlere verdiği maaş bir fikir adamını terfiye etmek [yükseltmek] şöyle dursun, hatta bu zavallı meslek erbabına alelade bir amele hayatı temin edemeyecek derecede dûn [alçak] ve hasis [adi] bir şeydir. Bahusus böyle bir hasis “ücret” mukabilinde muallimlerimize uzak vilayetlerimizden birine gitmek teklif vaki olunca, bu teklif onlara bir nefi [sürgün etme] ve tağrib [kovma] mahiyetinde görünüyor ve bunun böyle görünmemesi için de ortada hiçbir sebep mevcut olmadığını itiraf etmemiz lazım gelir. Bu yüzdendir ki, memleketimizde muallim sınıfı gittikçe zayıf ve tereddiye [yozlaşmaya] uğramakta ve tedris aleminde yalnız bu sınıfın bağrından kopan ızdırıp sesi duyulmaktadır. Bu muzdarip sınıfla dinç ve tüvana [kuvvetli] bir nesil yetiştirebileceğimizi zannediyorsak, yanılırız.

Muallimlerimiz yeni nesli asri bir tarzda yetiştirmek imkânından da mahrumdurlar. Elyevm, memleketimizde mevcut liselerimizin kaçında ulum-ı hazırayı [şimdiki ilimleri] ameli [uygulamalı] bir şekilde tedris etmek [öğretmek] ihtimali vardır? Zavallı Anadolu Liselerini hesaba katmıyorum. Bütün maarif faaliyetimizin gayritabii [sıra dışı, acayip] bir ifrat [aşırıya gitme] ile tekâsüf ettiği [toplandığı] İstanbul'da bile bir kimyahane, bir müze veyahut sadece bir kütüphane ile mücehhez kaç tane lisemiz vardır? Bu liselerimizin ekserisinde hikmet dersleri hâlâ kurûn-ı vustâda talim ve telkin edilen "sihirbazlık sanatı" gibi birtakım remizler [simgelerle] ve işaretlerle öğretilmektedir.

Yol siyaseti bahsini mütehasşsılarına terk ediyorum. Fakat maarif siyasetimiz henüz pek nazari [kuramsal] bir hâldedir. Bu sahada birtakım yüksek prensiplere istinaden kendi kendimize çizdiğimiz geniş hat hareketle, bunun tatbikatında kullandığımız vasıtalar "tezat"ın en müthiş numunelerinden biri olmak itibarıyla hakikaten gülünçtür. Yeni nesli asrın ve medeniyetin bütün icabatına göre yetiştirmek vazifesini deruhte eden [üstlenen] cesur ve cüretkâr erkânımız -bu noktainazardan- iğne ile kuyu kazmak, tabirini gözümüzde fiilen tecsim ettiren insanlar gibidir. Binaenaleyh bütün bu uzun sözlerden sonra fikirlerimizi hulasa etmek lazım gelirse, şu neticeye vasıl oluruz ki, maarif meselesi her şeyden evvel "muallim meselesi"dir. Gerek öteden beri maarif işleriyle meşgul olan mütehasşsıların fikri, gerek tadil [değişiklik] günlerini memleket ihtiyaçlarını tetkik ile geçiren millet vekillerinin müşahedesi bu noktainazarda birleşiyor. Yeni devletin maarif siyasetine ait namütenahi teferruatın münakaşasından faydeli bir semere elde etmek için evvela bu siyasetin ruhunu teşkil eden "muallimlerin hayatı" meselesini halletmek lazımdır. Millet Meclisi, bu hususta, tıpkı geçen sene zabitanın terfihi [refahı] meselesinde olduğu gibi, kendisini gayrikabil tehir [ertelenmesi, geciktirilmesi imkânsız] bir zaruret o gün de hissetmelidir. Bu da ancak maarif işini müdafaa-ı memleket işi derecesinde tutmak ve her ikisine de aynı ehemmiyeti vermekle kabildir.

Vâkıâ yalnız bütçe yekûnu [toplamı] ile alelumum [genellikle] maarif davası halledilmiş olmaz. Lakin elde kafi bir bütçe mevcut olmadıkça ikide bir maarif meselesinin münakaşasından ancak nazari bir fayda temin edilebilir.

Yakup Kadri

Mecliste Kanun Müfessirliği, 18 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1326.sayı

Büyük Millet Meclisi, dünkü içtimasını, tamamıyla, intihabat kanununa ait bir maddenin tefsirine hasretti [ayırdı]. Ekseriya, kanunları vazederken [koyarken] pek uzun bir zaman sarfına lüzum görmeyen milletvekilleri, ne gariptir ki, okunanların tefsirine vesile

çıkacağı vakit sıra sıra söz alıp saatlerce nutuk iradından [söyleminden] ve bu belagat cezbesi içinde mutat [alışılmış] olan müsmir [verimli] ve müspet [pozitif] faaliyetlerini şöyle bir tarafa bırakmaktan men-i nefis edemiyorlar [kendilerine engel olamıyorlar]. Bu hâletiruhiye; Bursa mebusluğuna intihap edilen Nurettin Paşa'nın mazbatası [tutanağı] münasebetiyle dün, bir defa daha baş gösterdi.

Herkese malum olduğu üzere Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bir madde-i mahsusası ordu mensuplarından, hizmet askeriyelerinin devamı esnasında mebus intihap edilmek hakkını nezetmiş [çekip almış] ve mebus olmak isteyen askerlerin namzetliklerini [adaylıklarını] vazetmezden [koymadan] şu kadar zaman evvel ordu ile kat-ı alaka [ilişik kesme] etmeleri lazım geleceğini bildirmiştir. Hâlbuki, Nurettin Paşa Bursa mebusluğuna intihap olunduğu güne kadar şura-yı askerî azası [üyyesi] sıfatını muhafaza etmekte, yani, bilfiil [fiilen] hizmet-i askeriyede bulunmaktaydı. İşte, her aklıselim erbabı için bu kadar sarih olan şu gayrikanuni vaziyet, dün, birtakım millet vekilleri tarafından yine mevcut kanuna istinaden mutlaka Nurettin Paşa lehine tevil [çevrilmek] ve tefsir edilmek [yorumlanmak] istenmiştir. Esas itibarıyla haksız ve şekli noktinazardan abes olan böyle bir davanın halli hususunda en büyük muvaffakiyet çaresinin, bütün parlamenter münakaşalarda mutâ' [itaat edilen] olan kürsi talakatından [düzgün söz söyleme durumundan] ziyade [okunamadı] ve selim bir tahlil kuvvetine istinat etmesi lazım gelirken, maatteessüf tamamıyla aksi bir usule başvurulmuş ve Nureddin Paşa'nın mazbata intihabiyesini meşru göstermek yolunda birtakım dolaşık mantık oyunlarına, hatta mugalatalara sapılmıştır. Bu yüzden celsenin sonuna doğru, esastan o kadar uzaklaşıldı, mesele o kadar dal budak saldı ki, mevzubahis olan kanun adeta bir muamma hâlini aldı. Zavallı madde-i kanuniye!.. Ve onu ve onu bu zavallı hâle getirenler bundan bir yıl evvel bizzat onun mevlidi olan dimağlardı. Bu dimağlar, bundan bir yıl evvel, bu madde-i kanuniyeyi, hangi lüzum üzerine, ne gibi zaruretlerin saikiyle ve ne fikir ve maksatla vazetmiş olduklarını bir an hatırlamış olsalardı, eminiz ki, hakikat bu derece hırpalanmaz, akıl ve mantıkla bu kadar oynanmaz, ve Millet Meclisi de bütün bir gününü bu yolda israf ve tebah [harap] etmezdi.

Vâkıâ, muhterem hutbelerden birinin iddiasına göre, bir kanunun müfadisini [anlamını] anlamak ve anlatmak için vazi kanunun maksadını tahlile lüzum yokmuş! Kanun kendini -kelimeler ve satırlar hâlinde- bizzat izah edermiş! Lakin ne gariptir ki ruhtan ziyade şekle, maksattan ziyade ibareye ehemmiyet veren bu hukukşinas [hukuku bilen], biraz evvel kendi mefkurelerinden ve meslektaşlarından diğer bir hatibin alelade bir ibarenin manasını nahvî [cümle bilgisiyle, söz dizimiyle ilgili olan] bir tahlil ile nasıl değiştirdiğinin farkına

varmamıştır. Eğer o zat bunun farkına varmış olaydı -muhtemeldir ki- hiç değilse vicdanen şekli ruha ve ibareyi mazmuna tercih etmek cüretinden nefsinin tahzir [sakındırma, çekindirme] lüzumunu hissederdi.

Kelimeler üzerinde oynanan oyunların bizi hiçbir hakikate isal etmeyen beyhude birer mantık idmanından başka bir şey olmadığını öğrenmek için kadim medeniyetlerin ilim ve felsefe tarihine göz atmak kafidir. Kurûn-ı ûlâda [İlk Çağ'da] İskenderiye mektebinin nahivcileriyle kurûn-ı vustâda Katolik kilisesi [okunamadı] yığın yığın kitaplarından kalan bilgi muhassalası [sonucu] bugünkü günde bir rüştiye talebesinin bile istihfafını [küçümsemesini, hafifsemesini] celbedecek kadar iptidai [ilkel] ve gülünçtür. Ne yazıktır ki, ilim ve irfan sahasında “skolastik” zihniyetin biaman [amansız] bir hasmı olduğunu birçok icraatıyla ispat eden Türkiye Büyük Millet Meclisi, bazen şu veya bu vesileyle, o zihniyetin en bariz tezahüratına saha olmaktan kurtulamıyor ve bu manzara karşısında insanın “Acaba medreselerin kapısı kapandığı günden itibaren, medrese kafası, medrese ruhu Büyük Millet Meclisi’ne mi iltica edip sindi.” diyeceği geliyor.

Yakup Kadri

Ecnebi Mütihazsıs, 22 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1330.sayı

Büyük Millet Meclisi’nin dünkü içtımasında Kastamonu mebusu Halit Bey, hükûmetten ecnebi mütihazsısları celbi [çağırması] hakkındaki sualı ile son derece mühim bir memleket ve devlet meselesine temas etmiştir. Teessüf olunur [üzülünür] ki, bu mühim meseleye ancak bir temas ile iktifa olunmuş ve gerek hükûmet reisi Fethi Bey, gerek sual sahibi Halit Bey tarafından bu hususta derin ve şümullü [kapsamlı] tafsilata girişmek lüzumu hissedilmemiştir. Zira, bizce henüz, -nazari bir surette bile- tevzi etmemiş [dağıtmamış, paylaştırmamış] meselelerden beri ve belki yeganesi bu “mütihazsıs celbi meselesi”dir. Aşağı yukarı elli seneden beri devlet idaresinde ihtiyacını şiddetle duyduğumuz ve hatta ara sıra bazı sahalarda mevki tatbıke koyduğumuz ecnebi ihtisası, ecnebi ilmi, ecnebi tekniği bizde asla kendisinden beklenen semereyi vermemiş ve bu yolda attığımız her adım bir inkisar-ı hayal ile neticelenmiştir. Öyle ki, meşrutiyetten sonra yapılan birkaç tecrübenin de birçokları gibi boşa çıkması üzerine memleketimizde adeta ecnebi mütihazsıslarına karşı bir nevi adem-i emniyet hasıl olmuş ve bu his maliye nezaretinden Mösyö “Loran”ın infikakıyla [ayrılmasıyla] pek bariz bir tarzda tezahür etmişti. Lakin çok geçmedi; Harbi Umumi içinde Alman ittifakı bir de Alman -yani ecnebi- bilgisine ve ecnebi kafasına karşı ikinci bir temayül husule [meydana] getirdi. Filhakika harp senelerinin sonlarına doğru ordudan maarife,

maariften nafia [bayındırlık] işlerine kadar devlet şubesinin ne tarafına baksak, bunların başında bir ecnebi mütehasıs görürdük. Hatta mana ve mahiyet itibarıyla her şeyden evvel bir (hars) ocağı olması lazım gelen “darülfünun” bile bir an geldi ki, Alman’dan ve Almanca’dan geçilmez bir hâle girdi. Ecnebi ihtisasına karşı coşan aşkımız bize millî duygularımızı unutturdu ve yanlarında birtakım yahudi tercümanlarla dolaşan, bu tercümanların diliyle en hususi ilimleri tekrar etmek iddiasında bulunan -şarlatan demeyeceğiz- fakat herhâlde ilmî iffetten mahrum birtakım profesörlere yeni baştan kürsüler icat ettirdi. Lakin bütün bu fedakarlıklara mukabil elde ettiğimiz menfaatin ne olduğunu, bugün, kim bize söyleyebilir?

Buna rağmen son inkılabın içinden hepimiz yine ecnebi ihtisasın lüzum ve ehemmiyetini his ve takdir ederek çıkıyoruz. Hatta diyebiliriz ki bu his ve takdir hiçbir zaman bizde şimdiki kadar kuvvet ve şiddet kesbetmemişti. Bunun sebebiyse muayyendir. Yeni Türkiye tecdit ve terakki yolunda kati bir adım atmaya azmetmiş, mazinin yadigarı bütün küflü ve paslı müesseseleri yıkmıştır. Bu viranenin üstünde temelinden çatısına kadar yeni, yepyeni bir bina kurmak istiyor ki bu büyük teşebbüste şimdiye kadar binbir tecrübe ile fenalığını, sakatlığını anladığımız kadim Şark usullerinin kendisine hiçbir hayrı olmayacağını düşünüyor. Esasen bu bina tamamıyla Garp üslubunda yapılacaktır. Çünkü coğrafi vaziyeti ve tarihî mukadderiyetiyle Garp medeniyetinin havzasında yaşayan ve onun bir cüzü olan Türkiye, şekil ve şemail itibarıyla, bir Avrupa şehri ortasında ahşap ve acayip bir Çin köşkü manzarasını gösteremez. Eğer gafil ve beceriksiz ecdadının seyyiatı [kötülükleri] yüzünden maddi ve manevi birçok felakete uğramış olan bedbaht Türk milleti badema medeni hayatın bütün şereflerinden ve saadetlerinden kendisine layık hassayı almaya karar verdi ve bu ihtiyacı derinden hissettiyse, bunun çarelerini de mutlaka oradan arayıp bulmak zarureti duymuştur. İşte, ecnebi ihtisasına karşı şu sonuncu ve hakiki ihtiyaç bu zarureten doğmuştur. Onun iindir ki, ecnebi ihtisası lüzumu, gerek devlet ve gerek mehafilinde bazı fikirler ve içtihat ihtilafları fevkinde, adeta münakaşa kabul etmez bir prensip gibi yer tutmuşve ittifak ile kabul olunmuştur. Geçen sene devlet bütçesine ilave edilen bir milyon lira, bu fikrin en bariz bir tecellisidir. Kastamonu mebusu Halit Bey, buna istinadendir ki, hükûmetten ecnebi mütehasısları celbine dair sualini sordu, bütçeye zammedilen [katılan] bu tahsisata mukabil, şimdiye kadar memlekete kaç mütehasıs getirilmiştir ve bunlardan ne gibi istifadeler edilmiştir? Getirilmemiş ise neden getirilmemiştir? İşte Halit Bey’in hulaseten anlamak istediği noktalar bunlardı. Buna mukabilFethi Beyefendi’nin epeyce uzun ve mufassal [ayrıntılı] olan cevapları neticesinde anlaşıldı ki, bir sene zarfında devlet idaresinin hemen her şubesine bir mütehasıs celbedilmiş, bunların her biri kendi ihtisasları dairesinde birçok

tetkikat [incelemeler] ve tettebbuatta [araştırmalarda] bulunmuş ve netice tettebbuatlarını bildirir bir (rapor) vermiştir. Ecnebi müttehassısları namına bu neticenin ne kadar haylaz bir şey olduğunu burada söylemeyi bir vazife addederiz. Lakin bu hadisenin esbabını tetkik ettiğimiz zaman da kendimize bir mesuliyet hassası ayırmamamızın imkânı yoktur. Memlekete ecnebi müttehassısı celbininin ayrı bir ihtisas meselesi olduğunu söylesek bilmem ki, her şeyi söylemiş olur muyuz? Bu, elde ettiğimiz neticelerin menfye yakın bir surette gayrikafı olmasında belki pek mühim bir amildir. Fakat ecnebi ihtisasının bu toprakta büyük semereler vermemesinin ikinci bir sebebi daha vardır ki, o da bu gelen zevatı, memleketimizin her meselesindeki vaziyet hususiyesini arz ve izah edecek yardımcılarından mahrum bırakmamızdır. İtiraf ederiz ki, ecnebi müttehassıslarından bazıları, buradan hiçbir şey anlamaksızın adeta bildiklerini de unuttur bir hâlde çıkıp gitmişlerdir. Garp bilgisinin bizdeki adem-i muvaffakiyetine üçüncü bir sebep daha vardır ki, bu milletin umumi seviyesiyle alakadardır. Herhangi bir müttehassıs bir işe başladığı vakit ekseriya kendisine lazım gelen vesaiti bulamamakta ve bu mahrumiyet onu tabiatıyla ümitsizliğe düşürmektedir. Maarif umuru [işleri] için celbettiğimiz Amerikalının yapılacak işlerin azametiyle maarif bütçesinin sefliyeti arasında uğradığı [okunamadı] hayret henüz hatırlardan çıkmamıştır.

Binaenaleyh, ecnebi müttehassısları mevzusu bahsolurken henüz kendi aramızda halledemediğimiz bütün bu müşkülleri bir tarafa atmamız lazım gelir. Aksi takdirde ecnebi ihtisasından beklediğimiz faydayı istihsal [elde etme] ümidi daima inkisara uğrayacak bir hayalden ibaret kalacaktır.

Ecnebi müttehassısları, burada her şeyden evvel kendilerine göre bir faaliyet sahası ve ilimlerini tatbik edebilecek vesaiti hazır bulmak ızdırarındadır.

Yakup Kadri

Garip Bir Hâletiruhiye, 26 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1333. Sayı

İstanbul matbuatı, “psikoloji patalojik”, namını -fena tabiriyle- “ilm-i emraz-ı ruh” noktainazarından gayet vâsi [geniş, engin] bir tetkik ve tettebbu sahası arz etmektedir. Bu ilmin müttehassısları, bahsettiğimiz sahada son derece mühim ve namekşuf [örtülü, kapalı] hadiseler müşahede edip bunlardan bazı yeni düsturlar çıkarabilirler. Ne yazık ki, şimdiye kadar İstanbul matbuatı böyle ilmî bir tetkike tabi tutulmadı; eğer tutulmuş olsaydı, yalnız “psikoloji patalojik” sahasında değil, aynı zamanda “içtimaiyat” [sosyoloji] sahasında da pek kıymetli bazı keşfiyat yapılmış ve bu suretle matbuatın menfi ve marazi vaziyetinden bir faide istihsal edilmiş olurdu. Hâlbuki, biz bunun tamamıyla aksini yapıyoruz. İstanbul matbuatını

selim ve salim bir varlık gibi telakki edip onun tehevürlerine [öfkelenmelerine] tehevürle, iftiralarına müdafaa ile, yalan ve dolanlarına tashih [düzeltme] ve tekzip [yalanlama] ile mukabeleye kalkışıyoruz; hatta bazen aynı cennette[?] kaybolup onunla birtakım siyasi münakaşalara, mübarezelere [çekişmelere] girişiyoruz; yani onun bütün nakısalarna iştirak ediyoruz -tıpkı onun gibi oluyoruz. Bence bu zaafa nihayet verip Babıali matbuatına mensup gazetelerden biri lalettayin [gelişigüzel] herhangi birimize şu veya bu iftirayı mı atmıştır? Buna kızmaktan vazgeçip kemali bitaraf ile [tamamen tarafsızlıkla], iftira hadisesini mücip olan ruhi sebepleri tetkik edelim. Bu gazetelerden bir diğeri, devletin şerefi ve haysiyetini ihlal eder neşriyatta mı bulunmuştur? Kanunlarımızın ahkâmını harekete geçirmezdence evvel bu tecavüzün manevi illetlerini tahlile çalışalım. Yine bu gazetelerin bir başkası tezvir [yalan söyleme, ara bozma] ve nifaka mı alet olmaktadır? Hiddet ve infiali [kıızgınlığı] şöyle bir tarafa atıp elimizi bu tezviratın mucidi olan muharririn nabzına uzatalım ve onu bu cürme [suça] sevk eden ahlak hastalığını teşhise uğraşalım. Ancak bu usul sayesinde ki, Babıali matbuatının ihdas ettiği [ortaya çıkardığı] gayritabii vaziyetin mahiyetini anlar ve tedbirlerimizi ona göre alırız.

Çok safderun [saf] bazı kimseler, Babıali matbuatının bütün taşkınlıklarını hissetmekle beraber, bu matbuatın mutlaka bir davayı müdafî ettiği iddiasındadırlar. Bunlara göre, eğer meclis iyi kanunlar çıkarır, hükûmet doğru iş görürse matbuatın muhalefet cezbesi sükûna yüz tutar ve halkın refah ve saadetini temin eden asar önünde tarizkâr [taşlayıcı] ağızlar er geç sükûta mecbur olur.

Bu nazariyenin ne derece batıl bir şey olduğunu ispat eden hadisat o kadar çoktur ki, bunları birer birer saymak lazım gelse sahifeler ve ciltler dolar. Onun için biz bu hadiselerden yalnız bir tanesini ve en sonuncusunu zikir ile iktifa edeceğiz.

Malumdur ki, İstanbul halkını öteden beri en çok muzdarip eden şeylerden biri de un ve ekmeğin buhranıydı. Babıali matbuatı aşağı yukarı bir seneden beri bu buhranı kendi iddiaları lehine mütemadiyen istismar etmekte ve hükûmet erkânına karşı onu en kuvvetli bir tariz ve tariz silahı gibi kullanmaktaydı. Filvaki, bazı muhtekir [vurguncu] ticariler yüzünden İstanbul'da ekmeğin fiyatları gittikçe yükseliyor ve son zamanlarda, memleketimize buğday ve un ithalatında bulunan harici stoklarda arız [bulaşan] bir müzayaka [darlık, parasızlık] dolayısıyla bahsettiğimiz buhranın gittikçe had [sınır] bir devreye girdiği hiss olunuyordu. Hatta bazı bedbinler [kötümserler] bu sene içinde İstanbul halkının aç kalacağından bile bahsediyordu. İşte, bu mühim meselenin halli için İstanbul mebuslarından bir zat, Yusuf Akçura Bey derhâl teşebbüse başladı, meclis arkadaşlarını bu işe yakından alakadar etti.²³¹

şayanıktadır bir “fıkr-i takip” ile teşebbüsünü intaca [bitirmeye] muvaffak oldu. Elyevm İstanbul’un mebusunun bu muvaffakiyeti sayesinde, İstanbul halkının en büyük ihtiyaçlarından biri tatmin edilmiş oluyor. Fakat ne gariptir ki, şimdiye kadar bu meseleyi hırz-ı can edinmiş [canı gibi saklamış] olan İstanbul matbuatı bulunan çare-i hâl karşısında adeta münfailâne [gücenmiş/etkilenmiş, pasif bir tarzda] bir sükût-i ihtiyar etmiştir [sessizliği seçmiştir]. Bu meseleye dair mecliste cereyan eden müzakerat [müzakereler] kısa bir hulasa tarzında veya alelade bir havadis şeklinde nazarıdikkati celbetmeksizin geçip gitmiştir. Hani, İstanbul matbuatınca ekmek meselesi hayati bir davaydı? Hani, hükûmetin en büyük hıyaneti [?] buna çare bulmamaktı? Hani, millet vekillerinin en büyük günahı zarurete ve açlığa karşı hissiz ve lakayt kalmasıydı? Meğer bunların hiçbiri vaki değilmiş; meğer İstanbul’un ekmek meselesi Beyoğlu’nda bir barda bir dans hadisesinden daha az mühim, daha az alaka-bahş [ilgi çeken] bir şeymiş!

Vâkıâ biz demek istemiyoruz ki, daire-i intihabiyesine karşı en acil vazifesini yapan bir mebus o daire-i intihabiye matbuatının minnet ve şükranlarına mazhar olsun. Günlerce bütün gazetelerin sayfeleri bu zatın resmi ve ismiyle dolup boşalsın. Hayır.. Babıali matbuatından böyle bir civanmertliğe intizarın ne kadar beyhude olduğunu biliriz. Bu matbuat meclis müzakeratında muhalefetkârane bir söz söyleyen veyahut alelade bir nükteyle herkesi güldüren bir mebusun resmini günlerce neşretmekten ve onun hakkında günlerce sitayişkârane [övücü] neşriyatta bulunmaktan üşenmez. Babıali matbuatı, millet vekillerinin sakalıyla, kalpağıyla, püskülüyle pek yakından ve pek hararetle meşguldür.

Fakat, bu mecliste halkın nef’ine [faydasına] bir mesele mevzubahis oldu mu? Bu mecliste müspet bir iş yapıldı mı? Buna dair tek bir söz, tek bir mütalaa [düşünce] neşrine lüzum görmez. Çünkü bu Halk Fırkası’nın, dolayısıyla hükûmet ve devletin lehine bir harekettir. İki bir halk müdafiliğini kendine şiar edindiğini [benimsediğini, ilke olarak kabul ettiğini] söyleyen Babıali matbuatı, bu ekmek meselesinde -hiç değilse- bulunan çare-i hâli münakaşa etmek ve Nurettin Paşa’nın mazbata intihabiyesiyle, “bar” havadisleriyle işgal ettiği sütunlarda bir tanesini bu mevzuyu hasreylemek [ayırarak, vermek] fedakarlığını gösterseydi, kendi menfaati namına daha akılâne [akıllıca] bir harekette bulunmuş olurdu. Babıali matbuatı bunu yapmakla takip ettiği “demagoji” [laf cambazlığı] mesleğinde de muayyen bir sisteme malik bulunmadığını ispat ediyor. Bu şuursuzluk bütün marazi “hâletiruhiye”lerin en mutat [alışılmış] arazından [belirtisinden] biridir.

Yakup Kadri

Şehir Meseleleri, 29 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1336.sayı

Ankara'da inşaat ve imarat arzuları aldı, yürüdü. Düne kadar, bizi ve hükûmeti ancak nazari bir surette işgal eden bu mesele artık canlı ve müteharrik bir haale girmeye başladı. Önümüzdeki sene bütün manasıyla bir "Ankara'nın inşa ve imar senesi" olacaktır. Onun içindir ki, bu mühim işle alakadar olan her fert, kendi mesleği, bilgisi ve vesaiti dairesinde bütün kuvvetlerini, meleke [beceri] ve düşüncelerini şimdiden bu teşebbüsün üzerine teksif etmek mecburiyetini duymalıdır. Zira, Ankara'nın inşa ve imarı lalettayin herhangi bir şehrin inşa ve imarı demek değildir. Bunun takip ettiğimiz siyasi ve millî umdelerle samimi ve derin bir münasebeti vardır. Yeni Türkiye'nin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na "Ankara Türk Cumhuriyeti'nin merkezidir." maddesini koyduğumuz günden itibaren bizim için Ankara meselesi alelade bir şehir meselesinin kat kat fevkine çıkmıştır. Bu madde derinden bir tahlil neticesinde bize şunu ispat eder ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin devam ve bekası merkez hükûmetin Ankara'da bulunmasına bağlıdır. Vâkıâ bu istikrarı temin için daha birçok şeraitin mevcudiyetine lüzum varsa da "Ankara merkez hükûmettir." şartı bunların en başında sayılabilir. En mühim devlet ricalimizden [okunamadı] zat bu hakikate istinat eder ki, son bir fırka içtimanda "Ankara şehri meselesinin her şeyden evvel bir siyaset ve devlet meselesi olduğunu söyledi. Aramızda bunun aksini düşünebilecek hiç kimse yoktur zannederiz. Binaenaleyh, Ankara'nın tanzim ve temdini [medenileştirilmesi] davası mevzubahis olunca, buna bütün milletin lazım gelen ehemmiyeti vermesi ve ve mahalli kaygıların bu büyük endişe karşısında hiç değilse muvakkaten [geçiçi olarak] bir taraf olması icap eder. İşte biz, bu noktadan Ankara şehri meselesine umum [okunamadı] tarafından, layık olduğu kadar ehemmiyet verilmediğine kaniyiz. Memleketin teşebbüs kabiliyetleri bu nokta üzerine kafi bir azim ile asla tekasüf edemiyor. Öyle ki, haddizatında İstiklal Mücadelesi kadar haiz-i ehemmiyet olan bu muazzam iş, döne dolaşa, bütün ağırlığı ile bu şehremanetinin [belediyenin] sırtına yüklendi. Ankara Şehremaneti malum olan kudret ve evsaitine nazaran bu yüke ne dereceye kadar tahammül edecek -daha sarıh tabirle- bu işin altından nasıl çıkabilecektir? İşte, Ankara'nın inşa ve imarına doğru kati adımlar atıldığını hissettiğimiz şu anda bizi düşündüren nokta budur.

Gerçi biliyoruz ki, bu hususta Ankara Şehremaneti hükûmet tarafından azami muavenete [yardıma] mazhar olacaktır. Kendisine devlet bütçesinin [okunamadı] nispetinde [oranında] ikrazâtta [borç vermede] bulunulacaktır. Fakat yukarıdan beri azametini ifadeye çalıştığımız ve bir türlü muvaffak olamadığımız bu mühim işin icra ve ikmaline ne yalnız paraya, ne de yalnız maddi vesaitine mütevakıftır [bağlıdır]. Bu hususta her şeyden evvel,

başı başına icazkâr [herkesi aciz bırakan] bir kudret mahiyetini haiz olan “ihtisas”a muhtacız. Son Türk nesilleri asırlar var ki, şehir inşasının ne demek olduğundan bihaberdir. Hususıyla asri [çağdaş] bir şehrin esasatı [esasları] bizim için bir efsane mevzusu kadar esrarla doludur. Avrupa’nın büyük şehirleri karşısında duyduğumuz his henüz veleh [şaşkınlık] ve hayret hududunu aşmamıştır. Vâkıâ demek istemiyoruz ki, gayemiz; yeis-âver [ümitsizlik veren] bir şûre-zar [çorak yer] olan merkezi Anadolu’nun ortasında herhangi bir Avrupa beldesi gibi muazzam ve mükemmel bir belde kurmaktır. Böyle bir gayenin “hayal-i ham” [imkânsız hayal] ile ne kadar müteradif [eş anlamlı] bir şey olduğunu biliriz. Fakat şu vardır ki, Ankara mutlaka asri ve medeni şeraiti haiz bir şehir olmalıdır. Bugünden derme çatma yapılacak bu şehir, yarın birden daha müterakki [ilerlemiş] ve müreffeh olacağını ümit ettiğimiz müstakbel nesle, onu yıkıp yeniden yapma zahmetini tahmil etmemelidir [yüklememelidir]. Maatteessüf işin başlangıcına nazaran bunun böyle olacağı hissedilir. Zira, şehremaneti su ve lağım tesisatını en son modele göre ikmal etmeden evvel bir süre ev yapmaya karar vermiş gibidir. Ve bu evler aşağı yukarı meclis binası civarındaki o çirkin, bayağı ve ibtidai evkaf evleri tarzında şeyler olacaktır. Avrupa şehirlerinin en ücra amele mahallelerinde bile emsaline artık tesadüf edilmeyen [?] yarı sayfiye [yazlık, kır kesim], yarı dağ köşkeri yarım Türkiye Cumhuriyeti merkezinin şan ve şerefine bir şeyn [kusur, ayıp] îras edecek [sebeplenecek] ve çocuklarımız -eğer o zamana kadar dayanırlarsa- bunları ortadan kaldırmaya ve yerlerine dört, beş katlı apartmanlar yapmaya mecbur olacaklardır. Zira, Ankara ya büyük ve medeni bir şehir olmaya namzeddir [adaydır], yahut alelade bir kaza [ilçe] merkezi çapında kalacaktır. Eğer birinci ihtimal daha kuvvetliyse şehrin esaslarını niçin, şimdiden ona göre hazırlamayalım? Ben bu hususta muhterem arkadaşım Falih Rıfkı Bey’in “asgari Ankara” nazariyesini asla muvaffak bulmuyorum. Türkiye Cumhuriyeti’nin bir merkez hükümeti olacaktır ve ona başlanıyor. Bu teşebbüsün asgarisi, azamisi yoktur. Ya hiçbir şey yapmamalı veyahut yapınca iyi yapmalıdır. Şehremaneti mebus ve memur efendilerin minnet ve takdirini kazanacağım diye oraya buraya ikişer üçer katlı birtakım ırgat evleri kondurmaya başlar ve bu işin adına Ankara’nın inşa ve imarı derse biz buna bir nevi şarlatanlık nazarıyla bakarız.

Bizim en büyük kusurumuz her şeyi oluruna bağlamak itiyadımızdır [alışkanlığımızdır]. “Hiç yoktan iyi ya” sözü adeta atalar sözü meyanına girmiştir. Hâlbuki böyle bir düşünce medeni bir kafanın kabul edemeyeceği kadar batıl ve ibtidaidir. Ankara’nın inşası meselesinde son sözümüz şudur: meydana İstanbul gibi bir şehir kariikatürü, bir şehir leşi çıkarmaktan içtinap edelim. Zira bu nevi şehirler müruruzaman [zaman geçtikçe] ile birer baş belası oluyor. Ne yıkılabiliyor ne yapılabiliyor; ne de ıslah ve imara geliyor.

Yakup Kadri

Darülfünun Müstakil Olmak İçin..., 6 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1343.sayı

İstanbul'da, darülfünuna [üniversiteye] mensup bazı gençlerin herkesçe malum olan hareketleri yüzünden ortaya bir darülfünun meselesi çıktı. Vâkıâ, darülfünun emini [rektörü] İsmail Hakkı Bey, böyle bir meselenin mevcut olmadığını ve mevcut olmaması lazım geldiğini söylüyorsa da biz bunu, maatteessüf mevcut -hem de had bir surette mevcut- telakki etmekten kendimizi alamıyoruz. Evet; bir darülfünun meselesi vardır. Ve bu, yeni bir mesele değildir. Türkiye'deki ilmî müesseselerin bazıları hep bir araya gelip de Avrupalı manasıyla umumi bir darülfünun taslağı teşkil ettiği günden beri meydana, kendiliğinden bir darülfünun meselesi çıkmıştır. Fakat bu mesele çıktığı zamanda memleket öyle bir kargaşalık içindeydi ki, aramızdan hiç kimse buna lazım gelen dikkat ve ehemmiyeti sarfa vakit bulamadı ve darülfünun meselesi bugüne kadar için için kaynayan bir buhran hâlinde devam edip durdu. Eğer beş on talebenin yaramazlığı yüzünden buhran nihayet harice vurdu ve herkesin nazarıdikkatini celbetmeye başladıysa buna memnun olmak lazım gelir; zira, sinsî ve gizli hastalıklar arazi [belirtisi] açık olanlardan daha mühliktir ve hekim herhangi bir uzuv üzerinde kati tedavisini icra için çıbanın tamamıyla teşkilini bekler. Son hadiseler yüzünden ortaya bir darülfünun meselesi çıkmamıştır. Ancak bu hadiseler sayesinde darülfünun meselesi bütün araz ve asarıyla zahire vurmuştur. Yoksa darülfünun meselesini beş on talebenin şurada burada yaptığı bazı rezaletlerden çıktı diye telakki etmek veyahut bunu, darülfünun meselesinin en mühim sebeplerinden biri şeklinde görmek bir darülfünunda kastedilen manayı asla anlamamak demektir. Nitekim, İsmail Hakkı Bey bu tarz telakkiye karşı, bir ilim adamına layık vakar ve gurur ile lazım gelen mukabelede bulunmuştur; muhterem müderris demiştir ki: "Şu veya bu ferdin sırf şahsî ve kendi hesabına olan cüret ve tecavüzünden bütün bir müesseseyi ve onun şahsiyeti maneviyesini lekelemek bu asıl tecavüzün kendisidir. Üç kişinin mesuliyetini üç bin kişiye tahmil etmek isteyenler hakkında şahsen olsun[?] bir hüküm vermekten acizim."

Filhakika darülfünunun muhtarını [özerkini] lüzumsuz veya mazur bulan bazı zevat eğer bu fikirlerinin, bu noktaların isabetini ispat için yalnız malum olan talebe vakalarına istinat ederlerse memleketin irfan hayatına karşı büyük bir haksızlık işlemiş olurlar. Darülfünunun şahsiyeti maneviyesi her şeye rağmen bu vakaların fevkindedir. Zira, vaki olan hadiseler menşe [köken] ve mahiyetleri [nitelikleri] itibarıyla universitaire -yani tabiri caizse- darülfünun değildir. Daha açık söyleyelim; barda cam ve mektepte kafa kıran o zavallı, o avare çocuklar okudukları darülfünundan ziyade yaşadıkları şehrin mahsulüdürler;

temsil ettikleri seyyiat [kötülükler] o şehre mahsus seyyiattır; o şehirdeki yaşama ve eğlence tarzının, o şehirdeki yaşama ve eğlence şeraitinin icabatındandır. Herhangi bir şehirdeki, darülfünunlar kendilerine mahsus bir muhitten mahrumdurlar ve muhtelif mesleklere, muhtelif sınıflara, hatta muhtelif cinslere mensup birtakım mağşuş [karışık] insan kümelerine karışmak, harici hayatın hareketlerine bu kümeler içinden iştirak etmek ızdırarındadırlar, artık bu gençlerden ilim ve irfan müntesiplerine [ilgililerine] has olan ahlak ve etvar [tavırlar] [okunamadı] beklemeye imkân görülemez. Günden güne daha bariz bir surette müşahade edilen ve en ziyade münevver gençler sınıfında göze çarpan terbiye anarşisi [kargaşası, düzensizliği] pek çok kimseleri telaşa düşürmektedir. Fakat bu telaş bizi gençlere karşı bir nevi kışla inzıbatı [disiplini] tatbik etmek fikrine sevk etmemelidir. Dünyanın her tarafında hususuyla darülfünun gençleri -azami hürriyet ve serbestiye maliktirler. Hatta bunlar Almanya’da olsun, Fransa’da olsun, heyet-i içtimaiyenin [milletin] en coşkun, en şakrak, en şetaretli [şenlikli], en gürültücü zümresini teşkil etmektedirler. Fakat bu zümrenin bütün şetaretleri, coşuşları hatta gürültüleri irfan aleminin her türlü kabalıktan ve bayağılıktan muarra-i [temiz, arınmış, çıplak] saf, berrak hevesi ile muhattır. O kadar ki, bu talebe sınıfının külhanbeyliklerinde bile hoşâ giden bir nezahet [temizlik, ahlak temizliği] görülür. Bunlar da genç kızlarla sevişirler; içerler, şarkı söylerler; bazen de aralarında kavga ettikleri olur. Fakat bu sevişmelerde ne bir sulu zamparalık şemmesi [zerre miktarı]; bu içip şarkı söylemelerde ne bir kaba harp zengini taşkınlığı; bu dövüşüp kakışmalarda ne bir dağdan inmiş eşkıya vahşeti vardır. Hulasa, maksadımızı kısa bir tabirle ifade etmek lazım gelirse, diyebilirsiniz ki, darülfünun gençlerinin bütün hareketleri sıkı bir hususiyeti haizdir; yani hep “darülfünun var mı”dır. Bu itibar ile ki, halk hakimiyetinin fevkinde hiçbir hakimiyet tanımayan asırda [okunamadı] cemiyetleri, ilmin velayetini temsil eden darülfünunu ve darülfünunlular sınıfını eski cemiyetlerdeki asilzadegân [soylular,aristokratlar] sınıfı kadr-i imtiyaz [ayrıcalık sahibi] telakki eder. Demokrasilerde yalnız ilmin aristokrasisi gibi bu da halktan uzak, sokaktan uzak şatolar içinde kendine mahsus usulleri, nizamları, adetleri, örfleri hatta kıyafetleri ile mütecerrit [soyutlanmış] bir hâlde yaşar. İşte her memlekette mevcut olduğu söylenen “darülfunun muhtariyeti” [üniversite özerkliği] böyle bir vaziyetin netice-i tabiiyesidir ve bu vaziyet her memlekette olduğu gibi bizde de kendiliğinden tekvin ve tesis itmedikçe, devletin bu müesseseye bahşedeceği “muhtariyet” bir lafızdan ibaret kalır. Bu muhtariyetin alınıp verilmesinden hiçbir şeyi çıkmaz.

Binaenaleyh Türk darülfununu idari ve hükmi muhtariyetini bir hakk-ı müktesep [kazanılmış hak] gibi telakki etmezden evvel, devlet ve memlekete kendi mevcudiyetini -

yukarıda izah ettiğimiz bütün hususiyetleriyle- ispat etmek mecburiyetindedir. Bizde bir darülfunun var mı? Evvela bunu anlayalım sonra bunun muhtar ve müstakil olup olamayacağını düşünelim.

Yakup Kadri

Son Hadiseden Bir Ders, 10 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1346.sayı

Başpapaz Arapoğlu Kosti'nin teb'idi [uzaklaştırması, kovması] yüzünden Yunanistanla aramızda çıkan ihtilaf Avrupa matbuatında, umumiyet itibarıyla bizim aleyhimizde tefsir edilmiştir. Hatta Fransa'nın belli başlı gazetelerinden, kadim dostumuz "Tan" [Le Temps]³bile bu meseleyi mevzubahis ederken bize karşı taşıdığı muhabbeti her vakitki vuzuh ve samimiyetle izhara imkân bulamadı; bir taraftan mağlup Yunanistan'a ihtiyat ve teenni [ileriye düşünerek işleri ağırdan alma] tavsiyesinde bulunmakla beraber diğer taraftan bizi de fazla dürüştlikle [sertlikle] itham eder gibi bir vaziyet aldı. Bu Fransız gazetesinin bütün İstiklal Harbi esnasında Anadolu mücahitleri lehine kullandığı harareti lisan ve bu mücahitlerin mefkuresine karşı gösterdiği hürmet ve alaka hepimizin hâlâ büyük bir rikkatle [incelikle] yâdettiğimiz muazzez [yüce] hatıralardandır. Hatta o zamanlar -Fransa Hariciye Nezaretiyle adeta resmî bir münasebeti olduğu söylenen- bu gazetenin, bize ait meselelerde Fransız siyasetini bile tenkit edecek derecede civanmertlik ve hakikatkolik[?] ettiği olmuştur. Binaenaleyh, her vakitki gibi bu sefer de hakkımızın sarıh ve kati olduğu bu meselede, eski kara gün dostumuzun bize, akropollük [eski Yunan şehirlerinde, en önemli yapıların ve tapınakların bulunduğu iç kale) arkasından hiç de mütebessim olmayan bir çehre ile bakışı oldukça mühim ve düşündürücü hadiselerden biri mahiyetinde telakki edilmelidir. "Mühim ve düşündürücü" diyoruz; yani bu hususta mutad olan teessür ve teehhür kelimelerini kullanmaktan içtinap ettiğimizi [sakındığımızı] söylemek istiyoruz.

Zira, diğer Avrupai refikleriyle beraber "Tan" gazetesinin de, başpapaz hadisesinde bizi bir dereceye kadar haksız bulması, olsa olsa -bütün Avrupa matbuatının değil, fakat-

³ Berthe Georges Gaulis (1870-1950), "Le Temps" gazetesi muhabiri olan eşi Mösyö Georges Gaulis'le beraber İstanbul'a ilk defa 1896 yılında gelmiştir. İstanbul'da bir de kızları dünyaya gelen Gaulis çifti, burada 1912'ye kadar kalmışlardır. Aynı yıl eşinin ölmesi üzerine İstanbul'da sıkıntıya düşen Berthe Georges Gaulis, gazeteciliğe başlamış ve bu alanda kısa zamanda ün kazanmış ancak Birinci Dünya Savaşı başlayınca Fransa'ya dönmek zorunda kalmıştır (Güven, 2005, s.117). Berthe Georges Gaulis, Millî Mücadele döneminde gazeteci olarak 21 Eylül 1919 tarihinde Anadolu'ya gitmek amacıyla İstanbul'a gelmiştir. Bu amacını gerçekleştirmek için, İstanbul'da çeşitli temaslar kuran Gaulis, Tevfik Rüştü (Aras) Bey ile görüşme imkânı bulmuş ve ona; Millî Mücadele hareketini haklı bulduğunu, bu yüzden Türk davasını gazeteci olarak dünyaya duyurmak istediğini, ancak bu hususta daha geniş bilgiye sahip olabilmek için Anadolu'da milliyetçi liderlerle görüşmesi gerektiğini belirtmiştir. Tevfik Rüştü Bey, bunun üzerine kendisine yardımcı olmuş ve böylece Madam Gaulis, trenle Eskişehir'e gitmiş ve Eskişehir yakınlarındaki bir köyde Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ile görüşmüştür. Gaulis'i, Ali Fuat Paşa ve emrindeki subayları Anadolu'da Yunan mezalimini görmesi için savaş bölgesinde dolaştırmışlardır (Güven, 2005, s.117- 118).

“Tan” gibi Türk muhibbilerinin [dostlarının] bu meselede bizim tarafımızdan lazım geldiği kadar tenvir edilmemelerine atfolunabilir. Gerçi Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin Yunanistan’a verdiği cevabı nota [muhtıra] davanın nevi ve mahiyeti hakkında yazılıp söylenebilecek şeylerin en bariz ve en kuvvetli bir ifadesi ise de, herhangi bir hakikati daima diplomatın lisanın haricindeki vasıtalarından öğrenmek itiyadıyla müellif olan efkârıumumiye, cihan-ı efkârıumumiyesi, bunun karşısında da lazım gelen kanaat ve etminanı gösteremez ve gösterememiştir. Şüphesiz, bazı işlerde ve hususuyla siyasi propaganda usullerinde bizden pek çok ziyade mahir [yetenekli] ve faal [etkin] olan Yunanlılar Garp efkârıumumiyesine nasıl hitap edileceğini ve bu efkâr üzerinde ne gibi tesirlik nafız [delip geçen] olacağını bizden iyi biliyorlar. Onların, bize, bu sahadaki tevfiklerini inkar etmemeliyiz, Harb-i Umumi’yi müteakip Yunan politikasının bu silahı ne kadar büyük bir muvaffakiyetle istimal ettiği ve bu sayede, birçok mesailde [sorunlarda] bizi ne kadar müşkilata soktuğu elan hatırımızdadır. Elyevm, Türk silahları önünde şerefini, siyasi nüfuzunu [kuvvetini], maddi ve manevi kuvvetlerini kaybetmiş bir hâlde bulunan mağlup Yunanistan, yeniden baş kaldırmak için değil -fakat aleme karşı mümkün mertebe canlı görünmek için var kuvvetiyle elinde kalan bu son silaha, propaganda silahına sarılmıştır.

Ne yazıktır ki, dün olduğu gibi bugün de, bizim en az ehemmiyet verdiğimiz gibi ve hatta belki bir parça da müstahkar bulduğumuz [küçük gördüğümüz] silahlardan biri budur. Dün olduğu gibi bugün de Anadolu Ajansı’nın sesi veyahut alelumum Türk matbuatının sadası, kendi memleketimizin hudutları haricine çıkabiliyor mu, çıkamıyor mu? Bundan haberdar bile değiliz ve bekliyoruz ki; aramızda hak bildiğimiz, hakikat telakki ettiğimiz mesail, kendi kendisine cihan tarafından da aynı telakkiye mazhar olsun, dünyevi hususuyla siyasi hadiselerde böyle icazkâr bir kudret tevehhüm etmek gafletinin fevkinde bir şey, adeta bir safderunluktur. Avrupa’nın en hesabi [hesapçı] ve en realist bir milleti olan Almanların Harb-i Umumi’de propagandaya verdikleri ehemmiyet, bu hususta sarf ettikleri paranın ordu techizatı masarısının hiç değilse onda ikisini teşkil etmesiyle sabittir.

Binaenaleyh, bu son hadise münasebetiyle Avrupa matbuatının, bize karşı aldığı tavır ve vaziyetten şu dersi çıkarmamız lazım gelir ki, genç Türkiye Cumhuriyeti ne kendi şahsiyetini, ne de iktida ettiği [örnek aldığı] millî prensipleri henüz cihana tanıtmaya muvaffak olamamış ve Osmanlı saltanatının enkazı üstünde yeni doğan bu ziyadar [ışıklı] varlık etrafını muhat toz ve duman tabakalarını yarıp çıkamamıştır. İlim bize yine eski gözlerle bakmakta ve Türkiye Cumhuriyetini münkariz [yok edilen, yıkılan] Osmanlı saltanatının tebdil-i kıyafet etmiş bir devamı suretinde görmektedir.

Bu müthiş ve tarihî hatayı tashih etmek hepimiz için bugünün en mühim ve en müberrem [kaçınılmaz, çok gerekli] vazifelerinden biridir.

Yakup Kadri

Yunanistan'ın Son Teşebbüsüne Dair, 11 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1347.sayı

Dışarıdan aldığımız haberler bize, Yunanistan'ın Cemiyet-i Akvam'a [Milletler Cemiyeti'ne] müraacata karar verdiğini bildirmektedir. Vâkıâ şu saate kadar buna dair resmî hiçbir malumata malik bulunmuyorsak da herhâlde Yunanistan'ın, başpapaz hadisesi dolayısıyla kendi kendine atıldığı çıkmazdan nitekim Büyük Millet Meclisi'nin dünkü celsesinde [oturumunda], Hariciye Vekili Şükrü Kaya Bey'in Denizli Mebusu Haydar Rüştü Bey'e verdiği cevapta böyle bir teşebbüsün hukuki ve siyasi mahiyetine dair bazı mütalaalar [düşünceler, yorumlar] dermeyan edilmiştir [ortaya konulmuştur]. Hariciye Vekilimiz Yunanistan'ın, Cemiyet-i Akvam nizamnamesinde münderiç [yer alan] bulunan bir maddeden istifade etmek, yani bu madde ahkâmını harekete getirmek niyetinde bulunduğunu ihsas etmiş ve bu maddenin bizimle Yunanlılar arasında hadis olan meseleye zerre kadar taallük etmediğini söylemiştir. Bu madde nedir? Bu madde Cemiyet-i Akvam teşkilatının vezâifini tespit eden maddelerin on birincisidir ve bunun ahkâmına göre "Her harp veya harp tehlikesi cemiyet azasından birine doğrudan doğruya taallük etsin, etmesin, mutlaka cemiyetin heyete-i umumiyesini alakadar eder ve böyle bir vaziyet karşısında, cemiyetin sulh-i millî [millî barış] fiilen sıyanete [korumaya] has tedbiri ittihaz eylemesi [alması, gerekeni yapması] lazım gelir."

Patrik meselesinde Cemiyet-i Akvam, kendisini böyle bir vaziyet karşısında mı hisseder? O Cemiyet-i Akvam ki, "Korfu" işgalini İtalya'nın; Mısır hadisesini İngiltere'nin Umur-u Dahiliye'sinden [iç işlerinden] addetmek suretiyle bu maddenin herhangi bir devlet hesabına suistimal edilmesinin önüne geçmişti. Filvaki, eğer Cemiyet-i Akvam milletler ve devletler arasında tahdis eden her meselede bir hâl-i harp kokusu sezip (11)inci madde cihazını [aygıtını] harekete getirmeye kalkışacak olsaydı, sulh için bu maddeden yeğlenen faide yerine birçok mühlik zararlar vuku bulabilirdi. Nitekim Hariciye Vekilimiz, dün Millet Meclisi kürsüsünden bu noktayı ve bu noktanın ihtiva ettiği mahzurları da gayet sarîh ve kati misallerle izah etmiştir ve hulaseten demiştir ki: "Yunanistan'ın eserine iktifa etmek lazım gelse, yarın bu devletin, öbür gün şu devletin "11"inci maddeye istinaden ortaya mütemadiyen [sürekli] bir harp tehlikesi çıkarması işten bile olmayacak. Ve bu suretle sulh alim [?] mütemadi bir tezvîr ve nifak cihazının üstünde sallanacaktır."

Bereket versin ki, deruhte ettiği [üstlendiği] insanı vezaifin bütün mesuliyetini hisseden “Cemiyet-i Akvam” şimdiye kadar bu madde ahkâmını tatbika hiç lüzum görmemiştir. Ve bizce Yunanistan’ın bu husustaki müracaatını da bugüne kadar vuku bulan diğer müracaatlar gibi gayr-i vârit [hatıra, akla gelmez düşünülemez] telakki edeceğine şüphe yoktur. Zira, Korfu işgalini İtalya’nın ve Mısır hareketini İngiltere’nin Umur-u Dahiliye’sinden addeden bir cemiyetin İstanbul’daki papaz meselesine siyasi ve beynelmilel bir mahiyet verebileceğini düşünmek ancak marazi bir vehme [kuruntuya] delalet edebilir. Şimdiye kadar birçok defalar tekrar ettik ve yine tekrar ederiz ki Patrikhane işi Türkiye Devleti için tamamıyla dahili bir meseledir ve buna siyasi bir şekil vermek, Türkiye’nin istiklaline ve tamamiyet [tamlık] mülkiyesine [devlet yönetimindeki sivil görevliler sınıfına] karşı bir tecavüzdür. Dün, birtakım kuyut [kayıtlar] ve şurut [şartlar] altında yaşayan Osmanlı Devleti’nin, Moskof İmparatorluğu’na bile güç müsaade ettiği böyle bir müdahaleyi, iradesine sahip genç, kavi ve muzaffer bir Türk Cumhuriyeti mağlup ve bitkin Yunanistan’a asla müsaade edemez. Binaen aleyh, bu hakikati hiç değilse kendi başından geçen acı tecrübelerle pek iyi bilmesi lazım gelen Yunanistan Cemiyet-i Akvam’a, olsa olsa diğer bir meddeye istinaden müracaat edebilir; bu da , Yunan matbuatının birçok defa tekrar ettiği “Muahedattan [antlaşmalaradan] münbeis [doğan] vecâibe riayeti temin” maddesidir. Çünkü Yunanistan’ın iddiasına göre İstanbul’da bir Ortodoks kilisesi başpapazlığı makamının kabul ve ipkası [önceki durumunda bırakması] Lozan muahedesi ahkâmınca tespit edilmiş ve Türkiye Devleti bu ahkâmı riayete mecbur tutulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, hiçbir zaman bunun ahkâmına mugayir bir harekette bulunduğunu hissetmemiştir. Arapoğlu Kosti’nin mübadele ahkâmı mucibince ve bir Yunanlı sıfatıyla Yunanistan’ına azami hiçbir suretle başpapazlığın ilgası demek değildir. Türk tabiiyyetindeki Ortodokslar istedikleri zaman giden Yunanlının birine Türk tabiiyyetinde bir diğerini Patrik intihap edebilirler ve Türk hükûmeti böyle bir harekete karşı koymayı asla hatrından geçirmez. Fakat mübadeleye [değişime] tabi bir Yunanlının behemehâl [kesinlikle] Patrik makamında ikasını talep etmek küstahlığına bütün şiddet ve asabiyetle muarız [karşı çıkan] ve muhaliftir. Demek oluyor ki, bu kadar sarih bir vaziyet karşısında Yunanistan’ın güya ortada hukuk-ı düvel [devletler hukuku] kavaidini [kurallarını] muhal [imkânsız] siyasi bir mesele varmış gibi Cemiyet-i Akvam’a müracaati (kelimenin bütün kuvvetiyle) mantıksız ve bimana bir harekettir. Hususıyla Cemiyet-i Akvam’ın hukuki bir müessese olduğunu hatırlarsak bu hareketin adına bir nevi (gaf) demekten başka söyleyecek söz bulamayız.

Millî Bir Ziya, 15 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1350.sayı

İstiklal Mücadelesi dâsitanının en genç ve en müheyyiç kahramanlarından birinin, Ardahan Mebusu Halid Paşa'nın, malum olan dil-hıraş [çok acıklı] şerait dahilinde ölümü, yalnız mensup olduğu zümre için değil, yalnız kendisiyle silah ve mefkûre arkadaşlığı edenler için değil, bütün Türk vatanı ve Türk vatandaşları için tesellisiz bir matemdir. Genç kahramanın camit [cansız] ve nâkâm [nasipsiz] cesedini müebbeden aguşuna almaya hazırlanan toprak, onu, bugüne kadar kim bilir kaç defa yaralı ve mühteliç bir pars gibi kendi üstünde titrerken gördü ve kim bilir kaç defa coşkun damarlarından fişkırarak asil ve kaynar kanın kendi sinesine doğru aktığını hissetti. Ne Kafkas Dağları'nın ücra tepelerindeki kaypak karlar; ne Cenup hudutlarımızın ötesinde uzanan yâbis [kuru] çöllerin oynak kumları; ne mübarek Sakarya'nın avare suları; o şeyda vatan fedaisinin kanıyla bu fedakar toprak arasındaki mütemadi ulaşmaya mâni olamadılar. Kah Rus şarapnellerinin kasırgası, kah Ermeni kurşunlarının yağmuru, kah Yunan toplarının burası içinde vuku bulan bu ihtiraslı kan ve toprak düğünü nihayet dost elinden çıkmış bir kaza kurşununun son darbesiyle dünyanın en haile-âmiz [facia, trajik olay] zifaflarından [gerdeklerinden] birine müncer oldu [sürüklendi, vardı]. Bilmiyoruz, ama toprak onu bağrına alırken bir zamanlar o; toprağın üstüne titrediği gibi titreyecek midir? Bilmiyoruz, mezar denilen karanlık ve ratib [taze, nemli] çukurun içinden bir ses onun için figan edecek midir? Fakat, bizim kalplerimiz bu feci akibet karşısında bir hazan yaprağı gibi raşe-dardır [titreyendir]. Ve mevcudiyetimizin derinliklerinden kopan feryat kendisini ifade edebilecek bütün kelimeleri ve cümleleri parçalamaktadır.

Kaza ve kaderin en müthiş cilvelerinden birini teşkil eden bu ölüm vakasına dair ne söyleyebiliriz? Diyoruz ki, Halid Paşa kendi hasta asabının kurbanı olmuştur; diyoruz ki, dimağı bir ihtilal onu yok yere, mevtin kucağına atmıştır; gerçi merhumu yakından ve eskiden tanıyanlarca bu hakikatin hayret-âver ve esrar-âmiz bir tarafı yoktur. Fakat bu; faci ve hevli-âmiz [korkutucu] bir hakikattir. Ve bunu bir tabip gözüyle tıbbi bir hadise gibi telakki etmek elimizde değildir. Hususıyla Halid Paşa'nın başında esen ve akibet bir feveran ile nihayet bulan buhran rüzgarının birkaç zamandır, herkesin nazarıdikkatini celbedecek bir bedahatle esmekte olduğunu ve buna rağmen aziz hasta hakkında lazım gelen şefkat ve siyanet tedbirlerini almakta ihmalkâr davrandığımızı düşünecek olursak bu teellümümüze vicdan azabına benzer bir meraret [acılık] karışmamasına imkân bulamayız.

O dilbaz faciadan sonra merhumun etrafında bulunanları ilk yoklayan his mutlaka bu olmuştur. Lakin kaza ve kaderin gözü bağlıdır, derler ve bunun manası, mutlaka makdur

[kader icabı] olan şey yaklaşırken basiretimiz bağlanır demektir. Yazık ki bu basiret bağlanışının en acıklı kurbanlarından birisi de merhumun pek aziz dostu Afyon Mebusu Ali Bey olmuştur. Halid Paşa'yı kavrayan buhranın son feveran dakikasına kadar sükûn ve emniyeti muhafaza eden ve bu feveranı kendi eliyle bastırmaya çalışan Ali Bey, bu safdilane hareketini pek pahalıya, bütün kalbi ve bütün maneviyatı pahasına ödemiştir. Filhakika, eğer mümkün olsa da biçare Afyonkarahisar mebusunun kalbine baksak görürüz ki, bu kalp o faciadan sonra, günde yüz kere yaralanıp kanamaktadır. Bu itibarla diyebiliriz ki vuku bulan hadisetin iki kurbanı vardır: bunların ikisi de aynı ızdırabı çekmiş, aynı ölümle pençelenmiş. Yalnız biri ebediyette sükûn bularak gitmiş; diğeri daimi bir yara, daimi bir azap ile içimizde kalmıştır. Onun içindir ki bize, gidenden ziyade kalana acımak lazım geliyor. Zira, şimdiye kadar mertliği, vefası, memlekete ve arkadaşlığa fart-ı merbutiyeti [aşırı bağlılığı], ahlak ve seciyesinin nezaheti [ahlak temizliği] ile maruf, Ali Bey gibi bir zatın velev ki müdafaa-ı nefis suretiyle olsun en yakın dostlarından birinin ziyanına sebep oluşu teselli kabul etmez bir elemdir ve bu elem, şimdiye kadar birçok düşman kurşunuyla delik deşik olmuş mübarek bir vücudun nihayet, kendi safındaki bir kardeş kurşunuyla devrilişi manzarası göz önüne getirilince, adeta herhangi bir insan asabının tahammül edemeyeceği bir şiddet ve ehemmiyet kesbeder. Binaenaleyh, Ardahan kahramanı Halid Paşa'nın hatırasını hürmet ve ızdırap ile yad ve tebcil ettiğimiz [yücelttiğimiz] şu anda, aziz ölünün mensup olduğu aileye, dahil bulunduğu meclise ve bir zamanlar en yüksek şereflerine iştirak ettiği orduya beyan-ı taziyet etmezden evvel suret-i zahirede onun sebab-i mevti gibi görünen bedbaht arkadaşına sabır ve metanet temenni etmeliyiz.

Yakup Kadri

Hesap Günü Gelmiştir, 25 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1359.sayı

“Genç” isyanı, Türkiyede'ki büyük inkılap hamlesinin sarp ve çetin merhalelerinden biridir. Fakat dün, yine bu sütunlarda arkadaşımız Hamdullah Suphi Bey'in dediği gibi mayası, Türk milletinin en taze, en ceyyit kanıyla yoğurulmuş inkılapçı neslin senelerden beri tırmandığı yokuş burada kesilmiş değildir. Arkamızda henüz dumanı tüten İstiklal Mücadelesinin bazı safahatine [evrelerine] bakacak olursak görürüz ki, bu mücadeleyi yayanların akla hayret veren hamleleri daima maruz kaldıkları hayret-bahş [hayret veren] müşkilat nisbetinde artmış ve alemin gözünü kamaştıran mesut neticeye, ancak birook derin uçurumlardan atlayarak, birçok çıkmazlara başvurarak, kah zulmet, kah ateş ve kah kan içinden vusul kabil olmuştur.

İstiklal ve istihlas tarihimizin hututundaki [çizgilerindeki] bu mühlik ve mehip îvicaclar [çarpıklıklar] aynıyla inkılap tarihimizin ana hatlarında da meşhut olacaktı [görülecekti]; bu mukadderdi. Bunun içindir ki Cumhuriyet Fırkası'nda ve bu fırkanın hükûmetlerinde hakim olan his, inkılap devrinin kolaylıkla ve tamamıyla kapanıp bittiği zemininde değildi. Memleketi kurtaran cumhuriyet rejimiyle vatani mahveden mutlakiyet idaresi arasında henüz tesviye olunmamış hesaplar vardır; bazı kimseler Osmanlı İmparatorluğu yıkıldı, gitti, dediler. Filvaki Osmanlı İmparatorluğu yıkıldı, gitti. Fakat genç Türkiye Cumhuriyeti'nin sinesindedir. Bu enkaz, lime lime geldikten sonra her dilimi yine kendisine mahsus bir hayat ile kımıldamakta devam eden bir canavar cesedinin parçaları gibi, müteharrik, muhteliç döküntülerden müteşekkildir, bunların her biri ayrı bir emele kıvrılmakta, sürünüp yürümekte ve yılanlar gibi ayaklarımıza dolanmak için fırsat beklemektedirler. Bu fırsat nedir? Bu fırsat bizim bir gaflet anımız, bir zayıf ve tereddüt dakikamız, bir müsamaha ve müsaade saniyemizdir. Bu itibardır ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin idare gemlerini ellerinde tutanlar “teyakkuz” kelimesini ve bunun ifade ettiği vasi, şamil manayı kendileri için en birinci düstur hareket ittihaz etmişlerdi. “Etmişlerdi” diyoruz. Etmedikleri zaman da olmuş mudur? Eğer önümüzde bir Şeyh Sait Hadisesi olmasaydı, bu suale kemal-i katiyetle “hayır!” cevabını verirdik. Fakat hadise bütün fecaatiyle ortadadır. Ve bunun tekvininde kendimiz için de ufak bir mesuliyet hissesi bulmamamızın imkânını göremiyoruz. İtiraf etmelidir ki, bu memlekette “inkılap” kelimesi telaffuz edildiği günden beri bir irtica kelimesi de vücut bulmuştur. Vâkıâ bu kelime hiç bir yerde sarahaten [açıkça] söylenmemiştir. Lakin habîs [okunamadı] gibi mütemadiyen havalarda dolaşmıştır. Kalplere ve dimağlara sokulmuştur; gecelerin zulmetinde birçok kanlı rüyaların mihveri [merkezi] olmuştur; manevi cinayet ve vatani hiyanet namına ne varsa kuvvetini, saikini bunda bulmuştur.

İnkılabın ilk günlerinden beri şu veya bu vesile ile bir irtica tehlikesinden bahseden bazı imanlı inkılapçılara bir vehmin esiri nazarıyla bakanlar, o heyulanın yeşil yapraklı bir asi kafilesi hâlinde bir vilayetten çıkıp diğer bir vilayete doğru yürüdüğünü gördükleri zaman acaba ne düşünmüşlerdir? Haddizatında belki elle tutulmaz, gözle görülme bir heyuladan başka bir şey olmayan irtica, burada yeşil yapraklı bir asi kafilesi, şurada bir kan ve ateş kaynağı, orada bir zelzele hâline inkılap etmek için bizim müsaademizi beklemez ve bize evvelce haber vermeyi düşünmez. Fakat bir inkılap devrinin tarihî mesuliyetini omuzlarında taşıyanlar onu henüz taazzuv ve tecessüm etmeden [gelişmeden ve canlanmadan] merhametsizce boğmasını bilmelidirler.

Bu noktadan bakıldığında Cumhuriyet Halk Fırkası hükûmeti biraz geç kalmış olmakla beraber, “Genç” İsyanı’nın tenkili [uzaklaştırması] için aldığı son tedbirlerin şiddet ve katıyetle şimdiye kadar kaybedilen zamanı kazanmış sayılabilir. Yalnız hükûmetten şunu rica ederiz ki, “Genç” patlak veren irtica tehlikesi ihtimali memleketin her tarafı için aynı derecede vardır. Zira, işaret ve emareleri hemen her yerde aynı vuzuh ile meşhûr olmaktadır. Dini, beldeye intihabatına kadar karıştıran ve Büyük Millet Meclisine dini mücahide için mebus gönderen vilayetlerimiz “Genç”ten ve “Dersim”den çok uzaktır.

Makalemizin iptidalarında söylediğimiz gibi Osmanlı İmparatorluğu’nun Türkiye Cumhuriyeti’ne miras bıraktığı gayri memnunlar sınıfı o imparatorluk haritasının hemen her noktasında aynı gemide mevcut bulunmaktadır. Bunlar bugün din, yarın mezhep ve tarik gibi mukaddesatı alet ittihaz ederek, öbür gün başka sebeplere istinat eyleyerek ve içlerindeki adavet ve ihtirası daima birtakım iğreti kisvelere bürerek bizim karşımıza çıkacaklar; memleketin refahı, tekamülü, saadet ve selameti yolunda attığımız adımlarda bize engel olmaya çalışacaklardır. Şeyh Said vakasına bu esaslı illetin avarızından [engebesinden] biri nazarıyla bakmak lazım gelir. Parmağımızı asıl yaranın kendisine bastığımız zaman hissederiz ki, bu yara derindir, geniştir, kuyu kadar derin, bir uçurum kadar geniştir. Ve birtakım basit tedbirlerle, tedavilerle kapanması imkân haricindedir. Onun için diyoruz ki, her şeyden evvel çürümüş ve çökmüş Osmanlı İmparatorluğuyla genç Türkiye Cumhuriyeti arasında kati bir tasfiye hesap yapmak lazımdır. Bu tasfiye, hakiki ve cezrî [köklü] bir iftirakın mebde-i olacaktır ve Şeyh Said’in Dersim dağlarına doğru çıkardığı nida, bize bu anın geldiğini haber vermektedir.

Yakup Kadri

Fazilet ve Demokrasi, 10 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1370.sayı

Eski müverrihlerce [tarihçi] meta [mal, eşya] olan bir tasnif ve tarif vardır. Bu tasnif ve tarife göre muayyen bazı idare ve devlet şekillerine şu vasıflar verilmiştir; hükûmet-i mutbika [sürüp giden, devam eden hükûmet] “gurur” üzerine müessistir; hükûmet-i meşrutanın şiarı “aklıselim”dir; demokrasi ise yalnız “fazilet”le yaşayabilir; esası ve gayesi yalnız “fazilet”tir.

Nedendir bilmiyorum; memleketimizde vuku bulan son hadisat karşısında, sırf bir vatandaş sıfatıyla düşünürken, çok eskiden okuduğum bu nazariye birdenbire hatırıma geldi ve gözüm önünde bu güne kadar hiç farkına varmadığım bir kıymet ve ehemmiyet keşfetti. Diyebilirim ki, ben buna, şimdi adeta lâyetegayyer [değişmez] bir düstür nazarıyla bakıyorum

ve hakikaten halk hakimiyeti prensiplerine; elle tutulabilecek kadar müspet, muayyen bir mesnet ararken eski müverrihin “fazilet” dediği esastan başkasını bulamıyorum.

Vâkıâ devrin avam-firib [halkın hoşuna gidecek şekilde hareket edip halkı kandıran kimse, demagog] politikacıları bir tarifi pek nakıs ve kendi emelleriyle muarız [karşı koyan] bulacaklardır. Zira, bunlar her ne suretle ve her ne [okunamadı] olursa olsun, iş başına geçip hüküm sürmek arzusunda olduklarından, halk hakimiyeti namına halka birçok cazip vaatlerde bulunmayı ve ikide bir halkın haklarını, menfaatlerini temine çalışmaktan başka bir gaye tanımadıklarını söylemeyi yegane muvaffakiyet vasıtası telakki ederler. İşte, onun içindir ki, birçok haris demagoglara göre “demokrasi” munhasıran ammenin menafiini [yararlarını, faydalarını] sıyanet eden [koruyan] bir idare şeklidir. Lakin mutlakiyetten meşrutiyete, meşrutiyetten komünizme kadar hangi şekl-i idare vardır ki, hiç değilse prensip itibarıyla, bu “ammenin menfaatini sıyanet” umdesini programının başına geçirmez? “Halkın hukuk ve menafii [yararları] aleyhine hareket etmek istiyorum” diyen hangi hükümdardır? Hangi hükümet reisi, dünyanın hangi tarafında “benim maksadım halkın aleyhine yürümektir.” hezeyanını [sayıklamasını, saçmalamasını] söylemiştir? Binaenaleyh, bir tarz-ı idareyi tarif ederken onun “menafiumumiye”ye [kamu yararına] mugayir [aykırı] bir esas üzerine ve öyle bir maksatla kurulabileceğini düşünmek -hususıyla nazariye sahasında- asla varit olamaz [geçerliliği yoktur, düşünülemez, olası değildir]. İkinci Abdülhamit bile, kim bilir kaç defa Türk milletinin menafiini koruduğuna zahip olmuştur. Kim bilir, bu zehabını [sanısını] kaç defa masum kanıyla yazılmış iradeler [okunamadı] açıkça beyandan çekinmemiştir. İşte, bundan dolaydır ki, herhangi bir iradeyi şekliyle ve ismiyle değil, onda hakim olan ve onu harekete getiren ruh ile muhakeme etmek lazım gelir. İnsanlar öyle demokrasiler görmüşlerdir ki, en zalim hükümdarların ika edebilecekleri [meydana getirebilecekleri] en büyük zarar bunların tevlit ettiği [doğurduğu, sebep olduğu] mazarrat [zarar] yanında hiç kalmıştır. Bunlar ne biçim demokrasilerdir? Bunlar bir kişinin tahkim ve tecebbür [kibir, güç] arzusu yerine yüzlerce kişinin tahkim ve tecebbürüne meydan açan, başıboş, inzibatsız ve ihtiras, haset ve nifak içinde kaynayan dalaletzede demokrasilerdi. Hepsinin akıbeti ne oldu biliyoruz. Kimi cemiyet aleyhine fertlere verdiği namahdut hürriyet yüzünden istiklalini kaybetti; kimi daimi didişmelerden tâb ü tuvanı [gücü, kuvveti, takatı] kesilerek bezgin ve zebun [güçsüz, zayıf, aciz] en müstebit [zorba] hükümdarların zincirine boyun uzattı.

Tarihin kemal-i vuzuh ile kaydettiği bu misaller önünde samimi bir demokrat için hiras [korku] ve endişe ile raşedar [titreyen] olmamak kabil midir? Bizim, avam-firiblerle [demagoglarla], hürriyet, hak, adalet kelimeleri muhtekirleriyle [vurguncularıyla]; daima

bulanık su kenarında dolaşan fırsat düşkünü politikacılarla sözümüz yoktur. Fakat halkın saf ve temiz ekseriyetine [çoğunluğuna] şunu söylemek istiyoruz ki, halk hakimiyetinin en müthiş düşmanları, demokrasi prensiplerini kendi lehlerine istismar eden imansız mürşitlerle, mürâi [ikiyüzlü] hürriyetperverlerden başka kimseler değildir. Ve bunların en çok kaynaştığı taaffün [kokuşma, bozulma, çürüme] mihrakları [odakları, merkezleri] ahlaki inzibattan mahrum kalan demokrasilerdir. Binaenaleyh hakimiyetilliyeyi tehdit eden tehlikeler, diyebiliriz ki, yine onun içinden çıkar ve bu mukaddes müessesenin manevi hıfzıssihhasında [sağlık bilgisinde, sağlık önleminde] bir dakikalık ihmal, bir dakikalık teseyyüp [kayıtsızlık, tembellik], tahmin ve hesaba sığmaz birçok mühlikin hep birden baş göstermesi için kafidir.

İşte, bugün karşısında bulunduğumuz hadisat, bizce, böyle manevi bir hıfzıssihha kavaidine riayetsizliğimizden neşet etmiştir [kaynaklanmıştır]. Çünkü bu isyanların ve iğtişâşların [kargaşanın] manevi bir anarşiden başka hiçbir alametifarikası [ayırıcı özelliği] görülmemektedir. Genç Cumhuriyetimizden ne isteniyor? Şikayetlerine sebep olan şey nedir? Daha düne kadar ecnebi istilasının taraf taraf [çeşitli yönlerde, her tarafta] kastediği [baskıladığı], kavurduğu bir vatani halasa ve selamete isal edenlere karşı bu hiddet ve bu [okunamadı] saikası ne olabilir? Bu, henüz vuzuh ile anlaşılamayan bir keyfiyettir ve daima böyle kalacaktır. Çünkü, bu birtakım muzlim ve kör ihtiraslarla mukaddes ve şuurlu emellerin ezeli mücadelesinden başka bir şey değildir. Vâkıâ, er geç nur zulmete galebe çalacaktır, diyoruz. Fakat Türk yanında daima zulmet mevcut olacaktır. Bunu asla hatırdan çıkarmamak lazım gelir. Bu sütunlarda her vakit yazdığımız gibi bugün de tekrar ederiz ki, binbir beladan artakalan bu vatanda hür yaşamak, yayılmak ve mesut olmak hakkı herkese seyyanen [eşit olarak] bahşedilemez; buna müstahak olanlar ve olmayanlar vardır, bunu vatan aleyhine suistimal edenler vardır. Bunu, bir hırsın veya bir iştihanın [iştahın] tatminine alet ittihaz edenler [sayanlar, olarak görenler] vardır.

Kuvvetli demokrasilerde fikir ve vicdan hürriyeti yalnız fikri ve vicdanı olanlara verilir ve başa geçmek hakkı yalnız fazilet ve feragat sahiplerine aittir.

Yakup Kadri

Sefarethaneler Meselesi, 18 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1377. Sayı

Bilmem ki, buna bir mesele nazarıyla bakmak lazım veya caiz midir? Ankara Teşkilat-ı Esasiye Kanunundaki [1921 Anayasa'sındaki] maddeimahsusa ile Türk Cumhuriyeti'nin Merkez Hükûmeti olduktan sonra, devletlerin, Türkiye'nin hangi şehrinde temsil edilebileceklerini düşünmek ve bhusus bunu bir münakaşa zemini yapmak ne dereceye kadar

doğru olabilir? Fakat bu oldu. Hatta yalnız diplomasi mahfilinde [toplanma yerinde] ve sefarethaneler [elçilikler] muhitinde değil Türk matbuatında ve belli başlı Türk ricali arasında bile gelmiş ve gelecek sefirlerin İstanbulda mı kalmaları, Ankara'ya mı gitmeleri lazım geldiği hakkında birçok mütezzad [zıt] fikirler dermeyan edildi [ileri sürüldü, ortaya konuldu]. Bazıları, bunu bir "konfor" meselesi addetti; bazıları buna bir siyasi teamül [gelenek] nazarıyla baktı -hatta öylelerimizde oldu ki sefer [okunamadı] Ankara'yı teşriflerini iltizamda bir nezaketsizlik şeması istişmam etti [sezdi]; bunlar: "Sefirlere Ankara'ya gelin; diyorsunuz. Fakat Ankara'da sefarethane olabilecek bir tek bina var mıdır? Şehrin yollarını kafi derecede açabildiniz mi? Sıtma membaı bataklıkları kuruttunuz mu? Su taksimatını tesis ettiniz mi? Evlere elektrik verebiliyor musunuz?" İlâ-âhirihi; tarzında birçok sualler sordular.

Hayır, bunların hiçbiri yapılmamıştır. Henüz ne büyük evler inşa edilmiş, ne geniş ve temiz caddeler açılmış, ne bataklıklar kurutulmuş, ne de bir Avrupalı'nın ihtiyacat-ı zarurîyesinden olan esbab-ı istirahat temin edilmiştir. Fakat ne yapalım ki, Ankara Türkiye Cumhuriyeti'nin Merkez Hükûmetidir. Reisicumhur burada oturuyor; Büyük Millet Meclisi burada münakittir; Hariciye Vekilimizin [Dışişleri Bakanımızın] umur-u hariciyeyi [dış işlerini] tedvir ettiği [yönettiği] yer burasıdır.

Görülüyor ki, bu vakaları söyledikten sonra Ankara şehri hakkında serdedilebilecek [ileri sürülebilecek] bin türlü itirazatın hiçbir kıymeti kalmıyor; hepsi birden üçüncü dördüncü derecede birtakım mülâhazalar derkesine [düzeyine] iniyor. Bu mülâhazaların esasa yani prensipe taalluk eder hiçbir tarafı yoktur. Çünkü Türkiye ile tesis münasebete[?] karar vermiş olan devletlerce Türkiye'nin Merkez Hükûmetinde temsil edilmek noktası siyasi bir zarurettir; bunu takip eden yer, ev ve konfor mahzurları ise o mümessillerin hususi şahsiyetlerine, hatta bünye ve mizaçlarına ait olmaktan başka bir manayı ifade edemez.

Nitekim, son zamanlarda bütün dost devletlerin de nihayet, bu noktainazara iştirak ettiklerine şahit oluyoruz. Elyevm, itimatnamelerini [güven mektuplarını] takdim münasebetiyle şehrimizde bulunan İngiltere ve İtalya sefirlerinin, kendilerine münasip arazi tefrik edildiği takdirde derhâl birer sefarethane inşasına başlayacaklarını ihsas etmeleri, esas ve prensip itibarıyla Ankara'da yerleşmeye karar verdiklerini ispat eder. Muhterem sefirlerin; Türkiye ile devletler beynindeki [arasındaki] münasebete müteallik [ilişkin, ilgili] muamelatta [işlemlerde, davranışlarda] lazım gelen sürat ve intizamın bu esas haricinde temin edilemeyeceğini bizzat müşahede etmiş olmaları da varid-i hatırdır [akla gelendir]. Filhakika, kendisi İstanbul'da ikamet eden bir sefirin, Ankara'ya göndereceği bir nevi irtibat memuruyla ifâ-yı vazife [görevini yerine getirme] edebilmesi ekseri ahvalde imkânsızdır. Zira, böyle bir

memurun Merkez Hükûmette temas edebileceği makamlar daima ikinci üçüncü derecedeki makamlardır. Siyasi teamüller [öteden beri olagelen davranışlar] ve diplomatik protokoller bir Hariciye Vekilinin herhangi bir sefaret memuruyla mükâleme [karşılıklı konuşma] ve müzakereye girmesine mânidir. Binaenaleyh, sefirlerin İstanbul'dan Ankara'ya nakletmeleri lüzumu yalnız bizim için bir prensip meselesi değil, onlar için de bir vazife icabıdır. Belki rahatına düşkün bazı ecnebilere nazaran Ankaraya gelip yerleşmenin hoş bir tarafı yoktur. Fakat, bunu, kendi vatanlarına ait bir hizmeti deruhte etmiş [üstlenmiş] olanların asla düşünmemeleri lazım gelir.

Bununla beraber kendi tarafımızdan da şunu söylemeliyiz ki Ankara şehri kendisini; bu muhterem misafirlerine mevcut vesaiti dairesinde azami teshilâtı [kolaylıkları] göstermek ve mümkün olan bütün ikamet ve istirahat esbabını temin etmek vazifesiyle mükellef addetmelidir. Bu vazifenin ifasını ise, bu sene her zamandan ziyade kolay ve kabil görüyoruz. Hükûmetin her türlü muavenetlerine [yardımlarına] mazhar olan ve şimdiden iki milyon liraya yakın bir paraya malik bulunan şehremaneti [belediye], Ankara sükkânının [sakinlerinin] hiç değilse su ve ziya gibi zaruri ihtiyaçlarını bir an evvel tatmin eder ümidindeyiz. Bir şehrin ruhu olan bu iki noksan ikmal edildiği [tamamlandı] takdirde ev inşası ve medeni konforun tekvini [oluşturulması] meselesi tali [ikincil] bir müşkül [zorluk, sorun] derecesinde kalacaktır. Hatta zannederiz ki, sefarethanelerin şehrimize nakli bu husustaki faaliyetimize daha büyük sürat verecektir.

Yakup Kadri

Bir Münakaşa Vesilesiyle, 20 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1379. Sayı

Kütahya Mebusu Ferit Bey'in ticaret bütçesi heyet-i umumiye müzarekesinde irat ettiği uzun, belîğ ve dolgun bir nutuk üzerine Büyük Millet Meclisi'nde iktisadi siyasetimize dair epeyce şayanidikkat ve faideli bir münakaşa zemini açıldı. Kim bilir, belki, şimdiye kadar muayyen ve bariz bir iktisadi programdan mahrum olan Ticaret Vekaleti için bu münakaşadan çok muhtaç olduğumuz bir (faaliyet düsturu) doğacaktır.

“Şimdiye kadar muayyen bir programdan mahrum olan Ticaret Vekaleti” dedik; bu sözden Ticaret Vekaletine ait bir tenkit ve tariz şeması çıkarılmamalıdır. Zira, devletin umumi siyasetinde olduğu gibi iktisadi siyasetinde meclisten, meclisin ekseriyetinden, yani Cumhuriyet Halk Fırkası'nın muayyen düsturlarından ilham almak ızdırarında bulunan Ticaret Vekaleti bu meclisin ve bu fırkanın sinesinde bile henüz lazım gelen bir vuzuh ile [okunamadı] birtakım iktisadiyat prensiplerini kendiliğinden tespit ve tayin edemezdi ve bu

vaziyet karşısında ister istemez zamana, hadisata muti [itaatli], uysal bir vaziyet almak mecburiyetinde kalırdı. Frenklerin “opportunisme” [fırsatçılık, çıkarıcılık] namını verdikleri bu tarz hareket vâkıâ devletçilikte ispatta [?] hiç de [okunamadı] olmayan bir [okunamadı] ifade eder ve bunun adına, biz “idareimaslahatçılık” [işî sağlam yapmamak, oluruna bırakmak] deriz; senelerden beri bütün devlet ve hükûmet ricalimizin takip ettikleri yol da bundan başka bir şey değildir. Avrupa’da da bu mesleğin en yakın, en canlı ve en enmûzeci [örnek] misalini cihan siyasetinde bize “Loid Corc” [David Llyod George] gösterdi. Bu adam aslen Liberal Fırkasındandı. Ve “liberalizm” mesleğinin en bariz sınıflarından birisi de yukarıda zikrettiğimiz “opportünizm” uysallıktır. Yani hadisat sizi sürükleyecektir, siz hadisata karşı gelmeyeceksiniz.

Bu mesleğin bir inkılap devresinde, bir inkılap hükûmetinin prensipleriyle ne kadar mütearız [karşıt] olduğunu söylemeye bilmem ki hacet var mıdır? Bir inkılap ki, hadisatı kendi fikrine, kendi emeline, kendi gayesine doğru çeviren bir kuvvet demektir; noktaiazimeti [gidiş derecesi] [?] bir “hakikat-i hazırâ” bir “vaka-yı hazırâ” değil istikbale şamil [kapsayan] bir mefkûredir [ülküdür]. Mefkûre yürümek için kamil ve yumuşak kafaların “ilcâati zaman” [zamanın getirdiği mecburiyetler] dedikleri şeyi tanımayacaktır; ufak tefek zararlara kulak asmayacaktır. Bazı ferdî [bireysel], hususi [özel] ve hatta mahallî [yöresel] menfaatlerin ihlal edilmesine ehemmiyet vermeyecektir, senelerin küfüyle[?] heybet ve rasânet [sağlamlılık] kesbeden [kazanan] ve insana itiyat saikasıyla [sebebiyle] çok lazım ve mantıki görünen müesseseler karşısında bir dakika irkilmeyecektir; icap ederse yıkacaktır, devirecektir -çünkü bir inkılapçının maksadı (hâlihazırâ) [şimdiki, bugünkü durumu] tashih [düzeltmek] ve idare etmek değil, istikbali, dünden ve bugünden daha mühim, daha hakiki, daha güzel olan istikbali görmektir. Bunun içindir ki, başlarından inkılap rüzgarı geçmiş bütün milletler, bu yaşatıcı ve ceyyid [hoş] havanın faidesini ancak birkaç nesil sonra hissederler ve inkılabın ecri [karşılığı] hükmettiği andakiler bütün rahatı, itiyadı [alışkanlığı] bozulan adamlar gibi muzdariptirler [ızdırıp ve acı çekendirler]. Bu hâletin arazını [belirtisini] milletlerin hayat ve maişetini temin eden iktisat sahasında her yerden daha iyi görürüz. Bir büyük iktisatçının dediği vecihle, bazen şu tarihte meşum [uğursuz] gibi görünen ticari veya mali bir hareket, bu tarihte fevkalade iyi neticeler verebilir ve aynı suretle bugün hayırlı telakki edilen iktisadi bir tespitin yarın bin türlü mühlik doğurduğu görülmüştür. Almanya ilk zirai ıslahatını yaptığı vakit karşısına dikilen mevâniyin [engellerin] en büyüğünü zirai sınıfı teşkil ediyordu ve gümrüklerde himaye [koruma] usulu müstehlik [tüketici] şehir halkına bir zulüm gibi görünüyordu. Hâlbuki, muasır Almanya’nın, başından geçen son felaketselere rağmen hâla

mehabeti [büyüklüğü] baki kalan sınaî [sanayi ile ilgili], ticari haşmeti ilk adımda, halkın hemen ekseriyeti tarafından ezici ve zalimane görünen bu tedbirlerinden doğmuştur.

Buna benzer daha birçok tarihî misaller bize ispat ediyor ki, hassaten iktisadiyat sahasında istikbale şamil ve ruzmerre [günlük] ihtiyaçların fevkinde geniş bir program lazımdır, zaruridir. Lakin geniş bir program tabiri mutlaka geniş bir bütçe tabiriyle tevem [eş] tutulmamalıdır. Buradaki genişlikten kastımız fikirden ve iradeden gelen bir vüsattır [genişliktir, uzamdır]. Biz, bunu, maatteessüf, hükûmetlerimizin takip ettiği umumi siyasetin hemen hiçbir şubesinde lüzumu kadar göremiyoruz. Onun içindir ki Ticaret Vekaleti bütçesi münasebetiyle Kütahya Mebusu Ferit Bey'in açtığı münakaşa kapısının, meclisi hep o dar ve hep o teferruata munhasır [sınırlı] kalan müzakereler zemininden kurtarıp, daha geniş, daha esaslı bir sahaya isal etmiş olmasına seviniyoruz. Bu münakaşa hiç değilse nazarlarımızı küçük rakamlar ve hurde [ufak, küçük] malumatlar çemberinden, yüksek bir ufka doğru çevirmiştir. Bazı kimseler bu yükselişi belki (demokrasi)ye muhalif bulurlar. Fakat bir memleketi ıslah vazifesini deruhte edenler bazen de yukarıdan aşağıya bakmasını bilmelidirler; filvaki bu baş döndürücü bir vaziyettir. Lakin, herhangi bir saha-yı arzın topoğrafyası [yer yüzeyinin özellikleri] ancak bu vaziyette bir nazariyetle tespit edilebilir ve bu asırda en iyi istikşafılar [keşifler], malumdur ki hep tayyarelerle yapılmaktadır.

Yakup Kadri

Dünkü Merasime Dair, 24 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1382.sayı

Dün, Büyük Millet Meclisinde cereyan eden merasim öyle alelade bir madalya taliki [asılması] merasimi değildi. İstiklal Mücadelesi denilen ulvi ve müstesna haileye [trajedik olaya] temas eden veya hakimiyet mevcudiyetini ondan alan hangi hadise, hangi hatıra, hangi söz, hangi hareket vardır ki, bizim için derhâl kutsi bir mahiyet almasın? Gözümüz önünde binbir müheyyiç levhayı canlandırmasın? Ve bizi en can alıcı bir noktamızdan yakalayıp en yüksek bir ihtisas ve tesir mıntıkasına çıkarmasın? “Dante”nin meşhur muhalledesindeki [İlahi Komedyâ’sındaki] yedinci sema dairesine benzeyen bu ihtisas ve tesir mıntıkasında her şey güzel, temiz, ruhani ve berraktır. Burada, hâkî [topraktan olan] varlığımız bütün kesafetini [yoğunluğunu] bir ıslak libas gibi terk eder. Ruzmerre kaygılar unutulur; yıpratıcı ihtiraslar keşmekeşi durur; hatta millî gururumuz bile yerini kendisinden daha ulvi heyecanlara bırakır. Zira, burası bizim için ölenlerin, zira, burası mukaddes vatan için vatan cüda olan [vatanından ayrılan] şüheda ruhlarının hakim olduğu bir ebedi gönül iklimidir; ne hududu, ne [okunamadı], ne boyu, ne gecesini ve ne gündüzü vardır. Serapa [baştan ayağa] nurdan

mükevvenidir [yaratılmıştır] ve nur gibi seyyaldır [akışkandır]. Dün, İstiklal madalyalarının tevziinde [dağıtımında] [okunamadı] iki dakikalık sükût esnasında evsal olduğumuz [çokça kavuştuğumuz] alim, işte böyle bir alimdi. İki dakikalık sükût... Fakat bu ne uzun saadetlere bedeldir! Bu iki dakikalık sükût zarfında, o şanlı cidal [savaş] günlerinden biri, her an biraz daha yıpranan, her an biraz daha ceyyadatından [iyiliklerinden, hoşluklarından] kaybeden ruhlarımızla, o mesut ve münezzeh şüheda ruhları arasında sanki bir visal [kavuşma] vaki oldu; sanki biz onlarla konuştuk, onlar bizimle konuştu. Biz onlara derdimizi açtık, onlar bize meserretlerini anlattı. Filhakika, bu manevi bir muânakayı [kucaklaşmayı] andıran vatani bir murakabeydi [manevi bir dertleşmeydi]. Onlar bize meserretlerini anlattı, dedik. Bu doğrudur. Zira, Türk camiası içinde yaşayan fanilerden hiç bir fert, bundan sonra, İstiklal Şehitleri namını verdiğimiz bu suadâ [kutlu, mübarek] kafflesi derecesinde bir bahtiyarlık mertebesine eremeyecektir. Dünyanın hangi ikbali bir (İnönü), bir (Sakarya), bir (Dumlupınar) zaferinin temin edeceği şeretden daha büyük olabilir? Ve mesut değil midir o insanlar ki, bunlardan birini idrak ettikten sonra, bu cihanın arta kalan saadetlerine, sürur [sevinç] ve gururlarına arkasını çevirmiş ve etine saplanan gaza nişaneleriyle ebediyet kapısından içeriye girmiş bulunsun.

Bizim için, Türk tarihinin dâsîtânî [destanlara yakışır biçimde] devri, İstiklal Harbi'nde azamet [ululuk] ve kemalinin aksasına [en uzağına] varmıştır. Önümüzdeki merhalede [aşamada], badema [bundan sonra], hepimize mevut [söz verilmiş] olan akıbet bir maden amelesinin muzlim [karanlık] ve meçhul hayatını andıracaktır. Çünkü bugüne kadar kanımız ve canımız pahasına sinemizde bilemediğimiz ve adına mefkûre dediğimiz şahin yavrusu kanatlanıp uçmuş ve bizi arkasında bırakmıştır. Bundan sonra bize terettüp eden [gereken, üzerimize düşen] vazife artık bu şanlı ve serbaz [yiğitli] tâire [kuşa, uçucuya] layık olduğu yuvayı hazırlamaktan ibaret kalacaktır. Bu vazifenin öbüründen daha kolay olduğunu zannetmiyoruz. Fakat iyi bilmeliyiz ki, şan ve şeref kapısı diğerinin ikmaliyle beraber kapanmıştır. Ne mutlu o arkadaşlara ki, dün, kimi Birinci Millet Meclisi Azası, kimi İstiklal Ordusu'nun en gayretli efradı sıfatıyla vatan bahçesinin son defa yapraklarını kopardılar ve sinelerinin üzerine taktılar. Hangi nişan, hangi rütbe İstiklal Madalyası namını verdiğimiz bu şehamet [cesaret, yiğitlik] hatıralarından daha yüksek ve daha mübarektir. Ve bu millet camiasının içinden hangi bahtiyar evlat ve ahfatına [torunlarına, gelecek kuşaklarına] bundan daha kıymetli bir sikke [para] bırakabilir?

Bu itibarla denilebilir ki, İstiklal Mücadelesinde yara almak şerefinden mahrum kalanlar göğüslerinin o boş yerini bununla doldurabilirler ve bunu, ya bir kurşun ya bir süngü

izi kadar mukaddes telakki etmelidirler.

Bunun böyle olduğuna en büyük delil dün, Millet Meclisi'nin havasında hissedilen ve bütün yüzlerde görülen heyecan asarıdır. Hitabet, kürsüsünün en teklifsiz [samimi] aşınlarıyla/aşınlarıyla[?], kürsü üzerinde talik merasimini geçiren, fert [okunamadı]

Yine bundan dolayıdır ki, dünkü merasim, bu gibi günlere has her türlü semmiyet [zehirlilik] ve şatafattan muarra [arınmış], sade, samimi bir tarzda başladı ve öyle nihayet buldu.

Yakup Kadri

İlk Neticeler, 31 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1388.sayı

Tespit ve ilanı esnasında o kadar gürültülere, dedikodulara, şüphelere, endişelere hatta dehşet ve haşyetlere [korkulara] sebep olan “Tahrîr-i Sükûn” Kanunu pek kısa bir zaman zarfında faydeli semerelerini vermeye başladı. Memleketin havasında, şimdiden mahsus bir sükûnet var: tıpkı yaz günlerinin ani ve muvakkat [geçici] boralarından [sert rüzgarlarından] sonra hasıl olan serinliğe, rükûdete [durgunluğa, sakinliğe] ve berraklığa müşabih bir sükûnet. Bilmem, hatırlıyor musunuz? -Fena günler çabuk unutulur.- Bundan daha bir ay evvel altında yaşadığımız semada adeta bir kurşun kubbe ağırlığı vardı; bunun her gün biraz daha başımızın üstüne doğru ve indiğini, bizi her gün biraz daha artan sıkletiyile tazyik ettiğini [sıkıştırdığını] ve ufuklarda birtakım siyah bulutların şimşek çakarak birbiri üzerine yığıldığını hissediyorduk, ve bu hissini tesiri altında bunalıyorduk. Teneffüsümüz [solunumumuz] o kadar suûbet [zorluk, güçlük] kesbetmiş [kazanmış], rüyet [görme] dairemiz o kadar daralmıştı ki, kendimizde ne bir adım geriye, ne bir adım ileriye gitmek için mecal bulamıyorduk. Bu bir “terör”, bu bir dehşet devriydi. [okunamadı] bu terörü kimler yapıyordu? Bu dehşet [okunamadı]? Harici düşmanlarıyla uzun, [okunamadı] mühlik bir mücadeleden henüz kurtulan [okunamadı] zaferinin ve istiklalinin [okunamadı] temin ettiği bu umulmaz saadeti, sükûnet ve huzur içinde tadacağı bir sırada neden böyle bir ihtilaca meyl[?] olmuştu? Onu kah matbuatın ağzından ah ve [okunamadı] bir hasta hâlinde; kah bazı siyasi taazzufların [organların] çerçevesinde pürtelaş [telaşlı] ve endişe-nâk [endişeli] bir bedbaht vaziyetinde gösteren o gizli ve esrarengiz sebep neydi? Bir bu; bir türlü halledilemiyordu. Lakin herkes aynı derecede muzdarip bulunuyordu. Izdırap, teneffüs ettiğimiz havada mahsus ve fakat nâmer’î [görünmeyen] bir unsurdu. Ne hatırası bir hailenin yadı gibi hâlâ asabımızı titretmekte olan Harb-i Umumi’de, ne de her ümidin sönmüş ve her selametin kapısının kapanmış telakki edildiği Mütareke esnasında vatanın üzerine bu derece ağır bir kabus çöktüğü duyulmamıştır.

Gerçi İstiklal Harbi'nden binbir yara ile çıkmıştık. Gerçi bu hengamede sarfettiğimiz emek, çektiğimiz mihnet ve meşak bizi hayli yormuş ve yıpratmıştı. Fakat bütün bu yaralara ve bu yorgunluklara mukabil elde ettiğimiz saadet o kadar büyük ve kıymetliydi ki, bize yeniden kuvvet ve hayat geldi, hatta bunun adına birçoklarımız basübadelmevt namını verdi. Evet, filhakika bu bir basübadelmevtti; eğer öyle olmasaydı, yüz bin beladan arta kalan bu aziz ülke son istihlâs[kurtarma] hamlesinden sonra yeni baştan bir inkılap hamlesine muktedir olamazdı. Ve bir çetin mübarezeyi [çekişmeyi] müteakip göğsü tıkanıp yere düşen pehlivanlar gibi askerî zaferinin son merhalesinde dizleri bükülür; yıkılıp kalırdı. Mademki böyle olmadı. Şu hâlde bugünkü Türkiye'ye, kan ve ateş içinden ve eski Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı arasından terütaze [dinç bir şekilde] baş kaldıran yeni ve taravetli [körpe] bir varlık nazarıyla bakmamız lazım gelirdi. İşte tam bu telakki bir iman kudretiyle hepimizin kalbine, hatta bütün insaniyet dimağına -yerleştiği bir sıradadır ki, bu yeni varlık gerek içeriye, gerek dışarıya karşı gizli bir dert ile malul [sakat, hasta] göründü. Gözlerindeki fer kaçtı; alnındaki ciyâdet [iyilik, hoşluk, temizlik] buruştu; bütün yüzünde bir acıklı işmîzaz [ekşitme, buruşturma] hasıl oldu. Pek çok kimseler bu hastalığa isim vermek istediler. Teşhis teşhis üstüne konuldu. Hatta bazıları bunun tedavi çaresini de buldum sandı. Hayat pahalılığından, maişet zorluğundan, umransızlıktan [medeniyetsizlikten], idaresizlikten, asayişsizlikten, işsizlikten ve daha bunun gibi bir sürü idari, iktisadi ve içtimai amellerden bahsedildi. Bunlar ortadan kalkar kalkmaz ruhlara sükûn, fikirlere sükûn, ağızlara sükûn gelir denildi. Fakat ne vakit ki, kah matbuatın humma-âlûd [humma bulaşmış] hezeyanları, kah siyasi zümrelerin sıralı ihtilaçları şeklinde kendini hissettiren bu gizli hastalık Şark'taki kanlı isyan hâlinde bariz bir arzla bütün o deruni [içten] ufunetini [çürümesini, pis kokusunu] zahire verdi; o günden beri artık kendisine isim veremediğimiz illetin mahiyeti tamamıyla meydana çıkmış oldu. Artık bundan sonra diyemeyiz ki umumi ihtilacatın sebebi şu veya buydu; artık bundan sonra iddia edemeyiz ki, hep o inilti, mırıltı, o kulaktan kulağa [okunamadı] fısıltılar, o matbuat kanalından devlet üzerine tevcih edilen [yöneltilen] ta'n [kınama, ayıplama] ve düşmanlar bu neticeye varmak, bu anarşiyi hazırlamak için değildir. Vâkıâ isyan hadisesinin doğrudan doğruya muhalefet namını verdiğimiz kaynaktan nebean ettiğini [kaynaklandığını, çıktığını] söyleyecek kadar ifrat-perver [abartmayı seven] olmayacağız. Fakat pekâlâ biliyoruz ki, iki seneden beri devletin ve hükûmetin nüfuzunu, kader ve hissiyatını mütemadiyen kırmak, mütemadiyen baltalamak sistemi Şark'taki isyan meylini, isyan istidadını [yeteneğini] fevkalade bir tarzda teşci [cesaretlendirme] ve tahrik eylemiştir. Bu itibarla, kah İstanbul matbuatının bir kısmında, kah şurada buradaki siyasi zümreler arasında kendini hissettiren menfî ve garazkâr [kinli] zihniyet sahiplerine bugünkü isyanın bir

şuursuz şerik [ortak] cürmü [suçu] nazarıyla bakılabilir. İşte “Tâkrîr-i Sükûn” Kanunu, hiçbir zecir [zorlama] ve tedhiş silahı istimal etmeksizin bu şuursuz ve şûrişçi [isyancı] zihniyete muhtaç olduğu kemi [kötülüğü] vurmakla memleketin havasını bütün muzır anasırdan - manevi ve ahlaki anasır demek istiyoruz- tasfiye etmiştir. Bakınız, her tarafta ne kadar faziletli bir vakar manzarası var. Bakınız, İstanbul matbuatı dünkü hâline nispeten ne kadar ağırbaşlı, mazbut ve ciddidir. Bakınız, biraz evvel hepsi birden çözülmeye [okunamadı] içtimai tesanüt [dayanışma] bağları birer birer nasıl sıkışıyor. Bakınız bîsud [faydasız, sonuçsuz, boş] dedikodular, hırılıtlar ve homurtular kapısı kapanır kapanmaz herkes işiyle gücüyle nasıl meşgul olmaya başladı!

Bu temiz hava içinde badema hangi isyan ve şûriş ruhu kendisine lazım gelen bulanık ve zehirli taaffün [kokuşma] mihrakını [merkezini] bulabilir? Eğer çok nikbin [iyimser] görünmekten korkmasak diyebiliriz ki bu manevi inzibat, isyana karşı bile başlı başına bir tedbir mahiyetini haizdir. Zira, bu inzibat sayesinde o isyan hareketi daima mevzi şeklini muhafaza etmek ızdırarında kalacak ve ittisâ [genişlik] ve sirayete imkân bulamayacaktır. Bunun içindir ki biz, “Tâkrîr-i Sükûn” Kanununa bir nevi karantina kordonu nazarıyla bakmaktayız ve bunun tesiratından yalnız devlet ve hükûmet için değil, memleketin ve halkın huzur ve selameti noktainazarından da pek çok faideler ummaktayız..

Yakup Kadri

Eski Esaslar ve Yeni Devlet, 7 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1394.sayı

Bazı vakalar, bize, genç Cumhuriyetimizin eski esaslardan, eski şeylerin tesirinden henüz tamamıyla kurtulamadığını ispat ediyor. Vakit vakit, münkariz [yok olmuş] Osmanlı İmparatorluğu’nun tozu ve toprağı içinden kah kanun şeklinde, kah karar talimat mahiyetinde, kah sadece bir usul ve teamül [adet] suretinde önümüze çıkan, dikilen bir mecburiyet veya bir zaruretle karşılaşp durmaktayız. Bu, bazen yeni zihniyetle çürük kafanın esaslı bir tesâdümü [çarpışması] hâlini alıp eski şeyin tamamıyla mahvını intaç ediyor [sonuçlandırıyor]; bazen de ehemmiyetsiz bir tesadüf şekline girip iki kadim göz aşinasının selamlaşması kabilinden bir hadise tarzında geçip gidiyor; lakin ekseriya vaki olan hâl şudur ki, münkariz imparatorluktan müdevver [geçirilmiş] ve elan cari [geçerli] bütün bu kanun-ı muvakkatlar [geçici kanunlar], kararlar, usuller Cumhuriyet idaresinin ellerini kollarını, bağlamakta ve bu idare ricalinin atacağı her adım önüne meçhul ve esrarengiz bir elin salladığı bir kement [kayış] gibi atılmaktadır. Bu şerait dahilinde, inkılap prensiplerine noktası noktasına sadık bir hattihareket [hareket tarzı] takip etmenin ve devlet makinesini yeni ihtiyaçlara, yeni zaruretlere, millet

hakimiyetinin istilzam ettiği yeni ruha muvafık bir tarzda çevirmenin ne kadar müşkil -hatta bazı kere- ne kadar imkânsız olduğunu teslim etmemek kabil değildir. Bizce, yeni idare henüz kendi kudret ve veludiyetinden ümit edilen ve beklenen semereleri veremediyse, bunun en büyük sebebini yeni idare adamlarının ehliyetsizliğinden veya tecrübesizliğinden ziyade bizi sıklet [ağırlık] ve kesafeti [yoğunluğu] altında ezen ve bunaltan bu enkaz yığımında aramalıdır.

Büyük Millet Meclisi'nin bu seneki vazifesi, her şeyden evvel, bu enkazı ortadan kaldırmak ve idare sahasında esaslı bir tesviye yapmak olacaktır. Dün, Donanma Cemiyeti'nin ihyası için cereyan eden müzakere esnasında hukukşinaslarımızdan bir mebusun pek muhakkak olarak söylediği gibi Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'nun [1921 Anayasa'sının] tedvininden [derlemesinden] sonra 93 Kanun-u Esasiye'sine [7 Zilhicce 1293/1876 Anayasası'na] istinaden istar edilmiş kanun-ı muvakkatlar, alınmış kararların, verilmiş talimatnamelerin artık hiçbir hüküm ve nüfuzları kalmamak lazım gelirdi. Hâlbuki, dünkü müzakere bize kafi derecede ispat etti, Türkiye Cumhuriyeti'nin idari bünyesinde yalnız 93 Kanun-u Esasiyesi'nden mevlüt ve mülhem [esinlenmiş] olan müdevvenat [bir araya toplanmış eserler] değil, aynı zamanda meşru [yasal] ve meşrut [şartlı] hiçbir sıfatı haiz bulunmayan mahut [bilinen, adı, sözü geçen] Damat Ferit Hükûmetinin bozuk ve keyfi makinesinden çıkmış ne kadar kararlar ve kanun-u muvakkatlar varsa hepsi bir arada yaşayıp gidiyormuş. Türk Tarihinde Damat Ferit Hükûmeti diye bir hükûmet yoktur. Türk tarihinde mütareke ile başlayan ve ilk Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da inikatiyla [kararlaştırılmasıyla] hitam bulan [sona eren] bir fetret safhası vardır ki, bunun adına kah Damat Ferit, kah Ali Rıza Tefik Paşa devri denilmiştir. Ne yazık ki, dün, Damat Ferit bir kararını ilga [ortadan kaldırma] için birçok müzakere ve münakaşalara lüzum gören Büyük Millet Meclisi kendi ruhunda bu hakikatin şulesini [alevini] hissetmedi ve Türk milletiyle hiçbir alakası, Türk tarihiyle hiçbir münasebeti olmayan o adamın keyfi bir hareketini kanuni bir tarzda iptal etmek arzusunu gösterdi. Bu hâletiruhiye, bizce hukuki endişede mazur [özürlü] bir ifratı [aşırıya kaçmayı] mutazammındır [kapsar] ve yarın mutlaka icrasına [yapmaya] mecbur olduğumuz idari, adli ve kanuni inkılabı yaparken hepimiz için bir zaaf ve tereddüt membası olacaktır.

Kim bilir, belki de yine bu hâletiruhiyedir ki, birçok büyük hamlelerin mastarı olan Büyük Millet Meclisi'ni bugüne kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun o çürük mevzuatıyla kati bir tasfiye hesaptan alıkoymuştur. Fakat artık memlekette gittikçe kök salan inkılap ruhu bu iltibaslı [karmaşık] vaziyetin daha uzun müddet devamına tahammül edemeyecektir. İnsan,

hür ve hakim Türk milletinin bir ferdi sıfatıyla, hâlâ Abdülhamit devrinin ceza, mülkiyet, veraset ve maarif kanunlarına tabi olarak yaşadığını hissettikçe derin bir ümitsizliğe, derin bir emniyetsizliğe düşer oluyor [yakalanıyor] ve ara sıra karşısına bir de böyle Damat Ferit kararları gibi şeyler çıkınca adeta tevhiş ediyor [ürküyor]; kendisinden, kendi mevcudiyetinden şüpheye düşüyor.

Ümit ve temenni ediyoruz ki, Büyük Millet Meclisi gelecek sene bu acayip vaziyete bir nihayet verir, yeni idare makinesi genç Türkiye Cumhuriyeti'ne layık ve inkılap ruhundan mülhem [ilham alan] kanunlarla teçhiz etmek [donatmak] zaruretini duyar. Bu noktadan sonuna vardığımız yıl pek beyhude yere geçmiştir. Ve eğer gelecek sene hükûmetin muvaffakiyet bilançosunda bir boşluk müşahade edilecek olursa bunun mesuliyeti biraz da 1340 ve 1341 devre-i içtimaiyesinin [sosyal döneminin] ruzname [gündelik olayların yazıldığı defter] ve zabıtnamelerinde [tutanaklarında] aranmak lazım gelecektir.

Yakup Kadri

“Tedâbir-i İdariye ve İslahiye...”, 10 Nisan 1925, Hakimiyyet-i Milliye, 1397. Sayı

Evvəlki gün Sivas Mebusu Halis Turgut Bey'in isyan sahasındaki tedip [terbiye etme] harekâtına dair bir suali münasebetiyle başvekil [başbakan] İsmet Paşa Hazretlerinin Büyük Millet Meclisi'ne vuku bulan beyanatı gazetemizin dünkü nüshasında intişar etti. Takriben bir aylık hadisat ve harekâtın vazih [açık] ve mücez [özet] bir hülasası demek olan bu beyanata ilave edecek ne bir müşahedemiz [gözlemimiz], ne de bir mülahazamız [düşüncemiz] vardır. Ancak sual sahibinin kendisine verilen izahati kabul ve tasvip sadedinde [konusunda], bir ay [?] usul söylediği birkaç söz arasında İsmet Paşa'ya atfen, isyanın hemen hemen söndürülmüş telakki edilebileceğini işrab [ima] etmesi üzerine, başvekilin, kendisine mahsus bir civanmertlikle, beyanata zeyil [ek] olarak ilave ettiği şu birkaç cümleyi tahlilden kendimizi alamayacağız. İsmet Paşa son söz olarak demiştir ki:

“Hadisenin itfası [sönmesi] için, tedabir-i katiye [son verecek tedbirler] muvaffakiyetler istihsal olunduğu [elde edilmesi] bir emrivakidir. Kezalik [keza, yine öyle] bundan sonra asilerin herhangi bir ümide kapılmalarına mahal kalmayacak sarih bir vaziyet karşısında bulunduğumuzda doğrudur. Ancak harekât bitmemiştir; devam ediyor. Harekât-ı katiye [kesin hareketler] safhasını bitireceğiz ve ondan sonra tedabir-i idariye [idari tedbirler] ve ıslahiye [düzeltme] arz edeceğiz [sunacağız,göstereceğiz].”

Karilerimizin; hassaten altlarını çizdiğimiz son cümle üzerinde dikkatle tevkif etmeleri [durmaları] lazım gelir. Başvekil Paşa Hazretleri “tedabir-i idariye ıslahiye” tabirleriyle acaba

nasıl bir maksadı ifade etmek istiyor? Vâkıâ şimdiye kadar görüp dinlediğimiz kürsü erleri içinde en açık, en kati bir ifadeye malik bulunan bu yaman devlet adamının herhangi bir nutuğunda örtülü ve iltibaslı noktalara tesadüf etmek hayli güçtür ve bu sefer de bizi, üzerinde tevkif ettiren söz her türlü mecaz ve ipham [gizlilik] bulutlarından muarrâdır [arınmıştır]. Fakat şu var ki, bu “tedabir-i idariye ve ıslahiye” tabiri, Şark vilayetlerimizde isyan çıktığı günden beri hiç işitmediğimiz bir şeydi. Sırasıyla kah tenkilden [kovmadan], kah kahır ve tedmirden [mahvetmeden], kah temin-i sükûn ve asayiştan bahsedildi; lakin bu ilk defadır ki, bir de “tedabiri idariye ve ıslahiye” terkinin karşısında bulunuyoruz. Gerçi bu terkip öteden beri Türkiye’de olmayan ve hükûmet erkânı tarafından her vesile ile tekrar edilip duran devlet klişelerinden biridir. Hususıyla münkariz [yok olmuş] Osmanlı Devleti’nin tarihi -ta Ahmed-i Salis’ten Beşinci Mehmet zamanına kadar hep bu “ıslahatı idariye” teraneleriyle doludur. Mısır, Yemen bunun âlâsını bilir; Rum ili taraf taraf bu tecrübeye saha olmuştur. Fakat hiç bir ıslahat teşebbüsünün müspet bir neticeye vasıl olduğu görülmemiştir. Biraz da bunun içindir ki haddizatında gayet vazih bir şey ifade eden bu “klişe” ile her karşılaşmamızda adeta irsî [kalıtsal] bir şek ve tereddüde düşüyoruz. Ve bunda muamma-engiz [muamma dolu] bir mahiyet buluyoruz. Lakin İsmet Paşa gibi bir inkılap erinin ağzında bu hayide [ağızlarında dolaşa dolaşa eskimiş] tabir ilk defa olarak şayanıdikkat bir taravet ve katiyet iktisap etmiştir. Biliyoruz ki, bunu söyleyen rical-i devlet herhangi bir Osmanlı Padişahı’nın veziri değildir. Doğrudan doğruya milletin içinden, milletin ızdırabı içinden çıkmış ve memleketin her türlü ihtilaç ve ihtilalleri arasında dövüle dövüle yetişmiş bir azim ve iradenin mevacihesindeyiz. Böyle bir şahsiyette hiçbir sözün uyuşturucu, kamaştırıcı bir devlet edebiyatı mahiyetinde kalmasının ihtimali olmamalıdır. Hususıyla anasır muvazenesi ve anasır itilafı üzerine müessis bulunan ve bütün hükûmet mevcudiyetini bunun adama ve takviyesinde bulan Osmanlı İmparatorluğu için bu devir ve bu Cumhuriyet evlatlarının aklından geçebilecek herhangi bir cezri hareketin icrası ne dereceye kadar imkânsız idiyse, bugün o devir ricalinin zaaf ve tereddüdünü hissetmek de bizim için o kadar imkânsızdır. Binaenaleyh, İsmet Paşa bize, ikinci bir Arnavutluk gailisini [sıkıntısını] temsil eden Şark meselesini kökünden halledeceğini söylediği zaman bunun bütün şümül [kapsam] ve ehemmiyetini ve bu şümül ve ehemmiyetin istilzam ettiği azim ve kudreti kendi nefsinde tamamıyla hissetmiş olması lazım gelir.

Şark hadisesi için bir Arnavutluk gailisini temsil ediyor, dedik. Filvaki, Osmanlı İmparatorluğu içinde Arnavutluk havalisinin mana ve mahiyeti ne idiyse, Türkiye Cumhuriyeti için de Şarki vilayetlerimizdeki hâl ve vaziyetin mana ve mahiyeti odur. Bazı

kimseler dün Arnavutluk isyanlarında millî bir kıyam [ayaklanma] manasını bulurlardı. Bugün de içimizden birçokları Şark hadisatına böyle bir mana atfetmeye meyyaldirler. Lakin bizce her iki havalı [yöre] için de ihtilacatın sebebinin bundan başka bir yerde aramak lazım gelir. Vâkıâ milliyet duyguları her isyanda bir vasıta olarak tahrik edilmiştir, ve edilmektedir. Bu tarz hareket bulanık suda avlanan bazı politikacıların işine çok yarar. Fakat, asıl kaynaşan, ve kaynatılan kitlelere sorunuz; böyle bir şeyden asla haberdar değildirler. Herhangi bir cemaatin kalbinde milliyet duygusu ancak uzun bir tehzib ve terbiye devresinden sonra hasıl olur. Nasıl tasvir edilebilir ki, henüz yükselemediği yerlerde halk kitlelerini feverana sevk edebilecek derecede şedit bir milliyet ihtirası uyanabilmiş? Şu hâlde bu şuursuz kitleleri zaman zaman harekete getiren esrarengiz şey nedir? Hangi eller evlerinde veya kulübelerinde dünyadan bihaber sakın sakın yaşayan ve hiç şüphesiz bu hayattan başka bir şey istemeyen insanları zaman zaman fırtınalı birer deniz dalgası hâline sokup oradan buraya, buradan oraya, sürüklüyor. Bu muammayı halletmek için o sürülerin başlarına geçenlerin kimler olduğunu bilmemiz kafidir: orada bir Şeyh Sait, şurada bir Hacı Musa, ötede bir ağa, biri de bir bey... Lakin bunlar da acaba neyi, hangi kuvveti, hangi hakkı, hangi ananeyi temsil ediyorlar? Niçin bu nevi insanlara Türk vatanının başka yerlerinde tesadüf edilmiyor? Sakın şu veya bu toprağın şu veya bu cins adamları yetiştirmek hususunda ayrı ayrı birtakım havass-ı inbatıyesi [büyümesini, yetişmesini sağlayacak özellikleri] mi vardır? Leyh veya derebeyi namını verdiğimiz bu kurunivusta yadigarları hangi sihir ve nüfuzla burada mahvolmuş, orada beka bulabilmiştir? Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin vadettikleri “tedabir-i idariye ve ıslahiye”ye başlamadan evvel işte bütün bu suallerin cevabını kendi kendimize vermiş olmamız lazım gelir.

Biz şimdiden şunu ümit ediyoruz ki, isyan ateşi tamamıyla söndürüldükten sonra hükûmetin yapacağı şey, baştan başa kurûn-ı vustâ [Orta Çağ] yatağı olan bütün o Şark havalisinde [yöresinde] esaslı bir (tesviye-i içtimaiye) [toplumun düzeltilmesi] ameliyesidir [uygulamasıdır]. Bunun ne kadar çetin ve ne kadar uzun bir cihata muhtaç olduğunu biliyoruz. Fakat tarih bize bu hususta en sadık bir nasih [nasihat edici] ve ilim en kuvvetli bir muvaffakiyet vasıtasıdır.

Yakup Kadri

Vahdet Mücadelesi, 15 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1401.sayı

Vasi [geniş] ve şamil [kapsayıcı] manasıyla “harekât-ı milliye”yi göz önüne alacak olursak bunun üç esaslı devre ayrıldığını müşahede ederiz. Birinci devre doğrudan doğruya

İstiklal Harbi; ikinci devre inkılap mücadelesi namını verdik. Son isyan hareketleri ve buna karşı açılan mücadele ile yeni bir devir başladı. Biz bunun adına “millî vahdet mücadelesi devri” diyeceğiz.

Genç Türkiye vatanının hudutlarını emniyete aldıktan ve siyasi, içtimai, medeni inkişafatına mâni olan birtakım küflü ve asırdîde müessesatı yıktıktan sonra gözlerini kendi içine doğru çevirdi ve çetin bir mübarezeden [çekişmeden] yeni çıkmış kimselere mahsus endişeli bir dikkatle adalatını [kaslarını], kafasını ve kalbini yokladı. “Acaba ne kadar yoruldu? Acaba bir yerimden yaralandım mı? Acaba kalbim yolunda işliyor mu, işlemiyor mu? Dedi. İşte, genç ve muzaffer Türkiye, kendisini böyle yokladığı bir andadır ki, memleketin bir köşesinden Şark isyanı baş gösteriyordu. Ne o, yeni bir ateş, yeni bir humma mı? Hayır, bu eski bir derdin nüksüydü [yeniden başlamasıydı] ve kendisini yeni bir alemin mebdei [başlangıcı] zanneden inkılap Türkiye’sinin bünyesinde çürük, malul Osmanlı İmparatorluğu’ndan menkul [nakledilmiş] ve mevrus [miras kalmış], kim bilir, böyle nice zehir damlaları vardır. O damlalar ki, millet namını verdiğimiz mutasallip [katılmış] ve yekpare varlığın kanında daimi bir inhilal [dağılma] anasını teşkil eder. Bazı kere şurada meşkûk [şüpheli] bir cemaat davası, bazı kere burada yabancı bir ırk ve cins feveranı mahiyetinde bir taaffün mihrakı peyda ederek vücudumuzun hayati ve asli özünü kemiren bir iltihabın tekvinini hazırlar ve tam zayıf bir anımızda bizi vahim bir hummanın ihtilaçlarıyla kıvrandırır. Birkaç zamandır kah Şark isyanı, kah Kürt kıyımı ve kah sadece irtica tabirleriyle kendisine bir isim bulmaya çalıştığımız mahut hadise, işte bu neviden bir taaffünün iltihabıdır. Bu çıbanı yakın zamanda kati bir ameliye ile kesip atmak üzereyiz. Fakat gözlerini kendi içine doğru çeviren Türk milleti pek iyi hissediyor ki, her çıkan çıbanı kesip atmakla iş tamam olmayacaktır. Zira, bunları tevlid eden mikroplar kendi kanına karışmıştır, kendi kanında ve illetin esastan tedavisi için her şeyden evvel bu kandaki defi ve temsil kabiliyetini [okunamadı] bir surette takviye etmek lazımdır. Defi ve temsil kelimelerini buraya tamamıyla tabii manasında alıyoruz. Biliriz ki, her bünyede birtakım tahripkâr unsurlar vardır ve bunlar o bünyeye karşı daimi bir mücadele hâlinedirler.

Filhakika herhangi bir zihayat [canlı] uzviyete [organizma] fena aletler ve fena gözlerle bakıldığı zaman görülür ki, bu mütemadi bir harp sahasıdır. İçtimai uzviyetlerin derinden müşahadesi de bize aynı hayat faciasını inşa eder. Lakin bu hakikat önünde telaş ve tereddüde düşmemek lazım gelir. Çünkü bir hakikat daha vardır ki, o da, bize kuvvetli bünyelerin bu tahripkâr anasını mütemadiyen [okunamadı] ve defe [defetmeye] kadar olduğunu bildirmektedir. Binaenaleyh, bir vücut bu kuvvete malik bulunduğu müddetçe her

türlü hüzal [zayıflık] ve tereddi [yozlaşma] tehlikesine karşı bi-nefsihî [kendisi] masun [korunmuş] demektir. Türk milleti ise, hiçbir zaman bugünkü kadar metin bir sahte [güçlüğe] nail olmamıştı ve kanındaki tahripkâr unsurlara karşı her zamandan ziyade bugün lazım gelen bütün defi ve temsil kudretleriyle mücehhez [donanımlı] bulunuyor.

Her zamandan ziyade bugün diyoruz! Niçin? Uzun ve büyük bir harpten hiçbir millete müyesser olmayan [kolaylıkla olmayan] bir zaferle çıktığı için mi? Birtakım asırdîde kuyûd-ı içtimaiye [toplumsal kayıtlar] ve siyasiyenin paslı zincirlerini bir hamlede kırıp hür ve serazat [serbest] olduğu için mi? Belki evet! Lakin bunların hepsinden ziyade, Türk milleti, (millî ahengi) kati ve mukavemetsiz bir ihtiyaç hâlinde hissettiği içindir ki, şimdi her vakitten ziyade kendi nefsindeki bu cidale hazır ve müheyya [hazır] bulunuyor.

Bütün bu gördüğümüz, işittiğimiz şeyler; bu kan ve bu duman kokuları; şurada burada çığırdayan ateşler, hep, [okunamadı] hâlinde çıkmakta olan yeni bir alemin, yeni bir Türk aleminin doğuş ızdırapları ve doğuruş ihtilaçlarıdır. Bu Türk dünyası, asırlarca, fezalarda bir gaz ve ateş küresi hâlinde dönüp dönüp de nihayet durulan, tasallüp eden [katılaştan], kısır bağlayan [kabuk tutan] ecram [cansız cisimler] gibi kendi havay-ı nesîmîsi [atmosferi] içinde son şeklini alacak ve bekası için muhtaç olduğu ahenktar [ahenkli] muvazeneyi [dengeyi] bulacaktır. Ulum-u tabiiyede [doğa ilimlerinde] (nizam-ı âlem) [evrenin düzeni] tesmiye edilen bu ilahi ahenkin adına bir milletin hayatı mevzubahis olduğu vakit “millî vahdet” [millî birlik] demek lazım gelir.

İşte bugün Türk milletinin açtığı cidal yolunun sonunda böyle bir gaye var..

Yakup Kadri

Millet ve Ordu, 21 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1406.sayı

Bundan birkaç gün evvel, Siirt Mebusu Mahmut Bey arkadaşımız yine bu sütunlarda Şeyh Sait ve avanesinin [yardımcılarının] başlarına inen son tedip darbesinden bahsederken Türk'ü bir yalın kılıca benzetmişti. Evet, Türk milleti bir yalın kılıçtır ve kendi hayatı, kendi [okunamadı], kendi şerefi aleyhine kalkan her baş üstüne bir yıldırım sürati, bir yıldırım dehşetiyle inmek kudretine maliktir. Çok uzaklara gitmeye hacet yok; şu kısa vakit büyük inkılap Türkiye'si tarihinin hemen her safhası, her satırı bu kudretin harikulade parıltılarıyla doludur. Birinci ve İkinci İnönü muvaffakiyetlerinden, Dumlupınar zaferine kadar bütün İstiklal Mücadelesi merhalelerinin her biri başlı başlına bu kudretin dâsitânî birer tecellisi olmuştur. Emperyalist Avrupa'nın en son sistem silahlarıyla, toplarıyla, mitralyözleriyle [hafif makineli tüfekleriyle], tayyareleriyle mücehhez istila ordularına karşı tek başına ve çırılçıplak

mukavemet eden bu çelikten kılıçtı. Türk vatanının imhası için dört yüz seneden beri tertip edilmekte olan ve yedi devletin karanlık siyaset mahzenlerinde en sonuncu vahşet derecesine varan bir suikastın üstüne ilahi bir ukubet [ceza] selası hâlinde inen bu kılıçtı. Lakin şunu da hatırlamalıdır ki, bundan on iki yıl evvel Balkan Harbi'nde bir onulmaz hezimetin ızdırabıyla İstanbul surlarının önünde iki büklüm olan ve Makedonya barbarlarının ayakları altında bir kuru dal gibi parça parça olmasına ramak kalmışken güç bela doğrulabilen şey de bu yalın kılıçtı. Ondan sonra Kafkas Dağları'nın buzlu rüzgarları karşısında bir saz gibi yerlere eğilen ve nihayet kökünden kopup çığlar arasında mahv ve nâbud olan [yok olan, perişan olan] şey de bu yalın kılıçtı. Ta Basra Körfezi'nden İskenderun Körfezi'ne ve kızgın Hicaz bâdiyelerinden [çöllerinden] serin Irak mamurelerine [bayındır yerlerine] kadar her karış toğrağın üzerinde bir nikbet [talihsizlik] ve felaket izi bırakan şey de bu yalın kılıçtı. Türkiye, Türk celladının parlak ve efsanevi dâsitanındaki bu şeamet [uğursuzluk] ve zulmet devri yalnız Balkan Harbi ve Harb-i Umumi safhalarına inhisar etmez [sınırlı kalmaz]. Türk tarihinin son üç yüz yıllık geniş ve uzun bir faslı hep bu neviden elim hadisat ile doludur.

Son altı senelik inkılap Türkiye'si tarihiyle o eski Türk tarihini mukayese ettiğimiz zaman, bize adeta ayrı cinsten ve ayrı kandan iki ayrı millet karşısında bulunduğumuz hissi gelir. Bu, baştan başa bir şehnamedir. O, baştan başa bir haileydi. Şu hâlde demek ki, o zamandan beri, ortada değişen bir şey oldu! Siirt Mebusu Mahmud Bey'in yalın kılıcı, dün de bu yalın kılıçtı; bugün de yine o yalın kılıçtır. Fakat şu var ki bu yalın kılıç bir elden diğer bir ele, bir bilekten diğer bileğe geçmiştir. Hiçbir silah haddizatında bir kuvvet değildir; bunların en mükemmelleri bile en cahil ellerle bir küflü bıçak hâline gelir. Dünkü ordunun elinde, dünkü kumandanların idaresinde daimi bir zaaf ve inhizam [yenilme] aleti hâline giren Türk şehameti [cesareti, yiğitliği], bugünkü kumandanların, ve bugünkü ordunun elinde, işte, bir yıldırım kadar kahhar olan şu yalın kılıç mahiyetini iktisap etmiştir. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, genç ve tüvana [dinç] ordusu; sana ne kadar hürmet ve minnet edilse azdır. Dün uçuruma yuvarlanmış vatanı kurtardın, en yüksek şan ve şeref tepelerine çıkardın. Bugün, inkılabın mukaddes prensipleri senin kolların üzerinde, artık hiç bir bulutun, hiçbir tehlikenin erişemeyeceği itilayı [yüksekliği, yüceliği] buluyor. Vatanı sen kurtardın ve onun yaralarını yine sen sarıyorsun. Hem halaskâr ve hem [okunamadı] olan sensin. Dehalarının şuleleriyle gözlerimizi kamaştıran yekta [eşsiz] kahramanlar senin sinenden fişkırdı. Milletın talihi senden parladı ve milletin şuuru sende tecelli etti; sende kemale erdi. Bu itibarla denilebilir ki, milletin bütün maddi ve manevi cevheri ordu namını verdiğimiz bu cihaz içinde ham bir altın külçesi gibi eleniyor, işleniyor, süzülüyor. Ve yenilmez, bükülmez bir millî

irade şekline inkılap ediyor. Yine bu itibarla denilebilir ki, millî kudretin mevlidi genç Cumhuriyet ordusudur; zira bu memlekette her şey ondan nebean etmekte [kaynaklanmakta] ve her şey ona doğru gitmektedir.

Yakup Kadri

Türkçülük Mefkuresinin Tahkikinden Sonra, 30 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1412. Sayı

Türk Ocakları Kongresi'nin devam ettiği şu günlerde, doğrudan doğruya Türk Ocakları'na değil, fakat umumi bir noktadan Türkçülük Hareketi'ne dair öteden beri hatırımda yer tutan bazı mülahazatı [düşünceleri] söylemek için iyi bir fırsat telakki ediyorum. Lakin benden bir gün evvel, yine bu sütunlarda aynı mevzuya temas eden ve şüphesiz başkalarının muavenet [yardım] ve müşarekete [ortaklığa] ihtiyaç göstermeyecek bir vukuf [bilgi] ve salahiyetle [yetkiyle] bu bahiste devam edeceğini söyleyen Ağaoğlu Ahmet Bey'in sözünü kesmiş olmamak için şimdiden haber vereyim ki maksadım, ne kongreyi işgal eden bazı muayyen meselelere karışmak, ne de -mutat [alışılmış] olduğu üzere- ocakların bir senelik mesaisi hakkında menfi veya müspet bir mütalaada [yorumda] bulunmaktır. Doğrusunu söylemek lazım gelirse ocakların idari işleriyle ve bu işlere müteallik [ilişkin] talimat ve nizamata meşgul olmayı pek de cazip bulmuyorum. Bunlar, takip ettiğimiz büyük ve çetin yolun kenarında birtakım küçük teferrüattır ki, şeyda bir mefkûre sahibinin nazarıdikkatini bile celbetmeye değmez. Türk Ocakları her şeyden evvel birer hars [kültür] yatağıdır. Türk ruhunun edebî, bedii [estetik] ve hatta iktisadi ve sanayi kudreti bu ocaklardan aldığı nefha [güzel koku, esinti] ile inkişaf edecek [gelişecek] ve "millî dirim" [yaşam] gününün bir türlü asıl, güzel ve faydeli şeylerle gebe olan fecri en evvel, bu ocakların penceresinden görülecektir. Osmanlı camiası içinde ilk defa ocak ve ocaklılık kelimesi duyulduğu vakit hemen hemen bütün Türklerin ağzında dolaşan bir sual vardı. Deniliyordu ki: "İçinde yaşadığımız bu memleket hakiki bir Türk yurdu, vasi bir Türk ocağı değil midir? Bu hakiki ve vâsi [geniş, engin] camianın sinesinde ayrıca küçük ve suni bir Türk cemiyetinin ihdasına [kurulmasına, ortaya çıkmasına] ne lüzum vardır? Burada toplananların bizden farkı ne ? Ocaklı tabiri Türk sıfatına daha fazla bir şey mi ilave ediyor? Bir Türk'ün ayrıca 'Türkçü' olmaya ne ihtiyacı var? Bunlar, bize ne yapmak ve neyi ispat emelindedirler?"

Cins cins, renk renk millî teşkilat ile dolu olan alacalı Osmanlı camiası içinde, kendi cevherini korumak ihtiyacını duymuş insanlara tevcih edilen [yöneltilen] bu suallerin o zamana göre belki hiçbir manası yoktu. Fakat itiraf edelim ki, bu musaffa [temizlenmiş,

arıtılmış] Türk havası içinde, bu yekpare Türk toprağı üzerinde ve hususuyla millî inkılap hareketlerinin şu kati zaferden sonra, aynı suallere maruz kalacak herhangi bir ocaklının tereddüde düşmemesine ve mensup olduğu teşkilatın lüzum ve zarureti hakkında bir nevi şüpheyeye kapılmamasına imkân yoktur. Türk Ocağı, düne kadar, birtakım yabancı tesirlerle muhit olan Türk varlığını gerek siyasi, gerek içtimai, gerek bedii ve gerek ırki sahada muhafaza ve müdafaa ediyordu. Bu vazife onun için kafi bir “sebeb-i hayat”tı. Lakin bugün aynı vazifeyi, şüphesiz yine Türkçülük cereyanından doğmuş olan daha vasi, daha şamil diğer bir müessese kendi omzuna almış bulunuyor. Bu müessese ordusuyla, hükûmetiyle, idari, adli ve irfani teşkilatıyla şu koca Türkiye Devleti; baştan başa yeni Türkiye’dir. Kardeşlerimize yalnız Türklük için yaşamalarını, yalnız Türklük için ölmelerini mi öğretmek istiyorsunuz? Bu his bütün vatan müdafilerinin kalbinde çoktan bir “sevkitabii” [içgüdü] hâline girmişti. Vatandaşlarımızı, millî saha ve millî töremize mugayir birtakım pestzende [alçak] ve bayağı kanunların hükmü altından kurtarmak mı istiyorsunuz? Bütün devlet makinesi teşri [yasama] ve icrai [yürütme] cihazlarıyla bu emeli tahkik ettirmek için çoktan harekete gelmiştir. Çocuklarınıza halis ana dilini mi öğretmek istiyorsunuz? Bütün maarif müesseseleri, iptidaiyelerden darülfünuna kadar hep bu yolda işlemektedir, bu yolda yürümektedir.

Şu hâlde görülüyor ki, Türk Ocağı teşkilatının deruhte ettiği [üstlendiği] vazifelerden birçoğu Türkçülük mefkûresinin tahkiki sayesinde tamamıyla bir cemaat ve halk işi olmaktan çıkmış bir devlet işi hâline girmiştir. İşte belki biraz da bunun içindir ki, elyevm adetleri yüze varan bütün Türk Ocakları’nın birkaç senelik “netice-i mesaisi”, münkariz Osmanlı Devleti zamanındaki bir tek İstanbul ocağının istihsal ettiği muvaffakiyet yekunu yanında hemen bir hiç mesabesinde kalıyor. Ocakların, hassaten, hars, fikir ve Türkoloji sahasındaki faaliyeti tamamıyla durmuş gibidir ve bu müesseselere, şimdiki vaziyetlerine göre, okur yazar gençlerin işsiz vakitlerinde toplanıp hoşbeş ettikleri veya kahve içip gazete okudukları birtakım mahfiller nazarıyla bakılabilir. Vâkıâ bu mahfillerrde ara sıra şu veya bu mevzuya dair konferanslar verildiği, temsili veya ahengi müsamereler tertip edildiği de vakidir. Fakat, bunun içtimailerde, takip olunan yüksek gayeye nispeten ilmî ve bedii bir kıymet tevehhüm etmek [kuruntuya düşmek] hayli büyük bir hüsnüzana [iyi niyete] mütevakkıftır [bağlıdır].

Ümit ederiz ki, bu sene kongrede her şeyden evvel Türk Ocakları’na arz olan bu fikir hürriyetsizliğine ve bu hava boşluğuna karşı bazı çareler düşünülür. Bizce düşünülebilecek çarelerin en başında bütün ocaklar için yeni bir vazife ve faaliyet programı tesbiti gelir. Programın ruhu, Türk dehasını bedii, ilmi, sınai ve iktisadi sahada yaratıcı bir kuvvet hâline getirmek gayesini istihdaf etmelidir. Hepimizin müşterek evi olan ocağa her birimiz kendi

mesleğimiz, kendi kabiliyetimiz ve kendi kudretimiz dahilinde mutlaka bir şey götürmeye, bir şey vermeye mecburuz. Şair şiirini, hekim tababetini, sanatkâr maarif ve maharetini, alim fikrini, tacir kazanç ve tespit kudretini ocağına nezretmeli ve bütün bu manevi kıymetler ocağın havası içinde mütemadiyen eritilip, alenip işlenmiş bir (cüz ü tam) hâline getirilmelidir. Bizim tahayyül ettiğimiz Türk alemi işte böyle (cüz ü tam)lardan teşkil edecektir.

Yakup Kadri

Bazı Tatil Notları, 5 Mayıs 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1416. Sayı

Eğer Meşrutiyet Devri'ne dair bir hatırayı uyandırmak iltibasından [fazla benzerlikten veya anlamın başka tarafa yorulmaya elverişli olmasından ileri gelen karışıklık, başka bir şeye benzetilmekten doğan şüphe ve tereddüdünden] masun [korunmuş] kalacağımızı bilseydik; bugünkü İsmet Paşa Hükûmetine “Büyük Kabine” ünvanını vermekte asla tereddüt etmezdik. Ne yazık ki, bu ünvanı, pek haksız olarak, on iki sene evvel, aciz ve fakat mağrur ve muhteşem bir Meşrutiyet Hükûmeti kendisine mal etmiş bulundu. İsmet Paşa Hükûmetinin ne öyle bir gururu, ne de öyle bir ihtişamı vardır. Fakat tarih huzurundaki mevkisi o kadar yüksek ve o kadar azametlidir ki, şimdiden, dahil ve haricin bütün nazarlarını harikulade bir dikkatle kendi üzerine celbediyor; zira, yalnız Türk milletinin değil, bütün milletlerin tarihinde, bu hükûmetin yüklendiği vazife ve mesuliyet derecesinde büyük, ağır ve çetin bir iş deruhte etmiş hükûmetlerin adedi pek azdır. Bu, o hükûmettir ki, inkılap ve ihtilal berekâtının [bereketlerinin] için için sarsmakta olduğu bir toprak üzerinde sabit, metin ve müstakır [istikrarlı] bir devletin esaslarını kuracak ve henüz zehri zail olmamış [yok olmamış] uzun bir hailenin sıtmasıyla kavru lan bir millete huzur ve sükûnun, saadet ve refahın ilk nefhalarını [esintilerini] verecektir. Bundan başka; mukadderatı Türk milletinin talihi kadar müzebzep [karmaşık] ve muhteliç [titrek] olan sair milletlerde ancak senelerin ve asırların gördüğü bu muazzam işi, İsmet Paşa Hükûmeti aylarla sayılan kısa bir müddet zarfında başlayıp bitirmek ızdırırındadır. Çünkü, eline müstesna bir fırsat geçmiştir ve her “fırsat” gibi, bu fırsat da, nihayet bir “an”ı tazammun etmektedir [içermektedir].

“Tahrîr-i Sükûn” Kanunu ve onun müfadını [ifade ettiği şeyi] azim ve kudretle icra eden İstiklal Mahkemeleri memleketteki fisk [ahlaksızlık] ve fesat [ara bozuculuk] gerizini [pis suların aktığı yer] tamamıyla durdurmuş bulunuyor. Kahramanlığını tavsif [nitelendirme] için kelime, zaferlerini tadat [sayma] için rakam bulamadığımız genç Cumhuriyet ordusu, bütün bir hittayı [memleketi] müstevli [istila eden, salgın] azgın bir irtica yangınını bir nefeste

söndürdü ve devlete, tesviye terabiyesi yapılmış, mazar otlardan, zehirli haşerattan tathir edilmiş [temizlenmiş] muntazam ve mutarrâ [taze] bir vatan parçası vermek üzeredir. Büyük Millet Meclisi, tatil devresine girmezden evvel, icra vekilleri heyetine fevkalade zamanlarda mahsus vasi salahiyeti ve bunu mümin olan bütün “vesaiti kanuniye” verdi; cezrî [köklü] harekât ve icraat sahasında hiçbir engel, hiçbir pürüz, hiçbir zaaf ve tereddüt amili bırakmadı; kati muvaffakiyetlere isal eden yolların hepsini çizdi. Ve bu yollarda nasıl bir mişvar [gidiş, tarz] ile yürünmesi lazım geldiğini tayin ve tespit etti. Ondandır altı aylık bir zaman için neticeye sükûn içinde intizara [beklemeye] karar verdi.

İsmet Paşa Hükûmetinin eline düşen fırsat yalnız bunlardan ibaret değildir. Devlet azminin ilk semeratını gören ve tadan memleket efkârıumumiyesi, bu kuvvetli tarz-ı idarenin devam ve muvaffakiyeti hususunda pek mühim bir teşvik ve teşci [cesaretlendirme] membaı hâline girmiştir. Düne kadar bir taraftan Babıali matbuatının, diğer taraftan birtakım serseri nifak tellallarının tesiri altında bulanana, karışana bu “efkârıumumiye” şimdi, heyet-i hükûmetin etrafında, “Küre-i Arz’ı” [Dünya’yı] saran “havâ-yı nesîmî” [atmosfer] gibidir. İnsan bunu teneffüs ettikçe ancak hayat ve kuvvet bulur. Bu talihli hükûmetin “fırsat” telakki edebileceği şeyler meyanında [arasında] harici vaziyetimizin mükemmeliyetini zikretmek lazım gelir. İçerideki işlerimizin sürat ve katiyetle başarılmaya mâni olacak veyahut bu zemindeki faaliyetimizi inkısama [parçalanmaya] uğratacak hiçbir siyasi mesele muvacehesinde [yüzleşmesinde] bulunmuyoruz. Bütün devletlerle dostluk münasebetimiz yakın ve uzak her nevi yıpranma tehlikesinden masun olacak kadar yeni ve taravetlidir [körpedir]. Hangi hükûmet bundan daha müsait şerait içinde işe başlayabilir? Lakin şunu asla hatırdan dūr [uzak] tutmamak lazım gelir ki, bütün bu müsait şerait nihayet bir “fırsat” kelimesiyle hulasa olunabilir. Ve fırsat kelimesi ise daima muvakkat bir “anı” ifade eder. Bazı, kış mevsiminde birdenbire hava açar, güneş parlar ve ısıtır, toprak bir bahar rahiyasıyla kokmaya ve sular şaikane akmaya başlar. Lakin tabiatın bu nâ-be-mevsim [zamansız] inşirahı içinde bizim gönüllerimiz şüphe ve endişe ile dolar; bugün değilse yarın biliriz ki, gökyüzü tekrar bulutlarla örtülecek, güneşin aydınlığı bir buzlu cam inikâsı [yansıması] hâline girecek ve sularla topraklar donacaktır. İşte, memleket afakında hasıl olan bu ceyyadat ve bu sükûn havasını da aynı şüphe ve endişe ile his ve idrak etmemiz ve mevsim sonuna kadar sırtımızdan kışlık libaslarımızı çıkarmamız lazım gelir.

Şarki vilayetlerimizdeki isyan hareketi bastırıldı, diyoruz. İsyana ateşinin bu sönüşü, herhangi bir ateşin su ile sönüşüne değil kül ile örtülüşüne benzetilebilir. Zira, bugün bir Şeyh Sait avanesinin [yardımcısının] kanının döküldüğü yerden yarın yüz şeyh avanesinin

çıkabilmesine mâni olacak tedabiri almış olmaktan henüz çok uzağız. Bu tedabir ancak cezrî ve temsili ıslahat ile kabil-i temindir. Islahat denilince bunun yalnız idari muamelata inhisar etmediğini bilmeliyiz. Binaenaleyh, önümüzdeki içtima devresine kadar, İsmet Paşa hükûmetinin yalnız idari ve adli değil aynı zamanda içtimai, harsi, etnografik ve ekonomik mesaili ihtiva eden ve tam bir kül [bütün] teşkil eyleyen vasi bir mecellenin [yayının] esasatını [esaslarını] hazırlamış olması lazım gelir. Bu kendilerine pek derin bir emniyet ve itimat ile bağlı olduğumuz hükûmet-i hazıranın [şu anki hükûmetin] Millet Meclisi'ne verebileceği en kıymetdar bir kıyaset [akıllıca davranış] ve muvaffakiyet nişanesi olacaktır. Bununla beraber, İsmet Paşa Hükûmeti'nin mevki-i iktidara bu kadar vasi salahiyetlerle, münhasıran [özellikle] Şark isyanını tenkil ve Şark ahvalini ıslah için geldiğini farz etmek de doğru olamaz. İsmet Paşa Hükûmeti, kim bilir kaç neslin, kim bilir kaç zamandan beri hasretle beklediği yekpare, mutasallip [sağlam] ve musaffa [temizlenmiş] Türk vatanının esasatını takviye etmek vazifesiyle mükellef bulunmaktadır. Bu noktainazardan, harsi ve ırki ıslahata yalnız Şark vilayetlerimizin muhtaç bulunduğunu zannetmek bir gaflet telakki edilebilir. Elyevm dil ve kafa birliği itibarıyla, Anadolu, millî vahdetinin tam ve kamil derecesini bulamamıştır. Bu hakikati olanca çıplaklığıyla hissetmek için -burada isimlerini tasrih etmeye lüzum görmediğimiz- bazı havaliden [yöreden] gelen seslere kulak vermemiz kafidir.

Yakup Kadri

Perdeler Açıldıkça, 8 Mayıs 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1419. Sayı

Diyarbakır İstiklal Mahkemesinde reis, maznuna [sanığa] soruyor:

“-Fırka teşkil edilirken buna Mustafa Kemal Paşa'nın rızası var mı diye sordun mu?

“-Evet, rızası vardır. Paşalar, Gazi Paşa'nın arkadaşlarıymış. Fethi Bry resmen geliyordu.

“-Resmen geliyor, diyorsunuz. Ne demek istiyorsunuz, onu hükûmet mi gönderdi?

“-Evet Büyük Millet Meclisi'nden Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa gönderdi. Fethi Bey istediği yere gidiyor, kulüp açıyor, nutuk söylüyordu. Resmen Büyük Millet Meclisinden emir var diyordu. Biz zaten Ali Fuat Paşa 'Kulüp açtık. Ne ise nizamnamesini [tüzüğünü] gönderdik.' diye mektup yazdığımız vakit, Ali Fuat Paşa Fethi Bey'i gönderiyoruz, ondan öğrenin; demiştir.”

Şu soru ve cevaplarda mevzubahis olan firkanın hangi fırka olduğunu söylemeye hacet yoktur. Bu firkanın Siverek şubesini açmaya memur edilen Şeyh Eyüp'ü de uzun uzadıya

tarife lüzum görmüyoruz. Bu herif elyevm Şark İstiklal Mahkemesince Şeyh Said'in şeriki melaneti [lanetli ortağı] sıfatıyla idama mahkûm bulunuyor. Fakat Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası katip umumiyesi Ali Fuat Paşa'nın, bu şeyhin "Kulüp açtık, ne ise nizamnamesini gönderdik" mealindeki mektubuna hitaben "Fethi Bey'i gönderiyoruz, ondan öğrenin!" dediği; şahıs, yine mücrimin mahkeme huzurundaki ifadatına göre, Siverekli'lere; "Bizim fırka dine riayetkârdır. Halk Fırkası dini batırıyordu. Biz onu kurtaracak ve muhafaza edeceğiz!" diyen Fethi Bey'dir. Terakkiperverlik Şark [doğu] ve Cenup [güney] teşkilatı tarihçesini tetkik edenler işin içinde ve işin başında hep bu adamı bulurlar. Fırkanın mektup nizamnamesi yerine kaim olmak [yerine geçmek] orada o havali şeyhlerine, ağalarına, beylerine murahhas [delege] olarak giden ve bunların fırka merkezindeki paşalardan aldığı salahiyetle [yetkiyle] şubeler açmaya sevk eden hep bu adamdır; yani Ali Fuat Paşa'nın, Şeyh Eyüp'e ".....gönderiyoruz, ondan öğrenin!" diye takdim ve tavsiye ettiği "Fethi Bey"dir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası erkânı muhteremesi için bu, ne elim bir suitalihtir ki, taraf taraf teşkilata memur ettikleri kimseler hep bu Fethi Bey gibi din propagandasını alet ittihaz ederek yürüyüp gitmişlerdir. İstanbul ve Bursa civarında dolaşan sahte hocalar hep bu tarzda, dini kurtarmak için yeni bir fırka çıktığını halka haber verip dolaşıyorlar. Geçen gün, Ankara İstiklal Mahkemesinin muhtelif ağır cezalara çarptırdığı iki Terakkiperver Cumhuriyetçinin de şubeleri nizamnamesine ithal ettiği [içine aldığı] "dini hars" yine bu cinsten, bu neviden bir acayip fırka propagandasıdır. Vâkıâ fırkanın belli başlı rüesa [başkanlar] ve erkânı lüzum görüldükçe, fırsat düştükçe kendi teşkilatları içinde hadis olan bu kâbil [tür, cins] hareketleri takbih etmekten [kınamaktan] ve hatta bazen kendi adamlarını bile inkar eylemekten çekinmiyorlar. Hele İstanbul şubesi baş mutemedi [inanılan kimse] Vasıf Bey; bu dürüstîyi [dürüstlüğü] gerek müstantik [sorgu yargıcı] huzurunda ve gerek efkârıumumiye muvacehesinde [bir durum karşısında] birçok vesilelerle, birçok defa göstermek fırsatını asla kaçırmadı. "Biz" fırkamız namına şurada burada söylenen sözlerden, yapılan hareketlerden mesul olamayız. Programımız ve nizamnamemiz meydandadır. Bunda mucib-i töhmet bir nokta varsa o başka!" dedi. Gerçi, o program ve o nizamnamede bir noktadan hatta bir cümleden daha fazla mucib-i şüphe şeyler de mevcuttur. Fakat bizim nazarıdikkatimizi celbeden cihet şudur ki, Terakkiperverlerin etrafa saldırdıkları bütün pişdarlar [öncüler], halkın kulağına müttefikten ve mütemadiyen hep aynı şeyi fısıldamakta ve tesisine memur oldukları teşkilatı hep aynı usul dairesinde kurmaktadırlar. İstanbul'un eteklerinde bir Salih Paşa, Şarki vilayetlerin müntehasında [sonunda] bir Fethi Bey sanki evvelce görüşüp tanışmışlar, sanki söz birliği etmişler gibi kendilerini halk nezdinde birer din mücahiti olarak göstermişlerdir. İşte, bu hâlin ve bu vaziyetin insanda bir şüphe uyandırmamasına imkân

yoktur. Ali Fuat Paşa, kendisinden bir nizamname talep eden şeyhe, “Fethi Bey’i gönderiyoruz, ondan öğrenin!” cevabını veriyor. Demek ki, fırka katib-i umumisinin bu adam hakkında büyük bir emniyet ve itimadı vardı ve ona fırkanın prensiplerini kafi derecede telkin etmiş olduğundan emindi. Salih Paşa’nın din propagandası yapmakta olduğunu, bu adamın tevkifinden evvel herkes gibi fırka merkezi de pekâlâ bilip öğrenmiştir. Fakat, onu derhâl teşkilatının içinden çıkarıp atmak ve bir beyanname ile efkârıumumiyeye hitaben badema bu gibi adamlara kapılmamak lazım geldiğini ilan etmek varken buna hacet görmedi ve tevil [çevirme] ve iltibas yoluna saptı; mücrimleri mazur göstermeye çalıştı. Demek ki, fırkanın İstanbul gibi münevver bir muhitteki merkezinde bile bu kurûn-ı vustâ fırkacılık harekâtı [okunamadı] tasvip ve tervice [desteklemeye] mazhar oldu.

İstiklal Mahkemeleri’nde adaletin eli muhalif fırka teşkilatının üzerindeki perdeleri, böylece birer birer açtıkça sahnenin dekorları arkasındaki “kulis”; bütün “kulis” lere has olan çirkin ve çıplak iskeletiyle yavaş yavaş meydana çıkıyor. Bu manzara, sahne adatına [âdetlerine] yabancı, bitaraf [tarafsız] temaşagerler [seyirciler] için bile son derece hazin ve kasvetlidir. Çünkü burada yalnız boyasız, rendesiz [pürüzsüz hâle getirilmemiş] tahtalarla direkler değil, aynı zamanda düzgünleri [fondötenleri], sürmeleri dökülmüş; takma saç ve sakalları düşmüş ve allı pullu libasları çıkarılmış artistlerin de iç yüzleri, bütün fakrüsefaletiyle göze çarpıyor. Biraz evvel çelikten zırhlar içinde genç bir kahraman rolü oynayan bu aktör meğer dazlak kafalı, çökük göğüslü bir ihtiyarmış; biraz evvel önümüzde feragat ve ulviyetin bir timsali gibi dolaşan şu artist meğer bir küçük züppeden başka bir şey değilmiş; hele demin gamzesine bayıldığımız o güzel [okunamadı] kadına bakın, perukasını [takma saçını] çıkardıktan, yüzünü yıkadıktan sonra ne hâle gelmiş!.... İşte, sahnelerin arka tarafını görenler böyle bir inkisarihayale uğrarlar. Bizde Terakkiperver Fırka komedyasının iç yüzünü gördükçe tıpkı buna müşabih bir inkisarihayale uğruyoruz. Perdeler birer birer kalkıyor; oyunun ve dekorların bütün iskeleti sırtıyor ve bütün aktörlerin sanîası [hileli işi, tuzağı] birer birer meydana çıkıyor. Bir Şeyh Eyüp’ün kurûn-ı vustâ cebesi [zırhı] altından Fethi gibi bir serserinin vücudu keşfolunuyor. Bunun arkasından bazı müteceddit [yenilikçi], mütecellid [kahramanlık taslayan] ve Terakkiperver generalleri siması [okunamadı] ve insan bu acayip, şüphe-âver [şüphe veren], esrarengiz istihaleler [başkalaşım] karşısında hayretten dehşete, dehşet yeis ve eleme düşüyor.

Yakup Kadri

Yalnız Hakikat Namına, 12 Mayıs 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1422. Sayı

Ankara İstiklal Mahkemesi, meslektaşlarımızdan birini epeyce ağır bir cezaya mahkûm etti. Evvela, yegane müsnedimiz olan “hürriyet-i kelim” namına, saniyen efkârıumumiyei tenvir vazifemizi ifa için bu hadiseden bahsetmek zaruretini duyuyoruz. Bunun; son derece nazik ve iltibaslara, suitefhimlere müsait bir iş olduğunu [okunamadı]. Çünkü bu mesele dolayısıyla, kendisinden, hiç değilse bilvasıta [dolaylı] bahsetmek mecburiyetinde kalacağımız adam bir mahkûmdur ve her mahkûm, cürmü ne olursa olsun, daima şayan-ı merhamettir; onun hakkında söylenecek söz ancak, Allah taksiratını affetsin, temennisinden ibaret kalır; seyyiatına dair bütün tenkit kapıları kapanır. Cemiyet için o, artık ölmüş gibidir bu manevi ölümle bütün günahının hesabını vermiş, cezasını çekmiş telakki edilir. Bundan başka, mahkûm “hak kelimini” kaybetmiş, eli kolu bağlanmış bir adamdır. Kendisine tevhit eyleyecek tenkit ve tarizlere mukabele edemez, bütün müdafaa silahlarından mahrumdur. Binaenaleyh, böyle bir kimse aleyhinde vaki olacak her nevi hareket, velev bu hareket haklı bir mütalaadan ibaret bile olsa vicdan-ı ammede mutlaka bir zebunküşlük [güçsüze acımayan, zavallıları ezen] tesiri ika eder. İşte, biz böyle mühlik ve nefsimiz için bu kadar arızalı ve çetin bir mevzu üzerindeyiz. Hususuyla kendisinden bizzaruri bahsedeceğimiz şahsın alim matbuatında eski bir hasmımız olduğu da düşünülürse, şu sütunlarda üstümüze aldığımız işin ne kadar sarpasaracağını ve mevkimizin ne kadar kasvet ve müşkilat kesbedeceğini anlamak gayet kolay olur.

Fakat ne yazık ki, bu hük ve bu mahkûm hakkında mutlaka bir şey söylemek mecburiyetindeyiz ve bu mecburiyet yalnız bu gazeteye ve bu makalenin sahibine munhasır değildir, Türkiye Cumhuriyeti matbuatının bütün müntesipleri kendi meslektaşlarından biri hakkında verilen bu ağır hükme dair mütalaalarını efkârıumumiye bildirmek vazifesine mükelleftirler. Bu hususta sükûtu ihtiyar edenler ceza hükmünü açıkça tasvip eyleyenlerden daha civanmert olamazlar. Ankara İstiklal Mahkemesi Reisi'nin muhakeme esnasında maznuna hitaben söylediği bir sözü burada tekrar etmek isteriz: “Bu millî ve vatani mesaille alakadar olan tarihî bir muhakemedir.” Bu, tarihî bir muhakemeydi; çünkü genç Türk Cumhuriyeti, iki senelik taze ve narin hayatına kasteden bir isyan ve irtica yangınının içinde, bütün nifak, fesat ve iğtişâş anasına karşı kendisini ilk defa olarak müdafî ediyordu ve yine ilk defa olarak, “muhafaza-i nefis” silahlarını fikir, söz ve kalem hürriyetine doğru çevirmek mecburiyetinde kalıyordu. Kuvvetini, azmini ve manasını bu hürriyetten alan ve bu hürriyetin membaı ve mihrakı olan bir hükûmetin, tesisinin daha ilk senelerinde böyle bir mecburiyete düşer oluşu haddizatında -yalnız tarihî değil- içtimai bir hadisedir. En sarîh ve en asıl hüsnüniyetlerle bütün demokratik prensipleri muhafaza ve müdafaaaya karar vermiş olan ve bu

prensiplere, hatta vatanın düşman ayakları altında çiğnendiğini o müzebzeper harp ve cidal hengamelerinde bile sadakatin asla ayrılmayan bir idare nasıl oldu da o mühlüğün önünde birini teşkil eden bir isyan hadisesi karşısında bütün sabır ve tahammülünü kaybetti ve elinde tuttuğu adalet mizanının dürüş ve keskin tarafını göstermel ızdırarında kaldı? Bu da başlı başına tarihî bir meseledir ve mübdei ta Osmanlı Devleti'nin son Meşrutiyet senelerine dayanır. Başımızı bir parça arkaya doğru çevirip bu devre baktığımız zaman ne görüyoruz? Baştan başa bir haile sahnesine benzeyen büyük, karışık ve perişan bir ülke de insanı hakların, insanı hazların, hürriyetlerin şereflerin, rahatın, servet ve refahiyetin hepsini yalnız kendi nefislerine inhisar ettirmiş bir zümre yiyor, içiyor, giyiniyor, süsleniyor, gülüyor, eğleniyor; [okunamadı] bir neşat ile yığınlarla açık, yığınlarla çıplağın üzerinde tepiniyor, raks ediyor. Kadim Roma İmparatorluğu'nun inkiraz sahnelerinden birini andıran bu manzarayı, kati inhidamından biraz evvel Osmanlı İmparatorluğu bize bütün sefaletle arz etmişti o kadar vuzuh ile o kadar yakından ki, gözlerimizi kapadığımız zaman hâlâ bu levhayı en küçük teferrüatına kadar görüyoruz ve bu haileninbütün kahramanlarını birer birer seçiyoruz. Vâkıâ altı sene var ki bunun üzerine İstiklal Harbi dediğimiz ulvi ve muhip devrin kah hazin, kah korkunç, kah kanlı, kah şanlı vekayi ile dolu safhaları, her biri bir dâsitanın rumuzu [simgesi] ile işlenmiş perdeler gibi indi; fakat bunun maverasındaki [ötesindeki] sesler derinden derinden hâlâ kulaklarımızı tırmalamakta berdevamdı. Öyle ki, askerî, siyasi ve içtimai zaferini müteakip kendisini, her türlü gıllığıştan [gizli ve kötü amaçtan], denaet [alçaklık] ve seyyiattan [kötülüklerden], nifak ve ihtirastan muarra, tertemiz bir vatan içinde addeden Türk Cumhuriyeti erkanı için iki seneden beri bir an huzur ve sükûn ile çalışmak imkânı hasıl olamadı ve bu sesler gittikçe tahammülfersa [dayanılmaz] gürültü hâline girerek nihayet bu son kıyamete inkılap etti.

Ankara İstiklal Mahkemesi'nin “nefiy ebedî” [sonsuz sürgün] cezasına çarptığı mahkûm, muhakemesi esnasında sordu. “Şarki vilayetlerdeki isyan benim neşriyatım yüzünden mi çıkmıştır? Hayır. Fakat bunu muharrirlerin daimi bir surette hükûmet nüfuzunu kırmaya, içtimai ve idari nizamı bozmaya matuf [yöneltilmiş] neşriyatı böyle bir isyan için lazım gelen zemini hazırlamıştır. Öteden beri, hükûmet ve devlet vilayetini kahhar ve muhterem bir kudret hâlinde hissetmeye alışmış cahil ve sadedil [saf] kitleler ve bunların başında bulunan muhteris [açgözlü] ve münafik reisler, senelerce bütün erkanı mütemadiyen tahkir, tezyif [alay etme] ve tezlil edilen [hor görülen] bir hükûmet ve bir devlet karşısında harekete geçmenin zamanı geldiğini düşünmüşlerdir. Eğer bu gürhün şu düşünüşleri kendi alimlerine bir netice verdi ise, bunu ne falan muharririn cumhuriyetperverâne vecizeleri, ne de

birtakım tedabir-i idariye temin etmiştir. Bu neticeyi, memleketin her tehlike anında kendi canı pahasına imdadımıza koşan fedakâr bir orduya medyunuz [borçluyuz]. Daima siyasi ihtiraslarımızın fevkinde kalan bu sıyânetkâr [koruyucu] bir kudrettir ki bizim hatalarımız yüzünden bizim, seyyiatımız yüzünden hadis olan bütün pislikleri her defasında kanıyla yıkıyor; kanıyla temizliyor. Bunun içindir ki, Ankara İstiklal Mahkemesi reisi, huzurunda “tahdiş-i ezhan” [zihinleri kurcalayan] cürmüyle maznun bulunan gazetecei isyan sahasında can veren şehitleri hatırlatmak lüzumunu hissetmiş ve zımnen [dolaylı olarak], ondan bu dökülen kanların hesabını sormuştur. Zira, kim ne derse desin, bunlar, bizim nifaklarımızın ve bizim fesatlarımızın bigünah [günahsız] kurbanlarıdır.

Ve bütün bu fesat, bu nifak ne için? Ortada büyük bir dava mı var? Bir büyük fikir ve gaye ihtilafı mı var? Hayır. Ortada Türk Cumhuriyeti Hükûmetlerinin tatmin ve teskin edemediği nahvetlerin [kibirlerin] ve midelerin ihtilacı var!

Uzun ve mugalatalarla dolu müdafaa namesinde maznun sordu: “Ben cumhuriyetçi değil miyim? Ben layık değil miyim? Ben din ile dünya işlerinin ayrılması taraftarı değil miyim? İlâ-âhirihi.” Şu hâlde cumhuriyetçi olmayan İsmet Paşa mıdır ki ta Lozan Konferansından beri bu muharririn mütemadi iftiralarına, tarizlerine ve tecavüzlerine maruz kaldı? Şu hâlde din ile dünya işlerinin ayrılmasına muarız olanlar Büyük Millet Meclisi azası mıdır ki, bu gayeyi temin eden bütün kanunları çıkardığı hâlde birer birer, sıra sıra bu muharririn tezyiflerine, tehzillerine hedef oldu? Neydi?.. Mademki, taşıdığı mefkûreyi tahkik ettiren birtakım insanlar karşısındaydı; bunlardan -daha fazla- istediği şey neydi? İşte, mahkûmun siyasi hayatındaki en karanlık taraf bu itiraf edilemeyen gizli maksat; bu, boğazda düğümlenen muzlim arzudur.

Biz bu sütunlarda, cereyan eden muhakemenin, verilen hükmün hukuk noktainazarından münakaşasını yapmıyoruz. Esasen bu hususta söz söylemek için ne bir hak, ne de bir salahiyet sahibiyiz. Ancak mahkûmun, kendisini alelade bir politikacı sıfatından tenzih edip bir fikir kurbanı gibi görünmek istemesi ve bu ulvi kisve altında milletin merhamet ve muhabbetine iltica etmesidir ki, bizi, bu mesele hakkında birkaç mütalaa yazmaya sevk etti. İstiklal Mahkemesinin, sırf “vicdan-ı amme”den mülhem olarak [esinlenerek] ve sırf memleketin huzur ve sükûnu namına verdiği bu hükümden sonra bu adam için milletin kalbinde belki bir merhamet köşesi bulunabilir, fakat milletin muhabbeti ancak millet nef’ine [faydasına] hizmet edenler, millet yoluna feda olanlar içindir. Biz, mahkûmun hayatında -edebi ve siyasi- bütün hayatında ne böyle bir hizmet, ne de böyle bir fedakârlık şeması seziyoruz. Türk tarih edebiyatında Hüseyin Cahit ismi kozmopolitlikle,

züppelikle müradiftir [eş anlamlıdır]; Tarih-i siyasimizde “demagoji” denilen sakim [bozuk] ve merdut [kabul edilmemiş] meslek bu isimle beraber başlar. Malum olduğu vecihle bu meslek birtakım [okunamadı] tavırlar ve iddialarla halkı aldatmak usulüne müstenittir [dayanır]. Daima sureti haktan görünerek fena ihtirasları tahrik edeceksiniz ve masum bir veli tavrı takınarak efkârıumumiyyeyi kendi lehinize ve düşmanlarınız aleyhine zehirlemeye çalışacaksınız; arada bir feragat ve fedakârlık rolleri oynayacaksınız; her şeyinizi “menafi umumiye” ey vakfetmiş gibi görüneceksiniz; fakat altından alta mütemadiyen şahsi menfaatlerinizi temin ve tevsî edeceksiniz [yayacaksınız, genişleteceksiniz] ve bunu o kadar gizli yapacaksınız ki memleket içinde hiç kimse refahiyet ve rahatınızı sezmeyecek. Kazandığınız serveti uzak ve ecnebi diyarlarda kendi vatandaşlarınızdan kimseye göstermeden yiyeceksinzi.

Gafillere, son derece demokratik insanlar gibi görünen bu tipler, haddizatında, hükûmdarların etrafını alan dalkavukların aynıdır.

Yalnız hakimiyet ve saltanat kurallarının, sultanların ellerinden çıkıp millete avdet ettiği için kendilerindeki riya, müdâhin [dalkavukluk] ve tekâpu [birinin her dediğini onaylama] sanatını bu yeni kuvvet önünde yapmak ızdırarında kalmışlardır. Ekser hükûmdarlar gibi ekser milletler de bu riya ve müdâhine efsununa ram olurlar [boyun eğerler], aldanırlar ve demokrasileri felaketten felakete sürükleyen işte bu sahte millet dostlarıdır.

Türk Milleti pek iyi bilir ki, kendisinden bahsettiğimiz muharrir, bu nevi politikacıların en dessaşlarından [düzenbazlarından], en kurnazlarından biridir.

Yakup Kadri

Meselenin Öbür Safhası, 24 Mayıs 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1432.sayı

Makaleme bir hikâye ile başlayacağım: Şeyh Sait isyanı baş göstermezden birkaç ay evvel “Genç”te Dünder Alp namında genç bir mektep muallimi varmış. Bu genç muallim, hiç şüphesiz müstear olan isminin dalalet ettiği vecihle, ateşin [ateşli] bir Türk milliyetperveriymiş. Öteden beri, birtakım mağşuş [okunamadı] cereyanlara saha olan muhitinde, rüzgardan [?] hile sezen zeybek gibi, daima teyakkuz [olması muhtemel bir şeyi dikkatle bekleme] ve endişe-nâk [endişeli] bulunmuş. Bu teyakkuz ve endişe [okunamadı] ki, günün birinde, üç ay sonra patlak veren menfur [tikindirici] yangının kokusunu [okunamadı] bu hissini müteaddit [birçok] telgraflarla, mektuplarla, müracaatlarla hükûmete bildirmek istemiş; hatta derdini anlatabilmek için devletin [?] en büyük bir makamına da

başvurmaktan çekinmemiş. Gerçi büyük makam hükûmet [okunamadı] vasıtasıyla hükûmet-i mahalliyê ikaz [okunamadı] lazım gelen emirleri vermiş, mektep mualliminin “maruzatı[?]” üzerine valinin nazarıdikkatini celbe çalışmış ve vali de derhâl harekete gelmiştir; fakat zavallı Dünder Alp aleyhine... Evet, Genç vilayetinin bütün hükûmet cihazları harekete gelmiştir, fakat zavallı Dünder Alp aleyhine... Ve bunun neticesinde Dünder Alp reşide [olgun] Türk milliyetperveri bir müfteri [karalamacı] ve müzevver [uydurma] [okunamadı] maznun olarak mahkemeye sevk edilmiş; hakkında hüküm verilmiş ve bilmem kaç ay hapse mahkûm olmuştur!

Bu tarihten sonra Dünder Alp’i gözden kaybediyoruz. Fakat vakta ki [ne zaman ki], Şeyh Sait [okunamadı] “Lice”yi basıyorlar. Ve etrafı [okunamadı], ateşe bulamaya başlıyorlar, bir mektep [okunamadı]önünde Dünder Alp’in parçalanmış cesedini buluyoruz.

Hikâye hazindir ve bunun canhıraş teferrüatına vakıf olmak isteyenler “Vakit” gazetesinin Diyarbakır muhabiri Naşit Hakkı Bey’in bundan birkaç gün evvel “Vakit”te intişar eden [okunamadı] mektubuna müracaat edebilirler. Şimdi, biz soruyoruz, bu yavrucağın şahadetinden mesul olanlar kimlerdir? Yalnız Şeyh Sait ve avanesi mi yoksa aynı zamanda “Genç” valisi ve “Genç” adliyesi mi? Diyarbakır İstiklal Mahkemesi şayanıtebcil [saygıya layık] bir [okunamadı] ve imanla birincilerin cezasını vermekte berdevamdır; fakat bu elim memleket davasının tam [okunamadı] adalet dairesinde halli için ikinci [okunamadı] müstevlilerin de [istila edenlerin de] mutlaka ceza görmeleri [okunamadı]. “Genç”te falan vali; “Lice”de falan hakim; “Hani”de şu idare [okunamadı], “Çapakçur”da [Bingöl’de] bu inzibat memuru ilâ-âhirihi; gibi, devlet nüfuzunu, devlet vilayetini [?] bilakayduşart temsil edecekleri yerde birtakım mahallî tahkimlere [sağlamlaştırmalara, kuvvetlendirmelere] mümâşafî [suyuna gitme, yatıştırma] meslek [okunamadı] eylemiş ne kadar devlet memuru varsa, [okunamadı] sonra birer birer mahkeme huzurunda [okunamadı] mecburiyetindedirler. Biraz yukarıda hulaseten naklettiğimiz facia, Şark isyanı mesuliyetinden mahallî hükûmet memurları hesabına büyük [?] bir hisse düştüğünü, bize kafi sezahatle [?] ispat eyleyen vesaikın [vesikaların] bir cüzüdür [bölümüdür]. Hıyanet [?] ve irtica alevinin dolaştığı yerlerdeki vahşet ve harabet izleri üzerinde yapılacak derin bir tetkik ve tahkik seyahati, meydana, kim bilir -tesadüfen haberdar olduğumuz- bu vakadan daha müthiş nice cürüm ve cinayetler çıkaracaktır. Belli başlı mücrimlerin kafası ezildikten sonra meselenin bu safhasına geçmek biizm için millî, tarihî ve adli bir zarurettir. Aksi takdirde fedakâr Cumhuriyet ordusunun başardığı şu büyük iş bizim elimizde yıpranmış ve natamam bir eser hâline girecek ve Kürt kıyımı [ayaklanması] denilen hailenin [trajedinin] son perdesi asla kapanmış

olmayacaktır.

Sorunuz o vazi kanuna ki, hazırlamakta olduğu idari ıslahat mecellesini sabık “Genç” valisi ve Genç hakimi gibi insanların eline mi verecektir? İsyân havalisine mahsus yeni ve cezrî [köklü] idari sistemini bu neviden memurlar mı tatbik edecektir? Eğer böyle ise Şarki vilayetlerdeki iğtişâş ve irtica hareketi bugün için yatışmış, fakat yarın için başlamış telakki olunmalıdır.

Devlet işlerinin başında bulunan aziz ve muhterem arkadaşlarımız, bizi bu bedbinâne [kötümser bir şekilde, bedbince] ifâdatımızdan [ifadelerimizden] dolayı mazur görsünler; biz bunları yalnız şehit Dündar Alp’in faciasından mütehasıl bir heyecanla söylemiyoruz, bir Şeyh Sait hadisesi deyip de geçiverdiğimiz şu felaketin zavallı Türk milletine kaç milyona, kaç cana mal olduğunu ve henüz ilk adımını atmaya başlayan ümran [bayındırlık] hareketini kaç sene geriye ittiğini derin bir elemle müdrik [anlamış] bulunmaktayız. İşte bunun içindir ki, gerek cezada, gerek ıslahta kati ve cezrî hareketin lüzumuna kailiz [söyleyeniz, inanmışız]. Şimdiye kadar ittihaz edilen bütün tedbirlere rağmen -hiç değilse birkaç zaman için- daimi bir tehlike mihrakı olmak istidadını muhafaza eden Şark havalisine yalnız fevkalade kanunlar yapmak değil fevkalade memurlar da göndermek lazımdır. Meşrutiyet devrinde, valilerden birinin maiyetine [çalışanına] gönderilen bir mektupçuyu “mefkûresiz”dir diye azlettiğini hatırlıyorum. O zaman bu harekete güvenler meyanında ben de vardım. Fakat bugün, o valiye karşı -her kim ise, her nerede ise- istifa-yı kusur etmek [af dilemek] ihtiyacını duyuyorum. Filhakika, birçok acı tecrübeler bize şunu ispat etmiştir ki, bu milletin başına gelen belaların başlıca müsebbipleri mefkûresiz devlet adamlarıyla, mefkûresiz hükûmet memurlarından maada [başka] kimse değildir. Buna rağmen idare makinesinde kullandığımız insanlarda aradığımız meziyet, hâlâ, mefkûreden başka her şeydir; teşkilat-ı mülkiye ve adliyeye bir parça vukuf; idarei maslahat usulunde bir nevi mümarese [yatkınlık]; büyük ve küçük herhangi bir hükûmet memuru için, indimizde [bizce] kafî bir ehliyet vesikası hükmüne geçmektedir. Lakin, yalnız isyan mıntikasından değil, memleketin her tarafından kulaklarımızı tırmalayan sesler bize bu tarz telakkinin bir an evvel değişmesi lüzumunu ihtar ediyor [uyarıyor, hatırlatıyor].

Yakup Kadri

Kurtaran Eller, 1 Haziran 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1439.sayı

Amerika’da intişar eden gazetelerden biri Şarki vilayetlerimizdeki tenkil [uzaklaştırma] ve tedip harekâtından bahsederken diyor ki:

“Türk ordusunun Kürt isyanını bastırışına, yeni fikirlerin kurûn-ı vustâyaya; medeniyetin vahşete bir galebesi nazarıyla bakmak lazım gelir. Eğer Türkiye Cumhuriyetiyle şeyhler arasındaki bu mücadele, ... lehine hıtam bulsaydı, Şark'ta henüz başlayan tecdit ve temeddün [uygarlaşma] hamlesi daha birçok zaman için geriye itilmiş olurdu.”

Şark'taki tenkil hareketinin [okunamadı] faidesi yalnız bundan ibaret değildir. Geçen gün, Dahiliye Vekilimiz bey bir gazete muhabirine Şarki vilayetlerimizde tatbiki [okunamadı] ıslahattan bahsederken:

“... vilayette çalışacak heyet[?] için direktif hazırlıyor, [okunamadı]; bu direktif ile ne sistemde [okunamadı] kabul edeceğimizi tespit ediyoruz [okunamadı] direktifimizde Teşkilat-ı Esasiye ile [okunamadı] esas ittihaz ediyoruz. Mesela [okunamadı] birinde halkın kendi [okunamadı] bizzat vâzîü'l-yed olacağı [el koyacağı] mukayyettir [kayıtlıdır]. [okunamadı] nüfuz ve şahsiyetler memnudur.”

Binaenaleyh, Türk Cumhuriyetinin[?] isyan havalisinde yaptığı iş yalnız teskin ve temeddün hareketi değil, aynı zamanda bütün manasıyla bir istihlâs [kurtarma] mücadelesi Dahiliye Vekili Cemil Bey'in manevi nüfuz [okunamadı] namını verdiği muzlimlere [karanlık parçalayana] [?] [okunamadı] biri inim inim inleyen bedbaht ve mazlum halk kitleleri Türkiye Cumhuriyeti ordusunun süngülerinde halas ve hürriyet aydınlığının ilk şulelerini görüyorlar. Bu güne kadar, bu kitleleri teşkil eden insanların malları, canları, ferdi ve ailevi bütün hukuk ve merhametleri, rahat ve huzurları, arz ve namusları kah Şeyh, kah Bey, kah ağa namını taşıyan haris [açgözlü], münafık cebbar [zor kullanan] ve gasıb [gasbenden] kimselerin elinde bir oyuncaktır. Bunların keyif ve arzusu emrettiği vakit biçare halk için, en hasis, en zelil hizmetlerden, en korkunç ve en kanlı maceralara kadar her hareket bir vazife hâlini alırdı ve bunun mesuliyeti de, ekseriya onun zayıf omuzlarına yüklenirdi. Kaç defa gazap eden şeyhin yerine mürit ceza görmüştür, kaç defa beyin cinayetini uşak kendi kanıyla ödemiştir; kaç defa ağaların nifak ve şikakı yoluna tevabi kurban olmuştur.

Türkiye'nin bu günde asırlardan beri işlemekte olan bu içtimai çıban deşildikçe meydana çıkan hakikatlerin her biri başlı başına bir facia mevzusu teşkil ediyor. Şimdiye kadar kah aşâir [aşiretler, kabileler], kah tevabi namına zikrettiğimiz mukadderatına uzaktan uzağa seyirci olduğumuz bu mazlum insan kümeleri meğer asırlardan beri devlet kuvvetiyle, derebeylik zulmeti arasında ezilip durmakta olan bu bedbaht bir halk sınıfıymış ve bu sınıf teferrütten [yalnızlıktan] ziyade merhamet ve sıyanete [korumaya] muhtaçmış! İşte bu sefer, Türk Cumhuriyeti'nin o [okunamadı] gönderdiği adalet sehпасıyla, tedip [okunamadı], o

mazlum vatandaş kitleleri üzerine üzerine uzanan merhamet ve sıyanet ellerini görüyoruz. Bunlar, o beylerin, ağaların, o seyyid ve mürşitlerin (!) dürüş ve vahşi kafalarını birer birer ezdikçe o kitlelerin hayatlarında ilk defa olarak geniş geniş nefes aldıklarını hissediyoruz. Bunun içindir ki, Cumhuriyet ordusunun ve Cumhuriyet adaletinin gördüğü bu asıl ve insani vazifeyi ikmale hazırlanan Cumhuriyet Hükûmeti'nin de aynı hattiharekette [tutumda] devam edeceğine ve idari ıslahat sahasında derebeylik ocaklarını birer birer, temellerinden yıkacağına kani bulunuyoruz. Bu ocaklar içinde şimdiye kadar devlete sadık kalmış olanlar veyahut öyle görünmeyi menfaatlerine uygun bulanlar dahi bu inkılap silindirinin altından geçmek mecburiyetindedirler. Türk Cumhuriyeti, ancak böyle bir tasviye-i içtimaiyeden sonradır ki, bu ağalara veya bu beylere vatandaşlık hakkı verebilir.

İsyan esnasında daha tedip hareketi başlamazdan evvel, o havaliye mensup servet ve nüfuz sahibi bazı kimselerin “Benim adamlarım asilere karşı şöyle yapmış; böyle etmiş...” tarzında tefahur ve temeddehte bulunduğunu hatırlıyoruz. Hiç bir medeni kafanın istiap edemeyeceği [içine alamayacağı, sığdıramayacağı] bu kûrun-ı vustâ şecaatin [yiğitliğin] nihayet bulduğuna emin olmak istediğimiz gün bugündür. Hür Türkiye Cumhuriyeti'nde hiçbir kimse, diğer bir kimsenin adamı olamaz. Herkes başlı başına bir adamdır ve her adam ancak kendi vicdanına ve kendi devletine karşı mesuldür. Eğer bir zamanlar bunun aksi vuku bulmuşsa, biz, bu vakayı binbir facia ile dolu olan tarihe gömmek isteriz.

Yakup Kadri

Vekillerimizin Son Seyahatleri, 7 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1467.sayı

Son günlerin vekayi ve hadisatı arasında pek ziyade celbi dikkat olan şeylerden biri de bir taraftan Bahriye Vekili İhsan Beyle Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'in, diğer taraftan Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in memleketin muhtelif merkezlerinde irat ettikleri nutuklardır. İsmet Paşa kabinesinin bu ateşin azası, gerek fırkanın gerek hükûmetin takip etmekte olduğu yüksek maksatlar noktai nazarından gayet semere bahş bir teftiş ve seyahat devresi geçirmişlerdir.

Bu gibi resmî cevelanlar, hemen her devrede her nevi hükûmet erkanının icrasında büyük faydeler umduğu vezaitfen maduttur [sayılır]. Onun içindir ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin kabine erkani birbirini takip eden bu seyahatleriyle devlet işlerinde yeni bir adet, yeni bir teamül icat etmiş olmuyorlar. Yalnız her derde her memlekete ve her nevi hükûmete has olan bu devir ve teftişlere verdikleri yeni ve canlı ruh iledir ki eski ananelerden tamamıyla ayrılmış olduklarını gösteriyorlar. Abdülhamid devrinde değilse bile Meşrutiyet'ten sonra ve

hususıyla Cihan Harbi esnasında birçok nazırların şuraya buraya devre çıktıklarını, hatta harice seyahat ettiklerini gördük. Fakat, bugünkü günde, o devirlerden, o seyahatlerden memleket, halk ve hatta devlet namına hangi faidenin, hangi müspet izin hatırasını taşıyoruz? O devlet ricali, etraflarını müteharrik [hareketli] bir sur gibi ihata eden resmî bir mevhib [ona eşlik eden alay] ortasında, memleketin içinden yüzleri görülmez, sesleri işitilmez birer muhteşem hayalet hâlinde geçip giderlerdi. Uğradıkları yalnız yüksek sınıf memurlara kabil-i vusul olan vakur ve samet hükûmet daireleriydi temasa geldikleri kimseler şu validen, bu mutasarrıftan, o kaymakamdan ibaretti. Bunlar da kendi dairelerine ait umur ve ihtiyacından bahsetmek için yetmez tükenmez merasimden asla vakit bulamazlardı. Harb-i Umumi içinde bir Maliye Nazırının Aydın vilayetinde bir sancağa nasıl ve ne gibi şerait içinde uğradığını hatırlıyorum. Emsalini ancak Roma tarihinde okuduğumuz bir şevket ve azametle bindiği arabayı halka çektiren bu nazır o şehirde birkaç saat süren ziyareti esnasında, etrafına ancak selamlar yağdırmak ve tebessümler dağıtmak fırsatını bulabilmişti.

Bugün o devirlerden ne kadar uzaktayız! Şimdi Türk Cumhuriyeti Hükûmetinin herhangi bir vekili odasını ve sandalyesini terk edip böyle çıktı mı hemen halktan bir fert hâline giriyor; temas etmediği zümre, karışmadığı muhit kalmıyor ve hepsine kalpten gelen bir sesle hitap etmesini biliyor. Şimdi devir ve teftişe çıkan vekil, her uğradığı yere korku ve endişe veren, rehğuzarında [geçilen yolunda] divan devranlardan kimine tekdir [azarlama], kimine tehdit savuran; emreden, nehyeden [engelleyen] kahhar bir kudretin müteharrik ve netameli [tekin olmayan] gölgesi değildir, tıpkı bizim gibi bir adamdır; etrafına mukaddes inkılap ateşinin yaşatıcı hararetini saçarak dolaşan müennes bir yolcudur. Ne emrediyor, ne nehyediyor. Her köşeye, herkese her kulağa, yeni hayatın müjdesini getiriyor. Bu itibarla denilebilir ki, vekillerimizin bu son seyahatleri, inkılap mefkûresinin, bin türlü mesut tecelliyatıyla, merkezden muhite doğru feyzdar bir yayılış olmuştur. Ankara'da, bir ateşin mihrakında gibi, doğan ve kaynayan fikirler, hamleler, emeller ve yıllarımızın hançeresinden [gırtlğından] geçerek memleketin üstünde yeni bir aydınlığın inikâsları [yankıları] gibi intişar ediyor. Şurada henüz tereddüdün kurtulamamış nice kafalar, orada şüphe ve endişeden sıyrılamamış nice kalpler, burada hızını alamamış nice iradeler o hitabelerden, o nutuklardan, o beyanattan kim bilir ne kadar kuvvet, emniyet ve azim ve meram istiare etmişlerdir.

Biz eminiz ki, halkın yarısından fazlasında, inkılap ve tecdit fikirleri, inkılap ve tecdid arzuları henüz gayr-i şuûrî [şuursuzca] bir his hâlinde yaşamaktadır. Halk kendi içinde bazı ızdıraplar duyuyor, fakat bunların esbabını kafi bir vuzuh ile göremiyor; bünyesinde bazı illetlerin irazını müşahede ediyor, fakat bunları tevlid eden avamili keşfe bir türlü muktedir

olamıyor. Onu, elinden tutup, her gün bir parça daha şuuru, idrake, aydınlığa sevk edecek olan yegane yol bizce bu irşat ve tenvir yoludur.

Bundan iki sene evvel, bize her şeyde pişdarlık eden büyük münci, bu yolu ilk defa açan inkılap erlerinden biri olmuştu. Gazi Paşa Hazretlerinin intihabat devresi esnasındaki seyahatlerinin ve bu seyahatlerde irat ettikleri nutukların, saçtıkları fikirlerin; bu iki senelik inkılap hayatımızda ne büyük, ne müessir bir rol oynadığını kimse inkar edemez. Daha hılafet müessesesi bir hayat iken, daha cumhuriyet kelimesi telaffuz edilmemişken, daha din ile dünya işleri birbirine karışmış bir hâlde dururken bu harikulade insan bütün fikirleri bu kûrun-ı vustâ anarşinin aleyhine çevirmiş ve binaenaleyh, 1923 ve 1924 inkılaplarını o zamandan beri kafalarda ve ruhlarda hazırlamış bulunuyordu.

Önümüzdeki inkılap safhaları da böyle hazırlanacak, böyle pişecek, mevki-i fiile böyle çıkacaktır ve bu yoldan yürümek için mutlaka ismini zikrettiğimiz ve numune-i imtisal olarak gösterdiğimiz büyük insan gibi bir dehaya malik olmak lazım gelmez. Elverir ki takip ettiğimiz yolun yegane hakikat, yegane hak olduğunu bilelim ve bu kanaatimizde samimi, sabit ve layetezelzel [sarsılmaz] olalım.

Yakup Kadri

Çetin Bir Dava, 10 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1470.sayı

Muhterem refikimiz Yunus Nadi Bey, üzerine son derece çetin, ağır ve nankör bir iş almış; Yeni Türkiye'yi Türk Cumhuriyeti'ni Avrupalılara tanıtmak için "Cumhuriyet" in bir de Fransızca tabını [basını] neşre başlamış.⁴ Yunus Nadi Bey bu harikulade teşebbüsün arifesinde yazdığı bir makalede maksadını şu cümlelerle izah ediyor: "Avrupa; diyor. Türkiye'yi pek yanlış tanıyor. Yani denilebilir ki, hemen hiç bilmiyor; veya pek karışık biliyor. Bu hâl Avrupa için olduğu kadar Türkiye için de çok muzır bir şeydir."

Binaenaleyh, bu muzarratı defetmek için Avrupa'ya Avrupai bir lisanla hitap etmeyi düşünüyor; böyle bir çare ve böyle bir vasıta ile her iki tarafın kolayca anlaşabileceğini kanaat getiriyor.

Eğer biz Yunus Nadi Bey'in ne kadar eski ve tecrübedîde [çok tecrübeli] bir gazeteci, ne kadar reşit ve hakikat-bin [gerçeği gören] bir politikacı olduğunu bilmeseydik kendisini bu teşebbüsten dolayı ya safderunluk [safılık] veya hayalperestlikle tavsif etmek [nitelendirmek] ızdırarında kalırdık. Zira, Türkiye'nin yalnız bu günlük değil, laakal [en azından] yarım

---

⁴ 1925 yılında Cumhuriyet Gazetesi, Fransızca olarak "La République" adıyla da yayımlanmıştır. (Yapar,82)278

asırlık tarihi, aynı akım teşebbüsün hesapsız kurbanlarıyla doludur. Hatta diyebiliriz ki, Avrupa'nın Türk milletine karşı bu asırdıde bigâneliği [yabancılığı], Avrupai terbiye görmüş münevver bir Türk zümresinin Türk milleti Fransızca, İngilizce veya Almanca müdafiyeye başladığı günden itibaren daha ziyade artmış, adeta bir hiddet ve husumet derecesine varmıştır. Avrupa'da bugünkü sistematik şekliyle Türkler aleyhine neşriyatla bulunmak çağırı Tanzimat Devri'yle beraber başlar ve bizim tecdit hareketlerimize mütevazı bir hattı takip eder. Vâkiâ bundan evvel Türk nam ve şanının Avrupa efkârı umumiyesinde hususi bir hürmet ve muhabbetle karşılanmakta olduğunu iddia edecek değiliz. On sekizinci ve on yedinci asra ait ve Şarktan bahş edebi, ilmi, siyasi neşriyatın mühim bir kısmını Türk milletinin dinine, adatına, ananatına [geleneklerine] dair yazılmış manzum ve menşur hicivler teşkil eder. Fakat bunlar son devirlerin aynı cinsten neşriyatıyla mukayese edildiği vakit, bize gayet hafif birtakım mizahı eserler mahiyetinde görünür ve üzerimizdeki tesirleri bizi bazen istihfaf [küçümseme], bazen de istihza [alay] ile güldürmekten ibaret kalır. Hatta bunlar arasında öyleleri de vardır ki masum birer efsane kabilindedir; bizim bile hoşumuza gidecek fikirleri ihtiva eder. Nitekim Moliyer'in [Molière'nin], Rasi'nin [Jean Racine'nin], hatta Volter'in [Voltaire'nin] Türkler aleyhinde telakki edilegelen malum ve meşhur eserleri, son asır Türk münevverlerinin baş üstünde gezdirdikleri "Aziyada"lara [Asiada'lara/Pierre Loti romanı] ve "Dezanşante"lere [hayal kırıklığına uğramış, umudunu kaybetmiş kadın anlatılarına] nispeten bazı noktainazardan bizim daha çok lehimizdedirler. Piyerloti [Pierre Loti] Türkleri o da hepsini değil aramızdan mahdut bir kısmı [okunamadı] gözüne arz ettiği bazı hoş garabetler için sevmiş ve o garabetler yeni hayata temsilimiz nispetinde azaldıkça bu şairane muhabbet de yavaş yavaş bir nevi esef ve merhamete inkılap etmiştir. Görülüyor ki Avrupa'nın en ziyade Türk muhibbi olarak tanılmış bir muharriri bile Türkleri oldukları gibi değil, kendisinin istediği gibi görmek ve öyle göstermek illetinden asla kurtulamamıştır. İşte, Yunus Nadi Bey'in her iki taraf için gayet muzır bulduğu anlaşılamazlığın veyahut anlayamazlığın yegane sebebi bütün garba has olan bu hâletiruhiyedir. Lakin buna bir hâletiruhiye deyip de geçivermemelidir. Çünkü bu, senelerden ve asırlardan beri düşünüle taşınıla hazırlanmış, ihdas edilmiş [meydana getirilmiş, kurulmuş] siyasi bir "sistem" in mahsuludur. Bu sistem icabatından olarak Şark'ın en kuvvetli, en medeni, en asri ve yegane Avrupai milleti olan Türkiye'yi olduğu gibi tanımak, olduğu gibi kabul etmek belli başlı Avrupa Devletleri'nin -bütün cihan inkılabatına rağmen- hâlâ hiç değişmeyen ananevi siyasetlerine ebediyen veda etmeleri demektir. Biz bazı vatandaşlarımızın ümit ettikleri gibi matbuat ve neşriyat sahasında vuku bulacak bir anlaşma ile kökleri bildiğimizden, his ve tahmin ettiğimizden çok daha derin olan bu maslahane ihtilafın kolayca ortadan

kalkabileceğine ihtimal verenlerden değiliz. Zira, bu ihtilaf Avrupalılar tarafından istenilerek, bilinerek ve bir maksad-ı mahsusla muhafaza ve idame olunmaktadır.

Türk milleti, bahusus şu son seneler zarfında kendisini bütün cihana tanıtmak için lazım gelen her şeyi yapmıştır ve yaptığı şeylerin ulvi ve canlı misalleri hep ortada duruyor. Bunları yakından gelip görmek için Sahrayı Kebir'i [Büyük Çöl'ü/Sahra Çöl'ünü] geçmeye de hacet yoktur.

Türkiye yalnız siyasi ve fikrî kıymetiyle değil coğrafi vaziyetiyle de Avrupa'nın yanı başındadır; Avrupa'nın hudutları içindedir. Yunus Nadi bey arkadaşımız, pek haklı olarak "Tarih Avrupalının yalanıdır." diyor -fakat bugünkü Türklüğün ve bugünkü Türkiye'nin tarihi yalana uymayacak derecede canlı ve muasır [çağdaş] bir hakikattir. Anadolu Harbi Avrupa'nın göbeğinde vuku bulmuştur. Hatta bunun evcânını [sancılarını] Avrupa milletleri arasında bizden daha şiddetli hissedenler olmuştur. Bu harbi takip eden büyük Türk inkılabı ise safha safha bütün Avrupalı gazete muhabirlerinin, Avrupalı siyaset ricalinin gözleri önünde cereyan etti. Buna rağmen Avrupalının kafasında henüz Türk milletine ait aydınlanmış bir köşe yoktur.

Zaman zaman muhtelif lisanlarda Garp matbuatının bize dair mütalaa ve müşahedelerini okuyoruz. Bunlar hep eski teranelerdir [tekrarlanmaktan usanç veren şeylerdir]. Şu satırları yazdığımız esnada bu matbuattan bir tanesi, "Deyli Telgraf"ın [The Daily Telegraph'ın] son nüshası masamızın üstünde gözümüüzün önünde duruyor.

Ankara İstiklal Mahkemesi'nin verdiği bir hükmü en ağır, en kaba kelimelerle tezyif eden bir fikra bu gazetenin bir sütunundan bize dik dik bakıyor. Bu memlekette İstiklal Mahkemeleri'nin ifa ettiği vazifenin mahiyet ve ulviyetini bile anlamak istemeyen bu yazının muharriri her kimse, her neredeyse, yalnız şunu bilmeli değil miydi ki, bu mahkemeler irticaya karşı dikilmiş birer inkılap ve teceddüt severidir.

Avrupalılara yaptığımız inkılap ve teceddüt hareketinin manasını mı izah etmek istiyoruz? Lakin bu mahkemelerden çıkan hükümler bundan başka neyi izah ediyor? Şu veya bu yoldan hareket ederek Türk Cumhuriyeti'ni batırmak isteyenlerin başlarına inen satırlar inkılapçı ve teceddütçü Türkiye'nin medeniyet yolundaki, huzur ve sükûn yolundaki azminden ve kuvvetinden başka neyi ispat eder? Buna rağmen medeni Avrupa'ya Türkiye'deki irtica ve iğtişâş amilleri birer mazlum gibi görünmekte ve bu kûrun-ı vustâ dumanını söndürmeye çaişanların hayali dehşet ve haşin salmaktadır. Bereket versin ki biz bu tarz telakkinin ne kadar gayrisamimi, ne kadar kasti olduğunu hissediyoruz. Ve beyhude yere

hakikati izah için nefes tüketmeye lüzum görmüyoruz.

Yakup Kadri

Sükûn Takarrür Etti Mi, 14 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1473.sayı

Şeyh Sait isyanın, şahit olduğumuz sürat ve katiyetle tenkil [ortadan kaldırma, uzaklaştırma, cezalandırma] ve teskini üzerine Türk efkârıumumiyesinde hasıl olan neşat [sevinç] ve memnuniyet, çok geçmedi, yerini, güya her şeyi olmuş yetmiş, güya memlekette huzur ve sükûn tamamıyla takarrür etmiş [karar kılmış] gibi, bir emniyet ve kanaate terk etti. Bu emniyet ve kanaate göre Diyarbakır'de ipe çekilen ve müteakiben hepsi birden aynı çukura gömülen şeyhlerle beraber irtica ruhunun da artık bir daha dirilmemek üzere mahv ve defnedilmiş olduğuna inanmak lazım gelir. Hâlbuki, hakikat-i hâl böyle bir zannı tekit etmekten [pekiştirmekten] ne kadar uzaktır! Her gün bir yenisi meydana çıkarılan mütenevvi fesat ve irtica teşkilatı mensuplarının Ankara İstiklal Mahkemesindeki muhakemelerini takip edenler pekâlâ hissederler ki henüz hiçbir mesele kapanmamış, hiçbir tehlike tamamıyla zail olmamış, hiçbir şey olup bitmemiştir ve erbab-ı inkılap [inkılap sahipleri] açılan büyük yolun ortasında bugün her zamandan ziyade müteyakkız [uyanık] bulunmak ızdırarındadır.

Bunun aksine misal olan hâletiruhiyenin bizi ne korkunç bir badireye sevk etmek üzere olduğunu son vekayi kafi bir vuzuh ve katiyetle ispat etmiştir. Şeyh Sait isyanı taraf taraf bütün Şark'ı istilaya başladığı ve Diyarbakır üzerine yürüdüğü esnada bunu beş on serserinin talan hırsına atfedip mahalli bir şekavet [haydutluk] şeklinde göstermek isteyenler hatasını bu millet maddeten ve manen pek pahalıya ödemiştir. Memleketin hayati inkişafına ait birçok mühim tespitler, birçok imar ve ıslah hareketleri bu yüzden laakal [en az] beş on sene geriye atılmıştır. Ve belki iptidasında kendisine layık olduğu ehemmiyet verildiği takdirde bu vahameti peyda etmeden söndürülmesi kabil olan bir irtica ateşi yine bu yüzden muhrip [yıkan, dağıtan] bir yangın hâlini almıştır. Kim iddia edebilir ki, bugün, herkese maziye müteallik [ilişkin] ölü ve hâyîde [sürekli konuşulmaktan eskimiş] bir dava şeklinde görünen hafi [gizli] fesat cemiyetleri meselesi bahsettiğimiz sakin ve atıl [tembel] zihniyetle telakki edilmiş olsaydı aynı vahim neticeyi tevlit etmeyecekti ve bugün inkılapçıların teyakkuz [olması muhtemelel bir şeyi dikkatle bekleme] ve basireti [gerçekleri görebilmesi, sağgörüsü] sayesinde bir İstiklal Mahkemesi'nin daire-i fezasına hapsedilen bu suikast teşebbüsü fiil sahasına geçip bir devlet ve bir millet meselesi hâline girmeyecekti? Zira, şuna kamil-i katiyetle kanaat hasıl etmelidir ki, bizde mevcut rejim aleyhine herhangi bir hareket doğrudan doğruya memleket ve devlet aleyhine bir suikast manasını haizdir. Hiçbir milletin

tarihinde şekl-i idare ile vatan mefhumu bizde olduğu derecede birbiriyle tedahül [iç içe geçme] etmemiştir. Bugün Türk Cumhuriyeti'nin ilgası demek Türk vatanının harita-ı alemden silinmesi demektir. Niçin böyledir? Bunu izaha lüzum görmüyoruz. Yalnız şunu söylemek isteriz ki, Türk Cumhuriyeti'nin her ferdi için Cumhuriyet ve saltanat davası yalnız bir fikir ve kanaat, bir mefkûre ve bir siyasi akide [inanç] davası değil doğrudan doğruya bir hayat ve memmat meselesidir. Bu itibarla, cereyan eden vekayia dair efkârimumumiyeden beklediğimiz alaka ve dikkat, inkılap erkanında bilâ-âram [durmaksızın] devamını temenni ettiğimiz teyakkuz ve basiret en iptidai vezaif-i vataniyeden biridir. Bu memlekette dahili siyaset namına başka türlü bir anahat tasvir edemiyoruz. Bazı bezgin, uyuşuk vatanperver kimselerin hasretle bekledikleri liberallik, müsamahakârlık [hoşgörülülük] tebessüm ve nevaziş [iltifat] devri, bu diyarda bütün ihtiraslar dindikten ve bütün nifak nifak ve fesat tahammülleri birer birer azaldıktan sonra ancak takarrür edebilir. Lakin, buna bugün için, yarın için ihtimal verebilmek mümkün müdür? Böyle bir devrin vürudu [gelişi] için yalnız kuvvetli bir zabitanın, cemiyetin sinesinde temin edecek sûrî bir sükûn kafi değildir. Bundan başka ve hatta bundan evvel bazı kafalardaki ve bazı ruhlardaki iğtişâş ve ihtilacın nihayet bulması lazımdır. Bu, nihayet bulmuş mudur? Bu, ne vakit nihayet bulabilir? Şu iki sorunun cevabını vermek için kendi kendimize daha birkaç soru sormak ızdırarındayız.. Türk inkılapçıları, Türk cumhuriyetçileri, Osmanlı sultanından bize müdevver [devredilmiş] teokratik müesseselerin hepsini bilaistisna [istisnasız] yıkmışlar mıdır? Burada tarikatlerden, tekyelerden [tekkelerden]; şurada bey ve beyzade ocaklarından, orada isimsiz ve şekilsiz birtakım vâhime [kuruntu] ve ebâtıl [batıl, faydasız ve boş şeyler] mihraklarından artık eser kalmamış mıdır? Düne kadar bu zavallı memleketi kendi nahvetleri [kibirleri], kendi hırsları, kendi ikbal [istek] ve tama'ları [açgözlülükleri] için felaketten felakete sürükleyen ve şimdi bu muzlim saikalarını tatmine imkân bulamamak tehevvürü [hiddeti] içinde kıvranan eşhasın, zümrelerin, hatta sınıfların eli kolu tamamıyla bağlanmış mıdır? Hayır, değil mi? Şu hâlde nasıl ümit edebiliriz ki, henüz içimizde taşıdığımız bütün bu iğtişâş ve ihtilaç anasıyla ruhlarda ve kafalarda velev nispi [bağıntılı, önceki duruma göre], velev muvakkat [geçici] bir sükûn hasıl olmuş bulsun veyahut bu büyük ameliyeyi yapmadan evvel bu sükûn kendiliğinden tekvin etmiş olsun!

İşte bizce Şeyh Sait hadisesini müteakip açılan inkılap davası ve Cumhuriyet müdafaası bu ameliyenin başlangıcıdır ve Şeyh Sait'in idamıyla hiçbir şey bitmiş olmuyor, bizim anladığımız ve beklediğimiz manada bir teskin ve tenkil [uzaklaştırma] hareketi adli ve içtimai sahada asıl şimdi başlıyor. Bu, haddizatında amansız ve aramsız bir cidal olan

inkılabın en çetin, bir safhasıdır. Veyl o milletlere ki, bu muazzam cidalin böyle bir safhasında ufacak bir rehavete müptela olurlar ve sınırlarını, daima düşmana muntazır [bekleyen, gözleyen] bir cengaverin oku gibi gergin tutmasını bilmezler.

Yakup Kadri

Musul Meselesi ve İngiliz Matbuatı, 16 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1475.sayı

Musul Meselesi'ne dair, Cemiyet-i Akvam'daki [Milletler Cemiyeti'ndeki] komisyon tarafından bir karar verilmesi muhtemel olan şu günlerde İngiliz matbuatı Musul'den, kendi tabirleri vecihle, Irak hudutlarından sık sık bahsetmeye başladı. İngiltere'de iki milyon sekiz yüz bin amelenin işsiz kaldığı ve taraf taraf iktisadi, zirai ve sanayi birçok vahim buhran-ı arazatın baş gösterdiği esnada bu meselenin İngiliz efkârı umumiyesini ne dereceye kadar alakadar edeceğini tahmin edemez. Fakat şunu vazih bir surette anlıyoruz ki, bu memleketin resmî ve nim resmî mahâfilinde [toplantılarında] ve bu mahafilin efkârını aksettiren gazetelerde Musul Meselesi Çin harekâtı derecesinde değilse bile hemen ona yakın bir ehemmiyetle takip olunmaktadır. Bu cümleden olarak 9 Temmuz tarihli "Tayms" [The Times] gazetesi "Musul'un İstikbali" ve "Irak hudutları" serlevhası [başlığı] altında uzun ve mufassal [ayrıntılı] bir makale neşretmiştir. Bu makale, hassaten bizim noktainazarımızda - daha doğrusu bize atfedilen bir noktainazarla- dair bazı tetkikat ve mütalaatı [yorum ve düşünceleri] ihtiva ettiği için bizim tarafımızdan da münakaşaya değer bir kıymeti haiz bulunmaktadır. Tayms'a göre Türklerin Musul Meselesi'ndeki hakiki maksatları "Bütün Irak'ı tekrar işgal etmek"ten ibarettir. Nim resmî İngiliz gazetesi buna o kadar katıyetle kanidir ki, şimdiden böyle bir işgalin tevlit edeceğini siyasi, sevkülceysi [stratejikselle] ve ticari mahâziri [mahzurları, sakıncaları, korkulacak şeyleri] tadat [sayma] ve teşrih etmeye [açmaya, şerh etmeye] başlıyor. Tayms gibi ağırbaşlı bir gazeteyi "Çay görmeden paçayı sıvamak" kabilinden gülünç bir vaziyete sokan böyle bir ihtimal ve iddianın menâbii [kaynakları], maatteessüf, bizim tarafımızdan bile tashih edilemeyecek derecede meçhuldur.

Yalnız Şark'ta değil Garp'ta yaşayan milletler arasında bile millî ve siyasi emellerine vuzuh ve samimiyetle temayüz etmiş olan genç inkılap Türkiye'si, beynelmilel [uluslararası] bir mahiyet ve ehemmiyet kesbeden birçok efal ile, klasik mesail-i Şarkiye (!) mütehasısların [uzmanların] Osmanlı devletine atfetmeye alıştıkları emperyalist temayüllerden ne kadar uzak olduğunu bütün aleme kafî derecede ispat etmiştir kanaatindeyiz. Kendi millî hudutları

dahilinde, ırki ve fikrî kabiliyetinin istilzam ettiği [gerektirdiği] bir inkişaf ve tekâmüle vasıl olmaktan başka bir gaye takip etmeyen Türkiye Cumhuriyeti, Türk milletini felaketten felakete sürüklemiş olan Osmanlı siyasetini takipten, en ziyade Tayms gazetesinin bahsettiği tasavvurat [tasavvurlar, hayaller, niyetler, düşünceler] sahasında müçteniptir [sakıngan, çekingendir]. Yeni Türkiye'nin rical ve mütefekkirini Suriye, Irak ve Arabistan'ı ancak acı birer hatıra gibi yâd ederler. Türkiye gayri milletlerin meskun olan bütün bu havali asırlarca necip [soyu temiz olan] Türk ırkına daima ağzı açık bir mezar olmaktan başka bir şeye yaramamıştır. Bu diyarların yeni sahipleri iyi bilsinler ki, oralara dair kalbimizde hiç bir hasret, hiçbir [okunamadı] istidadı yoktur. Zira, Türk milleti kendisini, hiçbir zaman bugünkü kadar kendi yurdunda hissetmemiştir. Bu Musul'a verdiği ehemmiyet de ancak bu hissinin tamamîyetini temine matuftur. Dili, kafası ve kanı Türk bir camianın Türkiye hudutları haricinde birtakım yabancı anasır ortasında bîkes [kimsesiz] ve bîvâye [koruyucusu olmayan] bırakılması, en har en kıskanç milliyet prensipleri üzerine müesses olan Türkiye'ye daimi bir elem ve ızdırıp menbaı olacaktır ve bu, bizim için ne yalnız bir hudut meselesi, ne de bir ittis [bolluk] ve intifa [faydalanma] davasıdır. Musul üzerindeki iddiamızdan feragatimiz ancak kendimize ve aleme karşı ilan ettiğimiz yüksek prensiplere veda etmek manasını tazammun eder -böyle bir hareket ise idealist inkılap Türkiye'si için manevi bir iflas demektir. İşte, bu noktainazardan Türkiye'de bir "irredantizm" [kurtarımcılık] mevcut olduğunu tasdik ve beyan etmek lazım gelir.

***

Son günlerde Musul meselesine dair neşriyatına germî veren [kızıştıran] yalnız "Tayms" gazetesi değildir. Diğer taraftan "Morning Post"ta Cenevre muhabirinden aldığı malumata atfen aynı mevzu hakkında bazı mülahazatta bulunmaktadır. Bu gazete, "Musul Hududunun tahdidine [sınır koymasına] memur Cemiyet-i Akvam komisyonu azasının, münferit raporlarını ikmal ettiklerini ve temmuz nihayetinde heyet-i umumiye arz edilmek üzere müşterek bir vesika vücuda getirmeye hazırlandıklarını haber verdikten sonra diyor ki:

"Musul Komisyonu [okunamadı] üzerinde icrayı tesir etmek için Türkiye'nin Cemiyet-i Akvam'a kabulü hususunda Ankara Hükûmeti tarafından teşebbüsat [?] icra edilmektedir."

Cemiyet-i Akvam Musul Komisyonu'nun faaliyeti üzerinde icra tesir etmek isteyen tarafın hangisi olduğunu İngiliz matbuatının bu mütemadi neşriyatı kafi bir serahatle ispat etmemiş olsaydı, belki "Morning Post"un bu endişesini de münakaşaya lüzum görürdük.

Fakat bu mesele Cemiyet-i Akvam'a tevdi edildiği günden beri Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin ve Türkiye Cumhuriyeti matbuatının vaz ve tavrı bu hususta her türlü şek ve şüpheyi izale edecek [giderecek] derecede dürüsttür. Bundan başka, yeni Türkiye, cihan inkılabından doğan her iki devlet gibi kadim diplomasi sahasında tatbik edilen o hayide şantaj ve entrika usullerinin tamamıyla iflas ettiği kanaatini beslemektedir ve herhangi bir meselede muvaffak olmak için yalnız hakka istinat etmenin, yalnız haktan kuvvet almanın faidesini bizzat tecrübe edip anlamıştır.

Yakup Kadri

Türk Münevverlerine Bir Hitap, 19 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1477.sayı

“Tahrîr-i Sükûn” Kanunu, memleketimizde merzâ [hastalıklı] bir hâl alan politika mücadelesine nihayet verdi ve müspet zihniyet ashabına vâsi [geniş], emin, arızasız bir say [çalışma] ve faaliyet sahası açtı. Bundan evvel, menfi, münafık, fasid ruhların hüküm sürdüğü devre, bütün namuslu vatandaşlar yalnız kendi şereflerini muhafaza gâilesiyle meşgul bulunuyorlardı. Bunlar için ne ticaret, ne sanat, ne fikir aleminde faideli bir harekette bulunmak ve hatta ne de bir köşeye çekilip sakin bir aile hayatı geçirmek imkânı kalmıştı. Bîsud [faydasız, boş] sürtünüşlerle kızışmış bir hava içinde bütün hüsnüniyetler, bütün gayret ve himmetler, bütün iradeler eriyor ve ortada cehennemi bir kaynaşmadır gidiyordu. Böyle bir müthiş anarşi esnasında milletin herhangi bir sınıfından ve herhangi bir ferdinden memleket nefine [faydasına] müspet bir iş ve bir eser beklemek haksız bir talep olurdu. Bilhassa, her gün, hareketsizliğinden şikayette bulunduğumuz fikir adamlarının faaliyete geçmesi için şu tasvir ettiğimiz an ve havadan daha büyük bir mâni tasavvur edilemezdi. Zira, o derece merza bir politika mücadelesinin baş gösterdiği yerlerde ilk evvel duran şey fikir ve ilim hareketidir.

Fakat bugün, hâlâ devam eden fikrî hareketsizlik karşısında aynı mazereti bulabilir miyiz? Elyevm mevki-i iktidarda bulunan hükûmet, adi politikacılık cereyanının kapısını yalnız birtakım siyasi endişeler saikasıyla kapatmamıştır. En çetin mübarezelerden doğmuş olan Türk Cumhuriyeti kendi etrafında kopan vellelelerden tedehhüş etmeyecek [dehşete düşmeyecek] kadar bizatihi [kendiliğinden] kuvvetlidir. Eğer bir sınıf halk üzerinde şedit [şiddetli] bir idare usulunun tatbikine lüzum görüldüyse bu hareketin en birinci saiki memleketin maddi ve manevi tekâmülüne hizmet etmek isteyenleri o sınıfın ika etmekte [yapmakta] olduğu menfi tesirlere karşı bir nevi himaye ve muhafaza altına almak gayesidir. Maalesef bu ulvi hareketin manası, herkes tarafından kafi bir vüzuah ile anlaşılmamış görünüyor. Bunun böyle olduğunun yegane alameti şudur ki, Cumhuriyet Hükûmetinin bu

civanmerdane hareketi hiçbir muhitte ümit edilen aksisedayı hasıl edememiştir. Vâkıâ milletin özünü ve temelini teşkil eden bir müstahsil [üretici] sınıf vardır ki [Takrîr-i Sükûn] Kanununun manasını daha ilk günden anlamış ve bundan müstahsil memnuniyeti asar ve efaliyle ispat eylemiştir. Lakin bizim burada doğrudan doğruya hitap etmek istediğimiz sınıf bu değildir. Biz memleketin fikir, ilim, sanat ve edebiyat müntesiplerinden [ilgililerinden] bahsediyoruz. İşte bunlar “Takrîr-i Sükûn kanununa bir “takrîr-i sükût” manasını vermiş gibidirler. Bunlara nazaran Türk Cumhuriyeti Hükûmeti, almış olduğu son tedabiri idariye ile acaba memlekette umumi bir adalet ve rehabet teminine mi azmetmiştir? Herhâlde böyle bir zandan hem Türk münevverlerini hem de Türk Cumhuriyeti Hükûmetini tenzih ederiz. Zira, bu hükûmet her şeyden evvel Türk münevverlerinin hükûmetidir; bütün kuvvet ve kudretini bunlardan alıyor; bütün kuvvet ve kudretini bunların emeline, mefkûresine tahsis ediyor. Bu noktadan iddia edebiliriz ki, “Renan” [Ernest Renan], “Oküst Kont” [August Comte] gibi yüksek ve müstesna kafalı alimlerin milletler için tasvavvur ettikleri ideal hükûmet tarzı cihanda ilk defa olarak bizim vatanımızda, bu aziz Türkiye’de vücut bulmuştur. “Renan”ve “Oküst Kont”, biri tarih ve diğeri ulum-u müspete [pozitif bilim] yollarından yürüyerek senelerce tetkikat, tahkikat ve tettebbuat [incelemeler, araştırmalar] neticesinde insanların saadetini mümin en yüksek şekl-i hükûmet olarak şu gayeye vasıl olmuşlardı: müstahsil [üretici] kitlenin üzerine istinat eden bir asalet-i fikriye ve ilmiyenin hükûmranlığı...

Bunu o zamanlar bazı kimseler şairane bir hülya gibi telakki etti, bazıları gayrikabil tatbik [uygulanması imkânsız] bir alim nazariyesi mahiyetinde gördü; bazıları da “[okunamadı] demokratik” -yani hakimiyetimilliyeye mugayir- ric’î [gerici] bir hareket addetti. Fakat “Renan”la “Oküst Kont”u bu vadiye yahut bu mefkûreye sevk eden esbap ve avamil tetkik edilecek olursa, görülür ki on dokuzuncu asır Fransa’sı içtimai ve siyasi umdelerini bu iki mütefekkir kadar yaşayan hadisattan çıkarabilmiş iki adama daha malik değildir.

On dokuzuncu asır Fransa’sı denince gözümüzün önüne daimi ihtilacat içinde kıvranan bir heyet-i içtimaiye gelir. Bu cemiyet, seksen sene zarfında laakal [en azından] beş altı şekl-i idareye saha olmuş; Napolyon Bonaparte’nin diktatörlüğünden imparatorluğuna, imparatorluktan kraliyete, kraliyetten cumhuriyete, cumhuriyetten tekrar saltanata, saltanattan ihtilale ilâ-âhirihi; geçip durmuştur Renan ve Oküst Kont bir taraftan İhtilal-i Kebirin [Fransız İhtilali’nin] diğeri taraftan bu karışık ve anarşik devrin çocuklarıdır. Bunlar, her nevi hükûmetin seyyiatını [kötülüklerini] bizzat görmüşler ve bu seyyiatın tesirâtı altında bizzat yaşamışlardır ve bütün bu tecrübelerin sonunda şu hakikate vasıl olmuşlardır ki, bir heyet-i

içtimaiyede her şeyden evvel lazım olan şey nizam ve istikrardır. Bu nizam ve istikrarı ise, ne bir hükümdarın zulüm ve istibdatı, ne de birtakım muzlim ihtirasların, şuursuz temayüllerin [meyillerin] hüküm sürdüğü, kaynaştığı, yekdiğerleriyle [ötekilerle] çarpıştığı mütemevviç [dalgalı] bir avam kitlesinin tagallübü [zorbalığı] temin edebilir. Yalnız bu nevi kuvvete istinat eden demokrasilere ancak demagoji namı verilir ve demagoji o nevi tarz-ı idaredir ki, müspet [olumlu] ve müstakar [düzenli, kararlı, dengeli] bir esas üzerine asla tesis edemez, bunun başına geçenler günü gününe bir siyaset takibine mecbur kalırlar. Çünkü daima avamın [halkın] mütebeddil [değişen, bir kararda durmayan] ve mütemevviç [dalgalı] temayüllerine [meyillerine] riayet [uyuma] ve mümâşat [yoldaşlık] ızdırarındadırlar. İşte bunun içindir ki, en hakiki hakimiyetimilliyeye taraftarları ancak demagojinin biaman [amansız] düşmanları arasında bulunabilir ve bunun hükümet denilen kudreti fikir, ilim ve ideal sahiplerinin tabii [doğal] velayetinden [otoritelerinden, yetkilerinden] başka bir şey telakki etmezler.

Türk demokrasisi, ilk adımında, zahiren muhalif namını taşıyan ve hakikatte avamın fena ihtiraslarını karıştırmaktan başka bir şey yapmayan bir demagog zümresiyle karşı karşıya geldi; az kalsın bu zümrenin hazırladığı tuzağa düşmek üzereydi; yani hepimiz birden körü körüne bir demagoji uçurumuna yuvarlanmak üzereydik. Biz, bu tehlikeden bir tesadüf eseri olarak kurtulmadık. Bizi bu tehlikeden kurtaran şey izandan, irfandan gelen şuurlu bir hamledir. Yazık değil midir ki, Türk münevverleri bu hamlenin şerefini benimsemekte bu kadar [okunamadı] gösterebilir! Ve bunun mesut neticesinden, memleket hesabına, azam-ı istifadeyi temine çalışmasın!

Yakup Kadri

Çürüyen Belde, 5 Ağustos 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1492.sayı

Gazeteler yazıyorlar: Bir cemiyet-i fesadiye keşfedildi. -Nerede? - İstanbulda! Bir komunist teşkilatı bulundu. -Nerede? -İstanbul'da! Yeni bir hıyanet şebekesine, vaziyed olundu [el konuldu]. -Nerede? -İstanbul'da! Velayet-i Şarkiyeye'de bir isyan çıkıyor - Dönüyoruz, dolaşıyoruz; bir de görüyoruz ki bu isyanın İstanbul'a gidip gelen birtakım kimselerle, İstanbul'da mukim bir Seyit Abdülkadir ailesiyle, İstanbul'da çıkan bazı gazetelerle alakası varmış. Hiçbir zaman bir tesadüfe hamledeyemeyeceğimiz bu hadiseler, bu vakalar, İstanbul şehrini, nazarımızda, ayrıca tetkik ve tetebbuya şayan bir keyfiyet, bir mesele hâline sokar. Vâkıâ Türkiye tarihinde İstanbul'un başlı başına bir mesele hâline girdiği anlar nadir değildir. Fakat biz zannederdik ki, bu şehir bir devletin merkezi olmak sıfatını kaybeder etmez Türkiye'nin herhangi bir vilayeti gibi, sırf mahalli ve coğrafi hususiyetlerine

müstenit tabii bir varlığa nail olacaktır. Geçen gün Adana'dan gelen bir zat "Orada ne var? Ne yok?" sualimize cevaben "Pamuk!" diyordu ve bununla o vilayet halkının pamukçuluğundan başka hiçbir şeyle meşgul bulunmadığını ve bütün vilayet faaliyetinin bu anasır etrafında toplanmış olduğunu söylemek istiyordu. Başka bir gün mesela İzmir'den gelen bir tolcudan İzmir'e dair malumat istenilse bize mutlaka pancardan, üzümünden, limanın [okunamadı] meselesinden ve belediyenin imar ve istimlak teşebbüslerinden bahsedeceğiz. Acaba İstanbul'un, insani, [okunamadı] müspet [okunamadı] saik olacak mevki hususiyetleri yok mudur? Dediler ki burası mühim bir transit merkezi olabilir; olamadı. Dediler ki İstanbul bir zevk ve sefa merkezi olabilir; olamadı. İstanbul kadim makarını [?] bir türlü bırakmak istemiyor, İstanbul daimi surette bir fesat: nifak ve suikat merkezi olmaktan kurtulamıyor. Acaba şehirlerin de insanlar gibi silinmez alın yazıları mı vardır? Acaba halkın illa şunu sefih [uçarı] ve deni, bunu akil [akıllı] ve faziletli, onu ahmak ve avare yarattığı gibi bazı yerlerde muayyen bazı hadisatın tecelliyatına saha olmaya mı mahkûm kılınmıştır? Buna ihtimal vermek istemeyiz. Küre-i arz üzerinde siyasi vaziyetleri değişen birçok beldeler var ki aynı zamanda içtimai ve ahlaki manzaralarını da değiştirmişler. Misal mi istersiniz? Saymakla bitmez. Kadim beldeler içinde işte Atina; işte Roma; işte Mısır. İşte Viyana.. Bahusus Avusturya Cumhuriyeti'nin makarını [başkenti] olan şu son şehrin şimdiki havasını teneffüs edenler pekâlâ görüp hissetmişlerdir; burada bir büyük imparatorluğun altı yedi asırlık tesiratından ne kalmıştır? Hani o dünyanın en mutaassıp asilzadeganı? Hani nerede o sokak halkını bile daire sirayetine alan saray adap ve erkânı? Viyana şimdi, "Bern"den daha halis, daha samimi, daha mütevazi bir Cumhuriyet merkezidir. Görülüyor ki, İstanbul'un imparatorluk zamanında olduğu gibi hâlâ bir siyasi entrika merkezi hâlinde kalışı keyfiyeti, tarihî mükedderatına atfetmek asla doğru değildir. Esasen "tarihi mükedderat" tabiri o kadar müphem bir esrar-âlûd [esrarlı] bir şeydir ki ona bir hayat ve hadisat fennî [fenle, bilimle ilgili] olan siyasyatta yer vermeye imkân göremiyoruz.

İstanbul yeni hayata bir türlü temessül edememiştir [uyamamıştır]; İstanbul, daima eski İstanbul'dur; hacılarla, hocalarla, cincilerle, üfürükçülerle, ikbal-perest [mevkiye düşkün] mütekaitleri [emeklileri] ve [okunamadı], komutacılarla, politikacılarla hep o bizim bildiğimiz darsaâdet [saadet kapısıdır]. Hatta o kadar ki, bazen Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi muhaberatında bile bu [dersaâdet] tabiri henüz kullanılmakta olan hayide firmalardan biridir.

İstanbul'u [okunamadı] icap ettirdiği hayat-ı şeraite nasıl alıştırılmalı? İşte meselenin düğümü buradadır ve bu düğüm öyle kolaylıkla çözülebilecek düğümlerden değildir; bu, bir kördüğündür.

Gerçi kendimizi sathi [yüzeysel] ve nikbinâne [iyimser bir şekilde] bir düşünüşe terk edecek olursak bu meseleyi halletmek için birçok çareler buluruz. Nitekim bunlardan birisi İstanbul'u iktisaden yükseltmek hususundaki fikrimizdir. Fakat bu fikrin tatbikatına dair elimizde muayyen bir proje mevcut olduğundan haberdar değiliz; olsa bile, böyle bir projenin nihayet nazari bir kıymeti olabilir. İktisadi inkişaf bir [okunamadı] kendiliğinden vuku bulan şeylerdir. Bir şehri iktisaden yükseltecek olan şerait ya tabii -yani coğrafi; veyahut terbiyevi- yani içtimaidir. Biz İstanbul'un bu gibi şeraitle mücehhez olduğuna inananlardan değiliz. [okunamadı] o kadar mahdut ve [okunamadı] senelerden beri o kadar devlet tufeylisi [asalağı] olarak yaşamaya alışmış bir yerde herhangi nev [okunamadı] biz inkişafın vukuunu kolay göremiyoruz. Böyle bir inkişaf husul bulsa bile ondan en çok istifade edecek olanlar ekseriyet itibariyle mutlaka gayri Türk unsurlardır. Bunun böyle olcağına dair beliren birçok alametlerin şimdiden şahidi olmaktayız. Esasen İstanbul'u yakından dikkatle tetkik edecek olursak bu şehrin yalnız bir cepheden çürüdüğünü ve diğer taraftan gayritabii bir neşv [büyüme, gelişme] ve [okunamadı] mazhar olduğunu görürüz. İstanbul'un çürüyen tarafı Türk tarafıdır ve bizi en ziyade endişeye düşürmesi, hatta bize telaş ve helecan vermesi lazım gelen noktada budur. Bir ağaç tasavvur edin ki bazı dalları meyve veriyor, bazı dallarını salladığımız zaman yere küme küme kurtlar dökülüyor. Bilmiyoruz, alem-i nebatatta böyle bir marazi keyfiyetin yeri ve adı var mıdır? Fakat, bir içtimaiyatçı sıfatıyla İstanbul denilen şehrin üzerine eğildiğimiz zaman biz bu kadar garip bir "hâlet-i maraziye"nin şahidi oluyoruz. İşte bu müşahedeyi binaen der ki biz İstanbul'un muayyen ve malum birtakım idari tedbirlerle tasfiye, ıslah ve tedavi edilebileceğini kanaat getiremiyoruz. Bu şehrin Türkiye Cumhuriyeti'nin herhangi bir velayeti gibi normal bir hâle girmesi ve bu gayritabiilikten kurtulması uzun bir zamana ve büyük, sistematik bir cihet ve faaliyete [okunamadı]. Bu zaman laakal bir [okunamadı] bir zamandır- Osmanlı İmparatorluğu'nun müteaffin [kokmuş] enkazı üstünden, o devrin havasıylazehirlenmemiz yeni bir neslin saf ve ceyd kanının coşkun, berrak bir su gibi geçmesini bekleyeceğiz. Bugünden sarfına başladığımız gayret ancak o gün tamam olacak ve semeresini o gün verecektir. Fakat bu an ile o an arasında geçecek devreyi bizim için yalnız bir intizar devresi addetmekte doğru değildir. Bir taraftan takip etmekte olduğumuz idari tedabirde devam ile beraber, diğer taraftan içtimai ve terbiyevi sahada icrası lazım elen tedrici ıslah ve tedavi usullerini sebat ve samimiyetle tatbik etmeye mecburuz. Bizce bu marazi uzviyetin [organizmanın] esastan ve kökten şifa bulması demek ancak bir hâletiruhiyenin, bir zihniyetin değişmesi demektir. Bu tebdil ise ancak bir terbiye-i siyasiye ve içtimaiye ile husul bulabilir.

Yakup Kadri

Bir Dokun...., 9 Ağustos 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1495.sayı

Serlevha ittihaz ettiğimiz şu kelimelerle başlayan mısraın alt tarafı herkesçe malumdur. Bizim “Çürüyen Belde” makalesi İstanbul matbuatı üzerinde bu nevi dokunuşlardan biri tesirini ika etti. Hele “Akşam” ve “Vakit” refiklerimiz “kase-i fağfur” tabirini temsil etmekte o kadar çok ileriye gittiler ki, biz bile az kalsın hareketimizin dürüştü [kırıcılığı] ve [okunamadı] inanıp elem ve nedamet hislerine müptela olacaktır. Zira, bu iki refikimizin sinesinden fişkırın seda yalnız “bin ah” kuvvetinde bir nevha [feryat] değil yüz bin kişinin feryat ve figanını andıran bir vaveylaydı. Zannettik ki İstanbul’un bütün nüfusu kadın, erkek, çoluk, çocuk hep birden bu iki gazete sermuharririn hançeresinden [gırtlığından] yüzümüze karşı bağıyor. “Bize ne ettin! Diyor. Hepimizi mütefessih [kokmuş, çürümüş] bir insan kitlesi hâlinde tarifesi sevk eden kin ve gayzın, hiddet ve şiddetin sebebi nedir? Biz ki, binbir felaketten arta kalmış ve bütün saadet ve refah ümitlerini Cumhuriyetimizin devam ve bekasına bağlamış faziletli, mütevazi, vatanperverlerden başka kimseler değiliz. Bütün feyzini birden aldığını unuttuk mu? Bütün [okunamadı] şimdi tahkir ve tezyif cüretinde bulunduğu bu büyük irfan merkezine medyun olduğundan haberdar değil misin? Ey anasını inkar eden, anasını lanetle yad etmek vicdansızlığında bulunan hayırsız ve nankör evlat; bir hançer gibi bağrımıza sapladığın o kalem bir zamanlar yalnız bizim ızdırabımızın makus ve [okunamadı]. O zamandan bu zamana kadar kalbinden ve dimağından nasıl zehirli bir nefha geçti ki, sen bu muzdarip kitleden mütefessih [kokuşmuş, çürümüş] bir yığın manzarası çıkarıyorsun!”

Eğer bu hazin acı iştikâyı [şikayet etmeyi, yanıp yakılmayı] tahrik eden makalemizi nasıl bir hâletiruhiye ve ne gibi bir niyetle yazdığımızı bilmeseydik bu tezahürat karşısında başımızı önümüze eğip kemal-i hicap ile af talep etmekten başka yapacak bir şey bulamayacaktır. Bereket versin ki, o makale son derece müspet bir hâletiruhiye ve gayet halis bir niyetle yazılmıştır ve biri içtimaiyat diğeri hukuk mütehassısı olan muhterem [okunamadı] bize hücum ederken hükümlerini maksut hareketimize göre vermeleri lazım gelirdi. Vâkıâ “Akşam” sermuharriri Necmettin Sadık Bey, bizim, İstanbul’a herkesten ziyade merbut olduğumuzu ve bu makaleyi olsa olsa bir sinir buhranı veyahut bir mevzu fikdanı esnasında düşünmeden yazmış olduğumuza hükmediyor ve bu hükmüyle ika ettiğimiz cürmü iptidadan, afva meyyal gibi görünüyor. Fakat ne acayip tecellidir ki, “İstanbul, çürümeyen belde..” ünvanlı makalesinde bizi en ağır surette [okunamadı] eden İstanbullu muharrirde o olmuştur. Necmettin Sadık Bey demiştir ki “Edipler, şairler hadisatı yalnız hisleriyle izah

ederler, bunların fikir namına ileri sürdükleri şey afaki bir tetkikin, mantıki bir usulün müspet neticesi değil, kendi zihinlerinde inşa ettikleri bir (ideoloji)nin müphem tezahürleridir.”

İstanbul darülfunûn “içtimaiyat” müderrisi Necmettin Sdaık Bey’in şair ve edip nevi hakkındaki bu sathi tarifini alelumuma doğru olarak kabul ve tasvip etmekle beraber “Çürüyen Belde” makalesinde böyle [okunamadı] ideoloji” eseri olabileceğini bir lahza düşünmek bile istemeyiz. Zira, eğer afaki ve mantıki bir düşünüş tarzına misal teşkil edebilecek bir yazı varsa o da bu bedbaht makaleydi; orada verilen hükümler daima vakalara ve hadiselere istinat eden birtakım müspet müşahedelerin neticesidir ve bizi çürüyen uzviyetin üzerine doğru eğilmeye sevk eden şeyler bariz bir şekil almış marazi arazdır. Diyoruz ki “bu memlekette gayritabii ahvale bir nihayet vermeye çalışan İstiklal Mahkemeleri’nin takip ve muhakeme ettiği bütün fesat ve nifak ve suikast şebekelerinin merkezi -muhterem muarızlarımızın [muhalefetlerimizin] şu merkezi kelimesine dikkat etmelerini rica ederim- hep İstanbul şehrinde keşfolunuyor. Bu bir hakikat, bu bir vaka değil midir? Ve bunlar birer suitesadüfe hamlolunamayacak kadar muntazam bir teselsül [zincirleme] göstermiyor mu? İşte biz bu arazdan maraza doğru nüfuz etmek istedik ve bu arazi tevliid eden taaffün mihrakının adı bulunursa belki asıl derde bir şifa keşfedilir ümidini besledik. Fakat ne yazıktır ki, İstanbullu arkadaşlarımız İstanbul’un üzerine toz kondurmak istemiyorlar ve hakikate karşı göz yummayı tercih ediyorlar. Vâkıâ hakikat ekseriya çirkindir, korkunçtur ve bunu görmemek şahsi rahatımız noktainazarından son derece faidelidir. Nitekim, Şeyh Sait hadisesi ilk patlak verdiği devirlerde bunun vahamet ve fecaatini takdir etmek istemeyenler, bunu mevzi bir isyan mahiyetinde görenler ve alınması icap eden şiddetli, umumi tedabiri lüzumsuz addeleyenler meyanına İstanbul matbuatının mühim bir kısmı -hatta zannedirim muhterem muarızlarımızda- dahiledilir. O zaamki neşriyata dair zihnimde kalan hatırate nazaran “Tahrîr-i Sükûn” Kanunu’nu en ziyade tankit edenlerden ve “Ah, neredesin, ey sansür!” diye feryat eyleyenlerden biri de Necmettin Sadık Bey arkadaşımızdı. Bu nikbinane havayı takip eden vekayinin biz bedbinleri ne kadar haklı çıkardığını -bazı nezaket kaidelerinin hilafına- burada tekrar lüzum görüyoruz. Ümit ederiz ki, bu sefer İstanbul hakkındaki endişelerimizde yanılmış olalım. Ümit ederiz ki, bir gün gelip de vekayı ve hadisat bizim haklı olduğumuzu ispat etmesin, lakin ortada bir memleket meselesi bu mevzu bahsolurken düşünce ve mantık kabiliyetimizi ümit ve temenni kelimelerine terk etmenin ne dereceye kadar sağlam bir münakaşa zemini teşkil edeceğini bilemeyiz.

Necmettin Sadık Beyle Asım Bey biri “Akşam”, diğeri “Vakit”te İstanbulda’ki (anormal) vaziyetin bütün esbabını bu şehirdeki nüfus kesafetine azmetmektedirler. Son

derece mütevekkilâne [Allah'a inanan ve güvenen bir tarzda] ve felsefi bir tabire göre pek ziyade “determinist” bir zihniyetin alameti olan bu kısa ve sathi hüküm bizi, ancak İstanbul'u hâl-i tabiisine iade için onun nüfusunu azaltmak gibi garip, gülünç ve gayrimantiki bir neticeye sevk edebilir. Hâlbuki bizim iademize göre, eğer İstanbul bir türlü hâl-i tabiiye avdet edemiyorsa bunun yegane sebebi Osmanlı Sultanı enkazının bu şehirde mütekasif ve mütarekemiz bulunmasından neşet etmektedir. Düşünmelidir ki, bugün İstiklal Mahkemeleri'nde maznun [sanık] sandalyelerini işgal eden ve hepsi İstanbul'dan getirilen kimseler bu şehrin hemen bütün sınıflarını, zümrelerini temsil etmektedirler. Avukat mı istersiniz, muharrir mi istersiniz! Ticari mi istersiniz, ilâ-âhirihi.. Hep bu zümreler bugün İstiklal Mahkemeleri huzurunda, memleketin sükûn ve istikrarını tehlikeye sokmak anasır sıfatıyla saf saf durmaktadırlar. Bu elim manzara karşısında sevgili İstanbul şehrinin manevi ve içtimai ahtından şüpheyi düşmemek ve bu şüpheyi bir telaş ve endişe ile izhar etmemek mümkün müdür? Bunu biz, bilakis İstanbul'a karşı hususi bir şefkat ve itham eseri olarak telakki ederiz. Ve muhterem refiklerimizin eski zamanlarda olduğu gibi bir nevi “örtbas” zihniyetine sapmalarını hiç de İstanbul'un lehine bir hareket mahiyetinde göremeyiz. Acı söz dost sözüdür; derler, vâkıâ bununla “Akşam” ve “Vakit” sermuharrirlerini İstanbul düşmanlığıyla itham etmek istemiyoruz. Fakat bazen fazla muhabbet insanı kör ve sağır eder. Nitekim bu hissi dalalet yüzünden değil midir ki, İstanbul halkının saf, nezih ve faziletli ekseriyetini daima muhtaç bulunduğu irşat ve tenvir amellerinden mahrum kaldı ve bir taraftan kozmopolit alemin, diğer taraftan Osmanlı saltanatı harabesinin umkundan [derinliğinden] tereşşuh eyleyen [sızan] zehirli havayı teneffüs etmek felaketine düşar oldu.

Yakup Kadri

İyi Bir Tiyatro Piyesi, 13 Ağustos 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1499.sayı

Son zamanlarda, saha-i intişara, beynelmilel haiz yeni ve gayet muvaffakiyetli bir tiyatro çıktı. Bu piyes, zannederiz ki, ve bütün lisanlara tercüme edilmiş bulunuyor; Türkçesi de, birkaç günde, dolaşmaya başladı.

[Okunamadı] dair serdedilen son [okunamadı] bir tiyatro piyesinin muvaffakiyetini [okunamadı] esas anasır şunlarmış; vaka, ilga-i merak ve hayret, nihayet [okunamadı] tabir olunan sahnevi nümayiş... Bahsettiğimiz yeni “piyes” [okunamadı] muhteva bulunuyor. Herhangi bir sahne üzerinde tatbikatı “senaryo”suyla, “mizansen”i [okunamadı], fakat metni okuyanlar müttefiken diyorlar ki, bunun kadar vaka ve harekete bunun kadar merak-aver ve hayret-bahş, kuvvetli tesirâtı haiz bir piyes olamaz. Roman İsviçre'nin en muteber olan

“Jurnal dü Jünev” [Journal de Genève: Cenevre Gazetesi]nin ajans tarafından tebliğ edilen [okunamadı] en canlı mutalaatı havi bulunan [kapsayan] sözlerini okuyunuz:

[Okunamadı] tahkik komisyonu raporu iyi tertip [okunamadı] tiyatro eseridir, bu eser, okuyanları [okunamadı] gark etmektedir. Siyasi kısmı [okunamadı] bir”sürpriz”dir. İlâ-âhire.. [Okunamadı] hangi eserden ve nasıl bir eserden [okunamadı] istediğimizi anladınız değil mi? Ünvanı “Musul Tahkik Komisyonu” dur.

Şark'ta eski bir Türk beldesinde [okunamadı] ediyor. Eşhas vaka bazı şimal [okunamadı] ettiği enmûzeçler gibi, [okunamadı] ifade eden sembolün [okunamadı]. Hadisatın takibinde zahiren mantıki [okunamadı] mevcut olmakla beraber, neticeye merbut değildir. Mesela mantıki bir teselsüle mutlaka müspet bir akıbeta müncer olması [varması] [okunamadı] vakalar, eserin sonuna doğru, [okunamadı] yatağını değiştiren nehirler gibi [okunamadı] makus bir istikamete doğru hiç umulmadık bir mansıba [makama] ulaşır. “Jurnal dü Jünev”in “sürpriz” [okunamadı] hayret-âver tesir kendini asıl [okunamadı] gösteriyor. Eğer bu [okunamadı] yüz binlerce Türk'ün istiklal [okunamadı] pahasına kazanıldığını düşünmemiş [okunamadı], biz de ecnebi arkadaşımız gibi bu işi [okunamadı] alkışlamakla iktifa ederdik. Heyhat ki, Türk efkârıumumiyesi karşısında yalnız veleh ve hayrete [okunamadı] kalmayacak, aynı zamanda derin bir eleme düçar olacaktır. Biz, bu yeis [okunamadı], kendimizi yalnız bir şeyle hissedebiliriz; o da bu facialı insanların mühim bir kısmı üzerinde hasıl [okunamadı] şüphesiz olan vicdanı rahatsız zira buna şahit olan yalnız biz değiliz; bugün, bütün insanlara tercüme [okunamadı], yarın bütün beşeriyetin önünde sahne eyleyecektir. Türk milletinin ise, son senelerde medeni alem karşısında [okunamadı] olduğu birçok inkisar-ı hayallerden [okunamadı] bile, hâlâ hakkaniyet ve adalet [okunamadı] yaşayan birer hakikat olduğuna imanı sarsılmamıştır. Bahusus bu meselede vicdanlar sussa bile akıl ve mantık denilen kudretin mutlaka galeyana geleceğinden emin bulunmaktayız. Çünkü Musul'un mukadderatını tayin için ortaya atılan tarihî vesika her şeyden evvel bu kudrete karşı meydan okuyan bir tavır ve mahiyettedir.

Bir heyet-i hakimiye tasavvur edilsin ki, rüyet ettiği dava esnasında, topladığı bütün vesaik, dinlediği bütün şühut daima Zeyd'in hakkını tekit ederken verdiği hüküm Amr'ın lehine tezahür etmiş olsun. İşte, esası ve ruhu itibariyle, Musul Cemiyet-i Akvam Heyeti'nin bütün cihan-ı efkârıumumiyesi huzurunda arzettiği şekl-i hukuki tıpkı böyle bir garabeti ihtiva etmektedir.

Musul raporu, heyetin Irak ve Musul havalisindeki ilk seyahat müşehdat ve intibainın

bir h lasası ile başlar. Bu h lasaya daha doğrusu bu notlara göre Musul halkının bütün tazyiklere, tehditlere rağmen daima Türk kalmaktaki ve Irak’a mal olmak hususundaki temay latı şeniyettir [gerçekliktir] ve bunu tekit eden vaka ve hadiseler o kadar çok ve canlıdır ki bunlardan yalnız birini şuraya ayne dercetmekle [bir araya getirmekle] iktifa ederiz. Heyet azasından muhterem Kont “Teleki” hikâye eder ki:

“Komisyonun Musul’a muvasalatı günü, yanımda Mösyö Rodolo [Roddolo] ve Mösyö şarer [Scherer] olduğu hâlde şehir dahilinde bir tenezzüh [gezinti] icrasını arzu ettim. İkametgahımızdan  ıkarken, Cevat Paşa; elbise-i resmiyesini l bis [giymiş] olarak bize iltihak [katılma] arzusunu gösterdi. Bu elbise-i resmiyenin halk üzerinde icra edeceği tesiri görmek istediğimden paşanın teklifini kemal-i memnuniyetle kabul ettim. Henüz sokağa çıkmış ve polis memuru bizi takibe başlamamıştı ki, Arap olduklarını zannettiğim otuz kadar şahıs paşanın etrafını alarak ellerini öpmeye başladılar ve bir taraftan da “yaşasın Türkiye” nidaları yükseliyordu. Arkamızda kalabalık arttı. İki yüz kişi kadar olmuşlardı ve bağırışmalarda tezayüt ediyordu [artıyordu]. Kışlalar önünden geçerken birkaç polis memuru müdahale edip halkı dağıtmaya çalıştılar.

“ arşının önüne geldiğimiz zaman, biri İngiliz olan üç polis zabıtı bize m laki oldu [kavuştu, buluştu]. Etrafımızdaki kalabalık,  arşı önünde bulunan kimselerin de iltihakiyle daha çoğaldı. Paşa yeniden birçok alkış sadalarına ve muhabbetk r ne n mayişlere hedef oldu bu kalabalık muhtelif anasırdan müteşekkil gibi görünüyordu. Bir kısmı temiz giyinmişti bir kısmı da i lerine çoluk  ocuk karışmış bacılara benziyordu. Polis memurları halkı dağıtmak için tekrar gayrete geldiler. Hlak da bunların emrine tabiiyyet eder gibi oldu. Tam o sırada arkamızda iki polis memurunun bastonla işe müdahale ettiğini ve bunlardan birini çarşıdaki dükkanlardan birine iltica eden orta yaşlı bir adamın üzerine hücum ile döndüğünü gözümüzle gördük. şiddetle müdahale etmek istiyordum. Bu zabıtı çağırdım ve kendisine dedim ki “Cemiyet-i Akvam Meclisi azasından birinin muvacehesinde [bir durum karşısında] adam dövmekten sizi men ederim.”

Bu müellim [ z c ] hikâyeyi bizzat Kont Teleki’nin raporunda münteşir notlarından aynen aldık. Hadisenin mabadi uzundur ve hep buna benzer elim tafsilat ile doludur; avakıbı [sonuçları] ise Türk Heyet-i Murahhasası aleyhine müselsel birer haksızlık vesikasıdır.

Raporun tarihi, coğrafı ve etnografik delaile müteallık olan tetkikatı ise, Musul  zerinde Türk hukukunun tesbiti noktainazarından bu vakalardan ve bu m şahedattan daha katidir. Bu tetkikata hasredilen [ayırılan] faslın h lasasında heyet gayet sarih bir surette şu

neticelere varmıştır:

“ 1- Türklerin Musul üzerindeki hakimiyetleri hukuken gayrikabil münakaşadır. 2- Musul hiçbir zaman Irak’ın eczâsından [parçalarından] olarak tarif ve irâe olunamaz [tarif edilemez ve gösterilemez]. 3- Musul, nispeti coğrafiye itibariyle ancak Mardin-Nusaybin ve Urfa gibi Anadolu vilayetlerine müşabihtir. İlâ-âhire.”

Raporda iktisadi ve ırki noktainazardan İngiliz tezini tekit eden bir mütala veya bir hükme tesadüf etmek mümkün değildir.

Buna rağmen Musul tahkik heyetinin vasıl olduğu umumi netice şudur: “Musul Türkiye’ye bırakılabilir. Fakat Musul’un İngiliz mandası yirmi beş sene temdit etmek [uzatmak] şartıyla Irak’a ilhakı daha iyidir” (!)

Heyet koca bir cilt teşkil eyleyen bütün o müşahedatın, intibain, tetkikat ve tahkikatın sonunda nasıl bir istikra [tümevarım] usulüyle bu neticeye varmıştır; bu nokta bir sırdır ve eserin bütün kuvveti bu sıradır. Bir taşla iki kuş vurmak buna derlerdi, eğer avcıların kullandığı sapan, Frenklerin bir tabiri vecihle, bu kadar “beyaz iplikle dikili” olmasaydı....
Yakup Kadri

Musul Meselesi Etrafında Bazı Müşahedeler, 10 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1523. Sayı

Londra’da da intişar eden gazetelerden biri Türklerin Cenevre’de gayet kuvvetli ve vâsi bir propaganda şebekesi kurduklarını, her tarafa ajans bültenleri ve telgrafları neşir [yayma, dağıtım] ve taammüm ederek [genelleşerek, yayılarak] Musul Meselesi’ne dair Türk Hükûmeti tarafından serdedilen [ileri sürülen] delâilin [delillerin] [okunamadı] çalıştıklarını ve bunun için hayli mühim meblağlar (!) sarfetmekte olduklarını yazmakta ve bazı Avrupa matbuatının da sütunlarını bu kabîl [cins, tür] propaganda haberlerine açık buldurmak suretiyle düştükleri gaflete (?) beyan-ı teessüf etmekteyiz. İngiliz gazetesi tarafından serdedilen bu iddiaların sıhhati veya ademisihhati hakkında bir münakaşa kapısı açmaya lüzum görmeyeceğiz. Filvaki, Cemiyet-i Akvam’da Musul Meselesi’nin müzakeresi başladığı günden beri Avrupa matbuatının büyük bir kısmı bu meseleye dair Anadolu Ajansı’nın neşrettiği haberleri bariz bir bitaraflıkla [tarafsızlıkla] sütunlarına dercetmekten [bir araya getirmekten] ve hatta bazıları da doğrudan doğruya kendi taraflarından yazılmış makalelerle Türk noktainazarını haklı bulmaktan çekinmiyorlar. Bunlar meyanında itilaf devletlerine mensup birçok mühim gazeteler bulunduğu gibi, dili ve özü halis İngiliz olan gazetelerde vardır. Hatta diyebiliriz ki [okunamadı] Musul’un bize iddiası hususunda diğerlerinden daha

kati bir lisen kullanmaktadır.

Bunlardan birkaç misal alalım; “Dil Ekspres” [Daily Express] diyor ki; “Bir defa daha İngiltere’nin hiçbir menfaati olmaksızın Türkiye’ye karşı zayıf ve uzak bir milletin himayesini deruhte etmeye mecbur ediliyoruz. Musul’u alırsak Türkler hiçbir vakit bunu unutmayacaklardır. Binaenaleyh Cemiyet-i Akvam’ın [Milletler Cemiyeti’nin] bize tevdi edeceği [emanet edeceği] vekaleti kabul edersek Irak da, Türkiye ile katiyen harp etmek ihtimali ve endişesi içinde rubu [çeyrek] asırlık bir müddet geçireceğiz. Bu zahmete değer mi?”

Diğer bir gazete, “Evning Nivz”[The Evening News]de, “Irak Mandası” ünvanlı makalesinde şu mütaalatı [düşünceyi, yorumu] dermeyan ediyor [düşünce ileri sürmek, ortaya koymak]: “Mösyö ‘Osten Çemberlayn” [Sir Joseph Austen Chamberlain]ın 1928 senesinde hıtam bulacak [bitecek] olan Irak’taki vekâletimizin [bakanlığımızın] temdidini [uzatmasını] kabule amade [hazır] olduğunu beyan edeceği umumiyetle zannolunmaktadır. Fakat İngiliz milleti, uğrunda azîm mebâliğ [büyük paralar] sarfettiği sergüzeştlerin temdidini [uzatmasını] katiyyen arzu etmiyor. Biz, Mezopotamya’ya asla gitmemeliydik.”

“Deyl Meyl”[Daily Mail]de buna yakın ifadatta bulunduktan sonra “Irak üzerinde İngiliz mandasının temdidini kabul olunduğu takdirde birçok hatalarıyla milletin nazarında düşen mister Baldovn [Stanley Baldwin] kabinesini kurtarmak için evvela parlamentoya danışmalıdır.” diyor.

Görülüyor ki, şu veya bu noktadan Türkiye’nin Musul üzerindeki tabii hakkı hemen her sahada kendiliğinden tezahür etmektedir ve bu tezahürü o İngiliz gazetesinin zan ve tahminine göre Türkler tarafından kurulmuş olan bir propaganda şebekesinin faaliyetine atfetmek hatırdan bile geçemez. Bizce Musul davası kendi kendini müdafaa eden bir davadır ve ekseriya haksız iddialara kalkışmakla müellif ve bunları [okunamadı] gösterecek bin türlü vesait ve delâil [deliller] icadında[?] mütehassıs olan İngiliz diplomasisi bile bu sefer, mevkimizin şu metanet ve rasâneti [sağlamlığı] karşısında bütün ananevi sekinetini [sakinliğini] kaybetmiş, Cemiyet-i Akvam’daki müzakerata takdim eden hadiselerle aleni [açık] bir telaş eseri göstermiştir. Mevkimizin metanet ve rasâneti diyoruz. Biz bu metanet ve rasâneti nereden alıyoruz? Cemiyet-i Akvam meclisinin havasından mı? Bazı siyasi ittifaklardan mı? Kendi satvet [sindirici güç] ve kudretimizden mi? Hayır, alem bilir ki Cemiyet-Akvam muhiti bizim için henüz pek o kadar istinas peyda edemediğimiz [alışkanlık edinemediğimiz] bir muhittir. Türk milleti, dün, kendi hayat ve İstiklal Mücadelesinde olduğu

gibi bugün de şu haklı davasında tek başınadır ve dahili refah ve ümraniyle [bayındırlığıyla] meşgul olduğu şu anlarda herhangi bir devlete karşı satvet ve kudret denemek gibi sergüzeştçiyane [maceracı gibi] hareketlere atılmak fikrinden çok uzaktır. Binaenaleyh eğer biz büyük Britanya gibi bir devletin karşısında mevkimizi her zamanda daha kuvvetli buluyorsak, bu, sırf kendimizi gayrikabil reddiinkar [inkarını reddetmenin imkânsız olduğu] bir hakla mücehhez hissedişimizdendir.

Ne bahtiyardır, o devletler ki, yalnız maddi menfaat üzerine müesses değildir; istinat ettikleri şeyler, beşeriyetin saadetini mükellef olan yüksek ve lâyezal [ebedî] prensiplerdir ve yegane kuvve-i muharrikleri [harekete geçiren kuvvet] bir idealin ilahi nefhasıdır [esintisidir]. Yeni Türkiye, işte bu bahtiyar devletlerden biridir. Bundan altı sene evvel en kahhar silahlarla mücehhez bütün bir husumet aleminin müthiş sadmelerine [sarsıntılara, çarpışmalarına] karşı çıplak sinisini gererken de yegane güvendiği kuvvet kendi içinde duyduğu bu manevi satvetten başka bir şey değildir. Türk Cumhuriyetine, yalnız millî bir İstiklal Mücadelesi'nden doğma siyasi bir mevcudiyet nazarıyla bakılamaz. Bu İstiklal Muharebesi'nin manası, milletleri ezen, kahhar eden gasp, istila ve istismar sistemlerine karşı biaman bir mücadeleyi de mutazammındır [kapsar]. Bunun için değil midir ki Cemiyet-i Akvam Meclisi'ndeki Türk heyetinin reisi Tefvik Rüştü Bey manda meselesi mevzu olduğu vakit, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti'nin esasen "manda" usulüne muarız olduğunu söylemek lüzumunu hissetmiş ve bu necip [soylu] hareketiyle ne kadar idealist, binaenaleyh ne kadar kuvvetli bir milletin mümessili olduğunu göstermiştir, Türk heyet-i murahhasasının [delegelerden meydana gelen heyet] buyüksek vaziyeti karşısında öbür tarafın mevkisinde hasıl olan sarsıntıyı hissetmemek mümkün müdür?

Tefvik Rüştü Bey'in manda kelimesini kemal-i vakar [ağırbaşlılık] ve istihkar [aşağılama] ile [okunamadı] üzerine bütün o manda etrafında söz söyleyenlerin hâl ve tavrı ne kadar nahoş ve sevimsiz bir manzara teşkil etti! Bilmem, bu hadise Cemiyet-i Akvam meclisinde de bize uzaktan verdiği tesirin aynını ika eylemiş midir? Eğer, insanların, hususi münasebetlerinde olduğu gibi, politika ve diplomasi alemindeki temas ve münasebetlerinde de bazı ahlaki [okunamadı] tabi bulunsaydılar, yüksek millet prensipleri namına manda usulunun aleyhinde bulunan Türk heyet-i murahhasasına karşı Irak üzerinde yirmi beş sene manda tezini müdafaa mecburiyetinde kalanların hiç değilse derin bir hicaba düşmeleri beklenebilirdi. Keyfiyetin bu merkezde olmadığını bilmekle beraber ümit etmek isteriz ki, Tefvik Rüştü Bey'in o ifadatı, birçok büyük düsturların harsi [kültürel] telakki olunan Cemiyet-i Akvam Meclis-i Alisine [yüksek meclisine], genç Türkiye Cumhuriyeti'nin manevi

ve siyasi seviyesine dair tam bir fikir ve kanaat bahsedebilsin. İşin bu kadarı bile o mahafilde [ortamlarda, toplantılarda] yapılabilecek propagandaların en iyisi ve en müessiri [etkisi] telakki olunabilir.

Yakup Kadri

Adliye Vekilinin Bir Tamimi Münasebetiyle, 14 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1526. Sayı

Birkaç gün oluyor; adliye vekilimiz Mahmut Esat Bey, müddeiumumilerle [savcılarla] adliye müfettişlerine hitaben gayet mühim, belîğ ve hakimane [bilgece] bir tamim [genelge] neşretti. Bu tamimin bir suretini “Hakimiyet-i Milliye”nin 11 Eylül cuma nüshasında, büyük bir dikkat ve alakayla okuduk. Ümit ederiz ki, memleketin hukukşinasları da bu yüksek ve derin inkılap vesikasını layık olduğu ehemmiyetle mütalaa ve tetkik ederler ve bunun hakkındaki mütalaalarını neşrederek Türk efkârıumumiyesinin çok müstefit olacağı [yararlanacağı] kanaatinde bulunduğumuz bir içtihat [görüş] kapısı açmış olurlar. Zira, bu efkârıumumiyeye inkılap ve Cumhuriyetin hukuki, adli, kanuni umdeleri henüz layıkıyla anlaşılmamıştır. Daha düne kadar, cumhuriyeti namahdut [sınırsız] bir hürriyet rejimi suretinde tarif edenlerle bunlara inananların adedi, hiç şüphesiz Mahmut Esat Bey’in inkılapçı ve cumhuriyetçi bir adliye vekili sıfatıyla vazettiği şu düstura iktida edenlerden [uyanlardan] daha çoktu:

“Devlet hâlinde yaşayan millî [okunamadı] hürriyet milletin emrindedir, hürriyet, milletin menafî aliyesinin [yüce yararlarının] istilzam ettiği suretlerde tevsi, [okunamadı] ve tayin olunur.”

Şark isyanına takdim eden mahut anarşi devrinde yine bu sütunlarda, bu düsturun tazammun ettiği manayı ifade eder bazı makaleler yazdığımız olmuştur. O zamanlar bu makalelerin her biri gerek mütekellim [konuşan], gerek gayrimütekellim muhalefet muhitlerinde azami bir şedit [şiddetli] ve hiddetle reddedilir ve biz, efkârıumumiyeye, hürriyetin, kanunun, adalet ve hakkaniyetin en büyük düşmanları suretinde arz ve teşhir olunurduk. Hâlbuki, haddizatında, biz ne hürriyet dostu, ne de hürriyet düşmanıydık. Milletle, halkla beraber çektiğimiz ızdırap bizi, birtakım hayalperest nazariyecilerin icat ettiği mücerred mefhumlardan ziyade yaşayan şeniyetlere [gerçekliklere] doğru atmış ve bu şeniyetler bize milletin hakiki ihtiyaçlarının nelerden ibaret olduğunu anlatmıştır. Türk milletinin hakiki ihtiyacı, dün olduğu gibi bugün de her şeyden evvel huzur ve sükûna ve nizam ve intizamadır. Bunu temin etmeyen hiçbir kanun Türk milletinin menfaati lehine

değildir. Bu itibarla bir vakitler, muhalefeti temsil eden ferdiyetçi bir [okunamadı] meydana çıkardığı, “Masuniyet-i Şahsiye” [dokunulmazlık] Kanunu tecrübesinin, Türk camiasına, içtimai inzibat noktainazarından, hayli pahalıya mal olduğu kanaatindeyiz. Mamafih bu acı derse rağmen, içimizden birçok kimselerin hiç değilse nazariyat sahasında, hâlâ ferdin hürriyetini, umumi menafiin istilzam ettiği [gerektirdiği] kuyuda [kayıtlara] tercih edenler vardır. Bunlar, ya Mahmut Esat Bey’in, tarifi vecihle “hususî emellerini, hususî menfaatlerini Türk milletinin ali menafiine ve hürriyetine takdim ve tercih edenler” veyahut cumhuriyeti hakikaten namahdut bir hürriyet ve serbesti rejimi suretinde görenlerdir. Bizce pek lüzumlu olan hareket işte asıl bu nevi dalaletzedelerin imdadına koşmak ve onlara cumhuriyetin hak esasından ziyade vazife esası üzerine kurulmuş bir devlet şekli olduğunu bildirmektedir. Bir cumhuriyette her şey camia içindir ve hiçbir şey fert için değildir. Bu noktainazardan hiçbirimiz her aklımıza gelen şeyi söylemek veya yapmak hakkına malik olduğumuz gibi, cumhurun tasvip ve kabuluna iktiran etmemiş [ulaşmamış] efkâr ve amali veyahut devletin ali menfaatlerine uygun olmayan birtakım mücerret hakikatleri de neşir ve tamim salahiyetini haiz olamayız. Zira, bir büyük hakim dediği vecihle dünyada mücerret hükümler kadar mütebeddil [değişen] bir şey yoktur ve Prene Dağları’nın birisindeki hakikat, Pirene’nin öbür tarafında mahz-ı hatadır [saf hatadır]. Bahusus millî ve içtimai meseleler karşısında bulunduğumuz vakit her iklimin, her anın kendine mahsus bir “hakikat”i olduğunu asla hatırdan çıkarmamak lazım gelir. Bunun içindir ki mücerret ve muayyen bir fikre saplanıp kalmış olan pek çok kitap adamları milletleri sevk ü idâre [yönetim] etmek hususunda aciz ve mütereditler -çünkü bunlar daima mütebeddil, mütemevviç olan içtimai hadisatın icabatına uymaktan ziyade ekserisi mefkûremizin icat-gerdesi [icat etmesi] olan mantıkî kıyaslarla hareket etmek gibi menfî bir itiyada tabidirler. Buna mukabil inkılap ve idare ricalinin noktaiazimetî [gittiği yer] şudur: bir millet için dün iyi ve faideli olan şey, bugün fena ve muzırdır. Çünkü zaman yürür, zamanla beraber ihtilaçlar da yürür ve bunlarla beraber usullerin, tedbirlerin de yürümesi lazımdır. Eski ve hayide kanunlar bunun için tebeddül etmektedir [bir durumdan başka duruma geçmektedir]. Ananevi telakki edilen adetler ve akideler bunun için arkada kalmaktadır. Eyvah, bu müthiş hadisat selinin önüne set çekmek isteyenlere veyahut sağdan soldan bunun baş döndürücü seyrini tadil [değişiklik] ve tatile [ara vermeye, durdurmaya] çalışanlara - bu gibiler için hüsrân ve helak muhakkaktır. Zira bu akış, bu sel, bu daima ileriye doğru atılan dalgalar “idare-i umumiye”nin bir tezahürüdür ve buna karşı gelen herhangi bir fert -ki haddizatında bu müteharrik “kül”ün bir zerresidir- esasen, o umumi idarenin o umumi meşyetin [yürüyüşün] haricine itilmiş, avare kalmış, kendi cezasını kendi bulmuş demektir. Fert ancak küllün bir cüzü sıfatıyla yaşayabilir ve ne cemiyette,²⁹⁶

tabiatta bu ezeli kanuna rağmen idame-i hayata imkân yoktur.

Adliye Vekili Mahmut Esat Bey diyor ki: “Hudutsuz şahsi hürriyetler, şahsi menfaatler medeni ve muntazam camiaları yıkarak anarşiyi, ekseriya istibdadı ihdas eylerler. Anarşi ve istibdat hakkın batıla, zayıfın kuvveye mağlubiyetini istilzam eder.”

Hudutsuz hürriyet, anarşi ve istibdat; hakikatte, bunlar birbirlerine müradifidirlere [eş anlamlıdırlar]. Bunu söylerken bir paradoks yaptığımızı zahip olmayınız. Anarşi marazi [hastalıkla ilgili] ve muhlik [öldürücü, tehlikeli] bir hadisenin adı olmakla beraber aynı zamanda felsefi ve içtimai bir mesleğin de ismidir. Cihanın her tarafında mefret [büyük] hürriyetperverlerin vardıkları gaye “cemiyet yok fert var” düsturudur anarşizm mesleği bu düstur üzerine müessesedir. Bu meslek müntesipleri [mensupları] “devlet” mefhumunu suni bir şey telakki ederler. Onlar için devlet ferdi inkişafa ve binaenaleyh beşeri istifaya mâni olan bir müessesedir. Bunu yıkmak lazımdır, ta ki herkes kendi liyakati, kendi istidadı ve kendi mizacı dairesinde bir tekâmüle mazhar olsun ve hiçbir fert diğeri hesabına fedakarlıkta, feragatte bulunmak suretiyle şahsi kudretinden bir şey kaybetmesin. İşte, gerek meşrutiyet devrinin muhtelif safhalarında ve gerek Cumhuriyetin ilk senelerinde, memleketimizde hürriyet namına tecelli eden ve sahiplerini kah nifak ve şikaka, kah şûriş [karışıklık] ve fesada ve bazen hıyanet-i vataniyeye kadar sevk eden meşum zihniyet -doğrudan doğruya hasis [adi] ihtiraslardan tevliid etmediği takdirde bile -mutlaka böyle sakim [hatalı] bir tahassüs [duygulanma] ve tefekkür tarzının mahsulu olmuştur. Merhum Ziya Gökalp, müddet-i hayatında hep bu zihniyetle mücadelede bulunmuş ve devlet ve millet için en büyük tehlikeyi “ferdiyetçiler” namı altında topladığı bu mefret hürriyetperver zümresinde görmüştür. Filvaki, bu vatan için muzır olanlar yalnız “kara kuvvet” [din bağınazlığının oluşturduğu gerici ve tehlikeli güç] dediğimiz muzlim kurun-i vustâ yadigarları değil, aynı zamanda münevver ve terakkiperver geçinen bu gibi hod-ser [inatçı], hodbin [bencil] ve hod-endiş [kendini düşünen] kimselerdir ve bunlar arzu ettiğimiz içtimai ve millî ahengin tam bir surette tesisine, diğerklerinden fazla değilse bile, herhâlde diğerkleri kadar mânidirler.

Yakup Kadri

...Avrupa’daki Tesirâtı, 16 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1528.sayı

Bütün Avrupa matbuatı, reisicumhur Gazi Paşa Hazretleri’nin Kastamonu seyahatlerini takip eden mukarrerattan [kararlarından] pek büyük ve hatta samimi bir alaka ile bahsetmeye başladı. Bu nevi neşriyatı ihtiva eden muhtelif ecnebi gazetelerinin “küpür”leri bize peyderpey [azar azar] geliyor; ne yazıktır ki, bunların hepsini birden tercüme edip kendi

sütunlarımıza geçinemiyoruz. Zira, bunların ekseri, yalnız havadis ve fıkra kabilinden birtakım kıssa yazıları olmayıp, kimi sütunlar dolduran mektuplar kimi siyasi içtimai mülahazat ile şişkin ve dolu tettebbu makalelerdir. Bu itibarla, diyebiliriz ki, Türk inkılabının şu son hamlesi, Avrupa matbuatını, Türkiye matbuatından ziyade işgal etmekte ve Şark'ta vuku bulan en büyük bir “hadisei tarihiye” ehemmiyetini kazanmaktadır. Filvaki, bu hamlenin bu kadar büyük bir ehemmiyeti, haiz bulunduğunu bizde müdrükiz [anladık]. Fakat, Türk fitraten övünmeyi sevmeyen bir millettir ve meydana koyduğu mühim, güzel ve ulvi asarın takdiri hakkını daima başkalarına bırakmak necabet [soyluluk] ve faziletiyle müelliftir. Nitekim, Türk'ün tarihinde başlı başına bir dâsitân [destan] olan istiklal harbi ve onu takip eden siyasi inkılabat hakkında muhtelif Garp lisanlarında birçok eserler çıktığı hâlde, aynı mevzuya dair Türkçe'de muhtasar [kısaltılmış olan] bir tarihçe bile intişar etmemiştir.

Bunun, böyle olmasını arzu ederek -fakat, mademki keyfiyet bu merkezdedir; bunun esbabını bir nevi millî tevazu hamletmekten başka yapacak bir şey, söyleyecek bir söz bulamıyoruz.

Bugünkü günde “Gazi Mustafa Kemal Paşa” simasının, gerek büyük bir kumandan, gerek ince ve mahir bir diplomat, gerek kahraman bir millet ve inkılap adamı olarak Avrupa matbuatındaki inikâsatı [yankısı] o kadar şule-dar [alevli] bir manzara arz etmektedir ki, insan, bu aydınlığı sinasından çıkarmış olan Türk milletinin bir ferdi sıfatıyla, gurur ve iftihadan adeta sermest olur ve vatana bu şerefi bahşeden o nadir ve kıymettar [değerli] şahsiyete, minnet ve şükranını kafi derecede izhar edememek yeisle çırpınır.

Gerçi, Türk milleti, bu şahlanmış iradeye candan mutavatı ile ona karşı duyduğu büyük muhabbeti ve derin aşkı sessiz ve samimi bir surette ifade etmektedir. Düne kadar gerek kıyafetimizin tbdili ve gerek tekke ve türbelerin seddi hakkında ruhlarımızda, kafalarımızda mevcut olan mütereddît ve meşkûk birtakım emeller ve temayüller onun kati, sarîh ve bir kılıçtan daha keskin beyanatı üzerine derhâl birer fiil hâline geldi. Bekledik ki, o söylesin, biz yapalım ve şimdiye kadar oa söylediyse biz yapmışızdır -çünkü şimdiye onun her sözü bir hakikatın ifadesi olmuştur. Her hareketiyle bize bir kurtuluş yolunun dönümünü işaret etmiştir. Gazi Paşa Hazretleri'nin, zaman zaman, hamle [okunamadı] izhar ettikleri maksat ve emellere Türk milletinin bu umumi emsali işte bu emniyetten ve bu kanaatten mütehasıldır [meydana gelmiştir]. Tarihin şu veya bu devrinde, şurada veya burada ızdırıp ve izmihlale düşen birçok milletlerin kendilerini mahv ve inkırazdan [son bulmaktan] kurtaran büyük adamlara malik olduğu ve milletlerin o başın arkasından kemal-i inkıyatla [tam anlamıyla bir boyun eğmeyle] yürüdükleri görülmüştür. Fakat hiçbir millet, Türk milleti gibi

kendisini daimi bir surette itiladan itilaya [yükseltmeden yükseltmeye] sevk eden bir iradenin tecelliyatına [tecellilerine] mazhar olmamıştır. Milletleri kurtaran büyük rüesanın [başkanların] ekserisi -hemen hepsi- geçici bir buhran zail olunca onların da kudret ve iradeleri zail olup, ya bir şan ve şeref iltimâatıyla [parıldamalarıyla] gözleri kamaşarak sendelerler veyahut birdenbire tarihin malı olurlar. Türk milletinin reisinde tecelli eden azim ve kudret ise, tarihî mukadderatın büyük adamlara reva gördüğü akıbetin tamamıyla zıddına olarak, günden güne bilâfâsıla [aralıksız] artmaktadır. Bu kudret, ilk Sivas Kongresinden beri, her hamlesinde biraz daha yükselerek, bu memleketin en inkılapçı en idealist gözlerinin bile göremediği ufuklara doğru daima ileriye atılıyor. Bugün, bu vatanda, elli sene sonra dahi tahkiki bir hayali addedilen birçok güzel idealler bunun sayesinde bir hakikat olmuştur ve Türk milleti başka milletlerin bir asırda ancak vasıl olabilecekleri terakki ve tekâmül merhalelerini, bir senede bazen bir ayda [okunamadı]. Geçen gün, şehrimize gelen bir Rus alimi diyordu ki: “Rusya’nın yaptığı inkılap sizin inkılabınız yanında küçük bir ıslahat hareketi mesabesinde. Biz, ne yaptık? Yalnız memleketimizin iktisadi şeraitini değiştirdik. Hâlbuki siz, bir devirden diğer bir devre, kûrun-ı vustâdan kûrun-ı ahîre atladınız.”

Ve ilave etmek istedim ki hiç de başımız dönmeden, ayağımız sendelemeden, sanki düz ve geniş bir şahrahta [ana yolda] yürür gibi... Avrupa matbuatını Türk inkılabı karşısında en çok hürriyet ve takdire sevk eden şey de inkılabımızın bu sıfat [okunamadı]. Sair milletlerde bunun yarısı bir tahvil bir sürü elim ve kanlı sarsıntılara meydan verdiği hâlde, bizim inkılabımızın kurbanları -burada İstiklal Harbi’nin şühedasını istisna ediyorum- parmakla sayılacak kadar azdır. Bu da ispat eder ki, Türk milletinde teceddüt ve terakki arzuları umumidir ve bütün yıkılan çürük müesseselerin gömülen evham [kuruntular] ve ebâtılın [batıl, boş şeylerin], bu milletin ruhuyla rabitaları pek sunidir.

Evvelki gün, “Hakimiyet-i Milliye”de, “Bir Kuruş” serlevhası altında neşrolunan “Maten” gazetesinin inkılabımıza dair mütalaatının sonu maatteessüf aynı sütuna sığdırılamamıştır. Bunda deniliyordu ki: “Türk inkılapçılarının hiç [okunamadı] yoktur. Çünkü bu inkılap sayesinde, düne kadar [okunamadı] bir surette münhezim [yenilmiş] telakki edilen bir millet, tamamıyla müstakil, mütecanis, kendi kudretini müdrik [okunamadı] gayet parlak bir nesib-i mevut olan bir devlet-i muazzama hâline girmiştir; [okunamadı] istikrar kesbetmiştir; ihracatı günden güne çoğaltmaktadır. Teşkilat-i dahiliyesi günden güne kuvvetlenmektedir ve şu anda dünyanın en büyük devletlerinden biriyle [okunamadı] hakkında- şimdi maslahane fakat icap ederse silah kuvvetiyle- hakkını müdafaa edebilecek bir satvete maliktir.”

Hariçte uzaktan bakan gözlere bile ayan olan bu kuvveti bütün ihyakar tecelliyatıyla biz kendi ruhumuzda hissettiğimize ve bu hissini sevkiyledir ki bu rütbe azim ve [okunamadı] ilerlemekte olduğumuza hiç şüphe yoktur. Diğer taraftan [okunamadı] gazetesi muharriri [okunamadı], diyor ki: “Türkiye, hiç şüphesiz gündün güne ahval ve adatı Avrupai, teşkilatı garbi bir devlet hâline girmektedir. Türkiye Avrupaita İran’a kadar temdit [uzatma] ediyor. Yarın, bizim medeniyetimizi “Sand” nehri kıyılarına kadar götürecektir. Garp Avrupası bu tekâmülü, kendi zihniyetinin bu derin nüfuzunu tevkif etmekten ne faide umabilir?”

Bizim şimdiye kadar, birçok defa ifade ettiğimiz bu hakikati Avrupalılar ilk defa olarak tasdik ve kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Çünkü düne kadar neticeleri meşkûk addedilen siyasi ve içtimai hareketlerimizin feyzdar semereleri gözle görülür. Elle tutulur bir surette ve her sahada tahkik ve tecelliye başlamıştır.

Yakup Kadri

Kime Türk Denilir?, 18 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1530.sayı

Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu’nda Türkiye vatandaşlığına taallük eden madde gayet sarihtir. Bu maddede deniliyor ki: “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla [Türk] itlâk olunur [adlandırılır].”

Kitapta bu kadar sarahat [belginlik] ve katiyetle tespit edilmiş olan bu keyfiyetin hayattaki mahiyeti maatteessüf son derece mühim, muhtac-ı izah ve hatta muhtac-ı tashihtir [düzeltilmeye muhtaçtır]. Bu keyfiyet, gayrimüslimlerin kesafetiyle [çokluğuyla] mahmul [yükülü] bulunan bazı vilayetlerimize, ezcümle [başlıca] İstanbul’a gidildiği zaman adeta mühim bir mesele hâlinde nazarıdikkate çarpar. Burada herhangi bir ortodoksa veya herhangi bir Museviye an-samîmi’l-kalb [canı gönülden] “Türk vatandaşım!” diye hitap edebilmemiz için hayli büyük bir saffete [saflığa] veyahut epeyce geniş bir hüsnüniyete malik bulunmamız lazım gelir. Kanun nazarında Müslüman Türklerle hemhukuk olan bu vatandaşların hiçbirini içtimai sahada kendimizle hemhâl göremeyiz. Kendi aralarında konuştukları dil bizim dilimiz değildir; ailevi hayatta melûf oldukları [alıştıkları] adet bizim adetlerimiz değildir ve işin asıl en şayanıdikkat ciheti ticaret ve iktisadiyat sahasında bizim makedderatımızla [yazgımızla] onların mukadderatı asla birleşmemiştir. Dilde -yani harsta [kültürde]- ayrılık; adatta ayrılık; menafide [yararlarda] ayrılık.. Şu hâlde milliyette birlik nerede kaldı?

Bundan on beş yirmi gün evvel, İstanbul’da Büyükkada “Yat” Kulübünde bulunduğum bir gün, yanıma Musevi aşinalarımdan [tanıdıklarımın] biri yaklaştı ve: “Müsade ederseniz size bir bilet takdim edeceğim -bizim harp malulleri ve harp yetimleri menfaatine bir balo

bileti...” dedi. Muaşeret adabına riayetkâr görünmek endişesiyle bileti kabul ettim. İki gün sonra Büyükkada (Yat) kulübünde “Musevi Balosu” etiketi altında bir müsamere [çoğunlukla akşamları yapılan toplantı, eğlence] verildi. Münhasıran [özellikle] Musevi yetimleri menfaatine tertip edilen bu baloda Müslüman Türklerle, Musevi Türklerinin hep bir arada kardeşçe gülüp eğlenmiş olduklarını zannetmek istiyorum; fakat bu eğlence hasılatının yalnız Musevi yetimlerine sarf edilmiş olduğundan eminim. Eğer hakikaten Türkiye’de umumi harpten kalma bazı Musevi maluller ve Musevi yetimler varsa, vatan mefhumu noktainazarında bunların Müslüman malullerden ve Müslüman yetimlerden hiçbir farkları olmaması lazım gelirdi; çünkü o badirede yan yana çarpışan Musevi ile Müslümanın müdafaa ettikleri vatan, Türk vatanydı ve bu müşterek mücadelede de kazanılan şereften her ikisinin de seyyanen [eşit olarak] müftehir olması [övünmesi] veyahut maruz kalınan felaketten her ikisinin de aynı derecede müteessir [üzüntülü] bulunması icap ederdi. Hâlbuki, Musevi vatandaşlarımızın “bizim” zamiriyle zimnen [üstü kapalı biçimde, dolaylı] bizden ayırdıkları harp malulleri, bugüne kadar Müslüman harp malullerine yapılan muavenet [yardım] haricinde hususi bir muavenete mazhar olmak suretiyle, bize Türk camiası içinde istisnai bir vaziyette bulduklarını işrap [ima] etmiş oluyorlar.

Bu ufak misali, Roma ve Ermeni’ye de teşmil ederek [kapsamına alarak, kapsamını genişleterek], istediğimiz kadar çoğaltır ve müddeamızı [iddia ettiğimiz durumu] daha sarıh bir tarzda ispat edebilirdik. Fakat bahsettiğimiz vaziyet o kadar açık ve malumdur ki, bunu birtakım misallerle tarife ve tespitte lüzum görmüyoruz. Elyevm Türkiye Cumhuriyeti’nde Rumca, Ermenice ve İspanyolca tedris edilen mektepler var mıdır? Bu mekteplerin adı Rum Mektebi, Ermeni Mektebi, Musevi Mektebi değil midir? Şu hâlde, demek ki, hepsine birden bilakaydüşart (Türk) ünvanını bahşettiğimiz kimselerin her şeyden evvel dil itibarıyla ve binaenaleyh kafa itibarıyla bizimle bir olmadıkları izah ve ispata değmeyecek bir hakikattir.

Bizimle bir ırktan ve bir dinden olmayanlara Türk vatandaşlığı sıfat ve hukukunu veren maddenin Büyük Millet Meclisi’nde müzakeresi esnasında söz alan hatiplerden bir zat demişti ki: “-Ben bir Musevi’ye kemal-i hürmet ve muhabbetle Türk derim, ne vakit ki bu Musevi, Fransa’daki, Almanya’daki veya İngiltere’deki Museviler gibi, mensup oldukları milletin lisanıyla konuşurlar ve onun adatıyla melûf bulunurlar [alışık olurlar].” Bizde, şimdi, bu teze, bu noktainazara imtisalen [uyarak] Türk Musevileri, Fransız Musevilerinin Fransız olduğu kadar Türk müdürler? Diye soruyoruz. Bu suale müslim ve gayrimüslim Türklerden hangisi “evet!” cevabını verebilir? Bugün küre-i arz üzerinde Türkiye Musevilerinden başka İspanyolca konuşan hiçbir yahudi evladı kalmamıştır. Ve bu bozuk ve mütereddit Latin

lehçesini yalnız bizim topraklarımızda işitmek imkânı vardır. İşte bunun içindir ki, biz, Musevi cemaatinin son bir içtimasında Lozan Muahedenamesinin [Anlaşmasının] ekalliyetlere [azınlıklara] bahşettiği şahsi ve ailevi hukuktan feragatı mutazammın o doğru ve güzel kararı veren Musevi vatandaşlarımıza bu kararı her şeyden evvel aramızdaki dil birliğini tesis edecek ikinci bir hamle ile ikmal etmelerini [tamamlamalarını] tavsiye ederiz. Ancak bu suretledir ki ahiren [son zamanlarda] Hahamhane-i Meclis-i Cismani'sinde [Hahambaşı Laik Meclisi'nde] Türk vatandaşlığı lehine [iyiliğine] vuku bulan tezahürat fiilî [eylemsel] ve müspet [olumlu] semeresini verebilir [sonucu, verimi verebilir]; aksi takdirde bugün için de, yarın için de bu memlekette gayrimüslimlere verilen vatandaşlık hakkı daima nazari [kuramsal] ve “platonik” bir mahiyette kalır. Bundan tevlit edecek zararların sırf içtimai olacağına şüphemiz yoktur. Fakat şu “içtimai” tabirinin derece-i şümülünün [kapsam seviyesinin] bütün hayat safahatını [evrelerini] muhat [kuşatan] bir vüsatı [genişliği] haiz olduğunu unutmamak lazım gelir. Bu içtimai tabirinde manevi ameller bulunduğu gibi maddi ameller de mevcuttur ve bugün Musevi Cemaat Meclisi'nin kararı münasebetiyle tekit [pekiştirme] ve takviyesi lüzumunda bahsettiğimiz harsi ve manevi rabitaların arkasından derhâl maddi rabitaların anılmamasına imkân yoktur. Bilelim ki, bir camianın asli bünyesinde kaynaşmaya muvaffak olamayan unsurların er geç düçar olacakları [tutulacakları, yakalanacakları] vaziyet mutlaka menfi [olumsuz] bir vaziyettir.

Yakup Kadri

Eski Tas, Eski Hamam, 21 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1532.sayı

Paris'te münteşir [okunamadı]in Londra muhabiri, [okunamadı] gazetesine gönderdiği bir mektupta, İngiliz Hükûmeti'nin Musul'u Türkiye'ye iade etmemek için her şeyi göze alacağı kanaatinde olduğunu yazıyor. Çünkü, bu muhabire göre, dünyada asla değişmeyen bir şey varsa o da İngiltere'nin harici siyasetidir. Bu siyaset 1914'te -yani Umum-i Harp'ten evvel- ne idiye bugün de odur. İngiltere'nin hiç değişmeyen harici siyaseti nedir? Yine o muhabir diyor ki: “Şu meşhur Hindistan yolu siyaseti.” Lakin, efendim, bu ne garip, ne tekinsiz, ne meşum [uğursuz] bir yoldur ki, muhafazası için bütün dünyayı elde bulundurmamak, bütün milletleri esir ve ecir [?] vaziyetine sokmak lazım geliyor. Bu yolun emniyet ve selameti için dün bazı geçit yerlerine ve denizlere hakim olmak kafi görünüyordu. Fakat bugün karaları mı beklemek, dağları beklemek, çöllerde, ovalarda, yaylalarda her yerde, her yerde nezaret [gözetim] ve tarassutta [gözetlemede] bulunmak icap ediyor. Ve büyük Britanya Devleti'nin büyük iştihası, ona başka herhangi bir devlet için hiç değilse iktisaden ağır ve tahammülfersa bir yük olan bu işi kemal-i şevk ile ifa etmek imkânını hazırlıyor. Gerçi diğer

taftan, birkaç müstesna olmak üzere, hemen bütün İngiliz matbuatı bu gidişten ve bu işten müştekidir [şikayetçidir]; gerçi 1922 senesinde Bonar Lavv [Andrew Bonar Law] Irak'tan bahsederken “Keşke oraya hiç gitmemiş olsaydık!” demiştir. Gerçi Mister Baldwin [Stanley Baldwin] ilk defa mevki-i iktidara geldiği vakit, Avam Kamarası'na, Türklerle yapılan muahedenin tasdikinden sonra İngilizlerin Irak'tan çekileceklerini beyan etmiştir; gerçi, İngiliz milletinin ağır vergiler altında ezilen her ferdi kendisine çok pahalıya mal olan bu ihtiras ve istila siyasetinden yaka silmektedir; fakat bunların hiçbiri, İngiliz hükümet adamlarını havsalanın almayacağı [akılın kabul edemeyeceği], mantığın kabul edemeyeceği birtakım maceralara atılmaktan alıkoyamıyor. Mevki-i iktidara gelen fırka hangi fırka olursa olsun, kadim [okunamadı] zihniyeti [okunamadı] hakim bulunmakta berdevamdır. Bu zihniyet o daireye, sanki minel ezel [başlangıcı belli olmayan] sinmiş bir büyü gibidir. [okunamadı] gazetesinin muhabiri sabık [okunamadı] fırkasının lâhik muhafazakarlara miras bıraktığı bu marazi hâletiruhiyeye dair şunu söylüyor:

“Hiçbir [okunamadı] önünde dikensiz bir saha-i arz görünce ona temellük [sahip olma] arzusuyla kaşınmaktan kendini alamaz.”

Fransa muharriri tarafından gayet mizahi bir tarzda ifade edilen bu keyfiyet bütün dünyaca malum olan hayide bir hakikatten başka bir şey değildir. Fakat hiç kimse tarafından şimdiye kadar sezilmemiş veya sezilmişse ifade olunmamış diğer bir hakikat daha vardır ki, o da İngiliz Devleti'nin bu kadar vâsi ve âlemşümül [evrensel ihtirasına mukabil gayet dar ve mahdut bir rüyet [görme] dairesi içine sıkışmış kalmış olmasıdır.

İngiltere âlemşümülü ihtiraslar besler, âlemşümül bir politika takip eder; fakat âlemşümül bir nazara malik olmaktan çok uzaktır. Büyük Britanya adasının ufukları haricinde olup biten şeyler, vuku bulan külli [bütün, genel] ve ferî [ayrıntı, ikinci dereceden] tebeddüller, hulasa büyük Britanya adasının dışındaki alem onun için daima meçhul kalmıştır. Fransızlar Almanların nekaisini [noksanlarını] saydıkları sırada derler ki: “Alman kadar fena psikolog yoktur.”

Biz bu nekaisi azami bir surette İngilizlerde müşahede etmekteyiz. Bu milletin asırlardan beri küreiarz üzerinde ayak basmadığı yer ve görmediği ırk kalmamıştır. Fakat mesela bir Hintlinin hâletiruhiyesini, bir Mısırlının seciyesini veya bir Çinlinin kabiliyetini bir İngiliz kadar az bilen diğer bir müstevliye daha tesadüf etmenin imkânı yoktur, bunun böyle olduğunun en bariz misallerinden birisi İngiltere'nin müstemleke usulündeki [okunamadı]. Mısır'a mı girip yerleşiyor, orada tesis ettiği idare Hindistan'dakinin aynıdır; Çin'de bazı

koloniler mi ihdas ediyor, oradaki tarz hareketi noktası noktasına Mısır'daki tarz harekete müşabihtir. Irak'ta mandater [mandacı] mi oldu; Iraklılara derhâl Mısırlılara, Hintlere, Çinlilere tatbik ettiği muamelenin aynını yapıyor. İngilizler bu hususta bunun Şark milletlerini hep bir seciyede, hep bir seviyede ve bir mayaden addedecek kadar mahdut nazarlıdırlar. Bu müddeamızı ispat edecek diğer bir misal mi istersiniz? Uzağa gitmeye hacet yok. İstanbul işgalini ve bu işgal esnasında İngiliz kuvvetlerinin Türklere karşı ittihaz etmek istedikleri tavır ve adabı hatırlayınız o ne huşunet [sertlik], o ne ceberut [zorba] idi! Sanki İstanbul halkının, Afrika'yı merkezi [okunamadı] hiçbir farkı yokmuş, sanki bunlarda onlar gibi yabani örgütün birtakım korkuluklarla tedhiş edilir bir sürü şuursuz mahlukmuşçasına ona tıflane [çocukça] tehditler, ona iptidai tavır ve muamelelerdi! Bu "sistem" in neticesinde İngiltere Devleti ne elde etti? Nasıl yanıldı? Ve ne kahkarî [arkasını dönmeden savaşa savaşa] bir akibete düşar oldu? Aleme karşı bunu tekrara lüzum görmüyoruz. Fakat İngiltere Devleti rical-i hazırası bu acı tecrübeyi unutmuş gibi görünmektedirler. Cihan öğrendi ve bildi ki, gafil ve atıl [tembel, yavaş] Osmanlı Devleti'nin yerinde şimdi yeller esiyor; cihan öğrendi ve bildi ki, şimdi ortada en ufak hakkını bile ne büyük fedakarlıkları göze alarak müdafaaya hazır, tetik ve şuurlu bir yeni Türkiye vardır. Bu Türkiye bahusus, istiklaline ve tamamiyeti mülkiyesine taallük eden noktalar üzerinde son derece titiz ve hassastır. Evet; bunu herkes bildi ve öğrendi -fakat İngiltere efkârı umumiyesi bu hususta daima dalalete sevk edilmekte ve İngiliz devlet ricali, Türk milletini sair Şark milletleriyle ve Türkiye haritasını Afrika haritasıyla karıştırmakta berdevamdır. Kadim bir Osmanlı şairinin dediği gibi "İbret gözünde niceye dek gaflet uykusu!"

Yakup Kadri

Banka ve Şirketlerde Türk Memurlar, 27 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1537.sayı

Geçenlerde "Türk kime denilir?" serlevhasıyla neşrettiğimiz bir makale, İstanbul'da intişar eden Fransızca "Büyük Yol" refikimiz tarafından tercüme ve iktibas olunmuş -bunun üzerine "Büyük Yol" idarehanesine birçok mektuplar gelmeye başlamış -şüphesiz gayrimüslim vatandaşlarımız tarafından yazılmış olan bu mektupların bir tanesini Fransızca refikimizin müdürü bana gönderiyor. Mektubun sahibi bir Musevidir ve diyor ki "Baş sahifenizde Türk vatandaşlığı saffeti kime bahşolunur? serlevhasıyla menşur makale son derece doğru bir noktınazarı ihtiva etmektedir. Fakat buna mukabil Müslümanların zihniyetine müteallik [ilişkin] birkaç sual sormama müsade edin. 1-Niçin şimendifer [demir yolu], tütün rejisi vesair gibi şirketlerden bütün gayrimüslimler tart edildi [kovuldu]? 2-Niçin ecnebi veyahut Türk şirketleri Müslüman memurdan gayrısını istihdam etmemeye mecbur

tutuldu?”

Mektup sahibi bu suallerle şunu anlamak istiyor: Mademki Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu mucibince din ve ırk farkı olmaksızın Türkiye ahalisine Türk vatandaşı sıfatı verilmiştir. Şu hâlde şirketlerde veya bankalarda niçin bir müslim ve gayrimüslim farkı gözetilmiştir? Bizim buna vereceğimiz cevap gayet basittir -Zira, bu fark mevcuttur da onun için... Ve bu farkı ihdas eden Müslüman Türkler değildir, gayrimüslim Türklerdir. Onlardır ki, bu memleketin kanunları nazarında bizimle musavi hukuka malik oldukları hâlde bu memlekete ait vazifelerinde bizimle müsavata [eşitliği] -ne dün ne bugün- asla kabul etmemişlerdir. Harsta ve iktisadiyatta büyük Türk camiasına imtisal edecekleri yerde daima küçük cemaat duygusu, küçük cemaat zihniyetiyle hareket etmişlerdir. Felaket ve saadet günlerimizde bizim ızdıraplarımıza ve meserretlerimize iştirak etmek şöyle dursun, bilakis böyle anlarda daima bizden ayrı durmak imkânı bulmuşlardır. Burada mütareke devrinin o meşum hatıralarını ihyaya lüzum görmüyoruz. Bahsettiğimiz vaziyet mütarekeden evvel de böyleydi, hatta şimdi de böyledir. Memleketimizdeki iktisadi ve ticari hareketi yakından tetkik edecek herhangi bir göze, Müslüman Türklerle gayrimüslim Türkler arasındaki gaye ve menfaat ayrılığı derhâl ayan olur. Hiçbir millî camia içinde bu kadar bariz bir tesanütsüzlük mevcut değildir. Türkiyede Türk [okunamadı] haiz birçok insanlar ırklarına ve dinlerine göre muhtelif gruplara ayrılmışlar ve siyaset sahasında değilse bile -iktisadiyat aleminde hep birbirinin kuyusunu kazmakla meşguldürler. Ve ekseriya bu muhtelif grupların hep bir araya gelip müştereken, yani asıl camianın hayatı ve refahı aleyhine birtakım hainane tuzaklar kurdukları da nadir telakki olunabilecek hadisatında değildir. “Büyük Yol” a mektup gönderen zat, Müslüman Türklerin laakal üç yüz senelik tarihine teşkil eden bu faciadan [okunamadı] görünüyor. Fakat, bu zat hiç değilse bizim “Türk Kime Denilir?” ünvanlı makalemizi lazım gelen dikkat ve samimiyetle okumuş olsaydı, Müslüman Türklerin gayrimüslim Türklerle karşı neden birtakım tahaffuz [sakınma] tedabiri kullanmak lüzumunu hissettiklerini anlar ve takdir ederdi. Türkiye Cumhuriyeti her şeyden evvel milliyet prensipleri üzerine müessesistir ve bu Cumhuriyet erkanı arasında hiç kimse milliyeti munhasıran ırkta ve dünyada aramak taraftarı olmamıştır. Milliyet evvela harsta ve dildedir. Saniyen müşterek menafidedir. Soruyorum: şu 1925 senesine gelinceye kadar gayrimüslim Türklerle aramızda bir hürriyet ve dil birliği tesis edebilmiş midir? Bizimle onlar arasında iktisadi ve siyasi menafide bir iştirak müşahede olunmamış mıdır? Hayır! Değil mi? Şu hâlde “Büyük Yol”un Musevi muhabiri bankalarda ve şirketlerde Müslüman memurlara birer [okunamadı] hakkı verilmesini neden hayretle telakki etmektedir? Bırakın; bankacılığı ve şirketçiliği biraz da Müslümanlar

öğrensinler? Asırlardan beri kendilerine karşı şiddetle kapalı tutulan bu kazanç kapıları biraz da onlara açılsın.

Fakat hakikaten açılıyor mu? Hakikaten açıldı mı? Burası da ayrı bir meseledir. Gayrimüslim vatandaşlarımız bundan o kadar telaşa düşmesinler. Vâkıâ Türk Hükûmeti, şirketlerden ve bankalardan şimdiye kadar sistematik bir surette daima istiskal [soğuk davranarak istemediğini belli etme] gören Müslümanları himaye eder bir vaziyet almıştır. Fakat bu hareketin şu ana kadar kaç gayrimüslime zarar verdiği ve kaç Müslümanı terfiye ettiği meşkûk bir noktadır. Bu hususta kendimizi tenvir etmek için başvuracağımız muhtelif müesseselerin hâl ve vazi hiç de bizi tatmin eyleyecek bir mahiyette değildir. Şu mahut divan-ı umumiye idaresini bir tarafa bırakıyorum. Fakat başımızı Osmanlı Bankasından içeriye soktuğumuz zaman göreceğimiz manzara son derece [okunamadı]. Senelerden beri bu memlekette bir Devlet Bankası ünvanıyla inkişaf ve tekâmül etmekte bulunan bu müessesedeki memur ekseriyetini dün olduğu kadar bugün de hep gayrimüslimler terkip ediyor. Bu acayip Devlet Bankası idaresinin amudufikarisini [bel kemiğini] teşkil eyleyen kontrol, memurunu ve istihbarat kalemlerinde tek bir Müslüman Türk yoktur. Burada müfettiş-i umumi vazifesini gören zat öteden beri Türk düşmanlığıyla maruf ve müştehit bir ecnebidir. Bütün [okunamadı] hep bu gibi şeflerin elinde bulunan bu idarede Müslüman Türkler daima en dîn [aşağı] vazifelerle müezzeff bulunmaktadır ve bunların da hiçbiri esas kadro dahiline almamıştır, yani tekaüt [emekli] ve mükafat haklarından mahrum kılınmıştır.

Bundan başka son zamanlarda Osmanlı Bankası heyet-i idaresi memurların maaşına birtakım zamiyat [zam] yaptı -bu zamiyattan istifade edenler arasında tek bir Türk'e tesadüf imkânı yoktur. Çünkü yapılan zamiyat on beş liradan üstün maaş sahiplerinedir ve bu müessesede on beş liradan üstün maaş alanların hemen hepsi gayrimüslim ve ecnebi memurlarıdır. Osmanlı Bankasında bu hâl müşahede edilince sermayesi ve firması ecnebi diğer birtakım mali ve ticari müesseselerdeki vaziyetin ne olabileceğini artık siz tasavvur edin. Bu müesseseler, gayrimüslim memurları atıp yerlerine Müslüman memurları almak şöyle dursun, hatta muamelat ve muhaberatlarında bu memleketin lisanını istimal etmek nezaketini bile göstermeyecek kadar mutaassıptırlar.

İşte bugünlük vaziyet böyledir ve hiç telaşa hacet yoktur!

Yakup Kadri

Bursa'daki Tezahürat, 30 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1540.sayı

Gazi Paşa Hazretleri, Bursa toprağına ayak bastıkları günden beri, Türk vatanının bu

pür-hülya ve pür-sükûn köşesi, bu yeşil türbeler ve beyaz kubbeler diyarı yepyeni bir hayat raşesiyle [titreyiş, ürkme] titremeye ve asırlarca süren derin ve yeşil rüyasından uyanmaya başladı: Mozaikten ve mineden mamul eser sanat canlandı, kımıldandı; yürüdü ve söyledi ey ülkeler kurtarıcı ve şehirlere can verici siyah, bu tatlı uyku çok uzun sürmüştü ve bir ölüme çok benziyordu -Sen gittin ve onda gizli kalan hayat kabiliyeti bir şelalenin feveranı gibi yeryüzüne kışkırttın.

Pür-rüya ve pür-sükun Bursa bir haftadan beri hiç uyumuyor. Basübadelmevt serabına mazhar olmuş bir insan gibi zinde, taravetli aydınlığa doğru kavuşuyor ve genç evlatlarından birinin ağzıyla halaskâra bağıyor: “Senin nurunu görmeyen gözler kör olsun ve senin hitabını işitmeyen kulaklar sağır kalsın!”

Doğrudan doğruya vicdandan [okunamadı] ettiğine şüphe olmayan bu vücut alut nida asırlarca, birtakım paslı vahmelerin, zehirli korkuların -bir kelimedede cehalet denilen- muzlim heyulanın sıkleti altında bunalmış kalmış olan ruhların, bu uzun kapısından kurtulur, kurtulmaz çıkardıkları halas ve neşat sesinden başka bir şey değildir. Bu itibarla “Gazi Mustafa Kemal” bu millet için iki kere halaskâr olmuştur; evvela Türk’ün vatanını kurtarmıştır, şimdi de ruhunu kurtarıyor. Bunun içindir ki Gazi’nin şu son ziyaretlerini tesit eden [kutlayan] şenlikler umumi şevk ve coşuş noktainazarından, İzmir’in istirdadını [geri alınmasını] takip eden günlerdeki şenliklerden farksızdır. Halk, taraf taraf Gazi’yi aynı muhabbet galeyanyla ihata etmekte ve bu büyük Türk’ün cehaletini ezmek suretiyle kazandığı zaferi, Yunanlıları denize dökerek kazandığı zaferle bir tuttuğunu izhar eylemektedir. Güzel Bursa, şu anda iki defa halasa erdiğini duyuyor. Zira, Türk vatanının bu kadim medeniyet merkezi için, Yunanlıların işgal ve tesellütüne düşer olmak ne kadar müellim bir felaket idiyse, aynı beldenin vakit vakit inkılap Türkiyesi’nin ortasında bir irtica membaı gibi görünmesi de Türk alimi için o derece dilsiz bir hadise teşkil etmekteydi. Bugün görüyoruz ki, bir irtica membaı olmaktan çok uzakmış. Bu şehrin asıl cevheri kolayca ilinebilen bir pas ve küf tabakası altında mahfi ve müstevraymış; Gazi’nin kudretli eli bu pas tabakası üstünden geçer geçmez Bursa halkının çelikten maneviyatı parıl parıl meydana çıktı. Reiscumhur Hazretleri Bursa halkının asil ve yüksek hasletini şimdiye kadar hep kendi hasis duygularıyla örtmek isteyenleri “üç beş ahmak!” diye tavsif ettiler. O kimselerin bu gıyabi itap [azarlama] karşısında nasıl bir hasıla mütehassis olacaklarını bilmeyiz. Fakat bildiğimiz bir şey varsa, o da hamakati [ahmaklığı], bütün bir halk kitlesinin vicdan ve temayülatına [meyletmesine] bir tasallut vasıtası veyahut o kitlenin namına açılmış bir bayrak gibi kullanmak cüretini gösterenler yalnız bu itap [azarlama] ile cezalarını görmüş sayılamazlar -

zira, bunların tarih muvacehesindeki [bir durum karşısındaki] mevkileri en ağır cürümleri mahmumdur. Onlar her cezadan yakayı sıyrabilirler fakat bu milletin en ciddi kanıyla yazılmış olan Türk inkılabı tarihinin onlar hakkında vereceği hüküm çok hicap-âver [utanç verici] ve çok müthiş olacaktır. Eğer taraf taraf Türk milletinin bağrından fişkırın şu son günlerin teceddüt [yenilik] ve temeddün [uygarlaşma] tezahüratı bu gibi kimselerin kalbinde lazım gelen intibahı uyandırırsa ne mutlu! Bu felaketzedeler -bundan sonra- hiç değilse millet namına söz söylemekten ve kendi vâhimelerini millete atıf ve isnat etmekten vazgeçmelidirler. Biz bu gibiler meyanında öylelerini gördük ki, her inkılap ve ıslahat hamlesinde bir heyula gibi önümüze dikilip “millet buna razı değildir. Millet in temayülâtı [meyletmeleri] şu hareketin zıddındır. Millet bunu istemez, millet şunu istemez!” diye haykırırlardı. Bugün, millet o adamların istemediğini yalnız istemekle kalmıyor, yapıyor da... Yani millet, haberi olmaksızın kendi namına fuzuli [okunamadı] edenlerin sözlerini yine kendi fiiliyle tekzip ediyor. Acaba bu manzara karşısında o kara habercileri ne düşünüyorlar? Acaba bunlar, bu saf ve gürbüz Türk camiasının içinde şimdiye kadar ne fena bir rol oynamış olduklarını kafi bir vuzuh [okunamadı]? Hiç zannetmiyoruz. Çünkü müteaddit hamlelere ayrılan inkılabın mükerrer ve mesut nicelerinden hiçbiri onları tembihe ve ikaza kadar olamamıştır. Saltanatın ilgası esnasında şüpheli baş sallayanlar, hilafet müessesesi kaldırılırken vicdan-ı ammenin bizi boğacağını söyleyenler, bütün bu kehanetlerin yanlış çıktığını anladıktan “gördükten sonra üçüncü bir inkılap hamlesi karşısında yine aynı muzlim çehreyi göstermekte inat etmişlerdir.

Fakat hak ve hakikat yürüyor ve hiçbir şey onu tevkif edemeyecektir. Çünkü bu hak ve bu hakikat kuvvetini daima tazelenen vicdan-ı ummeden alıyor; onu tevkife kalkışanların silahıysa, bu milletin tarihi, harsı ve ruhu ile katiyen alakası olmayan birtakım hurafeler ve vahimelerdir. Türk milleti, bu hurafeleri ve bu vahimeleri kendi milletiyle hiçbir alakası olmayan fesler gibi çoktan başından atmıştır; ruhundan çıkarmıştır ve onları ayaklarının altında ezerek ırki haslet ve kabiliyetlerinin ona mukadder kaldığı ziyadar bir istikbale doğru baş döndürücü bir suratle yol alıyor; öyle ki, her hamlede on senelik mazi insana yüz senelik bir zaman mesafesi kadar uzun, uzak ve nakabil avdet görünüyor. Bu sürat, şimdiye kadar kaybedilen seneleri kazanmak için hepimizin tabi olmaya mecbur bulunduğumuz bir zarurettir. Bugün terakki ve tekamül merhalelerinin en sonunda bulunan milletlerle bizim aramızdaki mesafe ölçüldüğü zaman hissedilir ki, bu sürati her an bir parça daha arttırmak lazım geliyor.

Yakup Kadri

Galata Beyan-ı Fikir Ediyor, 4 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1543.sayı

“Hakimiyet-i Milliye”de intişar ve müteakiben İstanbul’da Fransızca “Büyük Yol” refikimiz tercüme ve iktibas olunan “Banka ve Şirketlerde Türk Memurlar” ünvanlı makalemiz Galata ve Beyoğlu mahafilinde epeyce nahoş bir intiba hasıl etmiştir; [okunamadı] “Büyük Yol” refikimizin latif vesâtiyle [araya girmesiyle] muttali oluyoruz [biliyoruz]. Bu gazetenin 30 Eylül tarihli nüshasının dört sûtunu bizim makaleye dair birtakım münakaşat ve mütalaat ile doludur. Başta “Osmanlı Bankası” müdür-i umumiyesi [genel müdürlüğü] [okunamadı] -”Büyük Yol” muharriri tarafından çok heyecanlı ve şiddetli bir tavır ile söylenmiş olduğu bildirilen- beyanâtı; sonra yine aynı banka memurunun müdürünün izahatı, daha sonra bir kariin gayrimüslim Türkler lehindeki mektubu... Bunların her birine ayrı bir cevap verebilmek için ne vaktimiz, ne d yerimiz müsaittir. Binaenaleyh, üçü de hafif farklarla hemen aynı mevzuya temas eden bu neşriyatın hepsine birden cevap vermeek ızdırarında kalacağız.

Bizim, banka ve şirketler de her türlü kararlara, teşebbüs ve tedbirlere rağmen hâlâ ne kadar az Türk memuru istihdam edilmekte olduğunu ispat için hassaten “Osmanlı Bankası” idare ve teşkilatını misal gösterişimiz, bu bankanın bir Devlet Bankası sıfatıyla Türkiye’de mevcut herhangi bir malı ve ticari müesseseden ziyade Türk memurlarıyla mücehhez olması lazım gelirken, zan ve tahminimiz tamamıyla hilafına olarak Türk memurlarına karşı o eski istifna ve taassübü hâlâ ne derece muhafaza etmekte bulunduğunu söylemek maksadına müstenitti. Demek istiyorduk ki: “Osmanlı Bankası bile yüksek memur kadrolarını Müslüman Türklere bu kadar inat ile kapalı tuttuğu hâlde diğer müesseseler de gayrimüslimlerin kollarından yakalanıp dışarıya atıldığına ve yerlerine hep Müslüman memurlar getirildiğine ihtimal vermek nasıl caiz olabilir? Ve böyle bir tahmin ne dereceye kadar mantikidir?” İşte, Osmanlı Bankası’ndan bahsederken maksadımız kariler için böyle bir umumi mukayeseye imkân hazırlamaktan ibaretti ve bu hareketimizde munhasıran o bankaya bir tariz kastımız yoktur. Esasen Osmanlı Bankası’nın milliyeti meselesi o kadar münakaşaya mütehammil bir şey değildir. Bundan on beş on altı sene evvel, Meşrutiyet Devrinde bir Osmanlı Rum Mebusu her başı sıkıya geldikçe “benim Osmanlılığım” Bank-i Osmani’nin Osmanlılığı kadardır.” derdi. Meclis-i Mebusan içtimailerinde hemen her sözü müthiş bir tariz ve asabiyet feveranı içinde boğulan “Boşo” [Yorgo Boşo] efendinin yalnız bu sözüdür ki, o meclisin bunun azası tarafından tasvipkar tebessümler ve coşgun alkışlarla karşılanrdı. Çünkü bı bir hakikatin itirafıydı. Yine o tarihlerde resimli bir mizah gazetesi, o günde bir Türk neferi bekleyen bir kapı karikatürü yapmış ve bunun üstüne şu çetrefilli cümleyi koymuştu: “Banka-

i Şahane-i Osmani!” O mizah gazetesinin ince ve nüktedan sanatkârı, Türk efkârıumumiyesinde, Osmanlı Bankası hakkındaki umumi telakkiyebundan daha mücessem bir timsal ifade edemezdi. Filvaki bu garip terkip vasfı izafının Türkçe’nin sarf ve nahvi ile münasebeti ne ise “Osmanlı Bankası’nın” Türk Devleti ile maddi ve manevi nispeti de o derubu müessesenin Türk camiası içindeki meşkûk vaziyetinde o gün bugündür vuzuha doğru ufak bir meyl ve ittihaz müşahede edilmemiştir. Binaenaleyh, Osmanlı Bankası müdür muhtırasından, bizim “bu garip Devlet Bankası” tabirimizi ortaya şiddet ve hücumla telakki buyurmamalarını rica ederiz. Çünkü biz o banka hakkında bu tabiri kullanmakla, memleketin efkârıumumiyesinden aldığımız intibaatı tebliğ ve ifadeden başka bir şey yapmış olmadık Mösyö [okunamadı] cenapları, bu millet tarafından şimdiye kadar Osmanlı Bankası’na dair söylenen sözlerin hiç olmazsa yüzde beşine kulak vermemiş bulunsalardı, o tabir ile meydana yeni bir mesele attığımızı zahip olmazlardı.

***

Şimdi Osmanlı Bankası memurin [memurlar] müdürünün kadro hakkında verdiği izahata geçmiyor. Fakat bilmem ki, bu zatın sözlerine [izahat] namı verilebilir mi? Zira bunlar baştan başa bizim iddiamız tekit eden bir itirafat silsilesidir. Memurin müdürü diyor ki: “Harb-i Umumi’den evvel, Osmanlı Bankası’nda Müslüman memurlar yüzde beş altı nispetindeydi. Fakat şimdi bu nispet yüzde kırka çıkmıştır (!) fakat Osmanlı Banka memurin müdürünün ifadesine göre bu yüzde kırk nispeti temin eden Müslüman memurlarının hemen hepsi, bizim o makalede söylediğimiz vecihle, ya en küçük vazifelerde veyahut sadece çırak olarak istihdam olunmaktadır. Bu kadarına da teşekkür edelim mi? Hayır, durunuz. Memurin müdürünün bunlarının ehliyet ve terbiyesi hakkındaki mütalaatını dinleyiniz. Bu zat diyor ki: “Vâkıâ Müslüman memurlarımız arasında çok iyileri vardır.” ve bu “çok iyi”ler meyanında Seyyit Ali Bey namında bir memurdan şöyle bahsediyor:

“Evvela İstanbul’daki şubemize almıştık. Muvaffak olamadı. Sonra Ankara’ya gönderdik oradan derhâl bize iade edildi. Şimdi merkezde kambiyo bürosunda müstahdemdir [hizmetlidir] ve çok yüksek evsaf göstermeye başladı. Bundan başka Zekiye Hanım isminde birde kız memurumuz var. Fakat maatteessüf mütemediyen istifa edeceğini söyleyip duruyor. Bu iyiler meyanında birçok fena memurlarımız var. (Bazı Müslüman-Türk memurlar) mesela bunlardan bir tanesini şube müdürü olarak laakal on yere tayin ettik. Hiç birinde muvaffak olamadı. Bundan başka idare-i merkeziye aleyhinde bazı tarizat ve tenkidata bulundu -bunun üzerine kendisini azletmeye mecbur kaldık. Yine bir Türk memurumuz daha vardır ki, bizim müesseseye yüksek bir makamın tavsiyesiyle girdi. Fakat o kadar itaatsizlik ve inzibatsızlık

gösterdi ki kendisini tecziye [cezalandırma] lüzumunu hissettik” il^âhirihi.

Memurin müdürü, Osmanlı Bankası’nda müstahdem Türk memurları hakkında o derece derin bir emniyetsizlikle mütehassıstır ki, “Hakimiyet-i Milliye”de münteşir makalemizin bu gayrimemnun veyahur mâzul [işten çıkılmış] Türk memurlarından biri tarafından ilham edildiğini söyleyecek kadar ileriye gitmiş, nezaket ve terbiye hudutlarını aşmıştır.

***

“Büyük Yol” refikimizde bir de kari mektubu var. Bu mektubun sahibi gayrimüslim Türkler’in içtimai hayatımızda birden ayrı ve yabancı kalmış olmalarının esababını, devlet menasibinin gayrimüslim Türklere gayrikabil vusul olmsında buluyor. Bu iddianın tarihî delail ile ne kadar taban tabana zıt olduğunu ispat için, mektup sahibine ahir Osmanlı tarihinin mütalaasını tavsiye edecek zamanı yoktur. Yalnız kendisine şunu hatırlatmak isteriz ki, Harb-i Umumi’nin son senelerine ve irticaya kadar Osmanlı İmparatorluğu’nda devlet menasibinin hemen bütün şubeleri gayrimüslim Türkler için daima kabil-i vusuldu. Hem de en yüksekleri... Buna misal olarak Balkan Harbi’nde Türk Devleti hariciye nezaretinin bir Ermeni katoligi tarafından işgal edildiğini ve posta telgraf nezaretiyle, diplomasi aleminin birçok yüksek ve mühim makamlarında Rumlardan, Musevilerden bir sürü şahsiyetler bulunduğunu söylemek kafidir sanırız. Bu tarz idarenin bize ne gibi faideler temin ettiğini de o mektubun sahibi söylesin.

Yakup Kadri

Hariciye Vekilimizin Avdeti Münasebetiyle, 7 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1546.sayı

Hariciye Vekilimiz Doktor Tefvik Rüştü Bey, iki günden beri şehrimize avdet etmiş bulunuyor kendilerinin iyice nahoş, yorucu ve belki de tehlikeli bir seyahatten avdet ettiklerine kaniyiz. Onun için genç ve gayur [gayretli] hariciye vekilimize “sefa geldiniz” emeden evvel “geçmiş olsun!” demeyi muvaffak buluyoruz. Tefvik Rüştü Bey ayrıca en derin ve en hararetle tebrikâta [tebriklere] layıktır. Çünkü nahoş, yorucu ve tehlikeli olduğunu söylediğimiz bu seferden dünyanın en mahir ve pişkin kaşif seyyahlarına has bir sıhhat ve tendürüstü ile doğmuştur. Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin genç Hariciye Vekili nereden geliyor? Milletlerin mukadderatına vaz [okunamadı] olan küre-iarzı çamurdan bir top gibi avuçlarının içinde döndüren en nafiz, en zi-iktidar diplomatların mecma’ı bir “meclis-i ali”den... Bunun adına biz sadece “cemiyyet-i akvam meclisi” diiyip geçiveriyoruz. Hâlbuki,

burası kırmızı derili Amerika ve haşiyelerinden, mavi gözlü Şimal medenilerine kadar bütün beşeriyetin yegane hakkı, ümit ve halas menbainı teşkil eden ve adeta adalet ezilenin (!) mühim bir cüzü temsil eyleyen [okunamadı] bir yerdir. İnsaniyet birtakım haris, kûtah-bin [ileriye göremeyen, kısa görüşlü] ve palavracı diplomatların elinde Harb-i Umumi denilen badireye sürüklendiği, ve o badireden her tarafı hurdaşaş [paramparça] bir hâlde çıktığı gün, kalbi şefkat ve hidayetle dolu olduğu söylenen bir reisdevlet bu müesseseyi milletlerin müstakbel saadetini ve müstakbel masuniyetini mümin yegane çare olarak meydana çıkarmıştı. O gün bugündür “Cemiyet-i Akvam” devletlerin, hükûmetlerin ve milletlerin fevkinde, adeta ilahi bir şulenin halesiyle muhat bulunmakta, ve oradan çıkan her seda, kadim Yunanlıların mabetlerindeki [okunamadı]lar gibi herkesçe bilamünakaşa makbul ve mâmûlün-bih [yürürlükte olan kanun] olmaktaydı. Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin genç Hariciye Vekili Musul’un mukadderatı için, işte, böyle bir (mabud-ı adalet) huzurunda, böyle hâtifi [gaybdan gelen] hükmü tebliğe gitmişti. Bahusus ki, bu mabetin mimarı Türkiye’ye karşı o mahfilde muhasım [birbirine düşman olanlardan her biri] vaziyette bulunan bir devletti ve Türkiye murahhas [delege] bu meclisin eşiğine ilk defa olarak ayağını basıyordu. Orada her şey ve herkes hakkını talep etmeye gelen bu müddeiye lakayt ve bigâneydi [yabancıydı]. Çünkü yeryüzündeki bütün akvamı -hatta deri farkına bakmaksızın- siyahtan beyaza vahşiden medeniye kadar bütün akvamı temsil eden bu mahfilde yalnız Türk kavminin yeri yoktu ve Tevfik Rüştü Bey daha ilk adımında böyle bir gariplik ve bigânelik ahavısı içinde söz söylemek müşkülâtına maruz kalıyordu. Lakin Tevfik Rüştü Bey, bu ilk müşkülâtı asil ve mert Türkiye’nin kendi hakkından ve kendi faziletinden aldığı kuvvet ve satvete layık bir tarzda iktiham etmekle kalmamış, az zaman içinde o muhitin bârit [soğuk, sevimsiz] ve muhasım havasını mütezazel kılacak nefhayı da kendi göğsünden çıkarmasını bilmiştir. Öyle ki, milletlerin mukadderatını tayin eyleyen [okunamadı] ilk defa olarak Türk murahhasının önünde dilini yutmaya mecbur kalmıştır. Bu hadiseyi yalnız biz müşahede edip söylemiyoruz: bütün Avrupa matbuatı Musul meselesinde “Cemiyet-i Akvam”ın iflas ettiğini müteriftirler [itiraf edenlerdir]. Bu itibarla Cemiyet-i Beşeriye’nin vicdanı üstünden bir vahimenin daha sıkleti kalkıyor demektir. Zira, Musul Meselesi’nin Cemiyet-i Akvam’a havalesinden ve Türk müddeiyatının buradaki galebesinden evvel, [Cemiyet-i Akvam]ın Hristiyan milletler üzerindeki nüfuzu, kûrun-ı vustâda (Vatikan)ın nüfuzundan daha az değildi. Bu cemiyet (Vatikan) gibi kralları cennete, cehenneme göndermek ve istediği milleti serefraz kılıp, istemediğini zillet ve hüsrana mahkûm etmek kudretini haiz bulunuyordu. Türk heyet-i murahhasası reisi bize Musul’u getirmemişse bile milletlerin mukadderatı üstünde gûlâne [olağanüstü] bir kılıç gibi sallanan bu efsaneyi yıkmak muvaffakiyetini göstermiştir. 349

açıkça söyleyelim: hiç değilse üç direği Büyük Britanya Devleti'nin eser-i inşası olan “Cemiyet-i Akvam”dan doğrudan doğruya bu devlet lehine bir karar çıkmasına mâni olmak yeni Türk diplomasisi için epeyce mühim bir galibiyettir bir hadise diplomatik hayatının daha ilk senelerini yaşayan Türkiye Hariciye Vekiline şimdiden büyük bir şeref bahşetmiştir. Bununla beraber Tevfik Rüştü Bey bu şerefin mühim bir kısmını inkılap Türkiyesi'nin müteaddi ve tuana iradesinden doğmuş yeni bir diplomasi sistemine medyun olduğunu pek iyi bilir. Zira, o, bütün ilhamını mutlaka bundan almıştır. Ve geçirdiğine şüphe etmediğimiz en müşekkel anlarda onun yegane kuvvet, ümit ve cesaret membaı mutlaka bu olmuştur. Tevfik Rüştü Bey yerine, köhne Osmanlı imparatorluğunun hayide diplomasi ananatına ram olmuş bir adam, kendisine “Cemiyet-i Akvam” gibi bir meclisi lal ve ibkam bırakmak şöyle dursun, onun kapısından bile içeri girmek kuvveti bulamazdı. Bu noktainazardan, hemen her sahada hayat verici semaratını gösteren Türk inkılabının halk ettiği [yarattığı] yeni zihniyet en ziyade siyaset hariciye sahasındadır, ki bütün mucizevi kudretini cihana kabul ve teslim ettirmektedir. Çünkü biz bu zihniyeti, Hariciye Vekilimizin “Cemiyet-i Akvam” meclisinin bir içtimasında söylediği gibi “Elem mektebinde bin türlü acı derslerle iktisap ettik.” Ve onu yalnız hak ve adalet yolunda bir sulhu müdafaa olarak kullanırız.

Yakup Kadri

Bir Yıl Dönümü Vesilesiyle, 9 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1548.sayı

İstanbul, geçen salı günü ecnebi işgalinden kurtuluşunun ikinci yıl dönümü tesit etti [kutladı]. Ankara'ya bugün gelen İstanbul gazetelerinden, bu münasebetle icra edilen millî ve vatani nümayişlere dair tafsilat alıyoruz. Bir kısmı resimlerle, diğer kısmı yazılılarıyla verilen bu tafsilat hem müheyyiç, hem hem ulvi, hem de hazin-engizdir. Tak [millî bayramlarda veya önemli bir olayı anmak için düzenlenen şenliklerde, geçit yapılacak caddelere geçici olarak kurulan, yazılar ve çiçeklerle süslenen kemer] zaferler altında geçen miğferli Türk askerleri, kucaklarında çiçek demetleriyle arabalara kurulmuş Türk kumandanları, irili ufaklı, kızılı erkekli tendürüst ve pür-neşat mektep çocukları; kutsi bir vücut içinde kendinden geçmiş genç münevverler ve darülfununlular kafilesi ve bütün bunları [okunamadı] sessiz, içli hayran ve mesut halk kitleleri... “Kurtuluş Bayramımız...”, “kanımız, mefkûremiz; vatan parçası..”, “Musul Türk'tür, Türk kalacaktır.” Sesleri... oh, yarabbi; o fena yıllardan ne kadar uzaklardayız; bugün Musul bizimdir diye haykıran İstanbul gençliği, bundan iki buçuk üç sene evvel İstanbul bizimdir demek imkânını bile bulamıyordu. Zira, Türk vatanını ihata eden demirden esaret zincirinin en ağır halkasını kendi gerdanında hissediyordu. Filvaki, taksim meydanında Rum kopilleri [arsız sokak çocuğu, babası belli olmayan çocuk] Fransız askerinin

top oyunlarını seyrederken; Harbiye Mektebi'nin taraçasında [terasında] piposunu içen İngiliz çavuşu sokaktan geçen halkın başına tükürürken Galata'dan Şişli'ye, Şişli'den ta Fatih'e kadar her köşe başında bir "Zito Venizelos!" [Yaşa Venizelos] narası işitilirken, "İstanbul bizimdir!" demeye hangi Türk'ün dili varırdı? Hele "Franşe Despire"nin, [Louis Franchet d'Espérey] beyaz atına kadim Türk şehrinin kaldırımlarını velvele ile çiğnettiğini ve aynı generalin bir kadınlar meclisinde Türk kadınlığını tahkir ettiği günden sonra o bedbaht beldede kimin "Türküm" demeye mecali kalmıştı? Mütarekeyi müteakip Türk vatanının hemen her cüzü müsavi bir ızdırabın acısıyla kıvranmıştır. Cenup velayetlerimizin bağrından aylarca kan boşanmıştır; Samsun'dan Erzurum'a kadar Şark'ın her noktası ecnebi cebir ve tanın zehrini tatmıştır. Ve bütün Garbi Türkiye, kurban İzmir'den hûn-âlûd [kana bulanmış] Sakarya'ya kadar en cehennemi şenaat [kötülük] ve denaetlere [alçaklıklara] saha olmuştur. Fakat bütün bu felaket-dîde [felaketzede] vatan parçaları arasında İstanbul'un çektiği azap tasvir ve tarifi gayrikabil bir mahiyeti haizdir. Çünkü bu azap maddi olmaktan ziyade maneviydi. İstanbul'un kalbinde açılan yaranın kanı senelerce sessiz sessiz kendi içine aktı ve bu kan onu yavaş yavaş, adeta işkence yapmaktan haz alan memnun bir celladın pençesi gibi her gün biraz daha boğdu, biraz daha bunalttı. İstanbul, şerefinden, gururundan, haysiyet ve hep nefsinden vuruldu. Dört cins düşmanın kahhar ve cevrine göğüs gerdi. Bir taraftan itilaf ordularının tahkir ve tehditleri altında inerken, diğer taraftan sarayın ve Babıali'nin hıyanetine, ihanetine, zulmüne tahammül etmek felaketine mahkûm oldu. Ben eminim ki, İstanbul halkına, her şeyden ziyade [okunamadı] gelen şey, kendi kanından, kendi canından bildiği insanların düşmanlarla beraber kendi hakkında reva gördükleri îtisafıtır [haksızlıktır, yoldan sapmadır]. Burada, ümit arayan yüzlerimiz bir kabeye tevcih eder gibi Anadolu ufuklarına döndükçe, o ziyadar ufukla kendi gözlerimiz arasındaki meşum perdenin bir yerli metaı [malı] olduğunu bilmek hepimiz için ne derin bir dağ-ı derundu [büyük acıydı]! Ey, şu anda en tatlı meserret günlerini yaşayan İstanbul gençliği, kalbinin üstünde düşman kiniyle, saray, Babıali ve Babımeşihat [şeyhülislamılık dairesi] gayzı bir tutsa, düşün ki Yunan, sürüleri Bursa'nın yeşil dağlarını bürürken vatan yolunda cihada varanların katline fetva verenler İngilizler değildi, İtalyanlar değildi Fransızlar hiç değildi, kendisine alem-i islamin başı süsü veren bir halife ile onun şeyhülislamıydı. Bunun için değildir ki, millî irade itilaf ordularını İstanbul'dan kovduktan biraz sonra bu gaflet ve hıyanet membaı müesseseleri de yıkmak ihtiyacını duydu ve İstanbul ancak o vakit tamamıyla halas bulmuş oldu.

Filvaki, işgal ve istila orduları İstanbul'dan çıkarıldıktan sonra kadim Osmanlı Payitahtı bütü o çürümüş müessesat ve ananatıyla eski hâline terk etmek herhangi bir hastayı

bir ameliyattan sonra yaralarını sarmadan kendi hâline bırakmak kabilinden mecnunane bir hareket olurdu ve Türk milletinde tecelli eden şuuruları irade böyle bir harekete asla müsait değildi.

İstanbul'un kurtuluş gününü tesit eden nümayişler; işte bunun içindir ki, yalnız vatanperverane değil, aynı zamanda teceddütperverane olmuştur.

Esasen Türk inkılabında bu iki cereyan daima muvazi [paralel] bir surette yürümüş, yani vatanperverlikte teceddütperverlik hemen aynı kuvvetle Türkiye'nin halas ve istiklalini temin eylemiştir. Vatan yenileştikçe sağlamlaşıyor. Acaba aramızda hâlâ bu hakikatin sırrına eremeyenler var mıdır? Buna ihtimal vermek bile istemeyiz. Eğer bu kadar acı tecrübelerden ve müellim imtihanlardan sonra bu temiz ülkede hâlâ bu gibi dalaletzedelerin vücuduna imkan varsa onları mutlaka, İstanbul gençliğinde son tezahürünü gördüğümüz millî vicdan ve millî ve ciddi bir şenaati bastırır gibi, sessizce kendi ateşinin galeyanı içinde boğacaktır.

Yakup Kadri

Mihmannevazlığımızın Mükafatı, 12 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1550.sayı

Bundan bir buçuk iki ay evvel Türkiye'ye mister "King" isminde bir Amerikalı gelmişti. Sakın yeni bir Çester Kumpanyası [Chester Projesi] azasından bahsettiğimize zahip olmayınız. Bu Amerikalı iş aleminde ziyade siyaset aleminde tanınmış ve hassaten "Lozan Muahedesinin cemâhir-i müttefike [ittifak devletler] tarafından tasdikine şedid ve kati muhalefetiyle şöhret kesbetmiş bir "senatör"dür [senato üyesidir]. Türk efkârıumumiyesi bu adamı, ayrıca, gözü bağlı bir Yunan muhibbi olarak da tanır. Buna rağmen, muhterem senatör geçen yaz, Atina'dan Türkiye'ye uğramak arzusunu gösterir göstermez memleketimizin kapılarını kendisine açmakta asla tereddüt göstermemiştik.Hatta "Mister King" İstanbul'daki müsâfereti [misafirliği] esnasında bizim tarafımızdan epeyce samimi nezaket ve mihmannevazlık tezahüratıyla karşılanmıştır. Bu şehirden Ankara'ya gelişi de nahoş bir seyahat olmadı. Maruf [bilinen] Türk düşmanı, Türk Cumhuriyeti merkezinde bazı rical ve devletin kabulüne mazhar olmak ve bunlardan birkaçıyla Türk milleti hakkında siyasi ve içtimai mübahaseler etmek [sohbet etmek] fırsat ve hürriyetine nail oldu. Sonra zannedirim, İzmir'e gitti; oradada aynı hüsn-i muameleyi gördü. Bize öyle gelmişti ki, "Mister King", İstanbul ve Anadolu içinde bu kısa, fakat ibret-bahş [ibret veren] ve faideli seyahatten sonra Türkler hakkındaki bazı fikirlerini tashih edecektir. Hiç değilse Türklerin ne kadra az ecnebi düşmanı olduğunu ve medeni alemle iyi münasebeti tesis ve idame hususunda ne kadar hulus [saf] ve hüsnüniyetle hareket ettiğini görüp anlayacaktır. Bize öyle gelmiştir ki, muhterem

senatör, avdeti esnasında kendi vicdanıyla şöyle bir merakıbay varacaktır. “Be ki, şu masum miilletin alyhinde söylemediğimi ve yapmadığımı bırakmadım. Onu kah Hristiyan [okunamadı] vahşi bir yamyam sürüsü; kah sulh-i aleml tehdit eden muhteşem bir medeniyet afeti; kah beşeriyetin, nefret ve istikraha şayan bir çürümüş cüzü suretinde tavsif ve tezyil ettim -buna mukabil o millet bana nezaket ve samimiyetten başka bir şey göstermedi. Onu, müstevli Yunan ordularının yakıp yıktığı harap yurdunun her köşesinde daima sabur [sabırlı], çalışkan, imar ve istihsal işleriyle meşgul buldum. Benimle konuşan bütün devlet, siyaset ve matbuat erkani, ekseriya [okunamadı] bilecek geride bırakan kadar ileri ve yüksek efkâr sahibi olarak gördüm. Bunlar bizim zannettiğimiz gibi birtakım azgın Hristiyan düşmanı olsalardı, mutlaka ilk dış bileyecekleri adam ben olmam lazım gelirdi. Hâlbuki, bunun tamamıyla zıddına olarak Türkler beni yalnız nezaketle ve mihmannevazlıkla karşıladılar.”

Hayır, “Mister King” ne böyle vicdanı bir murakabeye varmış; ne de bize karşı eski husumetinin bir zerresini tadil etmiştir; Amerika’ya varır varmaz ilk işi, Türk milleti aleyhindeki fikir ve hislerinin bu son seyahatinde daha ziyade kuvvet ve katiyet bulduğunu beyan etmek olmuştur. Bu efendinin İstanbul ve Anadolu’daki müşehadatına göre Türk hükûmeti Lozan Muahedesinin birçok mevadinı tatbik etmekteymiş; bu hükûmetin Garp devletleriyle (münesebat hissine) tesisine asla temayülü [okunamadı] Şark-ı garipte daimi bir şikak unsuru olmakta berdevammış; demir yollarını, kışlaları (!) mühimmat-i harbiye ve muhnik [boğucu] gaz fabrikalarını hep Almanlara yaptırıyormuş, ayrıca bütün ticareti de Almanların eline vermişmiş; ilâ-âhirihi.

Vâsi mikyasa [okunamadı] hafiyecurnaline [journal] benzeyen bu beyanatın baştan başa ne kadar muzır, münafık, adi ve yalancı bir zihniyetin mahsulu olduğunu ve her bir noktasının ne kadar ret ve cerha [çürütmeye] muhtaç bulunduğunu burada ispata lüzum görmüyoruz. Bizim bu nankör seyyahtan ve yalancı siyasiden bahsedişimizin sebebi büsbütün başka bir maksada müstenittir bu hadiseyi ilan ederken şunu demek istiyoruz ki bütün alemin en ecânib-i [okunamadı], en şöven [chauvin] [taassup seviyesinde milliyetçi] bir millet olarak tanıdığı Türkler, maatteessüf bu hasletlerden mahrum olmanın cezasını çok çekmişler ve başımızdan geçen işgal ve istila devrinin o müthiş derslerinden sonra da bu millî nakısayı tashihe lüzum görmemişlerdir. Bugün hâlâ düşmanlarımızı birtakım mantıki, fikrî ve medeni vesaitle ilzam edebileceğimizi düşünmekte, eski Babıali diplomatlarından çok farklı olduğumuzu iddia edemeyiz. Belki insanlar arasındaki şahsi münasebette bir fazilet telakki edilebilecek olan bu tarz hareketin, bir millet nam ve hesabına kabul ve tatbiki ekseriya bir gaflet, bazen de bir kabahat şekline girebilir. Bunun içindir ki, mesela bir İtayan hükûmeti,

kendi tarz-ı idaresi ve kendi memleketi aleyhinde bulunmuş olan herhangi bir ecnebiye İtalya'nın kapılarını kapamakta ve o aleyhtar içerdeyse onu hudut haricine atmakta asla tereddüt göstermiyor. Geçenlerde meşhur bir Amerikalı gazete muhabiri İtalya'dan bu suretle dışarıya çıkarılmış ve bir daha dönmemesi için hakkında tedabir alınmıştı. Vâkıâ biz bu tarz hareketin, bu usulun doğru bir şey olduğunu iddia edecek değiliz. Fakat hiç değilse kendisine karşı hususi bir adavet [düşmanlık] duydukları bir milletin haremine girmek cüretini gösteren namertler o millet efkârı umumiyesi etrafından müstehak oldukları muameleyi görmelidirler.

Yani bunlar o memlekette buldukları müddetçe isimleri ve şahısları daimi bir istiskal havasıyla muhat bulunmalı ve kendilerine hiçbir muhit ile temas etmek imkânı bahşolunmamalıdır. Gerçi bu manevi cezanın onları mütenebbih [öğüt, ihtar sayesinde gafletten uyanan, aklını başına toplayan] edeceğine kani bulunacak kadar sâdedil [temiz kalpli, saf] değiliz. Fakat şu var ki, bu tecrit [ayırma] usulu sayesinde, bizim aleyhimizde söz söyleyip hareket etmeyi sanat ittihaz eden kimseler, biizmile temaslarından güya kendi müddealarını tekit eden neticeler çıkarmış gibi görünen bütün cihan nazarında hak kazanmak hilesini istimalden tamamıyla mahrum kalmış olurlar ve u “Mister Kong” gibi, “İşte Türkiye'ye gittim; orada her sınıf Türk muhitleriyle temas ettim; Türk rical-i hükûmetiyle görüştim -her şey hakkında içinden ve yakından tetkikatta buldum ve bütün bunlar Türkler aleyhinde öteden beri besledğim fikirleri, hisleri tekitten başka bir şeye yaramamıştır.” demek cüreti gösteremezler. Zira, herkes bilir ki, bunların o memleketteki tarz-ı müsâferetleri kendilerine ne lehte ve ne aleyhte bulmak için kafi bir fırsat ve salahiyet vermemiştir.

Yakup Kadri

Sözü Rahmettir, 14 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1552.sayı

Reisicumhur Gazi Paşa Hazretlerinin, seyahatleri esnasında, merhale [evre, aşama] merhale hemen her gün, bazen günde birkaç defa, bitmez tükenmez bir belagat, hassasiyet ve samimiyetle irat ettikleri [söyledikleri] nutuklar kalplerimiz üstüne feyiz ve bereket verici bol bir bahar yağmuru gibi yağmaktadır. Cenabıhak ekser [birçok] kullarını büyük yaratmıştır; fakat Türk milletinin içinde “Mustafa Kemal” namını taşıyan insan, yalnız büyük değil tam ve ekmeldir. Biz, onda yalnız azim ve iradenin, cüret ve şecaatin [yiğitliğin], tedbir ve ihtiyatın, mantığın zekanın, basiretin [vizyonun, sağgörünün], hadsin [sezginin] ve nüfuzınazarın [bir şeyin iç yüzünü görmenin] tecelliyatını [belirmelerini, meydana çıkmalarını] görmüyoruz, aynı zamanda ve belki bu sıfatlar ve bu melekeler [tecrübe ile kazanılan alışkanlıklar] derecesinde kuvvetle tecelli eden hitabet ve belagat kudretini de müşahede ediyoruz. Gazi'nin

hutbe ve hitabeleri bizi, kah kendimizden geçirecek bir vecit [hayranlık ve sevgiden kendinden geçme] ve coşuşla, kah şahsi kabiliyet ve kudretimizi tabii derecesinin yüz kat fevkine çıkararak bir galeyana [coşku] ile mütehassis [duygulanmış] ve müteharrik [hareketlenmiş] kılmaktadır. Hiçbir memlekette, halkı sevk ve teşvik hassalarını haiz herhangi bir büyük hatibin sözleri, Gazi'nin sözü gibi bütün bir milleti ruhundan kavrayan bir kuvve-i müteharrike vazifesini görememiştir. Bu büyük fiil adamıyla, bu büyük söz erinin en harikulade muvaffakiyetlerinden birini teşkil eden haslet de budur. Gazi Paşa'da sözle fiil daima bir arada yürür;pek çok defa da fiillerinin sözlerine taaddüm ettiği [önüne geçtiği] olmuştur. Onun içindir ki, hitabeleri insana, yeni yeni vekayinin muhbir ve mübeşşiri mahiyetinde görünür. Onun ağzında bir "yapacağım, yapılacaktır" sigasının "yaptım ve yapılmıştır" sigasından farkı yoktur. Esasen Gazi'nin daimi bir surette "realist" olan zekası, her türlü boş, kof ve mutantan [tantanalı] cümle-perdazlıklar [söz süsleyicilik] yapmasına müsait değildir. Ve Frenklerin Utopie [ütopya] tabir ettikleri hayal-i ham [gerçekleşmesi mümkün olmayan hayal] bu zekanın, bir saniye, semtine uğramamıştır. Ve yine bunun içindir ki, onun her sözü bir hakikatin ifadesi olmuştur.

Milletlerin ve halk kitlelerinin psikolojisiyle [psikolojisiyle] meşgul bazı alimler, bunların ruhu üzerinde icra-i nüfuz etmek [anlamak, etkili olmak, içine işlemek] isteyen şahsiyetlerin hassaten söz vadisinde mutlaka biraz tatlı yalanlar söylemeye mecbur olduklarından bahsederler. Filvaki muhtelif millet tarihlerinin zaptettiği meşhur hatiplerin, serdarların, hatta en yüksek din kahramanlarının bu mecburiyetinden kendilerini kurtaramadıkları müşahade olunur. Gazi Paşa bunlar arasında o yekta insandır ki, fiil ve hitabet hayatının hiçbir anında halkın ruhunu teshir [ele geçirme, zaptetme, emrine bağlı kılma] için suni vasıtalara müracaat etmemiştir. Bu vaziyetler içinde pek çoklarının da ne kadar hatar-nâk [tehlikeli] ve korkunç olduklarını hatırlıyoruz. Gazi bu siyah levhaların üzerine asla pembe bir boya sürmek lüzumunu hissetmemiştir. İstiklal Mücadelesi, başına geçen bu sıdk u hulûsu [bağlılığı, sadakati] sayesinde kazanılmıştır; birbirini takip eden son büyük inkılaplar bu sıdk u hulûs aydınlığı içinde vuzuh [açıklık] ve salabet [sağlamlık] kesbetmiştir [kazanmıştır].

İşte, bu halis ve samimi millet reisi bugün, bize en yüksek bir askerî içtimadan [toplantıdan] bu suretle haykırıyor:

"Bütün millete bilatereddüt emniyet-i kalple garaz [maksat, istek] edebilirim ki, Cumhuriyet orduları, Cumhuriyeti ve onun mukaddes topraklarını emniyetle muhafaza ve müdafaaya kadir ve hazırdır. Milletimiz kemal-i azim ile içtimai ve fikrî tekâmülüne

çalışırken onu yolundan alıkoyacak dahili ve harici mânilerin karşısında kuvvetli, kudretli ve vazife-i aliyesini müdrük kahraman ordumuzun hazır bulunduğunu düşünerek müsterih olabilir.”

Ve bu sözler büyük ordu manevralarını müteakip Türk ordusunun en yüksek ve kıymetli erkanı arasında, yani Gazi Paşa Hazretlerine o ümit ve nikbinlik sedasını ilham eden vakanın canlı bir hakikat hâlinde yaşadığı bir anda söylenmiştir. Filvaki, kadir ve basiretkâr kumandanlar eline geçtiği günden beri, millî ve fitri [doğuştan] hasaili [güzel huyları] daima mütezayit [artan] şerefli Türk ordusundan bu milletin hiçbir [okunamadı] şüphe ettiği vaki değildir. Hassaten İstiklal Mücadelesi’nden sonra Türk vatanının vâsi ve umumi varlığında en kusursuz, en muntazam bir hayat ve hareket mihverî [ekseni] teşkil eden ve adeta milletin vücudunda bir kalp, bir dimağ ve bir kol vazifesini gören şuurlu kuvvet Türk ordusundan başka bir şey değildir. Parçalanmış, çiğnenmiş, taraf taraf istilaya uğramış memleketi kurtaran kol odur; birbirini takip eden bütün hayırlı inkılapları himaye ve sıyanet eden dimağın terkiyatında ondan bir büyük şule vardır. Türk milletinin büyük ve emsalsiz bir azim ve cesaretle revan olduğu terakki ve tekâmül şահrahında [doğru yolunda, selamet yolunda] onun her türlü hatardan [tehlikeden] masun [korunmuş] kalması için çarpan kalp bu ordudur. Lakin bu hakikati bir kere daha bu mübarek ordunun en büyük reisinden duymak hepimiz için iki kat emniyetbahş bir mahiyeti haizdir. Çünkü onun sözü hakîkin [müstehakın] en veciz [kısa, etkili söz] ifadesidir; çünkü onun sözü gönüllere rahmettir; yağdığı yere hayat ve bereket bahşeden rahmettir.

Yakup Kadri

Müzmin Dertler, 19 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1556.sayı

Ankara İstiklal Mahkemesi heyeti birkaç haftadır kendi daire kazasını dolaşmakta ve merhale merhale tevkif edip epeyce vâsi olan bu daire dahilindeki muhtelif taaffün mihraklarını söndürmeye çalışmaktadır. Ajans telgrafları bize bu mesainin semerelerini birer birer bildirmektedir. İstiklal Mahkemesi heyeti İzmir’den itibaren kenisine mahsus sürat ve ciddiyetle birçok mühim davalar rüyet etti, birçok mühim hükümler verdi. Bunların ekserisini -bizce malum olduğu vecihle- ceraim-i adiyeye teşkil etmektedir. Ve hiçbirinin doğrudan doğruya siyasetle alakası görülmemektedir. Binaenaleyh İstiklal Mahkemesinin bu son tarz faaliyetinden anlaşılıyor ki, Takrîr-i Sükûn siyaseti ikinci bir safhaya girmiştir ve İstiklal Mahkemeleri’nin adaleti, bu safhada yalnız siyasi mücrimleri, yalnız Cumhuriyet idare aleyhinde bulunan zümre veya fertler çarpmıyor, aynı zamanda memleketin umumi ve içtimai

asayişini bozan şekavet [haydutluk], rezalet ve cinayet erbabını da başlarından vuruyor.

“Tahrîr-i Sükûn” Kanun’unu İsmet Paşa Kabinesi tarafından muhalif fırkayı veyahut alelumum siyasi muhalefetleri ezmek ve boğmak için ele alınmış bir tehdit ve tedhiş aleti zannedenler, şimdi bu zanlarında ne kadar yanlış olduklarını anlıyorlar. Bu kanun, henüz proje hâlindeyken Büyük Millet Meclisi’nde müzakeresi esnasında muhalif firkanın bütün liderleri tarafından ayrı ayrı, uzun uzadıya hırpalanmış; hatta bu muarızlardan [muhaliplerden] biri o kanunu, Fransız İhtilalcilerinin bundan yüz otuz sene evvel çıkardıkları “Şüpheliler Kanunu”na teşbih etmişti. Bu Şüpheliler Kanunu mücibince ihtilal diktatörlüğünü yapan “Jakobn”lar [Jakobenler] zümresi, kendisine muarız farz ettiği kimseleri bila muhakeme siyasetgaha gönderdi. Hatta bu kanunun ekseriya bazı şahsi kin ve gayzların tatminine alet olduğu da vakiydi.

Aşağı yukarı yarım sene geçen bir tecrübeden sonra “Tahrîr-i Sükûn” Kanunu’nun bununla hiçbir veche müşahabeti görülemedi. Onu tatbik eden İstiklal Mahkemeleri daima adil, daima munsif [insafılı] ve hatta sırasına göre müşfik ve munsıf olmasını bildi ve hiçbir an muhaliflerimizin tevhim ettiği gibi, dar bir fırka zihniyetiyle hareket etmedi. Ankara İstiklal Mahkemesi’nin ahiren, Gaziantep’te ekseriyet fırkası azasından bir mebusun masuniyet-i teşriyesinin refi lüzumuna dair verdiği karar şu hususta adaletten ne kadar ayrılmadığına bariz ve parlak bir misaldir. Bu adil heyetlerin elinde “Tahrîr-i Sükûn” kanunu -hakikaten isminin dalalet ettiği vecihle- yalnız memlekette sükûnun, huzurun takririni temin eden bir hayır ve salah aleti gibi kullanılmaktadır. Filvaki, heyet-i hakimiyenin kadir ve temiz eli taraf taraf içtimai faciaların üzerini örten perdeleri kaldırdıkça bu yurdun, ta içinden ne kadara müzmin [süreğen] dertlerle malul olduğu meydana çıktı. Bu dertlerin en mühlikleri bugün derebeylik, külhanbeylik, şekavet ve şuursuz kabadayılık sıfatları altında İstiklal Mahkemesi heyetleri tarafından teşhis ve tedavi olunmaktadır.

Bu içtimai aletlerin teşhis ve tedavisi o kadar güç ve yüksek bir iştir ki biz buna adeta vatani yeniden kurtarmak derecesinde bir ehemmiyet veriyoruz.

Anadolu’nun bazı yerlerinde henüz şekavetin mazmum ve meşum bir hareket olduğunu bilmeyenler vardır. Abdülhamit ve meşrutiyet devrinde bir Çakırcalı’ya yirmi sene dağlarda dolaşmak köy basmak ve adam kaldırmak, jandarma öldürmek fırsat imkânı bahşeden bir tarz telakki maatteessüf masum Türk köylülerinin kafasından tamamıyla silinmiş değildir.

Bu satırları yazan adam, çocukluğunda bizzat en hunhar [kana susamış, zalim]

katillerin Aydın vilayeti kasaba ve şehirlerinde şayan-ı tevkir [yüceltmeye değer] kahramanlar gibi dolaştıklarını görmüştür. Eğer son bir asırlık halk edebiyatımız, mahalli türküler, koşmalar ve destanlar tetkik edilecek olursa, anlaşılır ki, dağlarda gezen şakiler [haydutlar] ve şehirlerde gezen kabadayılarla, medeni devlet ve millet mefhumu noktainazarından mazmun ve şayan-ı nefret olan bütün hareketleriyle halk şairlerine ancak kasideler ilham etmişlerdir.

Son günlerde, Adana'da İstiklal Mahkeme'sinin huzuruna bu nevi insanlardan iki tip çıktı. Bunlardanbirielli beş yaşlarında hacı Osman isminde bir adamdır ki, "Karaisalı'da, bir gece, refikasıyla beraber öldürülen Ak tavşanlı Ali Efendi'nin katilleri meyanındadır ve bu maznun ceryan muhakemededen anladığımızı nazaran halkın telakkisince üç şayan-ı itibar sıfatı şahsında toplamış bulunuyor; hem elli beş yaşında bir ihtiyardır, hem eşraf [ileri gelenler, şerefli] ve mütehayyizandandır [önemli kimselerdendir], hem de hacıdır ve muhakemede bulunan bir zatın şahadetine göre hayatı yalnız bu cinayetin şaibesiyile mülemma değildir; tercüme hâli daha birçok muzlim ve kanlı lekelerle mâlâmaldır [dopdoludur]. İşte, bu seciyede bir adam, memleketin en mühim bir noktasında, elli beş yaşına kadar icra-i habaset [kötülük yapma] imkânını bulmuştur. Ve bu son vakada mahkûm olsaydı, belki de on beş yirmi sene daha o muhitte ferah fahur [geniş geniş] yaşayacak ve nihayet muhterem bir pirifâni [ihtiyar] sıfatıyla sükûn içinde rahmet-i rahmana kavuşacaktı.

İstiklal Mahkemesi'nin huzuruna çıkan diğer maznun tipi, Kuddüs ismindeki şerirdir [kötüdür]. Bunun mazisi de bin türlü faciayla doludur. Hatta bizzat kendisi hapishanedeyken bir cinayet ika etmiş olduğunu söylüyor buna rağmen maznun ve mücrim sandalyesindeki tavrı o derece küstahanedir [küstahtadır] ki, mahkeme reisi onu, birkaç defa, terbiyeye davet lüzumunu hiss ediyor. Kuddüsü ta İstiklal Mahkemesi'ne kadar kendisinden ayrılmayan bu cüreti, bu şımarıklığı nasıl iktisap etmiştir? Bunun cevabı gayet basittir. O, bu cüreti muhitinden almıştır; çünkü muhiti hiç değilse etrafı, ona her zaman bir kabadayı olduğunu söylemiştir.

İşte, asıl bu noktada memleketin müzmin dertlerinden birine temas etmiş oluyoruz. Zira, Kuddüsler, Hacı Osmanlar haddizatında bir derdin aslı değil, arazıdırlar. Binaenaleyh, [okunamadı] bir tabire göre, arz ortadan kalkmakla maraaz kalkmış sayılamaz. Bu güzel diyarın layık ve muhtaç olduğu (nizam-ı içtimai)yi esasından tesis edebilmek için, topraklarımızın bazı nikatındaki [noktalarındaki] şu (kabadayı yetiştirmek) hassasını imha etmemiz lazım gelir. Bu ise ancak kanunun, adaletin silindiriyle temin olunabilecek umumi bir [tesviye-i içtimaiye] ameliyesine menuttur [bağlıdır] ve işte İstiklal Mahkemeleri bu hizmeti görmeye başlamıştır. Bu ağır ve serfû'l-hareke [hızlı hareket eden, hareketi çabuk

olan] kanun silindirleri taraf taraf memleketin üzerinden geçiyor, rehğuzarına [geçtiği yola] ne tesadüf ederse eziyor; şu eşraftanmış, bu meşhur ve müteber bir adammış, o mebusmuş dinlemiyor. İtiraf edelim ki, Türk milleti, hassaten Anadolu halkı kanunun, adaletin bu tarz tecellisini şimdiye kadar asla görmemişti ve bunu asla görmediği içindir ki, şimdiye kadar bir şakiye [hayduta] bir kahraman bir şerire [kötüye] bir kabadayı [bıçkın,yürekli] nazarıyla bakıyordu. Çünkü bunların bütün cürümleri, cinayetleri cezasız kalıyor ve ekserisine adaletin parmakları bile dokunamıyordu. Onun için, bunlar halka hükûmetin, kanunun kudreti fevkinde bir kuvvetle mücehhez görünüyorlardı.

Cumhuriyet adaletinin ilk şulelerinde bu hurafelerin de birer birer dağılmaya başladıklarını hissediyoruz. İstiklal Mahkemelerinde bu neviden azılı şerirler veyahut mütegalibe namı altında toplanan eşkıya hakkında verilen hükümlerin, orada hazır bulunan halk tarafından daima alkışla karşılanması milletin ruhunda nasıl ateşin [ateşli] bir kanun şuuru doğmakta olduğuna kafi delildir.

Yakup Kadri

Yedinci Devrenin Başlangıcında, 12 Teşrinisani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1577.sayı

Türkiye Büyük Millet Meclisi on günden beri yedinci içtimai devresinin eşiğine basmış bulunuyor. Bu meclisin her içtimai senesi mutlaka muazzam ve tarihî bir hadise ile doludur. O kadar ki, hemen hiçbir memlekette ve hiçbir zaman teşrii hayatın bu rütbe velut ve ateşin bir tecellisi görülmemiştir. Birinci Büyük Millet Meclisi zabıtnameleri [tutanakları] külliyatı keyfiyet ve kemiyet itibarıyla Türk Milleti'nin bütün tarihine bedeldir. Filvaki o geçen dört beş senelik faaliyet mahsalasını bir gözden geçirdiğimiz zaman yedi yüz senelik Osmanlı İmparatorluğu tarihini oldukça boş, yavan ve renksiz buluruz. Çünkü bu tarih bir milletin değil, bu milletin başına musallat olmuş bir familyanın hususi sergüzeştini bu familyanın sergüzeşti hitam bulduktan sonra yaşamaya başlamıştır. Birinci Büyük Millet Meclisi işte, bu başlangıcın ilk ifadesiydi; ikinci Büyük Millet Meclisi de bu ulvi hadisatın inkişafını, tekâmülünü ve devamını temsil ediyor. Bu millî müessesenin bu kadar az bir zaman içinde bu kadar çok, bu kadar mühim, bu kadar vâsi işler yapmış olmasına hayret etmeyelim. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk milletinin saltanat tıkaçıyla yedi yüz seneden beri tıkanmış kalmış olan hayat membainin birden bire açılışından mütevellit bir cûş [çoşma] ve huruşun [gürlemenin] kanalıdır. Milletin hakiki varlığı, hakiki istidadı, maddi ve manevi bütün kabiliyetleri, harsı ve ruhu feyyaz ve bir galeyana bir nehir hâlinde bu kanaldan akıp geçiyor. Bu coşkun ve kadir unsur kendisini asırlarca hapseden o tıkaçtan itibaren cereyan ve

seylanına [akışına] hail [engel], önünde neye rast gelirse hepsini birer birer devirerek, silerek, süpürerek fetret ve taliinin ona mukadder kıldığı hudutsuz saadet ummanına doğru yol almaktadır. Bunun önüne kim geçebilir, bunun baş döndürücü seyrine ne mâni olabilir? Asırlar sıkletince şevket ve ihtişamın ağırlaştırdığı taşlar bunun dalgaları üstünde birer çer çöp gibi sürüklenip gitti. Her biri diğerinden daha ağdalı bir hurafe ile perçinlenmiş nice mahkûm ve mühip görünüşlü kadim müesseseler bu biaman selin tehacümüyle [saldırmasıyla, toplaşmasıyla] şekerden kuleler gibi eriyip mahvoldu. Ne mutlu, Büyük Millet Meclisine gibi, bu kahir iradeyi temsil etmek şerefîyle [okunamadı] ve her yıl bu iradeden kuvvet ve ilham almaktadır.

Bundan birkaç vakit evvel, bazı kimseler İzmir zaferiyle ve onu tetevvüc [taç giyme merasimi] eden Lozan muahedesiyle Büyük Millet Meclisi'nin tarihî vazifesini itmam ve ikmal ettiğine zahip olmuşlardır. Fakat bu askerî ve siyasi zaferi takip eden içtimai inkilabat bu zehabın ne kadar batıl olduğunu ispat etti. Bugün yine aynı kimseler, arkada kalan iki senelik muazzam inkılap safhasına bakarak, diyebilirler ki Millet Meclisi'ne yapacak daha ne kaldı? Hâlbuki bizce Büyük Millet Meclisi'nin en velut senesi bu içtimai devresi olacaktır.

Reisicumhur Gazi Paşa Hazretleri'nin meclisin ilk içtimai günü okudukları o veciz, yüksek ve keskin nutuktan eşîğine ayak bastığımız teşrii senenin ne yüklü, ne hararetle bir faaliyet devri olacağını hissetmemek mümkün değildir. Aynı zamanda vâsi bir program olan bu nutuk Büyük Millet Meclisi azasının takip edecekleri vecheyi sarîh ve kati bir surette irâe [gösterme] etmektedir. Bu vecheye göre millet vekilleri önümüzdeki yıl muasır hayata ve muasır medeniyete intibakımızın içtimai, hukuku, iktisadi ve idari esasatını layetezelzel [sarsılmaz] bir katiyetle tespit ve tedvine hasreyleyecekler [ayıracaklar, tahsis edecekler] ve bu muazzam iş için bütün ilmî ve fikrî kabiliyetlerini ortaya koyacaklardır. Bundan başka meclis azalarının en büyük cüret ve cesaret gösterecekleri devirde bu devir olacaktır. Köhne kanaatlere, köhne itiyatlara, vahimelere -bir kelimedede- iskolastik ruha ve iskolastik zihniyete karşı açılan bu harp biamandır, zira bu harp ebedidir ve onun silahı yoktur ve Büyük Millet Meclisi azası, işte böyle bir harbin kumanda heyeti ve erkan harbiyesi makamına geçecektir. Tarih insanlar arasında herhangi bir ferdin, herhangi bir zümrenin bu derece mehip [heybetli], ağır ve ulvi bir iş yğklenmiş olduğunu kaydetmiyor. Türk milletinin iradesini, emelini ve mefkûresini temsil edenlerin her şeyden evvel bu mehabet ve ulviyeti [okunamadı] bulunmaları lazımdır. Ancak bu sayededir ki, esasen mesnet ve şiarı cesaret ve feragat olan Büyük Millet Meclisi nefsinde başladığı yüksek ve güç eseri süratle itmam eylemek şevkini bulacaktır. Fakat yeni haytam düsturlarını vakanüvislerini vazederken yalnız cesarete ve şevk

ve gayrete istinat bilmem ki kafi gelecek midir? Munhasıran bir ilim ve bir usul işi olan bu vazifenin ifası esnasında her zamandan daha ziyade sistematik bir tarz faaliyet takibi, şüphesiz, en sağlam bir muvaffakiyet zamanı olacaktır. Zaten Şark’la Garb’ı, iskolastik kafa ile medeni kafayı, kurûn-ı vustâ ile yeni devri yekdiğerinden ayıran fark da sistem dediğimiz şeyin [okunamadı] veya mevcudiyeti değil midir? Eğer Şark asırlardan beri devam eden bir derbederlik ve perişanlık içinde çürüyüp gitmedeyse, eğer iskolastik [skolastik] kafalar baykuşlar gibi hep viranelerde ve zulmetlerde boğuk boğuk ötmeye mahkûm oluyorsa, eğer kurûn-ı vustâ sefaletin, korkunun, ölüm ve kabusun mastarıysa bunun yegane sebebini [okunamadı] ve tefekkürdeki usulsüzlükte, sistemsizlikte, ilimsizlikte aramak lazım gelir. Haddizatında umum beşeri melekatin bir ahenk ve intizam, içinde tekâmüle doğru yürümesi demek olan medeniyet ancak ahenk ve nizamın meradifi olan “metot”un, “usul-i ilmi”nin mahsuludur. Bunsuz bütün sâîler [gayret edenler] heba olur, bunsuz bütün şevk ve gayretle kıymetini kaybeder, bunsuz bütün hüsnüniyetlere rağmen müspet bir gayeye varmanın imkânı yoktur.

Yakup Kadri

Yeni Fransız Kabinesi Münasebetiyle, 6 Kânunuevvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1597.sayı

Hiç şüphe yok ki, Mösyö Biriyan’ın [Aristide Briand’ın] Fransa başvekâletine [başbakanlığına] gelişi Türkiye’de memnuniyetle telakki olunan harici hadiselerden biridir. Umumi mütarekeyi müteakip açılan siyasi devre esnasında “Kalemanso”nun [Georges Clemenceau’nun] adı Türk efkârıumumiyesinde ne kadar nahoş ve sevimsiz tesirler bıraktıysa, yine aynı devre içinde müspet ve makul siyasette şahit olduğumuz “Biriyan” ismi de o derece dostane bir alaka uyandırmıştır. Bunun sebebi yalnız Mösyö Biriyan’ın her türlü siyasi nüfuzlara rağmen bizimle tesise muvaffak olduğu sulh ve vifak [anlaşma, barışıklık, aynı fikirde olma] münasebeti değildir. Vâkıâ, henüz İstiklal Cidali’nin en had devrelerini yaşayan o zamanki Türkiye için Mösyö Biriyan’ın uzattığı itilafçı el milletler arasındaki münasebatta [ilişkilerde] nadiren müşahede ve zaptedilebilen merdane hareketlerden biriydi ve Türk efkârıumumiyesi bu hareketi daima takdir ve tahsisle hatırlamaktadır. Lakin umumi mütarekeyi müteakip Garp aleminde beliren muhtelif ve her biri diğèrinden daha haşin “rical-i devlet ve siyaset” simaları meyanında Mösyö Biriyan’ın çehresini bize şirin vemünis gösteren sebebi Türkiye ile Fransa arasındaki bu mevzu-u itilaf hadisesinden daha mühim, daha vâsi sahalarda aramak lazım gelir. Mösyö Biriyan Umum-i Harp’ten sonraki Fransa’nın o nadir adamlarından biridir ki, Klemanso Fransasını baştan başa saran zafer humması içinde ilk defa

olarak serin ve durgun bir kafa ile iş görmek cesaretini gösterdi. Umum-i Harp'ten sonraki Fransa dedik.

Filvaki tarih noktainazarından ve hakikat namına Fransa'yı mutlaka Umum-i Harp'ten evvelki Fransa ve Umum-i Harp'ten sonraki Fransa diye ikiye ayırmak icap eder. Bu iki Fransa hemen hemen birbirine zıdd-ı kamildir. Bu iki Fransa'nın evvelkisi ne kadar mantıki, vazih ve dürüst düşünüşlüydüyse, sonraki de o kadar müvesvis [vesveseli], müteheyyiç ve muzlim bir zihniyet ve maneviyet iraz eder. Bu, asker zaferle sermest [sarhoş] ve sermestîsi [sarhoşluğu] her dem [an] mütezayit [artan], o nispette mağrur ve gururu önünü arkasını görmeye mâni bir millet simasını; öbürü serin ve berrak kafalı, makul, mantıki insanlarla meskun bir memleket manzarasını arz eder. İşte Klemanso ne derece o Fransa'nın mümessili idiye, Mösyö Briyan o derece bu Fransa'yı temsil etmektedir. Hatta denilebilir ki, Umum-i Harb'in müthiş enkazı ve zafer bayramlarının gürültüleri arasında kaybolmak tehlikesine maruz kalan asıl Fransız zihniyetini, asıl Fransız şahsiyetini yeniden meydana çıkararak ve bu millete mahsus hasletleri yeniden canlandıran ve hatta Fransa siyasette o selim ve ananevi rûşeni [aydınlığı] veren -denilebilir ki- bu devlet ricalidir. Binaenaleyh, son zamanlarda Lokarno [Locarno Antlaşması] itilafı münasebetiyle meydana alan bazı şaiyalara [söylentilere] rağmen biz, bu devlet ricalinin Fransız milletine has "aklıselim"le asla münasebeti olmayan menfi ve mağşuş [hileli] bir siyasetin muzlim ve dolaşık yollarına sapmayacağına kani bulunuyoruz. Tabii bunu söylerken istihdaf ettiğimiz maksat Fransa'nın Türkiye siyasetinden başka bir şey değildir. Biraz evvel söylediğimiz vecihle umumi mütarekeyi müteakip Fransız milletine suni bir surette telkih edilen zafer hummasının icra-i faaliyet ettiği günlerde hemen hemen esassından münderis [yok olmuş] olan bu siyaset Mösyö Briyan'ın bir silkinişi ve Fransız efkârıumumiesinin nefes bir intibahıyla yeni baştan ihya edilmiş, yani tabii ve selim mecrasına sokulmuştu. O gün bugündür, büyük hemşiresinin kendisine karşı ittihaz ettiği etvar ve hareketten yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin hiçbir şikayeti olmamıştır.

Binaenaleyh Türkiye Cumhuriyeti'nin, her zamandan ziyade kuvvet ve salabet [sağlamlık] kesbettiği şu zamanlarda, bu siyasete şu veya bu tesir altında zerre kadar halel gelebileceğini düşünmek akılselimin kabul edemeyeceği bir şeydir. Bahusus ki, Fransa'nın ve Fransız efkârıumumiesinin bizim, Suriye ile hudut komşuluğumuza bugün her vakitten fazla ehemmiyet verdiği ve bu komşuluğun kıymetini takdir ettiğine dair ortada bariz alametler meşhut olmaktadır. Bu komşuluğun Fransa için gittikçe daha ziyade kıymet ve ehemmiyet kesbedeceğine şüphe yoktur ve biz Mösyö Briyan gibi dürbün bir siyaset recülüne [işin ehli olan] karşı bu hakikatı izaha lüzum görmeyiz. Mösyö Briyan o adam değil midir ki, bundan

beş sene evvel, henüz Türkiye'nin ufukları birçok kara bulut yığınlarıyla mahmul ve müstevir bulunduğu bir sırada bu bulutların arkasında doğmakta olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk aydınlıklarını sezdi ve onu ta o zamandan emniyet ve tebessümle selamlamak lüzumunu hissetti?

Yakup Kadri

Cemiyet-i Akvam İfsat Aleti, 21 Kânunuevvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1610.sayı

Eğer beşeriyete fenalık etmiş, dünyaya meşum eser bırakmış kimselerin, öldükten sonra kabirlerinde azap çekecekleri muhakkaksa, hiç şüphesiz ki, bir zamanlar iyiliği, şefkat ve merhameti dillerde destan olan Amerikalı “Wilson” un ruhu şu anda en müthiş bir ızdırıp içinde kıvrılmaktadır. Zira, bin türlü [okunamadı] feci [çok acıklı] ile dolu olan insaniyet tarihi, bu adamın yaptığı işler, oynadığı roller derecesinde fâci [ızdırıp veren], mahsus ve hatar-nâk [tehlikeli] vakaları nadiren zaptetmiştir. Esbak [öncekinden önce olan] cemahir-i müttefika reisi o gayrişuuri ve sakar melunlardan birisidir ki, Harb-i Umumi yangınının üstüne Amerika'nın bütün petrolerini devirmiş ve o mühip [heybetli] alevin küre-i arzı, çepeçevre, istila etmesine sebep olmuştur. “Wilson” [okunamadı] ve kör mecnunlardan birisidir ki, bu yangın yeryüzünde artık yanacak, yıkacak bir şeyi kalmayıp da hemen kendiliğinden söndüğü gün, kemal-i tantana ile elinde tuttuğu sulh ve adalet terazisinin bir gözüne galiplerin ihtirasatını, diğer gözüne mağlupların kin ve gayzını koymuştur ve dili [?] insanlara ebedi müsâlemeti [barışı] ve milletler arasında mefkûrevi musavat muhâdeneti [dostluğu] müjdelerken, [okunamadı], farkına varmayarak, nüfuz ve kudreti bütün milletlerin mukadderatına hakim yeni bir imparatorluğun temsili görmüştür. Bu yeni imparatorluk nedir? Bu yeni imparatorluk zahiren “Cemiyet-i Akvam” [Milletler Cemiyeti] namını taşıyan ve hakikatte Büyük Britanya İmparatorluğu'nun bir “dédoublement [iki katına çıkarma] - [okunamadı]” başka bir şey olmayan mahut beynelmilel teşkilatıdır. Güya yeryüzüne bir tane “Büyük Britanya İmparatorluğu” kafi gelmiyormuş gibi, “Wilson” ikinci bir “Büyük Britanya” icadına lüzum görmüştür! Ve bu sarsak bunak sulh ve müsâlemeti cihanda işte bu suretle temine çalışmaktadır.

Vâkıâ “Cemiyet-i Akvam” -pardon! İki numaralı Britanya Devleti diyecektik- şu zavallı dünya üzerinde kuruldu kurulalı, bu yeni doğan şeyin nasıl bir galat-ı hilkatten [yaratılış hatasından] olduğunu görmeyen, hissetmeyen hiç kimse kalmamıştır.

Hatta ilk zamanlar bu ucubeyi meydana getirenler bile ona verilecek vazifenin tayin ve

tespiti hususunda hayli müşkülata düşüşler ve nihayet hiçbir işe yaraması muhtemel görülmeyen bu siyaseti uzviyeti bir müddet için şöyle bir kenarda bırakmışlardı. O günden beri, bu müessese ilk defa olarak, Musul Meselesi'ndeki tavır ve hareketiyedir ki, cihana mevcudiyet ve ehemmiyetini ihsas etmiş oluyor. Bu başlangıç çok elim ve ayıp bir hadise olmakla beraber, biz zannediyoruz ki, hemen hiç kimsenin cüretini celbetmemiştir.

Zira, böyle bir galat-i hilkatten gelse gelse meydana böyle bir “beynelmillel skandal” gelebilirdi. Biz bu beynelmillel skandalın siyasi ve hukuki mahiyetini şöyle bir tarafa bırakıyoruz. Zira bu sahalarda söylenmedik söz, serdedilmedik [ileri sürülmedik] nazariye [kuram], yapılmadık tenkit kalmamıştır. Fakat bizce bu hadisenin asıl ahlaki noktainazarındandır ki, uzun uzadıya tedkik ve tahlile değer bir ehemmiyeti vardır. Çünkü, Harb-i Umumi'den sonra beşeriyetin düçar olduğu manevi [okunamadı] bundan daha bariz bir misal daha bulunamaz. Türkiye'ye Türk milletine karşı ika edilen bu haksızlığın, bu gadrin [hainliğin] ayıbını ve mesuliyetini yalnız bir millet yüklenmiyor; cihanın yarısından fazlası bu suikastın icraatlı mertebelerini teşkil ediyor. Şimdiye kadar, insanlar için medar-ı ümit [ümit sebebi] ve teselli olan bütün yüksek prensipler ağız birliğiyle inkar olunmuş ve hak ve adalet mefhumları el birliğiyle boğulmuştur. Laakal üç dört düzine millet, “Evet!” demiştir. Bu kadar zillet, cehalet arz eden bir manzarayı tarihin hangi faslında, hangi safhasında görebiliriz? Kadim Mısır'da Firavun [okunamadı] kamçıları altında piramitlere taş sürükleyen esir alayları beşeri gurur namına yüzümüzü bundan daha ziyade kızartamaz. Roma arenalarında bir kayzerin eğlencesi için, o kayzerin bir işareti üzerine hürmetle selam verip can veren insanlar zamanında bile kudretin huşuneti [kırıcılığı] ve inkıyadın [boyun eğmenin] zilleti [hor görülmesi] bu dereceyi bulmamıştır. Demek ki, bazı bedbin telakki edilen içtimaiyatçıların, ahlakiyatçıların bugünkü medeniyete ve bugünkü beşeriyete bakıp da “dünyanın Sodom ve Gomore'den farkı kalmadı!” tarzındaki acı hükümler mahz-ı hakikatmış [saf gerçekmiş]! Bu zehirli hav aiçinde iyiliğe, doğruluğa inanabilmek artık ne mümkün... Bütün manevi kıymetlerin birer birer iflas ettiği böyle bir aşağı devirde yaşamak ne büyük, ne derin azaptır! Faziletli insanlar bu azabı, yeni dünyanın Babil Kulesi olan Cemiyet-i Akvam önünde mutlaka daha vazih ve daha derin bir surette hissedeceklerdir. Çünkü taraf taraf bütün milletleri kemiren seciye ve ahlak hastalıkları bu müessesenin şahsiyet-i maneviyesinde en bariz ve en mütekâsif [yoğunlaşmış] bir şekilde tezahür ediyor:

Bu münasebetle Cemiyet-i Akvam beynelmillel hayatta hem bir fesad-ı ahlak meşheri, hem de şer ve ifsat aleti oluyor.

Muhtâc-ı İzah Bir Nokta, 30 Kânunuevvel (Aralık) 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1618.sayı

Laik hükûmet, dinî hayatı cahillerden

münevverlere [okunamadı] bir hükûmettir.

Mustafa Şekip

Makalemizin başına koyduğumuz şu satırlar, darülfünun ruhiyat [psikoloji] müderrisi Mustafa Şekip Bey'in "Akşam"da intişar eden vecizelerinden biridir. Biz bunu, laisizmin [laikliğin] en güzel bir tarifi olarak telakki ettik ve öteden beri Türk inkılabında kafi derecede tenevvür etmemiş [aydınlanmamış] bir noktayı izah için bu vecizenin [okunamadı] etrafında birkaç müşahede ve mulahaza serdini [ileri sürmeyi] faideli bulduk.

İçimizden bazı kimseler ve hassaten Avrupalılar son inkılabımızın tamamıyla -ladini değil- fakat din aleyhine bir hareketi tazammun ettiğini zan beslemekte ve bu zannı ifade ederken bize gayrikabil icra bir teşebbüse atılmış "ütopist hayalperest" insanlar nazarıyla bakmaktadırlar. Filvaki eğer Türk inkılapçıları hakikatte bu zannı, daha doğrusu bu zehabı tekit eder bir yolun yolcuları olsalardı onlara verilecek isimlerin en hafîfi şu "ütopist" vasfı olmak lazım gelirdi. Zira bir milletin dinsiz yaşayabileceğine ihtimal vermek insanıyatı, içtimaiyatı, tarihi, ilmi ve gözle görülüp elle tutulabilecek kadar müspet olan birçok hayati hadiseleri inkar etmekle birdir. 93 Fransız İhtilali'nde bu cehalete kurban ve bu cennete tercüman olanların gülünç ve elim akibetleri bütün beşerince malumdur. Bunlar arasında "aklı mahz" [gerçek akıl] üzerine müessis felsefi bir din kurmak isyeten "Robsper"le [Maximilien Robespierre'yle] darağacının önünde ve en son dakikasında bile ademi terennüm ve maverayı inkar eden "Danton" [Georges Jacques Danton]'un cesetleri -belki daha çürümeden evvel- henüz inkılabın hummasıyla yanan bütün Fransa'nın üstünde kiliselerin çan sesleri tanîn-endaz [çınlayan, inleyen] olmaya ve "mes" saatlerinde Paris sokakları en coşuşlu izdihamını göstermeye başlamıştı. Bugün, komşumuz ve dostumuz Sovyet Rusya'yı inkılap erlerinin de böyle bir yolda ne dereceye kadar muvaffak oldukları meşkûktur. Herhâlde komünizm inkılabını müteakip Rus milletini yakından gören birçok bitaraf müşahedelerin hükümlerine itimat edilecek olursa her milletten daha ziyade mistik ve ait olan Rus milletinin ruhunda esaslı bir tebdil vuku bulmadığına ve bu kadar sürekli fırtınalardan sonra her Rus köylüsünün evinde elan bir mürim ana kandili yanmakta olduğuna inanmak lazım gelir. Bu netice tabiidir, zira herhangi bir millette, herhangi bir cemiyette esmiş veya esecek olan inkılap rüzgarı belki birsürü sahte notları, yani hurafeleri devirmek kudretini haizdir, fakat fertlerin ve cemaatlerin ruhunda yaşayan, daha doğrusu fertlerin ve cemaatlerin ruhunu teşkil eden mavera ihtiyacına

ve mavera hissine dokunamaz. Dünyada bu hakikati olduğu gibi gören ve bu hakikatin icabı dairesinde vuku bulan bir inkılap varsa o da Türk inkılabıdır. Hatta kemal-i katiyetle iddia olunabilir ki, bizim inkılabımızın mahiyeti, din aleyhine bir hareket olmaktan ziyade, - vicdanları birtakım muzır tesellütlardan ve tahakkümlerden kurtardığı için- dinidir. Türk inkılapçıları ne yapmıştır? Evvela kendisine peygamberin vekili ve Allah'ın yeryüzünde gölgesi süsünü veren bir sahtekârı milletin başından atmıştır. Sonra birtakım battal ve hayide kanunlarla milletin mukadderatına asırlarca tahakküm etmiş bir müesseseyi -Bab-ı Meşihat'i [şeyhülislam dairesini] ilga etmiştir daha sonra dini muzlim ve anlaşılmasız bir ilim hâline sokan ve dindarlığı bir geçim ve ticaret vasıtası derkesine indiren medreseleri kapatmıştır. Bu üç hareket başlı başına neyi ifade eder? Birincisi millet ile Allah arasındaki perdeyi kaldırmak; ikincisi, dünyanın en süfli [aşağı], en maddi işleriyle meşgul olan ellerden, iman işlerine dokunmak hakkını nezetmek [koparmak, çekip almak], üçüncüsü ise; dini halledilmez bir muamma şeklinden çıkarıp onu en saf, en basit kimselerin bile his ve idrak edebileceği kutsi [kutsal] ve ilahi bir heyecan hâline sokmak manaları tazammun eder.

Hılafetin, meşihatın ve medresenin elinde iken Müslüman dinî bir inhisar [tekel] altında gibiydi. Bu, halka daima korku, daima dehşet ve daima azap telkin eden birdindi. Bütün Türkiye, baştan başa kim olduğu ve ne olduğu belirsiz birtakım evliya türbeleriyle, cin ve zebani hayaletleriyle doluydu. Bu güzel ülkede tütsü dumanlarından ve kandil islerinden göz gözü görmüyordu; eğer bunlar söndürüldü ve dağıtıldıysa, berrak semamız bize açılsın diyedir.

Lakin maatteessüf Türk inkılabının bu ulvi tarafı henüz anlaşılammıştır. Bu makalede onu kasten anlamayan köhne iman bezirganlarına [tüccarlarına] cevap vermek istemiyoruz. Her türlü gıllığıştan [gizli ve kötü amaçtan] azade bazı münevver Türk dostları vardır ki, gerek ilim ve gerek siyaset ve matbuat sahasında Türk inkılabında dini kaldırmak gibi bir “hayalham” şeması sezmektedirler. İşte biz, hiç değilse “hakikat-i tarihiye” namına bu gibilerin zannını tashih etmek lüzumunu hissediyoruz ve bunlara demek istiyoruz ki, milletlerin yalnız midesi yoktur, bir de ruhu vardır ve bu ruhun gıdası imandır, fakat biz bu gıdayı acı bir ilaç hâlinde çıkarıp tatlı bir yemiş hâline sokmak istiyoruz. Yani medresenin telkih [aşılama] ettiği Allah korkusu yerine Allah muhabbetini, Allah aşkını ikame etmiş oluyoruz. Medresenin ve meşihatın hüküm sürdüğü devirlerde dine ve imana cebir katılmıştı. Ve her cebri olan şey gibi insanın bu en aziz, en ulvi hissi de zayıflamıştı. Türk inkılabı bu cebri kaldırmak ve vicdanlara hürriyetini vermekle o hisse olan hürmetini vermekle o hisse olan hürmetini ifade ve ispat etmiş olmaktan başka bir şey yapmıyor. Yakup Kadri

4. SONUÇ

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1924-1925 yılları arasında Cumhuriyet ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerinde kaleme aldığı makaleler, sadece bir dönemin kronolojik kaydı değil, aynı zamanda inşa edilen yeni Türkiye'nin tablosunu oluşturan yazılardır. Elde edilen bulgular göstermektedir ki, Yakup Kadri'nin söz konusu yazıları yalnızca dönemin siyasal gelişmelerine değil, aynı zamanda toplumsal hayatın dönüşümüne, basının işlevine ve aydın-halk ilişkisinin seyrine dair önemli ipuçları taşımaktadır. Çalışmada, dönemin basına yansıma şekillerine bakılmıştır. İncelemeler, erken Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde toplumsal ve siyasal hayatın hangi meseleler etrafında şekillendiğini anlamak açısından belirleyicidir. Yakup Kadri'nin kimi zaman sert eleştiriler, kimi zaman da alaycı bir üslup üzerinden kaleme aldığı yazıları farklı çerçevelerde ele almak, yazarın gözünden Cumhuriyet sonrası Türkiye'yi ve dünyayı tahkik edebilmeyi sağlamıştır. Çalışmanın çeviri boyutu, bu yazıların Osmanlıca aslından Latinize edilerek literatüre kazandırılması bakımından önem taşımaktadır. Böylece daha önce dağınık hâlde bulunan ya da erişimi sınırlı olan bu metinler, hem araştırmacılar hem de geniş okuyucu kitlesi için ulaşılabilir hâle getirilmiştir. Tematik analiz ise yalnızca Yakup Kadri'nin bireysel fikir dünyasını değil, aynı zamanda dönemin panoramasını görmeyi mümkün kılmıştır.

Ansiklopedist bir mütefekkir olan Yakup Kadri, sadece siyasi polemiklerle sınırlı kalmamış; dilden sanata, hukuktan felsefeye, eğitimden şehirciliğe kadar insanı ve toplumu ilgilendiren her sahada derinlikli bir bilgi birikimini ve bu birikimi devrimin amaçlarıyla birleştiren bir sentezi esas almıştır. Darwin'in evrim teorisini dile uyarlayışı, Paul Valéry üzerinden Klasik Batı mirasını sorgulayışı ve musiki ile resim gibi sanat alanlarındaki disiplin arayışı, onun bilgiyi toplumsal bir iyileştirme aracı olarak kullandığı gösterir. Yazar için bilgi, ham bir yığından ziyade, “muntazam bir kafa” inşa etmek için düzenlenmesi gereken bir unsurdur.

Yakup Kadri, bu iki yıllık süreçte yeni rejimin ve iktidarın en güçlü sözcülerinden biri olarak görünür. Hem bir mebus hem de bir başyazar olarak, Cumhuriyet'in henüz emekleme aşamasında karşılaştığı her türlü direnç ve buhrana karşı Ankara'nın “resmî sesi” olmuştur. İstiklal Mahkemeleri'nin kararlarını “adaletin silindiri” olarak savunması, muhalif basının tutumlarını “demagoji” ve “şarlatanlık” olarak nitelenmesi onun devrim muhafazakârlığını yansıtır. Yakup Kadri'ye göre iktidar, sadece siyasi bir güç değil, ahlaki ve kültürel bir otoritedir. Yazarın dili keskin, polemikçi ve ironiktir. Düşman veya yanlış gördüğü kişilere karşı kalemi adeta bir silah gibi kullanır. Sadece siyasi analiz yapmaz; “şarlatan”, “cambaz”, “hastalıklı” gibi

sıfatlarla rakiplerini psikolojik ve ahlaki açıdan da yargılar. Yazılarında, kurulan yeni düzeni koruma kaygısından kaynaklanan sürekli bir teyakkuz (tetikte olma) hâli ve öfke hissedilir.

Yazar, İstanbul ve Ankara'yı karşıt biçimde ele alır. Yakup Kadri için bu ikilik, basit bir mekânsal tercih değil, iki ayrı zihniyetin çatışmasıdır. İstanbul; dedikodunun, nezaket kaybının, köhne alışkanlıkların ve ruhsuz bir maddiyatın merkezidir. Ankara ise bozkırın ortasında yeşeren mücadele, disiplin ve nizamın simgesidir. Yazarın İstanbul'dan Ankara'ya bakışı, "mütefessih" (kokuşmuş) bir geçmişten "münevver" (aydınlık) bir geleceğe geçiştir. Hakimiyet-i Milliye gazetesini (Ankara) daha mücadeleci, siyasi, resmi konulardan bahsetmek halkı coşturmak, Cumhuriyet ve inkılap ateşini harlamak için bir araç olarak kullanırken, -birkaç mesele için aynı yazı birkaç gün sonra Cumhuriyet'te de yayınlanmıştır- Cumhuriyet gazetesini (İstanbul) daha çok toplumsal ve gündelik olayları eleştirmek için kullandığı görülür. Ankara'yı yeni hükûmetin, devletin sembolü olarak görürken, İstanbul onun için hâlâ Osmanlı kafasını taşıyan, hastalıklı bir memleketir. İncelenen yazılar, 1924-1925 Türkiye'si'ni iki arada bir derede kalmış sancılı bir geçiş dönemi olarak resmeder. Yakup Kadri'nin tasvirlerinde mekânlar keskin bir zıtlık içindedir: Bir yanda savaş yorgunu, yoksul ama yeni bir iradenin merkezi olan Ankara ve harap hâldeki Anadolu; diğer yanda ise işgal yıllarının kozmopolit alışkanlıklarını sürdüren, ahlaken çökmüş, "nevrasteni" (sinir zayıflığı) geçiren bir İstanbul vardır. Yazar için o dönemin İstanbul'u, sadece bir şehir değil, eski rejimin, çıkarıcıların ve Beyoğlu kültürüyle yozlaşmış tiplerin sığınağıdır.

İnsan manzaraları ise karamsardır. Yakup Kadri, insanları (özellikle İstanbuldakileri) şekilci bir Batılılaşma peşinde koşan züppeler, harp zenginleri, dedikoduyla beslenen bir halk ve birbirini yiyen siyasetçiler/gazeteciler yığını olarak görür. Ona göre devrim yapılmıştır ama zihniyet henüz değişmemiştir; insanlar hâlâ Şarklılık ile Garplılık arasında bocalayan, yönünü bulamamış bir kitle hâindedir. Doğu tarafı insanlarını ise eğitimsiz cahil ve bu sebeple isyanın çıktığı yer olarak görür.

Yakup Kadri bu tabloda asla tarafsız bir gözlemci değildir; o, tarafını seçmiş bir mücadele adamıdır. Olaylara ve kişilere daima yeni rejimin penceresinden bakar. Onun için orta yol yoktur. Basındaki tartışmaları "kör dövüşü" ve anarşi olarak görür. Siyasi muhalefetin maskeli bir gericilik ve ihanet olduğunu düşünür. Hukuk ve eğitimdeki eksikleri, Osmanlı'dan kalan köhne yapıların ve zihniyetlerin temizlenememesine bağlar.

Sonuç olarak, 1924-1925 yılları, Yakup Kadri'nin yazın hayatında, ferdî estetikten toplumsal inşaya geçişinin belirginleştiği bir dönemdir. Bu makaleler, onun daha sonra yazacağı

Ankara, Yaban, Sodom ve Gomore gibi eserlerinin zihnî ön hazırlığını teşkil etmektedir. Yakup Kadri, incelediğimiz bu yazılarda; dili disipline eden bir filolog, toplumu iyileştirme çabasında olan bir sosyolog ve devletin bekasını kalemlerle savunan mücadeleci bir ruh olarak karşımıza çıkar. Tez boyunca elde edilen bulgular; yazarın Cumhuriyet rejimini sadece siyasi bir form olarak değil, Türk ruhunu yeniden yaratılması gereken bir hadise olarak gördüğünü gösterir. Değerlendirilen metinler erken Cumhuriyet döneminde basın-yazar ilişkilerinin, siyasal tartışmaların ve toplumsal değişim süreçlerinin anlaşılması açısından başvurulabilecek bir referans niteliği taşımaktadır. Yakup Kadri'nin kalemi, bir yandan dönemin iktidar ve muhalefet ilişkilerine dair gözlemler sunarken, diğer yandan toplumun modernleşme sancılarını da gözler önüne sermektedir. Bu yönüyle çalışma, yalnızca edebiyat ve basın tarihi açısından değil, aynı zamanda Türkiye'nin erken Cumhuriyet yıllarındaki siyasi kültürünü inceleyen araştırmalar açısından da yeni ufuklar sağlamaktadır.

Yapılan çalışma, ileride yapılabilecek Yakup Kadri'nin farklı gazete yazıları veyahut aynı dönemin diğer yazarlarının yazıları minvalinde araştırmalarla beraber Türkiye'nin, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki hâlini daha kapsamlı biçimde aydınlatılabilecek ve daha bütünlüklü bir tablo ortaya konulabilecektir.

KAYNAKÇA

- TEİS, (2022). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*,
[Erişim:17.08.2025, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/karaosmanoglu-yakup-kadri>]
- Dursun, D., (2005), Ortadoğu siyaseti üzerine notlar. *Ortadoğu Yıllığı 2005*, (1), 311-332.
- Güven, C., (2005), Millî Mücadele Dönemi'nde Fransız gazeteci Gaulis'in Mustafa Kemal Paşa ile temas ve görüşmeleri, 354-365.
- Karaosmanoğlu, Y.K. (2019). *Vatan Yolunda*, İletişim Yayınları, Türkiye
- Şentürk, N., (2008), *İstanbul Valileri*, Doğan Kitap, Türkiye.
- Özdemir, M. (2020). İstanbul'un işgalini takip eden dönemde Türk milletinin egemenlik haklarını ele almasına yönelik çalışmalar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 16 (46), 89-116.
- TDV İslam Ansiklopedisi, (2001). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*,
[Erişim.17.08.2025 <https://islamansiklopedisi.org.tr/karaosmanoglu-yakup-kadri>]
- Sağır, M. T. ,(2013) *Gazetecilik Yönüyle Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şehitoğlu, M.,(2012) *Millî Mücadele'de Telgraf Muhaberatı (1918-1922)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Türkmen, Z. (2002), İstanbul'un işgali ve işgal dönemindeki uygulamalar (13 Kasım 1918-16 Mart 1920). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18 (53), 319-72.
- Türkmen, Z. (2020). Millî Mücadele'de Doğu Cephesi, Atatürk Ansiklopedisi, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı
- Ünal, L. (2023). Güney cephesinde İngiliz-Fransız işgalleri arasındaki farklılıklar, savunma faaliyetleri ve cephenin özellikleri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*,(58), 173-200.
- Yapar, A., Cumhuriyet gazetesinin Türk basınındaki yeri, *İletişim Dergisi*, 79-86.
- Yöney, O. (2021). Millî Mücadele'de Batı Cephesi, Atatürk Ansiklopedisi, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı

**EK: YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN
CUMHURİYET ve HAKİMİYET-İ MİLLİYE
GAZETELERİNDEKİ YAZILARININ LİSTESİ**

1924 Cumhuriyet Gazetesi

1. Sırça Köşk İçinden/ Ferdi Bey'in İsti'fanamesi, 26 Mayıs 1924, Cumhuriyet, 20.sayı
2. Sırça Köşk İçinden/ Bazı Kehanetler, 29 Mayıs 1924, Cumhuriyet, 23. sayı
3. Sırça Köşkten/ Şu Diktatöre Dair, 30 Mayıs 1924, Cumhuriyet, 24.sayı
4. Sırça Köşkten/ Anarşi Devi Yeni Bir Kurban Arıyor, 02 Haziran 1924, Cumhuriyet, 27.sayı
5. Sırça Köşkten/ Mizahi Gazetelerimiz İrticain mı?, 04 Haziran 1924, Cumhuriyet, 29.sayı
6. Sırça Köşkten/ Bir Mektuba Cevap, 05 Haziran 1924, Cumhuriyet, 30.sayı
7. Sırça Köşkten/ Efkâr-ı Umumiye, 06 Haziran 1924, Cumhuriyet, 31.sayı
8. Sırça Köşkten/ Uğur Ola Haydar Bey, 12 Haziran 1924, Cumhuriyet, 37.sayı
9. Sırça Köşkten/ Operatör Emin Bey'e, 13 Haziran 1924, Cumhuriyet, 38.sayı
10. Sırça Köşkten/ Dayaktan Ölen Çocuk, 16 Haziran 1924, Cumhuriyet, 41.sayı
11. Sırça Köşkten/ Tekin Değilmiş, 17 Haziran 1924, Cumhuriyet, 42.sayı
12. Sırça Köşkten/ Kelimelerin Tekâmülü, 18 Haziran 1924, Cumhuriyet, 43.sayı
13. Sırça Köşkten/ Bir Ziyarete Mukabele, 23 Haziran 1924, Cumhuriyet, 48.sayı
14. Sırça Köşkten/ İstemezük, 26 Haziran 1924, Cumhuriyet, 51.sayı
15. Sırça Köşkten/ İğreti Hayat, 28 Haziran 1924, Cumhuriyet, 53.sayı
16. Sırça Köşkten/ Şehreminin Paratoneri, 29 Haziran 1924, Cumhuriyet, 54.sayı
17. Sırça Köşkten/ Yarabbi Şükür "Kurtuluyoruz!", 01 Temmuz 1924, Cumhuriyet, 56.sayı
18. Sırça Köşkten/ Lüzumsuz Bir Münakaşa, 09 Temmuz 1924, Cumhuriyet, 64.sayı
19. Sırça Köşkten/ Suphi Nuri Bey "Dadaist", 11 Temmuz 1924, Cumhuriyet, 66.sayı
20. Sırça Köşkten/ Zaferden Zafere, 13 Temmuz 1924, Cumhuriyet, 68.sayı

21. Sırça Köşkten/ Ne İnkisarı Hayal!.. 20 Temmuz 1924, Cumhuriyet, 72. sayı
22. Sırça Köşkten/ Ağlebi İhtimal, Belki, İşitmiş İdim, 25 Temmuz 1924, Cumhuriyet, 77.sayı
23. Sırça Köşkten/ Rezalet Değil Sefahat, 30 Temmuz 1924, Cumhuriyet, 82.sayı
24. Tahlil ve Terkip Hassası Avrupalı Bize Ne Tarafından Faiktir, 3 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 86.sayı (Hakimiyeti Milliye 1183. sayı aynı yazı)
25. Sırça Köşkten/ Tersine Döner Kıymetler, 04 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 87.sayı
26. Sırça Köşkten/ “İstanbul Matbuatı” Devleti, 13 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 96.sayı
27. Sırça Köşkten/ Gîrüdârın Fevkinde Bir İdil, 19 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 102.sayı
28. Sırça Köşkten/ Demokrasi Kabalık mıdır?, 22 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 105.sayı
29. Sırça Köşkten/ Kaplumbağa İle Tavşan Yarışı, 23 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 106.sayı
30. Sırça Köşkten/ Dumlupınar Merasiminin Manası, 30 Ağustos 1924, Cumhuriyet, 113.sayı
31. Sırça Köşkten/ İstanbul’dan Dumlupınar’a, 01 Eylül 1924, Cumhuriyet, 115.sayı
32. Sırça Köşkten/ Manevracı Vali, 13 Eylül 1924, Cumhuriyet, 127.sayı
33. Sırça Köşkten/ Saygısız Bir Misafir, 16 Eylül 1924, Cumhuriyet, 130.sayı
34. Sırça Köşkten/ Tevhîd-i Efkâr “Feminist”, 22 Eylül 1924, Cumhuriyet, 136.sayı
35. Sırça Köşkten/ Olmaz, Olmaz..., 28 Eylül 1924, Cumhuriyet, 142.sayı
36. Sırça Köşkten/ Nevzat Kanunlar, 03 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 146.sayı
37. Sırça Köşkten/ Ve Mine’l-Garaip, 06 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 149.sayı
38. Sırça Köşkten/ Hazret-i İsa - Süleyman Nazif, 14 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 157.sayı
39. Sırça Köşkten/ Ecnebi Müdafileri, 23 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 166.sayı
40. Her Gün Bir Musahabe/ Boşa Giden Oltalar, 24 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 167.sayı (Hakimiyet-i Milliye 1253.sayı aynı yazı)
41. Sırça Köşkten/ Aman Bu Meseleye Beni Karıştırmayın, 25 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 168.sayı
42. Ziya Gökalp’in Vefatı Münasebetiyle, 29 Teşrinievvel 1924, Cumhuriyet, 172.sayı (Hakimiyet-i Milliye 1257. sayı aynı yazılar)
43. Sırça Köşkten/ İlimsizlik Kurbanı Bir Alim, 01 Teşrinisani 1924, Cumhuriyet, 174.sayı

44. Her Gün Bir Musahabe/ Kaba Bir Şaka, 2 Teşrinisani 1924, Cumhuriyet, 175.sayı (Hakimiyeti Milliye 1260. sayı aynı yazılar)
45. Her Gün Bir Musahabe/ Söz Ve Hakikat, 8 Teşrinisani 1924, Cumhuriyet, 181.sayı (Hakimiyeti Milliye 1263. sayı aynı yazılar)
46. Garip Bir İddia Daha, 27 Teşrinisani 1924, Cumhuriyet, 200.sayı (Hakimiyet-i Milliye 1280.sayı aynı yazılar)
47. Şahıs Mı, Prensip Mi?, 7 Kânunuevvel 1924, Cumhuriyet, 210.sayı (Hakimiyet-i Milliye 1290.sayı aynı yazılar)
48. Urfa Hatıraları, 19 Kânunuevvel 1924, Cumhuriyet, 222.sayı
49. Muhalefetin Yeni Bir Manevrası Mı?/ Memlekette Nifak ve Şikâka Sebep Olan Kimlerdir?, 22 Kânunuevvel 1924, Cumhuriyet, 225.sayı

1925 Cumhuriyet Gazetesi

50. Ali Fuat Paşaya Dair, 19 Kânunusani 1925, Cumhuriyet, 253. sayı
51. Son İmtihan, 5 Mart 1925, Cumhuriyet, 298. sayı (Hakimiyeti Milliye gazetesinde Maarif Cephesinden adıyla 3 Mart 1364. sayı aynı yazılar)
52. Güzel Bir Hamle Daha, 10 Mart 1925, Cumhuriyet, 303. sayı (Hakimiyeti Milliye 1368.sayı aynı yazılar)
53. İrticacı Can Çekişmeleri, 26 Kânunuevvel 1925, Cumhuriyet, 587. sayı (Hakimiyeti Milliye 1613.sayı aynı yazılar)

1924 Hakimiyet-i Milliye Gazetesi

54. Genç Cumhuriyetimiz ve Eski Muhalefet (3), 1 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1008. sayı

55. Hürriyet ve Cumhuriyet, 4 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1011. sayı
56. Tasfiye Meselesi, 9 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1015. sayı
57. Rical-i Siyasiyemiz ve Kumandanlarımızla Beraber Büyük Ediplerimiz ve Muharrirlerimiz de İnönü'nü Kıymetli Makaleleriyle Mütalaalarıyla İhya Ediyorlar/ Birinci "İnönü", 10 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1016. sayı
58. Yeni Türkiye'nin Hariçten Görünüşü, 14 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1019. sayı
59. Memleketçilik, Politikacılık, 18 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1023. sayı
60. Aziz Bir Dosta, Türk Kalbinin Bahşettiği Bir Gün: 23 Kânunusani../ Bir Izdırap İçinde İken, Bizi Esarete Sürüklerlerken, O, Garp'ta Bizim İçin Haykıran Tek Sesti. Şimdi Hür Milletimizin Hür Millete Yad Ettiği Bir Büyük Ruh Oldu..!, 23 Kânunusani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1027.sayı
61. Bir Cevap, 11 Şubat 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1043. sayı
62. Tarihin Büyük Zirveleri, 23 Nisan 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1105.sayı
63. İstanbul Mektupları: Kadir Gecesi ve Paskalya Şenlikleri, 4 Mayıs 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1113. sayı
64. İstanbul Mektupları: 2/ Kör Dövüşü, 8 Mayıs 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1114. sayı
65. İstanbul Mektupları: 3/ İstanbul'un Sefaleti, 15 Mayıs 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1120.sayı
66. İstanbul Mektupları: 5/ İstanbul'a Beyoğlu Hakimdir, 20 Mayıs 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1124.sayı
67. İstanbul Gayrıtabii Bir Şehirdir, 12 Haziran 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1144. sayı
68. İstanbul'un İstikbali, 13 Haziran 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1145. sayı
69. Politika İlleti, 29 Haziran 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1158. sayı
70. Yeni Türkiye Lüzumundan Fazla Maddiyatperesttir, 1 Temmuz 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1160. sayı
71. Ya Edebiyat?, 3 Temmuz 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1162.sayı.
72. Avrupa-kârî, Avrupaî - Maarif Programlarımızda Müthiş Bir Noksan, 10 Temmuz 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1168.sayı
73. Bilgi ve Kafa/ Avrupalı Bize Ne Tarafından Faiktir? 1, 30 Temmuz 1924, Hakimiyet-i

Milliye, 1181.sayı.

74. Avrupalı Zekasının Harikaları, 17 Ağustos 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1196. sayı
75. Manevi Anarşi/Yeni Nesil Ahlak Bahsinde Çok Mutaassıp Olmalıdır, 12 Teşrinievvel 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1244. sayı
76. Maarif ve Terbiye Bahisleri/ Hırs ve Hayat, 14 Teşrinievvel 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1246. sayı
77. Ufacık Bir Emareden Büyük Bir İbret, 20 Teşrinievvel 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1251.sayı
78. Bazı İstifalar ve Bir İtiraf, 12 Teşrinisani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1270. sayı
79. Cebr ve Tahakküm Efsanesi, 19 Teşrinisani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1276.sayı
80. Vaatler ve Prensipler, 28 Teşrinisani 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1284. sayı
81. Bir Cevap, 7 Kânunuevvel 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1291.sayı
82. Sözler Birbirini Tutmazsa, 8 Kânunuevvel 1924 Hakimiyet-i Milliye, 1292.sayı
83. Yeni Bir Manevra, 19 Kânunuevvel 1924, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1302.sayı
84. Vuzuha Doğru; Fakat..., 26 Kânunuevvel 1924, Hakimiyet-i Milliye, 1308.sayı

1925 Hakimiyet-i Milliye Gazetesi

85. İzmir İntihabatı Münasebetiyle, 1 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1312. sayı
86. Ey, Hürriyet! Senin Namına..., 5 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1315.sayı
87. “Mektep ve Yol”, 14 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1323.sayı
88. Mecliste Kanun Müfessirliği, 18 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1326.sayı
89. Ecnebi Mütehassıs, 22 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1330.sayı
90. Garip Bir Hâletiruhiye, 26 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1333. sayı
91. Şehir Meseleleri, 29 Kânunusani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1336.sayı
92. Darülfünun Müstakil Olmak İçin..., 6 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1343.sayı
93. Son Hadiseden Bir Ders, 10 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1346.sayı

94. Yunanistan'ın Son Teşebbüsüne Dair, 11 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1347.sayı
95. Millî Bir Ziya, 15 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1350.sayı
96. Hesap Günü Gelmiştir, 25 Şubat 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1359.sayı
97. Fazilet ve Demokrasi, 10 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1370.sayı
98. Sefarethaneler Meselesi, 18 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1377. sayı
99. Bir Münakaşa Vesilesiyle, 20 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1379. sayı
- 100.Dünkü Merasime Dair, 24 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1382.sayı
- 101.İlk Neticeler, 31 Mart 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1388.sayı
- 102.Eski Esaslar ve Yeni Devlet, 7 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1394.sayı
- 103.“Tedâbir-i İdariye ve Islahiye...”, 10 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1397. sayı
- 104.Vahdet Mücadelesi, 15 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1401.sayı
- 105.Millet ve Ordu, 21 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1406.sayı
- 106.Türkçülük Mefkuresinin Tahkikinden Sonra, 30 Nisan 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1412. sayı
- 107.Bazı Tatil Notları, 5 Mayıs 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1416. sayı
- 108.Perdeler Açıldıkça, 8 Mayıs 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1419. sayı
- 109.Yalnız Hakikat Namına, 12 Mayıs 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1422. sayı
- 110.Meselenin Öbür Safhası, 24 Mayıs 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1432.sayı
- 111.Kurtaran Eller, 1 Haziran 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1439.sayı
- 112.Vekillerimizin Son Seyahatleri, 7 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1467.sayı
- 113.Çetin Bir Dava, 10 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1470.sayı
- 114.Sükûn Takarrür Etti Mi, 14 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1473.sayı
- 115.Musul Meselesi ve İngiliz Matbuatı, 16 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1475.sayı
- 116.Türk Münevverlerine Bir Hitap, 19 Temmuz 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1477.sayı
- 117.Çürüyen Belde, 5 Ağustos 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1492.sayı
- 118.Bir Dokun...., 9 Ağustos 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1495.sayı
- 119.İyi Bir Tiyatro Piyesi, 13 Ağustos 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1499.sayı

- 120.Musul Meselesi Etrafında Bazı Müşahedeler, 10 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1523. sayı
- 121.Adliye Vekilinin Bir Tamimi Münasebetiyle, 14 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1526. sayı
- 122....Avrupa'daki Tesirâtı, 16 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1528.sayı
- 123.Kime Türk Denilir?, 18 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1530.sayı
- 124.Eski Tas, Eski Hamam, 21 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1532.sayı
- 125.Banka ve Şirketlerde Türk Memurlar, 27 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1537.sayı
- 126.Bursa'daki Tezahürat, 30 Eylül 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1540.sayı
- 127.Galata Beyan-ı Fikir Ediyor, 4 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1543.sayı
- 128.Hariciye Vekilimizin Avdeti Münasebetiyle, 7 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1546.sayı
- 129.Bir Yıl Dönümü Vesilesiyle, 9 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1548.sayı
- 130.Mihmannevazlığımızın Mükafatı, 12 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1550.sayı
- 131.Sözü Rahmettir, 14 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1552.sayı
- 132.Müzmin Dertler, 19 Teşrinievvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1556.sayı
- 133.Yedinci Devrenin Başlangıcında, 12 Teşrinisani 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1577.sayı
- 134.Yeni Fransız Kabinesi Münasebetiyle, 6 Kânunuevvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1597.sayı
- 135.Cemiyet-i Akvam İfsat Aleti, 21 Kânunuevvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1610.sayı
- 136.Muhtâc-ı İzah Bir Nokta, 30 Kânunuevvel 1925, Hakimiyet-i Milliye, 1618.sayı